

23||25,

B6

E. Voelkman.

Thorn 2/16 Juni 1860.

111

~~30 3/4~~

30 1-8 / 13 -

TITI LIVII
AB URBE CONDITA

LIBRI XXIII ET XXIV.

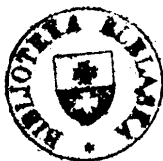
Mit Anmerkungen

von

Dr. Ernst Wilhelm Fabri,
Rektor und Professor des K. B. Gymnasiums zu Nürnberg.

LEIPZIG,
J. L. Schrag.

1479

PRAEFATIO.

In edendis his duobus Livii libris quid potissimum spectaverim quamque ingressus sim exsequendi consilii mei viam, nihil attinet pluribus verbis disserere, quum de ea re in priorum librorum, vicesimi primi et vicesimi alterius, praefatione expositum sit. Rursus enim eo operam contuli, ut ad orationis Livianae cognitionem viam aperiendo et, si quae difficiliora intellectu essent, ea illustrando annotationibus scholarum maxime usui rationem libri accommodarem. Haec autem agens quum non paucis locis cognoscerem orationem Livii a librariorum mendis nondum revocatam ad integritatem pristinam esse, non videbatur supersedendum eo officio, quod ad emendandam scripturam pertineret. Itaque, quantum quidem sine novis codicum mss. adiumentis fieri posset, restituendis, sicubi corrupta viderentur, scriptoris verbis non minorem quam explicandis curam adhibendam esse duxi. Quanquam in hac quoque libri parte, ne a proposito consilio degrederer, id efficere conatus sum, ut haberent annotationes, quo etiam tironibus possent ad cognoscendum utiles esse. Quum autem in exploranda scripturae veritate egregii codicis Puteanei maxime sequenda vestigia essent, aliquot ad partes multum mihi profuit J. Fr. Boettcheri, viri eruditissimi, libellus ille, quem superiore anno ad J. Th. Kreyssigium misit, viro de humanitatis studiis praeclare merito diem gratulans muneris ante quinquennia quinque in schola Afrana initi °). Et periuicundum mihi fuit, quod, dum Boettcheri inspicio annotationes cum meisque confero, non raro sententiam meam firmari vidi eius consensu. Item V. Ottonis, v. d., divinationibus Livianis, quibus saepe videtur verba Livii restituisse, etsi serius eae ad me perlatae sunt et quo tempore iam typis exscribebantur hi commentarii, ita usus sum, ut ex iis nonnulla, quae ad

*) T. Livii de rebus Syracusanis capita ad fidem Puteanei maxime cod. donuo collati et editoris passim coniecturis emendata cum brevi annotatione critica.

consilium meum pertinere viderentur, annotationibus subiungerem. Praeterea ex Weissenbornii, v. cl., censura Livii a Bekkero superiore anno editi *) excerpta quaedam, quae suo loco inseri libro iam non poterant, in addendis posui. Pauciora ea sunt, quod in plerisque cognovi eandem mihi quam Weissenbornio sententiam probatam fuisse. Ceterum ut ii quoque, quibus ad manus non essent alia librorum Livii exempla, copiam haberent cognoscendi, quod commemorare in annotationibus pro operis instituto non semper licebat, quibus locis receptam ab aliis scripturam relinquere visum sit, quaecunque a Kreyssigii et Bekkeri, clarissimorum hoc tempore Livii editorum, recensione discrepant, ea omnia, excepta modo leviori orthographiae et distinctionum discrepantia, extremo libro unum sub aspectum subiicienda putavimus.

Libros grammaticos tironum causa eosdem memoravi atque in prioribus commentariis, virorum ea laude praestantium, Zumptii, Schulzii, Ramshornii, Weissenbornii. Huius quidem non iam syntaxin significavi, sed ampliorem librum, qui biennio abhinc Isenaci scholarum in usum editus est. Codicum singulis locis singulorum enumerationem inferre quum ab instituto alienum visum sit, hoc addidisse satis habeo, ubicunque codicis omnium optimi mentionem fecerim, Puteaneum intelligi, ubi eius, qui secundus illi sit, Florentinum.

Denique sermone in interpretandis his Livii libris non ut antea patrio usus sum, sed Latino. Ipsum me non diffiteor ex commutato dicendi genere nonnihil voluptatis quaesivisse, et latius etiam visus est patere librorum id genus Latine scriptorum usus. Accedit, quod, si unquam, inter has impugnantium Latine scribendi consuetudinem contentiones philologos decet providere, veteris instituti laudem ne dimittant, neve, verbis quum discrepent, re ipsa adversariis concedere de victoria arguantur.

*) V. Zeitschrift für Alterthumswissenschaft. 1840. Januar.

T. LIVII LIBER XXIII.

EPITOME.

Campani ad Hannibalem defecerunt. Nuntius Cannensis victoriae Mago Carthaginem missus annulos aureos a digitis occisorum Romanorum detractos in vestibulo curiae effudit, quos excessisse modii mensuram traditur. Post quem nuntium Hanno, vir ex Poenis nobilissimus, suadebat senatui Carthaginensium, ut pacem a populo Romano peterent; nec tenuit, obstrepente Barcina factione. Claudius Marcellus praetor ad Nolam, eruptione adversus Hannibalem ex oppido facta, prospere pugnavit. Exercitus Hannibalis per hiberna Capuae ita luxuriatus est, ut corporum viribus atque animorum eneraretur. Casilinum, a Poenis obsessum, ita fame vexatum est, ut lora et pelles scutis detractas, item mures, essent et nucibus, per Vulturnum annem a Romanis missis, vixerint. Senatus ex equestri ordine hominibus centum nonaginta septem suppletus est. L. Postumius praetor a Gallis cum exercitu caesus est. Cn. et P. Scipiones in Hispania Hasdrubalem vicerunt et Hispaniam suam fecerunt. Reliquiae Cannensis exercitus in Siciliam relegatae sunt, ne recederent inde, nisi finito bello. Inter Philippum Macedonum regem et Hannibalem societas iuncta est. Sempronius Gracchus consul Campanos cecidit. Praeterea in Sardinia feliciter a T. Manlio praetore adversus Poenos Sardosque res gestas continet, a quo Hasdrubal dux et Mago et Hanno capti. Claudius Marcellus praetor Hannibalis exercitum ad Nolam proelio fudit et vicit, primusque tot cladibus fessis Romanis meliorem spem belli dedit.

Hannibal post Cannensem pugnam castraque capta ac direpta ¹ confestim ex Apulia in Samnium moverat, accitus in Hirpinos ^{U. e. 596. a. C. 216.}

I.

Hann. p. C. p. castraque dir.) In codicibus tantum non omnibus haec leguntur: *Haec Hannibal post Cannensem pugnam capta ac direpta confestim* etc., nisi quod nonnulli non habent *Haec*, sed *Nec*, unus deteriorum ex numero: *His H. p. C. p. captis ac direptis*, quam scripturam excogitasse aliquis ad emendandam vulgatam videtur. Ea autem, ut videntur, con-

a Statio (Trebio), pollicente se Compsam traditurum. Compsanus erat Trebius nobilis inter suos; sed premebat eum

fisi plerique recentioris aetatis editores ex Gronovii coniectura receperunt: *Aecis Hannibal p. C. p. captis ac direptis*, quod, etiamsi discedas ab exigua illa unius libri manu scripti fide, parum probabile est. Nam primum quis credat, Livium, qui iam, deficiente maiorum rerum copia, Hannibalis etiam adversus parva oppida susceptas expeditiones diligentius tradat, captas Aecas uno verbo significasse, atque ita, ut de re memorare videatur accuratius ante exposita (cf. III, 1 in. *Antio capto*; infra c. 17, 7)? Deinde ea de causa praedam omnem atque impedimenta Compsae videtur reliquisse (§.4), quod post pugnam Cannensem hoc primum illis locis munitum oppidum ceperat; denique ea est verborum collocatio: *Aecis Hannibal captis*, qua ab initio libri usum Livium esse verisimile non sit. Vera scriptio videtur esse: *Hannibal post Cannensem pugnam castraque capta ac direpta confestim* etc., ut Livius dicat, tantum modo temporis post pugnam Cannensem Hannibalem moratum in Apulia esse, dum castra Romana cepisset atque diripisset. *Haec* enim, ut iam Valla docuit, pervulgato mendo librorum etiam optimorum natum videtur ex initio insequentis vocis, quod eo facilius fieri hic potuit, quod qui scribere solerent *Annibal*, *H* literam alius vocis esse possent opinari; *castraque*, quod ut inseratur, sententia ipsa postulat, propter similitudinem vocum insequentium *capta ac* facillime excidere potuisse, nemo est, quin videat; habetque etiam nunc *castra* unus ex deterioribus codd., in quo contra non legitur *capta*. Saepissime autem Livius hunc in modum *capere ac diripere* coniunxit, v. c. II, 25 extr.; IV, 47 post in.; X, 17 post med.; XXIII, 29, 15; XXIV, 35, 2; XXIX, 17 sub fin. etc. Ceterum quod ad v. *haec* attinet, non negaverim, id quoque esse posse, ut aliquid, quod ad eam vocem referretur, exciderit scripseritque Livius in hunc fere modum: *Haec Romani vel Haec Romae acta. Hannibal post* etc. Tali enim sententiarum oppositione Livius non raro ab initio librorum usus est. Cf. init. l. XXV; XXVII; XXXIII; XXXIX.

moverat) *Movere* saepe absolute ita dici, ut idem valeat quod *se movere* vel *castra movere*, ostendimus ad XXI, 32, 1.

in Hirpinos) Coniunguntur saepissime cum gentium nominibus, ubi haec ponuntur pro regionibus, eae praepositiones, quae proprie ad regiones referri solent. Exempla v. ad XXI, 5, 5.

Statio (Trebio)) *Trebio*, quod non est in libris manu scriptis, probabili coniectura addidit Gronovius, quem Bekkerus secutus est. Mira enim haec esset scriptoris negligentia, si hominem legentibus ignotum alio atque alio appellaret nomine, neque diversa ea nomina ad eundem referri significaret.

Mopsiorum factio, familiae per gratiam Romanorum potentis. Post famam Cannensis pugnae vulgatumque Trebii ser-
monibus adventum Hannibalis, quum Mopsiani urbem excessissent, sine certamine tradita urbs Poeno, praesidiumque
acceptum est. Ibi praeda omni atque impedimentis relictis, 4
exercitu partito, Magonem regionis eius urbes, aut deficientes ab Romanis accipere aut detrectantes cogere ad defectionem iubet; ipse per agrum Campanum mare inferum 5

premebat) i. e. elevabat eius auctoritatem. Conf. ex- 2
empla ad XXII, 12, 12 posita.

urbem excessissent) Accusativum hic libri habent 3
omnes. Eundem casum nonnulli ex optimis libris suppeditant II, 37 extr. *ut urbem excederent*, et XXXII, 25 med.; item XXXVIII, 7 in. *Amphilochiam excessit*; optimi XXIV, 3 extr. et ibid. 20 med. (qui tamen loci nonnihil labefactare videntur codicum auctoritatem; v. ibi); omnes XXV, 9 post in. *excedere ordinem agminis*; multi XXXIV, 28 extr. *nullo portam excedente*; XLV, 20 in. *curiam excessit*. Itaque quanquam Livius aliis plerisque locis, ubi relinquendi vis est in excedendo, ablativum adiunxit, non tamen prorsus repudianda videtur contra codicum consensum altera structura, cui ab aliorum quoque eiusmodi verborum, quae nonnunquam similiter accusativum habent, analogia, ut *egrediendi* (v. ad XXII, 55, 8), *exeundi*: Ter. Hec. III, 3, 18 *ut limen exirem*; Ovid. Met. X, 52 *exire valles*, aliquid praesidii accedit.

relictis, ex partito) Ne desideres inter ea partici- 4
pia coniunctionem, non eadem est utriusque ratio. Prius enim, quae tempore antecesserunt, ostendit, alterum arcitius iungendum iis, quae sequuntur, eaque cur fieri potuerint, significat. Atqui ubi diverso modo ad sententiam primariam participia referuntur, non possunt inter se coniunctionibus coniungi. Cf. ad XXII, 22, 17; infra ad c. 27, 3; VI, 22 extr. *Quattuor legionibus quaternum milium scriptis, exercitu indicto ad portam Esquilinam — ad Satricum profectus*; XXXI, 26 sub fin. *omissa oppugnatione urbis, diviso cum Philocle rursus exercitu, ad agros vastandos profectus* etc.

cogere ad defectionem) Dukerus Livium scripsisse 5
deditionem existimavit: „Ad deditionem, inquit, compellere et cogere obvia sunt. Verum defectio non est invitorum ac detrectantium, sed volentium.“ Sed cf. XXXIV, 18 in. *ut alii in armis essent, alii obsidione ad defectionem cogentur*. Nam ea quoque deditio, ad quam vi compellas, defectio potest dici, siquidem a consilio sive voluntate oritur eorum, qui ad ultimum discrimen perstare in pugnando nolunt. Accedit, quod Livius hic concinne opposuit inter se verba: *deficientes et cogere ad defectionem*.

- petit, oppugnaturus Neapolim, ut urbem maritimam haberet.
- 6 Ubi fines Neapolitanorum intravit, Numidas partim in insidiis (et pleraeque cavae sunt viae sinusque occulti), quacun-
7 que apte poterat, disposuit; alios prae se actam prae-
8 dam ex agris ostentantes obequitare portis iussit. In quos,
quia nec multi et incompositi videbantur, quum turma equi-
9 tum erupisset, ab cedentibus consulto tracta in insidias,
circumventa est: nec evasisset quisquam, ni mare propin-
quum et haud procul litore naves, piscatoriae pleraeque,
conspectae peritis nandi dedissent effugium. Aliquot tamen
eo proelio nobiles iuvenes capti caesique sunt, inter quos

- 6 *et pleraeque*) Ita saepissime per *et* inferuntur paren-
theses ad firmandam vel explicandam aliquam sententiam aptae.
Subest hic sententia: et quidem potuit hoc facere i. e. in in-
sidiis disponere, quum pleraeque etc. Cf. IX, 28 med. *omnia*
aedificia (et frequenter ibi habitabatur) circumiecta muris in-
cendit; XXVIII, 2 in. hanc iustam legionem (et id ferme ro-
boris erat) in prima acie locat; XXIX, 23 post in. ut accen-
sus cupiditate (et sunt ante omnes Numidae barbaros effusi
in Venerem) sensit; XXXI, 45 extr.; XXXV, 34 sub fin.;
XLIV, 9 in. Pleraeque sunt permultae. V. ad XXI, 1, 1.

sinusque) Sinus recessus etiam terrarum dicuntur non
solum mari adiacentium, sive ubi maris est sinus, ut XXVIII, 5
extr. *segetibus tamen — maxime in sinu Aenianum vastatis;*
XXXVII, 6 in. *Jam in sinum Maliacum pervenerat;* sed etiam
in mediterraneis locis. V. Curt. III, 9 extr. *paulatim deinde se*
laxare sinus montium — coeperant; Plin. h. n. II, 44 *concaui*
vallium sinus.

- ostentantes*) Hoc arcte coniungendum cum *obequitare*.
Ita enim obequitare eos portis iussit, ut praedam ostentarent.
7 *nec m. et inc.*) De *neque* — et v. Z. §. 337; Weissenb.
gr. I. §. 343. 4; ad XXI, 1, 2.

- 9 *eo proelio*) Conferre poteris quae posita sunt ad XXII,
49, 18.

capti caesique) i. e. capti aut caesi, ut multis locis
Liv. dixit. Cf. IX, 27 extr.; ibid. 37 extr.; X, 45 sub fin.; XXIV,
16, 4 etc. Addita autem particula *que* expletur quod angustius
dictum est. Similiter IV, 61 med. *Infra arcem caesi capti-*
que multi mortales; V, 26 sub fin. *Multi caesi vulneratique;*
IX, 27 extr. *caedi capique Samnites;* ibid. 36 extr. *Caesis fu-*
gatisque iis; X, 36 sub fin.; XXV, 41 med. et saepe alibi. Nec
differt XXV, 14 extr. *praedam — vendiderunt diviseruntque.*
Cf. Weiss. §. 345. 2.

et Hegeas praefectus equitum, intemperantius cedentes secutus, cecidit. Ab urbe oppugnanda Poenum absterruere 10 conspecta moenia, haudquam prompta oppugnanti.

II. Inde Capuam flectit iter, luxuriantem longa felicitate atque indulgentia fortunae, maxime tamen inter corrupta omnia licentia plebis sine modo libertatem exercentis. Senatū et sibi et plebi obnoxium Pacuvius Calavius fecerat, nobilis idem ac popularis homo, ceterum malis artibus nactus opes. Is quum eo forte anno, quo res male gesta 3 ad Trasimenum est, in summo magistratu esset, iam diu infestam senatui plebem ratus per occasionem novandi res magnum ausuram facinus, ut, si in ea loca Hannibal cum victore exercitu venisset, trucidato senatu traderet Capuam Poenis, improbus homo, sed non ad extremum perditus quum 4

inter quos — cecidit) i. e. inter quos et H. erat, qui — cecidit. Similia v. ad XXII, 57, 6 et infra ad c. 22, 7.

prompta oppugnanti) Cf. Tac. Ann. I, 68 *promptam* 10 *expugnationem* (esse). Est enim *promptum* nonnunquam, quod non multum negotii habet.

II.

inter corrupta omnia) i. e. quum corrupta omnia 1 essent, maxime tamen offecit moribus licentia plebis. Unus ex optimis codd. habet: *maxime tamen corruptam omni licentia plebis sine modo libertatem exercentis*. De verbo *luxuriandi* v. infra ad c. 12, 12.

Senatum) Sicut populus Romanus, ita ceterae quoque 2 Italiae civitates senatu utebantur. Et Campanorum quidem senatus apud Livium non solum hoc cap. et proximis, sed multis locis memoratur. V. infra c. 7 extr.; c. 10 in.; c. 35, 3; VII, 30 extr.; XXVI, 13. etc.

ceterum) *Ceterum* saepe vim habet particulae adversativae. Cf. ad XXI, 6, 1.

nactus) Ita hic optimi quique libri. Idem ex optimo libro restituendum est XXII, 44, 4. Pariter eam formam nonnulli ex praestantissimis codd. servarunt: XXIV, 31, 11; ibid. 36, 1; XXV, 30 in.; XXVIII, 31 post in. V. Ramsh. I, p. 124.

r. m. gesta ad Tr. est) Interposuit Livius inter *gesta* 3 et *est*, quae cum his vocibus arctissime coniungenda sunt, sive ad quae verbi vis maxime pertinet. Atque eam verborum collocationem frequentissimam apud Livium esse, ostendimus ad XXI, 57, 14.

improbus homo etc.) His verbis, quae per appositionem ad subiectum referuntur, causa continetur eorum, quae

mallet incolumi quam eversa republica dominari, nullam autem incolumem esse orbatam publico consilio crederet, rationem iniit, qua et senatum servaret et obnoxium sibi ac plebi
 5 faceret. Vocato senatu, quum, *sibi defectionis ab Romanis consilium placiturum nullo modo, nisi necessarium*
 6 *fuisset*, praefatus esset, *quippe qui liberos ex Ap. Claudii filia haberet filiamque Romam nuptum Livio dedisset; ceterum maiorem multo rem magisque timendam*
 7 *instare; non enim per defectionem ad tollendum ex ci-*

subiiciuntur: *quum — crederet*. Ceterum tirones animadvertant, quemadmodum, quae multa ad praeparandam primariam sententiam hic pertinerent, gradus dignitatis, quem Pacuvius obtinebat, metus consiliorum plebis, mores hominis, inde nata sententia, ea uno verborum ambitu inclusa ars scriptoris praemiserit. Ipsa autem sententia primaria ne post praemissa haec multa exilior esset, subiuncta enuntiatione relativa eaque per *et — et* in duas partes divisa, cautum est. De duplici *quum* v. infra ad c. 17, 9.

ad extremum) i. e. omnino. Aliam vim locutionis habes XXII, 23, 5; infra c. 5, 9; XXXIV, 3 in.; XXXVI, 28 in. etc., ubi valet *postremo* (quam in sententiam etiam *ad ultimum* sive *ad postremum* saepe Livius ponit), vel XXI, 8, 10, ubi extremam partem significat.

publico consilio) Unus cod. *Patrum consilio*. Verum hoc ipsum saepe publicum consilium dicit Livius. Cf. infra c. 22, 2; XXIV, 22, 6; II, 23 sub fin.; III, 63 extr.; VI, 6 extr.

5 *placiturum*) Supplendum cogitatione: *fuisse*, quae rarior est ellipsis. Cf. infra ad XXIV, 5, 12.

6 *praefatus esset — ceterum*) Ita persequitur Livius orationem, quasi antea non posuisset *praefatus esset*, cuius vis propria non longius pertinet quam ad *dedisset* (hoc enim verbo clauduntur, quae avertendae suspicionis causa praemittit Pacuvius), sed *dixisset* vel aliud tale verbum. Cf. ad XXII, 8, 4. Neque enim recte cum Doeringio verba *ceterum — credant* et ipsa praefationis esse statueris, quippe quibus contineatur, quod summum spectavit Pacuvius, i. e. ut Senatum permoveret, ut se permitteret arbitrio suo. Similiter XXXIII, 12 post in. praemisso verbo *praefandi* aliud cogitatione addendum dicendi verbum.

nuptum L. ded.) V. Z. §. 668; Weissenb. §. 323. n. 1.

7 *vacuam remp.*) *Vacuum* nonnunquam dicitur quod sine rectore vel etiam sine domino est. Cf. Sall. Cat. 52, 23 *eo fit, ut impetus fiat in vacuam rempublicam*.

Hann. ac Poenis) De frequenti hoc dicendi genere diximus ad XXII, 14, 10.

*vitae senatum plebem spectare, sed per eandem senatus
vacuam rempublicam tradere Hannibali ac Poenis velle;
eo se periculo posse liberare eos, si se permittant sibi* 8
et, certaminum in republica obliti, credant: quum omnes 9
victi metu permetterent, Claudam in curia vos, inquit, et,
tanquam et ipse cogitati facinoris particeps, approbando
consilia, quibus nequicquam adversarer, viam salutis
vestrae inveniam. In hoc fidem, quam vultis ipsi, ac-
cipite. Fide data egressus, claudi curiam iubet praesidium- 10

se — eos) Duplicem hunc et subiecti et obiecti accusa- 8
tivum a structura accusativi cum infinit. non alienum esse
exempla produunt ad XXII, 23, 2 allata. V. et infra c. 15, 11
et 15; 16, 15; XXIV, 19, 4.

credant) i. e. fidem habeant, confident.

quum — permetterent) Haec quum per *et* posset 9
scriptor adiungere, propter multas interiectas enuntiationes ma-
luit eandem, quam supra posuerat, particulam revocare.

in curia) Nonnulli codd. deteriores: *in curiam*, ut cap.
3, 3 *Clausos omnes in curiam accipite*. Sed ibi dicit, se ef-
fecisse, ut in curiam congressi senatores clauderentur, hic
quum spectentur, qui iam in curia sunt, ablativus positus est.
Ceterum patet, multis locis non multum interesse, utrum hoc
an illo modo rem cogites. Cf. infra XXIV, 19, 11; XXIX, 32
post in. *degressum iugis Masinissam persecutus, in valle arcta,*
faucibus utrimque obsessis, inclusit, i. e. quum in valle arcta
esset; XXXVI, 17 med. Heracleae incluserunt se; XXXVII, 24
extr. veriti, ne includerentur vento in hostium ora; XXXVIII,
*15 post in. Contra accusativum habes XXXV, 30 extr. *incluso**
*tyranno in urbem; XXXVIII, 42 med. *Indignum esse, con-**
*sules ambos in valles Ligurum includi; XXXVI, 16 med. *Aeto-**
lorum utraeque manus Heracleam sese incluserunt. Utramque
*structuram coniunxit Liv. XXXI, 17 ante med. *ut — matronas**
omnes in templo Dianae, pueros ingenuos virginesque, infan-
tes etiam cum suis nutricibus in gymnasium includi iuberent.

in iussu suo) Haec verba in extrema parte huius mem- 10
bri Liv. posuit, quo plus ponderis haberent, quippe quorum
vim etiam ad alterum membrum: *neve — possit* referri vellet.

possit) Quemadmodum saepissime, ubi praecedat praesens
histor., in enuntiatione secundaria ponitur imperfectum vel plus-
quamperfectum (v. Weissenb. §. 370 n. 2), ita contra frequen-
ter, praecedente perfecto, enuntiatione secundaria, non aliter ac
si praecedat praesens histor., praesens tempus habent. Fit hoc
in primis in orat. obl. ut V, 15 extr.; ibid. 17 extr.; VI, 34
extr.; ibid. 33 extr.; VIII, 2 extr. etc.

que in vestibulo reliquit, ne quis adire curiam iniussu suo neve iade egredi possit.

- 1 III. Tunc vocato ad concionem populo, *Quod saepe,*
 inquit, *optastis, Campani, ut supplicii sumendi vobis ex*
 2 *improbo ac detestabili senatu potestas esset, eam nunc,*
non per tumultum expugnantes domos singulorum, quas
praesidiis clientium servorumque tuentur, cum summo
 3 *vestro periculo, sed tutam habetis ac liberam. Clausos*
omnes in curiam accipite, solos, inermes. Nec quicquam
raptim aut forte temere egeritis: de singulorum capite
 4 *meritus est, poenas pendat. Sed ante omnia ita vos*
irae indulgere oportet, ut potiore ira salutem atque

III.

- 1 *Quod—optastis*) V. Z. §. 630; Sch. p. 34; Weissenb. §. 422. n. 1; Liv. V, 29 extr. *Nam quod illi sperarent, effrenatam licentiam eius magistratus Patres laturos, falli eos;* IX, 9 in.; XXXII, 21 sub fin.
- 3 *Nec*) i. e. Neque vero. Cf. ad XXI, 41, 5; infra c. 15, 5; 27, 9.
forte temere) Hand. Tursell. II, p. 731: „Componuntur verba *forte temere* duplici modo, ut eorum quodvis singularem notionem praestet, et ut utrumque cecat in unam notionem. — Haec vero est temere, sine consilio et saepe etiam id, quod simplici *forte* exprimitur.“ Exempla v. ad XXI, 63, 9.
- 4 *ante omnia*) Haec coniunge cum *oportet*.
ita—indulgere) *Ita* elevat sententiam; nam est: non ultra id indulgere sive ita tantum indulgere. Cf. I, 17 sub fin. *ita gratiam ineunt, — ut non plus darent iuris quam detinerent;* V, 12 in. *quum — res militiae ita prospere gererentur, ut nullo bello veniretur ad exitum spei;* VIII, 38 post in. *Eques — ita institit agmini, ut, donec lucesceret, proelio abstineret;* XXXI, 31 post med. *Ceteris ita oppidum, ita agros ademinimus, ut agrum locumque ad habitandum daremus.* Germani possumus haec etiam exprimere per *zwar* et *aber*.
potiorem ira) i. e. quam iram. V. Z. §. 484; Sch. p. 432; Weissenb. §. 262. n. 1; praeterea infra XXIV, 8, 11; XXXI, 31 in. *defensionem ut accusatione potiorem haberem;* XXXVIII, 53 med. *quod rempublicam privatis simultatibus potiorem habuisset;* IV, 52 extr. *non plus singulis senatoribus invenientes.* Eodem modo Cicero quoque non raro loquitur. V. de inv. I, 38, 69 *Quid hunc tanta Thebanorum gloria, tam clero atque exornato tropaeo carius aut antiquius habere con-*

utilitatem vestram habeatis. Etenim hos, ut opinor, odistis senatores; non senatum omnino habere non vultis. Quippe aut rex, quod abominandum, aut, quod 5 unum liberae civitatis consilium est, senatus habendus est. Itaque duae res simul agendaee vobis sunt, ut et veterem senatum tollatis et novum cooptetis. Citari sin- 6 gulos senatores iubebo, de quorum capite vos consulam. Quod de quoque censueritis, fiet. Sed prius in eius locum virum fortem ac strenuum novum senatorem coop- 7 tabitis, quam de noxio supplicium sumatur. Inde con-
sedit, et, nominibus in urnam coniectis, citari quod primum sorte nomen excidit, ipsumque e curia produci iussit. Ubi 8 auditum est nomen, malum et improbum pro se quisque clamare et supplicio dignum. Tum Pacuvius, Video, quae de 9

venit? Acad II, 36, 117 quem unum e physicis potissimum probavit? Nec plus uno poterit; Att. VII, 3 in. ne diutius anno in provincia essem; Fam. XI, 6 in.

hos) i. e. qui nunc sunt. V. ad XXII, 39, 3.

sen. — habere) Huius locutionis hic et § 5 aliam ac vulgo, quum de convocato senatu dicitur, vim esse, facile apparet.

agendaee vobis sunt) Ita alter duorum optimorum co- 5 dicum; de altero tacent editores. Ceteri minus concinne agendaee sunt vobis. Cf. supra ad c. 2, 3.

cooptetis) Recte Bauerus docet, cooptare (fere) dici de collegio semet supplente novis sodalibus. Sed quod idem h. l. vocabulum eo pertinere putat, quod plebs e suomet corpore senatores lectura esset, ea vis in hoc verbo non inest. Imo cooptare et cooptatio omnino de legendis senatoribus, nulla eius, qui legeret, ratione habita, dici poterat, si quis, eos in collegium additos, potissimum respiceret. Cf. Liv. IV, 4 med.; VI, 4; Cic. Verr. II, 49; Cael. 2, 5.

fortem ac strenuum) Haec saepe ad laudandum virum 6 aliquem coniungi, ostendimus ad XXI, 4, 4.

quam — sumatur) i. e. priusquam — sumi potest. V. ad XXII, 39, 6.

ipsumque) Homo opponitur nomini; hinc ipsum posuit. 7

clamare) Infin. historicus non raro ponitur in apodosi. 8 V. ad XXI, 54, 9.

et suppl. dignum) Bene haec verba Livius a prioribus adiectivis (malum et improbum) interiectis nonnullis vocibus separavit et cum vi in clausula posuit, quum significant: atque ideo supplicio dignum esse.

- 10 *hoc sententia sit data. Eligite pro malo atque improbo bonum senatorem et iustum.* Primo silentium erat inopia potioris subiiciundi; deinde, quia aliquis, ommissa verecundia, quempiam nominasset, multo maior extemplo clamor
- 11 oriebatur, quam alii negarent nosse, alii nunc probra nunc humilitatem sordidamque inopiam et pudendae artis aut quac-
- 12 stus genus obicerent. Hoc multo magis in secundo ac tertio citato senatore est factum: ut ipsius poenitere homines appareret, quem autem in eius substituerent locum deesse:
- 13 quia nec eosdem nominari attinebat, nihil aliud quam ad au-

9 *sit data*) Sigonius coniecit: *lata*, quod sane frequentius legitur. Sed Liv. etiam VIII, 20 extr. dixit: *etsi meae partes exquirendae magis sententiae quam dandae sunt.*

Eligite) Ita ex Gronovii coniectura Drakenborchius. Sed *eligite* in duobus tantum codd. legitur et in altero quidem pro emendatione additum a m. sec. Duo non ita magnae auctoritatis idem vocabulum post *iustum* habent. In ceteris et optimo quoque pro eo legitur: *eiicitur*. Hinc Gronovius alteram coniecturam proposuit hanc: *Video, quae sententia de hoc sit. Date igitur pro malo atque improbo bonum senatorem et iustum*; quae coniectura quam proxime ad optimorum librorum auctoritatem accedat, multum probabilitatis habet. Ante Drakenborchium libri typis descripti praebant: *Video, quae sententia de hoc sit data. Eiicitur pro malo atque improbo. Bonum senatorem et iustum eligite.* De verbo *eiiciendi* cf. XL, 51 in. *Tres eiecti de senatu*; XLI, 27 in. *De senatu novem eiecerunt*; XLIII, 15 extr. *Septem e senatu eiecti sunt.* Idem apud Ciceronem quoque non semel legitur. V. Cluent. 42, 119; ibid. 48, 135; pro dom. 47, 123.

- 10 *potioris*) Comparativos in num. singulari masc. gen. positos saepe pro substantivis esse, ostendimus ad XXII, 12, 12. *nosse*) De omissione pronominis *se* v. ad XXI, 18, 14.
- 11 *probra*) i. e. facta turpia, quibus mores commacularentur. *pudendae*) Cf. XXV, 6 med. *ut alias pudendas clades exercituum taceam*; XL, 56 in. *neque pudendum aut poenitendum eum regem Macedonibus — fore censebat*; I, 35 med. *sub haud poenitendo magistro, ipso Anco rege.* V. Sch. p. 332; Z. § 142.
- 12 *ipsius poenitere*) i. e. ipsum displicere. V. de hac verbi vi ad XXII, 12, 10. *quem autem*) i. e. eum autem, quem. Itaque non discessit Liv. ab ea lege, quam habent libri grammatici. V. Z. §. 793 n.; Sch. p. 549. De collocatione verborum cf. infra ad XXIV, 39, 9.
- 13 *nec — attinebat*) *Non attinet aliquid facere vel fieri*

dienda probra nominatos, et multo humilliores obscurioresque ceteri erant eis, qui primi memoriae occurrebant. Ita dilabi homines, notissimum quodque malum maxime tolerabile dicentes esse iubentesque senatum ex custodia dimitti.

IV. Hoc modo Pacuvius quum obnoxium vitae beneficio senatum multo sibi magis quam plebi fecisset, sine armis, iam omnibus concedentibus, dominabatur. Hinc senatores, ommissa dignitatis libertatisque memoria, plebem adulari: salutare, benigne invitare, apparatus accipere epu-

significat: *non prodest vel non opus est al. facere etc.* V. II, 41 med. *Quid attinuisse, Hernicis, paullo ante hostibus, capti agri tertiam partem reddi?* VI, 23 med. *Quid attinere, cum mortali corpore uno — civilatis, quam immortalem esse deceat, pati consensescere vires?* ibid. 26 extr. *etsi revicta rebus verbis confutare nihil attinet;* ibid. 33 extr. *quem quid creari attinebat ad id certamen, quo M. Furius victus esset;* X, 13 sub fin. *quid ergo attineret leges ferri?* XXIII, 13, 5 *nec victoribus mitti attinere puto, et frustrantibus nos falsa atque inani spe multo minus censeo mittenda esse.* Atque ita multis aliis locis Livius dixit.

nihil aliud — quam nom.) V. Z. §. 771; Weiss. §. 466 extr. et quae ipsi ad XXII, 60, 7 attulimus; infra XXIV, 36, 7. Nusquam autem Livius in hac formula nisi posuit.

dilabi) Hoc verbum bene in eos cadit, quorum restinctus ardor esset. Cf. ad XXI, 32, 10.

IV.

plebem adulari) Hoc coniecit Salmasius, quum in optimo 2 cod. legatur: *aduari*. Ceteri habent *adfari*. Salmasii coniectura iam pridem editoribus probata est plerisque omnibus. Et sane habet, quo commendetur. Nam *affari*, quod nullo alio loco Livius habet, fere in solenni alloquio ponitur, id quod in hunc locum non cadit; ad hoc gradationi, quam hic habes, non videtur convenire verbum salutandi affando postpositum (cf. III, 14 post med. *benigne salutare, alloqui plebis homines*); denique vereor, ne Livius hic singulos spectans dicturus non fuerit: *plebem affari, salutare, sed potius plebis homines sive plebeios*. Contra *plebem adulari* et subiectis vocibus *salutandi* etc. bene illustratur, quod mutata distinctione significavimus, et iis, quae praemissa sunt: *omissa — memoria maxime consentaneum est*. Accusativum Livius etiam XLV, 31 in verbo adulandi adiunxit, dativum, quam posteriore structuram fuisse Quintilianus (IX, 3, 1) docet, III, 69 ante med.; XXXVI, 7 in. V. Z. § 389; Sch. p. 450; Weiss. §. 284 et n.

apparatis — epulis) *Apparatae epulae* dicuntur magna 3

lis, eas causas suscipere, ei semper parti adesse, secundum eam litem iudices dare, quae magis popularis aptior-
 4 que in vulgus favori conciliando esset. Iam vero nihil in senatu actum aliter, quam si plebis ibi esset concilium. Prona semper civitas in luxuriam non ingeniorum modo vitio, sed affluenti copia voluptatum et illecebris omnis amoenitatis maritimae terrestisque, tum vero ita obsequio principum et licentia plebei lascivire, ut nec libidinali nec sumptibus modus esset. Ad contemptum legum, magistratum, senatus, accessit tum, post Cannensem cladem, ut, cuius aliqua erat verecundia, Romanum quoque imperium sperne-

opera paratae sive lautae, splendidae. Cf. XXXI, 4 extr. *Ludi Romani scenici eo anno magnifice apparateque facti*; XLIV, 9, med. *apparationibus ludis*.

secundum eam l. i. d.) Eam i. e. partem; iudices i. e. quum iudices essent. Cf. de hac locutione Geil. V, 10 *Si contra te lis data erit, merces mihi ex sententia dabitur, quia ego viceris; sin vero secundum te iudicatum erit, merces mihi ex pacto debetur, quia tu viceris*; Cic. Rosc. Com. I, 3 *quo minus secundum eas (i. e. tuas tabulas) lis detur, non recusamus*. Strothius: „Tribus modis, inquit, nobiles homines iurare poterant plebejos in causis, vel oratores seu causarum patroni i. e. *causas suscipiendo*, vel advocati i. e. *quum adessent parti*, vel iudices i. e. *litem seu sententiam dando secundum aliquem*.“ Cf. ad XXIV, 38, 3.

in vulgus) i. e. si spectes vulgus. V. de hac locutione ad XXII, 3, 14 et ibid. 12, 12.

4 *voluptatum*) Genitivi *voluptatum, difficultatum, similitatum*, ac maxime *civitatium*, quum multis locis in optimis codd. legantur, etiam hic Drakenborchius hanc formam, quam unus ex optimis libris suppeditat, recepit. V. Z. §. 66; Sch. p. 92; Weiss. §. 67 n. 5.

5 *tum vero*) Ante haec verba in multis libris minus bene posita est maior distinctio, quasi hinc novum inciperet enuntiatum. Est vero sententia haec: *Civitas, quae semper prona in luxuriam erat, — tum vero ita — lascivire*. Qui autem factum sit, ut *tum vero* poneret Livius, facile intelliges, si consideraveris, ea, quae modo posuimus, non multum differre ab his: *Quum semper prona in luxuriam civitas esset, tum vero etc.*, de quo genere loquendi v. ad XXI, 11, 8.

6 *cuius al. e. ver.*) Noli verba ita interpretari: *ut Romanum quoque imperium spernerent, cuius aliqua erat verecundia*, sed: ut eam rem, cuius aliqua erat verecundia, i. e. Romanum quoque imperium spernerent.

rent. Id modo erat in mora, ne extemplo deficerent, quod 7
 connubium vetustum multas familias claras ac potentes Ro-
 manis miscuerat, et quod, quum militarent aliquot apud Ro- 8
 manos, maximum vinculum erant trecenti equites, nobilis-
 simus quisque Campanorum, in praesidia Sicularum urbium
 delecti ab Romanis ac missi.

V. Horum parentes cognatique aegre pervicerunt, ut 1
 legati ad consulem Romanum mitterentur. Ii nondum Canu-
 sium profectum, sed Venusiae cum paucis ac semiermibus
 consulem invenerunt, quam poterat maxime miserabilem bo-
 nis sociis, superbis atque infidelibus, ut erant Campani, sper-
 nendum. Et auxit rerum suarum suique contemptum consul 2

erat in mora) Cf. III, 24 med. *In mora tribuni erant,* 7
qui comitia quaestores habere de reo — passuros negabant;
 XXX, 44 in. *Ti. Claudii primum cupiditatem, deinde Cn. Cor-*
nelii, fuisse in mora, quo minus id bellum exitio Carthaginis
finiret; XLIV, 22 in. *quoniam extemplo proficisci placet, ne-*
que ego in mora sum; infra XXIV, 33, 6.

et quod) Repetita coniunctio, alteram causam et a priore 8
 diversam afferri, ostendit. Cf. ad XXI, 63, 2; XXII, 1, 15.
 Ceterum Crevierius deletum voluit *quod*. Probabile hoc esset,
 si *maximum*, quemadmodum Heusingerus et Klaiberus inter-
 pretati sunt, plenam haberet superlativi vim. Livius autem di-
 cit, etiam hoc impedimento fuisse, quod permagno vinculo Cam-
 pani cum Romanis tenerentur iuncti propter trecentos illos no-
 biles equites.

delecti ab R. ac missi) Romani in deliciis habent
 hanc verborum collocationem, qua inter duo alicuius enuntia-
 tionis membra, quod ad ambo refertur, interponitur. Ea au-
 tem fit, ut et plus ponderis accipiat alterum membrum (ut hic
missi) neu adhaerescere modo priori videatur, et gratior ad
 aures accidat verborum sonus. Cf. ad XXI, 19, 10; infra cap.
 insequenti §. 2; c. 7, 10; c. 17, 10, 18, 1; 28, 2 etc.

V.

Canusium profectum) Cf. XXII, 54 med. 1
ut erant C.) *Ut non pro quales positum, sed supple co-*
gitatione: ut superbi atque infideles erant C. Cf. II, 30 in.
Multis, ut erat, horrida et atrox videbatur Appii sententia.
spernendum) Quae vis sit in participio fut. pass., vi-
 des ex eo, quod oppositum est: *miserabilem*. Ea vis adiecta
 negatione frequentior est. Ita idem participium posuit Liv.
 IV, 20 extr.; XXX, 45 sub fin. Cf. Z. §. 650; Weiss. §. 186
 n. 2 et 3.

- 3 nimis detegendo, cladem nudandoque. Nam quum legati, aegre ferre senatum populumque Campanum, adversi quicquam evenisse Romanis, nuntiassent, pollicerenturque omnia, 4 quae ad bellum opus essent, *Morem magis*, inquit, *loquendi cum sociis servastis, Campani, rubentes, quae opus essent ad bellum, imperare, quam convenienter ad praesentem fortunae nostrae statum locuti estis. Quid enim nobis ad Cannas relictum est, ut, quasi aliquid habeamus, id, quod deest, expleri ab sociis velimus? Pedites vobis imperemus, tanquam equites habeamus? Pecuniam deesse dicamus, tanquam ea tantum desit? Nihil ne quod suppleremus quidem nobis reliquit fortuna. Legiones, equitatus, arma, signa, equi virique, pecunia, comعات, aut in acie ut binis postero die amissis 7 castris perierunt. Itaque non iuvetis nos in bello oportet, Campani, sed paene bellum pro nobis suscipiatis. 8 Veniat in mentem, ut trepidos quondam maiores vestros,*

2 *Et auxit*) Id est: ad hoc, quod superbis sociis sperendus videbatur, accessit, quod — auxit. V. ad XXII, 22, 20.

3 *quicquam*) Hoc pronomen nonnunquam apud Livium legitur in sententiis, quae videntur aientes esse. Sed aut subest sententia negans, ut hoc loco, aut res significatur, quae prope nulla aut minima est. V. I, 18 in. *consultissimus vir, ut in illa quisquam aetate esse poterat* (cf. Weissenb. §. 225. n. 2); ibid. 22 extr. *Se invitos, quicquam, quod minus placeat Tullo, dicturos*; 35 in. *quod quisquam indignari mirarive posset*; III, 38 med. *Hostibus belloque gratiam habendam, quod solitum quicquam liberae civitatis fieret*; IV, 60 in. *donec quicquam virium superesset*; XXXIII, 3 in. *quibus modo quicquam reliqui roboris erat*; XXXV, 14 in.; ibid. 30 sub fin.

4 *Morem loquendi*) Nam ex formula dicebatur imperare sociis, quae ad bellum opus essent.

6 *Nihil ne — quidem*) V. Sch. p. 586 extr.; Z. §. 754 A. *equi virique*) Haec frequenter coniungi, ostendimus ad XXII, 52, 5.

binis — castris) V. Z. §. 115 A; Sch. p. 183. 10; Weiss. §. 98 n. 3. 2).

7 *non iuv. — sed*) De *non — sed* diximus ad XXI, 41, 16.

8 *Veniat in mentem*) Postquam ostendit, nihil Romanis reliqui fortunam fecisse Campanisque totum paene bellum suscipiendum, quibus rebus, ut suscipiant, permoveri debeant,

intra moenia compulsos nec Samnitum modo hostem, sed etiam Sidicinum paventes, receptos in fidem apud Saticulum defenderimus, coeptumque propter vos cum Samnitibus bellum per centum prope annos, variante fortuna eventum, tulerimus. Adhuc ad haec, quod foedus aequum deditis, quod leges vestras, quod ad extremum, id quod ante Cannensem certe cladem maximum fuit, civitatem nostram magnae parti vestram dedimus communicavimusque vobiscum. Itaque communem vos hanc cladem, quae accepta est, credere, Campani, oper-

docet, i. e. Romanorum beneficiis, malis, quae ab hostis feritate immineant, existimatione, opibus suis.

nec S. modo hostem, sed etiam S.) V. ad c. 4 extr. et de structura ad XXI, 53, 2. Ita VII, 17 in. *vana miracula paventes irridebant increpabantque.* Aliter ad praepositionem addidit Liv. V, 42 med. *paventes ad omnia; XXV, 38 sub fin. inter torpidos somno paventesque ad necopinatum tumultum; XXXIV, 38 med.; de quo dicendi genere cf. ad XXIV, 14, 9.*

defenderimus) Cf. Liv. VII, 29 sqq.

per centum pr. annos) „Elatorie dixit Terentius *per centum prope annos.* Verius autem legatus Romanus in concilio Aetolorum l. XXXI, 31, 10, qui per annos septuaginta bellatum esse cum Samnitibus ait. Etenim coeptum est anno ab urbe condita CDXII, M. Valerio, A. Cornelio consulibus, finitum anno CDLXXIX, C. Fabricio, C. Claudio consulibus“ (rectius ser. CDLXXXI L. Papirio Cursore et Sp. Carvilio Maximo ess.). Sigon. Cf. infra ad c. 42, 3 et 6.

leges vestras) Multi codd.: *nostras.* „*Nostras tolerari posset, ut respiceretur ad leges a L. Furio praetore datas, quum illi hoc pro remedio aegris rebus discordia intestina peterent: de quo l. IX, 20.* Sed illud magis decet, plenam libertatem deditis redditam. XLV, 29, 4 *Liberos esse iubere Macedonas, habentes urbes easdem agrosque, utentes legibus suis, annuos creantes magistratus.*“ Gronov. Adde, quod, ut docet Dukerus, foederatae civitates, quarum e numero Capua fuit, fere suas leges habuerunt. Et de Capua quidem id ex compluribus huius ipsius libri locis colligi potest. Cf. supra c. 2; infra c. 35 sub fin.

communem) Ad hanc notionem transitum paraverant 10 verba *communicavimusque vobiscum.*

arbitrari esse) Ut alii scriptores Latini, ita Livius quoque amans est huius verborum collocationis. Cf. supra ad c. 2, 3; I, 27 in. *quia suae civitati animorum plus quam virium cernebat esse; ibid. 56 in. oneri rebatur esse; V, 3 med. quam dissolvendae maxime tribuniciae potestatis rentur esse;*

- 11 *tet, communem patriam tuendam arbitrari esse. Non cum Samnite aut Etrusco res est, ut, quod a nobis ablatum sit, in Italia tamen imperium maneat; Poenus hostis ne Africae quidem indigenam, ab ultimis terrarum oris, freto Oceani Herculisque columnis, expertem omnis iuris et conditionis et linguae prope humanae*
- 12 *militem trahit. Hunc, natura et moribus immitem ferum-*

ibid. 16 in. locum iniuriae rati esse; VI, 41 in. qui — aequum censeat esse; IX, 18 post in. quem ne fama quidem illis notum arbitror fuisse; ibid. 45 post in. et plurimis aliis locis. Ea autem collocatione non credimus augeri atque insigniri vim verbi primarii, ex quo cetera pendeant, sed potius minui, graviora vero ea fieri, quae illud quasi amplectantur. Sicut h. l., ubi maxima vis non est in *arbitrari*, sed in iis, quae arbitrari Campani iubentur, verbum illud minore pondere non in clausula positum est, sed ceteris interiectum.

- 11 *Poenus hostis*) Deest particula adversativa, quam quasi loco movit positum ab initio enuntiati id nomen, in quo est oppositionis vis. Cf. ad XXI, 43, 6; infra c. 28, 2; 29, 6; c. 13, 4.

indigenam) Unus ex optimis codd. cum nonnullis aliis: *indigena*. Potest hoc quidem, ut ostendit Strothius, ad originem Carthaginensium Tyro repetendam referri, sed eam, quae Poenis non esset dedecori, parum apte orator spectaret. Et desideratur in hac lectione ante *ne* pronomen *ipse*.

freto Oceani) i. e. freto Gaditano.

humanae) Referendum hoc adiectivum non solum ad nomen *linguae*, sed etiam ad praecedentia nomina.

trahit) „*Trahit* apposite ad difficultates, quae per longa itinera et montium iuga superandae fuerunt exercitui Hannibalis, designandas!“ Doering. Imo *trahere* in turba ponitur incondita et ad motum non satis expedita, ideoque bene cadit in rudem molem, qualia Hannibalis agmina esse ostendit. Cf. IX, 17 extr. *quem, mulierum ac spadonum agmen trahentem — incruentus devicit*; ibid. 19 ante med. *Persas, Indos aliasque si adiunxisset gentes, impedimentum maius quam auxilium traheret*; XLV, 2 in. *ingentem secum occurrentium prosequentiumque trahentes turbam*.

- 12 *pontibus — faciendis*) Cf. Val. Max. IX, 2, 2 *Hannibal in flumine Vergello corporibus Romanis ponte facto exercitum traduxit*; Flor. II, 6, 18; Appian. b. Hannib. 28. Itaque Livius hic rem spectat, cuius ipse mentionem ante non fecit.

Vesci h. c.) „Conflat hanc invidiam Hannibali unus e comitibus eius Hannibal Monomachus, qui deliberanti de annonae et comaeatibus exercitui per longum ex Hispania in Italiam iter inter barbaras nationes comparandis consilium dedit

que, insuper dux ipse efferavit pontibus ac molibus ex humanorum corporum strue faciendis et, quod proloqui etiam piget, vesci humanis corporibus docendo. His infandis pastos epulis, quos contingere etiam nefas sit, videre atque habere dominos et ex Africa et a Carthagine iura petere et Italiam Numidarum ac Maurorum pati provinciam esse, cui non, genito modo in Italia, detestabile sit? Pulchrum erit, Campani, prolapsum clade Romanum imperium vestra fide, vestris viribus retentum ac recuperatum esse. Triginta milia peditum,

διδάξαι τὰς δυνάμεις ἀνθρωποφαγεῖν καὶ τοῦτω ποιῆσαι συνήθειαι —, a quo tamen abhorruit, ut est apud Polybium in excerptis l. IX. (c. 24).“ Gronov. Adde quae ibidem ait Polybius: Τοῦτου δὲ ἀνδρός (τοῦ Μονομάχου) εἶναι φασιν ἔργα καὶ τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν εἰς Ἀννίβαν ἀναφερόμενα περὶ τῆς ἀμόιτητος· οὐχ ἦττον δὲ καὶ τῶν περιστάσεων.

His inf. p. e.) Libri typis expressi: *Hos infandis p. e.* Sed his, quod cod. omnium optimus cum non paucis aliis habet, praefendum videtur. Nam praeterquam quod minus concinnum est duorum deinceps enuntiatorum hoc initium, ad eosdem, sed sine anaphora, spectans: *Hunc — Hos*, si legas *hos*, desideres aliquid, quo referantur infandae epulae ad id, quod modo dictum est; quo factum est, ut Heusingerus tacite ita interpretaretur locum, quasi ante *infandis* positum esset *tam*. Contra in altera lectione oratio bene ita annectitur prioribus, ut, quae modo commemorata fuit res immanis, ea mutatis verbis graviter revocata transitum ad sequentia faciat. De participii pro substantivo positi structura cf. ad XXI, 5, II. et a C.) Adiungitur per *et*, quod angustius patet, sed in primis grave est. V. de hoc ad XXI, 17, 4.

genito modo in I.) i. e. etiamsi nihil aliud quam genitus in Italia sit, nulla alia eius regionis beneficia expertus.

Romanum imp.) Freinshemius coniecit: *Romana*, idque unus, sed minoris auctoritatis cod. habet, ceteri omnes *Romanum*. Nec est, quod cum plerisque editoribus ab hac lectione discedas. Nam quod Dukerus ait, si legatur *Romanum*, deesse *nostra* vel aliud quid, quod ad *clade* referri possit, et recte sibi opponi *Romana clade* et *vestra fide, vestris viribus*, id ad reiiciendam optimorum plurimorumque codd. lectionem non sufficit. Neque enim opus est, ut ad *clade* referatur quicquam, si haec vox indefinite (cf. infra ad c. 14, 3) posita est (*durch Niederlage, durch Unglück*), nec desiderabis oppositionem, si cogites: Romanum imperium sive clarissimum orbis terrarum imperium Campanorum fide ac viribus restitutum est.

quattuor equitum arbitror ex Campania scribi posse. Iam pecuniae affatim est frumentique. Si parem fortunae vestrae fidem habetis, nec Hannibal se vicisse sentiet nec Romani victos esse.

- 1 VI. Hac oratione consulis dimissis redeuntibusque domum legatis, unus ex iis, Vibius Virrius, *Tempus venisse ait, quo Campani non agrum solum, ab Romanis quondam per iniuriam ademptum, recuperare, sed imperio*
- 2 *etiam Italiae potiri possint. Foedus enim cum Hannibale, quibus velint legibus, facturos; neque controversiam fore, quin, quum ipse, confecto bello, Hannibal victor in Africam decedat exercitumque deportet, Italiae*
- 3 *imperium Campanis relinquatur. Haec Virrio loquenti assensi omnes, ita renuntiant legationem, uti deletum om-*
-
- 15 *Iam) Haec particula videtur eam vim hic habere, ut maius aliquid adiungat, ubi Germani dicimus: vollends. Cf. I, 9 med. Multi mortales convenere — maxime proximi quique, Caeninenses, Crustumini, Antemates. Iam Sabinorum omnis multitudo venit; XXXVIII, 17 med. vir unus cum viro congreduendo, T. Manlius, M. Valerius, quantum Gallicam rabiem vinceret Romana virtus, docuerunt. Iam M. Manlius unus agmine scandentes in Capitolium Gallos detrusit. Alii interpretantur: porro, praeterea. Cf. infra ad XXIV, 10, 10.*

VI.

- 1 *Hac oratione) Gronovius contra codd. praefert: Ab hac oratione. Atque ita Livius fere loquitur. V. ad XXII, 40, 4; infra XXIV, 39 in.; ibid. 22, 6. Neque tamen necessaria mutatio videtur. Ablativus enim indicare potest, quo modo dimissi sint, ut in eam sententiam post orationes non semel Livius dicit ita, v. c. XXI, 54, 3 Ita praetorium missum; XXXI, 18 med. Ita dimisso legato etc.*
- per iniuriam) Ad rem cf. Liv. VIII, 11; praeterea de locutione per iniuriam i. e. iniuste ad XXI, 63, 4.*
- 3 *renuntiant legationem) Legatio nonnunquam ponitur in ipsis rebus, quas legati cognoverunt vel egerunt. Quare frequentes sunt locutiones renuntiare vel referre legationem. V. Liv. VII, 32 in.; IX, 4 post in.; XXIII, 20, 7; XXIV, 48, 5; XXXI, 17 in.; XXXVI, 9 med.*
- nomen Romanum) Unus ex deterioribus codd. minus bene imperium Romanum. Plus est nomen Romanum. V. ad XXII, 55, 5. Apte Gebhardus contulit Justin. V, 6 Tantaque strages aut occisorum aut captivorum fuit, ut Athenien-*

nibus videretur nomen Romanum. Extemplo plebes ad de- 4
fectionem ac pars maior senatus spectare. Extracta tamen 5
auctoritatibus seniorum per paucos dies est res: postremo
vicit sententia plurium, ut iidem legati, qui ad consulem
Romanum ierant, ad Hannibalem mitterentur. Quo prius- 6
quam iretur, certumque defectionis consilium esset, Romam
legatos missos a Campanis, in quibusdam annalibus invenio,
postulantes, ut alter consul Campanus fieret, si rem Roma-
nam adiuvari vellent. Indignatione orta, summoverti a cu- 7
ria iussos esse, missumque lictorem, qui ex urbe educeret
eos atque eo die manere extra fines Romanos iuberet. Quia 8
nimis compar Latinorum quondam postulatio erat, Coelius-

*sium deletum non imperium tantum, verum etiam nomen
videretur.*

ad defectionem) V. de collocatione verborum ad c. 4, 8. 4
auctoritatibus) Auctoritates saepe dicuntur hominum 5
honoratorum sententiae, quae magnum apud alios pondus ha-
bent. Cic. nat. d. III, 4 *Sed tu auctoritates contemnis, ra-
tione pugnas*; pro leg. Man. 17, 51 *tametsi cognoscitis aucto-
ritates contrarias fortissimorum virorum et clarissimorum,
tamen, omissis auctoritatibus, ipsa re et ratione exquirere
possumus veritatem.* Cf. Liv. XLV, 21 extr.; ibid. 36 extr.

summoverti) Hoc verbum frequentissime de lictoribus 7
dicitur turbam molestam loco pellentibus. Id igitur videtur
Livius hic respexisse, quum de senatorum indignatione loqua-
tur. Sed idem ommissa ea vi VII, 31 in. dixit: *Summotis de-
inde legatis.*

manere) i. e. ad pernoctandum. V. de hac verbi vi ad
XXII, 13, 8.

Latinorum postulatio) V. de ea re Liv. VIII, 5. 8

Coeliusque) De hoc scriptore diximus ad XXI, 38, 7.

praetermiserant — sum veritus) Haec tempora
posuit, quod rem iam narrando peregit. Itaque quae mens sua
fuerit, quum de ea exponeret, ostendit. Ceterum ne mireris,
quod non dixerit Livius, Coelium *non esse visum* sine causa
eam rem praetermisisse, sive, se *non credere*, Coelium sine
causa rem praetermisisse, respice vim particulae *haud*, qua
res ad scribentis iudicium refertur, velut si Germani dicamus:
sicherlich nicht.

ponere) Cf. VII, 2 extr. *Inter aliarum parva principia
rerum ludorum quoque prima origo ponenda visa est*; XL, 8
med. *Meliora quoque exempla parte altera posui* (de dicente);
Cic. Off. II, 16, 56 *ille fructus liberalitatis, cuius pauca ex-
empla posui.*

que et alii id haud sine causa praetermiserant scriptores, ponere pro certo sum veritus.

- 1 VII. Legati ad Hannibalem venerunt pacemque cum eo conditionibus fecerunt: *Ne quis imperator magistratusve Poenorum ius ullum in civem Campanum haberet, neve civis Campanus invitus militaret munusve faceret; ut suae leges, sui magistratus Capuae essent; ut trecentos ex Romanis captivis Poenus daret Campanis, quos ipsi elegissent, cum quibus equitum Campanorum, qui in Sicilia stipendia facerent, permutatio fieret.*
- 2
- 3 Haec pacta; illa insuper quam quae pacta erant facinora

VII.

- 1 *conditionibus*) Nonnulli codd. addunt *his* ante *conditionibus*; ab optimis pronomen abest. Et sane potuit Livius primum communiter dicere, convenisse inter eos conditiones, deinde eas ipsas subiicere. De locutione *conditionibus aliquid facere* cf. VI, 42 sub fin. *conditionibus sedatae discordiae sunt*; IX, 15 in. *aliquot-populos aut vi subegit aut conditionibus in societatem accepit*; XXIV, 3, 11; XXXIV, 23 extr.; XXXV, 42 in. V. et ad XXI, 12, 4.
- munusve*) Per *ve* aequae ac per *que* (v. ad XXI, 55, 2) adiiici, quod latius patet, potest. VII, 19 med. *neque comitiorum curam publicave studia prae privatis incommodis plebs ad animum admittebat*; XXIX, 14 med. *inperia honoresve.*
- 2 *suae leges*) *Sum* hic opponitur *alieno*; non mirum igitur, id ad casum obliquum referri. V. ad XXI, 29, 5; infra c. 22, 3; 32, 11; XXIV, 37, 7.
- 3 *illa insuper*) *Illa* codd. optimi et plerique habent, alii *alia*. Eodem modo *haec* ad antecedentia spectat, *illa* ad insequentia in exemplo, quod Gronovius attulit, XLIII, 5 extr. *Haec missa: illa petentibus data, ut denorum equorum eis commercium esset.* Cf. et IV, 55 extr.; V, 5 post in.; ibid. 25 med.; VI, 20 post in.; VIII, 32 post in. Strothius et Bauerus praefarendum esse iudicant *alia*, quod subsequatur *nam*. Sed quod apud Graecos frequentissimum est, ut in explicanda sententia, cuius quasi praenuntia vox aliqua praecessit, ponant γὰρ (v. Kühner gr. § 754 β), idem nonnunquam apud Latinos fit. Cf. Cic. Deiot. 2 *Perturbat me, C. Caesar, etiam illud interdum, quod tamen, quum te penitus recognovi, timere desino.* — *Nam dicere apud eum de facinore, contra cuius vitam consilium facinoris inisse arguere — grave est*; Fin. I, 6, 18 *Sed hoc commune vitium, illae Epicuri propriae ruinae. Censet enim etc.*; Off. II, 16, 56 *miror, quid in mentem venerit Theophrasto in eo libro, quem de divitiis scripsit: in quo*

Campani ediderunt: nam praefectos socium civesque Romanos alios, partim aliquo militiae munere occupatos, partim privatis negotiis implicitos, plebs repente omnes comprehensos velut custodiae causa balneis includi iussit, ubi, fervore atque aestu anima interclusa, foedum in modum exspirarent. χ Ea ne fierent, neu legatio mitteretur ad Poenum, summa ope Decius Magius, vir, cui ad summam auctoritatem nihil praeter sanam civium mentem defuit, restiterat. Ut vero praesidium mitti ab Hannibale audivit, Pyrrhi superbam dominationem miserabilemque Tarentinorum servitutem exempla referens, primo, ne reciperetur praesi-

multa praeclare, illud absurde. Est enim multus in laudanda magnificentia etc. De insuper quam cf. ad XXI, 25, 1.

praefectos socium) Doeringius cum nonnullis aliis interpretibus eos praefectos existimant dici, qui inde ab anno u. 436 quotannis Roma Capuam iuris dicendi causa mitti solebant. Sed quum singulis annis singuli tantum eiusmodi praefecti mitterentur, Livius h. l. non poterat numerum pluralem ponere. Neque magis additurus fuit genitivum *socium*. Rectius igitur intelliguntur ii praefecti, qui eodem, quo apud Romanos tribuni militares, iure utebantur apud socios et *praefecti sociorum* appellabantur. Ad eos igitur maxime referuntur verba: *partim aliquo militiae munere occupatos*. Eos autem non omnes sociorum e numero electos esse, in qua sententia fuit Niebharius (III, p. 623), et hic ipse locus docet et XXV, 1 in coll. c. XXV, 3 med. Idem colligas ex XXXIII, 36 post in.; XXXIV, 47 in.

fervore atque aestu) Alterum ad magnitudinem caloris refertur, alterum ad sensum eius. V. Doederl. Syn. III, p. 89.

exspirarent) Id igitur ipsum spectabat plebs, ut exspirarent. Hinc antea dixit: *velut custodiae causa*.

summa ope) V. ad XXIV, 1, 3.

vir, cui) Quae nomina Germanico sermone pro appositione sunt, apud Latinos plerumque pronomini relativo, quum ad ea enuntiatum aliquod relativum refertur, subiunguntur. Cf. Weissenb. §. 383; Ramsh. §. 158. 3. 6. Nonnunquam tamen, ut vis emineat appositionis, quae in altera ratione minus cernitur, praemittuntur pronomini relativo. Cf. Liv. IV, 46 extr. *dictator ex senatusconsulto dictus Q. Servilius Priscus, vir, cuius providentiam in republica quum multis aliis tempestatibus ante experta civitas erat, tum etc.*; IX, 29 extr. *Potitii, gens, cuius ad aram maximam Herculis familiare sacerdotium fuerat*; Vell. Pat. II, 17 *vir, qui neque ad finem victoriae satis laudari neque post victoriam abunde vituperari potest.*

6 dium, palam vociferatus est: deinde, ut receptum aut eiiceretur, aut, si malum facinus, quod a vetustissimis sociis consanguineisque defecissent, forti ac memorabili facinore purgare vellent, ut, interfecto Punico praesidio, restituerent
 7 se Romanis. Haec (neque enim occulte agebantur) quum relata Hannibali essent, primo misit, qui vocarent Magium ad sese in castra; deinde, quum is ferociter negasset se iturum, nec enim Hannibali ius esse in civem Campanum, concitatus ira Poenus, comprehendi hominem vinctumque
 8 attrahi ad se iussit. Veritus deinde, ne quid inter vim tu-

6 *deinde, ut etc.*) Haec, si verum quaerimus, non possunt ad eandem protasin referri, quo priora (neque enim sermo iam est de eo, quod, audito, praesidium mitti, fecit Decius, sed quod, iam recepto). Nihilominus id scriptor fecit, opponens inter se utraque per *primo — deinde* ut eius sententiae, ad quam praeparandam praemisit verba: *Ut — audivit*, membra. Praevaluit enim in eius mente ea ratio, ut, quaecunque sub unam cogitationem caderent, ea, ne diutius iisdem rebus immoraretur, uno verborum ambitu nexa inter se et iugata includeret. Eo factum est, ut per attractionem quandam posteriora eidem protasi subiicerentur, cui subiecta prior pars sententiae est.

ut rec. aut eiiceretur) Videtur scribendum fuisse: *ut aut eiiceretur receptum*, quum *receptum* prioris tantum membri pars sit. Sed propter oppositionem verborum *ne recipere* et *receptum*, et quia hoc vocabulo significatur, quod diserte non est dictum, Decium ea, intromisso iam praesidio, locutum esse, maluit id Livius cum emphasi quadam praemittere. Similia v. ad XXII, 6, 2.

purgare) Vis purgandi quum fere in tollenda re turpi cernatur, hinc fit, ut *purgare* saepe idem sit atque *rem turpem tollere*, sive facta spectes, quibus aliquid tollatur, sive orationem. Ita Livius dicere potuit *malum facinus purgare* i. e. facere, quo mali facinoris turpitudine tolleretur. Cf. XXV, 6 post in. *Sine, quaeso, — noxam, cuius arguimur, nos purgare*; XXXIV, 62 in. *ad purganda crimina*; XXXVIII, 48 sub fin. *quoniam suscepti belli purgatum est crimen.*

ut — rest. se R.) *Ut* repetitum est propter longiorem, quae interiecta est, sententiam. Similia v. ad XXII, II, 4.

7 *nec enim — ius esse*) Ita Livius loquitur, quasi antea verbum aieni posuisset. V. Z. §. 774; Weissenb. §. 483. I. *hominem*) i. e. eum, sed accedit significatio contemptus. V. ad XXI, 4, 9.

8 *oreretur*) Ita hic duo optimi codd. Eandem formam in cod. omnium optimo fere ubique legi, docet Gronovius, neque

multus atque ex concitatione animorum inconsulti certaminis oreretur, ipse, praemisso nuntio ad Marium Blossium praetorem Campanum, postero die se Capuae futurum, proficiscitur e castris cum modico praesidio. Marius, concione 9 advocata, edicit, ut frequentes cum coniugibus ac liberis obviam irent Hannibali. Ab universis id non obedienter modo, sed enixe, favore etiam vulgi et studio visendi tot iam victoriis clarum imperatorem, factum est. Decius Ma- 10 gius nec obviam egressus est nec, quo timorem aliquem ex conscientia significare posset, privato se tenuit: in foro cum filio clientibusque paucis otiose inambulavit, trepidante tota civitate ad excipiendum Poenum visendumque. Hanni- 11

raro alii quoque libri mss. optimi eam suppeditant, ut II, 16 in.; ibid. 39 med.; IV, 7 med.; ibid. 45 med.; ibid. 50 in.; V, 42 post in.; pariter exorerentur XXVII, 27 post in. praestantissimus cod. Put. cum aliis nonnullis habet. Cf. Ramsh. p. 132; Sch. p. 290; Weiss. §. 131. 3.

Marium) Pro hoc contra codd. *Marcum* vel *Manium* poni, Sigonio placuit. Sed *Marius*, ut ostendit Drakenborchius, apud quosdam Italiae populos praenomen fuit. V. XXII, 42, 4 *Marius Statilius*; XXIII, 35, 13 *Marius Alfius*; Epit. Liv. 75 et Vell. Pat. II, 16 *Marius Egnatius*.

quo — posset) Referuntur haec verba tantum ad sequentia: *privato se tenuit*, neque eadem ad praemissam his negationem. De coniunctivo v. Z. § 564; Weiss. §. 394; Sch. p. 472, de coniunctis verbis: *timorem ex conscientia* cf. ad XXII, 45, 2. 10

privato se tenuit) Codd. omnes *privatim se t.* Sed alterum cum Gronovio et Bekkero recipiendum visum est. Neque enim patet, qui adverbium *privatim* Livius ponere potuerit, quum aut ablativus loci ponendus esset (v. ad XXII, 18, 1) aut certe adverbium loci, quae vis non est in *privatim*. Accedit quod locutionem *privato se tenere* Livii esse Priscianus (XV, p. 1009; ed. Krehl. I, p. 620) laudato loco l. XIV docuit. De *privato* v. ad XXI, 14, 1.

in foro) Cf. supra ad c. 5, 11.

trepidante) Trepidantes, qui motus est fere turbide vel festinanter agentium, bene opponuntur otiose inambulantibus. Nam metus etsi esse potest in trepidatione, saepe tamen abest. Cf. infra c. 16, 12; I, 7 post med. *concurso pastorum trepidantium circa advenam manifestae reum caedis excitus*; III, 49 extr. *assentiendo multis auctoribus trepidaverat*; IX, 37 sub fin. *maximam partem ad arma trepidantes caedes oppressit*; XLII, 45 sub fin. *trepidaturos tum repente paranda classe*,

bal, ingressus urbem, senatum extemplo postulat, precantibusque inde primoribus Campanorum, ne quid eo die seriae rei gereret, diemque ut ipse adventu suo festum laetus ac libens celebraret, quanquam praeceps ingenio in iram erat, tamen, ne quid in principio negaret, visenda urbe magnam diei partem consumpsit.

1 VIII. Deversatus est apud Ninnios Celeres, Stenium

quum mittenda esset; III, 50 in. *ut iam ex trepidatione concurrentium turba constitit*. Atque ita plurimis aliis locis eo vocabulo usus est Livius.

11 *senatum postulat*) i. e. postulat, ut senatus sibi daretur sive adeundi senatus copia sibi fieret. Cf. de hac locutione ad XXI, 12, 8.

diemque ut ipse) *Que*, quod pro *sed* positum esse potest videri, ad explicanda verba: *ne — gereret* valet. V. de hoc ad XXI, 6, 7; infra c. 20, 9. Gruterus pro *ut* poni voluit *et*, quod nec sententia postulat nec leges grammaticae. Nam etsi saepe, praecedente *ne* particula, quum aiens sequitur enuntiatum, *ut* omittitur (cf. v. c. VI, 35 med. *ne tribunorum militum comitia fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur*; XXXII, 35 med. *ne tempus altercando tereretur, et aliquis finis rei imponi posset*), id tamen non omnibus locis fit. V. III, 28 extr. *ne in occidione victoriam ponerent, ut inermes se inde abire sinerent*; VII, 42 in. *ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet; neu duos magistratus uno anno gereret, utique liceret consules ambos plebeiis creari*. Adiicitur autem *ut*, ut aut diversa altero membro contineri magis appareat, aut omnino, ut h. l., vis augeatur alterius membri.

12 *v. u. — consumpsit*) Quum id ageret Livius, ut, quidquid ad mutatum Hannibalis consilium (nam poenas expetiturus statim in Decium erat) pertineret, una verborum comprehensione coniungeret, orationem ita struxit, ut praemitteret eam sententiae primariae partem, quae ad prius consilium spectaret essetque expectationis tantum movendae, deinde interiectis enuntiationibus secundariis, quibus ostenderetur, quid valuisset ad mutationem consilii, quid obstare potuisset, viam sibi muniret ad alteram sententiae primariae partem, eaque ita exitum imponeret verborum orbi, ut omissa, qua iam opus non esset, mutati consilii mentione, quid contra priorem sententiam Hannibal eo die fecisset, memoraret. Ita et brevitati orationis et concinnitati optime consuluit.

VIII.

1 *Ninnios Cel., Stenium P.*) De hoc loquendi genere,

Pacviumque, inclutos nobilitate ac divitiis. Eo Pacuvius 2
 Calavius, de quo ante dictum est, princeps factionis eius,
 quae traxerat rem ad Poenos, filium iuvenem adduxit, abs- 3
 tractum abs Decii Magii latere, cum quo ferocissime pro
 Romana societate adversus Punicum foedus steterat, nec
 eum aut inclinata in partem alteram civitas aut patria ma-
 iestas sententia depulerat. Huic tum pater iuveni Hanniba- 4
 lem deprecando magis quam purgando placavit, victusque
 patris precibus lacrimisque etiam ad coenam eum cum patre
 vocari iussit: cui convivio neminem Campanum praeterquam 5

quum praenominibus in numero singulari positis praemittitur aut
 subiicitur nominum gentiliorum num. plur., v. ad XXII, 15, 4;
 infra c. 21, 7; 26, 2. Rarius adiungitur numerus singularis
 nominis gentilis, ut VI, 22 in *Sp. et L. Papirius*; Sall. Iug.
 42 *Tiberius et Caius Gracchus*; Suet. Caes. 80 *Marcoque et*
D. Bruto.

abs D. M. latere) Ita locum egregie ex optimi codicis 3
 lectione (*abstractum atdecimagit latere*) restituit Gronovius.
 De locutione *ab latere* v. infra ad XXIV, 5, 12.

cum quo f. pro R. s. adversus P. f. st.) Dignae,
 quae observentur, b. l. sunt tres praepositiones cum verbo
standi iunctae. De singulis cf. V, 38 med. *non fortuna modo,*
sed ratio etiam, cum barbaris stabat; VIII, 34 in. *Stabat*
cum eo senatus maiestas; XXV, 16 in. *quae* (pars) *cum Ro-*
manis stabat; XXXVI, 7 med.; XLII, 56 in.; II, 12 extr.
si pro mea patria ista virtus staret; XXXVIII, 25 med. *ni*
pro iure gentium stetisset fortuna; XL, 10 extr.; XLV, 22
 extr.; Nep. Ages. 5 *qui nobiscum adversus barbaros stete-*
runt; Phoc. 4 *quod adversus populi commoda in senectute*
steterat. Quod autem discrimen sit locutionum *stare cum al.*
et pro aliquo, nulli non facile patebit.

nec eum — depulerat) Transitus fit a structura rela-
 tiva ad demonstrativam. Cf. ad XXI, 46, 10 extr. (ubi quod
 exemplum laudavimus VII, 23 extr., delendum est); infra c.
 36, 10; I, 31 in. *quae* (sacra) — *oblivioni dederant, et aut*
Romana sacra susceperant aut — cultum reliquerant deorum.
 In talibus locis non est probanda, quam ante coniunctionem
 multi libri typis expressi habent, maior distinctio.

patria maiestas) Cf. IV, 45 extr. *patria maiestas*
altercationem istam dirimet; VIII, 7 post med. *neque impe-*
rium consulare neque maiestatem patriam veritus; Iustin. X, 2
poenas parricidii diis paternae maiestatis ultoribus dedit.

victusque — iussit) De frequenti eiusmodi ad aliud 4
 subiectum transitu cf. ad XXI, 1, 4; infra 22, 5. Praeterea
 v. ad §. 7.

hospites Iubelliumque Tauream, insignem bello virum, adhibiturus erat. Coeperunt epulari de die, et convivium non ex more Punico aut militari disciplina esse, sed, ut in civitate atque etiam domo diti ac luxuriosa, omnibus voluptatum illecebris instructum. Unus nec dominorum invitatione nec ipsius interdum Hannibalis Calavii filius Perolla vinci potuit, ipse valetudinem excusans, patre animi quoque eius haud mirabilem interturbationem causante. Solis ferme occasu

6 *de die*) Cf. XXV, 23 extr. ubi id temporis visum, quo de die epulatis iam vini satias principiumque somni esset. V. Z. §. 308 extr.; Sch. p. 610; Weiss. §. 250 n. 1.

ex more Punico) Nam tristis ac tetrici ingenii homines Poeni erant, non, ut Campani, in laetitiam hilaritatemque proni. Iidem severa morum censura coercebantur, atque, ut auctor est Aristoteles (Oecon. I, in.), in castris vini usu abstinebant.

domo diti ac lux.) Domo pro modo, quod codd. habent, restituit Valla. Quod ad cetera attinet, optimi libri praebent: *diuadvariosa*, pro quo Gronovius dedit: *luxuriosa*. Sed verisimilius est, quod Kreyssigius substituit: *diti ac luxuriosa*. Ita in *diti domo* Livius dixit XLII, 34 in.

voluptatum) Ita optimi codd. V. supra ad c. 4, 4.
7 *dominorum*) „Dominus appellatur convivii exhibitor, unde et dominia convivia. Non. Marcell. c. 4. §. 125.“ Stroth. Cf. Cic. in Vat. 13, 31 et 32; Gell. XIII, 11 post med.

ipsius interdum H.) Adverbium hic pro adiectivo est, de quo dicendi genere v. ad XXI, 36, 6 et cf. infra XXIV, 32, 5.

vinci) i. e. ad alium animi habitum traduci, ita ut communis laetitiae particeps esset. Cf. supra §. 4. et infra ad XXIV, 25, 5.

valetudinem excusans) Similia v. ad XXII, 40, 6; et de genitivo eius ex altero genitivo pendente ibid. ad c. 22, 8; infra XXIV, 37, 9.

interturbationem) Ἄναξ εἰρημίων. V. infra ad XXIV, 16, 3. Ceterum quum Gronovius animi mutationem intellexisset ex corporis tentatione ortam, recte Dukerus, Considerandum puto, inquit, an alia designetur causa perturbationis Perollae, et sententia horum verborum sit, patrem ad excusationem filii addidisse, praeterea non mirum esse, eum apud Hannibalem animo perturbari, ut qui sibi conscius esset eorum, quae adversus eum dixisset fecissetque, et etiam ob hanc perturbationem animi, quae ad valetudinem accederet, minus hilariter epulari.

8 *Solis f. occasu*) De hac locutione v. ad XXII, 4, 4. *posticis aed. partibus*) Cf. ad c. 46, 2.

patrem Calavium, ex convivio egressum, secutus filius, ubi in secretum (hortus erat posticis aedium partibus) pervenerunt, *Consilium*, inquit, *affero, pater, quo non veniam 9 solum peccati, quod defecimus ad Hannibalem, impetraturi ab Romanis, sed in multo maiore dignitate et gratia simus Campani, quam unquam fuimus. Quum 10 mirabundus pater, quidnam id esset consilii, quaereret, toga reiecta ab humero, latus succinctum gladio nudat: Iam ego, inquit, sanguine Hannibalis sanciam Roma- 11 num foedus. Te id prius scire volui, si forte abesse, dum facinus patratur, malles.*

IX. Quae ubi vidit audivitque senex, velut si iam 1 agendis, quae audiebat, interesset, amens metu, *Per ego 2 te, inquit, fili, quaecunque iura liberos iungunt parentibus, precor quaesoque, ne ante oculos patris facere et pati omnia infanda velis. Paucae horae sunt, intra 3*

simus Campani) Animadvertant tirones, quum nulla 9 hic sit oppositio, non potuisse scribi nos Campani. Cf. VI, 6 extr. *Te, Ser. Corneli, praesidem huius publici consilii — collegae facimus; ibid. 26 in. Soli adhuc, inquit, Tusculani, vera arma verasque vires-invenistis; VII, 13 extr. Te, imperator, milites tui oramus; ibid. 30 post in. Campani — haud parva accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram; XXV, 29 in.; XXVI, 36 med. etc. Contra cf. XXXII, 21 med. Achaei arma Romana sustinebimus, quae vos Macedones non sustinuistis? ubi Macedones per epexegesin graviter additur pronomini.*

Iam ego, inquit) Haec simul gladium nudans dixit, 11 quod asyndeton ostendit. V. ad XXI, 58, 5.

si — velles) De hac particulae *si* significatione v. ad XXI, 62, 10.

IX.

Per ego te) V. Weiss. §. 490. n. 2 c.; Ramsh. p. 477 sq. 2 *per quicquid deorum est*) Cf. II, 5 sub fin. *quicquid deorum hominumque Romanorum esset; ibid. 35 med. quicquid erat Patrum, reos diceret; II, 49 med.; III, 17 med.; 25 extr.; XXIX, 24 post med.*

ut — armaremus?) Interrogatio tantummodo ad enuntiationem secundariam, quae praecedat, referenda est. Pari modo saepius sententiis consilium aliquod indicantibus continetur interrogatio cum admirationis vel indignationis vel alius similis affectus significatione. Cf. ea exempla, quae allata sunt ad

quas iurantes per quicquid deorum est, dextrae dextras iungentes, fidem obstrinximus, ut sacratas fide manus, digressi ab colloquio, extemplo in eum armaremus? Ab hospitali mensa surgis, ad quam tertius Campanorum adhibitus es ab Hannibale, ut eam ipsam mensam cruentares hospitis sanguine? Hannibalem pater filio meo potui placare, filium Hannibali non possum? Sed sit nihil sancti, non fides, non religio, non

XXI, 30, 6. Büttnerus locum emendandum ratus coniecit legendum: *Paucae horae sunt, intra quas — obstrinximus: et — armaremus?* Sed mutatione opus non est, quum nihil insoliti esse in interrogatione eiusmodi enuntiato inclusa, ea, quae diximus, exempla ostendant. Nam quod illis locis additae voces interrogativae sunt, in eo verum discrimen non est, quum, si verum quaeris, illic coniunctae in unum duae sententiae interrogantes sint, quarum altera, ut ea, de qua hic sermo est, forma consilium significantis enuntiationis continetur. Adde etiam XXXIV, 3 med. *Volo tamen audire, quid sit, propter quod matronae — vix foro se et concione abstinent. Ut captivi ab Hannibale redinantur parentes, viri, liberi, fratres earum?*

in eum) Non distincte antea Hannibalem scriptor nominavit, sed per verba *dextrae* (i. e. Hannibalis) *dextras iungentes, fidem obstrinximus* (i. e. Hannibali), deinde *digressi ab colloquio* (i. e. Hannibalis) ita deducta nullius non ad Hannibalem est cogitatio, ut iam loqui posset, quasi ipsum eius nomen posuisset.

4 *tertius Campanorum*) i. e. cum duobus (tantum) adhibitus es, quod est magni honoris, magnae fiduciae. Loquendi genus Graecis quam Latinis usitatius, nisi quod illi *αὐτός* solent addere (v. Matth. gr. §. 469; Kühner §. 630. n. 3), quemadmodum etiam nostrates olim dicere solebant: *selbe vierde, selbe zwelfte* et quae sunt eiusdem generis.

cruentares?) Nonnullis editoribus offensioni fuit coniunctivus imperfecti, quod praecedit *surgis*. At hoc ipsum, qui loquitur, vividiore dicendi genere utens pro perfecto posuit; quare non magis hic a recta dicendi consuetudine Livius declinavit, quam plurimis aliis locis, ubi praesenti historico subiectum est imperfectum. Significatur igitur consilium, quod filius, quo tempore surrexit a mensa, mente agitavit.

5 *pietas*) Hanc vocem non recte interpretatus est Heusingerus *Redlichkeit*, quae notio vocabulo fidei potius respondet. Sed pietas ad officium filii adversus patrem refertur atque haec verba: *filium Hannibali non possum* (placare)? quemadmodum *fides et religio* ad ea, quae his verbis priora sunt, spectant. Nam quae adhuc commemoravit tria argumenta (*ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ*,

pietus; audeantur infanda, si non perniciem nobis cum scelere ferunt. Unus aggressurus es Hannibalem? 6
Quid illa turba tot liberorum servorumque? quid in unum intenti omnium oculi? quid tot dextrae? torpescuntne in amentia illa? Vultum ipsius Hannibalis, 7
quem armati exercitus sustinere nequeunt, quem horret populus Romanus, tu sustinebis? Et alia auxilia desint: me ipsum ferire, corpus meum opponentem pro corpore Hannibalis, sustinebis? Atqui per meum pectus 8
petendus ille tibi transfigendusque est. Deterreri hic sine te potius quam illic vinci. Valeant preces apud

ut ait Sigonius), ea iam missa facit prae novo argumentorum genere (ἀπὸ τοῦ ἀδυνάτου. Sigon.)

ferunt) Hanc lectionem, quam et Drakenborchii codd. habent omnes et Gronovii optimus quisque, recte videtur Bekkerus recepisse pro *afferunt*, quae est vulgaris lectio. Nam in hanc sententiam saepe *ferre* dixit Livius. V. III, 54 med. *eam modestiam ferte in urbem*; VI, 3 med. *Etruscis se luctum lacrimasque ferre*; XXXIX, 50 med. *missusque, qui venenum ferret*; ita *venenum ferre* etiam XXX, 15 med. Cf. infra ad XXIV, 38, 8.

Quid illa turba) Ita saepe *quid* aut per se aut aliis 6 adiunctis vocibus sine verbo ponitur, quo magis intenti fiant animi ad eam, quae subsequitur, interrogationem. Cf. Liv. II, 38 extr. *Quid? deinde illud non succurrit, vivere nos, quod maturarimus proficisci?* Ramsh. II, p. 705 sq.; Weiss. §. 192. n. 1. *in amentia illa*) V. Z. §. 317; Sch. p. 616; Weiss. §. 274.

quem horret) De hac structura cf. ad XXI, 53, 2. 7

Et — desint) Ante Gronovium librorum typis expressorum haec lectio erat: *et si alia auxilia desint*. Sed verba *et si alia* non leguntur in codd.; pro iis optimus habet *italis*, alii *talis* vel *talita*. Itaque Gronovius reposuit quod proxime accedere videtur ad optimorum lectionem *et alia*. De coniunctivo, quo aliquid ponitur esse v. ad XXI, 47, 5. Ceterum Strothius praetulit: *Ut alia auxilia desint*; Bauerus: *Et, ut alia a. desint*. De vi coniunctionis et cf. Hand Tursell. II, p. 489. §. 6: In argumentatione ascendimus per *et* ad aliam rem atque per hanc copulam arctius continentur partes in orationis progressionem.

Deterreri) Argumentatio haec est: Me occidere non 8 sustinebis. *Atqui* nisi me occiso Hannibalem occidere non poteris; itaque ne Hannibalem quidem occides, i. e. vinceris. *Deterreri* igitur hic sine te potius etc.

9 *te meae, sicut pro te hodie valuerunt.* Lacrimantem inde iuvenem cernens, medium complectitur, atque, osculo haerens, non ante precibus abstinit, quam pervicit, ut gladium poneret fidemque daret, nihil facturum tale. Tum iuvenis, *Ego quidem,* inquit, *quam patriae debeo pietatem, exsolvam patri. Tuam doleo vicem, cui ter proditae patriae sustinendum est crimen, semel, quum defectionis ab Romanis, iterum, quum pacis cum Hannibale fuisti auctor, tertio hodie, quum restituendae Romanis*

9 *medium complectitur*) Cf. Ter. Andr. I, 1, 106 *mediam mulierem complectitur*; id. Ad. III, 2, 18 *sublimem medium primum arriperem et capite in terram statuerem.* V. Z. §. 685; Sch. p. 525; Weiss. §. 199.

osculo haerens) *Osculo* ablativus videtur esse, qui dicitur instrumenti, ut vis locutionis sit quasi detineri sive affixum esse per osculum. Similiter Livius dixit I, 56 extr.; XLV, 44 extr. *osculo contingere.* Potest tamen osculum etiam ita dictum esse, ut filii os intelligatur, cui pater haesit, quem admodum Latini dicunt *visceribus haerere* XXXIV, 48 extr.; *lateri alicuius haerere* Iustin. XXIX, 4.; Liv. II, 6 extr. *duabus haerentes hastis.*

10 *pietatem*) Non placet ea distinctio, quam interpretes fere praetulerunt, ut *pietatem* seiungerent ab enuntiatione relativa. Minus enim ita apparet sententia dicentis, quae haec est: *Quam pietatem patriae debeo, eam exsolvam patri.*

Tuam doleo vicem) V. Z. §. 453; Weiss. §. 279. n.2. Cf. et ad XXI, 34, 5.

11 *semel — iterum — t.*) Hac enumeratione saepe Livius utitur, ubi eorum, quae ponuntur, numerus potius respicitur, quam ordo, qui respectus praevallet in *primum, deinde.* V. I, 19 in.; VII, 30 post med.; XLII, 34 post med.; XLIV, 24 extr.; XLV, 22 extr. Cf. infra ad c. 49, 2.

defectionis ab R.) Veteres libri typis exscripti fere: *quum defectionem inisti ab Romanis*, quod per se parum probabile codicum quoque auctoritate destituitur. Duo optimi codd. quum praebeant *defectione inissa* vel *imissa ab Romanis*, Gronovius repetitis aliquot literis eas natas esse lectiones probabiliter suspicatus dedit *defectionis ab Romanis*, in quo eum secuti sunt ceteri editores. De loquendi genere cf. infra ad c. 15, 7; XXIV, 36, 9; item de verbis *pacis cum Hannibale* ad XXI, 63, 2.

mora) *Mora* nonnunquam ipsa res dicitur, quae aliquid moratur. Cf. Ter. Ad. IV, 5, 78 *ne mora meis nuptiis ego met siem*; Virg. Aen. X, 427 *primus Abantem Oppositum interimit, pugnae nodumque moramque.*

Capuae mora atque impedimentum es. Tu, patria, fer- 12
rum, quo pro te armatus hanc arcem hostium inii, quon-
iam parens extorquet, recipe. Haec quum dixisset, 13
 gladium in publicum trans maceriam horti abiecit, et, quo
 minus res suspecta esset, se ipse convivio reddidit.

X. Postero die senatus frequens datus Hannibali. 1
 Ubi prima eius oratio perblanda ac benigna fuit, qua gra-
 tias egit Campanis, quod amicitiam suam Romanae societati
 praeposuissent, et inter cetera magnifica promissa pollicitus, 2
 brevi caput Italiae omni Capuam fore, iuraque inde cum
 ceteris populis Romanum etiam petiturum. Unum esse ex 3

arcem hostium inii) Ante Gronovium vulgaris scri- 12
 ptura erat: *hanc arcem defendere volebam, hosti minime par-*
cens, quando parens etc. Sed neque *defendere volebam* ne-
 que *parens* in optimis codd. legitur, quorum lectio est: *ho-*
strimini, quoniam parens etc. vel *hosti minime*. *Arcem hostium*
inii a plerisque recentioribus editoribus receptum est ex coniectura
 Alberti Rubenii. Videtur, inquit Gronovius, non ineleganter
 domum, ubi Hannibal deversabatur, arcem hostium appellare.
 XXVIII, 42 post med. *ubi Hannibal sit, ibi caput atque arc-*
cem huius belli esse. Cf. et ad XXI, 33, 2.

recipe) Quod Sigonius ex uno cod. commendat: *accipe*,
 ita reiicit Gruterus, ut recipere homines id quoque dicat, quod
 ante non dederint. Verum hoc quidem (v. infra, ad c. 11, 7),
 sed nescio an satius sit hic alteram verbo vim tribuere. Vide-
 tur enim iuvenis dicere, reddere se patriae ferrum, quod ad
 occidendum hostem ab ea acceperit.

X.

prima eius oratio) V. Z. §. 685; Sch. p. 525. 4; 1
 Weiss. §. 199.

et) Hoc deletum voluit Bauerus, sed sine idonea causa. 2
 Et idem declarat quod *etiam*, ut Livius dicat: *etiam* hoc inter
 cetera pollicitus. Neque enim raro *etiam* vel *quoque* adiicitur
 verbis *inter cetera* vel *super cetera*. Exempla vide ad XXI,
 46, 1.

quem — esse) De hoc accus. c. infinit. v. ad XXII, 3
 53, 5; Weiss. §. 475. 2.

Eum postulare, ut etc.) Est attractio (antiptosis),
 cuius causa est in praemisso enuntiationi primariae nomine gra-
 viore. Saepius ita Livius locutus est. V. II, 57 post med.
distractam laceratamque rempublicam magis, quorum in manu
sit, quam ut incolumis sit, quaeri; III, 9 extr. *Neque illum*
se deprecari, quo minus pergat, ut coeperit; XXXI, 27 med.

sortem Punicae amicitiae foederisque secum facti, quem neque esse Campanum neque dici debere, Magium Decium. Eum postulare, ut sibi dedatur, ac se praesente de eo re-
 4 feratur, senatusque consultum fiat. Omnes in eam sententiam ierunt, quanquam magnae parti et vir indignus ea calamitate et haud parvo initio minui videbatur ius libertatis.
 5 Egressus curia, in templo magistratuum consedit, comprehendique Decium Magium atque ante pedes destitutum
 6 causam dicere iussit. Qui quum, manente ferocia animi,

-
- Hic metus Codrionem, satis validum et munitum oppidum, sine certamine ut dederetur Romanis, effecit; XXXIV, 61 in. Hunc Aristonem — non prius amici quam inimici Hannibalis, qua de causa venisset, cognoverunt; XLII, 40 in. Cf. Weiss. §. 415. n. 3; Ramsb. §. 206. 5. a. V. etiam supra ad c. 3, 10.*
- 4 *in eam sent. ierunt)* De hac dicendi formula, qua assensio significatur, v. ad XXII, 56, 1.
- 5 *in templo magistr.) Templum locus inauguratus dicitur, eoque vocabulo Livius aliique utuntur etiam de curia vel rostris, quod ea augurato erant constituta. V. I, 30 in.; II, 56 med.; III, 17 in.; XXVI, 30 extr.; VIII, 14 extr.; ibid. 35 med. Pariter hic eam vocem de loco, ubi ad exercenda iudicia considerare solebant magistratus, sive de tribunali, posuit, ut idem diceret quod XXVI, 15 med. quum in tribunali consedisset. Errat autem Dukerus verba egressus et consedit ad Marium Blossium referens, praetorem Campanum. Nam Hannibalem intelligi satis apparet, quod §. 6 Decius negat, se lege foederis cogi posse, ut causam dicat, quod negare non poterat, si causam dicere a magistratu Campano iuberetur. Accedit, quod dedendum Hannibali Decium senatus iam decreverat, ut Hannibalis esset, cetera, quae ad eum pertinent, exsequi. Ceterum Drakenborchius aliique nonnulli editores minus recte receperunt magistratus; altera lectio, quae non dubium est quin vera sit, in compluribus iisque optimis libris superest.*
- ante pedes destitutum)* Destitutus aptius dicitur quam statutus, quod Sigonius legendum coniecit. Destitutus enim proprie ponitur in eo, qui in loco collocatus est, ubi desertus ab aliis vel sine ope est. Cf. II, 12 med. ubi Mucius Scaevola dicitur ante tribunal regis destitutus; III, 38 post in. destitutis inter patrum et plebis odia addidit terrorem insuper alium fortuna; VII, 10 med. duo in medio armati spectaculi magis more quam lege belli destituuntur; ibid. 13 in. condemnatum se universus exercitus a te ignaviae ratus et prope ignominiae causa destitutum sine armis; VIII, 27 in.; XXVII, 13 sub fin.
- 6 *id cogi)* Ad ipsam rem cf. c. 7, 1; de structura: IV, 26 extr.

negaret lege foederis id cogi posse, tum iniectae catenae, ducique ante lictorem in castra est iussus. Quoad capite 7 aperto est ductus, concionabundus incescit, ad circumfusam undique multitudinem vociferans: *Habetis libertatem, Campani, quam petistis. Foro medio, luce clara, videntibus vobis, nulli Campanorum secundus vincitus ad mortem rapior. Quid violentius capta Capua fieret? Ite* 8 *obviam Hannibali, exornate urbem diemque adventus eius consecrate, ut hunc triumphum de cive vestro spectetis.* Haec vociferanti, quum moveri vulgus videretur, ob- 9 vultum caput est ociusque rapi extra portam iussus. Ita in castra perducitur; extemploque impositus in navim et Carthaginem missus, ne, motu aliquo Capuae ex indignitate 10

siquidem cogi aliquid pro potestate ab tribuno consules — possent; VI, 15 extr. vos id cogendi estis; XXXII, 21 sub fin. quod rogant, cogere possunt. Ita etiam Graeci non raro verbo ἀναγκάζειν accusativum pronomini neutr. gen. adiungunt. V. Matth. gr. §. 419 h.; Kühner. §. 549 b.

ante lictorem) Translatum est nomen Romanum ad apparitorem Punicum. Cf. infra ad c. 12, 8; 13, 8 et XXIV, 1, 5. *ad — mult. vociferans)* Vociferari fere ita ponitur, 7 ut non addatur aliquis, quem spectet vociferatio, neque dicere et quae sunt eiusdem generis cum *ad* praepositione, sed cum dativo coniungi solent. Itaque *ad* hic idem significare crediderim quod *apud*. V. de hac vocis vi ad XXI, 46, 6; infra ad XXIV, 9, 9. Similiter explicandum videtur I, 46 extr. *nulis verborum contumeliis parcere, de viro ad fratrem, de sore ad virum.*

Foro medio) i. e. per forum medium. V. de hac ablativi casus vi ad XXI, 38, 6; infra XXIV, 21, 7.

Haec vociferanti) Scribendum fortasse: *Haec vociferante quum moveri vulgus videretur, etc.* Nam ita optimi codd. Et omitti nonnunquam in ablativis absol. subiectum, ostendimus ad XXII, 31, 6. Cf. infra ad c. 12, 1.

et — ne) Repetitae coniunctionis causam v. ad c. 7, 6 et 10 11; sive ad XXII, 1, 15. Bene autem hic Livius enuntiationem, qua expressit Hannibalis consilium, sententiae primariae, unde ea pendet, non anteposuit, sed subiunxit; partim ne, multis interiectis, separarentur cogitatione ac divellerentur inter se, quae uno quasi tenore facta essent (*perducitur extemploque impositus etc.*), partim quod non esset ea sententiae primariae ratio, quae praemunitione orationis egeret, quod fere fit, ubi res gravis aliqua et insignis narranda est. Ne autem languida esset subiuncta longior enuntiatio secundaria, post-

rei orto, senatum quoque poeniteret dediti principis, et, legatione missa ad repetendum eum, ne aut negando rem, quam primam peterent, offendendi sibi novi socii, aut tribuendo habendus Capuae esset seditionis ac turbarum auctor.

- 11 Navem Cyrenas detulit tempestas, quae tum in ditione regum erant. Ibi quum Magius ad statuum Ptolemaei regis confugisset, deportatus a custodibus Alexandriam ad Pto-
- 12 lemaeum, quum eum docuisset, contra ius foederis vinctum se ab Hannibale esse, vinculis liberatur; permissumque, ut
- 13 rediret, seu Romam seu Capuam mallet. *Nec Magius Capuam sibi tutam dicere, et Romam eo tempore, quo inter Romanos Campanosque bellum sit, transfugae magis quam hospitis fore domicilium. Nusquam malle quam in regno eius vivere, quem vindicem atque auctorem habeat libertatis.*

riorem potissimum eius partem orbe verborum bene structo comprehendit divisionibusque partium (aut — aut) insigniorem reddidit.

legatione missa) i. e. si — missa esset. Cf. ad XXI, 33, 9.

- 11 *in ditione regum*) Nam erant in ditione regum Aegypti. Perperam autem, regem reginamque hic intelligi, Klai-berus existimat. *Regum* quidem nomen saepe Livius posuit, ubi de rege aliquo eiusque uxore vel etiam domo loquitur (cf. v. c. I, 39 in.; ib. 59 med.; II, 2 extr.; ibid. 3 post med.; ibid. 4 in. etc.) atque etiam de rege reginaque Aegypti idem dixit (v. XXVII, 4 med. *ad Ptolemaeum Cleopatramque reges*; XXXVII, 3 extr. *a Ptolemaeo et Cleopatra, regibus Aegypti*; XLV, 13 post in.); sed alia est illorum locorum ratio, quippe quum explicatio vocis vel adiecta sit vel ex superioribus satis cognoscatur. Hic autem Livius nihil tale significavit neque id coniciendum legentibus relinquere potuit. Immo quum Cyrenaei, antequam in ditionem regum Aegyptiorum venissent, diu liberi fuissent, causa in promptu est, cur eos *tum* in ditione fuisse regum Livius memoret. Atque Aegypti reges tum iis praefuisse, quum ex iis, quae statim sequuntur, manifestum sit, non opus fuit, id diserte commemorari.

Ptolemaei regis) i. e. Ptolemaei IV Philopatoris (a. Chr. n. 221 — 204).

- 13 *Nec M. — dicere, et*) V. infra ad c. 23, 1 et de *neque — et* ad XXI, 1, 2.

vindicem atque auctorem h. l.) Dicit, a Ptolemaeo et susceptum esse libertatis suae ius ac defensionem et libertatem sibi datam.

XI. Dum haec geruntur, Q. Fabius Pictor legatus a 1
 Delphis Romam rediit responsumque ex scripto recitavit.
 Divi quoque in eo erant, quibus quoque modo supplicaretur.
 Tum: *Si ita faxitis, Romani, vestrae res meliores fa- 2*
ciioresque erunt, magisque ex sententia respública ve-
stra vobis procedet, victoriaque duelli populi Romani
erit. Pythio Apollini, respública vestra bene gesta ser- 3
vataque, lucris meritis, donum mittitote deque praeda,

XI.

Q. Fabius Pictor) De hoc cf. ad XXII, 7, 4 et ibid. 1
 57, 5.

Divi quoque) Retinendum visum est, donec certius quid
 repertum erit, quod libri typis expressi habent tantum non
 omnes, quanquam est quod de veritate scripturae dubitemus.
 Nam displicet quoque ab initio enumerandarum rerum, quae illo
 scripto continerentur, atque in re, quae nequiquam pro mero
 additamento habenda esset, positum. Ad hoc codices dissen-
 tiunt. Nam optimi libri praebent: *divinique in eo erant*, pauci
 ex deterioribus, *divina quae vel divaque* et similia. Nonnullis
 editoribus placuit: *Divi quique*. Sed ita scripturum fuisse Li-
 vium non crediderim, sed *Divi omnes*, ut §. 4; VI, 29 extr.
 Bekkeri coniectura est: *Divi Divaeque*. Sane haec verba aliis
 quoque locis coniunguntur, ut XXIX, 27 in. *Divi Divaeque,*
maria terrasque qui colitis; VII, 26 in. *Si Divus, si Diva*
esset, qui sibi praepetem misisset. Sed ibi ipsa precantium
 sunt verba, et alibi, ubi editos deos esse, quibus sacrificaretur,
 Livius memorat, deorum nomen non adiecit. Cf. XXX, 2
 extr.; XL, 45 med.; XLI, 13 in.; XLII, 2 extr.; XLIII, 13 extr.

facilioresque) Nonnulli codd.: *felicioresque*, quod prope 2
 eandem vim habet quam *meliores*. Significantius igitur res di-
 cuntur *faciliores*; *facilius* enim est, quod minus laboris vel
 molestiae obicit agentibus. Et cf. exempla, quae laudata sunt
 a Gronovio: Cic. Fam. VI, 5 in. *Res et fortunae tuae — quae*
quidem quotidie faciliores mihi et meliores videntur; Ter. Ad.
 III, 4, 56 *Quam vos facillime agitis, quam estis maxime*
Potentes, dites, fortunati, nobiles.

duelli) De hac forma v. ad XXII, 10, 2.

lucris meritis) „Lucris perceptis, quae Deorum nutu 3
 et strenua virtute promeriti estis.“ Gronov.

deque) Additur per *que*, quod priora illustrat. V. ad XXI,
 48, 4. Quod ad locum coniunctionis attinet, Livius eam pluri-
 mis locis praepositionibus etiam monosyllabis, non eis voca-
 bulis, quae sequuntur, adiunxit. Ita posuit *deque* etiam XXVI,
 28 in.; XXXI, 5 in.; XXXVIII, 35 sub fin.; XL, 42 sub fin.;
 XLII, 62 extr.; *inque* X, 37 extr.; XL, 57 med.; *exque* XXI,
 46, 3; *postque* XLI, 9 sub fin.; *proque* IV, 26 med.; VI, 26

manubiis spoliisque honorem habetote; lasciviam a vo-
 4 *bis prohibetote.* Haec ubi ex Graeco carmine interpretata
 recitavit, tum dixit, *se oraculo egressum extemplo his*
 5 *omnibus divis rem divinam ture ac vino fecisse, iussum-*
que ab templi antistite, sicut coronatus laurea corona
et oraculum adisset et rem divinam fecisset, ita coro-
 6 *natum navim ascendere nec ante deponere eam, quam*
Romam pervenisset. Se, quaecunque imperata sint, cum
summa religione ac diligentia exsecutum coronam Ro-
mae in aram Apollinis deposuisse. Senatus decrevit, ut

med.; XXII, 59, 16; XXIX, 23 extr.; (prove XXXI, 44 extr.)
 XXX, 18 in. Contra alteri vocabulo adiuncta est coniunctio
 XXXI, 42 in. in vicemque; XXXVII, 31 sub fin. ad traicien-
 dasque copias; XXXIV, 3 in. per quaeque; XXXVI, 21 in.
 post paucosque dies.

praeda, manubiis spoliisque) i. e. de omnibus,
 quaecunque parta vobis ex hostibus erunt. Sed ne quid praeter-
 mitteretur, singula commemorata sunt. De discrimine vocum
praedae et manubiarum v. Gell. XIII, 23 sub fin. *Praeda*
dicitur corpora ipsa rerum, quae capta sunt (v. c. agros,
 mancipia, pecora etc.); *manubiae vero appellatae sunt pecu-*
nia a quaestore ex venditione praedae redacta. Spolia pro-
 prie dicuntur, quae detracta caesis vel captis hostibus sunt;
 deinde maxime ponitur ea vox in significandis iis rebus captis,
 quae sunt testandae victoriae. *Que* cur additum sit tertio vo-
 cabulo, ex iis patebit, quae diximus ad c. 15, 13.

lasciviam) „Denotat hic lascivia irreligiosam exsulta-
 tionem in rebus secundis atque ex ea Deum incuriam atque ob-
 livionem.“ Gronov.

4 *interpretata*) Cf. XLV, 29 in. *ea Cn. Octavius prae-*
tor — interpretata sermone Graeco referebat; Cic. Div. I, 52
male coniecta maleque interpretata; Sall. Jug. 17, 7; Tac. Ann.
 XI, 4; Ramsh. p. 176; Z. §. 632; Weiss. §. 139.

rem d. ture — fecisse) V. ad XXII, 10, 3.

5 *laurea corona*) „Nam rem sacram faciebant ornati
 coronis et quidem ab arbore ei deo sacra, cui honor habeba-
 tur, desumpta. V. XXV, 12 extr.; XXVII, 37 extr.; XXXIV,
 55 med.; XL, 37 post in.“ Ruperti. Adde quae ex Scholiaste
 Sophoclis (Oed. tyr. v. 82) laudavit Lipsius: *οὐ γὰρ ἐπὶ τινὶ*
αἰσίῳ παρεγενόμενοι ἐκ Δελφῶν ἐστειμμένοι ἐπαυήσαν.

6 *in aram Ap. deposuisse*) Accusativum *aram* optimi
 et plerique tuentur codd. Aliis locis ablativum Livius eidem
 verbo adiunxit. V. XLIV, 25 extr. *interea Samothracae in*
templo depositurum (pecuniam); XLII, 5 extr. *ut ibi depo-*
nerentur obsides; XLIV, 6 in. *ubi pecunia deposita erat.* Cf.
 Ramsh. p. 470; Sch. p. 423; Weiss. §. 269 n. 6.

eaec res divinae supplicationesque primo quoque tempore cum cura fierent.

Dum haec Romae atque in Italia geruntur, nuntius 7 victoriae ad Cannas Carthaginem venerat Mago Hamilcaris filius, non ex ipsa acie a fratre missus, sed retentus aliquot dies in recipiendis civitatibus Bruttiorum, quaeque deficiebant. Is, quum ei senatus datus esset, res gestas in 8 Italia a fratre exponit: *Cum sex imperatoribus eum, quorum quattuor consules, duo dictator ac magister equitum fuerint, cum sex consularibus exercitibus acie conflixisse; occidisse supra ducenta milia hostium; supra*

Romae atque in It.) Cf. supra ad c. 2, 7. De structura: dum — geruntur, — venerat v. ad XXI, 29, 1.

victoriae ad Cannas) Similia attulimus ad XXI, 15, 6.

in recipiendis c. Br.) Cf. supra c. 1, 4. Recipere aliquid saepissime dicuntur, qui aliquid suum faciunt. V. II, 39 in. *Inde Lavinium recepit; III, 29 in. Castris hostium receptis; XXIII, 44, 3. Hoc colloquium abstulit spem Hannibali per proditionem recipiendae Nolae; XXXII, 13 extr.; XXXVI, 13 med.; XXXVIII, 39 in.* Atque ita plurimis locis, ut nequaquam id verbum ad ea tantum referri pateat, quae in veterum dominorum possessionem recidunt.

quaeque d.) i. e. et omnino iis, quae deficiebant, non Bruttiorum solum civitatibus. V. de hac particulae *que* vi ad XXI, 55, 2.

Cum sex imp.) Hannibal praeter dictatorem Q. Fabium 8 et M. Minucium magistrum equitum cum quinque consulibus conflixerat, P. Cornelio Scipione, Ti. Sempronio, C. Flamio, L. Aemilio Paulo, C. Terentio Varrone. Hic autem quum quattuor tantum Livius significet consules, Scipionem, Flaminium, Paullum, Varronem, eum Ti. Sempronii oblitum esse, interpretes putant. Sed memoriae vitio in re celeberrima, quamque ipse pluribus persecutus esset, scriptorem errasse, qui potest credibile esse? Immo, quod aptissimum est, Magonem ita de rebus Hannibalis exponentem facit, ut potius, quid animos audientium movere possit, quam ordinem rerum spectet. Itaque quum in enumerandis maximis rebus gestis locus non esset equestri proelio ad Ticinum facto, nolletque tamen omittere, quod aliquod ad animos momentum facere posset rerumque discrimen melius ostenderet, vulnus consulis, pro Sempronio substituit Cornelium Scipionem, velut si is potissimum acie decertasset ad Trebiam ibique vulneratus esset. Ita factum, ut quoscunque consules memoraret magnis pugnis victos, de iis ipsis rem insigne ad Hannibalis victoriam posset prodere.

- 9 *quingenta milia cepisse. Ex quattuor consulibus duos occidisse; ex duobus saucium alterum, alterum, toto amisso exercitu, vix cum quingenta hominibus*
 10 *effugisse. Magistrum equitum, quae consularis potestas sit, fusum fugatumque; dictatorem, quia se in aciem*
 11 *nunquam commiserit, unicum haberi imperatorem. Brutios Apulosque, partim Samnitium ac Lucanorum defecisse ad Poenos: Capuam, quod caput non Campaniae modo, sed post afflictam rem Romanam Cannensi pugna*
 12 *Italiae sit, Hannibali se tradidisse. Pro his tantis totque victoriis, verum esse, grates deis immortalibus agi haberique.*

- 9 *ex duobus)* Germani dicimus: *von den zwei andern.* Sed duo quum hic sint *of δύο*, Livius secutus est consuetudinem Graecorum, qui in significandis numeris, ubi totum et alteram partem prodiderunt, satis habent, si quod superest memorant, articulum cum nomine numerali ponere. Cf. Rost. §. 98 p. 456. Eodem modo locutus est Liv. II, 33 in. *hi tres collegas sibi creaverunt. In his Sicinium fuisse, seditionis auctorem; de duobus, qui fuerint, minus convenit.* Cf. et infra ad c. 49, 8.
- 10 *quae c. potestas s.)* Usitatissima synesi ita pergit dicere, velut si antea dixerit magistrerium equitum. V. locos a Gronovio et Drakenborchio laudatos: I, 20 in. *Virginesque Vestae legit, Alba oriundum sacerdotium;* IV, 44 post in. *preces tribunorum plebis, potestatis sacrosanctae;* VI, 37 in. *Contemni iam tribunos plebis, quippe quae potestas iam suam ipsa vim frangat;* VIII, 32 in. *consules, regia potestas;* XXIV, 26, 11; XXX, 7 post in.
- unicum)* Ita a Livio praestantissimum quidque crebro dici, ostendimus ad XXII, 14, 9. Cf. infra c. 21, 5; XXIV, 34, 2.
- 11 *partim)* De antiqua hac accusativi forma, quam et hic et XXVI, 46 extr. optimi codd. tuentur, cf. Z. §. 271; Sch. p. 90. Eadem ab aliis quoque optimis scriptoribus aliena non est.
- quod caput)* V. Z. §. 372; Sch. p. 271; Weiss. §. 383. V. II, 13 post in. *agrum dono dedere, quae postea sunt Mucia prata appellata;* III, 26 sub fin. *quattuor iugerum colebat agrum, quae prata Quinctia vocantur;* ibid. 34 sub fin. *decem tabularum leges perlatae sunt, qui nunc quoque — fons omnis publici privatique est iuris;* ibid. 54 extr. *Ea omnia in pratis Flaminiis concilio plebis acta, quem nunc circumpadanae Flaminium appellant;* V, 34 in. *Celtarum, quae pars Galliae tertia est.* Eodem modo plurimis aliis locis Livius locutus est.
- 12 *verum esse)* De vi huius locutionis cf. II, 48 in. *capti-*

XII. Ad fidem deinde tam laetarum rerum effundi in 1 vestibulo curiae iussit annulos aureos, qui tantus acervus fuit, ut, metientibus dimidium super tres modios explesse, sint quidam auctores. Fama tenuit, quae propior vero est, 2

vum agrum plebi quam maxime aequaliter darent. Verum esse, habere eos, quorum sanguine ac sudore partus sit; III, 40 sub fin. Ceterum neminem, maiore cura occupatis animis, verum esse, praeiudicium rei tantae afferre; XXXII, 33 in. ceterum et sociorum audiri postulata, verum esse; XXXV, 8 extr. quum etiam verius esset, Ti. Sempronio imperium habenti tradi exercitum quam legato; XXXIX, 27 in.; XL, 16 med.

grates — agi haberique) Cf. c. 12, 7. Satis autem constat, fere dici gratias sive grates agere, quippe ubi sermones seu verba spectentur gratum animum significantia, et gratiam habere. Inveniuntur tamen alii quoque loci nonnulli, ubi hic pluralis adiunctus est verbo habendi, neque solum, ubi praecedit gratias agere, ut per zeugma possis alterum explicare, sed etiam, ubi non praecedit. V. Cic. Phil. III, 10, 25 maximas vobis gratias omnes et agere et habere debemus; Nep. Timol. 4 se in ea re maximas diis gratias agere atque habere; Curt. IX, 6, 17 Vobis quidem — grates ago habeoque. Per se posita est locutio infra XXIV, 37, 7 ita sibi populum Romanum senatumque gratias habiturum; Plaut. Trin. III, 2, 33 Et tibi nunc, proinde ac merere, summas habeo gratias; Ter. Andr. IV, 4, 31 dis pol habeo gratias; Curt. III, 6 sub fin. Ceterum in illis exemplis postponitur grates habere, quod ea locutio ad longius posteriusque tempus pertinet.

XII.

Ad fidem) i. e. ut fidem faceret sive confirmaret laetas 1 res. Exempla huius locutionis v. ad XXI, 34, 3.

metientibus) Videtur dativus esse. V. Z. §. 405; Sch. p. 404; Weiss. §. 305. Potest tamen et pro ablativo absol. accipi, cuius omissum subiectum est, quam dicendi rationem a Livii consuetudine alienam non esse, apparet ex iis, quae dicta sunt ad c. 10, 9 et XXI, 43, 4.

modios) V. Z. §. 856. Heusingerus, qui circiter duodenos nummulos aereos (Kupferpfennige) spatium aequasse statuit singulorum annulorum aureorum summam annulorum singulos modios explentium fere mille fuisse putat.

Fama tenuit) Cf. de hac locutione ad XXI, 46, 10. 2

atque — primores) Additur quod ad rem augendam valet. Itaque particulam explicare poteris per atque etiam vel et quidem. Cf. ad XXI, 4, 1; infra c. 15, 6. Eorum ipsorum refertur ad equitem, de quo cf. ad XXI, 11, 3. Ad rem ipsam annotat Dukerus, in turmis equitum etiam plebeios militasse (qui annulos aureos non gererent). Omnino equites discernendi

- haud plus fuisse modio. Adiecit deinle verbis, quo maioris cladis indicium esset, neminem nisi equitem atque eorum
- 3 ipsorum primores id gerere insigne. Summa fuit orationis: Quo propius spem belli perficendi sit, eo magis omni ope iuvandum Hannibalem esse. Procul enim ab domo
- 4 militiam esse, in media hostium terra; magnam vim frumenti, pecuniae absumi; et tot acies, ut hostium exercitus delesse, ita victoris etiam copias parte aliqua
- 5 minuisse. Mittendum igitur supplementum esse, mittendam in stipendium pecuniam frumentumque tam bene
- 6 meritis de nomine Punico militibus. Secundum haec dicta Magonis laetis omnibus, Himilco, vir factionis Barcinae, locum Hannonis increpandi esse ratus, Quid est, Hanno? inquit. Etiam nunc poenitet belli suscepti adversus Ro-
- 7 manos? Iube dedi Hannibalem; veta in tam prosperis rebus grates diis immortalibus agi. Audiamus Roma-
- 8 num senatorem in Carthaginensium curia. Tum Hanno:

ab equitibus Romanis, quorum id insigne erat. Nam equites possunt etiam sociorum esse.

- 3 propius sp. b. p. sit) Repete ex sequentibus: Hannibal. Similia v. ad XXI, 17, 4. Praeterea cf. de locutione propius sum ad XXI, 1, 2. Bellum perficere saepe Livium dicere, exempla docent ad XXII, 38, 7 allata.
- 6 factionis Barcinae) Cf. ad XXI, 2, 4; praeterea ad rem ipsam ibid. c. 3 et 10.

Quid est, Hanno?) „Nos uno verbo quasi mirabundi: Num? Cic. in Cat. I, 5 Quid est, Catilina? Num dubitas id, me imperante, facere, quod iam tua sponte faciebas? ibid. c. 8 Quid est, Catilina? Ecquid attendis, ecquid animadvertis horum silentium?“ Stroth.

- 7 grates) Hanc formam, qua rarissime utitur Cicero, Livius multis locis habet, neque tamen nisi ubi locutio grates agere ad deos refertur, ut inde conicere possis, proprie sollemniter ea verba religionum fuisse. V, V, 23 in.; VII, 36 med.; X, 25 post in.; XXVI, 48 in.; XXVII, 13 in.; ibid. 51 med. et post med.; XXVIII, 39 sub fin.; XXX, 17 post in.; ibid. 21 sub fin.; XLV, 14 in.; ibid. 39 sub fin. Rarissime in hanc sententiam dixit gratias agere, ut VI, 6 post in.; XLV, 2 med. (si vera ibi scriptura est); qua locutione semper utitur, ubi res ad homines refertur. Cf. v. c. II, 48 extr.; ibid. 57 post in.; III, 5 extr.; ibid. 18 extr.; ibid. 53 in.; IV, 48 extr.; V, 7 med. et extr.; ibid. 19 med.; V, 27 extr. et ita plurimis aliis locis.

Tacuissem hodie, Patres conscripti, ne quid in communi omnium gaudio, minus laetum quod esset vobis, loquerer; nunc interroganti senatori, poeniteatne me adhuc suscepti adversus Romanos belli, si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar, quorum alterum est hominis alienae libertatis obliti, alterum suae. Respondeam, 10 inquit, *Himilconi, non desisse poenitere me belli neque desitutum ante invictum vestrum imperatorem incusare, quam finitum aliqua tolerabili conditione bellum videro; nec mihi pacis antiquae desiderium ulla alia res quam pax nova finiet. Itaque ista, quae modo Mago iactavit,* 11

Patres conscripti) Cf. supra ad c.10, 6, et de omisso 8 verbo dicendi ad XXI, 18, 4.

nunc) Hanc vocem locum habere, ubi veritas opponatur 9 cogitationi, ostendimus ad XXI, 40, 3. De structura verbi cf. III, 41 in. ad *Valerium, negantem se privato reticere, licentiam accedere iussit*; Tacit. Ann. XIV, 49 *Vitellius optimum quemque iurgio lacessens et respondenti reticens*; Ovid. Met. III, 357 *reticere loquenti*. Absolute hoc verbum Livius posuit XXXII, 33 med. *Iam dudum se reticere*.

inquit) Sic optimi quique codd.; contra libri typis expressi: *igitur*. Hoc autem quanquam per se satis aptum est, tamen substituendum pro optimorum codicum lectione non videtur. Nam ut apud Graecos *εἶπε* vel *ἔφη*, ita apud Latinos *inquit* nonnunquam mediae interponitur orationi rectae, ubi nova orationis pars incipit aut ad aliqua verba potissimum converti legentium animos scriptor vult. Talia exempla habes Liv. III, 19 extr., ubi post longiorem L. Quinctii consulis orationem rectam haec sequuntur: *Iam primum omnium, inquit, Quirites, in Volscos et Aequos mihi atque collegae legiones ducere in animo est*; Caes. b. c. II, 31, ubi media in oratione Curionis *inquit* repetitur. Neque ab his Livii verbis eam vocem, quum iam ad ipsum responsum transeat Hanno, alienam esse crediderim.

vestrum imperatorem) *Vestrum* in optimis codicibus legitur, in aliis *nostrum*. Illud Hannonis personae accommodatus esse, facile est ad intelligendum. Et cf. ad XXI, 10, 6.

iam laeta sunt) Gronovius legi voluit: *tam laeta*. Sed 11 *tam* aut nullam aut certe duriolem tantum explicationem, si suppleas cogitatione: quam videmus, vel simile quid, habet. Nam ita, ut augeat modo vim insequentis vocis idemque fere sit, quod *maxime* etc., hoc vocabulo veteres non utuntur. Videtur autem Gronovius neglexisse oppositionem, quae est in verbis *iam sunt* et *possunt esse*. *Iam esse* enim quum dicatur,

- Himilconi ceterisque Hannibalis satellitibus iam laeta sunt; mihi possunt laeta esse, quia res bello bene gestae, si volumus fortuna uti, pacem nobis aequiorem*
- 12 *dabunt. Nam si praetermittimus hoc tempus, quo magis dare quam accipere possumus videri pacem, vereor, ne haec quoque laetitia luxuriet nobis ac vana evadat.*
- 13 *Quae tamen nunc quoque qualis est? Occidi exercitus hostium: mittite milites mihi. Quid aliud rogares, si*
- 14 *esses victus? Hostium cepi bina castra, praedae videlicet plena et commeatuum: frumentum et pecuniam date. Quid aliud, si spoliatus, si exutus castris esses, pete-*
- 15 *res? Et, ne omnia ipse mirer, (mihi quoque enim, quoniam respondi Himilconi, interrogare ius fasque est) velim seu Himilco seu Mago respondeat, quum ad inter-*
- 16 *neccionem Romani imperii pugnatum ad Cannas sit, con-*
- 16 *stetque in defectionem totam Italiam esse, primum ec-*

quod verum evasit (*sich verwirklicht hat*), bene opponitur, quod *potest* verum evadere sive quod, si forte, futuro tempore erit. Hinc etiam patet, audiendos non esse Bauerum et Rupertum, qui *sint* aptius legi existiment quam *sunt*. Praeterea maxima distinctio, quam editores adhuc posuerunt ante *mihi*, probabilis non videtur, quum verba: *mihi possunt laeta esse*, referantur ad *Itaque*.

- 12 *luxuriet*) i. e. rectos fines excedat vel nimia sit. Cf. supra c. 2, 1; I, 19 med. *ne luxuriarentur otio animi, quos metus hostium disciplinaque militaris continuerat*; II, 48 in. *nimia gloria luxuriare et evanescere vividum quondam illud Kaesonis ingenium*; ibid. 21 extr. *Patribus nimis luxuriosa ea fuit laetitia: plebi — iniuriae a primoribus fieri coepere*; III, 33 in. *Laeta principia magistratus eius nimis luxuriavere. Eo citius res lapsa est. Simili modo nomen luxuriae positum III, 64 in. Quod ad formam verbi attinet, Livius fere usus est genere activo, medium non alibi nisi I, 19 med. videtur posuisse. Cf. infra ad c. 33, 3.*
- 14 *praedae v. pl.*) Est sententia Hannonis, Hannibalis verbis interiecta, quo magis admirationi sit postulatum. De vi vocis *videlicet* cf. Weiss. §. 338. 3; Z. §. 345; Sch. p. 584.
- 15 *ne o. ipse mirer*) *Ipse* i. e. solus. Cf. ad XXI, 8, 12. Sententia haec est: Ne unus omnia, quae in hac re mirabilia sunt, afferam, Himilconem vel Magonem interrogabo, quorum tale responsum erit, ut ipsi mira haec esse fateantur.
- quoque enim*) De harum particularum collocatione v. ad XXII, 50, 3.

quis Latini nominis populus defecerit ad nos, deinde ecquis homo ex quinque et triginta tribubus ad Hannibalem transfugerit. Quum utrumque Mago negasset: Hostium quidem ergo, inquit, adhuc nimis multum superest. Sed, multitudo ea quid animorum quidve spei habeat, scire velim.

XIII. Quum id nescire Mago diceret, *Nihil facilius scitu est, inquit. Ecquos legatos ad Hannibalem Romani miserunt de pace? Ecquam denique mentionem pacis Romae factam esse, allatum ad vos est? Quum id quoque negasset, Bellum igitur, inquit, tam integrum habemus, quam habuimus, qua die Hannibal in Italiam est transgressus. Quam varia victoria priore Punico*

id defectionem esse) Vulgo: in defectione. Sed in defectionem, quod duo optimi libri cum nonnullis aliis habent, recipiendum visum est, ut cogitetur potissimum animorum ad defectionem inclinatio. V. de hoc loquendi genere ad XXII, 25, 6.

ex quinque et tr. tr.) i. e. Romanis. Hic enim numerus tribuum expletus erat anno u. 512. duabus tribubus, Velina et Quirina, additis.

Hostium quidem) Quidem ad insigniendam vocem praecedentem valet, quasi dicat: Quomocumque cetera se habent, hostes certe nimis multi supersunt. Cf. ad XXI, 30, 7.

XIII.

id nescire) Codd. nonnulli: se id nescire aut id nescire se. Optimi pronomen omittunt. V. ad c. 3, 10.

Ecquam denique m.) Hand. Turzell. II, p. 269, 8. „Propriam sedem particula (denique) occupat in interrogatione, quum gravior res in considerationem vocatur, ubi Germani dicimus ja.“ Potest etiam verti „auch nur“. Saepe autem denique in secundo membro locum habet, quum uno posito statim transeunt scriptores ad id, quod rem conficiat. Cf. Liv. IV, 56 extr. qui non civium, non denique hominum numero essent; V, 6 sub fin. ut non obsidionis taedio, non denique regni quicquam apud eos novatum sit; VIII, 21 extr. An credi posse, ullum populum aut hominem denique in ea conditione mansurum.

qua die) Feminino genere Livius usus est certum tempus significans. V. ad XXII, 8, 6.

Quam varia v.) Sententiarum vis atque ordo hic est: Bellum integrum habemus. Atqui si integrum bellum habemus, variare, id quod prioris belli casus ostendunt, fortuna potest;

bello fuerit, plerique, qui meminimus, supersumus. Nunquam terra marique magis prosperae res nostrae visae sunt, quam ante consules C. Lutatium et A. Postumium fuerunt. Lutatio et Postumio consulibus devicti ad Aegates insulas sumus. Quod si (id quod dii omen avertant) nunc quoque fortuna aliquid variaverit, tum pacem speratis, quum vincemur, quam nunc, quum vincimus, dat nemo? Ego, si quis de pace consulat, seu

quod si fiet, pacem frustra desiderabimus, quae nunc fortasse contingere nobis poterit.

priore Punico b.) Quanquam vere observat Gronovius, ab homine Poeno non magis id bellum potuisse *Punicum* dici, quam ab Romano, si loqueretur, idem vocari possit *Romanum*; tamen neque quod ille suasit, ut aut induceretur *Punico* aut substitueretur *Romano* vel *Italico*, neque quod Heusingerus, ut ante *priore* insereretur: P. R. (i. e. populi Romani) probabile est. Neque enim obliviscendum, non alios nisi Romanos lectores observatos scriptoris menti esse. Itaque non solum in ipsa narratione, quod compluribus locis ostendimus (cf. c. 12, 8), sed etiam quum verba facientes facit homines non Romanos, nomina interdum ponit ut a dicentium personis, si verum quaerimus, aliena, ita accommodata ad legentium cogitationes. Cf. ad XXI, 54, 3; XXII, 6, 3.

plerique, qui mem., supersumus) De hoc loquendi genere dictum ad XXII, 59, 8. Adde Weiss. §. 376; Ramsh. §. 158. 4. a.

fuerunt) Non supervacaneum cum Doeringio hoc verbum crediderim. Negat enim ne visas quidem ullo tempore magis prosperas res, quam tunc re vera fuerint.

4 *Lutatio)* Magna vis est in asyndeto, de quo cf. ad c. 5, 11. De ipsa re cf. ad XXI, 10, 7.

id quod d. omen av.) i. e. dii avertant, ne id, quod dice, pro omine sit.

f. aliquid variaverit) *Aliquid* hic pro adverbio est. V. ad XXI, 12, 4; XXXVII, 26 post in. *Aliquid etiam inflabat animos classis Rhodia*; XLI, 2 post in. *perluceus iam aliquid — lux. Variare* igitur hic est verbum neutrum, ut I, 43 extr. *ibi si variaret*; III, 45 in. *si nec causis nec personis variet* (lex); IX, 18 med. *Miremur, si — plus in tam longo spatio — fortuna variaverit*; XXVII, 27 extr. *fama variat*; XXXVIII, 57 extr. Alibi apud Livium etiam transitiva eius verbi vis valet, ut supra c. 5, 8; II, 57 in.; X, 29 med.; XXII, 2 extr.; XXV, 1 med. etc. Cf. ad XXI, 28, 5.

tum pacem sp.) Cf. supra ad c. 8, 7.

5 *Ego)* Nonnulli codd. et partim quidem optimorum ex numero habent *ergo*, quae discrepantia plurimis locis invenitur.

deferenda hostibus seu accipienda, habeo, quid sententiae dicam: si de iis, quae Mago postulat, refertis, nec victoribus mitti attinere puto, et frustrantibus nos falsa atque inani spe multo minus censeo mittenda esse.

Haud multos movit Hannonis oratio: nam et simultas cum 6 familia Barcina leviolem auctorem faciebat, et occupati animi praesenti laetitia nihil, quo vanius fieret gaudium suum, auribus admittebant; debellatumque mox fore, si anniti paululum voluissent, rebantur. Itaque ingenti consensu fit 7 senatusconsultum, ut Hannibali quattuor Numidarum milia in

Hic ergo, quod ab editoribus compluribus receptum est, minus bene se habet. Nam quo loco posita est haec vox, non potest non ad utriusque, quae sequitur, enuntiationis hypotheticae apodosin referri, quum tamen eius vis ad priorem tantum conveniat, ubi de pace facienda Hanno loquitur. Nam altera, ubi de postulatis Magonis sermo est, non iis nititur, ad quae spectat ergo, sed verbis victoribus et frustrantibus nos falsa atque inani spe. Contra ego in clausula orationis, ubi graviter qui dicit in unum comprehendit, quae ipse contra atque alii sentiat, et aptissimum est et a Livii consuetudine minime abhorrens. V. de ea re ad XXI, 3, 6.

si—consulet—si—refertis) De pace num quis consulturus esset, res erat maxime dubia, contra, relatores eos de Magonis postulatis, pro vero iam poterat poni. Quare altero loco si cum tempore praesenti positum. V. ad XXI, 41, 15.

nec vict. mitti attinere p.) *Victoribus et frustrantibus* enuntiationis hypotheticae vim habent. V. infra ad c. 44, 2. De attinendo v. ad c. 3, 13.

debellatumque—fore) Hoc dicendi genus a latinitate 6 non esse alienum, quod fuerunt qui contenderent, multa exempla comprobant. V. Liv. II, 34 extr. *domitos ipsos potius cultores agrorum fore*; V, 2 in. *id donum inimicorum veneno illitum fore*; XXXI, 13 med. *quid aliud quam publicatam — suam pecuniam fore*; Cic. Tusc. III, 28, 69 *brevi tempore philosophiam plane absolutam fore*; Caes. b. g. IV, 6 *omniaque — ab se fore parata*. Manifestum est autem, hanc formam ibi recte poni, ubi rem futuro tempore absolutam cogitari volumus. Itaque plus hic est *debellatum fore* quam *debellatum iri*.

quattuor N. m.) Infra c. 32, 5 quum etiam duodecim 7 milia peditum memorentur per Magonem in Italiam ad Hannibalem transmittenda, Drakenborchius hic peditum numerum scribarum culpa excidisse putat. Itaque quum omnia ibi minora memorentur, quam hic decernantur, legendum esse coniecit: *viginti peditum, quattuor Numidarum milia*. Sed ea mutatione

supplementum mitterentur et quadraginta elephantum et ar-
8 genti mille talenta. Dictatorque cum Magone in Hispaniam
praemissus est ad conducenda viginti milia peditum, quat-
tuor equitum, quibus exercitus, qui in Italia, quique in Hi-
spania erant, supplerentur.

1 XIV. Ceterum haec, ut in secundis rebus, segniter

nonnullis editoribus probata supersedere videmur posse. Nam si pedites ex senatusconsulto non in Africa, sed in Hispania conducendi erant, non opus erat, eos hic commemorari, quum de militibus Hispanis Hannibali mittendis insequenti paragrapho dicitur.

mille talenta) Plerique libri: *multa talenta*. Sed vere Muretus: „Quis non miretur, inquit, quum et militum et elephantorum numerus senatusconsulto definitus ac certo comprehensus fuerit, de pecunia ita ἀορίστως decretum esse?“ Accedit quod in duobus libris omnium optimis numerus nullus omnino est, sed: *et argenti talenta*, ut praetermissum esse numerum appareat. Itaque librarius aliquis, qui nullam eam sententiam esse videret, pro numero, quem ignoraret, videtur posuisse *multa*. Sed quum infra (c. 32, 5) mille talenta in Italiam transmissurus fuisse Mago dicitur, atque ibi quoque pro *mille* multi codd. habeant *multa*, nihil aptius videtur quam eundem quem illo loco, etiam hic reponere numerum. Fuerunt quidem qui crederent, quod equitum quoque et elephantorum minor ibi proderetur numerus quam hic, pecuniam quoque illam non posse non minorem esse; sed alia res est. Nam per se patet, conducendis instruendisque copiis, praesertim quum ea res segniter ageretur (v. c. 14, 1) plura obstare potuisse quam solutioni pecuniae, ita ut hanc quidem totam acciperet Mago, supplementa non item. Ceterum interpretes alii alia probant. Bekkerus retinuit *multa*, Muretus, quem nonnulli sequuntur, dedit *mille quingenta*, *multa* natum suspicatus ex *MVUta*, Kreyssigius *mille quinquaginta*, ut in codd. fuerit *MLta*. Sed cur hic multum tribuendum sit lectioni *multa*, c. 32, 5 nihil, parum liquet.

8 *Dictatorque*) Ita innumeris locis nova enuntiatio, sed quae rem contineat ita cum prioribus cohaerentem, ut pro complemento vel appendice eorum possit haberi, adiungitur per *que*. V. infra c. 15, 15; 17, 11; 20, 6; 23, 8; XXIV, 26, 14 (ubi cf.); 31, 14 etc. De nomine *dictatoris* cf. supra ad §. 3; ad c. 10, 6. Similiter a Catone in Originibus Hannibalem dictum esse dictatorem Carthaginiensium, Maharbalem magistrum equitum, quae Gellius X, 24 attulit, docent.

praemissus est) i. e. prius missus est, quam ea, quae modo commemorata sunt, mitterentur.

otioseque gesta. Romanos praeter insitam industriam animis fortuna etiam cunctari prohibebat. Nam nec consul ulli rei, quae per eum agenda esset, deerat; et dictator M. 2 Iunius Pera, rebus divinis perfectis, latoque, ut solet, ad populum, ut equum escendere liceret, praeter duas urbanas legiones, quae principio anni a consulibus conscriptae fue-

XIV.

ut in secundis rebus) V. Sch. p. 634 extr.; Weiss. 1 §. 432. n. 1 et quae attulimus ad XXI, 7, 7; infra c. 35, 18.

segniter otioseque g.) Deerat animorum industria et in agendo labor.

Nam) Spectatur sententia, quae antecedentibus subest: Romani non cunctabantur. Etiam hic, quaecunque ad eam cogitationem illustrandam pertinent, in unum scriptor comprehendit, ita quidem, ut, quum duae essent sententiae primariae partes (*nec consul etc. — et dictator etc.*), eam, quae rem haberet non ita insignem, ab initio poneret, alteram, ubi rem proderet sanequam magnam ac mirabilem, ita divideret, ut nomine tantum dictatoris, ad quem posteriora omnia referrentur, praemisso, per minora paulatim ad id, quod in ea re gravissimum esset, edictum illud, ascenderet optimeque verborum orbem absolveret eo, ad quod maxime convertendi legentium animi essent. Nec sine causa positum *nec — et*, quod indicio est, novam eamque graviorem partem incipere a verbis *et dicta-* est. Cf. supra ad c. 1, 7.

latoque) De hac structura v. Z. §. 647; Sch. p. 316; 2 Weiss. §. 250. n. 3; ad XXII, 55, 3.

ut solet) Ita *solet* non raro absolute ponitur in eo, quod ex more fit. Cf. II, 34 in. *fames, qualis clausis solet*; VI, 34 post in. *parva (ut plerumque solet) rem ingentem moliundi causa intervenit*; XXX, 10 post in. *contra quam in navali certamine solet*; XXXVI, 23 in. *non laqueis, ut solet, exceptos declinabant ictus*; XLI, 14 extr. Pariter *assolet*. V. I, 28 in.; XXXIV, 44 in.

ut equum escendere l.) Cf. de ea re Plutarch. Fab. p. 175 (c. 4): Ἀποδείξεις δικτάτωρ Φάβιος καὶ ἀποδείξας αὐτὸς ἵππαρχον Αεὺκιον Μινούκιον πρῶτον μὲν ἠτήσατο τὴν σύγκλητον ἵππῳ χρῆσθαι παρὰ τὰς στρατείας. Οὐ γὰρ ἐξήν, ἀλλ' ἐπηγόρευτο κατὰ δὴ τινὰ νόμον παλαιὸν, εἴτε τῆς ἀλλῆς τὸ πλεῖστον ἐν τῷ πεζῷ τιθεμένων καὶ διὰ τοῦτο τὸν στρατηγὸν οἰομένων δεῖν παραμένειν τῇ φάλαγγι καὶ μὴ προλείπειν, εἰδ' ὅτι τυραννίδον εἰς ἅπαντα τὰλλα καὶ μέγα τὸ τῆς ἀρχῆς κράτος ἐστίν, ἐν γὰρ τούτῳ βουλομένων τὸν δικτάτωρα τοῦ δήμου φαίνεσθαι δεόμενον. Ab his non discrepat, ut Dukero aliisque visum est, quod Zonaras VII, 13 tradidit, non licuisse dictatori equum escendere nisi in bellum profecturo. Nam Plutarchus quoque discrete dicit, eam potestatem petitam

3 rant, et servorum delectum cohortesque ex agro Piceno et Gallico collectas ad ultimum prope desperatae reipublicae auxilium, quum honesta utilibus cedunt, descendit edixit-

a Fabio, ut *παρὰ τὰς στρατείας* equo uteretur. Omisit tantum Zonaras commemorare, ferendum dictatori, ut eam potestatem acciperet, ad populum fuisse. Atque id praetermissum ab eo credibile est, quod dicis causa, sive ut mori satisfaceret, res videtur locum habuisse, quam etiam Livius hoc uno loco prodidit, quum saepe idem factum esse, declarent verba: *ut solet*. Cf. et III, 27 in., ubi equitantis dictatoris mentio fit.

praeter d. urbanas l.) Praeter cum nominibus suis vicem explet totius enuntiationis, quasi dictum sit: praeterquam quod duas urbanas legiones etc. haberet. Cf. VII, 37 ante med. ut quibus praeter equos ceterorum iumentorum calonumque turba abesset; ibid. 42 extr. praeter Latinorum insidum iam diu foedus, Privernates etiam Norbam atque Setiam — depopulati sunt. V. de hac praepositionis praeter aliarumque vi ad XXI, 29, 3 et ad XXII, 7, 5 vel ibid. ad 57, 6. Ita non videtur opus esse, ut cum aliis ἀνακόλουθον orationem dicamus, tanquam Livius dicturus: praeter duas urbanas legiones etc. eos quoque, qui capitalem fraudem ausi etc. conscripsit, partim intericiendis verbis, quae rem summa necessitate expressam ostenderent, partim quod in ea re docere accurate, quali edicto dictator usus sit, vellet, a legitima structura deflexerit.

servorum delectum) V. XXII, 57 extr. Desideratur autem hic mentio earum quattuor legionum, quas ab ipso dictatore scriptas ibidem Livius tradidit.

3 Gallico) Gallicum agrum tunc dictum esse Crevierius docet eum, qui inter Aesim et Rubiconem fluvios captus ex Gallis Senonibus iisque expulsis divisus Romanis civibus esset.

desp. reipublicae) Indefinite hoc dicitur, qualem in modum etiam in numero singulari substantiva poni solent, neque solum, ubi communiter ad quoddam genus hominum vel rerum nomen spectat, ut I, 50 extr. Nullam breviorē esse cognitionem quam inter patrem et filium (cf. Z. §. 364; Sch. p. 521; Weiss. §. 156. n. 3), sed etiam ubi singuli dicuntur, ut II, 11 med. Et sciēre perfugae indicio; XXIX, 9 in. Rapto poculo argenteo ex oppidani domo; XXXIX, 14 in. Aebutius migrare ad consulis clientem iussus; V, 47 in. quum primo inermem, qui tentaret viam, praemisissent; XXXIX, 8 in. Graecus ignobilis in Etruriam primum venit. V. infra c. 23, 4; 28, 11; 24, 10; 28, 11 etc.

descendit) „Dicuntur aliquo descendere, qui ad gravem aliquam conditionem inviti necessitate veniunt.“ Gronov. V. Liv. XLV, 15 med. postremo eo descensum est, ut ex quattuor urbanis tribubus unam palam in atrio Libertatis sortirentur; Cic. Quinct. 16 viri boni, quum palam fraudantur,

que: *Qui capitalem fraudem ausi, quique pecuniae iudicati in vinculis essent, qui eorum apud se milites fierent, eos noxa pecuniae sese exsolvi iussurum.* Ea 4 sex milia hominum Gallicis spoliis, quae triumpho C. Flaminii translata erant, armavit. Itaque cum viginti quinque milibus armatorum ab urbe proficiscitur.

Hannibal, Capua recepta, quum iterum Neapolitanorum 5 animos partim spe partim metu nequicquam tentasset, in

quum experiundi potestas non est, timide tamen et pedetentim istuc descendunt, vi ac necessitate coacti, inviti; Caes. b. c. I, 9 extr. Sed tamen ad omnia se descendere paratum atque omnia pati reipublicae causa.

pecuniae iudicati) i. e. qui in vinculis, donec multam iis impositam solvissent, detinerentur. De structura cf. VI, 14 in. *iudicatum pecuniae quum duci vidisset; XXVI, 3 sub fin. quod vel capitis vel pecuniae iudicasset privato; ibid. perduellionis se iudicare Cn. Fulvio. V. Z. §. 446; Sch. p. 401; Weiss. §. 236 n. 3.*

Qui — essent, qui eorum — f.) Forma orationis, quae talis est, ut enuntiatio relativa: *qui — fierent* epexegetin habeat antecedentium enuntiationum relativarum, ab ipso edicto aut certe forma talium edictorum videtur ducta esse. Prorsus eodem modo in commemorandis foederis cum Aetolis facti legibus XXXVIII, 11 extr. *Quae urbes, qui agri, qui homines Aetolorum iuris aliquando fuerunt, qui eorum T. Quinctio, Cn. Domitio consulibus — in ditionem populi Romani venerunt, ne quem eorum Aetoli recepisse velint.* Cf. praeterea XLIII, 14 extr. et ad XXI, 26, 7.

triumpho C. Fl.) Cf. ad XXI, 63, 2. Ablativus triumpho ad tempus declarandum valet. Simili modo Livius alique multis substantivis utuntur, quae per se tempus non significant, ut *ludis*: II, 36 in.; XXXII, 26 med.; XXXIV, 44 med.; XXXIX, 7 extr.; *Latinis*: XXXII, 1 sub fin.; XLIV, 22 extr.; *comitiis*: VIII, 13 med.; XXXI, 50 med.; XXXIX, 39 med.; infra c. 24, 12 *sollemnibus*.

translata erant) *Transferri* proprie dictae sunt res, quae in triumphis ad spectaculum ferebantur. V. XXXIV, 52 in. *Triduum triumphavit. Die primo arma, tela signaque aerea et marmorea transtulit; XXXVII, 58 med. In eo triumpho undequingenta coronae aureae translatae sunt; XXXIX, 42 in.; XL, 59 in.; XLI, 7 in.* Pariter *transduci* sive *traduci* res dicuntur, quae ad spectaculum ducebantur, *transvehi*, quae vehebantur. V. II, 38 med.; XXXIII, 23 med.; XXXVI, 40 sub fin.

Capua recepta) V. ad c. 11, 7. Coniungendus autem 5 hic ablat. absol. cum enuntiatione secundaria.

6 agrum Nolanum exercitum traducit, ut non hostiliter statim, quia non desperabat voluntariam deditionem, ita, si morarentur spem, nihil eorum, quae pati aut timere possent, 7 praetermissurus. Senatus ac maxime primores eius in societate Romana cum fide perstare; plebs novarum, ut solet, rerum atque Hannibalis tota esse, metumque agrorum populationis et patienda in obsidione multa gravia indignaque 8 proponere animo. Neque auctores defectionis deerant. Itaque ubi senatum metus cepit, si propalam tenderent, resisti multitudini concitatae non posse, secunda simulando

6 *ut non h.)* Codd. tantum non omnes habent: *et ut non h.*, unus omittit *ut*. Recentiores editores plerique recte videntur induxisse *et*, quod et facile hic potuit per errorem nasci et non aliam nisi duriozem hic explicationem admittit per *et quidem*. 7 *n. rerum atque H. tota esse)* Cf. ad XXII, 50, 3; praeterea III, 36 extr. *hominum, non causarum, toti erant*; ibid. 38 extr. *suarumque rerum erant, amissa publica*; VI, 14 post med.; VII, 30 ante med.

auctores defectionis) i. e. qui deditionem suaderent. V. ad XXII, 25, 17.

8 *si — tenderent)* De plurali numero ad nomen *senatus* referendo cf. ad XXI, 7, 7; infra §. 11; XXIV, 22, 6, et v. ad XXIV, 2, 8. *Tendere*, quod est acriter agentium facile patet, prout diversa sit totius sententiae vis non minus de iis dici posse, qui contra aliquam rem pugnent, quam qui pro al. re pugnent. V. IV, 8 extr. *Et tribuni — ne in parvis quoque rebus incommode adversarentur, haud sane tetendere*; V, 9 extr. *collegae aut facient, quod censet senatus, aut, si pertinacius tendent, dictatorem extemplo dicam*; VIII, 15 extr. *senatu, quum in summis imperiis id non obtinisset, minus in praetura tendente*; X, 6 extr. Atque haec vis quum in verbo inest, nonnunquam, quo ea magis appareat, adiungitur *adversus vel contra*, ut XXXIV, 34 in.; XXXV, 51 med. De altera vi cf. IV, 7 post med.; VI, 34 in.; X, 24 in.; ibid. 26 med. etc.

secunda simulando) Magna est hoc loco et librorum manuscriptorum et interpretum dissenso. Optimi tres codd. habent: *posse secunda simulanda simulando d. m. i.*; proxime accedunt verba nonnullorum aliorum: *posse secum dissimulanda simulando* etc. et unius: *posse sed clam simulanda simulando*. Inde, quum aut *simulando* aut *dissimulando* eicta pro supervacuis additamentis sint, nata sunt haec: *si clam simulando dilationem* aut *sed clam dissimulando dilationem*. Verum, ut iam Gronovius vidit, videtur esse: *secunda simulando*. Nam si statuas, per errorem scribarum satis vulgarem bis positam esse vocem *simulando*, manifestum est, quomodo et optimorum

dilationem mali inveniunt. Placere enim sibi defectionem 9 ad Hannibalem simulant; quibus autem conditionibus in foedus amicitiamque novam transeant, parum constare. Ita 10 spatio sumpto, legatos propere ad praetorem Romanum Marcellum Claudium, qui Canusii cum exercitu erat, mit-

codicum et inde ceterorum omnium nata sint menda. *Secunda* eandem vim habet quam II, 38 in. *audientes secunda irae verba*; VIII, 12 extr. *tres leges secundissimas plebei, adversas nobilitati, tulit*. Itaque *secunda simulare* hic dicuntur, qui mentem ostendunt plebis voluntati gratam (Heusingerus: *durch scheinbare Begünstigung*). Ceterum Drakenborchius recepit: *clam simulando*; Strothius, quem sequuntur Heusingerus aliique: *clam, secunda simulando*. Walchius, qui satis mirum in modum optimorum codd. lectionem originem duxisse statuit a deteriorum, coniecit: *clam stimulando*, quum neque de stimulando hic sermo sit, et hoc palam potius quam clam senatui faciendum fuisset. Kreyssigius probavit: *clam simulando*. Sed *clam* et supervacaneum est et ortum videtur ex posteriore syllaba lectionis *secum*, sive forte sive quod erant, qui antitheton quaerent adverbii *propalam*, non animadvertentes illi quidem, eam vim inesse in simulando, quum simulare secunda senatores non possent nisi adversam voluntatem clam habendo. Bekkerus alteram Gronovii coniecturam secutus recepit: *obsecundando dilationem mali inveniunt* (cf. III, 35 post med.), in quo nimio plus videtur a codicibus discessisse.

defectionem ad H.) Cf. ad XXI, 15, 6; supra ad 9 c. 9, 11.

Canusii) Drakenborchii quidem codices omnes habent 10 *Casilini*, quod nomen post Drakenborchium editores receperunt omnes, sed videtur etiam *Canusii* in libris manuscriptis esse, quum Sigonius alteram lectionem ex uno tantum cod. laudet. Et *Casilini* quidem quin falsa sit lectio, non potest dubitari. Nam cap. 17. Livius quicquid post pugnam Cannensem usque ad Hannibalis obsidionem factum Casilini est, enarrans nec commemorat Marcelli cum exercitu adventum et ita rem exponit, ut de eo ne cogitari quidem possit. Accedit quod, si tam propinquus Capuae exercitus Romanus fuisset, Hannibalem vix credibile est Nolam discessurum fuisse. Cf. c. 17, 7. Deinde Livius diserte dixit XXII, 57, 1 et §. 8, et iussum a Senatu Marcellum esse Canusium ad exercitum proficisci et magnis itineribus eo contendisse. Advenisse autem eum Canusium atque ab ea urbe initium fecisse belli adversus Hannibalem gerendi, Plutarchus tradidit (Marcell. c. 9 et 10 p. 302 et 303) et ex ipso Livii silentio potest colligi. Denique quod non recta tetendit Nolam, sed per ambages itinerum, id eo consilio videtur fecisse, ut ne hostes, quem locum peteret, ante cognoscere et occurrere venienti possent.

tunt docentque, quanto in discrimine sit Nolana res: *agrum Hannibalis esse et Poenorum, urbem extemplo futuram,*
 11 *ni subveniatur; concedendo plebei senatum, ubi velint,*
 12 *defecturos se, ne deficere praefestinarent, effecisse.* Marcellus, collaudatis Nolanis, eadem simulatione extrahi rem in suum adventum iussit; interim celari, quae secum acta
 13 essent, spemque omnem auxilii Romani. Ipse a Canusio Calatiam petit, atque inde, Vulturno amni traiecto, perque agrum Saticulanum Trebulanumque super Suessulam per montes Nolam pervenit.

1 XV. Sub adventum praetoris Romani Poenus agro Nolano excessit et ad mare proxime Neapolim descendit, cupidus maritimi oppidi potiundi, quo cursus navibus tutus
 2 ex Africa esset. Ceterum, postquam Neapolim a praefecto Romano teneri accepit (M. Iunius Silanus erat, ab ipsis Neapolitanis accitus), Neapoli quoque, sicut Nola, omissa,
 3 petit Nuceriam. Eam quum aliquamdiu circumsedisset, saepe vi, saepe sollicitandis nequicquam nunc plebe nunc princi-

11 *defecturos)* V. ad §. 8.

13 *a Canusio)* Etiam hic ceteri editores habent: *a Casilino.* Sed quae ad §. 10. diximus, etiam hic valere, manifestum est.

Vulturno amni traiecto) His verbis quum et ipsis indicetur spatii, per quod a Calatia Nolam Marcellus pervenit, pars, cur Livius *que* adiunxerit *per* praepositioni, apparet. Cf. infra ad c. 41, 11. De forma *amni* v. ad XXI, 5, 15.

XV.

1 *Sub adventum)* Heusingerus significari putat, paulo ante adventum Marcelli Poenum agro Nolano excessisse, sed altera interpretatio, quam secutus est Klaiberus, ut paulo post praetoris adventum id factum dicatur, probabilior est. Nisi tamen ipse Livius, circa illud tempus rem factam, minus diligenter significavit. De vi praepositionis cf. ad XXI, 2, 1.

3 *saepe vi)* „Ex sequentibus *in deditionem accepit* intellege *in deditionem accipere conatus.*“ Stroth. Ita alii quoque locum interpretantur. Sed Livius si verba *in deditionem accipere conatus* cogitasset, adiecturus non fuit *nequicquam* ad *sollicitandis*. Immo ablativum adiecit, ut modum agendi ostenderet, quasi diciturus: *ita circumsedisset, ut saepe vim adhiberet* etc. Nam verbum *circumsidendi* etiam in iis ponitur, qui circumventis vim inferunt. V. XLII, 65 extr. et 66 in. De

pibus, fame demum in deditioem accepit, pactus, ut inermes cum singulis abirent vestimentis. Deinde, ut qui a 4 principio mitis omnibus Italicis praeter Romanos videri vellet, praemia atque honores, qui remanserint ac militare secum voluissent, proposuit. Nec ea spe quemquam tenuit: 5

tali autem ablativo cf. quae exempla allata sunt ad XXII, 42, 8. Neque aliter accipiendus ablativus: *sollicitandis* — *principibus*. Similiter enim saepe ablativus gerundiorum vel gerundivorum usurpatur, ita ut ad participiorum praesentis temporis vim proxime accedat. V. de gerundiis: II, 32 post in. *Ibi* — *rem nullam nisi necessariam ad victum sumendo per aliquot dies — sese tenere*; III, 36 in. *iam haud dissimulando superbiam* — *ad Idus Maias rem perduxere*; VIII, 17 in. *populando usque ad moenia atque urbem pervenerunt*; XXV, 19 extr. *inter* — *exercitus* — *alterum vincendo veteranum, alterum novum totum*; XXX, 28 med. *qui senex vincendo factus*; de gerundivis: III, 65 in. *insectandisque Patribus* — *tribunatum gessit*; V, 43 extr. *quum Diis hominibusque accusandis senesceret*; XXI, 2 in. *ita se Africo bello* — *ita in Hispania augendo Punico imperio gessit*; XXXIII, 3 med. *exercendo quotidie milite hostem operiebatur*.

qui remanserint) *Iis*, quod nonnulli editores ante 4 *qui* addiderunt, ab codd. plerisque et optimis abest, et recte hic potest abesse, quanquam pron. relativum non in eodem casu positum est, quum nulla in eo vis sit, nec significetur certi homines. Cf. II, 23 extr. *Patrum qui abessent, non casu* — *abesse*; VI, 4 post in. *dies deinde praestituta capitalisque poena, qui non remigrasset Romam*; X, 36 med. *ut, quicumque ad vallum tenderet* — *pro hoste haberent*; XXIX, 6 ante med.; *ibid.* 7 med. etc. V. Weissenb. §. 377. Ceterum codd. prope omnes habent: *remanserant*, unus *remanserint*, editores plerique Gronovii coniecturam probarunt: *remanerent*. Sed *remanserant* positum a librariis esse pro *remanerent*, verisimile non est, nec magis, recte se habere *remanserant*, quod Bekkerus retinuit. Nam primum durius iunguntur haec: *qui remanserant ac* — *voluissent*, deinde locum non habet indicativus in eo, quod non potest nisi ad Hannibalis sententiam referri, neque rem factam continet. Neque enim credibile est, Hannibalem tum demum ea proposuisse, quum iam abiisset civium pars aliqua, nec Livius *qui* — *remanserant* de iis dixisset, qui et ipsi profectionem pararent. Quum nihil frequentius sit in codd. quam formarum in *erint* et *erant* confusio (v. c. hoc ipso cap. §. 12 in verbis *militaverit* et *fecerint*, ubi in plurimis codd. altera forma est) veram esse lectionem *remanserint* crediderim, eodemque modo iunctas inter se formas *remanserint* et *voluissent*, atque XXII, 32, 8 *si omnes res Neapolitanorum suas duxissent dignosque iudicaverint*, ubi cf.

dilapsi omnes, quocunque hospitia aut fortuitus animi impetus tulit, per Campaniae urbes, maxime Nolam Neapolim-
6 que. Quum ferme triginta senatores, ac forte primus quisque, Capuam petissent, exclusi inde, quod portas Hannibali clausissent, Cumas se contulerunt. Nuceriae praeda militi data est, urbs direpta atque incensa.

7 Nolam Marcellus non sui magis fiducia praesidii quam voluntate principum habebat. Plebes timebatur et ante omnes L. Bantius, quem conscientia tentatae defectionis ac metus a praetore Romano nunc ad proditionem patriae nunc, si
8 ad id fortuna defuisset, ad transfugiendum stimulabat. Erat iuvenis acer et sociorum ea tempestate prope nobilissimus eques. Seminecem eum ad Cannas in acervo caesorum corporum inventum curatumque benigne etiam cum donis Hannibal domum remiserat. Ob eius gratiam meriti rem Nolanam in ius ditionemque dare voluerat Poeno; anxiumque

5 *Nec ea spe*) V. ad c. 3, 3.
per C. urbes) V. Z. §. 301; Sch. p. 603; Weiss. §. 286, n. 6; infra XXIV, 19, 11.

6 *ac f. primus quisque*) Cf. ad c. 12, 2. *Primum saepe ad praestantiam vel dignitatem referri, ostendimus ad XXI, 4, 8.*

7 *conscientia tentatae d.*) Optimi codd.: *consensu attentatae* (vel *attendantem*) *defectionis*. Itaque plerique editores receperunt: *consensus attentatae defectionis*. Sed displicet et verbum *attendanti*, quum Livius in tali sententia semper posuerit *tentare*, neque omnino ullo loco apud eum illud alterum legatur, et locutio *consensus defectionis* ad unum hominem relata. Gronovius ex coniectura dedit: *conscientia tentatae defectionis*, quam coniecturam satis per se probabilem quum etiam cod. unus confirmet, recte Bekkerus videtur revocasse. Cf. ad XXI, 63, 7.

metus a pr. R.) De hac praepositionum structura v. ad XXI, 11, 3. *A* saepe ita ponitur, inprimis ubi ad locum designandum valet. V. XXXII, 23 med. *metu poenae a Romanis*; III, 22 in. *bellum ingens a Volscis*; XXVII, 5 post in. *fides a consule*; IV, 3 sub fin. *incola ab Tarquiniiis*; XXXII, 1 post med. *legati ab Ardea*; I, 59 in. *Turnus Herdonius ab Aricia*; II, 22 in. *principum a Cora atque Pomertia liberi*; VI, 17 extr. *colonis Circeiensibus et a Velitris*; XXXI, 22 med.; ibid. 23 in.; XXVII, 26 post in. *ab Tarento via*.

9 *Ob eius gratiam m.*) *Ob* saepe poni in afferendis causis, quae in animo alicuius positae sunt, dictum ad XXI, 2, 6, ubi cf.

eum et sollicitum cura novandi res praetor cernebat. Ce- 10
 terum, quum aut poena cohibendus esset aut beneficio con-
 ciliandus, sibi assumpsisse quam hosti ademisse fortem ac
 strenuum maluit socium, accitumque ad se benigne appellat:
Multos eum invidos inter populares habere, inde existi- 11
matu facile esse, quod nemo civis Nolanus sibi indica-
verit, quam multa eius egregia facinora militaria es-
sent. Sed, qui in Romanis militaverit castris, non posse 12
obscuram eius virtutem esse. Multos sibi, qui cum eo
stipendia fecerint, referre, qui vir esset ille, quaeque
et quoties pericula pro salute ac dignitate populi Ro-
mani adisset, utique Cannensi proelio non prius pugna 13
abstiterit, quam prope exsanguis ruina superinciden-
tium virorum, equorum armorumque sit oppressus. Ita- 14

in ius ditionemque) De hac locutione v. ad XXI, 61, 7.

anxiumque eum et sollicitum) *Anxium* eum Livius dixit spectans prementem animi eius aegritudinem (v. Cic. Tusc. IV, 8), *sollicitum* cogitationes ac metus, quibus turbabatur animus. Quippe aegritudo illa nasci potuit, quod vanos desciscendi conatus ad id tempus videret esse, turbabatur autem animus cogitatione, quum metueret, ne quid sibi consiliisque suis infestum eveniret.

fortem ac strenuum) Haec saepe in laudem virorum 10 iungi, ostendimus ad XXI, 4, 4.

eum invidos habere) V. ad c. 2, 8; infra §. 15; 11 c. 22, 7.

non posse obscuram) Haec verba ante *eius* scriptor 12 posuit, ut, nullam esse conditionem latendi sive obscuritatis, maxima vi efferret. Cf. V, 1 extr. *qui, a quo tale quid dicum referretur, pro seditionis eum principe — habebat; VII, 30 sub fin. quicquid ipsi fuerimus, vestrum id omne existimaturi.*

ille) Bene hoc pronomine usus est, quum ea ex sententia referentium dicantur.

utique) Cf. I, 24 extr. *ut illa palam prima postrema—* 13 *recitata sunt sine dolo malo, utique ea hic hodie rectissime intellecta sunt; VII, 42 in. neu duos magistratus uno anno gereret, utique liceret consules ambos plebeios creari; XXVIII, 39 extr. id uti permittatis, quaesumus, utique — ea rata atque perpetua auctoritate vestra faciatis; XXXVI, 2 in. ut eius rei causa supplicationem imperarent consules, utique M. Atilius consul ludos Iovi voveret.*

armorumque) Que Clericus et Crevierius contra co-

que macte virtute esto, inquit. Apud me tibi omnis honos atque omne praemium erit; et, quo frequentior mecum fueris, senties eam rem tibi dignitati atque emo-

15 *lumento esse. Laetoque iuveni promissis equum eximium dono dat bigatosque quingentos quaestorem numerare iubet; lictoribus imperat, ut eum se adire, quoties velit, patiantur.*

1. **XVI.** *Hac comitate Marcelli ferocis iuvenis animus adeo est mollitus, ut nemo inde sociorum rem Romanam*

dices, ut videntur, deleverunt. Verum saepissime Livius *que* tertio nomini addidit, ubi duo priora nomina sine copula posita sunt, siquidem tertium non prorsus eiusdem generis est atque priora vel tale, quod non adiiciatur ad augendam priorum vim, sed tantum pro complemento, ne quid desit. Ita etiam XXVI, 5 med. dixit: *virorum, equorum armorumque sonum*. Cf. praeterea infra XXIV, 40, 15; XXIX, 10 extr.; ibid. 20 extr.; ibid. 22 extr.; 27 in.; XXXI, 17 sub fin.; XXXII, 21 post med. etc.

14 *macte virtute)* V. Z. §. 453; Sch. p. 117 et 441; Weiss. §. 253. n. 2; ad XXII, 49, 9. De transitu ab orat. obliqua ad rectam v. ad XXI, 10, 4.

senties) Multis locis, ubi positum *quo* cum comparativo, in altero membro *eo* omissum est, ut II, 51 med. *Quo plures erant, maior caedes fuit; XXV, 38 extr. quo audacius erat (consilium), magis placebat; ibid. 36 extr. Cnaeum tamen magis (lugebant), quo diutius praefuerat eis; XXVI, 20 med.; ibid. 38 post med.; XXXIX, 40 in.* Nonnunquam autem in enuntiatione primaria non solum *eo* omittitur, sed etiam, ut in hoc loco, comparativus. V. II, 45 med. *quo minus consules velle credunt, crescit ardor pugnandi; XXV, 1 med. Quo diutius trahebatur bellum — tanta religio et ea magna ex parte externa, civitatem incessit; XL, 22 med. Vexati omnes et ante alios rex ipse, quo gravior aetate erat, difficultate viae est,* ubi vis comparativi est in verbis *ante alios*. Neque sine causa hoc fit. Nam, quum omissis verbis ad comparisonem pertinentibus, subsequitur statim sententia primaria, efficitur, ut multo magis eius vis emineat, quae quasi illas voces loco movit. Ita h. l. multo plus ponderis habet *senties*, quam si dixisset Livius: *eo magis senties.*

eam rem) i. e. quod mecum frequens es.

15 *Laetoque)* V. ad c. 13, 8.

bigatosque) Intelliguntur denarii argentei. V. ad XXII, 52, 3.

eum se adire) V. supra ad §. 11.

XVI.

1 *fortius ac fidelius)* Haec laus saepe impertitur ho-

fortius ac fidelius iuverit, quum Hannibal ad portas esset 2
(Nolam enim rursus a Nuceria movit castra), plebesque No-
lana de integro ad defectionem spectaret. Marcellus sub 3
adventum hostium intra muros se recepit, non castris me-
tuens, sed ne prodendae urbis occasionem nimis multis in
eam imminentibus daret. Instrui deinde utrimque acies coe- 4
ptae, Romanorum pro moenibus Nolae, Poenorum ante ca-
stra sua. Proelia hinc parva inter urbem castraque et va-
rio eventu fiebant, quia duces nec prohibere paucos temere
provocantes nec dare signum universae pugnae volebant.

minibus reipublicae militarem operam praestantibus. V. infra
c. 46, 6; XXIV, 47, 11; XXVIII, 9 extr.; XXXVII, 54 extr.;
XL, 49 extr.; XLV, 14 in.

ut — iuverit) Sub unum quasi aspectum quae postea
egit Bantius, Livius collegit. V. de hac structura ad XXI,
2, 6; adde Weiss. §. 409. n.

quum — esset) Ab his verbis ante Heusingerum nova 2
enuntiatio initium habebat, cuius apodosis erat in verbis: *Mar-
cellus — se recepit*. Sed recte Heusingerus, quem Kreyssigius
et Bekkerus secuti sunt, haec prioribus subiunxit, ita ut mai-
orem distinctionem poneret post *spectaret*. Neque enim veri-
simile est, Marcellum tum demum se recepisse, quum Hanni-
bal ad portas esset, et displicet in eadem re duplex haec tem-
poris designatio: *quum H. ad portas esset* et *sub adventum
hostium*.

movit) Hoc plerique atque optimi libri suppeditant, sed
editores plerique receperunt: *moverat*. Quum per se constet
parentthesis, neque opus sit, ut, quod in ea ponatur tempus,
referatur ad earum partium enuntiationis, quibus illa inseritur,
tempora, nihil hic attinet, ab optimorum codicum scriptura
discedere. Ita XXVI, 6 sub fin. *immissis ab Hannibale, qui
(habuit aliquot) gnari Latinae linguae iuberent* etc. Livius
non dixit *habebat aliquot*, quod necesse erat, si enuntiationis
relativae tempus spectaret.

castris metuens) V. Z. §. 414; Sch. p. 455; Weiss. 3
§. 299.

in eam imminentibus) Cf. XXV, 20 extr. *in alterius
ducis exercitusque opprimendi occasionem imminebat*; XXX,
28 extr. *quo magis in propinquam eam* (i. e. victoriae spem)
imminebant animis.

pro m. Nolae — ante) De diversis praepositionibus 4
cf. quae dicta sunt ad XXI, 41, 14. Et aptius quidem hic al-
tero loco *pro* positum esse, altero *ante*, facile est intellectu.

et vario eventu) Cf. de collocatione verborum ad
c. 4, 8.

- 5 In hac quotidiana duorum exercituum statione principes No-
 6 lanorum nuntiant Marcello, *Nocturna colloquia inter ple-
 bem ac Poenos fieri; statutumque esse, ut, quum Ro-
 mana acies egressa portis iret, impedimenta eorum ac
 sarcinas diriperent, clauderent deinde portas murosque
 occuparent, ut, potentes rerum suarum atque urbis,*
 7 *Poenum inde pro Romano acciperent.* Haec ubi nuntiata
 sunt Marcello, collaudatis senatoribus Nolanis, priusquam
 aliquis motus iniuriave oreretur, fortunam pugnae experiri

provocantes) *Provocare* nonnunquam in re militari ab-
 solute Livius ponit, ita quidem, ut omittat mentionem et eo-
 rum, quos provocat aliquis, et rei, ad quam provocat. Cf.
 infra c. 47, 1; II, 45 in.; III, 60 in.; XXIV, 8 in.; XXVIII,
 21 post in.; XXXVII, 26 extr.

universae pugnae) Ita *universa dimicatio* legitur
 XXII, 32, 2, ubi vide.

- 5 *quotidiana*) Plerique libri inepta hic praebent. Opti-
 mus codicum habet *coditia* et a manu sec. *comitia*, quae lectio,
 addita fere particula *iam*, etiam in aliis plerisque invenitur.
 Septem, sed minoris illi auctoritatis, suppeditant: *continua
 iam*, quod a plerisque recentioris aetatis editoribus receptum
 est. Laudat Drakenb. X, 21 med. *perpetua statio* et XXXVII,
 15 in. *assidua statio*. Sed continuam stationem num hic Livius
 dicturus fuerit eam, a qua singulis diebus sub vesperem dis-
 cedere solebant, dubium videtur. Verisimillima est Gronovii
 coniectura, qui ex codicis optimi lectione exigua mutatione
 fecit *cotidiana* sive *quotidiana*. Itaque quum quotidie eius sta-
 tionis causa egredierentur Romani, deliberare cum Hannibale
 Nolani, quid, si rursus illi exirent urbe, faciendum esset,
 poterant.
- 6 *egressa p. iret*) Gronovius contra codd., ut videtur,
 pro *iret* dedit *foret*. Et sane displicet *iret*. Nulla enim causa
 apparet, cur eo potissimum tempore haec facienda censuerint,
 quo portis egressi in itinere essent Romani ac non potius, quum
 in acie starent adversus Hannibalem. Nam quod Heusingerus
 et Doeringius ablat. *portis* pendere voluerunt ex *iret*, non ex
egressa, ut *ire portis* sit *discedere a portis*, parum probabili-
 tatis habet. Itaque nescio an hic quoque verum viderit Gro-
 novius.
- potentes rerum s.*) De hac locutione dictum ad XXII,
 42, 12. V. et infra XXIV, 4, 9.
- 7 *iniuriave oreretur*) Vulgo: *intus oriretur*. Sed *in-
 tus* quattuor tantum, iique deteriorum ex numero libri mss. ha-
 bent, plerique alii *in muris* vel *in viris*. Quae lectiones unde
 natae sint, ostendant optimi codd., quorum praestantissimus
 habet *iniurise*, alii *iniuris*. Nihil igitur verisimilius quam quod

statuit. Ad tris portas in hostes versas tripartito exercitum 8 instruxit; impedimenta subsequi iussit, calones lixasque et invalidos milites vallum ferre. Media porta robora legionum et Romanos equites, duabus circa portis novos milites levemque armaturam ac sociorum equites statuit. Nolani muros portasque adire vetiti, subsidiaque destinata impedimentis data, ne, occupatis proelio legionibus, in ea impetus fieret. Ita instructi intra portas stabant. Hannibali, sub 10 signis, id quod per aliquot dies fecerat, ad multum diei in acie stanti, primo miraculo esse, quod nec exercitus Romanus porta egrederetur, nec armatus quisquam in muris esset. Ratus deinde prodita colloquia esse, metuque resi- 11

Gronovius coniecit: *iniuriave*. Cf. quae exempla ad illustrandam locutionem interpretes attulerunt: IV, 7 med. *ne qua iniuria in eos oriretur*; XXXII, 10 med. *Cui enim non apparere, ab eo, qui prior arma intulisset, iniuriam ortam*; Ter. Ad. II, 1, 35. *Tamen tibi a me nulla orta est iniuria*. Si alteram lectionem *intus* probes, certe, ut propius accedas ad optimorum librorum lectionem, scribendum: *intus exoreretur*. De vi vocis *intus* v. infra ad c. 18, 3; de forma *oreretur* supra ad c. 7, 8.

tris) Haec accusativi forma, quam, ut auctor est Drakenborchius, et hic plerique codd. habent et alibi quoque meliores tuentur, ut VIII, 24 post in.; XXV, 36 in.; XXIX, 33 med., recipienda visa est. V. Z. §. 68; Sch. p. 93 sq.

Media porta — duabus c. portis) Livium frequenter ablativum sine praepositione in declarando loco ponere, ostendimus ad XXI, 8, 2. De vi praepositionis *circa* v. ad XXI, 7, 5.

robora legionum) Cf. infra ad XXIV, 46, 2.

subsidiaque destinata) *Destinata* nonnullis interpretibus offensioni fuit. Nam Gronovius legendum coniecit: *subsidiaque et stationes impedimentis datae*; alii aut hoc verbum aut *data* delendum censuerunt. Denique Döringius, Heusingerus, alii *destinata* perperam interpretantur *certa, selecta*. Sed recte Strothius *subsidia destinata* intelligit copias in subsidia destinatas. Ita saepe a Livio substantiva et adiectiva participiis adiungi, ostendimus ad XXI, 55, 3. Marcellus igitur milites subsidiarios impedimentis addidit, ut his praesidio essent.

ad multum diei) Alia huius locutionis exempla v. ad 10 XXII, 45, 1.

resides factos) i. e. Romanos, quod ex superioribus 11 facile intelligitur. *Resides* autem Döderlinius (Synon. IV, p. 217)

des factos, partem militum in castra remittit, iussos pro-
 pere apparatus omnem oppugnandae urbis in primam aciem
 afferre, satis fidens, si cunctantibus instaret, tumultum ali-
 12 quem in urbe plebem moturam. Dum in sua quisque mini-
 steria discursu trepidat ad prima signa, succeditque ad mu-
 ros acies, patefacta repente porta, Marcellus signa canere,
 clamoremque tolli; ac pedites primum, deinde equites, quanto
 13 maximo possent impetu, in hostem erumpere iubet. Satis
 terroris tumultusque in aciem mediam intulerant, quum dua-
 bus circa portis P. Valerius Flaccus et C. Aurelius legati
 14 in cornua hostium erupere. Addidere clamorem lixae calo-
 nesque et alia turba custodiae impedimentorum apposita, ut
 paucitatem maxime spernentibus Poenis ingentis repente ex-
 15 ercitus speciem fecerint. Vix equidem ausim affirmare, quod

docet eos, qui cessent, ita dici, si aut strenue antea egerint,
 aut dum alii agant, ipsi agendi munus sedendo praetermittant.
 V. VI, 23 ante med. *qui adveniens castra urbesque primo im-
 petu rapere sit solitus, eum residem intra vallum tempus te-
 rere*; XXV, 6 extr. *clamorem pugnantium crepitumque armo-
 rum exaudimus, resides ipsi ac segnes, tanquam nec manus
 nec arma habeamus*; II, 32 ante med.

iussos) Refertur hoc ad partem militum. Cf. ad XXI,
 27, 9.

12 *trepidat*) V. supra ad c. 7, 10.

signa canere) *Canere* in hac locutione saepissime in-
 transitive ponitur. V. I, 1 med.; X, 40 extr.; XXIV, 15 in.;
 ibid. 46, 2; XXVII, 46 med.; XXVIII, 27 extr.

quanto max. possent imp.) Hoc dicendi genus fre-
 quentissimum esse apud Livium, ostendimus ad XXI, 41, 4.

14 *custodiae imp. apposita*) Perperam hunc locum ce-
 perunt interpretes, tanquam turba ea ad custodiam sive ad cu-
 stodiendum apposita impedimentis fuisset. Hoc ut a loquendi
 consuetudine abhorret, qua dativus verbo apponendi iunctus
 significat rem, prope quam aliquid ponitur sive cum qua con-
 iungitur aliquid, ita discrepat ab iis, quae a Livio §. 8 et 9
 dicta sunt. Intellige igitur turbam custodibus impedimentorum,
 quo maior horum videretur numerus, additam. Nam etiam in
 numero singulari *custodia* dicuntur homines custodiam agentes.
 V. XLV, 28 extr. *Quo quum Perseus obviam Amphipoli nimis
 soluta curis custodia processisset.*

ut — fecerint) i. e. ita ut. V. ad XXII, 43, 4; infra
 ad c. 26, 2.

15 *quod — auctores sunt*) *Auctorem esse* quum idem

quidam auctores sunt, duo milia et octingentos hostium caesos, non plus quingentos Romanum amisisse. Sive tanta sive minor victoria fuit, ingens eo die res, ac nescio, an maxima illo bello gesta sit. Non vinci enim ab Hannibale vincentibus difficilium fuit, quam postea vincere.

XVII. Hannibal, spe potiundae Nolae adempta, quum 1 Acerras recessisset, Marcellus extemplo, clausis portis custodibusque dispositis, ne quis egrederetur, quaestionem in foro de iis, qui clam in colloquiis hostium fuerant, habuit: supra septuaginta damnatos proditionis securi percussit, 2 bonaque eorum iussit publica populi Romani esse, et, summa 3

fere declarat quod proferre vel tradere, et ipsum hic accusativum adiunctum habet. Eodem modo Livius dixit XXX, 26 med. *quod quidam auctores sunt*. Neque tamen credibile est, Livium accusativum alium huic locutioni additurum fuisse nisi pronominis in genere neutro positi. Cf. supra ad c. 10, 6.

duo milia et octingentos) Plutarchus hic videtur legisse: *quinque milia*. Ait enim in Marcello p. 304 in. (c. 11 extr.): *Λίγονται γὰρ ὑπὲρ πεντακισχιλίουσ ἀποθανεῖν, ἀποκτεῖναι δὲ Ῥωμαίων οὐ πλείονας ἢ πεντακοσίουσ. Ὁ δὲ Λίβιος οὕτω μὲν οὐ διαβεβαιοῦται γενέσθαι μεγάλην ἦταν οὐδὲ πεσεῖν νεκροῦσ τοσούτουσ τῶν πολεμίων, κλέοσ δὲ μέγα Μαρκέλλω καὶ Ῥωμαίοισ ἐκ κακῶν θάρσοσ ἀπὸ τῆσ μάχησ ἐκεῖνησ ὑπάρξαι θαυμαστὸν, ὡσ οὐχὶ πρὸσ ἀμαχον οὐδ' ἀήτητον, ἀλλὰ τι καὶ παθεῖν δυνάμενον διαγωνιζομένοισ πολεμίων.*

Romanum) Hoc ex optimis libris mss., qui habent *Romanorum*, Gronovius restituit. Antea legebatur: *non plus uno Romanos amisisse*. V. de structura ad c. 15, 15.

ac nescio an m.) V. Z. §. 354 et §. 721; Sch. p. 576sq.; Weiss. §. 428 et n. 1; ad XXI, 43, 3.

Non vinci enim etc.) i. e. illis, qui tunc vincebant, difficilium fuisse, non vinci ab Hannibale, quam postea fuit victoriam reportare. Drakenb. Tres codd. minoris fidei ante *vincentibus* habent *tunc*, quod a Strethio aliisque editoribus receptum est. Sed quum nemo non ex omni scriptura videat, vincentes dici eos, qui tunc victores essent, sequenda potius plurimorum optimorumque librorum, a quibus id additamentum abest, auctoritas.

XVII.

spe — adempta) i. e. ei. De tali ablativo absoluto, ubi 1 actio non oritur a subiecto enuntiationis primariae v. ad XXI, 5, 4.

publica p. R. esse) Verba *populi Romani* non super- 2 sunt nisi in duobus optimis codd. Ita autem Livius saepe dixit.

rerum senatui tradita, cum exercitu omni profectus, supra
 4 Suessulam castris positus consedit. Poenus, Acerras primum ad voluntariam deditionem conatus pellicere, postquam obstinatos vidit, obsidere inde atque oppugnare parat. Ce-
 5 terum Acerranis plus animi quam virium erat. Itaque, desperata tutela urbis, ut circumvallari moenia viderunt, priusquam continuarentur hostium opera, per intermissa munita neglectasque custodias silentio noctis dilapsi, per
 6 vias inviaque, qua quemque aut consilium aut error tulit, in urbes Campaniae, quas satis certum erat non mutasse fidem, perferunt.

7 Hannibal, Acerris direptis atque incensis, quum a Casilino dictatorem Romanum legionesque novas acciri nuntiassent, ne quis tam propinquis hostium castris Capuae

V. III, 71 extr. *agrūm — iure belli publicum populi Romani factum*; XXVI, 16 post med. *ager omnis et tecta publica populi Romani facta*; ibid. 47 in. *eos* (i. e. opifices) *publicos fore populi Romani edixit*; XXXI, 4 in.; XL, 38 in.; XLIV, 16 sub fin. Eodem referenda sunt I, 32 med. *publicus nuntius populi Romani*; VIII, 9 in. *pontifex publicus populi Romani*.

4 *obstinatos*) Ita orationem persequitur, ut si antea Acerranos posuisset, non Acerras. Frequentissima est haec synesis. V. ad XXI, 7, 2; ibid. ad 20, 1; infra XXIV, 12, 2; ibid. 35, 1. *animi — virium*) Saepissime haec inter se opponuntur. V. ad XXII, 47, 4.

5 *continuarentur*) i. e. ita inter se coniungerentur, ut continua essent seu nullo loco intermitterentur.

per intermissa m.) Cf. XXXIV, 37 extr. *ut quidam milites Romani — per intermissa, ut tunc erant, moenia urbem intrarint*; Caes. b. g. VII, 71 *qua erat nostrum opus intermissum — equitatum dimittit*; ibid. VII, 70 *quam* (planitiem) *intermissam collibus — demonstravimus*; ibid. 23.

silentio noctis) De hac locutione conferre poteris ad XXII, 60, 22.

7 *a Casilino — acciri*) i. e. a Casilinatibus, ut supra VIII, 11, 3 *Latinis quoque a Lavinio auxilium ferri coeptum*. Drakenb. Cf. ad XXI, 9, 3. *Novas*, quod prius Valla ex coniectura dederat, in uno tantum inventum est codice, ceteri pro eo inepta suppeditant, ut *minus*, *nimis* vel similia. Unus ex optimis vocem omnino non habet. *Nuntiassent* eodem modo infinite positum est atque ea, quae allata sunt ad XXI, 38, 6. V. Z. §. 381; Sch. p. 550; Weiss. §. 153. n. 2. 2.

ne quis — Capuae quoque oreretur tumultus)

quoque oreretur tumultus) exercitum ad Casilinum ducit. Casilinum eo tempore Praenestini habebant cum paucis Romanis Latinique nominis, quos eodem audita Cannensis clades contulerat. Hi, non confecto Praeneste ad diem de-

Libri typis expressi fere habent, quod prorsus absonum esse apparet: *ne quis tam propinquis hostium castris Capuam quoque recurrat*. Idem in plerisque codicibus legitur; nisi quod multi habent *Capuae et recurrant vel recurrerant*, unus exiguae fidei *quid pro quis*. Optimus praebet: *Capuae quoque orere currunt*, ita ut a manu sec. deletum sit *ore*. Itaque Gronovius primo coniecit: *ne quis t. pr. h. c. Capuae quoque oreretur motus*, deinde: *ne quid t. p. h. c. Capuae quoque moveretur*, quae posterior coniectura a Bekkero recepta est. Sed utraque coniectura Gronovii longius abesse videtur a codicum scriptura. Idem in Böttcheri coniecturam videtur cadere, quam nuper proposuit: *ne quis tumultus, propinquis hostium castris, Capuae quoque oreretur, raptim exercitum etc.* Equidem potius scribendum existimo, quod proxime abest ab optimi codicis verbis: *ne quis tam propinquis hostium castris Capuae quoque oreretur tumultus, exercitum etc.* Nam vestigia syllabarum *tumult* superesse verisimile est in *runt*, us autem ante *ex* excidisse. Itaque haec ut maxime probabilia recipienda duximus. Ad sententiam cf. XXIX, 28 in. *Carthaginis prope ut captae tumultus fuit*.

Praenestini) Omnes editores hic posuerunt: *quingenti Praenestini*, quamquam numerus in nullo codice legitur. Verum quidem est, praetermissam saepe a librariis esse numeri quingenarii notam (IO), sed hic cur inseratur contra codices numerus, causa non patet. Immo ne verisimile quidem est, eum hic additum esse a Livio, quum c. 19, 17 commemorandum eum duxerit, ubi contra de Perusinorum numero tacet, quippe quem h. l. (§. 11) dixerit. Neque magis verisimile est, scriptorem in Praenestinis numerum traditurum fuisse non plenum quingentorum septuaginta (v. c. 19, 17), quum tamen Perusinos (§. 11) accurate dicat quadringentos sexaginta fuisse. Itaque nihil aliud hic dixisse Livium crediderim nisi cuiates tum Casilinum tenuissent i. e. homines Praenestinos paucosque Romanos et Latini nominis.

audita C. cl.) Participium nominis substantivi vices explet, de quo dicendi genere cf. ad XXI, 52, 1; supra c. 1 extr.; infra c. 39, 4.

contulerat) Doniatius coniecit: *compulerat* (cf. §. 11). Et sic Livius fere loquitur. Sed recte Drakenborchius: „Potest et vulgatum servari, si *contulerat* accipiamus pro *effecerat*, ut se conferrent.“ Cf. ad XXI, 2, 3; supra §. 6; VI, 42 med. *quod passim eos simul pavor terrorque distulerant*.

ad diem) Cf. infra c. 21, 2; XXVIII, 25 med. *stipen-*

lectu, serius profecti domo, quum Casilinum ante famam adversae pugnae venissent, et aliis aggregarent sese Romanis sociisque, profecti a Casilino quum satis magno agmine irent, avertit eos retro Casilinum nuntius Cannensis pugnae. Ibi quum dies aliquot, suspecti Campanis timentes-

dium non datum ad diem; XXXVI, 4 extr. de pecunia item responsum, nullam ante diem recepturos. Z. §. 296; Sch. p. 598.

ante famam adv. p.) Aptiorem hanc verborum collocationem habet unus ex optimis codd.; de optimo nihil constat, ceteri: ante adversae pugnae famam.

et — aggregarent sese) Hunc locum libri typis descripti ita exhibent: quum Casilinum ante adversae pugnae famam venissent et aliis aggregarent sese Romanis sociisque, profecti a Casilino cum satis magno agmine irent, avertit etc. In his primum magnopere offendunt verba: quum — venissent et — aggregarent sese — profecti — irent propter tertium enuntiatum duriore modo ἀσυνδέτως positum, deinde aggregarent, quum scribendum videatur fuisse aggregassent, denique nullo modo ferri possunt verba cum s. magno agmine. Neque enim Livius addere potuit praepositionem cum. V. ad XXI, 30, 8 et XXII, 30, 1. Itaque ut haec orationis menda, quae Livii non possunt esse, tollantur, pro et scribendum videtur ut, quae duo vocabula frequentissime confundit librariorum incuria, deinde quum s. m. agmine pro cum s. m. a. Ita et tollitur soloecismus verborum et a. aggregarent et bene declaratur, quo consilio Casilinum venerint Praenestini, i. e. ut ibi coniungerentur aliis militibus, cum quibus ad exercitum Romanum una tenderent. Verba profecti — irent ad apodosin referenda, quasi scripsisset Livius: avertit eos, quum profecti a C. s. m. a. irent etc. Nihil autem insoliti habet quum bis in eadem enuntiatione positum, inprimis ubi altero loco apodosi inseritur. V. supra c. 2 §. 3 et 4; 10, 11; infra c. 19, 7 et 8; 22, 4; II, 12 sub fin. Quam quum velut alienato ab sensu torreret animo, prope attonitus miraculo rex, quum ab sede sua prosilisset — inquit; VI, 34 med. incidit, ut — sorores Fabiae quum inter se, ut fit, sermonibus tempus tererent, lictor Sulpicii, quum is de foro se domum reciperet, forem virga percuteret; VII, 2 med. Livius — dicitur, quum saepius revocatus vocem obtudisset, venia petita puerum ad canendum ante tibicinem quum statuisset, canticum egisse etc.; VIII, 18 med.; 38 extr. et saepe alibi. Ceterum pro aggregarent duo omnium optimi codd. habent aggregantur, tres aggregarentur. Hinc Crevierius scribendum coniecit: et aliis aggregantibus sese Romanis, quae emendatio valde probabilis videtur, si etiam in illis codd. aditum est sese, de quo editores tacent, si deest, nescio au verisimilior sit ea, quam ipsi proposuimus, mutatio.

10 *timentesque) V. supra ad c. 4, 8.*

que, cavendis ac struendis in vicem insidiis traduxissent, iamque de Capuae defectione agi, accipique Hannibalem satis pro certo haberent, interfectis nocte oppidanis, partem urbis, quae cis Vulturum est (eo enim dividitur anni), occupavere. Idque praesidium Casilini habebant Romani. 11 Additur et Perusina cohors, homines quadringenti sexaginta, eodem nuntio, quo Praenestini paucos ante dies, Casilinum compulsi. Et satis ferme armatorum ad tam exigua moenia, et flumine altera parte cincta, tuenda erat; penuria frumenti, nimium etiam ut videretur hominum, efficiebat. 12

cavendis ac str. inv. insidiis) i. e. ita ut caverent insidias a Campanis structas et invicem insidias struerent. De ablativo gerundivi v. supra ad c. 15, 3. Possunt tamen haec verba etiam ad utrosque referri, et milites illos et Campanos, siquidem *cavendis etc.* — *insidiis* pro ablativis absolutis habeas, ut sententia sit: dum caventur ac struuntur invicem insidiae. Neque enim haec structura a Latine loquentium consuetudine abhorret. Cf. Z. §. 643; Sch. p. 561; Liv. VIII, 36 med. *ut medendis corporibus animi multo prius militum imperatori reconciliarentur*; Cic. Att. IV, 1, 2 *quum — plausum, meo nomine recitando, dedisset*; Tusc. III, 34, 82 *ut medici, toto corpore curando, minimae etiam parti — medentur*. Videtur autem altera ratio ut simplicior praeferenda esse.

iamque — haberent) Pro *iamque* quum in plerisque et optimis codicibus sit *ita*, iidemque praebeant *habere*, Crevierius legendum censuit: *ut de Capuae defectione agi — habuere*. Probabilius legas, quod ab utraque codicum lectione propius abest, aut *atque — haberent* (nam *atque* et *ita* vel *itaque* saepe a librariis confusa sunt, et hic *que* ante *de* facillime potuit excidere); aut, quam coniecturam Otto, factum esse *ita* ratus ex et *ia* nuper proposuit: *et iam de Capuae defectione agi — haberent*. *Habere* in codd. qui ortum sit pro *haberent*, facile patet, quam sequatur *int*.

interfectis n. oppidanis) Caesos non omnes esse, ex c. 19, 2, apparet. Itaque Livius hic rem minus accurate prodidit non commemorans, parte aliqua oppidanorum eos abstulisse, haud dubie ea, a quibus nihil timeretur. Heusingerus excidisse putat post *haberent*: *quos suspectos habuere*, quod parum credibile est.

cis Vulturum) i. e. si Romam spectes. *dividitur*) Cf. ad XXII, 15, 4. Ibi Livius dixit: *urbs Vulturum flumine dirempta*; sed recte hic videtur praetulisse verbum *dividendi*. Neque enim magis respicit eorum, quae iuncta esse solent, discidium quam partitionem, atque hoc di-

- 1 XVIII. Hannibal quum iam inde haud procul esset, Gaetulos cum praefecto, nomine Isalca, praemittit, ac primo, si fiat colloquii copia, verbis benignis ad portas aperiendas praesidiumque accipiendum pellicere iubet, si in pertinacia perstent, rem gerere ac tentare, si qua parte invadere ur-
2 bem possit. Ubi ad moenia accessere, quia silentium erat,

cit: Vulturnus flumen duas partes efficit huius urbis, quarum alteram Praenestini occupavere. Cf. infra ad XXIV, 6, 7.

- 12 *moenia*) i. e. locum munitum. De ablativo *altera parte* v. ad XXI, 8, 2; infra ad c. 46, 2.

nimum etiam) Perperam Döringius: „iunge: *etiam* (immo) *penuria frumenti efficiebat, ut nimum hominum videretur.*“ *Etiam* coniungendum cum *nimum*, in quo oppositio est vocis *satis*, ut sententia sit: penuria frumenti effecit, ut non modo *satis*, sed etiam *nimiam* hominum videretur.

XVIII.

- 1 *iubet*) Bene hoc verbum non, ut saepe alias, ubi inter aliquot sententiae primariae partes cetera, quae ad eam illustrandam valent, interponuntur, in exitu verborum orbis Liv. collocavit, sed mediis inseruit orationis membris, quae ex eo pendent. Ita providit, ut ea pars imperii, quae gravior esset, magis emereret. V. ad c. 4, 8.

si in p. p.) *Sin in*, quod ingrati soni est, duo tantum viliores codd. habent; ceteri *si in* vel, quod indidem ortum videtur, *sin*. Neque Livius semper, ubi enuntiatio hypothetica opponitur praecedenti enuntiationi hypotheticae, *sin* ponit, sed interdum etiam *si*. Prorsus eodem modo, sequente praepositione *in*, altero loco *si* posuit III, 67 post *in*. *Si culpa in nobis est, auferte imperium indignis*—; *si in vobis, nemo Deorum nec hominum sit, qui vestra puniat peccata*. V. de ea re infra ad XXIV, 28, 4.

- 2 *moliri portas*) *Moliri* saepe ii dicuntur, qui rem magnae molis vel multum impedimenti obiectentem nituntur loco movere. Cf. IX, 3 in. *Num montes moliri sede sua paramus?* XXV, 36 med. *neque transilire neque moliri onera obiecta — facile erat*; XXVIII, 7 post *in*. *molientibus ab terra navibus Philippus supervenit*; ibid. 17 extr.; 36 extr.; XXXIII, 5 post med. Hinc frequens locutio est *moliri portas*. Cf. infra XXIV, 46, 5; XXV, 36 extr. *exustis foribus, quas nulla moliri potuerunt vi*; XXVII, 28 med. *Vigiles — tumultuari, trepidare, moliri portam*; VI, 33 extr. *molientes obices portarum*. Additur autem per *et* quod angustius patet, sed maxime valet ad rem declarandam. V. ad XXI, 17, 4. Ceterum verbis: *moliri portas et claustra refringere* quinque versus hexametri pedes continentur. V. de ea re ad XXII, 50, 10.

solitudo visa; metuque concessum barbarus ratus, moliri
 portas et claustra refringere parat, quum, patefactis re- 3
 pente portis, cohortes duae, ad id ipsum instructae intus,
 ingenti cum tumultu erumpunt stragemque hostium faciunt.
 Ita primis repulsis, Maharbal, cum maiore robore virorum 4
 missus, nec ipse eruptionem cohortium sustinuit. Postremo 5
 Hannibal, castris ante ipsa moenia oppositis, parvam urbem
 parvumque praesidium summa vi atque omnibus copiis op-
 pugnare parat. Ac dum instat lacessitque, corona undique
 circumdatis moenibus, aliquot milites et promptissimum quem- 6
 que, e muro turribusque ictos, amisit. Semel ultro crum-
 pentes agmine elephantorum opposito prope interclusit tre-
 pidosque compulit in urbem, satis multis, ut ex tanta pauci-
 tate, interfectis. Plures cecidissent, ni nox proelio inter-
 venisset. Postero die omnium animi ad oppugnandum ac- 7
 cenduntur; utique postquam corona aurea muralis proposita

intus) Cf. XXXI, 46 extr. *praesidium, quod intus* (i. e. 3
 Orei) *erat*; XXXII, 23 in. *sperantes seditionem intus* (i. e.
 Corinthi) *fore*; XLIII, 18 extr. *ne frumenti quidem aut ullius*
alterius rei copia intus (i. e. Uscanae) *erat*; XXXVIII, 6 extr.
Ambracienses quique intus erant Aetoli.

virorum) Unus cod.: *virium*. Sed cf. ad XXII, 52, 5. 4
nec ipse) i. e. ne ipse quidem. V. de hac vi particulae
nec ad XXI, 36, 7; XXXIV, 32 med. *Non quidem nec ipsa*
mediocria (crimina).

ante ipsa moenia) i. e. proxime moenia (*unmittelbar* 5
vor, dicht vor), ut XXII, 22, 10 *Castra extra urbem in ipso*
litore habebat Bostar.

oppositis) Hoc verbum saepe absolute ponitur. V. ad
 XXI, 47, 4; infra XXV, 39, 1.

corona) *Corona moenia circumdare* duces dicuntur, qui,
 ut omnibus locis impetum facere possint, continua militum serie
 moenia cingunt. Cf. infra c. 44, 3.

et promptissimum) i. e. et quidem promptissimum
 quemque. V. ad XXII, 1, 19.

ut ex t. paucitate) *Ut* saepe infert quae alicuius sen- 6
 tentiae vel verbi vim elevant. Cf. de ea re ad XXI, 34, 1;
 Weiss. §. 432. n. 1.

ad oppugnandum) *Oppugnare* aliis quoque locis Li- 7
 vius absolute posuit, v. c. X, 43 in. *partem copiarum revo-*
care instructam intentamque ad oppugnandum; XXXVI, 25
 med. *Macedones cuniculis oppugnabant*; XL, 27 in. *qui iam*
segnius socordiusque oppugnabant; XLII, 8 extr.

est, atque ipse dux castelli, plano loco positi, segnem oppugnationem Sagunti expugnatoribus exprobrabat, Cannarum Trasimenique et Trebiae singulos admonens universos-
 8 que. Inde vineae quoque coeptae agi cuniculique. Nec ad
 9 varios conatus hostium aut vis ulla aut ars deerat: socii Romanorum propugnacula adversus vineas statuere, transversis cuniculis hostium cuniculos excipere, et palam et clam coeptis obviam ire, donec pudor etiam Hannibalem ab incepto avertit, castrisque communitis ac praesidio modico imposito, ne omissa res videretur, in hiberna Capuam concessit.

10 Ibi partem maiorem hiemis exercitum in tectis habuit, adversus omnia humana mala saepe ac diu duratum, bonis

corona a. muralis) Gell. V, 6 med. *Muralis est corona, qua donatur ab imperatore, qui primus murum subiit inque oppidum hostium per vim escendit. De verbo proponendi v. ad XXI, 45, 7; de utique ibid. ad c. 54, 9.*

8 *vineae*) De his diximus ad XXI, 61, 10.

Nec ad v. c.) Quid nec declaret, v. supra c. 3, 3. *Ad conatus* quum proprie valeat: respectu habito conatum, hic explicari posse per *adversus*, facile intelligitur.

9 *socii Rom.)* Suppleri cogitatione potest: *et quidem.* Sed dissolute poni, quae ad accuratius exponenda ea, quae praemissa sunt, dicuntur, satis constat. Gronovius locum ita mutavit, ut daret: *Nec ad v. c. h. aut vis ulla aut ars deerat sociis Romanorum. Propugnacula* etc., quod a Bekkero receptum est. Sed quum codd. omnes in vulgatam consentiant, nec necessaria sit Gronovii coniectura, nihil videtur mutandum esse.

pudor etiam) *Etiam*, quam vocem Heusingerus omisit, coniunxit Klaiberus cum *Hannibalem*, ita refertur ad pudorem, ut sententia sit: Non solum ea, quam expertus erat, resistentium acriter vis, sed etiam pudor frustra in oppugnatione ea tempus terendi Hannibalem avertit. De loco particulae *etiam* cf. ad XXI, 1, 5.

castrisque comm. — concessit) Nulla in oratione inest scabrities, quam hic deprehendisse sibi visus est Drakenborchius. Nam cf. supra ad c. 8, 4. De verbis *in hiberna Capuam v. ad cap. 19, 8.*

10 *bonis inexp. atque insuetum*) *Bonis* qui sit casus dubitari potest. Ablativum videtur huic verbo iunxisse Tacitus Hist. I, 8 *pacis artibus, bellis inexpertus*; ibid. II, 75 *suas legiones civili bello inexpertas, Vitellii victrices.* Ita et *expertus* saepius cum ablativo coniungitur, v. c. Liv. II, 42 extr.

inexpertum atque insuetum. Itaque, quos nulla mali vicerat 11
vis, perdidere nimia bona ac voluptates immodicae; et eo
impensius, quo avidius ex insolentia in eas se merserant.
Somnus enim et vinum et epulae et scorta balineaque et 12
otium, consuetudine in dies blandius, ita enervaverunt cor-
pora animosque, ut magis deinde praeteritae victoriae eos
quam praesentes tutarentur vires, maiusque id peccatum 13
ducis apud peritos artium militarium haberetur, quam quod
non ex Cannensi acie protinus ad urbem Romanam duxisset.
Illa enim cunctatio distulisse modo victoriam videri potuit,
hic error vires ademisse ad vincendum. Itaque, hercule, 14
velut si cum alio exercitu a Capua exiret, nihil usquam
pristinæ disciplinae tenuit. Nam et redierunt plerique scor- 15

expertos tribuniciis certaminibus. Hoc tamen loco *bonis* potius dativus videtur esse; nam hic casus et propius accedit ad structuram eam, quae opponitur: *adversus humana mala* et idem convenit *insueto*, quod non ablativum, sed dativum habet adiunctum. Accedit quod VI, 18 post in. Livius dixit: *in animo ad contumeliam inexperto*, cui structurae et ipsi videtur dativus propior esse, quemadmodum et *insuetus* utramque admittit. Nam et huic voci, praeterquam quod dativum et genitivum (v. c. VI, 34 med.) non raro habet, *ad* praepositio iuncta est: XXXI, 35 extr. *insuetus ad stabilem pugnam*; XLI, 20 extr. *cum terrore hominum, insuetorum ad tale spectaculum.*

ex insolentia) V. Z. §. 309; Weiss. §. 256; ad XXI, 11 39, 2.

urbem Romanam) Ita saepe Livium dicere, ostendimus ad XXI, 35, 9. De verbo *ducendi* absolute posito cf. ibid. ad c. 22, 5.

velut si) Harum particularum iunctarum plura exempla v. ad XXI, 8, 6. Saepe omittitur *si*, v. c. II, 36; ibid. 41 sub fin.; 50 in.; XXXIX, 11 extr.; XL, 12 in.

a Capua exiret) De hac structura v. ad XXI, 13, 7; XLI, 10 extr. *quo minus — paludatus ab urbe exiret*; XLIV, 43 extr. *noctē a Pella exierat*. Cf. infra ad XXIV, 40, 11.

usquam) i. e. ulla parte sive ulla in re. Cf. XLII, 6 post med. *se nullo usquam cessaturum officio*; ibid. 34 extr. *quum adolescentes nihil adversus magistratum senatusque auctoritatem usquam feceritis.*

tenuit) Cf. II, 1 med. *Omnia iura, omnia insignia* (i. e. regum) *primi consules tenuere*; IV, 10 extr. *concordiae pacisque domesticam curam — ita tenuit*; XXXVII, 35 post med. *parari singula acquirendo facilius potuisse, quam universa teneri posse.*

tis impliciti, et, ubi primum sub pellibus haberi coepti sunt, viaque et alius militaris labor exceptit, tironum modo cor-
 16 poribus animisque deficiebant; et deinde per omne aestivo-
 rum tempus magna pars sine com meatibus ab signis dilabe-
 bantur, neque aliae latebrae quam Capua desertoribus erant.

1 XIX. Ceterum, mitescente iam hieme, educto ex hi-
 2 bernis milite, Casilium redit. Ubi, quanquam ab oppugna-
 tionem cessatum erat, obsidio tamen continuata oppidanos
 3 praesidiumque ad ultimum inopiae adduxerat. Castris Ro-
 manis Ti. Sempronius praeerat, dictatore auspicio-
 4 rum causa profecto Romam. Marcellum, et ipsum
 cupientem ferre auxilium obsessis, et Vultur-
 nus amnis in-

15 *sub pellibus*) *Sub pellibus esse vel sub pellibus haberi*
 saepe dicuntur milites, qui in tentoriis habentur, quippe quae
 fere ex corio sive pellibus facta essent. Cf. V, 2 med.; XXXVII,
 39 in.; infra ad c. 48, 2.

exceptit) i. e. eos. V. de hoc verbo ad XXI, 48, 8.

16 *per omne aestivorum t.*) i. e. per omnem insequentis
 aestatis expeditionem. Nam *aestiva* (castra), quia aestas fere
 expeditionum tempus est, saepe pro expeditione (*Feldzug*) di-
 cuntur. V. XXXVII, 5 med. *ne tamen signa aestiva essent*;
 Caes. b. g. VIII, 46 *Caesar quum iudicaret — superioribus*
aestivis Galliam devictam et subactam esse.

et — et — et) Quum simplicior sit, ut in enumeratione,
 periodi conformatio, oppositione membrorum per *et — et* et
 chiasmo *redierunt — impliciti et — deficiebant* et interiecta
 enuntiatione secundaria: *ubi — exceptit* cavet scriptor, ne lan-
 guida fieret et enervis oratio.

XIX.

2 *ab opp. cessatum erat*) Frequens est haec *cessandi*
 structura. V. ad XXI, 11, 5.

ad ultimum inopiae) Plura huius structurae exempla
 v. ad XXI, 33, 7.

3 *Ti. Sempronius*) Erat enim magister equitum. V.
 XXII, 57, 9.

4 *et ipsum cupientem*) Neminem antea dixerat, qui ob-
 sessis auxilium ferre cuperet. Sed facile per se intelligitur,
 eiusdem rei Ti. Sempronium cupidum fuisse. Atque hunc in
 modum *et ipse* saepe poni, ut ea verba ad rem referantur co-
 gitatione supplendam, verbis non expressam, ostendimus ad
 XXI, 23, 6. De pronomini casu obliquo ad participium ad-
 iuncto cf. ad XXI, 46, 3 et XXII, 60, 9.

Acerranorum) Quum Acerrae, ut cap. 17 §. 7 Livius

flatus aquis et preces Nolanorum atque Acerranorum tenebant, Campanos timentium, si praesidium Romanum abscessisset. Gracchus, assidens tantum Casilino, quia praedictum 5 erat dictatoris, ne quid absente eo rei gereret, nihil movebat, quanquam, quae facile omnem patientiam vincerent, nuntiabantur a Casilino. Nam et, praecipitasse se quosdam 6

tradidit, captae ab Hannibale direptaeque et incensae essent, Gronovius legendum censuit: *Avellanorum*, nisus loco Justinii XX, 1 *Iam Falisci, Nolani, Avellani nonne Chalcidensium coloni sunt?* Codices tamen omnes pro vulgata sunt. Dukerus eos Acerranos intelligit, qui Nolam fugerunt. Cf. c. 17, 6. Sed nec nominari hos diserte attinebat, et mirum est, quod, si eos Livius diceret, nihil, quod certius rem declararet, addidit, in primis quum Nolam potissimum perfugisse Acerranos c. 17. non docuerit. Itaque valde verisimilis Gronovii coniectura videtur.

tenebant) In hoc saepe vim retinendi esse, apparet ex iis, quae ad XXII, 19, 10 attulimus.

si — abscessisset) V. supra ad c. 8, 11.

praedictum) i. e. mandatum. V. de hac verbi vi ad 5 XXI, 10, 3.

nihil movebat) nullum motum faciebat. Ita frequenter aliquid, quicquam, nihil adiungi verbo *movendi*, ostendimus ad XXI, 52, 4.

vincerent) Cf. Z. §. 558 n.; Weiss. §. 390.

praecipitasse se) Dukerus, quem plerique interpretes 6 secuti sunt, haec adnotavit: „In fluvium, credo, ut IV, 12, 11 de gravi fame: *capitibus obvolutis in Tiberim se praecipitare vere.*“ Sed ita nemo Latinus absolute *se praecipitare* dixit. Immo quum per se non expleat sententiam ea locutio, repetendum quod deest ex omni scriptura et hic quidem ex iis, quae sequuntur, ita ut, quum sequatur *in muris* huc referas *de muris*. Cf. XLI, 11 med. *palam in muris, trucidatos praecipitabant*. Nec raro ita Latini loquuntur, ut ex posteriore orationis membro aliquid repetendum sit, quod prioris sententiam expleat. Cf. quae exempla attulimus ad XXI, 17, 4 et 52, 11; praeterea XXV, 8 sub fin. *consuetudinem nocte egrediundi* (i. e. ex urbe) *redeundique in urbem frequentiore facere*; XXIX, 26 post med. *quod ad — transferendum et finiendum in Africa bellum se transire vulgaverat* i. e. ad transferendum in Africam; vel quae paulum differunt: XXXV, 19 extr. *Odi odioque sum Romanis*; XXVI, 27 sub fin. *Nullam enim in terris gentem esse, nullum infestiorum populum nomini Romano*. Nec obstat oppositio membrorum per *et — et*. V. Cic. Fam. I, 7, 2 *qui te et maxime debuerunt et plurimum iurare potuerunt*; Liv. XLV, 3 sub fin. *Rhodos nec utilitatum Graeciae neque cura impensarum populi Romani — legationem eam misisse*;

- non tolerantes famem, constabat, et stare inermes in muris, nuda corpora ad missilium telorum ictus praebentes.
- 7 Ea aegre patiens Gracchus, quum neque pugnam conserere dictatoris iniussu auderet (pugnandum autem esse, si palam frumentum importaret, videbat), neque clam importandi spes
- 8 esset, farre, ex agris circa undique convecto, quum complura dolia complexisset, nuntium ad magistratum Casilinum
- 9 misit, ut exciperent dolia, quae amnis deferret. Insequenti nocte, intentis omnibus in flumen ac spem ab nuntio Romano factam, dolia medio missa amni defluerunt. Aequa-
- 10 liter inter omnes frumentum divisum. Id postero quoque die ac tertio factum est. Nocte et mittebantur et perveniebant:
- 11 eo custodias hostium fallebant. Imbribus deinde continuis citatior solito amnis transverso vortice dolia impulit ad ripam, quam hostes servabant. Ibi haerentia inter obnata ripis salicta conspiciuntur; nuntiatumque Hannibali est, et

Sall. Cat. 36, 5 *neque praemio inductus coniurationem patefecerat neque ex castris Catilinae quisquam omnium discesserat*. Ceterum patet, Livium hic rectius plenam sententiam in altero membro posuisse. Omitti enim non potuit murorum mentio in altero membro, quippe ubi, si ea deesset, supplendum quicquam esse, non appareret, potuit in priore propter non plenam vim locutionis *se praecipitare*.

ad m. t. ictus praebentes) Eadem structura, sed translato verbo, usus est IV, 35 extr. *desisse postremo praebere ad contumeliam os*.

- 7 *importaret*) i. e. si importare conaretur. Ita coniunctivum quoque imperfecti non raro referri ad conatum, ostendimus ad XXI, 6, 6. V. cap. 20, 2; 32, 7.
- 8 *ad magistratum Casilinum*) „Intellige *misit Casilinum ad magistratum*, non, ut quidam volunt, *ad magistratum Casilinum*.“ Drakenb. V. de hoc dicendi genere ad XXI, 49, 3. Unus tantum isque exiguae auctoritatis cod.: *ad magistratus*. Sed videtur praesidii praefectus vel praetor intelligi. Cf. infra §. 17 et 18. Similiter infinite numerus singul. legitur XXVI, 15 med. *magistratum Sidicinum citari iussit imperavitque, ut produceret Campanos, quos in custodia haberet*; XLII, 1 post med. *litteras Praeneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publice pararet, ubi deverteretur etc.*; ibid. 26 med.
- 10 *perveniebant*) i. e. ad locum destinatum veniebant. V. de hoc ad XXII, 18, 2.
- 11 *nuntiatumque H. est*) *Nuntiare* aliaque id genus

deinde intentiore custodia cautum, ne quid falleret Vulturno ad urbem missum. Nuces tamen fusae ab Romanis castris, 12 quum medio anni ad Casilinum defluerent, cratibus excipiebantur. Postremo ad id ventum inopiae est, ut lora de- 13 tractasque scutis pelles, ubi fervida mollissent aqua, mandere conarentur nec muribus aliove animali abstinerent et omne herbarum radicumque genus aggeribus infimis muri eruerent. Et, quum hostes obarassent, quicquid herbidi 14 terreni extra murum erat, raporum semen iniecerunt, ut Hannibal, *Eone usque, dum ea nascantur, ad Casilinum*

verba saepe ita ponuntur, ut non addatur, quid nuntietur etc., sed ex ratione omnis sententiae intelligendum sit, quo spectent. Cf. II, 36 post med. *Satin' magnam sprete numinis haberet mercedem? Maiorem instare, ni eat propere ac nuntiet consulis;* XXIV, 47 extr. *dixerunt, colloqui sese cum praetore velle. Cn. Fulvius castris praeerat; cui ubi nuntiatum est — in fidem omnes accepti;* XL, 57 in. *gens Bastarnarum, diu sollicitata — Istrum traiecit. Inde praegressis, qui nuntia- regi, — nuntii occurrerunt, mortuum esse regem.*

falleret — missum) Fallere saepe, ut apud Graecos *λανθάνειν*, adiunctum habet participium. Cf. ad XXI, 48, 5.

ab Romanis castris) Cf. IV, 22 extr. *perfosso a ca-* 12 *stris monte;* infra ad XXIV, 13, 3.

ubi mollissent) Coniunctivus in re repetita ponitur. V. 13 ad XXI, 4, 4; Weiss. §. 449, n. 3.

Et — iniecerunt) i. e. Etiam ad id confugerunt, ut, 14 quum h. — obarassent — iniicerent. Vides igitur, quam vim habeat *et*. Cf. ad XXII, 22, 20.

obarassent) „Locum obararunt, ut, herbis ac radici- bus peremtis, hoc quoque obsessis adversus famem auxilium adimerent.“ Duker. *Obarare est ἀναξ εἰρημένον.* Cf. infra ad XXIV, 16, 3.

herbidi terreni) „Terra, in qua herba crescit.“ Drakenb. *Terrenum* substantive positum. Ita alii quoque scriptores. V. Colum. II, 2 in. *genera terreni tria esse dixerunt, campestre, collinum, montanum;* III, 12 in. *cui superpositum est modicum terrenum;* Plin. h. n. IX, 51 post med. *Sepia in terreno parit.* De vi vocis conf. Liv. XXXIII, 17 med. *campus terrenus omnis operique facilis;* XXXVIII, 20 post in. *animadvertit, meridiana regione terrenos et placide acclivos ad quendam finem colles esse, ad septentrionem arduas et rectas prope rupes;* et ibid. paulo post: *unum (iter) medio monte, qua terrena erant.*

Eone usque, dum etc.) *Eo usque* nonnunquam ad tempus refertur. V. Liv. III, 65 in. *ut qui plebem Romanam tri-*

- 15 *sessurus sum?* exclamaret. Et, qui nullam antea pactio-
nem auribus admiserat, tum demum agi secum est passus
16 de redemptione liberorum capitum. Septunces auri in sin-
gulos pretium convenit. Fide accepta, sese tradiderunt.
Donec omne aurum persolutum est, in vinculis habiti; tum
17 remissi Cumas cum fide. Id verius est, quam ab equite in
abeuntes immisso interfectos. Praenestini maxima pars fuere.
Ex quingentis septuaginta, qui in praesidio fuerunt, minus
dimidium ferrum famesque absumpsit: ceteri incolumes Prae-
neste cum praetore suo M. Anicio (scriba is antea fuerat)

bunos plebi rogaret, is usque eo rogaret, dum decem tribunos plebi faceret; XL, 8 extr. Eo usque me vivere vultis, donec, alterius vestrum superstes, haud ambiguum regem alterum mea morte faciam? Similiter dicitur usque dum omnia voce eo. V. XXXIII, 18 sub fin. usque dum ordine et velut stipata phalanx constabat, moveri nequieverunt.

sessurus sum?) Adiuvat hoc verbum indignitatem rei.

V. ad XXI, 48, 9.

- 15 *Et)* Hand Tarsell. II, p. 491: „Historiarum auctores nectunt orationis partes hac particula etiam eo consilio, ut vel nexum ipsarum rerum gestarum indicent, vel proxime et statim eventa demonstrent, vel orationi adiiciant aculeum.“
- 16 *Septunces auri)* Singulos septunces auri sive septenas uncias auri eiusdem pretii esse atque 182 florenos ad normam conventionis, quam vocant, cusos, Heusingerus docet.
- 17 *minus dimidium)* Duo codices deteriorum ex numero ante *minus* addunt *haud*. Sed *minus* saepe ita scriptores ponunt, ut aliquem numerum non plene effectum vel expletum esse significant, ubi Germani dicimus: *nicht ganz, nicht völlig*. Cf. infra c. 46, 5; X, 37 in. *capta amplius duo milia hominum, minus duo milia circa muros caesa; ibid. 46 post med. Caesa ibi hostium duo milia quadringenti; minus duo milia capti.*
- cum praetore s. M. Anicio)* Ita frequenter per *cum* ducis adiungi nomen, ubi significetur, quo duce aliquid factum a militibus sit, ostendimus ad XXI, 47, 6. Ibidem c. 3, 4 adnotavimus, antiquitus omnem magistratum, cui pareret exercitus, praetorem dictum. Sed interdum etiam, qui alicui exercitus parti, ac praecipue qui cohortibus socialibus praefuerunt, communi hoc nomine dicuntur. Cf. Liv. VIII, 11 in.; IX, 16 extr.; Caes. b. c. I, 12. Pro *M. Anicio* libri omnes habent *Manicio* et postea (§. 18) *Manicium*. Sed utroque loco nomen mutandum esse docuit Heusingerus. Neque enim defuturum fuisse in titulo inscripto, qui statim commemoraretur, praenomen, et alibi quoque Aniciorum, qui Praenestini fuissent, mentionem fieri.

redierunt. Statua eius indicio fuit, Praeneste in foro sta- 18
tuta, loricata, amicta toga, velato capite; et tria signa
cum titulo laminae aeneae inscripto, *M. Anicium pro mili-*
tibus, qui Casilini in praesidio fuerint, votum vovisse.
Idem titulus tribus signis in aede Fortunae positus fuit sub-
iectus.

XX. Casilinum oppidum redditum Campanis est, fir- 1
matum septingentorum militum de exercitu Hannibalis prae-
sidio, ne, ubi Poenus inde abscessisset, Romani oppugna-
rent. Praenestinis militibus senatus Romanus duplex sti- 2
pendium et quinquennii militiae vacationem decrevit. Civi-
tate quum donarentur ob virtutem, non mutaverunt. Peru- 3

signa) Intelliguntur deorum imagines. Hae enim saepe 18
praecipue signa dicuntur. Cf. v. c. XXVII, 16 med.; XXXIII,
27 in.

pro militibus) Heusingerus interpretatur: pro salute
militum. Sed videtur potius *pro militibus* esse *militum nomine*,
quae vis saepe est in ea praepositione. V. XXVII, 10 in. *Pro*
duodeviginti coloniis M. Sextilius Fregellanus respondit: et
milites ex formula paratos esse etc.; ibid. 17 post med. *Indi-*
bilis et Mandonius cum suis copiis occurrerunt. Indibilis pro
utroque locutus.

votum vovisse) i. e. ea signa. *Votum* videtur pro di-
ligentia formularum additum. Nec raro Livius substantiva eius-
dem stirpis verbis adiungit vel ex formularum consuetudine vel
ut vim verbi accurate ostendat vel expleat. Cf. IX, 10 extr.
noxam nocere; VIII, 39 extr. *hoc bellum — bellatum*; XL, 25
in. *pacem pacisci*; XL, 16 extr. et XLV, 15 med. *servitutum*
servire; VI, 42 post in. et IX, 37 extr. *pugnam pugnare*;
I, 41 post in.; XXIV, 22 extr. *facinus facere*; XXIV, 16, 9,
XXV, 18 extr. et saepius *donis donare*; ibid. 16, 11 *nota no-*
tare; XXIII, 11, 5 *coronatus laurea corona*; XXIX, 27 in.
bonis auctibus auxitis.

in aede Fortunae) quae aedes celeberrima Praeneste
erat.

XX.

quinquennii mil. vacationem) Uterque genitivus 2
pendet ex nomine vacationis; alter est subiectivus, quem vo-
cant, alter obiectivus. Et *militiae vacatio* haberi pro una no-
tione potest, unde pendet genitivus *quinquennii*. Cf. Weissenb.
§. 216 n. 3.

Civitate) i. e. Romana. De coniunct. imperf. *donarentur*
v. ad c. 19, 7.

sinorum casus obscurior fama est, quia nec ipsorum monumento ullo est illustratus nec decreto Romanorum.

- 4 Eodem tempore Petelinos, qui uni ex Bruttiiis manserant in amicitia Romana, non Carthaginienses modo, qui regionem obtinebant, sed Bruttii quoque ceteri ob separata
5 ab se consilia oppugnabant. Quibus quum obsistere malis nequirent Petelini, legatos Romam ad praesidium petendum miserunt. Quorum preces lacrimaeque (in questus enim flebiles, quum sibimet ipsi consulere iussi sunt, sese in vestibulo curiae profuderunt) ingentem misericordiam Patribus
6 ac populo moverunt. Consultique iterum a M. Pomponio praetore Patres, circumspectis omnibus imperii viribus, fateri coacti, nihil iam longinquis sociis in se praesidii esse, redire domum, fideque ad ultimum expleta, consulere sibi
7 met ipsos in reliquum praesenti fortuna iusserunt. Haec postquam renuntiata legatio Petelinis est, tantus repente

non mutaverunt) i. e. civitatem suam, sive cives Praenestini manserunt, quod non poterant, si plenam civitatem Romanam acciperent. Erat autem Praeneste aequo iure sive isopolitia, quam Graeci dicunt, cum Romanis coniuncta. Ad locutionem *civitatem mutare* cf. XLI, 8 extr.; ibid. 9 extr.

- 4 *uni ex Bruttiiis*) Negat haec Valesius consentanea esse iis, quae cap. 30 exponantur; ibi enim Livium scribere, Consentiam post Petiliae oppugnationem intra paucos dies, quum minus pertinaciter defendisset se, in deditionem Hannibalis venisse, Rheginos vero et in fide erga Romanos et potestatis suae ad ultimum mansisse. Sed quas illo loco commemorat urbes, cae, si verum quaerimus, partim Graecorum coloniae erant, Consentiam autem Livius VIII, 24 Lucanis attribuit. Itaque nescio an id discrimen spectans unos ex Bruttiiis Petelinos in amicitia Romana mansisse hic dicat.

ob separata a se consilia) Referenda haec ad comparisonem rerum hominumque, de qua dictum est ad XXI, 11, 2.

- 6 *Consultique*) V. ad c. 13, 8.

iterum) i. e. de Petelinis, quos prius consulti sibimet ipsos consulere iussissent. Dukerus vocem *iterum* perperam ad eam consultationem refert, quae XXII, 55 commemorata est.

in reliquum pr. fort.) i. e. in futurum, dum praesens fortuna duraret. Gronov. Est igitur *praesenti fortuna* ablativus absolutus. Ad locutionem *in reliquum* cf. XXVI, 32 sub fin.; XXXVI, 10 extr.; XLI, 23 extr.

- 7 *renuntiata legatio*) V. supra ad c. 6, 3.

maeror pavorque senatum eorum cepit, ut pars profugiendi, qua quisque posset, ac deserendae urbis auctores essent, pars, quando deserti a veteribus sociis essent, adiungendi se ceteris Brutiis ac per eos dedendi Hannibali. Vicit tamen ea pars, quae nihil raptim nec temere agendum consulendumque de integro censuit. Re laxata, postero die per minorem trepidationem tenuerunt optimates, ut, con-
 vectis omnibus ex agris, urbem ac muros firmarent.

qua — posset) Heusingerus et Klaiberus ita haec interpretantur, quasi Livius *qua* posuisset pro *quo*. Sed ut accurate haec scriptor discernit IX, 3 in. *Quo aut qua eamus?* ita nusquam alterum pro altero posuit. Et hic quidem non id respiciebatur, in quem locum possent fugere, sed qua via, quum regionem hostes obtinerent (v. §. 4).

pars — essent) V. ad XXI, 27, 9; infra c. 44, 6.

deserti a. v. s. essent) V. supra ad c. 2.

per eos) i. e. interponentibus eis operam suam. V. ad XXI, 10, 5; infra XXIV, 32, 4.

consulendumque) V. supra ad c. 7, 11 et de verbo *consulendi* absolute dicto ad XXI, 16, 2.

Re laxata) Laxata res est per dilationem. Dicuntur enim laxata esse, quae eo devenerunt, ut minore impetu vel ardore sive lentius remissiusque quam antea aguntur. Cf. XXI, 59, 6 *Quod ubi Hannibal accepit, laxatamque pugnam — vidit*; ibid. 32, 12 *ubi primum degressos tumulis montanos laxatasque sensit custodias*. Itaque h. l. dum impetratur, ut postero die de integro deliberetur, sublatus ille omnia desperantium primus impetus est resque eo devenit, ut remissius ageretur, i. e. res laxata est. Cf. et V, 5 sub fin. *quis est, qui spondeat, eundem, si differtur bellum, animum postea fore? quum, si laxamentum dederis, maior frequentiorque legatio iura sit*; ubi pariter laxamentum in dilatione positum est, verbaque *si laxamentum dederis* idem fere declarant, quod *si res laxata erit*. Supervacaneae igitur videntur nonnullorum virorum doctorum illud verbum (*laxata*) mutantium coniecturae, ut Crevierii, qui, quod duo optimi codd. per errorem, credo, scribarum praebent: *re laxa* scribendum censuit: *Relata postero die per minorem trepidationem re*; aut Jacobsii: *re iactata*.

tenuerunt) Cf. exempla a Gronovio et Drakenborchio allata: II, 42 in. *Tenuere tamen Patres, ut cum L. Aemilio K. Fabius consul crearetur*; III, 29 extr. *ne quid ferretur ad populum, Patres tenuere*; ibid. 41 med. *quum libertas non ultra vocem excessisset, decemviri propositum tenuere*; IV, 10 extr. *Et adversus tribunos auctoritate plura quam certamine tenuit*; ibid. 30 extr.; XXIV, 19 sub fin.

omnibus) Frequentissime a Livio adiectiva gen. neutr.

- 1 **XXI.** Per idem fere tempus literae ex Sicilia Sardi-
 2 niaque Romam allatae. Priores ex Sicilia T. Otacilii pro-
 praetoris in senatu recitatae sunt: *P. Furium praetorem*
cum classe ex Africa Lilybaeum venisse. Ipsum gra-
viter saucium in discrimine ultimo vitae esse; militi et
 3 *diem dari, neque, unde detur, esse. Magnopere sua-*
dere, ut quam primum ea mittantur; sibi, si ita
 4 *videatur, ex novis praetoribus successorem mittant.* Ea-
 demque ferme de stipendio frumentoque ab A. Cornelio Mam-
 mula propraetore ex Sardinia scripta. Responsum utrisque,
 non esse, unde mitteretur, iussique ipsi classibus atque ex-
 5 ercibus suis consulere. T. Otacilius, ad unicum subsidium

in casu genitivo, dativo, ablativo numeri pluralis pro substantivis poni, etsi forma ea nihil indicet genus, ostendimus ad XXI, 11, 12. Cf. infra XXIV, 21, 4.

urbem ac muros) Adiunctum est per *ac*, quod angustius patet, sed maxime pertinet ad rem. Cf. ad XXI, 17, 4.

XXI.

- 2 *Priores ex S. T. Otacilii*) V. Z. §. 686 et 767; Sch. §. 94. 6; Weiss. §. 200. 3 et §. 212.
navalibus sociis) De his cf. ad XXI, 49, 7.
ad diem) V. ad c. 17, 9.
- 3 *si ita videatur*) Hac formula dicendi cavebatur, ne quid odiose, ut ait Drakenborchius, videretur imperari. Cf. XXXIV, 46 med. *nuntium ad collegam mittit, ut, si videtur ei, maturaret venire*; pariter VI, 25 in.; II, 56 sub fin. *Si vobis videtur, discedite, Quirites*; XLV, 39 extr. Eadem senatum, si quae magistratibus mandaret, usum esse, diximus ad XXII, 33, 9.
- 4 *utrisque*) Unus ex optimis libris: *utrique*. Sed Livium non raro numero plurali eius vocis uti, ubi de rebus vel hominibus singularibus, quos duos cogitatione coniungat, loquatur, ostendimus ad XXII, 46, 3.
- 5 *consulere. T. Otacilius*) Codd. tantum non omnes: *consulerent. Otacilius*, unde veram scripturam Gronovius coniectura restituit. Atque eam ipsam a manu pr. in codice omnium praestantissimo superesse, auctor est Crevierius. Verum quidem est, quod memorat Drakenbörchius, *iubere* apud Livium interdum adiunctam habere particulam *ut*, vel, ea ommissa, coniunctivum, ut XXXII, 16 med. *iussitque, ut, quae ex sua classe venissent naves, Euboeam peterent*; XLII, 39 extr. *legati vel cum tribus venire iuebant, vel — obsides daret*;

populi Romani Hieronem legatos quum misisset, in stipendium quanti argenti opus fuit, et sex mensium frumentum accepit. Cornelio in Sardinia civitates sociae benigne contulerunt. Et Romae quoque propter penuriam argenti triumviri mensarii rogatione M. Minucii tribuni plebis facti, L. Aemilius Papus, qui consul censorque fuerat, et M. Atilius Regulus, qui bis consul fuerat, et L. Scribonius Libo, qui tum tribunus plebis erat. Et duumviri creati M. et C. Atilii aedem Concordiae, quam L. Manlius praetor voverat, dedicaverunt. Et tres pontifices creati, Q. Caecilius Metellus et Q. Fabius Maximus et Q. Fulvius Flaccus, in locum P. Scantini demortui et L. Aemilii Paulli consulis et Q. Aelii Paeti, qui ceciderant pugna Cannensi.

XLIV, 2 post in. *quum*, *exponerent in consilio*, *iussisset*, *quaque quisque ducturus esset*. Sed differunt nonnihil haec exempla, quippe in quibus non idem sit enuntiationis secundariae atque primariae subiectum.

unicum) V. supra ad c. 11, 10.

quanti argenti) De genitivo locutioni *opus est* addito v. ad XXII, 51, 3.

b. contulerunt) Aliter res exponitur infra c. 32, 9. Neque tamen obliviscendum, inimicos ibi Romanorum loqui. *Conferre* absolute posuit Livius, quum, quae dicatur collatio, post ea cognita, quae modo commemorata sunt, nemini possit dubium esse.

Et Romae quoque) Hand Tursell. II, p. 490. 9. „In narratione transeunt Latini per *et* ad alteram partem, ubi Graeci ponunt δὲ.“ Scilicet aliud per *et* additur inopiae insolito modo levandae genus. *Quoque* sententiam spectat latius patentem, quam quae a scriptore posita est, talem fere, qualem modo diximus. Cf. ad XXII, 23, 1 et ibid. ad 7, 5.

triumviri mensarii) Magistratus hi erant extraordinarii, quibus negotium datum erat, ut rei nummariae difficultatibus subvenirent. Cf. de nomine eorum et munere Liv. VII, 21; XXIV, 18 extr.; XXVI, 36.

qui consul censorque f.) Addidit haec Livius, ut doceret, quantum muneri eis viris mandato esset tributum.

M. et C. Atilii) De numero plurali nominum gentilium 7 duobus pluribus praenomine in numero singul. positis addito v. supra ad c. 8, 1. De re cf. XXII, 33, 7 sq.; infra ad c. 30, 14.

demortui) *Demori* Doederlinius (Syn. III, p. 182) docet in iis valere, quorum morte aliis aufertur aliquid. Frequentissime igitur ut h. l., quum id nomen ponitur, iactura specta-

- 1 **XXII.** Quum cetera, quae continuis cladibus fortuna
 2 minuerat, quantum consiliis humanis assequi poterant, Pa-
 3 tres explessent, tandem se quoque et solitudinem curiae
 4 paucitatemque convenientium ad publicum consilium respexe-
 runt. Neque enim post L. Aemilium et C. Flaminium cen-
 sores senatus lectus fuerat, quum tantum senatorum adver-
 sae pugnae, ad hoc sui quemque casus per quinquennium
 dictatore post Casilinum amissum profecto iam ad exercitum,

tur collegii alicuius, in quo fuerunt, qui mortui sunt. V. cap. sq. §. 5; c. 23, 4; V, 31 extr.; IX, 34 post med.; XXVI, 23 extr.; XXVII, 8 in. etc.

pugna Cannensi) V. ad c. 14, 4.

XXII.

- 2 *publicum consilium*) V. supra ad c. 2, 4. Perperam autem ante Gronovium editores praetulisse *concilium*, ex iis apparet, quae de vocum earum discrimine dicta sunt ad XXII, 53, 6.
- 3 *post L. Aem. et C. Fl.*) i. e. ex quo — fuerant. Cf. ad XXII, 40, 8. L. Aemilius non differt ab eo L. Aemilio Papo, quem superiore cap. §. 6 memoravit Livius; C. Flaminus is est, qui viam Flaminiam (v. ad XXII, 11, 5) muniit consulque cecidit ad lacum Trasimenum.
ad hoc sui quemque c.) *Ad hoc* quomodo dicatur, v. ad XXI, 54, 8; de pronomine possessivo v. supra ad c. 7, 2. *Sui casus* opponuntur *adversis pugnis*; nam hi publici erant casus plurimosque eodem fato absumserant. Contra illa locutio mortis spectat, quibus alio atque alio tempore singuli, prout fortuna eorum ferret, ablati sunt.
- 4 *Quum — retulisset — quum — conquestus esset*) Cf. ad c. 17, 9. Scilicet quae ad Carvillii sententiam spectarent, ea omnia in unum Livius coniunxit. In quo ita versatus est, ut sententiam primariam (*tum Sp. Carvilius — dixit*) mediae verborum comprehensioni insereret, cetera vel praemitteret, vel ipsi interponeret sententiae primariae, vel in exitu poneret. Praemisit igitur et protasin fecit, quod viam panderet ad orationem Carvillii, deinde, commemorato nomine viri, interposuit per enuntiationem secundariam, quae iam ipsam sententiam eius praemunirent, tum hanc, ut in qua summa rei esset posita, extremo loco collocavit. Praeterea concinnitati ita consuluit, ut, quum ipsa sententia primaria brevior esset, ea tamen, quae illi interponerentur et adiungerentur, et ambitu et membrorum divisione extremae parti paria essent.
post Cas. amissum) V. ad c. 17, 8.

exposcentibus cunctis, retulisset, tum Sp. Carvilius, quum longa oratione non solum inopiam, sed paucitatem etiam civium, e quibus in Patres legerentur, conquestus esset, explendi senatus causa et iungendi artius Latini nominis 5 cum populo Romano magnopere se suadere dixit, ut ex singulis populis Latinorum binis senatoribus, si Patres Ro-

non solum inopiam etc.) Walchius, quem alii sequuntur, „Inopiam, inquit, accipimus de egestate exhaustorum diutino bello, e quibus pauci nunc essent, qui haberent censum senatorium.“ Sed hoc si dicere vellet Livius, scripturum eum fuisse, credibile est: *non solum paucitatem, sed inopiam etiam civium* etc., ut ostenderet, non solum paucos fuisse cives tales, qui senatorum munere fungi possent, sed etiam eos ipsos fere inopes esse. Nam si communiter cives, qui legi possent, iam non censum haberent senatorium, ut discedendum a lectione eorum esset, nihil intererat, utrum pauci illi essent an multi. Itaque, commemorata eorum inopia, supervacaneum erat de numero dicere, nedum is ad rem augendam addi posset per *sed etiam*. Et mirum sane est, quod, si pauperiores fere fuerunt cives, unde in Patres legerentur, nulla tamen cap. insequenti, ubi exponitur senatus lectio, significetur inde nata legendi difficultas. Itaque aliter interpretanda vox *inopiae*. Intelligitur enim ea inopia, de qua iam antea in hoc cap. Livius locutus est, i. e. inopia senatorum, ut XXXVIII, 44 med. et XXXIX, 4 post med. *infrequentia* dicitur pro *infrequentia* senatus. Conquestus est enim Carvilius non solum id, de quo retulerat praetor, quod exiguus numerus esset senatorum, sed addidit etiam, eorum quoque, qui legi in senatum possent, exiguum esse numerum, ut ne facultas quidem augendi senatum daretur. Quae autem diceretur inopia, id plenius efferre, opus non fuit post ea praemissa, quae ante dicta erant. Strothius, qui et ipse hanc sententiam Livii putat esse, in eo videtur errare, quod legendum putat esse cum paucis deterioribus libris: *non solum inopiam senatus*. Sed vix credi potest, Livii verba esse: *inopia senatus*, quum Latine loquentium more dicendum fuerit aut *infrequentia senatus* aut *inopia senatorum*, ut XXV, 5 post in. *inopia iuniorum*.

legerentur) V. supra ad c. 17, 7.

cum pop. Rom. magnopere se s.) Ita Livii verba 5 restituit Crevierius ex iis, quae optimi libri habent: *cum pro magna re se suadere*. Nam et pro *populo Romano*, quod per compendium scribebatur *p. ro.*, scribarum error saepe substituit *pro*, et *magna re* facile nasci potuisse ex *magnopere* facile apparet. Hoc autem adverbium saepius verbo suadendi Livius adiungit. V. cap. proximo sup. §. 3; III, 71 extr.; XLIV, 36 sub fin.

Patres Romani) Ita non raro Livius dixit. V. ad

mani censuissent, civitas daretur, atque in demortuorum
 6 locum in senatum legerentur. Eam sententiam haud aequio-
 ribus animis quam ipsorum quondam postulatum Latinorum
 7 Patres audierunt; et, quum fremitus indignantium tota
 curia esset, et praecipue T. Manlius, *esse etiam nunc*
stirpis eius virum, diceret, *ex qua quondam in Capi-*
tolio consul minatus esset, quem Latinum in curia vi-
disset, eum sua manu se interfecturum, Q. Fabius Maxi-
 8 mus, *Nunquam rei ullius alieniore tempore mentionem*
factam in senatu dixit, quam inter tam suspensos socio-
rum animos incertamque fidem id tactum, quod insuper
 9 *sollicitaret eos. Eam unius hominis temerariam vocem*
silentio omnium extinguendam esse; et, si quid un-

XXII, 32, 7; praeterea I, 18 med.; III, 68 med.; XXVI, 17 in. Et hic quidem eam locutionem videtur praetulisse propter oppositionem senatorum Latinorum.

legerentur) V. supra ad c. 8, 4.

7 *tota curia*) Perperam Doeringius et Rupertus contra codd. addendum putaverunt in. V. Z. §. 482; Weiss. §. 269 n. 2. Eandem legem Livius sequitur nec nisi rarissime addit in, ut XXXVII, 25 sub fin. *toto in orbe terrarum* aut, quod non plane eiusdem generis est, XXIX, 14 med. *in tota civitate*. Contra, ut ex multis exemplis aliquot ponamus, cf. V, 53 extr. *Si tota urbe nullum melius ampliusve tectum fieri possit*; XXII, 2, 9 *Iumentorum itinere toto prostratorum acervi*; XXVII, 41 extr. *incompositos toto passim campo se fudisse*; XXVI, 44 med.; XXVIII, 44 med.; XXXVIII, 43 post in.; XXXIX, 32 med.; ibid. 46 in.

T. Manlius) Cf. de eo XXII, 60; praeterea ad rem VIII, 5. De toto verborum orbe conferenda quae supra dicta sunt ad c. 14, 1. Concinne autem quae in protasi T. Manlius dicit eodem fere modo structa eiusdemque fere ambitus sunt, quam quae in apodosi Fabius.

ex qua) Est ea brevis orationis, de qua diximus supra ad c. 1, 8.

8 *Nunquam — dixit*) Cf. ad c. 23, 1. Magna cum vi ab initio hic positum *nunquam*, aptissimamque eam colloca-tionem in alteram structuram non cadere, facile intelligitur.

inter t. s. s. animos) i. e. quo tempore — animi es-sent. V. Weissenb. §. 288. n. 3; Z. §. 300; Sch. p. 602.

id tactum) Cf. Cic. de orat. II, 10, 43 *illud tertium, quod et a Crasso tactum est*; Acad. II, 44, 136 *ubi Xenocra-tes, ubi Aristoteles ista tetigit?* Rosc. Am. 30 *tametsi neque omnia dicam et leviter unumquodque tangam*.

quam arcani sanctive ad silentium in curia fuerit, id omnium maxime tegendum, occulendum, obliviscendum, pro non dicto habendum esse. Ita eius rei oppressa mentio est. Dictatorem, qui censor ante fuisset vetustissimus- 10 que ex eis, qui viverent, censoris esset, creari placuit, qui senatum legeret; accirque C. Terentium consulem ad dictatorem dicendum iusserunt. Qui, quum ex Apulia, re- 11

si quid — f.) Si quid hic maiore quam fere aliis locis 9 vi positum est propter oppositionem verborum: id omnium maxime etc., quam in sententiam alias fere dicitur si quicquam. V. Z. §. 710; Weiss. §. 225 n. 2. Illud ponere Livius potuit, quod vis locutionis hic amplificatur adiecta voce *unquam*.

ad silentium) De ad praepositione adiectivis adiuncta cf. ad XXI, 25, 6.

tegendum etc.) Vide, ut per gradus ascendat ad graviora et fortiora, quum semper priore loco videatur sibi dixisse, quod nondum ad rem satis declarandam sufficiat. Nam *tegit* aliquam rem, qui involucrum ei imponit, *occulit*, qui involucrum ita imponit, ut eam studeat oculis subtrahere, *obliviscitur*, qui ex memoria dimittit, *pro non dicto habet*, qui nullam eam esse putat. Et quemadmodum priores duae locutiones *alienam* auferendam esse rei cognitionem ostendunt, ita duae posteriores *suam*.

qui censor — fuisset) Hoc ideo decretum est, quod, 10 quum nulli essent censores, muneris censorii i. e. lectionis senatus extraordinaria cura dictatori mandanda esset. Unum hoc est exemplum censoriae potestatis ad dictatorem delatae.

vetustissimusque) Referunt nonnulli vv. dd. ad aetatem, quod tamen Livium expressurum ita fuisse credibile est, ut *maximum natu* diceret. Rectius ad tempus referes, quo censor fuit, ut scriptor eum creatum dicat, cuius censura ceteros, qui viverent, censorios antecesserit. Similiter Tac. Ann. XI, 25 *in numerum patriciorum adscivit Caesar vetustissimum quemque e senatu*; ibid. 32 *Vibidiam virginum Vestalium vetustissimam oravit pontificis maximi aures adire*; Hist. I, 23 *vetustissimum quemque militum nomine vocans*; ibid. II, 19. Cf. et supra c. 7, 6 *quod a vetustissimis sociis — defecissent*; V, 12 extr. *vetus tantum senator et aetate gravis*.

qui viverent) *Vivere* saepe est in vita remansisse sive adhuc in vita esse, ut II, 38 extr. *illud non succurrit, vivere nos, quod maturarimus proficisci?* ibid. 47 in. *vivere clamitans collegam*; IX, 38 post med. *nec vivere Marcium consulem satis fidebant*; XXXIII, 41 med.; XXXIV, 32 post med.; XXXIX, 52 med. etc. Cf. infra ad XXIV, 25, 7.

nocte proxima, ut mos erat) Captis enim auspiciis 11

licto ibi praesidio, magnis itineribus Romam redisset, nocte proxima, ut mos erat, M. Fabium Buteonem ex senatus-consulto sine magistro equitum dictatorem in sex menses dixit.

- 1 XXIII. Is, ubi cum lictoribus in Rostra escendit, *neque duos dictatores tempore uno, quod nunquam antea*
 2 *factum esset, probare se dixit, neque dictatorem se sine magistro equitum, nec censoriam vim uni permis-*
sam et eidem iterum, nec dictatori, nisi rei gerendae

nocte silentio a consule dicebatur dictator. V. IV, 57 med.; IX, 38 extr.

sine magistro equitum) Ne hoc quidem unquam alias factum. Ceterum haec pro tota enuntiatione sunt. V. ad XXII, 7, 5.

in sex menses) Cf. de semestri dictatoris imperio ad XXII, 31, 7.

XXIII.

- 1 *neque — dixit — neque*) Cf. ad XXI, 9, 3. Quae ibi allata sunt exempla I, 36 med.; VI, 23 extr., ea quum eiusmodi sint, ut praemittendum verbum dicendi enuntiationi inde suspensae Livius duxerit, praetulit *negare*, ut, qualis futura esset sententiae insequentis ratio, ante appareret; hoc autem loco et pariter XXXVII, 19 in., quum interpositum ceteris sit verbum dicendi atque, praemissa voce *neque*, iam significatum, negantem esse sententiam, aptius posuit *dicere*. Ceterum oppositione membrorum per *neque — neque — nec — nec* taedium cavetur enumerationis.
 2 *dictatorem se*) *Se* in plurimis optimisque codicibus legitur. Est autem accusativus obiecti, quem vocant. Cf. supra ad c. 15, 11.

nec censoriam vim) „Improbat, ut observat Crevierius, M. Fabius Buteo primum, quod vis censoria, quae secundum leges duobus permitti debebat, sibi *uni* permessa sit; deinde, quod sibi *iterum* illa permessa sit, quum lege a Marcio iterum censore lata (a. u. c. 488) cautum esset, ne quis *bis* censor fieret.“ Döring.

nisi rei gerendae c.) Nam qui dictatores ob minores res ut clavi figendi causa vel ludorum vel comitorum causa et quae sunt eiusdem generis dicebantur, ii peracto eo negotio statim magistratu abibant. *Rem gerere* ut *republicam gerere* (v. ad XXII, 25, 6) ad pugnas vel bella potissimum refertur. V. II, 30 sub fin. *ubi ad manum venisset hostis, tum coortos tota vi gladiis rem gerere*; V, 28 med. *Imperatores Romani fuere — C. Aemilius, Sp. Postumius. Primo rem communiter gesserunt*; IX, 35 med. *neque missilia habebant, quibus*

causa creato, in sex menses datum imperium. Quae 3
immoderata fors, tempus ac necessitas fecerint, iis se
modum impositurum. Nam neque senatu quemquam mo-
turum ex iis, quos C. Flaminius, L. Aemilius censores
in senatum legissent: transscribi tantum recitarique eos 4
iussurum, ne penes unum hominem iudicium arbitrium-
que de fama ac moribus senatoris fuerit; et ita in de-
mortuorum locum sublecturum, ut ordo ordini, non homo
homini praelatus videretur. Recitato veteri senatu, inde 5
primos in demortuorum locum legit, qui post L. Aemilium
et C. Flaminium censores curulem magistratum cepissent
necdum in senatum lecti essent, ut quisque eorum primus

eminus rem gererent; X, 43 med. Sic ad Cominium, sic ad
Aquiloniam gesta res. Cf. et supra c. 18, 1; infra c. 26, 2.

fors, tempus ac necessitas) Videtur spectare, quod 3
forte accidit, ut nulli essent censores abessetque dictator ante
creatus; quod reipublicae conditio ea esset, ut qui alias ser-
varetur legitimus rerum ordo, iam non posset respici; denique
quod illi senatus solitudini celeriter consulendum esset. Cf. in-
fra ad XXIV, 9, 10.

neque) V. ad c. 1, 7.

transscribi) „i. e. in alias tabulas referri. — Nos si- 4
militer: umschreiben lassen.“ Stroth. Cf. et ad XXI, 26, 3.

penes unum h.) quum alias bini censores essent nec
nisi consensu possent rata facere, quae de senatoribus statue-
rent. Cf. Liv. XL, 51; XLII, 10; XLV, 15.

senatoris) V. ad c. 14, 3.

inde) Hoc similem in modum in apodosi ponitur atque 5
tum, de quo cf. ad XXI, 11, 8; infra ad XXIV, 13, 7. Prae-
terea v. VIII, 9 extr. ubi vero corrui obrutus telis, inde iam
haud dubie consternatae cohortes Latinorum fugam ac vasti-
tatem late fecerunt. Similiter hinc Livius posuit VIII, 12 post
med. Hoc loco particula addita Livius accuratius significavit,
a dictatore veteres senatores omnes transcriptos esse, ante-
quam ad novos legeddos animum adiiceret.

c. magistratum cepissent) V. II, 33 in. neve cui
Patrum capere eum magistratum liceret; V, 13 in. ut ceperat
haud tumultuose magistratum, — ita etiam gessit; VII, 25 in.
qui legis Liciniae spretae mercedem consulatum — cepisset;
XL, 44 in. quot annos nati quemque magistratum peterent
caperentque. Cf. etiam VII, 1 in. Patres praeturam Sp. Fu-
rio —; aedilitatem Cn. Quinctio Capitolino et P. Cornelio Sci-
pioni — gratia campestri ceperunt.

ut quisque — primus cr. erat) Codices optimi ante

6 creatus erat; tum legit, qui aediles, tribuni plebei quaestoresve fuerant; tum ex iis, qui magistratus cepissent,

primus habent senatus, alii senator. Hinc Gronovius coniecit scribendum: ut quisque eorum magistratus primus creatus erat. Primus autem hic refertur ad tempus, non, ut supra (c. 15, 6) primus quisque, ad dignitatem.

6 aediles) i. e. plebei, quod per se patet, quum curules iam antea significaverit. Sed potest etiam vox *plebei*, quae sequitur, huc referri.

qui magistratus cepissent) Haec scriptura quum in omnibus libris supersit, editores tamen plerique omnes de Sigonii coniectura inserendum non ante *cepissent* putaverunt. Videtur autem ea mutatio parum probabilis esse. Nam si Fabius in legendis iis, qui hic commemorantur, non ordinem spectasset, sed solam virtutem, non fecisset, quod se facturum antea (§. 4) professus erat. Contra si hos quoque ex numero eorum, qui magistratus gessissent, peteret, etiam hic ordinis rationem tenebat. Accedit, quod in iis, qui spolia ex hoste fixa domi habent, multi potuerunt esse, qui alios, quam quos modo Livius dixit, magistratus minores gessissent, ideoque, si iam eos tantum legeret Fabius, qui non fuissent in magistratibus, excludendi essent, quod credi nullo pacto potest. Praeterea si census tum fuit senatorius, id quod maxime verisimile est, si conferas infra XXIV, II, 8 (v. ibi); nonne fieri potuit, ut multi, qui spolia domi fixa habent aut civicam coronam accepissent, eum censum non haberent? Ne hoc quidem verisimile est, numerum novorum senatorum non maiorem fuisse, quam centum septuaginta septem hominum, si et magistratibus iis, qui memorati sunt, functi, et praeterea omnes quicumque spolia fixa domi habent aut civicam coronam accepissent, lecti essent. Horum quidem in tanto populo assiduisque illis bellis illaque Romanorum virtute numerum non maiorem fuisse, quis credat? Denique nulla est satis idonea inserendae negationis causa. Nam quod Fabius non alios nisi qui functi magistratibus essent, legit, id rei et consuetudini quam maxime consentaneum erat, quum fere ex magistratibus senatorum numerus suppleretur, iidemque ex locupletioribus civibus essent. Hac re tantum a more recessit, quod necessitate coactus non maiores solum magistratus respexit, quod fere fiebat (cf. Liv. XXII, 49, 17), sed etiam minores. Quare primum omnes eos legit, qui curulem magistratum gessissent, deinde ad minores magistratus transeundo hoc discrimen fecit et dignitatis et virtutis, ut propter dignitatem magistratus gesti aediles, tribunos plebei, quaestores et ipsos legeret omnes, ex ceteris v. c. eis, qui triumviri capitales, triumviri monetales, quattuorviri viarum curandarum, decemviri litibus iudicandis fuissent vel alios id genus magistratus tenuissent, ne in nimium numerus senatorum cresceret, eos tantum faceret senatores, qui belli illis

qui spolia ex hoste fixa domi haberent aut civicam coronam acceperunt. Ita centum septuaginta septem cum ingenti approbatione hominum in senatum lectis, extemplo se magistratu abdicavit privatusque de Rostris descendit, lictoribus abire iussis. Turbaeque se immiscuit privatas agentium res, tempus hoc sedulo terens, ne deducendi sui causa populum de foro abduceret. Neque tamen elanguit cura hominum ea mora, frequentesque eum domum deduxerunt.

decoribus conspicui essent. Si quis autem dicat, scribendum fuisse: *qui magistratus alios cepissent*, potuit quidem Livius ita dicere, sed necessarium non fuit, quum per se intelligatur, nomen *magistratum* ad eos, qui ante memorati sint, iam non posse referri.

spolia — fixa domi) Respicitur mos ille Romanorum foribus spolia hostium praefigendi. Plin. h. n. XXXV, 2, 7 *Aliae foris et circa limina animorum ingentium imagines erant, affixis hostium spoliis, quae nec emtori refigere liceret; triumphabantque etiam dominis mutatis ipsae domus, et erat haec stimulatio ingens, exprobrantibus tectis, quotidie imbellem dominum intrare in alienum triumphum.* Cf. et Liv. X, 7 sub fin.; XXXVIII, 43 extr.

civicam coronam) Civica corona appellatur, quam civis civi, a quo servatus est in proelio, testem vitae salutisque perceptae dat. Ea fit e fronde querna — etiam ex ilice. — Massurius autem Sabinus — civicam coronam tum dari solitam dicit, quum is, qui civem servaverat, eodem tempore etiam hostem occiderat neque locum in ea pugna reliquerat: aliter ius civicae coronae negat concessum. Gell. V, 6.

tempus hoc) Id tempus significatur, per quod peracto negotio in turba versatus est. Dixit autem Livius *hoc tempus*, quasi antea non posuisset se *immiscere turbae*, sed potius, quod inde sequitur *versari in turba* vel similem locutionem. Duo tantum exiguae auctoritatis libri praebent, quod probatum a nonnullis interpretibus est: *hic* i. e. in turba privatas agentium res. Doeringius autem *hoc* idea esse putat quod *ob hoc* vel *ideo*. Sed quum in hanc sententiam alias *eo* dicat Livius, etiam ubi ea spectat, quae sequuntur (cf. v. c. VI, 6 in. *eo abnuentes, fuisse publicum consilium, quod etc.*; VIII, 30 post med. *eo factum, ne suae gloriae fructum dictator caperet*; XXXIV, 31 med. *Tempus autem eo me liberat, quod etc.*; XXXVII, 23 in. *eo maxime, ut in obvio classi hostium essent, electus locus est*; praeterea ad XXI, 39, 8), *eo* magis credibile est, hoc loco eadem eum voce usurum fuisse.

deducendi) i. e. domum. Cf. quae statim sequuntur. Et ita frequentissime *deducere* dicuntur, qui aliquem honoris

- 9 Consul nocte insequenti ad exercitum rediit, non facto certiore senatu, ne comitiorum causa in urbe retineretur.
- 1 XXIV. Postero die consultus a M. Pomponio praetore senatus decrevit, dictatori scribendum, uti, si e republica censeret esse, ad consules subrogandos veniret cum
- 2 magistro equitum et praetore M. Marcello, ut ex iis praesentibus noscere Patres possent, quo statu respublica esset, consiliaque ex rebus caperent. Qui acciti erant, omnes
- 3 venerunt, relictis legatis, qui legionibus praessent. Dictator, de se pauca atque modice locutus, in magistrum equitum, Ti. Sempronium Gracchum, magnam partem gloriae vertit; comitiaque edixit, quibus L. Postumius tertium absens, qui tum Galliam provinciam obtinebat, et Ti. Sempronius Gracchus, qui tum magister equitum et aedilis curulis erat, consules crearentur. Praetores inde creati, M.

causa domum prosequuntur, id quod saepe iuniores senioribus, patronis clientes, viris illustribus vulgus tribuebat.

- 9 *facto certiore s.*) Cf. supra ad c. 16, 9; prox. cap. §. 10.

XXIV.

- 1 *c republica*) V. Z. §. 309 extr.; Sch. p. 612; Weiss. §. 261 n. 2.

ad cons. subrogandos) „Subrogare magistratum est alium in locum eius, qui vel mortuus erat vel anno exacto honore abibat, substituere.“ Drakenb. V. II, 7 ante med.; ibid. 8 in.; III, 19 in.; ibid. 38 in.; IX, 34 med.; X, 11 in. etc.

- 3 *pauca atque modice*) Vulgo: *ac modice*. Sed duo omnium optimi codd. quum habeant: *pauca ac demodice*, veram scripturam esse *atque modice*, Drakenborchius probabiliter censet. *Modice* est modeste, de qua vocis vi v. ad XXII, 25, 10; ad hoc de iuncto adiectivo et adverbio ad XXI, 8, 9.

magister equitum et aed. cur.) Cf. infra cap. 30, 16. Duos igitur curules magistratus simul gerebat, quod non licuisse constat. V. XXXIX, 39 et cf. VII, 42. Sed poterat aut tempori aliquid dari aut hoc respici, quod, creato dictatore et magistro equitum, aliorum magistratum potestas tolleretur, ideoque ne Gracchus quidem quicquam videretur, dum magister equitum esset, aedilitatis iure agere.

crearentur) „Huius sermonis ea vis est, edicto comprehensum fuisse, hos consules creandos esse.“ Duker. Videtur igitur propter eas, quae tunc erant, temporis angustias, quibus fortissimum quemque exercitibus praefici oportebat, prae-

Valerius Laevinus, Ap. Claudius Pulcher, Q. Fulvius Flaccus, Q. Mucius Scaevola. Dictator, creatis magistratibus, 5 Teanum in hiberna ad exercitum rediit, relicto magistro equitum Romae, qui, quum post paucos dies magistratum initurus esset, de exercitibus scribendis comparandisque in annum Patres consuleret.

Quum eae res maxime agerentur, nova clades nuntiata, 6 aliam super aliam cumulante in eum annum fortuna, L. Postumium, consulem designatum, in Gallia ipsum atque exercitum deletos. Silva erat vasta (Litanam Galli vocabant), 7 qua exercitum traducturus erat. Eius silvae dextra laeva- que circa viam Galli arbores ita inciderunt, ut immotae starent, momento levi impulsae occiderent. Legiones duas 8 Romanas habebat Postumius, sociumque ab supero mari tantum conscripserat, ut viginti quinque milia armatorum in agros hostium induxerit. Galli oram extremae silvae quum 9

dixisse dictator, aliorum se rationem non habiturum. Cf. XXIV, 7 extr. et c. 8 et 9; VIII, 15 extr.; XXXIX, 39.

Teanum in hib. ad ex.) V. ad c. 19, 8.

in annum) V. ad XXIV, 8, 7.

Quum — maxime) Cf. I, 50 extr. *Haec atque alia — 6 quum maxime disseveret, intervenit Tarquinius; III, 31 in. Quum maxime haec agerent, trepidi nuntii ab Tusculo veniunt; VIII, 33 in. Quum maxime conquereretur apud Patres vim atque iniuriam dictatoris, repente strepitus ante curiam — auditur; XXIX, 17 extr.; XXX, 10 in.; ibid. 33 sub fin. etc. V. Z. §. 285; Weiss. §. 455 n. 3.*

aliam super aliam) De hac locutione diximus ad XXI, 35, 12.

L. Post. — ipsum atque ex. d.) Cf. XXXIII, 26 extr. *P. Villius eques Romanus, in Sabinos proficiscens, fulmine ipse equusque exanimati fuerant.*

momento l. imp.) i. e. exigua vi. Nam vide ad XXI, 7 43, 11. De perf. *inciderunt* v. ad c. 44, 5.

occiderent) Quae hic tribuenda verbo *occidendi* vis, alias apud Livium nusquam legitur. Cf. ad XXI, 35, 12. Accedit, quod nonnulli libri habent *caderent*, alii *cciderent* vel *deciderent*. Itaque Gronovius scribendum putavit *concciderent*, quod et ad sententiam aptissimum est et facile in illam scriptionem mutari potuit.

oram extremae s.) Iacobus Gronovius et Drakenborchius ostendunt, aliis locis Livium *extremum* vel *ultimum* non addere genitivo ex nomine *orae* pendentis, sed huic ipsi voci,

circumsedissent, ubi intravit agmen saltum, tum extremas arborum succisarum impellunt. Quae alia in aliam, instabilem per se ac male haerentem, incidentes, ancipiti strage arma, viros, equos obruerunt, ut vix decem homines effu-
 10 gerent. Nam quum exanimati plerique essent arborum truncis fragmentisque ramorum, ceteram multitudinem, inopinato malo trepidam, Galli, saltum omnem armati circumsedentes, interfecerunt, paucis e tanto numero captis, qui, fluminis pontem petentes, obsesso ante ab hostibus ponte, interclusi

ut XXI, 31, 9 per extremam oram Vocontiorum agri; I, 18 in. in ultima Italiae ora; V, 37 in. ab Oceano terrarumque ultimis oris. Itaque hypallagen Drakenborchius hic statuendam censet. Cf. ad XXI, 11, 8. Videtur autem Livius oppositionem spectasse silvae extremae et silvae interioris, ubi Romani erant, ideoque alterum dicendi genus praetulisse.

Quae alia in aliam) Frequentissime hunc in modum in eodem casu totum poni et partes, ostendimus ad XXI, 15, 4.

male haerentem) i. e. non satis haerentem. Male enim saepe aut nimium significat aut parum, prout diversa est sententiae ratio. Cf. I, 25 extr. Male sustinenti arma gladium superne iugulo defigit; X, 5 sub fin. male densatus agger pondere superstantium in fossam procubuit; XXVI, 39 sub fin. quum — puppim male conglobati tuerentur Romani; XXXV, 49 extr. vix duarum male plenarum legionum instar.

ancipiti) i. e. ex utraque parte. Stroth. Ita anceps proelium dicitur infra c. 29, 10; V, 18 med. et ibid. 13 sub fin.; VI, 33 extr. quum anceps hostis et a fronte et a tergo urget; V, 1 extr. ut ancipitia munimenta essent: alia in urbem — versa: aliis frons in Etruriam spectans auxiliis obstruebatur; XXI, 28, 3 anceps terror; et ita saepe.

arma, viros, equos) Cf. supra ad c. 15, 13. Hic coniunctio aptius omissa est; amplificatur enim res singulis separatim cogitatis.

10 ceteram mult.) Post ceteram fere interponitur quoque, quod quum ab optimis libris absit, Bekkerus recte videtur induxisse.

armati circumsedentes) V. cap. sup. §. 9.

paucis — captis) Ἀσπίστος haec accipienda. Nam ablativos absolutos participiorum perf. nonnunquam ita poni, ostendimus ad XXI, 5, 4. Exemplis ibi laudatis addi possunt: infra c. 41, 6; I, 7 sub fin. accipere se omen impleturumque fata, ara condita atque dicata ait; ibid. 34 in. Aruns prior quam pater moritur, uxore gravida relicta.

fluminis pontem) V. supra ad c. 14, 3.

ponte) Crevierium offendit haec eiusdem vocis brevi

sunt. Ibi Postumius, omni vi, ne caperetur, dimicans, oc- 11
cubuit. Spolia corporis caputque ducis praccisum Boii ovan-
tes templo, quod sanctissimum est apud eos, intulere. Pur- 12
gato inde capite, ut mos iis est, calvam auro caelavere;
idque sacrum vas iis erat, quo solennibus libarent, poculum-
que idem sacerdoti esse ac templi antistitibus. Praeda quo- 13
que haud minor Gallis quam victoria fuit. Nam etsi magna
pars animalium strage silvae oppressa erat, tamen ceterae
res, quia nihil dissipatum fuga est, stratae per omnem ia-
centis agminis ordinem inventae sunt.

XXV. Hac nuntiata clade, quum per dies multos in 1
tanto pavore fuisset civitas, ut, tabernis clausis, velut noc-

intervallo repetitio. Itaque praestare putat: *qui fluminis pon-
tem petentes, obsessum ante ab hostibus, interclusi sunt.* Ne-
que tamen concinniore hanc verborum structuram cum ipso et
Doeringio dixerim, sed consulto aliter scripsisse Livius videtur.
Non enim illi pontem iam ante obsessum petebant, sed quum
peterent pontem, obsessus ille est, antequam pervenirent, at-
que ita interclusi sunt. Ceterum, ut plurimis exemplis Draken-
borechius ostendit, nihil frequentius apud Livium quam talis sine
emphasi eiusdem vocis repetitio. Cf. v. c. §. 9; I, 3 extr.
*Sepultus in eo colle, qui nunc est pars Romanae urbis, cogno-
men colli fecit;* ibid. 17 in. *ne civitatem sine imperio, exerci-
tum sine duce, multarum circa civitatum irritatis animis, vis
aliqua externa adoriret;* ibid. 35 extr. *Tum primum circo—
designatus locus est. Loca divisa Patribus equitibusque;* ibid.
41 in. *simul, quae curando vulnere opus sunt, tanquam spes
subesset, sedulo comparat: simul, si destituat spes, alia prae-
sidia molitur;* II, 4 in. *assumunt — assumti;* ibid. 7 in. *vo-
cem — vocem etc.*

Purgato capite) *Purgare caput* h. l. est amovere ex 12
calva quae mollia sunt atque tabe absumuntur (*ausnehmen*).

sollennibus) Cf. supra ad c. 14, 4.

idem) V. Z. §. 697; Sch. p. 533; Weiss. §. 219 n. 1.
Esse, quod iam Freinshemius deletum voluit, Bekkerus nuper
induxit. Sed abest ab uno tantum non magnae auctoritatis co-
dice. Et cf. supra ad §. 10 et ad XXII, 47, 6, ubi singulos
infinitivos historicos aliis modis non raro interponi ostendimus.

sacerdoti — ac templi antist.) „ei, qui sacra fe-
cisset, et toti collegio antistitum templi.“ Crevier.

XXV.

ut — neg. daret, ut) De repetitione coniunctionis cf. 1
quae dicta sunt ad XXI, 19, 6.

2 turna solitudine per urbem acta, senatus aedilibus negotium daret, ut urbem circumirent apeririue tabernas et maestitiae publicae speciem urbi demi iuberent, tum Ti. Sempromius senatum habuit consolatusque Patres est et adhortatus, 3 ne, qui Cannensi ruinae non succubuissent, ad minores 4 calamitates animos summitterent. Quod ad Carthaginienses hostes Hannibalemque attineret, prospera modo

2 urbem circumirent) Cf. III, 17 extr. Patres circumire plebem, inferentesque se in circulos, sermones tempore aptos serere; ibid. 72 in. circumire tribunos, orare; XXVI, 29 in. Circumibant enim senatum cum veste sordida; XLII, 37 in. ut — oram maris, in occidentem versi, ante hiemem circumirent. Marcio et Atilio Epirus, Aetolia et Thessalia circum-eundae assignantur. Cf. ad XXII, 1, 7.

3 Cannensi ruinae) Ita non raro magnae cladis sive calamitatis vim ruinae nomini Livius subiicit. V. V, 51 extr. in ruina rerum nostrarum; XXV, 4 in. cuius exilium ruina urbis secuta fuerit; XXVI, 41 med. In hac ruina rerum stetit una integra atque immobilis virtus populi Romani; XXXI, 29 post med. quarum (urbium) ruinis crevit urbs Romana; XLV, 26 post in.

ad minores c.) De hac praepositionis ad vi, quum id infert, cuius respectu aliquid fit, ubi Germani solemus ponere: auf Etwas hin, dictum ad XXI, 41, 3. Cf. et infra XXIV, 14, 9; 37, 1. Docet autem Handius (Tursell. I, p. 101 §. 3), eam dicendi consuetudinem a Ciceronis libris alienam esse.

4 Quod — attineret) Perperam videntur recentiores editores praeter unum Bekkerum Gronovii coniecturam repudiasse scribentis attineret, quum in codd. paene omnibus sit attinet. Nam etsi ad defendendam hanc lectionem in auxilium possunt vocari tales loci, quales attulimus ad XXI, 3, 3 et XXII, 34, 7; infra c. 33, 12; 44, 1, maxime tamen videtur hoc respiciendum esse, quod Livius, ubicunque in oratione obliqua ea usus formula dicendi est, quo nihil frequentius, coniunctivum posuit, non indicativum. Quare hoc uno loco aliter eum dixisse, minus credibile est. Quis autem non videt, facillime fieri potuisse, ut altera forma mutaretur cum altera? Adde, quod in uno cod. superest attinent, in altero pinet, quae lectiones ex coniunctivi forma originem videntur duxisse. Confer autem III, 50 med.; VIII, 2 in.; V, 30 in.; XXIII, 43 in.; ibid. 48, 3 et 5; XXIV, 16 ante med.; XXVIII, 32 med.; XXX, 8 in.; ibid. 41 in.; XXXI, 25 med.; XXXIX, 39 med.; ibid. 40 in.; ibid. 45 in.; ibid.; XXXV, 30 extr.; XXXVI, 40 med.; XLIII, 7 extr., quibus omnibus locis coniunctivo Livium usum esse videmus. Ceterum etiam hoc monemus, quod ex iis, qui recentiore aetate Latine scribunt, negligunt multi, eam structuram

essent, sicut speraret, futura, Gallicum bellum et omitti tuto et differri posse, ultionemque eam fraudis in eorum ac populi Romani potestate fore. De hoste Poeno exercitibusque, per quos id bellum gereretur, consultandum atque agitandum. Ipse primum, quid peditum 5 equitumque, quid civium, quid sociorum in exercitu esset dictatoris, disseruit. Tum Marcellus suarum copiarum summam exposuit. Quid in Apulia cum C. Terentio consule 6 esset, a peritis quaesitum est. Nec, unde consulares exercitus satis firmi ad tantum bellum efficerentur, inibatur ratio. Itaque Galliam, quanquam stimulabat iusta ira, omitti eo anno placuit. Exercitus dictatoris consuli decretus est. De exercitu Marcelli, qui eorum ex fuga Cannensi essent, 7

huius locutionis esse, ut praemittatur *quod* praepositioni et substantivo, non subiiciatur.

prosp. modo essent — futura) i. e. modo sive dummodo, quod ad Carthaginienses attineret, prosperae res essent futurae. Cf. infra c. 49, 12 *ut quae* (provincia) *maxime omnium belli avida, modo praeda aut merces esset*; IX, 3 in. *Modo ad hostem pervenire liceat*; 19 extr. *modo sit perpetuus huius, qua vivimus, pacis amor.* Cf. et ad XXI, 52, 4 et ibid. ad 44, 7.

cum C. Terentio) V. supra ad c. 19, 17. 6

a peritis) i. e. quibus cognitus exercitus ille eiusque numerus esset. Ita non raro in *perito* quae sit vis, non adiecto genitivo, ex ceteris orationis verbis eliciendum. V. VIII, 36 post in. *Sensit peritus dux, quae res victoriae obstaret.*

satis firmi) *Firmum* dicitur etiam in animatis, quae magni sunt roboris. V. infra c. 34, 12; IX, 44 med. *relicto firmo praesidio*; Nep. Eum. 3 *quum neque magnas copias neque firmas haberet*; Caes. b. g. I, 3 *per tris potentissimos ac firmissimos populos totius Galliae sese potiri posse sperant*; ibid. VII, 60 *cohortes, quas minime firmas ad dimicandum esse existimabat.*

stimulabat) Verbum *stimulandi* interdum sine casu ponitur. V. I, 15 in.; XXI, 53, 6; XLII, 18 post med.; XLIV, 17 med.

De exercitu M.) „Ideo nominatim de *Marcelli* exercitu, qui eorum ex fuga Cannensi essent, in Siciliam traduci iubentur, quod Marcellus, quum Terentius ad dictatorem dicendum Romam arcesseretur, exercitum eius accepit (Liv. XXII, 57), unde et legiones in castris Claudianis supra Suessulam tendentes Cannensis maxime exercitus fuisse dicuntur infra hoc libro c. 31, 4. Terentium postea Apuliae praefuisse ibique ex-

in Siciliam eos traduci atque ibi militare, donec in Italia
 8 bellum esset, placuit. Eodem ex dictatoris legionibus reiici
 militem minimi quemque roboris, nullo praestituto militiae
 9 tempore, nisi qui stipendiorum legitimorum esset. Duae
 legiones urbanae alteri consuli, qui in locum L. Postumii
 suffectus esset, decretae sunt, eumque, quum primum sal-
 10 vis auspiciis posset, creari placuit. Legiones praeterea
 duas primo quoque tempore ex Sicilia acciri, atque inde
 consulem, cui legiones urbanae evenissent, militum sumere
 11 quantum opus esset. C. Terentio consuli propagari in an-

ercitum habuisse, non tantum ex hoc cap. constat, verum etiam ex c. 22 et 23; unde vero acceperit et, num in eo etiam ex proelio Cannensi elapsi fuerint, Livius non refert. Fortasse accepit partem eorum militum, quos M. Iunius dictator conscripsit, XXII, 57 et XXIII, 14.⁶ Drakenb. Ceterum *de praeposito* h. l. significat *quod attinet ad*. Cf. infra c. 31, 3. Alii explicant per *ex*. Ita Livius v. c. locutus est XXXI, 8 med. *ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarios, quos posset, duceret*. Sed hic quum eorum adiecerit, altera ratio videtur praefenda esse.

qui eorum) De frequenti hac structura v. ad XXI, 26, 7; praeterea cf. supra ad c. 14, 3.

ex fuga Cannensi) Cf. VIII, 19 med. *pauci in turba fugae extremae — caesi*.

8 *nisi qui st. l. esset*) V. ad c. 15, 4. Stipendia legitima erant vicenorum annorum in pedite, denu in equite. Ad structuram cf. XXIX, 1 med. *plurimorum stipendiorum ex legionibus milites delegit*. Pro eo aliis locis *habendi* verbo usus Livius est, ut XXVI, 28 med. *dimissis, qui plurima stipendia haberent*; XXXI, 8 sub fin. *ut quisque minime multa stipendia haberet*.

10 *consulem — sumere*) In optimo cod. a pr. manu est: *consul — sumere*, a sec., ut in ceteris omnibus: *consul — sumeret*. Hinc Gronovius scribendum coniecit: *consulem — sumere*, quam coniecturam recte videtur Bekkerus recepissee. Nam etsi Livius saepe ab altera in alteram structuram abit (v. ad XXI, 49, 7), hic tamen id non videtur fecisse, quum quod sequitur enuntiatum (§. 11) et ipsum positum sit in accus. cum infin. Accedit quod *em* literae sive *e* facile excidere ante *cui* potuerunt, minus facile *t* ante *g*.

11 *propagari*) Ita optimi quique codd., ceteri frequentis librorum errore *prorogari*. Et hoc quidem proprie in ea re ponitur, sed alterum quoque a consuetudine Latinae scribentium alienum non esse, Gronovius ostendit allatis his exemplis: Suet. Aug. 23 *praesidibus provinciarum propagavit imperium*; Cic.

num imperium, neque de eo exercitu, quem ad praesidium Apuliae haberet, quicquam minui.

XXVI. Dum haec in Italia geruntur apparanturque, 1
nihilò segnius in Hispania bellum erat, sed ad eam diem
magis prosperum Romanis. P. et Cn. Scipionibus inter se 2
partitis copias, ut Cnaeus terra, Publius navibus rem ge-
reret, Hasdrubal, Poenorum imperator, neutri parti virium
satis fidens, procul ab hoste, intervallo ac locis tutus, te-
nebat se, quoad multum ac diu obtestanti quattuor milia
peditum et quingenti equites in supplementum missi ex A-
frica sunt. Tum, refecta tandem spe, castra propius hostem 3

Att. VIII, 3, 2 *ille provinciae propagator*. Spectatur autem
in *prorogando* legitima imperii in longius tempus deferendi ra-
tio, in *propagando* nihil aliud nisi imperii continuatio.
in annum) Cf. infra ad XXIV, 8, 7.

XXVI.

Dum — geruntur) V. Z. §. 506; Sch. p. 509 sq.; 1
Weiss. §. 445.

ad eam diem) Fere, ubi adiungitur *is*, nomen diei ge-
neris feminini esse, diximus ad XXII, 8, 6, ubi vid. .

P. et Cn. Scipionibus) V. supra ad c. 21, 7. 2

ut — gereret) V. supra ad c. 16, 14.

locis tutus) In optimis codicibus legitur *tutus*, in aliis
tutis. Cf. Tac. Hist. III, 9 *castra praemuniit, tutus loco,*
quum terga flumine, latera obiectu paludis tegerentur; Liv.
XXVII, 18 post med. *levem et concursatorem hostem atque*
intervallo tutum; XXVIII, 22 in. *nec urbem aut situ aut mu-*
nimento tutam habebant.

quoad — missi — sunt) De vi, quae hic est in *quo-*
ad cf. infra c. 34, 14 *qui rem gereret, quoad Mucius conva-*
luisset; II, 12 extr. *ceteri — quoad te opportunum fortuna de-*
derit, suo quisque tempore aderunt; VII, 34 in. *Dum id mo-*
rae Samnitibus est, quoad totum in vallem infimam demitte-
ret agmen; VIII, 2 in.; ibid. 23 med.; infra XXIV, 16, 13.

multum ac diu) Hand. Tursell. II, 289: „*Diu saepe*
iungitur cum voc. multum, ut et diurnitas temporis et simul
assiduitas vel animi attentio significetur.“ V. Liv. XXVI, 38
med. *Multum ac diu cunctatus*; XLII, 25 sub fin. *multum ac*
diu vociferatum. Praecedit autem modo *multum modo diu*.
Ita priore loco positum est *multum*: Cic. Sen. c. 3, 9; de leg.
agr. II, 32, 88; de inv. II, 19, 58; altero: Cic. Orat. I, 1;
de orat. I, 33, 152; Att. IV, 13, 2; Sall. Ing. 94, 3.

instrui pararique) V. ad XXIV, 40, 5. 3

movit, classemque et ipse instrui pararique iubet ad insulas
 4 maritimamque oram tutandam. In ipso impetu movendarum
 de integro rerum perculit eum praefectorum navium transi-
 tio, qui, post classem ad Iberum per pavorem desertam
 graviter increpiti, nunquam deinde satis fidi aut duci aut
 5 Carthaginensium rebus fuerant. Fecerant hi transfugae mo-
 tum in Tartessorum gente, desciverantque iis auctoribus
 6 urbes aliquot; una etiam ab ipsis vi capta fuerat. In eam
 gentem versum ab Romanis bellum est; infestoque exercitu
 Hasdrubal ingressus agrum hostium, pro captae ante dies

4 *transitio*) *Transitio* ita locum habebat, ut hostis con-
 silia adiuvarent. Neque enim vere ad Romanos transisse, ex
 sequentibus colligi potest. Ceterum *transitio* ac *transire* saepe
 de transfugis dicitur. Itaque hos et ipsos mox §. 5 *transfugas*
 Livius dicit. Cf. I, 27 in.; II, 25 in.; XXV, 15 post in.;
 XXVI, 12 in.; XXVII, 20 med., ubi plurali numero Livius
 usus bis est; XLII, 6 sub fin., alibi.

post cl. — desertam) Quod ad ipsam rem attinet cf.
 XXII, 19; praeterea supra ad c. 17, 8.

5 *Tartessorum*) Haec lectio (vel *Tartesiorum*) libro-
 rum optimorum est, neque in ullo omnino apparet *Carpesiorum*,
 quod ind. a Drakenborchio ab editoribus tantum non omnibus
 receptum est. Quod vereor ne perperam fecerint. Nam quum
 Carpesii, quorum mentionem facit Polyb. III, 14, a Livio XXI,
 5 et II dicti sint *Carpetani*, qui potest credible esse, eum
 hic non eodem eius gentis nomine, sed alio, usurum fuisse?
 Deinde quod contra librorum lectionem affert Dukerus, Tar-
 tessum urbem ad ostia Baetis haud procul oceano fuisse, Has-
 drubalem autem non tam longe ab Ibero abfuisse, non magnum
 ad rem momentum facit. Nam dum terra Hasdrubal propius
 Romanos movet (§. 3), potuit illis locis classis esse, utpote
 quae foede victa nondum auderet hosti occurrere. Et maxime
 verisimile est, gentem a navium statione non procul sitam, ut
 Carpetanos, sed propinquam, ab praefectis navium sollicita-
 tam esse.

6 *versum ab R. b. est*) Cf. XXIV, 36, 4 *versumque ab*
Italia bellum, adeo uterque populus in Siciliam intentus, vi-
deri poterat. Quod ad structuram attinet, nihil apud Latinos
 frequentius quam iunctae hunc in modum singulis verbis binae di-
 versae praepositiones. Cf. II, 20 med. *metu ancipiti versi a*
fuga Romani in hostem; ibid. 27 post med. *metusque omnis*
et periculum libertatis—in creditores a debitoribus verterant;
 IV, 22 extr. *intentis Etruscis ad vanas a certo periculo minas.*
 V. infra ad XXIV, 5, 12.

infestoque exercitu — ingr.) i. e. hostiliter cum

paucos urbis moenibus Chalbum, nobilem Tartessorum ducem, cum valido exercitu castris sese tenentem, aggredi statuit. Praemissa igitur levi armatura, quae eliceret ho- 7
stes ad certamen, peditum partem ad depopulandum per agros passim dimisit, ut palantes exciperent. Simul et ad 8
castra tumultus erat et per agros fugaque et caedes; de- inde undique diversis itineribus quum in castra se recepis-
sent, adeo repente decessit animis pavor, ut non ad muni-
menta modo defendenda satis animorum esset, sed etiam ad lacessendum hostem proelio. Erumpunt igitur agmine e 9
castris, tripudiantes more suo; repentinaque eorum audacia terrorem hosti, paullo ante ultro lacessenti, incussit. Ita- 10

exercitu ingressus. De frequenti hac locutione v. ad XXI, 7
4 et de structura ad XXI, 48, 4.

pro—moenibus) Haec iunge cum verbis: *sese tenentem*.
V. Weiss. §. 245. n. 4; Z. §. 311.

c. sese tenentem) Exempla huius structurae v. ad
XXII, 18, 1; infra c. 44, 6.

passim dimisit) i. e. in omnes partes dimisit. V. ad 7
XXI, 61, 2. Heusingerus quaerit, nonne ante *ut* inserendum
sit, quod excidere ibi facile potuit, *et*. Sed ipse recte vide-
tur vidisse, verba: *ut — exciperent*, referenda esse ad *passim*,
ut sententia haec sit: ad depopulandum dimisit et quidem pas-
sim, ut etc.

Simul et — et) Ita saepe Livius dicit, ut opponi inter 8
se, quae in idem tempus incidunt, significet. Cf. III, 62 extr.
*simulque et hosti se opponunt et — animos peditum accen-
dunt*; V, 26 extr. *ni fortuna imperatori Romano simul et co-
gnitae rebus bellicis virtutis specimen et maturam victoriam
dedisset*; X, 43 post in.; XXVI, 43 post med.; XXXVII, 16 in.
Asyndeton ad rem ostendendam, quae repente incidit, valet.
Cf. ad XXI, 58, 5.

fugaque et caedes) De *que — et* v. ad XXI, 30, 2.
Nervose hac iunctura prior periodi pars, ubi ipsi rei convenien-
ter concitatius fertur oratio, clauditur.

agmine) De hoc ablativo cf. ad XXII, 30, 1. 9

tripudiantes) V. ad XXI, 42, 3. Adde I, 20 med.
*Salios item duodecim — per urbem ire canentes carmina cum
tripudiis sollemnique saltatu iussit.*

tutum fl. etiam obiecto) Quum optimi codices con- 10
sentiant in omittenda particula *que* post *tutum*, recte eam vi-
dentur delevisse Crevierius et Drakenborchius aliique. Est igitur
iunctura ea, de qua diximus ad XXI, 54 extr., ut per *etiam*
aliquid adiungatur. De vocibus *et ipse* cf. supra ad c. 19, 4.

que et ipse Hasdrubal in collem satis arduum, tutum flumine etiam obiecto, tum copias subducit et praemissam levem armaturam equitesque palatos eodem recipit; nec aut
 11 colli aut flumini satis fidens, vallo castra permunit. In hoc alterno pavore certamina aliquot sunt contracta; nec Numida Hispano eques par fuit, nec iaculator Maurus caetrato, velocitate pari, robore animi viriumque aliquantum praestanti.

- 1 **XXVII.** Postquam neque elicere Poenum ad certamen obversati castris poterant, neque castrorum oppugnatio fa-
 2 cilis erat, urbem Ascuam, quo, fines hostium ingrediens, Hasdrubal frumentum commeatusque alios convexerat, vi capiunt omnique circa agro potiuntur. Nec iam aut in ag-
 3 mine aut in castris ullo imperio contineri. Quam ubi negli-

tum) i. e. postquam incussus iis, qui ante ad pugnam provocaverant, terror erat. Neque alienam a Livii dictione esse hanc vocis collocationem, qua longius reiiciatur, Walchius docuit (Emend. p. 197) allatis exemplis: XXV, 10 post in. *Ubi illuxit, et Romanis Punica et Gallica arma cognita tum dubitationem exemerunt*; ibid. 31 sub fin. *praedae tantum fuit, quantum vix capta Carthagine tum fuisset*; XL, 21 sub fin. *sed non solum parendum patri tum, sed etiam assentiendum erat*. Adde V, 22 in. *Quum iam humanae opes egestae a Veis essent, amoliri tum Deum dona coepere*.

nec aut c. aut flumini etc.) Negatio, si verum quaerimus, non refertur ad enuntiatum primum, sed ad secundarium, ut scribendum fuerit: *et neque colli neque flumini satis fidens — permunit*. Satis frequens autem hoc attractionis genus esse, ostendimus ad XXII, 22, 4.

- 11 *nec — nec*) Quod priore loco positum est *nec*, una et refertur ad posterius *nec* et haec verba cum iis, quae antecedunt, connectit. V. de hoc dicendi genere ad XXI, 41, 15. *caetrato*) De *caetratis* v. ad XXI, 21, 12. *robore an. viriumque*) *Robur* et *vires* quomodo inter se differant, v. ad XXI, 1, 2, ubi videbis saepius apud Livium legi *robur virium*. Praeterea cf. supra ad c. 17, 4.

XXVII.

- 1 *Postquam — poterant*) De hac structura v. ad XXI, 12, 4; infra c. 42, 3.
 2 *in agmine*) i. e. in itinere. Cf. XL, 39 extr. *primos tumultus, in agmine centuriones stare omnes, suo quemque loco, et arma expedire iubendo, sedavit*.

gentiam ex re, ut sit, bene gesta oriri senserat Hasdrubal, cohortatus milites, ut palatos sine signis hostes aggredirentur, degressus colle, pergīt ire acie instructa ad castra. Quem ut adesse tumultuosi nuntii refugientes ex speculis 4

cohortatus m. — degressus) i. e. postquam cohortatus est milites, degressus colle pergīt ire. Itaque nulla inserta est coniunctio. Cf. ad c. 1, 4 et ad XXI, 4, 7; infra c. 34, 16.

palatos) Superiore cap. §. 7 dixit: *ut palantes exciperent*. Sed utramque formam frequentem esse, apparet ex eis exemplis, quae ad XXI, 61, 2 allata sunt.

sine signis) ita ut non haberent, quo, si in eos impetus fieret, colligerentur ad resistendum.

pergīt ire) De hac locutione diximus ad XXI, 22, 9.

tumultuosi n. refugientes — attulere) Optimorum codicum lectio est: *tumultuose nunciare* (vel *nunciare*) *fugientes ex speculis stationibusque attulere*, unde Gronovius *attulere* a mala manu esse ratus coniecit: *quem ut adesse tumultuose nunciavere refugientes ex speculis stationibusque, ad arma conclamatum est*. Probavere hanc coniecturam plerique omnes, qui deinde fuerunt, editores, nisi quod auctore Drakenborchio *pro refugientes* scripserunt *fugientes*. Sed *attulere*, quod omissum ab editoribus est, quum in uno tantum eoque exiguae fidei codice desit, non potest recte omitti. Similiter XXIV, 1, 6 Livius dixit: *refugientes pauci aliam omnem multitudinem in potestate hostium esse afferebant*. Itaque vera potius videtur esse vetus scriptura librorum typis expressorum, quam iniuria Drakenborchius sprexit: *tumultuosi nuntii, refugientes ex sp. st., attulere*. Librarii enim, quum iunxissent: *nuntiare fugientes*, pro *nuntiare* sive errore calami seu rectam sibi visi reycare formam posuerunt *nuntiare*, unde lectio illa codicum orta. Nam quod in nonnullis est *nuntiare*, s videtur, ut saepissime, natum esse ex insequenti litera *f*. Nec praetulerim ei lectioni, quod nuper Weissenbornius ex coniectura proposuit: *tumultuosi nuntii ac refugientes ex speculis stationibusque attulere*, ita ut primum nuntios venisse, deinde milites ipsos refugientes velit. Nam ex speculis late prospectum praebentibus (cf. XXII, 19, 6 et 7) non primum, sed alterum nuntium venisse, id, praesertim quum, ex propinquo hostes venisse, res ipsa indicet, parum credibile est; nec satis apparet, cur discernantur nuntii tumultuosi ab iis, qui ex speculis refugerint, quos et ipsos rem tumultuose nuntiasse, non est, quod dubitemus. Ad illustrandam locutionem conferri possunt: II, 24 in. *Latini equites cum tumultuoso advolant nuntio*; X, 33 sub fin. *fama tumultuosior etiam quam res erant*; XXVI, 9 post in. *Tumultuosius quam allatum erat*; XXVII, 33 in. *alii, maiorem afferentes tumultum, nuntii occurrunt*; IV, 28 med. *in otio tumultuosi, in bello segnes*.

- 5 stationibusque attulere, ad arma conclamatum est. Ut quisque arma ceperat, sine imperio, sine signo, incompositi, inordinati in proelium ruunt. Iam primi conseruerant manus, quum alii catervatim currerent, alii nondum e castris exissent.
- 6 Tamen primo ipsa audacia terruere hostem. Deinde, rari in confertos illati, quum paucitas parum tuta esset, respi-
- 7 cere alii alios, et undique pulsus coire in orbem; et dum corporibus applicantur armaque armis iungunt, in artum compulsi, quum vix movendis armis satis spatii esset, corona
- 8 hostium cincti, ad multum diei caeduntur. Exigua pars,

- 5 *Ut quisque*) Etiam hic animadvertite asyndeton. Cf. cap. pr. §. 8.

incompositi, inordinati) Est proprie: non instructi ad pugnam, nullo ordinum discrimine. V. XLIV, 38 extr. *Quid? quod hostes per summum otium instruxerant aciem, reparaverant animos, stabant compositi suis quisque ordinibus? Nobis tunc repente trepidandum in acie instruenda erat et incompositis concurrendum?* Et prior quidem vox quum latius pateat, potest et complecti, quod inordinatum est. Cf. Liv. XL, 28 in. *dispersi, inordinati exhibant*, ac deinde: *Adversus ita incompositos eos venientes*. Sed omnino interdum iunguntur haec vocabula, ubi de militibus dicitur nullo ordine agentibus ideoque pugnae parum idoneis. V. XLIV, 12 in. *incompositos atque inordinatos fugant*; XXII, 50, 8 *per hos, qui inordinati atque incompositi obstrepunt portis, erumpamus*; ibid. 56 in. *Ad decem milia militum ferme esse incompositorum inordinatorumque* (de reliquiis pugnae Cannensis); XLIV, 12 in.

- 6 *ipsa audacia*) i. e. *eben durch ihre Kühnheit*. Et ita explicanda erant XXI, 9, 12 verba: *quum — ipso motu multo maiorem ignem ferret*.

coire in orbem) De hac locutione cf. ad XXII, 29, 5 et ad XXI, 56, 2.

- 7 *corporibus applicantur*) i. e. inter se sive alteri alteris. Nam *applicari* interdum ponitur sine casu, ut XXI, 28, 8 in *minorem applicatam* (ratem) *transgressi sunt*; XXVI, 44 extr. *dum applicant, dum partim exponunt scalas militesque*. Nonnulli minoris fidei codices: *dum corpora corporibus applicantur*, quod probarunt Crevierius et Doeringius. Probabilior est quod Weissenbornius unius ex optimis codd. (Flor.) lectione *applicant* nisus coniecit: *dum corpora corporibus applicant*. Nam hoc videtur firmare, quae sequuntur: *armaque armis iungunt*.

corona h. cincti) Cf. quae supra dicta sunt ad c. 18, 5. Neque vero semper haec locutio ad eos refertur, qui ab omni

eruptione facta, silvas ac montes petit. Parique terrore et castra sunt deserta, et universa gens postero die in dedicationem venit. Nec diu in pacto mansit. Nam subinde ab 9 Carthagine allatum est, ut Hasdrubal primo quoque tempore in Italiam exercitum duceret; quae vulgata res per Hispaniam omnium ferme animos ad Romanos avertit. Ita- 10 que Hasdrubal extemplo literas Carthaginem mittit, indicans, quanto fama profectionis suae damno fuisset. *Si vero inde pergeret, priusquam Iberum transiret, Romanorum Hispaniam fore. Nam praeterquam quod nec praesidium 11 nec duce[m] haberet, quem relinqueret pro se, eos imperatores esse Romanos, quibus vix aequis viribus resisti possit. Itaque si ulla Hispaniae cura esset, successo- 12*

parte aggreduuntur, sed etiam ad eos, qui undique vim hostium repellere student. V. IV, 27 med. *pars militum portarum stationes firmant, pars corona vallum cingunt*; ibid. 19 extr. *Fabius Vibulanus corona primum vallum defendit.*

Nec) V. supra ad c. 3, 3.

in pacto) Codd. omnes: *in pacato*. Sed recte videtur Bekkerus ex Strothii coniectura recepisse: *in pacto*. *In pacato* de loco dixit Livius VIII, 34 extr. *vagi milites in pacato, in hostico errent*. Cf. et XXIX, 2 in. Quamquam autem non desunt exempla, ubi id adiectivum in neutro genere pro substantivo positum de eo dicatur, quod mentem seu sententiam prodat ad pacem inclinatam (ut XXI, 20, 7 *nec hospitale quicquam pacatumve satis prius auditum*; XXVIII, 3 post in. *Ubi nihil pacati respondebatur*; XXXI, 17 in.; XXXVI, 22 in.; XLIII, 18 sub fin.), tamen non videtur in eam sententiam per circumlocutionem *manere* coniungi posse cum *in* et neutro genere adiectivorum. Neque enim Latini dicunt; in fido, in amico etc. manere ut in fide, in amicitia sive fidum, amicum manere. Itaque Livium potius dicturum fuisse credibile est *in pace mansit*, ut XXX, 32 sub fin. Contra alterum, quod dedit Strothius, confirmat Cicero Verr. I, 6 *Nec diu in conditione ac pacto mansit*. Cf. et Nep. Ages. 2 *In qua pactione summa fide mansit Agesilaus*; Caes. b. g. I, 36 *si in eo manerent, quod convenisset.*

vero) *Vero* etiam hic emphasin habet. Cf. ad XXI, 10 11, 4. Opponitur autem ipsa profectio ut maius famae profectio- nis. Perperam igitur Crevierius pro *vero* suavit: *movere*.

si ulla H. c. esset) i. e. si vel minima cura esset. Cf. 12 XXVII, 9 sub fin. *si ulla pietas, si memoria antiquae patriae esset.*

cui ut — evenirent) *Ut* deest in optimis codicibus,

rem sibi cum valido exercitu mitterent; cui ut omnia prospere evenirent, non tamen otiosam provinciam fore.

- 1 XXVIII. Hae literae quanquam primo admodum moverunt senatum, tamen, quia Italiae cura prior potiorque erat, nihil de Hasdrubale neque de copiis eius mutatum est.
- 2 Himilco cum exercitu iusto et aucta classe ad retinendam
- 3 terra marique ac tuendam Hispaniam est missus; qui ut pedestres navalesque copias traiecit, castris communis navibusque subductis et vallo circumdatis, cum equitibus delectis ipse, quantum maxime accelerare poterat, per dubios infestosque populos iuxta intentus ad Hasdrubalem pervenit.

deteriores pro eo habent *si*. Illud, quod, ut ait Crevierius, absorberi facile potuit ab ultimis duabus literis vocis proximae, Gronovius restituit. De vi vocis v. ad XXI, 47, 5; Z. §. 531; Weiss. §. 415 n. 2.

XXVIII.

- 1 *prior potiorque*) De vi, quae est in priore cf. II, 48 in. *neque bella neque delectus neque ullam aliam priorem curam agere*; III, 19 in. *consilium et modum adhibendo priores erant*; *ibid.* 59 extr. *ut Patrum salutis libertatisque prior plebeio magistratui quam patricio cura fuisset*; XXVII, 8 post in. *ut nemo tota iuventute haberetur prior nec probatior*. Cf. ad XXI, 4, 8. Adiungitur ut h. l. *potior*: VIII, 29 in.; XXXVI, 7 post in.; XXXIX, 47 in.; atque etiam in gradu superlativo: XXVI, 40 in. *primum ac potissimum omnium ratus*.
- 2 *Himilco*) Opponitur hic Hasdrubali. Hinc propter eam causam, de qua supra dictum est ad c. 5, 11, omissa est particula adversativa.
- 3 *pedestres navalesque c.*) Ita frequenter inter se opponi *pedestres* et *navales copias*, *pedibus* et *navibus* et quae sunt eiusdem generis, ostendimus ad XXI, 31, 11. *subductis*) Naves quam statuebantur in sicco, *subduci* dicebantur. V. XXIX, 1 med. *novas* (naves) *Panormi subducit*, quia ex viridi materia raptim factae erant, *ut in sicco hibernarent*; XXVII, 17 med. *subductis navibus Tarracone*; XLII, 27 in. *ut ex veteribus quinquereimis in navalibus Romae subductis, quae possent usui esse, reficeret*; XLV, 2 sub fin.; XXXI, 22 in.; XLV, 42 extr. Opponitur *deducere* ut XXXVII, 12 in. *naves, quae subductae Canis erant, deduxit*. V. ad XXI, 17, 3. *quantum maxime*) Cf. supra ad c. 16, 12. *dubios*) V. infra ad XXIV, 20, 13. *iuxta intentus*) Male hoc Dukerus ita explicat: „aeque, haud minus intentus ad cavendas insidias aut vim quam

Quum decreta senatus mandataque exposuisset, atque edo- 4
ctus esset ipse in vicem, quemadmodum tractandum bellum
in Hispania foret, retro in sua castra rediit, nulla re quam
celeritate tutior, quod undique abierat, antequam consen- 5
sirent. Hasdrubal, priusquam moveret castra, pecunias im-
perat populis omnibus suae ditionis, satis gnarus, Hanni-
balem transitus quosdam pretio mercatum, nec auxilia Gal- 6
lica aliter quam conducta habuisse; inopem tantum iter in-
gressum vix penetraturum ad Alpes fuisse. Pecuniis igitur
raptim exactis, ad Iberum descendit.

Decreta Carthaginensium et Hasdrubalis iter ubi ad 7
Romanos sunt perlata, omnia omissis rebus, ambo duces

infesti illi ac dubii populi ad insidias ipsi struendas aut vim
faciendam. Contra vide VI, 6 extr. *parere atque imperare
iuxta paratos*; XXI, 33, 4 *iuxta in via ac devia assueti*; V, 6
post in. *iuxta hieme atque aestate bella gerere posse*; IX, 13
sub fin. *iuxta obsidentes obsessosque inopia vexavit*; infra
XXIV, 37, 4.

edoctus esset) Codices ad unum omnes praebent in- 4
eptam scripturam *edocuisset*. Hinc Valla coniecit scribendum
aut *edidicisset* aut *edoctus fuisset*. Prius illud, receptum ab
omnibus adhuc editoribus, tamen verum esse non videtur: nul-
lus enim apud Livium locus est, ubi *ediscere* pro accurate co-
gnoscendo posuit, quod ne apud alios quidem nisi rarissime
legitur. Contra nihil apud eum frequentius, quam in eam, quae
hic opus est, sententiam dictum verbum *edocendi*; cuius rei
exempla afferre nihil attinet. Ac si ipsas literas spectes, multo
facilius *edoctus esset* sive *edoctuseet* mutari potuisse in *edo-
cuisset* quam in *edidicisset*, nemo est quin videat. Accedit quod
saepissime in libris mss. ita confusa sunt plusquamperfecta
activi et passivi, quod plurimis exemplis Drakenb. ostendit ad
c. 29, 16.

retro — rediit) Similia v. ad XXII, 6, 7; infra c. 36, 6;
XXIV, 39, 11; 40, 9.

consentirent) i. e. Hispani ubique, qua transibat. Non
enim poterat fieri sine coetu et concursu, quum delectos equi-
tes praesidium secum duceret Himilco. Gronov.

transitus quosdam) De numero plur. huius verbi di- 5
versaque vi, quum vel locus intelligitur, per quem transitur vel
ipsum transire sive copia transeundi cf. ad XXI, 23, 1; infra
ad XXIV, 5, 5.

inopem — ingressum) V. supra ad c. 23, 9. Perperam 6
igitur plerique editores *inopem* distinctione separarunt a par-
ticipio.

- 8 iunctis copiis ire obviam coeptis atque obsistere parant; rati, si Hannibali, vix per se ipsi tolerando Italiae hosti, Hasdrubal dux atque Hispaniensis exercitus esset iunctus, illum
 9 Romani finem imperii fore. His anxii curis ad Iberum contrahunt copias; et, transito amne, quum diu consultassent, utrum castra castris conferrent an satis haberent sociis Carthaginiensium oppugnandis morari ab itinere proposito hostem,

- 7 *Decreta Carth. et iter Hasdr.)* De collocacione verborum v. infra ad c. 44, 5.

iunctis copiis) Non seiungenda haec, quod a plerisque editoribus factum est, distinctione a ceteris verbis; nam arctissime cohaerent inter se: *iunctis copiis ire — parant.* Cf. init. §. 9; praeterea de ablativo ad XXI, 48, 4; Z. §. 473; Weiss. §. 274. n. 6.

- 8 *illum Rom. f. imperii f.)* *Illum* unus, sed omnium praestantissimus cod. habet; ceteri alia alii. Cf. exempla a Gronovio laudata II, 11 extr. *Ita caesi in medio praedatores, neque ad pugnam viribus pares, et ad fugam saeptis omnibus viis. Finisque ille tam effuse evagandi Etruscis fuit;* III, 36 in. *Ille finis Appio alienae personae ferendae fuit;* ibid. 70 med. *magnam vim ex equis praecipitavere, ipsos equosque spiculis confodere. Is finis pugnae equestris fuit.* V. Z. §. 372 extr.; Sch. p. 372; Weiss. §. 157. n. 2. Quod ad structuram verborum attinet, maluit Livius causam, qua movebantur duces Romani, ut ita agerent (*rati, si H.* etc.), subiungere quam praemittere, quum multo gravior sic exsisteret orbis verborum exitus. Hinc periodus ex eo genere est, ubi medium locum tenet enuntiatio primaria, circumdatis enuntiatis secundariis, sed ita, ut quae minoris momenti sunt, praecedant, subsequantur quae pondere sententiae praevalent.

per se ipsi t. hosti) Cf. supra ad c. 19, 4 et ad verba: *Hispaniensis exercitus* ad c. 48, 11.

- 9 *transito amne)* Cf. II, 10 post in. *Si transitum pontem a tergo reliquissent;* XXI, 43, 4 *Alpes — transitae.*

castra c. conferrent) Cf. XXVI, 12 sub fin. *Sic ad Cannas, sic ad Trasimenum rem bene gestam: coeundo, conferendo cum hoste castra, fortunam tentando;* IV, 27 post in. *nec, ex quo castris castra collata sunt, cessatum a levibus proeliis est;* X, 32 med. *Quum castra castris collata essent, — ausi Samnites sunt — castra Romana oppugnare;* XXVII, 12 med. *Marcellus vestigiis instabat castrisque castris conferebat;* ibid. 27 in. *Marcellum tanta cupiditas tenebat dimicandi cum Hannibale, ut nunquam satis castra castris collata crederet;* XLIV, 20 in. In eandem sententiam dicuntur *castra castris coniungi*, ut III, 69 extr.; IV, 32 med.

morari ab itinere) Cf. X, 41 post in. *quos timor mo-*

urbem a propinquo flumine Iberam appellatam, opulentissi- 10
mam ea tempestate regionis eius, oppugnare parant. Quod 11
ubi sensit Hasdrubal, pro ope ferenda sociis perguit ipse ire
ad urbem, deditam nuper in fidem Romanorum, oppugnandam. Ita iam coepta obsidio omissa ab Romanis est, et in 12
ipsum Hasdrubalem versum bellum.

XXIX. Quinque milium intervallo castra distantia ha- 1
buere paucos dies, nec sine levibus proeliis, nec ut in aciem
exirent. Tandem uno eodemque die velut ex composito 2
utrimque signum pugnae propositum est atque omnibus cop-
piis in campum descensum. Triplex stetit Romana acies; 3

raretur a fuga; ibid. 43 in. eum nuntius — ab impetu moratus est; XXV, 11 in. ne se ipsum cura tuendi Tarentinos a maioribus rebus moraretur; ibid. post in. sed ab effusa fuga loci angustiae eos — morabantur.

*urbem a pr. fl. appellatam) Cf. I, 13 med. Quiri- 10
tes a Curibus appellati; 23 in. fossa Cluilia ab nomine ducis per aliquot saecula appellata est; VII, 6 post in. lacumque Curtium non ab antiquo illo T. Tatii milite Curtio Melto, sed ab hoc appellatum; X, 38 extr.; XXXVII, 31 extr. Omissa praepositione, ita ut ablat. instrumenti sit, I, 7 in. urbs conditoris nomine appellata.*

*pro ope ferenda) i. e. pro eo, ut opem ferret. Cf. 11
ad XXII, 1, 2 et ibid. ad c. 12, 12.*

urbem) V. ad c. 14, 3.

*Ita) Hand. Tursell. III, p. 487. 13: „In narrandis rebus 12
ita concludit expositionem et breviter exprimit sententiam: ita factum est ut, qua aut adiicitur eventus, aut iudicium apponitur omnia, quae narrata erant, in unum colligens. Plerumque autem nexum eo modo indicat, quo Germani dicunt so, unter diesen Umständen.“ V. infra XXIV, 19, 6; 32, 8; 34, 16; 41, 10.*

XXIX.

*Quinque milium) i. e. passuum. De frequenti hac 1
ellipsis v. ad XXI, 59, 1.*

ut — exirent) V. ad c. 26, 2.

*ex composito) Saepissime hac locutione Livius usus 2
est. V. infra c. 35, 13; I, 9 med.; ibid. 40 extr.; ibid. 53 med.; III, 16 in.; ibid. 63 med.; IV, 60 extr.; XXV, 19 post in. et ita plurimis aliis locis. Cf. ad XXI, 32, 7.*

signum pugnae) De hoc v. ad XXII, 3, 9.

omnibus copiis) V. super. cap. ad §. 7.

*Triplex stetit) „Est haec mens Livii: Triplex stetit 3
Romana acies, hastatorum, principum, triariorum: hos intel-*

velitum pars inter antesignanos locata, pars post signa ac-
 4 cepta; equites cornua ciuxere. Hasdrubal mediam aciem
 Hispanis firmat; in cornibus, dextro Poenos locat, laevo
 Afros mercenariorumque auxilia; equitum Numidas Poenorum
 5 peditibus, ceteros Afris pro cornibus apponit. Nec omnes
 Numidae in dextro locati cornu, sed quibus desultorum in
 modum binos trahentibus equos inter acerrimam saepe pu-
 gnam in recentem equum ex fesso armatis transsultare mos
 erat: tanta velocitas ipsis tamque docile equorum genus est.

lige partim antesignanos partim sub signis: extra hunc nume-
 rum velites, quorum alios intermixtos antesignanis, alios post
 signa locatos fuisse ait: tum equitem in duo cornua divisum.
Velites autem hic intellige non illos eximios, quos l. 26, 4 de-
 mum in obsidione Capuae institutos narrat, consentiente Vale-
 rio Maximo 2, 3, sed in genere levis armaturae militem. Gro-
 nov. Cf. ad XXII, 5, 7.

velitum) V. praeter ea, quae modo laudata sunt, ad
 XXI, 55, 11, ubi pro XXX, 23 in. scribendum est: XXX,
 33 in.

4 *Hispanis*) De ablativo instrum. in hominibus posito v.
 ad XXI, 46, 5.

in cornibus, dextro etc.) Cf. ad c. 26, 2; infra
 c. 33, 4.

mercenariorumque) Cf. supra ad c. 11, 7, et de
 genitivo *equitum* ex nomine proprio pendente ad XXII, 40, 6.

pro cornibus) i. e. ut eorum cornua essent. Cf. Liv.
 X, 27 extr. *Adversus Samnites Q. Fabius primam ac tertiam
 legiones pro dextro cornu, adversus Gallos pro sinistro Decius
 quintam et sextam instruxit; XXVIII, 14 post in. erant au-
 tem utrimque Hispani pro cornibus.*

apponit) Hoc in duobus tantum vilioribus codicibus
 superest, ceteri omnes *opponit*, quod perperam retinuerunt Gro-
 novius et Drakenborchius, eiusmodi exemplis defendi eam scrip-
 tionem posse rati, qualia attulimus ad XXI, 47, 4, in quibus
 quum non sit additus dativus, ut hic *Afris*, et verbum oppo-
 nendi ad hostes referatur, plane alius sunt generis. *Apponere*
 pari modo hic dicitur atque supra c. 16, 14; XXXIV, 15 extr.
statio, quae portae apposita erat.

5 *desultorum in modum*) Ita saepe aequalitatem, ubi
 ad actiones refertur, Livius exprimit. V. ad XXI, 30, 8. *De-
 sultores* dicebantur, qui in circensibus ludis iunctos equos plu-
 res secum trahebant, ut inter ipsum cursum ex uno in alterum
 transsilirent.

armatis transsultare) De dativo v. ad XXI, 44, 8;
 Weiss. §. 322.

Quum hoc modo instructi starent, imperatorum utriusque 6
partis haud ferme dispaes spes erant: nam ne multum qui-
dem aut numero aut genere militum hi aut illi praestabant;
militibus longe dispar animus erat. Romanis enim, quanquam 7
procul a patria pugnarent, facile persuaserant duces, pro
Italia atque urbe Romana eos pugnare: itaque velut quibus
reditus in patriam eo discrimine pugnae verteretur, obsti-
naverant animis vincere aut mori. Minus pertinaces viros 8

haud ferme) Hand. Tursell. II, p. 695: „Cum nega- 6
tione composita *non ferme*, *non fere* dicuntur pro *non valde*
et pro *non adeo nicht eben, nicht gerade*.“ Cf. Liv. XXXVI,
43 in. *numero non ferme impares futuros se*; Cic. de rep. II, 5
extr. *nam hanc rerum tantam potentiam non ferme facilius*
alia in parte Italiae posita urbs tenere potuisset; ibid. 34 extr.
voluptatibus erant inferiores nec pecuniis ferme superiores.

hi aut illi) V. infra ad XXIV, 3, 17.

militibus) V. supra ad c. 5, 11.

quanquam — pugnarent) Haec est pars obliquae 7
orationis pendens ex verbo persuadendi. Ob eam causam po-
suit Livius coniunctivum. Cf. c. 32, 3.

pro Italia atque urbe R.) V. supra ad c. 20, 10.

reditus in patriam) De hac iunctura v. ad XXI,
11, 13.

eo discrimine p. verteretur) Germanis videtur di-
cendum fuisse: *eius discrimine pugnae*. Sed verba *discrimen*
pugnae arctissime coniuncta pro una sunt notione, velut si no-
stro sermone dicas: *Kampfentscheidung*. Hinc pronomen ad-
iunctum nomini discriminis. Frequentissima est autem apud
Livium locutio *verti al. re sive in aliqua re* de rebus, quae ex
aliquo pendunt. Ita cum ablativo ut h. l. etiam III, 27 extr.
puncto saepe temporis maximarum rerum momenta verti; ad-
iuncta praepositione *in*: I, 30 extr. *quum — verti in eo res vi-*
deretur, utrum etc.; IV, 31 post in. *in eo verti spes civitatis*;
VIII, 27 in. *Discrimen profecto rerum suarum in bello Sam-*
nitium eventusque eius verti; XXXII, 15 in. *quum consul in*
eo verti crederet Thessalorum animos, si primi vim Romanam
non sustinuisent; ibid. 34 in. etc. Praepositionem *circa* cum
eo verbo coniunxit XXXVI, 7 in. *Quum circa hanc fere con-*
sultationem disceptatio omnis verteretur.

obstinaverant) Aliis locis Livius participium perf.
pass. cum infinitivo vel ad solet ponere. V. VII, 21 in. *dicta-*
tore obstinato tollere potius totum e republica consulatum;
IX, 25 med. *obstinatos claudere* (portas); ibid. 32 sub fin.;
XXVIII, 22 extr.; XLII, 65 extr. *Ad adiunxit VI, 3 extr.*
quibus animi obstinati ad decertandum fuerant; V, 41 in. *ob-*
stinato ad mortem animo.

habebat altera acies: nam maxima pars Hispani erant, qui vinci in Hispania quam victores in Italiam trahi malebant. 9 Primo igitur concursu, quum vix pila coniecta essent, retulit pedem media acies, inferentibusque sese magno impetu 10 Romanis, terga vertit. Nihilo segnus cornibus proelium fuit: hinc Poenus hinc Afer urget, et velut in circumventos 11 proelio ancipiti pugnant. Sed quum in medium tota iam coisset Romana acies, satis virium ad dimovenda hostium 12 cornua habuit. Itaque duo diversa proelia erant: utroque Romani, ut qui, pulsus iam ante mediis, et numero et ro- 13 bore virorum praestarent, haud dubie superarunt. Magna vis hominum ibi occisa, et, nisi Hispani, vixdum conserto proelio, tam effuse fugissent, perpauci ex tota superfuis- 14 sent acie. Equestris pugna nulla admodum fuit, quia, si-

- 8 viros) V. supra ad c. 18, 4.
- 10 cornibus) Editores omnes retinuerunt *in cornibus*; sed praepositio recte abest a decem codd. iisque partim optimis. Neque enim quod iam exponitur proelium *in cornibus* fuit, sed cornuum sive cornibus adversus irrumpentes in medium Romanos: nam cornua, quae hic opponuntur mediae aciei (§. 9), sicut ipsa media acies, non utriusque exercitus sunt, sed Punici. Sententia igitur haec est: Etsi media acies statim terga verterat, tamen cornua nihilo segnus pugnare.
- hinc — hinc*) V. ad XXI, 8, 8; praeterea de verbo *urgendi* absolute posito *ibid.* ad 34, 6.
- velut in circumventos*) Quum in medium aciei hostilis Romani sese intulissent, a dextra laevaue infestos habebant hostes in cornibus locatos, qui iam conversi ab utraque parte urgebant. Itaque velut circumventos Romanos fuisse Livius dicit ac duo diversa proelia (cf. ad XXI, 30, 2), quod altera parte laevum repellendum erat hostium cornu, altera dextrum.
- proelio ancipiti*) V. supra ad c. 24, 9.
- 12 iam ante) Quod in omnibus fere libris manu scriptis est: *pulsus tandem mediis*, id alienum esse, complures editores viderunt, quum *tandem* in eo ponatur, quod serius fit, quam expectes. Itaque praestantissimo codice praebente: *tandantem*, Gronovius censuit scribendum esse: *iam ante*, quod cum Bekkero recepimus. Nam *tandem* ferri ad verba: *numero et robore virorum praestare*, quod Strothius voluit, neque verborum collocatio neque ratio sententiae patitur.
- 13 effuse f.) Cf. ad XXI, 25, 8.
- 14 nulla admodum) i. e. paene nulla. V. ad XXI, 36, 2.

mul inclinatam mediam aciem Mauri Numidaeque viderunt, extemplo fuga effusa nuda cornua, elephantis quoque prae se actis, deseruere. Et Hasdrubal, usque ad ultimum eventum pugnae moratus, e media caede cum paucis effugit. Castra Romani cepere atque diripere. Ea pugna, si qua dubia Hispaniae erant, Romanis adiunxit, Hasdrubalique non modo in Italiam traducendi exercitus, sed ne manendi quidem satis tuto in Hispania spem reliquerat. Quae postquam literis Scipionum Romae vulgata sunt, non tam victoria quam prohibito Hasdrubalis in Italiam transitu laetabantur.

XXX. Dum haec in Hispania geruntur, Petelia in Bruttis aliquot post mensibus, quam coepta oppugnari erat, ab Himilcone, praefecto Hannibalis, expugnata est. Multo

nuda c. — deseruere) i. e. deseruere, ita ut nuda sive nullo tecta praesidio essent. V. de structura ad XXI, 33, 3.

Et Hasdrubal) Cf. supra ad c. 21, 6.

Hispaniae) Libri typis expressi: in *Hispania*. Sed quum in optimis codd. praepositio non sit, recipienda visa est Crevierii coniectura: *si qua dubia Hispaniae erant*, quum fieri facillime potuerit, ut e litera negligeretur.

non modo) V. Z. §. 726; Sch. p. 627; Weiss. 349. n. 1; infra c. 42, 4; XXIV, 33, 3.

reliquerat) Ita optimi quique et plurimi libri manuscripti, quae lectio cur mutanda tantum non omnibus editoribus visa sit (solus enim Bekkerus eam retinuit, ceteri plerique omnes *reliquit* receperunt), nihil idoneae causae apparet. Neque enim quicquam obstat, quo minus statuas, quo tempore adiuncti sint Romanis Hispani, nihil iam spei relictum fuisse Hasdrubali, ut qui, quid consecuturum esset, praevidere animo posset. Et aliis quoque locis simili modo transitus fit a perfecto vel praesenti historico ad plusquamperfectum aut contra. Cf. VI, 21 med. *exercitus propter pestilentiam non eductus*. *Eaq̄ cunctatio colonis spatium dederat deprecandi senatum*; ibid. 38 sub fin. *Terrorem ingentem incusserat plebi; ducibus plebis accendit magis certamine animos quam minuit*; XXVI, 37 in. *miscuerant — fuit — vertit*; X, 44 med. *terruebat — fecit — ceperant*; III, 3 post in. *redierat — imposuit*; XXXIX, 31 sub fin. *ceperant — palati sunt*. Et cf. infra ad XXIV, 43, 3.

XXX.

Petelia) Cf. supra c. 20.

1

sanguine ac vulneribus ea Poenis victoria stetit, nec ulla
 3 magis vis obsessos quam fames expugnavit. Absumptis enim
 frugum alimentis carnisque omnis generis quadrupedum,
 *sutrinae postremo coriis herbisque et radicibus et corticibus

2 *Multo sanguine — stetit*) Cf. III, 60 in. *haud scio an — magno detrimento certamen staturum fuerit; XXXIV, 50 med. Polybius scribit, centum talentis eam rem Achaeis stetit. V. Z. §. 456; Sch. p. 434 sq.; Weiss. §. 265. n. 3.*

obsessos — expugnavit) Cf. §. 4; XXV, 28 sub fin. *ut crudeles tyrannos eius, non ut ipsam urbem, expugnarent; XXXIII, 8 post in. quos ad Epiri fauces — expulissent acieque expugnassent; XXXVII, 25 med. Philippum et Nabin expugnatos. V. infra ad XXIV, 8, 16.*

3 *sutrinae*) Codd. optimi non exhibent *sutrinae*, sed *suetaeque*, quod retinuit Salmasius fortasse intelligens: et maxime *suetae* carnis. Sed sententia parum apta est. Alii libri habent: *suetemque* vel *sueturaeque*, unus in margine quod Valla coniecit: *scutorumque*, unus *scutumque*. Editores plerique receperunt *sutrinae*, quod non videtur probandum. Nam et supervacanea est haec vox et expectes potius numerum pluralem quam singularem. Aptior sane est Vallae coniectura, sed tamen ne ea quidem satis probabilis, quum ab optimorum librorum scriptura longius discedat, et Livius videatur aliquod nomen posuisse, quod et ipsum ad vocem *carnis* referretur. Ad hoc, si Vallam sequeris, contra libros mss. *que* coniunctio omittenda erit post *scutorum*. Neque enim scutorum coria adnumeranda sunt iis rebus, quas prius absumserunt, quam ad ultima, quibus sustentarent vitam, subsidia transirent, sed potius his ipsis. Fortasse scribendum *ceteraeque*, ut indicetur, eos omnis generis quadrupedum et ceterae carnis v. c. alitum alimenta absumsisse. *Ceterae* in casu genit. num. singul. non semel Livius dixit, ut XXIV, 20 extr. *ceterae praedae haud multum; XXVII, 15 in.* Neque aliis h. v. in num. singul. positae formis praeter casum nominativum gen. masc., quem nec ipse nec alii habent, abstinet. Ita *cetera* in casu nominativo num. singul. habes XXII, 52 extr.; XXIV, 40 extr.; XXXII, 37 in.; XXXV, 26 extr. etc.; *ceteram* VI, 8 med.; VIII, 11 post in.; XXXIV, 36 med. etc.; *cetera* (ablat.) XXIV, 23, 4; XXV, 13 med.; XXXI, 14 med.; XXXVII, 28 extr.; XL, 12 post in. etc.; *ceterum* (nomiu. gen. neutr.) XXII, 20 med.; *cetero* (dat. mascul. gen.) XXVIII, 4 in.; *cetero* (ablat. masc. gen.) III, 19 sub fin.; XXIX, 35 in. Sed ut eo redeat oratio, unde digressa est, nuper Otto scribendum esse coniecit: *carnisque omnis generis quadrupedum insuetae, postremo* etc. Ita tamen et omittitur *que*, nec, cur alimenta carnis *insuetae* tantum absumserint, liquet. Quare potius probaverim: *carnisque omnis generis quadrupedum, insuetae suetaeque, seu suetae insuetaeque*; posteriorum enim vocum

teneris strictisque rubis vixere, nec, antequam vires ad 4
 standum in muris ferendaque arma deerant, expugnati sunt.
 Recepta Petelia, Poenus ad Consentiam copias traducit, 5
 quam, minus pertinaciter defensam, intra paucos dies in de-
 ditionem accepit. Iisdem ferme diebus et Bruttiorum ex- 6
 ercitus Crotonem, Graecam urbem, circumscedit, opulentam
 quondam armis virisque, tum iam adeo multis magnisque
 cladibus afflictam, ut omnis aetatis minus viginti milia ci-
 vium superessent. Itaque urbe a defensoribus vasta facile 7
 potiti hostes sunt; arx tantum retenta, in quam inter tu-
 multum captae urbis e media caede quidam effugere. Et 8
 Locrenses descivere ad Bruttios Poenosque, prodita multi-
 tudine a principibus. Rhegini tantummodo regionis eius et 9
 in fide erga Romanos et potestatis suae ad ultimum man-

alteram excidere facile potuisse, manifestum est. Ac nescio
 an ea scriptis ceteris praeferrenda sit omnibus.

strictisque rubis) Stringi et arbores ipsae dicuntur
 stirpesque, quum foliis vel baccis privantur, et quae decerpun-
 tur baccae. Illud Livius videtur intellexisse. Cf. qui de eadem
 re exponunt: Polyb. VII, 1 *εἰς τοσοῦτον καρτερίας ἦλθον, ὥστε*
μετὰ τὸ πάντα μὲν τὰ κατὰ τὴν πόλιν δέσματα καταφαγεῖν,
ἅπαντων δὲ τῶν κατὰ τὴν πόλιν δένδρων τοὺς φλοιοὺς καὶ
τοὺς ἑπαλοὺς πύροθους ἀναλῶσαι; Frontin. IV, 5, 18 *coriis*
madefactis, et igne siccatis foliisque arborum et omni anima-
lium genere vitam trahentes, undecim menses obsidionem to-
leraverunt.

antequam — deerant) Ponitur post *antequam* et *prius-* 4
quam etiam imperfecti indicativus, quum res facta neque ad
 cogitationem relata memoratur. Cf. infra c. 48, 1. Perperam
 igitur Handius (Tursell. I, p. 401) negat, imperfectum indica-
 tivum unquam compositum esse cum *antequam*.

Recepta P.) V. supra ad c. 11, 7. 5

a def. vasta) Hanc lectionem teste Gronovio optimus 7
 liber servavit, ceteri fere habent *vastata*. Cf. Sall. Ing. 48
mons — vastus ab natura et humano cultu. V. Z. §. 305;
 Sch. p. 608. 5; Weiss. §. 249. n. Crotonem etiam infra (XXIV, 2, 9
 et 3, 11) vastam urbem Liv. dicit. Ceterum quae hic paucis
 exponit, eadem infra initio libri XXIV. plenius persequitur.
 Temporum igitur hic rationem videtur neglexisse, ut in unum
 colligeret et paucis verbis doceret, quicquid in Bruttiiis hostium
 ditionis factum esset.

potiti h. sunt) Ita nonnulli ex optimis codicibus, quod
 ut Livii dictioni maxime accommodatum recipiendum visum est.
 Cf. ad c. 20, 8. Ceteri: *potiti sunt hostes*.

- 10 serunt. In Siciliam quoque eadem inclinatio animorum per-
 venit, et ne domus quidem Hieronis tota ab defectione abs-
 11 tinuit. Namque Gelo maximus stirpis, contempta simul
 senectute patris simul post Cannensem cladem Romana so-
 12 cietate, ad Poenos defecit; movissetque in Sicilia res, nisi
 mors adeo opportuna, ut patrem quoque suspicione asper-
 geret, armantem eum multitudinem sollicitantemque socios
 13 absumpsisset. Haec eo anno in Italia, in Africa, in Sici-
 lia, in Hispania vario eventu acta. Exitu anni Q. Fabius
 Maximus a senatu postulavit, ut aedem Veneris Erycinae,
 14 quam dictator vovisset, dedicare liceret. Senatus decrevit,
 ut Ti. Sempronius consul designatus, quum primum hono-
 rem inisset, ad populum ferret, ut Q. Fabium duumvirum

- 10 *et ne domus quidem*) Cf. II, 30 extr. *et ne ad fu-
 gam quidem satis virium fuit*; V, 49 sub fin. *et ne nuntius
 quidem cladis relictus*; XXXII, 34 in. *Et erat dicacior natura,
 quam regem decet, et ne inter seria quidem risu satis tem-
 perans*; infra XXIV, 25, 5; XXXVIII, 24 post in. *Nec—qui-
 dem* in eam sententiam non dixit Livius.
- 11 *maximus*) i. e. maximus natu. Sed plurimis locis Livius
natu omittendo satis habuit dixisse, *maior, minor, maximus*
 etc. V. I, 3 in. *Haud nihil ambigam, hiccine fuerit Ascanius
 an maior quam hic*; ibid. extr. *qui stirpis maximus erat*; ibid.
 46 extr. *Tullia minor*; ibid. 53 med. *Sextus filius eius, qui
 minimus ex tribus erat*; VI, 34 med. *filiae duae nuptae, Ser.
 Sulpicio maior, minor C. Licinio Stoloni erat*; XXI, 31, 6;
 XXIX, 29 med. etc.
- 13 *Exitu anni*) V. supra ad c. 8, 8; infra c. 48, 4.
Veneris Erycinae) V. XXII, 9, 10 et ibi annot. et
 ibid. c. 10, 10.
- 14 *ut Q. F. duumvirum esse i.*) i. e. ut duumviri crea-
 rentur interque eos esset Q. Fabius, qui aedem dedicaret. Cf.
 c. 31, 9. Adde Gronovii annotationem: Quod postea duarum
 aedium dedicandarum causa duumviros creatos narrat, minime
 cum his pugnat. Hic enim mos historicorum est, multa reti-
 cere, quae ex consequentibus narratis facta intelliguntur. Co-
 gitandum igitur, occasione huius mentionis a Fabio illatae et-
 iam Otacilium de aede ab se vota sermonem movisse et par
 decretum tulisse. Saepe autem Livius sic loquitur. Cf. II, 42
 post in. de aede Castoris Latino bello a Postumio dictatore
 vota: *Filius eius, duumvir ad id ipsum creatus, dedicavit*;
 VI, 5 extr. *Eo anno aedes Martis Gallico bello vota, dedicata
 est a T. Quinctio duumviro sacris faciundis*; XXXIV, 53 extr.
aedem Fortunae Primigeniae in colle Quirinali dedicavit Q.

esse iuberent aedis dedicandae causa. Et M. Aemilio Lepido, qui bis consul augurque fuerat, filii tres, Lucius, Marcus, Quintus, ludos funebres per triduum et gladiatorum paria duo et viginti per triduum in foro dederunt. Aediles curules C. Laetorius et Ti. Sempronius Gracchus, consul designatus, qui in aedilitate magister equitum fuerat, ludos Romanos fecerunt, qui per triduum instaurati sunt. Plebeii Iudi aedilium M. Aurelii Cottae et M. Claudii Marcelli ter instaurati.

Circumacto tertio anno Punici belli, Ti. Sempronius consul Idibus Martiis magistratum iniiit. Praetores Q. Fulvius Flaccus, qui ante bis consul censorque fuerat, urbanam, M. Valerius Laevinus peregrinam sortem in iurisdic-

U. c.
537.
a. C.
215.
18

Marcus Ralla, duumvir ad id ipsum creatus; XXXVI, 36 extr.

Et M. Aemilio L.) Cf. supra ad c. 19, 15. Dativus autem saepe eum indicat, cuius in honorem aliquid fit.

per triduum in f.) Verba *per triduum* hoc loco delenda censuit Crevierius. Ita Liv. XXXI, 50 in. et XXXIX, 46 in. altero tantum loco numerum dierum adiecit. Sed bene monet Drakenborchius, haud supervacua esse illa verba, quum non semper per totidem dies gladiatores exhibiti fuerint, per quot Iudi funebres. V. XLI, 28 extr.

ludos Romanos) Cf. I, 35 extr. Edebantur hi Iudi ab aedilibus curulibus in honorem Iovis, Iunonis, Minervae mense Septembri. Contra ludos plebeios, quorum postea mentionem facit Livius, aediles plebis mense Octobri edebant. Emendanda ex his Sabellici est annotatio, quam ad XXII, 10, 7 attulimus.

instaurati) i. e. denuo facti, quod fere fiebat, quum aliqua religio animis obiecta esset. Cf. v. c. quae exponit Livius II, 36 vel V, 52 med.

ante bis) Codd. pro *ante bis* habent *antea*. Illud legendum esse, primus vidit Iacobus Perizonius, cuius haec verba sunt: „Iam bis ante consul fuerat anno DXXVI et DXXIX, ut videre est in fastis Capitolinis. Unde et infra XXV, 3 in. *tertium* consul fieri dicitur. Latet numerus in litera A, deditque Livius, qui ante II consul censorque fuerat. Plaque ut infra de hoc ipso homine XXV, 5 in. Q. Fulvius Flaccus consul, qui et ante bis consul et censor fuerat; et de eodem XXVIII, 45 in. Q. Fulvius, qui quater consul et censor fuerat. Sic hoc cap. paulo ante (§. 15); c. 21, 6; c. 34, 15. Atque ita semper.“ Cave autem bis etiam cum nomine censoris coniungas. V. ad c. 23, 2.

ctione habuit; Ap. Claudius Pulcher Siciliam, Q. Mucius Scaevola Sardiniam sortiti sunt. M. Marcello pro consule imperium esse populus iussit, quod post Cannensem cladem unus Romanorum imperatorum in Italia prospere rem gessisset.

- 1 XXXI. Senatus, quo die primum est in Capitolio consultus, decrevit, ut, quo eo anno duplex tributum impera-
- 2 retur, simplex confestim exigereetur, ex quo stipendium praesens omnibus militibus daretur, praeterquam qui milites
- 3 ad Cannas fuissent. De exercitibus ita decreverunt, ut duabus legionibus urbanis Ti. Sempronius consul Cales ad conveniendum diem ediceret; inde eae legiones in castra

sortem) Sortem saepe munus intelligendum esse sorte datum, pluribus exemplis ostendimus ad XXII, 35, 5.

- 19 *pro consule*) Ita optimi codices; alii *proconsuli*, quod alienum videtur. Neque enim hoc ponere Livius poterat, quum Marcellus nondum proconsul esset, sed tunc populus imperaret, ut pro consule sive proconsul imperium retineret. Ita *pro consule* vel *pro praetore* saepe apud Livium invenias, ubi ea dictio non appositio est nominis proprii, sed praedicato adiungitur. V. III, 4 extr. *pro consule T. Quinctium*—*mitti* (visum est); IV, 41 sub fin. *qui tribunus militum pro consule ad Veios fuerat*; VIII, 23 post med.; X, 29 in.; XXIV, 10, 4; XXVII, 21 med.; ibid. 22 post in. etc.

XXXI.

- 1 *quo*) V. Z. §. 536; Sch. p. 638. 22; Weiss. §. 149.
- 2 *stipendium praesens*) Cf. XXXVI, 4 med. *stipendium*, quod pluribus pensionibus in multos annos deberent, praesens omne daturus. Similiter pecunia praesens dari seu numerari dicitur. V. XXIX, 16 post in. *ut tribus pensionibus ea pecunia solveretur: primam praesentem ii, qui tum essent, duas tertii et quinti consules numerarent*; XXXIII, 30 sub fin. *Mille talentum daret populo Romano: dimidium praesens, dimidium pensionibus decem annorum*; XXXVII, 45 post med.; XXXVIII, 8 extr.; XLIV, 27 post med. Sic et *multa praesens* dicitur in civitates imposita X, 37 post in. Cf. praeterea ad XXI, 5, 5.
- 3 *C. ad conveniendum d. ediceret*) V. ad XXII, 11, 3.
- eae legiones*) Ita scribendum esse vidit Iac. Perizonius, codices omnes habent: *sex legiones*, quod Bekkerus retinuit. Cf. §. 5.
- in castra Claudiana*) Ita appellata sunt a M. Claudio Marcello. Cf. supra c. 17, 3.

Claudiana supra Suessulam deducerentur; quae ibi legiones 4 essent (erant autem Cannensis maxime exercitus), eas Ap. Claudius Pulcher praetor in Siciliam traiceret; quaeque in Sicilia essent, Romam deportarentur. Ad exercitum, cui 5 ad conveniendum Cales edicta dies erat, M. Claudius Marcellus missus, isque iussus in castra Claudiana deducere urbanas legiones. Ad veterem exercitum accipiendum deducendumque inde in Siciliam T. Metilius Croto legatus ab Ap. Claudio est missus.

Taciti primo exspectaverant homines, uti consul comitia collegae creando haberet; deinde, ubi ablegatum velut de industria M. Marcellum viderunt, quem maxime consulem in eum annum ob egregie in praetura res gestas creari volebant, fremitus in curia est ortus. Quod ubi sensit consul, *Utrumque*, inquit, *e republica fuit, Patres conscripti, et M. Claudium ad permutandos exercitus in Campaniam proficisci, et comitia non prius edici, quam is inde, confecto, quod mandatum est, negotio, revertisset, ut vos consulem, quem tempus reipublicae postularet, quem maxime vultis, haberetis.* Ita de comitiis, 9

edicta dies erat) V. supra ad c. 26, 1. 5

exspectaverant, uti — h.) Livius quoque verbo 7 *exspectandi* fere adiungit *ut*. V. IX, 32 med. *exspectantes, ut ab adversariis clamor et pugna inciperet*; XXVI, 18 post in. *exspectaverant, ut, qui se tanto imperio dignos crederent, nomina profiterentur*; XXXIII, 39 extr.; XXXV, 8 med. Nonnullis locis sequitur *quam mox*, ut III, 37 med. *Exspectabant, quam mox consulibus creandis comitia edicerentur*; XXXIV, 11 med. *quum — quam mox signis collatis dimicandum sit, in dies exspectet*; vel *dum*, ut X, 36 in. *stabant exspectantes, dum ab hostibus prius impetus, prius clamor inciperet.*

quem m. vultis) Vetustiores libri typis expressi cum 8 duobus deterioribus codd. coniunctionem *que* vel *et* pronomini relativo addunt. Quam lectionem ut sequendam non esse ostendat, minus bene Drakenborchius laudat exempla, ubi Livius per anaphoram apud eum frequentem pronomem iteravit, qui loci vel ob eam causam differunt, quod iteratum pronomem aut idem verbum adiunctum habet aut certe idem verbi tempus modumque eundem (v. c. I, 59 post in.; II, 20 extr.; V, 27 extr.; VIII, 39 post in.; X, 8 post in.; XXI, 41, 9 etc.). Hoc autem loco *quem* non solum refertur ad *consulem*, sed etiam ad

donec rediit Marcellus, silentium fuit. Interea duumviri creati sunt Q. Fabius Maximus et T. Otacilius Crassus aedibus dedicandis, Menti Otacilius, Fabius Veneri Erycinae.

- 10 Utraque in Capitolio est, canali uno discretæ. Et de trecentis equitibus Campanis, qui, in Sicilia cum fide stipendiis emeritis, Romam venerant, latum ad populum, ut cives Romani essent; item, uti municipes Cumani essent, pridie
11 quam populus Campanus a populo Romano defecisset. Maxime, ut hoc ferretur, moverat, quod, quorum hominum essent, scire se ipsi negabant, vetere patria relicta, in eam,

adiuncta ei voci verba: *quem tempus reipublicae postulet*, ita ut postulatus tempori reipublicae consul patribus maxime placere dicatur. Nec sine causa altero loco positus est coniunctivus imperfecti, altero indicativus praesentis. Nam prius illud, non alterum, respiciens comitia distulerat.

- 9 *Menti*) Cf. ad XXII, 9, 10.

discretæ) Maluit hic numerum pluralem ponere, quam ante dixerat: *utraque — est*, quod *discretum uno canali* non poterat nisi ad duas sive ambas referri i. e. ita, ut sub unam cogitationem aedes illae caderent, non singulae cogitarentur. Locutus est igitur πρὸς τὸ σημαϊνόμενον. Potest tamen et maior distinctio poni post *est*, ut sententia sit: *canali uno discretæ* (sunt i. e. aedes).

- 10 *de trecentis e. C.*) Cf. supra c. 4 extr.

latum ad p.) Codd. tantum non omnes: *delatum ad p.*

Hinc plerique omnes editores ex Sigonii conjectura receperunt: *dein latum ad p.* Sed quum praestantissimus cod. a m. I. habeat *latum ad p.*, videtur hoc praefendum esse. Putandi autem sunt hi equites plenam civitatem Romanam i. e. cum suffragii latrone accepisse. Nam civitatem sine suffragio haud dubie iam ante habuerant, quippe quae iam pridem Campanis data esset. V. Liv. VIII, 14 extr.; cf. et XXVI, 33; XXXI, 31 med.

pridie quam) Hoc eo consilio, ut ait Strothius, factum, ne, quo tempore defecerunt Campani, hi equites Campani fuisse atque una cum popularibus defecisse viderentur. Breviter autem significatur hoc: ut putarentur municipes Cumani facti esse pridie quam etc. sive: ut in tabulas m. C. referrentur diesque ascriberetur pridie quam etc. Itaque opus non est Gronovii conjectura: *ex ante diem pridie quam*.

- 11 *moverat*) *Movere* non uno modo absolute dicitur. Cf. ad h. l. XXI, 61, 13; praeterea XXXVII, 15 extr. *Haec maxime movit sententia*.

quorum h. essent) h. e. cuius populi cives se profiterentur. Doering. *Quorum hominum* ut I, 32 post med. et extr. *hominibus priscis Latinis*.

in quam redierant, nondum asciti. Postquam Marcellus ab 12 exercitu rediit, comitia uni consuli rogando in locum L. Postumii edicuntur. Creatur ingenti consensu Marcellus, 13 qui extemplo magistratum occiperet. Cui ineunti consulum quum tonuisset, vocati augures vitio creatum videri pronuntiaverunt; vulgoque Patres ita fama ferebant, quod tum primum duo plebei consules facti essent, id deis cordi non esse. In locum Marcelli, ubi is se magistratu abdicavit, 14 suffectus Fabius Maximus tertium. Mare arsit eo anno; 15 ad Sinuessam bos equuleum peperit; signa Lanuvii ad Iunonis Sospitae cruore manavere, lapidibusque circa id tem-

qui — occiperet) De coniunctivo cf. supra ad c. 24, 3. 13 Cf. III, 19 in. *L. Quinctius Cincinnatus consul creatur, qui magistratum statim occiperet*; V, 9 in. *Non exspectandum iustum tempus comitorum, sed extemplo novos tribunos militum creandos esse, qui Calendis Octobribus magistratum occiperent*, et ibid. extr. *victi consensu omnium comitia tribunorum militum habuere, qui Calendis Octobribus magistratum occiperent*; V, 11 post med.; IX, 8 in.; XLI, 17 sub fin.

Cui — quum tonuisset) Poterat Livius etiam ablativis absolutis uti, sed dativus aptior visus, quippe qui significaret, rem ad Marcellum munus ineuntem pertinuisse.

vitio cr. videri) De hac locutione v. ad XXII, 33, 12. *Videri* unus codex omittit; sed proprium id esse in hac re augurum verbum, Drakenborchius anaotat. Cf. VIII, 23 sub fin.; ibid. 15 post med. Quod ad ipsam rem attinet, similia v. IV, 7 post in.; VIII, 15 med.; ibid. 23 sub fin.

fama ferebant) Cf. I, 42 extr. *ut — Servium conditorem omnis in civitate discriminis — posteri fama ferrent*; IV, 6 extr. *ferre sermonibus et multiplicata fama bella*; XXVIII, 40 in. *Quum Africam — P. Scipioni destinari homines fama ferrent*. V. ad XXI, 41, 7.

ad Iunonis Sospitae) V. Z. §. 762; Sch. p. 659; 15 Weiss. §. 207. n. 7; infra c. 34, 2; ad XXI, 62, 8.

cruore manavere) V. ad XXII, 36, 7 et de structura ac forma verbi *pluendi* ad XXI, 62, 5. Et hic quidem quantum ex codicibus nihil de forma *pluvi* annotarunt editores, tamen eam praeferebam duximus, quod Gronovius ad l. XXIV, 10, 7 sic semper in praestantissimo cod. legi testatur, et huc referendum, ni fallor, est, quod Priscianus l. X, p. 881 ex Livii l. XXIII affert: *sanguine pluvi*, ubi per errorem *sanguine* videtur pro *lapidibus* posuisse. Nam illud in hoc libro nusquam legitur.

novendiale, ut assolet, sacrum) V. ad XXI, 62, 6 de novendiali sacro et de locutione *ut assolet* supra ad c. 14, 2.

plum plavit. Ob quem imbrem novendiale, ut assolet, sacrum fuit; ceteraque prodigia cum cura expiata.

- 1 XXXII. Consules exercitus inter sese diviserunt. Fabio exercitus Teani, cui M. Iunius dictator praefuerat, evenit; Sempronio volones, qui ibi erant, et sociorum viginti

ceteraque) Quae similes sententias annectens nonnunquam ad vim accedit particulae quoque valetque: und auch, und so auch. Saepius in hanc sententiam hodieque dicitur, ut XLII, 34 in. *Pater mihi iugerum agri reliquit et parvum turgurium, in quo natus educatusque sum: hodieque ibi habito*; V, 4 extr. *Etruriam omnem adversus nos concitare voluerunt, hodieque id moliantur*; I, 17 extr.

XXXII.

- 1 *exercitus*) Omnes libri typis descripti: *Fabio exercitus, cui M. Iunius d. pr.* Sed deesse aliquid post v. *exercitus* manifestum est. Nam cod. omnium optimus addit *trani*, ceteri fere *tradi*. Quare Weissenbornius coniecit: *exercitus veteranus*; sed talis non erat exercitus dictatoris. V. supra c. 14. Contra nihil verisimilius quam quod ipsi ex coniectura recepimus: *exercitus Teani*. Nam cf. supra c. 24, 5 *Dictator—Teanum in hiberna ad exercitum rediit*. Genus loquendi idem est quod v. c. XXX, 41 in. *Praetori M. Valerio Faltoni duae legiones in Bruttiiis, quibus C. Livius priore anno praefuerat, decretae*, vel XXXVIII, 51 in. *Locris Pleminianus tumultus*. Nec dixit Livius: *qui Teani erat*, quod sequitur: *cui — praefuerat*.

volones, qui ibi erant) De volonibus cf. XXII, 57 11 et quae tradit Festus: *Volones sunt milites, qui post Cannensem cladem usque ad octo milia, quum essent servi, voluntarie se ad militiam obtulerant*. Pro verbis: *qui ibi erant* veteres libri typis descripti: *volonum quod fuerat*, quae scriptio codicum videtur fide carere. In optimis quibusque codd. et tantum non omnibus legitur: *qui fierent*, quod recte improbat Crevierius: non enim verisimile esse ait, novum servorum delectum eo anno habitum tantique rem momenti verbo tantum tactam a Livio, nec magis verisimile, si in duobus exercitibus essent volones, aliorum quam qui sub Graccho mererent, mentionem nullam postea fieri. Adde quod numerus octo milium, quem Livius servorum armatorum fuisse tradit XXII, 57, 11, congruit et cum Festi verbis et cum iis, quae infra XXIV, 11 dicantur, ubi duae commemorantur volonum legiones; denique hoc loco Livius omnino non agit de novo delectu, sed de dividendis iis exercitibus, qui iam essent. Hinc ex interpretibus alii alia probarunt. Drakenborchio enim placet, quod in uno cod. legitur *volones qui forent*; Doeringio scribendum videtur *volones qui fuerant*, quod ita tantum probabilitatem quandam

quinque milia; M. Valerio praetori legiones, quae ex Sicilia redissent, decretae; M. Claudius proconsul ad eum exercitum, qui supra Suessulam Nolae praesideret, missus. Praetores in Siciliam ac Sardiniam profecti. Consules edixerunt, quoties in senatum vocassent, uti senatores, quibusque in senatu dicere sententiam liceret, ad portam Capenam convenirent. Praetores, quorum iurisdictio erat, tribunalia ad Piscinam publicam posuerunt: eo vadimonia fieri iusserunt, ibique eo anno ius dictum est.

habet, si fuerant dictum putes pro facti erant (v. ad XXI, 33, 3). Si ex coniectura nostra ante legas: *exercitus Teani*, verisimile maxime videtur quod Weissenbornius coniecit: *qui ibi erant*. Nam volones Teani in exercitu dictatoris erant. Hoc igitur, quum vulgata l. ferri non possit, recipiendum duximus. *praesideret*) i. e. praesidio esset. V. quae exempla 2 attulimus ad XXII, 11, 9.

in senatum vocassent) Sic optimi quique codices, 3 pauci praepositionem non habent. Utraque locutio apud Livium legitur. Nam *senatum* sive *Patres vocare* dixit I, 48 in.; III, 19 extr.; XXII, 55 in.; V, 27 post med.; XXVI, 13 in.; XXX, 7 post in. et multis aliis locis; *in senatum vocare*: II, 55 extr. et similiter *ad concilium vocare* XLIV, 37 extr.; *ad concionem advocare* sive *in consilium advocare* III, 34 in.; IV, 1 extr.; VIII, 32 in.; IX, 2 extr.; XXVI, 48 extr., et alibi saepe.

quibusque — liceret) In nonnullis libris male deest *que*. Addebantur enim haec verba ex formula in vocando senatu, quo significarentur ii, qui nondum ab censoribus in senatum lecti, tamen gestis curulis magistratibus ius dicendae in senatu sententiae haberent. Cf. Gell. III, 18.

ad portam Capenam) Nam ab ea porta initium cavebat via Appia (v. ad XXII, 1, 12), quae in eas Italiae partes ferebat, ubi tum maxime bellum gerebatur. Hinc ibi, si quid novi ex bello afferretur, celerrime id rescire poterant. Cf. autem Festus s. v. *senacula*: *Senacula tria fuisse Fomae, in quibus senatus haberi solitus sit, memoriae prodidit Nicostratus in libro, qui inscribitur de senatu habendo; unum, ubi nunc est aedis Concordiae inter Capitolium et forum, — alterum ad portam Capenam; tertium circa aedem Bellonae etc.* In propinquo erat lacus, cui nomen erat *Piscinae publicae*. Cf. Festus: *Piscinae publicae hodie nomen manet, ipsa non exstat, ad quam et natatum et exercitationis alioqui causa veniebat populus.*

eo vadimonia fieri) i. e. eo in ius venire. Nam quum 4 qui litigarent vadimonia facere i. e. datis vadibus promittere cegebantur, se certo quodam die in iudicio affuturos, factum

- 5 Interim Carthaginiem, unde Mago frater Hannibalis duodecim milia peditum et mille quingentos equites, viginti elephantos, mille argenti talenta in Italiam transmissurus erat cum praesidio sexaginta navium longarum, nuntius af-
- 6 fertur, in Hispania rem male gestam, omnesque ferme eius
- 7 provinciae populos ad Romanos defecisse. Erant, qui Magonem cum classe ea copiisque, omissa Italia, in Hispaniam averterent, quum Sardiniae recipiendae repentina spes
- 8 affulsit. *Parvum ibi exercitum Romanum esse. Veterem praetorem inde A. Cornelium provinciae peritum decedere, novum exspectari. Ad hoc fessos iam animos Sardorum esse diuturnitate imperii, et proximo iis anno acerbe atque avare imperatum; gravi tributo et collatione iniqua frumenti pressos. Nihil deesse aliud quam*
- 10 *auctorem, ad quem deficerent.* Haec clandestina legatio per principes missa erat, maxime eam rem moliente Hampticora, qui tum auctoritate atque opibus longe primus erat.
- 11 His nuntiis prope uno tempore turbati erectique Magonem
- 12 cum classe sua copiisque in Hispaniam mittunt, in Sardiniam Hasdrubalem deligunt ducem, et tantum ferme copiarum quantum Magoni decernunt.
- 13 Et Romae consules, transactis rebus, quae in urbe
- 14 agendae erant, movebant iam sese ad bellum. Ti. Sempro-

est, ut *vadimonium facere* non raro idem valeat quod *in ius venire*. Atque hanc locutionis vim respexisse Livius videtur, quum dixerit: *eo vadimonia fieri*. Sic et Valer. Max. III, 7, 1: *tribunal suum adeuntes in aedem, quae intra moenia hostium erat, vadimonium in posterum diem facere iussit.*

- 7 *avertent*) Coniunctivus imperfecti hic de conatu dicitur. V. ad XXI, 6, 6 et supra ad c. 19, 7.
- 9 *fessos iam a. Sardorum*) Cf. ad rem supra c. 21, 6 et quae ibi annotata sunt.
- proximo anno*) V. ad XXIV, 43, 3.
- 11 *Magonem cum cl. sua — m.*) V. Weiss. §. 309. n. 2 et quae ad XXI, 29, 5 diximus.
- 13 *movebant iam sese*) Cf. I, 10 post in. *Ne Crustumii quidem atque Antennates — satis se impigre movent; XXIV, 19, 5 adventuque eius Campani, iam moventes sese, quieverunt; XXXIV, 20 ante med. praecepit eis, ne se ex eo loco moverent.*

nus militibus Sinuessam diem ad conveniendum edixit, et Q. Fabius, consulto prius senatu, ut frumenta omnes ex agris ante Kalendas Iunias primas in urbes munitas conveherent: *qui non invexisset, eius se agrum populatum, servos sub hasta venditurum, villas incensurum.* 15
 Ne praetoribus quidem, qui ad ius dicendum creati erant, vacatio ab belli administratione data est. Valerium praetorem in Apuliam ire placuit ad exercitum a Terentio accipiendum; quum ex Sicilia legiones venissent, iis potissimum uti ad regionis eius praesidium, Terentianum Taren-

militibus) i. e. suis proprie militibus, volonibus et sociis (cf. §. 1). 14

ante Kal. I. primas) i. e. ante proximas Calendas Jun. Ita saepius *primae* dicuntur Calendae sive Nonae sive Idus, ne quis rem ad posterius tempus referat seu retulisse se possit causari. Cf. Liv. XLII, 21 med. *qui ex Statiellis deditis in libertatem restitutus ante Kal. Sextiles primas non esset.*

sub hasta v.) Hasta posita pro aliquo loco signum erat auctionis, more, ut ait Crevierius, inde ducto, quod primis temporibus ea tantum publice venibant, quae bello capta fuerant; hinc *sub hasta vendere aliquid* idem est quod auctionem alicuius rei facere. Praetulit autem Livius h. l. chiasmo, cuius alias amans est (v. ad p. 44, 5) homoeoteleuton *populatum — venditurum — incensurum*, quo magis animadvertetur repetita varie in eos, qui non paruisent, saeviendi actio. Similia habes III, 70 med. *equitatum fudere, magnam vim ex equis praecipitavere, ipsos equosque spiculis confodere*; ibid. 67 med. *toties fusi fugatique, castris exuti, agro multati, sub iugum missi*; XLIII, 1 extr. *tantum consulera ausum, ut suam provinciam relinqueret, in alienam transiret, exercitum novo periculoso itinere inter exterarum gentes duceret, viam tot nationibus in Italiam aperiret*; IX, 17 extr. *ne solertius — castris locum caperet, commeatus expediret, ab insidiis praecaveret, tempus pugnae deligeret, aciem instrueret, subsidiis firmaret*; XXV, 4 in. *Postunium Pyrgensem suffragium populo Romano extorsisse, concilium plebis sustulisse, tribunos in ordinem coegisse, contra populum Rom. aciem instruxisse, locum occupasse.* 15

quum ex S. I. venissent) V. c. 31, 4. 16

Terentianum Tarentum m.) Codices omnes: *Terentianum mitti cum* etc. Glareanus et Sigonius cogitatione suppleri voluerunt: *in Siciliam*, quod cum iis, quae cap. priore §. 4—7 tradita sunt, pugnare, Dukerus ostendit. Neque credibile est, Livium de mittendo exercitu Terentiano, omissa loci, quo mitteretur, mentione omni, locutum esse. Quare optima

- 17 tum mitti cum aliquo legatorum. Et viginti quinque naves
 (M. Valerio) datae, quibus oram maritimam inter Brundi-
 18 sium ac Tarentum tutari posset. Par navium numerus Q.
 Fulvio praetori urbano decretus ad suburbana litora tutanda.
 19 C. Terentio proconsuli negotium datum, ut in Piceno agro
 conquisitionem militum haberet locisque iis praesidio esset.
 20 Et T. Otacilius Crassus, postquam aedem Mentis in Capi-
 tolio dedicavit, in Siciliam cum imperio, qui classi prae-
 esset, missus.

- 1 XXXIII. In hanc dimicationem duorum opulentissimorum
 in terris populorum omnes reges gentesque animos inten-
 2 derant, inter quos Philippus Macedonum rex eo magis, quod

videtur Dukeri coniectura, qui post *Terentianum* excidisse pu-
 tat *Tarentum*. Nam infra c. 38, 9 L. Apustius legatus, id quod
 egregie cum hac coniectura congruit, militibus Varronianis Ta-
 renti praefuisse dicitur. *Tarentum* autem post *Terentianum*
 omitti facile per errorem potuisse, nemo non videt.

- 17 (*M. Valerio*) Haec verba, quae, si fides habenda Ia-
 cobo Gronovio, in praestantissimo cod. leguntur, ex ceteris
 optimi quique non habent, in aliis ante *naves* invenias *magnae*,
milia etc. „Vix credi potest, inquit Iac. Gronovius, non modo
 tam festinanter repetitum fuisse Valerii nomen a Livio, sed et-
 iam ita repetitum fuisse, ut adderet praenomen, quod paulo
 ante omiserat.“ Itaque valde dubium est, num a Livii manu
 haec profecta sint. Certe omittendum praenomen videtur. Ne-
 que vero Hensingeri et Kreyssigii sententia probabilis est, qui
 ex eiusdem Gronovii coniectura pro M. Valerio posuerunt P.
 Valerium. Praefuit sane hic ei classi, quod cognoscas ex cap.
 34. et 38.; sed ab ipso M. Valerio huic, ut videtur, curae prae-
 positus, sicut etiam anno insequenti sub eodem legatus meruit.
 Cf. XXIV, 40. H. I. mentionem eius nullo modo interponere
 Livius potuit, quum negotia bellica, quae a senatu in duos prae-
 tores ad ius dicendum creatos delata sunt, commemoret. Itaque
 §. 16 et 17 de M. Valerio praetore peregrino, §. 18 de Q. Ful-
 vio praetore urbano agit.

- 19 (*pro consuli*) Male hic unus ex optimis codicibus habet
pro consule. Cf. ad c. 30, 19.

conquisitionem) *Conquisitio* ponitur in delectu inten-
 tione neque ad legitimam formam astricto. Exempla v. ad
 XXI, 11 extr. Cf. in primis XXV, 5.

- 20 (*Et T. Otacilius*) Cf. ad c. 21, 6.

XXXIII.

- 2 (*quod propior Italiae*) Plerique interpretes pro *quod*
 ex paucis neque optimaе notae codicibus praetulerunt *quo*, quam

propior Italiae ac mari tantum Ionio discretus erat. Is ubi 3
 primum fama accepit, Hannibalem Alpes transgressum, ut
 bello inter Romanos Poenumque orto laetatus erat, ita,
 utrius populi mallet victoriam esse, incertis adhuc viribus,
 fluctuatus animo fuerat. Postquam tertia iam pugna, ter- 4
 tia victoria cum Poenis erat, ad fortunam inclinavit lega-
 tosque ad Hannibalem misit; qui, vitantes portus Brundisi-
 num Tarentinumque, quia custodiis navium Romanarum te-
 nebantur, ad Laciniae Iunonis templum in terram egressi 5
 sunt. Inde per Apuliam petentes Capuam, media in prae-
 sidia Romana illati sunt, deductique ad M. Valerium Lae-
 vinum praetorem, circa Luceriam castra habentem. Ibi in- 6
 trepide Xenophanes legationis princeps a *Philippo rege se*
missum ait ad amicitiam societatemque iungendam cum
populo Romano; mandata habere ad consules ac sena-
tum populumque Romanum. Praetor, inter defectiones 7

lectionem firmare conati sunt exemplis parum aptis, ut I, 23
 sub fin. *quo propior es Etruscis, hoc magis scis.* Alia enim
 hic res est, quam sequatur: *ac mari — discretus erat,* quae
 verba durius ad quod referuntur. Itaque Livii sententiam cogitatione
 sic supplebis: quod propior Italiae erat quam ceteri reges gentesque.
inter Romanos Poenumque) Livius saepe in con- 3
 tra positis ab altero ad alterum numerum transit. Cf. ad XXII,
 36, 3; hoc cap. infra §. 8; XXIV, 47, 7.

incertis adhuc v.) De voce *adhuc* ad praeteritum tem-
 pus relata cf. ad XXI, 48, 4.

fluctuatus a. fuerat) Cf. Quinct. inst. or. IX, 3, 7
pleraque utroque modo efferuntur, luxuriatur, luxuriat; flu-
ctuatur, fluctuat; assentior, assentio. Apud Livium, inquit
 Drakenb, praeterquam quod participium *fluctuans* adhibet, quod
 aequae a deponenti quam ab activo declinari potest, semper for-
 ma deponens huius verbi legitur. V. XXX, 34 extr.; XXXII,
 13 in.; XXXVI, 10 in.; XL, 32 in.

ad f. inclinavit) Cf. IV, 26 extr. *Ita dubii quoque* 4
inclinant ad nomina danda; I, 27 extr. Quo postquam fuga
inclinavit; II, 20 extr. percussa quoque inclinavit acies; IV, 37
extr. quo res inclinatura esset; VI, 32 post med.; VII, 19 sub
fin.; ibid. 32 in., et ita multis aliis locis. Rarius a Livio ad-
 dicitur *se*, ut IV, 55 post in.; IX, 32 med.

portus Brundisium T.) V. ad c. 29, 4.

ad Laciniae I. t.) Ita dictum est templum a promon-
 torio Lacinio, ubi positum erat. Cf. Liv. XXIV, 3 et ind. geogr.

Praetor) Hanc vocem, pro qua multi exigua codicum 7

- veterum sociorum nova societate tam clari regis laetus ad
 8 modum, hostes pro hospitibus comiter accepit; dat, qui
 prosequantur, itinera cum cura demonstrent, quae loca quos-
 9 que saltus aut Romanus aut hostes teneant. Xenophanes
 per praesidia Romana in Campaniam, inde, qua proximum
 fuit, in castra Hannibalis pervenit foedusque cum eo atque
 10 amicitiam iunxit legibus his: *ut Philippus rex quam ma-
 xima classe (ducentas autem naves videbatur effecturus)
 in Italiam traiceret et vastaret maritimam oram, bel-
 lum pro parte sua terra marique gereret; ubi debella-
 tum esset, Italia omnis cum ipsa urbe Roma Cartha-
 giniensium atque Hannibalis esset, praedaeque omnis
 12 Hannibali cederet; perdomita Italia, navigarent in Grae-*

auctoritate post sociorum habent Valerius (id quod etiam Bekkerus retinuit) ex coniectura reposuit Muretus. „Nam quum esset scriptum, inquit Gronovius, *senatum p. q; r. PR.*, facile ob similitudinem omissae videntur duae literae.“ Accedit, quod in aliquot Drakenborchii codicibus pro *populumque Romanum* legitur *Praetor*.

hostes pro hospitibus) Huius paronomasiae quam amans sit Livius, ostendimus ad XXI, 24, 4.

- 8 *accepit; dat*) De frequenti hac temporum mutatione v. ad XXII, 21, 8 et ibid. ad c. 6, 1.

- 9 *quosque saltus*) De coniunctionis vi cf. ad c. 29, 4. *inde*) „Saepe voculae *inde, deinde* similesque copularum vicem praestant.“ Drak. (ad V, 29, 7). Cf. V, 20 post med. *causasque criminum ad plebem, seditionum inde ac legum novarum, praebituram* (pecuniam); ibid. 21 extr. *idque omen pertinuisse postea — visum ad damnationem ipsius Camilli, captae deinde urbis Romanae, quod post paucos accidit annos, cladem; VII, 37 post in. Ab Suessula nuntii trepidi Capuam, inde equites citati ad Valerium consulem veniunt; XXX, 21 extr. quum — legatos de pace ad senatum venientes Puteolis visos, inde terra venturos allatum esset; XXXII, 3 in.*

- 10 *bellum — gereret*) His verbis quum in unum comprehendantur quaecumque Philippo facienda fuerunt contineanturque etiam quae proxime antecesserunt, coniunctio addita non est. Cf. supra ad c. 18, 9.

pro parte sua) Cf. infra XXIV, 29, 6 *nè — deesset pro parte sua concitando bello.*

- 11 *Carth. atque Hannibalis*) V. supra ad c. 2, 7; praeterea ad XXI, 17, 4; infra XXIV, 7, 8. *Hannibali cederet*) V. XXVI, 26 in. *praeda ex pacto*

ciam bellumque, cum quibus regi placeret, gererent; quae civitates continentis, quaeque insulae ad Macedoniam vergunt, eae Philippi regniue eius essent.

XXXIV. In has ferme leges inter Poenum ducem legatosque Macedonum ictum foedus, missique cum iis ad 2 regis ipsius firmandam fidem legati, Gisgo et Bostar et Mago, eodem ad Iunonis Laciniae, ubi navis occulta in statione erat, perveniunt. Inde profecti, quum iam altum 3 tenerent, conspecti a classe Romana sunt, quae praesidio erat Calabriae litoribus. P. Valerius Flaccus cercuros ad 4 persequendam retrahendamque navem quum misisset, primo fugere regii conati; deinde, ubi celeritate vinci senserunt, tradunt se Romanis, et ad praefectum classis adducti, quum 5

Romanis cessit; XXXI, 46 extr. captiva corpora Romanis cessere. Cf. etiam VI, 14 extr. aurum ex hostibus captum in paucorum praedam cessisse; XXXVI, 17 extr. neque ea tantum in praemium vestrum cessura; XLIII, 19 extr. praedae alia militum cessere.

regi) Haec est egregia emendatio Gronovii, quum in 12 codicibus omnibus sit *regibus*, quod perperam plerique editores servarunt. Nam primum consentaneum erat, quum iam regi bellum gerendum esset, cum quibus Hannibali placeret, ut postea ad ipsius arbitrium gereretur; deinde, si quaeras, cum quibus in Graecia potissimum bellandum fuerit, non reges illi erant, sed populi liberi, ut Aethiopes, Aetoli, Athenienses. Quare in iis, quae statim sequuntur, non regna, quae Philippi essent, sed civitates dicuntur. Denique quam facile a recto hic aberrare propter praecedens v. *quibus* librarii potuerint, facile est intellectu.

vergunt) De indicativo v. infra ad c. 44, 1.

XXXIV.

Poenum ducem) Hoc pro duce Punico poni posse, 1 pluribus exemplis ostendimus ad XXI, 53, 11.

ad reges i. f. fidem) i. e. ut regis ipsius firmam seu 2 certam facerent fidem (fortasse, ut ait Drakenborchius, in leges foederis iureiurando eum adacturi), quum antea legatorum modo fidem haberent.

altum tenerent) De hac locutione v. ad XXI, 28, 10 3 et ibid. ad 49, 2.

cercuros) *Cercuri* erant genus quoddam levium navium a Cypriis inventum, ut auctor est Plinius h. n. VII, 56, 208. De verbo *retrahendi* v. ad XXI, 63, 11.

vinci senserunt) V. supra ad c. 3, 10.

quaereret, *qui et unde et quo tenderent cursum*, Xenophanes primo satis iam semel felix mendacium struere, a Philippo se ad Romanos missum, ad M. Valerium, ad quem unum iter tutum fuerit, pervenisse; Campaniam
 6 *superare nequisse, saeptam hostium praesidiis*. Deinde ut Punicus cultus habitusque suspectos legatos fecit Hannibal-
 7 nibalis, interrogatosque sermo prodidit, tum, comitibus eorum seductis ac metu territis, literae quoque ab Hannibale ad Philippum inventae et pacta inter regem Macedonum
 8 Poenumque ducem. Quibus satis cognitis, optimum visum est, captivos comitesque eorum Romam ad senatum aut ad
 9 consules, ubicunque essent, quam primum deportare. Ad id celerrimae quinque naves delectae, ac L. Valerius An-

5 *adducti — Xenophanes*) Oratio ἀνακόλουθος est. Nam ita Livius incepit, velut si responsum ad omnes legatos esset relaturus, sed abduxit eum a legitima structura Xenophanis, cuius potissimum mendacium erat, mentio. Plura id genus v. ad XXI, 3, 1.

satis iam s. felix) Recte Crevierius et Heusingerus, omissis distinctionibus, quibus haec verba inclusa erant, *felix* retulerunt ad *mendacium*. Hoc enim dicit Livius, idem ab eo structum mendacium, i. e. mendacium illud satis iam semel felix.

struere) Inest in hoc verbo artificii notio. Cf. supra c. 17, 10; II, 3 extr. *recuperandi regni consilia struere*.

Camp. superare) De omissa particula adversativa cf. ad c. 5, II; de *superando* ad XXI, 35, 1.

6 *cultus habitusque*) Iunguntur haec in eandem sententiam, in quam saepe *vestitus habitusque* (cf. XXVIII, 12 post in.; ibid. 27 in.; XXIX, 17 med.; XXX, 33 med.; XXXVII, 54 post med.). *Cultus* hoc loco vestitum significat ornatumque, *habitus*, qui latius patet, omnem corporis speciem, quae quidem, Ciceronis verbis ut utar, non natura data est, sed studio aliquo industriaque parata. Ita saepe apud alios quoque scriptores hae voces iunguntur.

7 *metu territis*) Cf. Quint. inst. or. VI, 2, 21 *metum duplicem intelligi volo, quem patimur et quem facimus*. V. Liv. XXXVI, 6 extr. *terrendosque metu, si cunctarentur*; X, 14 extr. *non vero tantum metu terruere Samnitium animos*; V, 52 sub fin. *si ab hostibus metu retenti sumus*; XL, 55 med. *parvo metu admoto*; infra ad c. 43, 3.

8 *ad consules*) Multi et quidem nonnulli ex optimis codicibus praepositionem non habent. Videtur tamen altera lectio hic praeferenda, quum consules alio loco quam senatus cogitentur versantes. Cf. quae dicta sunt ad XXII, 19, 7.

tias, qui praesset, missus; eique mandatum, ut in omnes naves legatos separatim custodiendos divideret daretque operam, ne quod iis colloquium inter se, neve quae communicatio consilii esset.

Per idem tempus Romae quum A. Cornelius Mammula, 10 ex Sardinia provincia decedens, retulisset, qui status rerum in insula esset, bellum ac defectionem omnes spectare; Q. 11 Mucium, qui successisset sibi, gravitate coeli aquarumque advenientem exceptum, non tam in periculosum quam longum morbum implicitum, diu ad belli vim sustinendam in-

L. Valerius Antias) Non confundendus cum annalium 9 scriptore longe iuniore, quippe qui Sullano tempore vixerit. Stroth.

decedens) *Decedere* quum in iis valeat, qui aliquem 10 locum, in quo collocati fuerunt, relinquunt, ut in alium se conferant, ac praecipue qui ex superiore loco descendant in inferiorem, hinc proprie provinciarum praefecti domum redeuntes dicuntur *decedere provincia* sive *de seu ex provincia*. V. Liv. VIII, 13 med.; IX, 16 post med.; XXVIII, 28 post in.; ibid. 32 extr.; XXXVII, 7 med.; XLI, 10 med.; XXIX, 20 med.; XLI, 17 in.; XLII, 8 extr. *Decedens* autem non idem est quod *quum decessisset*. Significat Livius, eum statim post adventum, quum etiamtum in eo esset, ut decederet (*als abtretender*) de statu Sardiniae retulisse. Cf. XXXII, 7 post in. *Sub idem tempus L. Manlius Acidinus ex Hispania decedens* — *privatus urbem ingrediens mille ducenta pondo argenti* — *in aerarium tulit*. Ita inprimis *adveniens* non raro ponitur. V. v. c. XLI, 10 extr. *Concione adveniens de Manlio et Iunio habita*; XLII, 56 in. *M. Lucretius, Chalcidem adveniens, quum a P. Lentulo Haliartum oppugnari audisset, nuntium* — *misit*; infra XXIV, 7, 11; 35, 6. Cf. Weiss. §. 181. n. 1.

gravitate coeli) Cf. XXV, 26 extr. *ut primum videre* 11 *ex gravitate loci vulgari morbos*; ibid. med. *tempore autumnii et locis natura gravibus* — *intoleranda vis aestus* — *omnium ferme corpora movit*; III, 6 in. *Grave tempus et forte annus pestilens erat urbi agrisque*; ibid. 8 in. *gravioere tempore anni iam circumacto, defuncta morbis corpora salubriora esse incipere*; V, 13 post in.; X, 31 med.; XXXVII, 23 in.

advenientem exceptum) Cf. supra ad c. 23, 9. Observandum autem, non solum *advenientem* iungi cum *exceptum*, sed rursus haec cum tertio participio *implicitum*. Plurium autem horum participiorum ope scriptor cavet, ne in magni ambitus protasi haec pars Q. Mucium — *fore*, per se longior, nimis extenderetur.

in — *morbum implicitum*) Hoc uno loco Livius im-

12 utilem fore, exercitumque ibi ut satis firmum pacatae provin-
 13 ciae praesidem esse, ita parum bello, quod motum iri
 14 videretur; decreverunt Patres, ut Q. Fulvius Flaccus quin-
 15 que milia peditum, quadringentos equites scriberet eamque
 16 legionem primo quoque tempore in Sardiniam traiciendam
 curaret mitteretque cum imperio, quem ipsi videretur, qui
 rem gereret, quoad Mucius convaluisset. Ad eam rem mis-
 sus est T. Manlius Torquatus, qui bis consul censorque
 fuerat subegeratque in consulatu Sardos. Sub idem fere
 tempus et a Carthagine in Sardiniam classis missa, duce
 Hasdrubale, cui Calvo cognomen erat, foeda tempestate

plicari cum *in* et casu accusativo coniunxit, ceteris cum ablativo. V. infra c. 40, 1; I, 31 med.; III, 2 in.; V, 31 extr.; XXVIII, 24 in.; XXXIX, 56 in. Neque tamen est, quod ablativum, quem deteriores nonnulli codices praebent, praeferas, quum altera illa structura et alibi legatur. V. Nep. Cim. 3, 4 *in morbum implicitus*; Ages. 8, 6 *in morbum implicitus decessit*. De omissa postquam praepositione v. ad XXII, 8, 2

12 *firmum praesidem*) De *firmitate* v. supra ad c. 25, 6. *Praesidem* in codicibus plerisque omnibus legitur. Pro hoc primus ex coniectura Gronovius posuit *praesidio*, quod postea Drakenborchius in duobus, sed minoris fidei codd. invenit recepitque, eumque qui secuti sunt recentiores editores, omnes probarunt. Nam ut bene dicitur exercitus parum firmus pacatae provinciae praeses (v. infra c. 48, 7 et ad XXII, 11, 9), ita non bene dici visus exercitus parum firmus praeses bello. Sed nescio an ad *parum* repetendum nihil aliud sit quam *firmum*, dixeritque Livius, exercitum ibi ut pro praeside (*als Vertheidiger*) pacatae provinciae satis firmum, ita ad bellum parum firmum esse. Eo ipsa positio verborum ducit, quum non sine causa Livius videatur inter *firmum* et *praesidem* nonnulla interiecisse. Neque scriptio *praesidem* talis videtur esse, quae aut incuria nata sit aut ab librariis excogitata.

14 *quem ipsi videretur*) Perperam Deringius: *Quem* elegantius pro *eum, qui*. V. contra ad XXI, 62, 7 de enuntiatione secundaria primariae ope explenda. Quod ad ipsam rem attinet, simili modo etiam alias videmus, quum non sufficere viderentur qui magistratus haberent aut quibus prorogatum imperium esset, creatos proconsules vel propraetores, qui cum imperio in provincias irent. Hoc tamen memorabile, quod hic soli praetori urbano permiserunt de eligendo homine, qui cum imperio mitteretur. Similiter XXXI, 3 in.

15 *in consulatu*) Factum hoc in priore Manlii consulatu a. u. 519.

16 *deicitur*) Ante Gronovium libri typis expressi habe-

vevata, ad Baliares insulas deiicitur; ibique (adeo non ar- 17
mamenta modo, sed etiam alvei navium quassati erant)
subductae naves dum reficiuntur, aliquantum temporis tri-
verunt.

XXXV. In Italia quum post Cannensem pugnam, fra- 1
ctis partis alterius viribus, alterius mollitis animis, segnius
hellum esset, Campani per se adorti sunt rem Cumanam 2
suae ditionis facere. Primo sollicitantes, ut ab Romanis

bant: *eiicitur*. Sed recte ille, Naufragi quidem, inquit, *eiici*;
at qui, summa re salva, tempestate vertuntur a cursu, *deiici*
dicuntur. V. infra c. 40, 6, ubi de eadem classe Livius dicit:
quae tempestate deiecta ad Baliares erat; XXI, 49, 5 *eam*
quoque classem ad Aegates insulas deiectam. Accedit codicum
auctoritas, in quibus aut *deiicitur* aut, quod inde natum, *duci-*
tur et dicitur, aut denique *deiicitur* invenias.

(adeo) V. ad XXI, 11, 1; Weiss. §. 336 n. 12. De ar- 17
mamentis et alveis cf. quae dicta sunt ad XXI, 49, 9 et ibid.
c. 26, 9.

XXXV.

mollitis animis) Mitigatos post victoriam Doeringius 1
intelligit animos, qui ante victoriam exasperati fuissent. V. po-
tius supra c. 18, 10 et quae sequuntur.

adorti sunt — facere) V. de verbo *adoriendi*, cum 2
infinitivus ei iungitur, ad XXII, 9, 2 et de locutione *ditionis*
suae facere ad XXI, 53, 5. Recte autem videtur Strothius
post *facere* maximam distinctionem posuisse. Neque enim veri-
simile est, Livium in ea enuntiatione, qua transitum facit ad
bellum Italicum deque eo bello universe loquitur, de Campanis
ita dicere, ut non modo generaliter, quid egerint, indicet, sed
intrudat etiam rei gerendae modum. Neque obstat illi distin-
ctioni participium praesentis *sollicitantes*. Nam nonnunquam
partic. praes. absolute ponitur sive ita, ut non respiciatur tem-
poris ratio inter actionem, quae eo participio continetur, et ver-
bum primarium intercedens. Eo fit, ut interdum illud partici-
pium pro partic. perf. pass. videatur positum esse. Cf. locum
simillimum XXVII, 43 in. *Eum primo incertis implicantes re-*
sponsis, ut metus tormentorum fateri vera coegit, edocuerunt,
litteras — se ferre; XLV, 10 post in. *Diu negantes perpulerunt,*
ut moram navigationis brevem pro salute sociae urbis pate-
rentur; Sall. Iug. 113 *Haec Maurus secum ipse diu volvens*
tandem promisit. Ceteri editores minorem distinctionem po-
suerunt post *facere*, maximam post *deficerent*. Sed aut ea,
quam modo diximus, sequenda ratio erat, aut certe verba: *ubi*
id parum processit — comparant eidem sententiae, cui *primo*
sollicitantes etc. subiungenda.

deficerent, ubi id parum processit, dolum ad capiendos eos
 3 comparant. Campanis omnibus statum sacrificium ad Hamas.
 Eo senatum Campanum venturum certiores Cumanos fece-
 runt petieruntque, ut et Cumanus eo senatus veniret ad
 consultandum communiter, ut eodem uterque populus so-
 4 cios hostesque haberet: praesidium ibi armatum sese habi-
 turos, ne quid ab Romano Poenove periculi esset. Cumani,
 quanquam suspecta fraus erat, nihil abnuere; ita tegi fal-
 5 lax consilium posse rati. Interim Ti. Sempronius consul
 Romanus Sinuessae, quo ad conveniendum diem edixerat,
 exercitu lustrato, transgressus Vulturum flumen, circa Li-

ad capiendos eos) Capere saepe est eorum, qui dolo
 aliquem decipiunt vel circumveniunt. V. XXV, 16 post med.
*Gracchus fraudem et sermoni et rei abesse ratus ac similitu-
 dine veri captus*; ibid. 19 med. *quibus artibus ad id locorum
 nostri et duces et exercitus capti forent*; XXVI, 17 extr. *ut
 se dolo captum sensit*.

3 *statum sacrificium*) Plerique codices: *statutum*, qua-
 rum vocum permutatio frequentissima est. „*Statum*, inquit
 Drakenborechius, dicitur, quod certo ac definito tempore recur-
 rit, *statutum*, quod tempore indicto.“ V. V, 46 in. *Sacrificium
 erat statum in Quirinali colle genti Fabiae*; XXXI, 47 in. *Re-
 gem statum Initiorum Cereris, ut sacris interesset, tenuit*;
 XXXIII, 32 in. *Isthmiorum statum ludicrum aderat*. Itaque,
 nisi si ponas, illo demum tempore fraudis causa statutum a
 Campanis id sacrificium esse (nam id quoque in re incerta co-
 gitari potest), legendum est *statum*, quod et infra §. 12 in op-
 timis codicibus legitur. Sed quaeritur, quid supplendum sit,
 utrum *erat* an *est*, quum parum constet, num Livii quoque ae-
 tate id sacrum permanserit. Infra quidem §. 15 Livius dixit:
Nocturnum erat sacrum. Nec aliena est ab eius dictione omis-
 sio imperfecti. V. infra ad XXIV, 3, 2; ad XXII, 31, 11.
 Negari tamen nequit, durius h. l. imperfectum omissum esse,
 quum non per se pateat, *erat*, non *est*, quod nullius non prius
 offertur cogitationi, supplendum esse. Itaque nescio an infra
 §. 15 *erat* ad illud modo tempus, de quo loquitur Livius, re-
 ferendum sit, et hic *est* addendum cogitatione.

Cumanus senatus) Cf. supra ad c. 2, 2.

5 *exercitu lustrato*) i. e. recensito. Nam ita *lustrare*
 dicitur, quia accedebat sacrificium lustrale, quale prodidit Liv.
 I, 44 in. Cf. ad XXI, 62, 7.

circa Liternum) Circa saepe ponitur, ubi indefinite
 memorantur loca propinqua. Brevius enim Livius dixit hoc:
 in iis locis, quae circa Liternum sunt. Cf. VII, 12 med. *quod
 Gallos — circa Pedum consedissee auditum est*; XXI, 25, 2

ternum castra posuit. Ibi quia otiosa stativa erant, crebro 6
decurrere milites cogebat, ut firones (ea maxima pars vo-
lonum erant) assuescerent signa sequi et in acie agnoscere
ordines suos. Inter quae maxima inerat cura duci, itaque 7
legatis tribunisque praeceperat, *ne qua exprobratio cui-*

quod nuper circa Padum Placentiam Cremonamque colonias aegre patiebantur; ibid. 62, 1 Romae aut circa urbem multa ea hieme prodigia facta; XXII, 3, 1; ibid. 11, 5; infra XXIV, 11, 2.

decurrere) Decurrere frequens est apud Livium alios. 6
que de exercitiis militaribus (*manoeuvreren*). V. XXIV, 48, 11
decurrendo signa sequi et servare ordines docuit; XXV, 17
extr. *armatum exercitum decucurrisse cum tripudiis Hispano-*
rum; XXVI, 51 in. Primo die legiones in armis quattuor mi-
lium spatio decurrerunt; XXIX, 22 in.; XXXV, 35 med.;
XL, 6 med. etc.

ea m. pars volonum erant) Gronovius coniecit: *vo-*
lones erant. Neque vero eius mutationis idonea est causa. Nam
genitivus ex consuetudine dicendi positus est. V. Weiss. §. 241;
Z. §. 427; Justin. V, 10 *ex quibus maior pars Atheniensium*
erat. Pronomen *ea* per attractionem quandam (cf. infra XXIV,
16, 4; 31, 14) ad sequens substantivum relatum est, quum ex
Germanorum consuetudine dicendum esset: *eorum maxima p.*
Erant in optimis codicibus est, ceteri editores ex deterioribus
praetulerunt erat. V. ad XXI, 27, 9; supra ad 20, 7.

Inter quae maxima etc.) Multi ex editoribus pauco- 7
rum et deteriorum librorum fidem secuti post *inter quae* inter-
posuerunt *concordiae*, quod est additamentum eorum, qui stru-
cturam loci non satis perspexerunt. Sententia est: et ipsi duci
inerat maxima cura, ne qua exprobratio etc. fieret et ita (*in*
diesem Geiste) legatis tribunisque praeceperat. Verba *itaque*—
praeceperat parenthesis in modum interiecta sunt, ne longius
ab iis verbis, ad quae *itaque* refertur, removerentur. Similis
locus est I, 16 extr. *sciantque, et ita posteris tradant, nul-*
las opes humanas armis Romanis resistere posse. Ad verba
inerat cura Gronovius comparat XLII, 39 post in. *Inerat cura*
insita mortalibus videndi congregientes nobilem ragem et po-
puli principis terrarum legatos.

itaque) V. infra XXIV, 44, 1; I, 4 extr. *Ita geniti ita-*
que educati; ibid. 32 sub fin. Puro pioque duello quaerendas
conseo, itaque consensio consciscoque; XLII, 2 extr. Itaque
sacrificatum est, ut decemviri scriptum ediderunt.

cuiquam) Nominibus verbalibus nonnunquam idem casus
additur, qui solet iis verbis, unde originem ducunt, adiungi.
V. de ea re Z. §. 681; Seb. p. 408; Weiss. §. 303 n. 2 et §. 277
n. 3. Cf. et ad XXII, 61, 13 et infra c. 37, 5 *eruptio ex op-*
pido simul duabus portis.

- quam veteris fortunae discordiam inter ordines sereret; vetus miles tironi, liber voloni sese exaequari sineret;*
 8 *omnes satis honestos generososque ducerent, quibus arma sua signaque populus Romanus commisisset. Quae fortuna coegisset ita fieri, eandem cogere tueri factum.*
 9 *Ea non maiore cura praecepta ab ducibus sunt quam a militibus observata; brevique tanta concordia coaluerant omnium animi, ut prope in oblivionem veniret, qua ex condicione quisque esset miles factus. Haec agenti Graccho legati Cumani nuntiarunt, quae a Campanis legatio paucos ante dies venisset, et quid iis ipsi respondissent. Triduum post eum diem festum esse; non senatum solum omnem*

8 *omnes*) Hoc pro nominativo habent Strothius, Heusinger, Klaiberus. Sed recte negat Doeringius, eam explicationem probati posse, qua volones quoque iuberentur ceteros in honestis generosisque habere. Contra si *omnes* casus accusativus est, gravem habes admonitionem, ne quis, qualiscunque eius ante fuerit conditio et natura, eximatur honestorum numero. Spectatur autem in *honesto* praesens status, in *generoso* origo et natales. Praeterea digna est, quae observetur, praeceptorum gradatio. Item notandum, non chiasmi (v. ad c. 44, 5) legem praevalere, sed, quod accommodatius gravitati praeceptorum, eundem in singulis membris ordinem verborum. Efficit enim haec similitudo collocationis, ut, quae praecipiantur, aures magis feriant. Cf. infra XXIII, 48, 10.

Quae fortuna) Iam causa additur, cur haec ita fieri debeant. Itaque addi cogitatione potest particula causalis. V. ad XXI, 44, 9.

ita fieri) Non raro apud Livium ad verbum cogendi accusativum cum infinit. referri, ostendimus ad XXI, 8, 12.

- 11 *Triduum post eum d. f. esse*) Verba *post eum diem* quum non videantur ad alium diem referri nisi ad eum, quo Cumani rem ad Gracchum retulerunt, hoc videntur illi dicere: Proximos tres dies festos esse. Atque ita locum interpretatus est Heusinger. Sed si pridie eius diei, a quo sacrificii initium erat, Cumani cum Graccho hoc communicaverunt, est, quod mireris, cur Livius deinde tanquam de alio die loquens scripserit: *Gracchus — ipse pridie quam s.atum sacrificium Campanis esset, Cumas movet castra*, quum potius scribendum fuisset: *ipse eodem die Cumas movet castra*. Itaque vereor, ne Livius paulo negligentius *eum diem* posuerit, quasi Cumanos fecisset diserte dicentes de die sacrificii, cuius diei sane non possent mentionem omittere. Cf. infra ad XXIV, 48, 8. *Post eum diem* ita intellige, ut eum ipsum diem primum ponas. Cf. Z. §. 850; Sch. p. 699. 3.

ibi futurum, sed castra etiam et exercitum Campanum.

Gracchus, iussis Cumanis omnia ex agris in urbem conve- 12
here et manere intra muros, ipse pridie quam statum sacri-
ficiu Campanis esset, Cumas movet castra. Hamae inde 13
tria milia passuum absunt. Iam Campani eo frequentes ex
composito convenerant, nec procul inde in occulto Marius
Alfius medix tuticus (summus magistratus erat Campanis)
cum quattuordecim milibus armatorum habebat castra, sa- 14
crificio apparando et inter id instruendae fraudi aliquanto
intentior quam muniendis castris aut ulli militari operi. Tri- 15
duum sacrificatum ad Hamas. Nocturnum erat sacrum, ita

senatum) i. e. Campanum, quod ex sequentibus huc re-
ferendum. Cf. supra ad c. 19, 6.

in occulto) V. ad XXI, 32, 7.

medix tuticus) „Festus apud Paulum: *Meddix apud* 13
Oscos nomen magistratus est. Ennius: *Summus ibi capitur*
Meddix, occiditur alter. Ex quibus verbis conficitur, *Meddix*
commune nomen fuisse, respondens Latino *magistratus*, *Oscum*
nomen *tuticus* autem exprimere Latinum *summus*, ut *Medix-*
tuticus non aliquod proprium magistratus nomen sit, quale v. c.
Romanis *dictator, consul*, sed *Osea* lingua nihil aliud denotet
quam commune Latinorum *summus magistratus*.“ Stroth. Quum
autem optimi codices praebeant: *Marius Alfius medixituticui*,
nescio an Livius scripserit: *medix tuticus, qui summus* etc.
vel *medix tuticus (is summus* etc. Nam ita adiecto pronomine
talia nomina explicare Livius solet (cf. XXVI, 6 sub fin. *Me-*
dix tuticus, qui summus magistratus apud Campanos est;
XXX, 7 post in. *Senatum itaque suffetes (quod velut consu-*
lare imperium apud eos erat) vocaverunt; XXXVIII, 30 post
in. *Damiurgis civitatum, qui summus est magistratus*), a qua
consuetudine hic eo miuus scriptorem discessisse crediderim,
quo facilius, omissis pronomine, verba interposita ad ipsum no-
men Alfii referri possunt.

sacrificatum) Parum credibile videtur Perizonio, a 15
Graccho, qui pridie eius sacrificii iam movisset Cumas, post
triduum demum oppressos Campanos, et non primo quoque tem-
pore, antequam detegerentur insidiae, quas, etiamsi nemo enun-
tiaret, in tam propinquo loco celare, difficile fuisset, et eo
ipso animadvertere potuissent Campani, quod nemo Cumanorum
advenisset. Hinc putat legendum *sacrificandum*, in quo assen-
tiuntur Drakenborchius, Heusingerus, Crevierius, nisi quod hic
praefert *sacrificabatur*, quod explicat: *sacrificari mos erat.*
Sed ut alia mittamus, quae oblici his coniecturis possunt, non
videntur eae necessariae esse. Nam poterat Gracchus non in-
sidiarum faciendarum causa, sed Cumarum tuendarum, eo castra

- 16 ut ante mediam noctem compleretur. Huic Gracchus insidiandum tempori ratus, custodibus ad portas positis, ne quis enuntiare posset coepta, et ante decimam diei horam
17 coactis militibus corpora curare somnoque operam dare, ut

movisse. Neque quod consilium animo agitabat cum quoquam ab eo communicatum legimus; certe id paucis notum fuisse fidsque verisimile est. Quo diutius autem quietus ibi versabatur, eo securiores Campani, qui Hannibalis quoque propinquitate (cf. init. c. 36) fidebant, fieri poterant, ut mirum non sit, quod tertia demum nocte eos adortus est. Denique mentio tridui, nisi ad Gracchi consilium pertineret, prorsus supervacanea fuisset.

ita ut) Ita Livium saepe dixisse, ostendimus ad XXII, 43, 4.

- 16 *insidiandum t.*) *Insidiari tempori* est temporis opportunitatem clam speculari, ut eius quasi potens fias, quemadmodum qui alicui insidias struit, eius potens fieri studet. V. Vell. II, 21 *ita se dubium mediumque partibus praestitit, (ut) omnia ex proprio usu ageret temporibusque insidiari videretur et huc atque illuc, unde spes maior affulsisset potentiae, se exercitumque deflecteret.*

ante decimam d. horam) Bekkerus recepit, quo maxime etiam Gronovius se inclinare ait: *ab decima diei hora*; ceteri editores ex libris manu scriptis tantum non omnibus: *ad decimam diei horam*. Et prior quidem scriptio quin falsa sit, non modo codicum omnium dissensus, sed etiam res ipsa vix dubium relinquit. Nam quum primis tenebris i. e. paulo post horam diei duodecimam convenire Gracchus milites vellet, quis crediderit, eos iussos a decima demum diei hora corpora curare et somno operam dare? Nec magis aptum videtur *ad decimam diei horam*; quod sive interpretaris *usque ad*, ut continuata, quoad decima esset hora, actio sive status intelligatur, sive *circa*, ut tempus minus definitum, neutrum satis convenit huic loco. Sed verissimum putamus, quod ex codicis omnium praestantissimi, cum quo et alii nonnulli consentiunt, scriptura: *et an decima diei horam* eruit, neque tamen ipse satis probavit Gronovius: *ante decimam diei horam*. Hoc enim modo loqui Latini solent ad praefiniendum id tempus, quo incidente rem aliquam factam esse volunt, ubi Germani dicimus *bis zu*. V. XXV, 22 sub fin. *Liberos fore suaque omnia habituros, qui ante Idus Martias exissent*; XXVI, 12 in. *ut, qui civis Campanus ante certam diem transisset, sine fraude esset*; XLI, 9 sub fin.; XLII, 21 med.; *ibid.* 22 in. Ante decimam autem horam Gracchus milites corpora curare somnoque operam dare voluit, ut ad parandam ipsam profectioem aliquid superesset post somnum temporis. De curandis corporibus v. ad XXI, 54, 2; de diei partitione ad XXII, 61, 24.

primis tenebris convenire ad signum possent, vigilia ferme prima tolli iussit signa, silentique profectus agmine, quum 18 ad Hamas media nocte pervenisset, castra Campana, ut in pervigilio, neglecta, simul omnibus portis invadit: alios somno stratos, alios perpetrato sacro inermes redeuntes obtruncat. Hominum eo tumultu nocturno caesa plus duo 19 milia cum ipso duce Mario Alfio; capta sunt signa militaria quattuor et triginta.

XXXVI. Gracchus, minus centum militum iactura castris hostium potitus, Cumas se propeere recepit, ab Hannibale metuens, qui super Capuam in Tifatis habebat castra. Nec eum provida futuri fefellit opinio. Nam simul Capuam 2

vigilia f. prima) V. de vigiliis ad XXI, 27, 2 et ad 17 locutionem *signa tollere* ad XXII, 3, 11.

ut in pervigilio) V. supra ad c. 14, 1.

inermes redeuntes) V. ad c. 23, 9.

obtruncat) Aptissime Livius verbo *obtruncandi* (in *Stücken hauen, niedermetzeln*) in iis utitur, qui defendere vim illatam non possent. Asyndeton ostendit, eodem tempore, quo castra invaserit, ita ut nihil intercesserit morae, haec facta esse. V. ad XXI, 58, 5. Simul hoc modo et oppositione membrorum per *alios* — *alios* facta maiori verborum orbi, quo omnem Gracchi hostem aggredientis rationem agendi in unum comprehendit, gravem fortemque exitum addidit. Et animadvertit, quomodo structuram variaverit, in priore periodi parte chiasmo (cf. ad c. 44, 5) potissimum usus in contra positis (*insidiandum tempori ratus* — *tollit iussit signa; custodibus ad portas positus* — *coactis militibus corpora curare; ne quis e. posset coepta* — *ut pr. t. convenire ad s. possent*), in posteriore parte anaphorae legem ad gravitatem rei accommodatiorem ducens (*invadit* — *obtruncat; alios somno stratos* — *alios p. s. inermes redeuntes*).

XXXVI.

iactura) Cf. supra ad c. 30, 2.

ab H. metuens) V. Sch. p. 455; Z. §. 414; infra XXIV, 32, 2; ibid. c. 38, 9; II, 24 in. *incipiti metu et ab cive et ab hoste*; XXII, 15, 7 *metus a praetore Romano*; XLV, 26 *med. quum maior a Romanis metus timorem a principibus suis vicisset*.

provida futuri) Duo optimi eodd. mss.: *provida fuit viri*, 2 unde Gronovius veram scripturam eruit, quum antea lectio vulgaris esset: *provida viri fefellit opinio*. De structura cf. quae a Gronovio et Drakenborchio allata sunt: Cic. de div. II, 57

ea clades est nuntiata, ratus Hannibal, ab re bene gesta insolenter laetum exercitum tironum magna ex parte servorumque, spoliante[m] victos praedasque agentem ad Hamas 3 se inventurum, citatum agmen praeter Capuam rapit obviosque ex fuga Campanorum, dato praesidio, Capuam duci, 4 saucios vehiculis portari iubet. Ipse Hamis vacua ab hostibus castra nec quicquam praeter recentis vestigia caedis 5 strataque passim corpora sociorum invenit. Auctores erant quidam, ut protinus inde Cumas duceret urbemque oppugna- 6 ret. Id quanquam haud modice Hannibal cupiebat, ut, quia Neapolim non potuerat, Cumas saltem maritimam urbem haberet, tamen, quia praeter arma nihil secum miles, raptim acto agmine, extulerat, retro in castra supra Tifata se 7 recepit. Inde, fatigatus Campanorum precibus, sequenti die cum omni apparatu oppugnandae urbis Cumas redit, perpopulatoque agro Cumano, mille passus ab urbe castra lo- 8 cat, quum Gracchus magis verecundia in tali necessitate deserendi socios, implorantes fidem suam populique Romani, 9 substitisset, quam satis fidens exercitui. Nec alter consul Fabius, qui ad Cales castra habebat, Vulturnum flumen tra- 10 ducere audebat exercitum, occupatus primo auspiciis repe-

mentem ita movens, ut eam providam rerum futurarum efficiat; de nat. d. II, 22, 58 provida utilitatum opportunitatumque omnium; Tac. Ann. VI, 46 providus futurorum.

ab re bene g.) De ab praepositione causam indicante v. ad XXI, 36, 7.

3 *ex fuga)* De hac locutione diximus ad XXII, 55, 4.

6 *non potuerat)* Habes leve quoddam zeugma, quum ad *potuerat* minus bene verbum *habendi*, quod sequitur, sed potius *capiendi* supplendum mente sit. In sequentibus non recte plerique editores verba *maritimam urbem* distinctionibus a ceteris separarunt, quasi ea appositio esset Cumarum, quum contra ea verba ad praedicatum referenda sint.

raptim acto agmine) De hac locutione v. ad XXI, 61, 4 et ad verba *retro se recepit* supra ad c. 28, 4.

7 *perpopulatoque)* Alii: *populatoque*. Sed gravior vox, quam optimi libri habent, h. l. bene cum re videtur congruere. Et ita Livius XXII, 3, 10; ibid. 9, 2; XXVI, 9 extr.; XXXIV, 28 extr.; ibid. 56 sub fin.; XLIV, 27 in.

9 *V. flumen traducere)* De hac structura cf. ad XXI, 23, 1; infra XXIV, 41, 1.

tendis, dein prodigiis, quae alia super alia nuntiabantur, expiantique ea haud facile litari haruspices respondebant.

XXXVII. Hae causae quum Fabium tenerent, Sem- 1
pronius in obsidione erat et iam operibus oppugnabatur. Adversus ligneam ingentem, admotam urbi, aliam turrem 2
ex ipso muro excitavit consul Romanus, aliquanto altiore, quia muro satis per se alto subiectis validis sublicis pro solo
usus erat. Inde primum saxis sudibusque et ceteris missi- 3
libus propugnatores moenia atque urbem tuebantur; postremo, 4
ubi promovendo adiunctam muro viderunt turrem, facibus
ardentibus plurimum simul ignem coniecerunt. Quo incen- 5

alia super alia) De collocatione et vi horum verbo- 10
rum v. ad XXI, 35, 12.

expiantique ea — respondebant) Structura mutata est in eum modum, de quo dictum supra ad c. 8, 3. *Respondere* et *responsum* propria sunt vocabula de haruspicum monitis.

XXXVII.

tenerent) V. supra ad c. 19, 4. 1

ingentem) Post hanc vocem in nonnullis libris additum 2
est: *turrin*, quod optimi non habent. V. ad XXI, 19, 9.

excitavit) Cf. XLIII, 18 sub fin. *postquam vineas agi turresque excitari viderunt*; XLIV, 6 extr. *ut vel murus obiiici turresque excitari potuerint*; XXIX, 18 extr. *Ad aliquantum altitudinis excitata erant moenia*; XXXVIII, 3 extr. *copiam in propinquo materiae ad aggeres excitandos et cetera opera esse*. Eadem locutione alii quoque scriptores non raro utuntur.

subiectis v. sublicis) *subiectis* i. e. turri, quibus innisa staret. Heusingerus mavult *superiectis* i. e. muro, docens, *sub* et *super* in verbis coniunctis saepe confundi. Sed videtur Livius his verbis ostendere, quomodo muro pro solo usus sit Gracchus, quod ita factum esse, ut validas trabes turri subiiiceret sive validis trabibus turris fundamenta firmaret. De voce *soli* cf. ad XXI, 28, 7.

promovendo) Hoc non videtur passive positum, ut 4
Crevierio aliisque placuit, sed absolute actionem promoventium significare (*durch Vorwärtsschieben*). Nam Livius quum communiter verba activa, ut multis locis ostendimus, tum gerundia hoc modo saepe ponit. Cf. ad XXI, 5, 3; infra XXIV, 20, 13; 48, 11; X, 30 post in. *superieccere quidam augendo fidem*.

Quo incendio) i. e. incendio inde orto. V. ad XXI, 5
46, 7.

dio trepida armatorum multitudo quum de turre sese praecipitaret, eruptio ex oppido simul duabus portis stationes hostium fudit fugavitque in castra, ut eo die obsesso quam
 6 obsidenti similior esset Poenus. Ad mille trecenti Carthaginiensium caesi et undesexaginta vivi capti, qui, circa muros et in stationibus solute ac negligenter agentes, quum nihil minus quam eruptionem timuissent, ex improvise
 7 pressi fuerant. Gracchus, priusquam se hostes ab repentino pavore colligerent, receptui signum dedit ac suos intra
 8 muros recepit. Postero die Hannibal, laetum secundare consulem iusto proelio ratus certaturum, aciem inter castra
 9 atque urbem instruxit. Ceterum postquam neminem moveri ab solita custodia urbis vidit, nec committi quicquam temerariae spei, ad Tifata redit infecta re.

10 Quibus diebus Cumae liberatae sunt obsidione, iisdem

eruptio ex opp. simul d. portis) Quod post portis olim inserebatur: facta glossa est, quam optimus quisque liber ms. non habet. Cf. supra ad c. 35, 7 et ad XXI, 36, 6; praeterea de locutione: *eruptio — fudit* ad XXI, 2, 3 et supra ad c. 17, 8.

6 *solute ac negligenter*) Solute agit, qui nullis tenetur sive coeretur legibus, negligenter, qui non ad curam animum intendit. Cf. XXXIX, 1 post in. *solute ac negligenter habiti sunt*; XXV, 39 med. *neglecta omnia ac soluta invenere*; XXVIII, 1 extr.

nihil minus — timuissent) Similia attulimus ad XXII, 19, 8.

8 *iusto proelio*) De hoc dictum est ad XXII, 28, 13.

10 *Quibus diebus — iisdem diebus*) Repetitio substantivi efficit, ut magis animadvertant lectores, eodem proterus tempore duobus locis contra Poenos bene pugnatum esse. Cf. Weiss. §. 376 n. 4; Z. §. 472; Liv. XXXIV, 35 in. *Ex qua die scriptae conditiones pacis editae Nabidi forent, ea dies ut induciarum principium esset, et ut ex ea die intra decimum diem — praesidia omnia deducerentur*; VI, 1 extr. *diemque — duplici clade insignem, quo die ad Cremeram Fabii caesi etc.*

liberatae sunt obsidione) Unus exiguae auctoritatis cod.: *ab obsidione*, quam lectionem ut falsam esse doceret, Drakenborchius laudavit XLV, 13 post in. *per quos obsidione miserrima liberati essent*. Adde XXII, 25, 9 *ut obsidione liberatos*. Ita etiam alii scriptores frequentissime loquuntur. Sed omnino tenendum, Livium in significando eo, cui subtrahitur aliquis liberatione, non addere praepositionem prae-

diebus et in Lucanis ad Grumentum Ti. Sempronius, cui Longo cognomen erat, cum Hannone Poeno prospere pugnat. Supra duo milia hominum occidit et ducentos octoginta milites amisit; signa militaria ad quadraginta unum cepit. Pulsus finibus Lucanis Hanno retro in Bruttios sese recepit. Et ex Hirpinis oppida tria, quae a populo Romano defecerant, vi recepta per M. Valerium praetorem, Vercellium, Vescellium, Sicelinum, et auctores defectionis securi percussi. Supra mille captivorum sub hasta venierunt, praeda alia militi concessa, exercitus Luceriam reductus.

terquam in hominibus. Itaque etiam III, 19 in. dixit *fraude liberare*; XXVII, 37 in. *liberatas religione mentes*; XXXVIII, 48 extr. *servitute liberati* et ibid. *liberatos regio imperio*. Contra praepositionem addidit II, 13 extr. *liberari ab hoste*; XXXII, 21 extr. *liberare a Philippo*; pariter XXXIII, 44 extr.; XXXIV, 58 extr.; XXXVI, 17 extr.; XXXIX, 33 med.; XXXV, 38 sub fin. *ad liberandos ab Romanis venire sese*, a quo quum, sententiam si spectes, vix differt *liberari ab imperio Romano*, etiam in hac locutione praepositionem semel videtur adiecisse XLII, 50 extr., si quidem vera ibi lectio servata est. At perperam editores VI, 20 post med. posuerunt: *nisi oculos quoque hominum liberassent ab tanti memoria decoris*, quum in optimo cod. Flor. praepositio non legatur.

cui Longo cognomen) Cognomen indicio est, eum esse, qui cum P. Scipione primo anno huius belli consul fuit. Duker. V. XXI, 6, 3. Et cavet adiectis his verbis scriptor, ne pro Ti. Sempronio Graeco haberetur.

hominum) Quum plerique iique optimi libri hanc lectionem praebeant, iniuria videntur editores pro ea ex paucis libris recepisse *hostium*. Homines enim ab Sempronio sive Romanis occisos fuisse hostium, per se patet, ut non opus esset, hoc sollicite exprimere. Praeterea Livium saepe ita voce hominum uti, docuit Drakenborchius allatis locis: h. l. c. 35, 19; XXIV, 41, 10; ibid. 42, 4; ibid. §. 7; c. 49, 4; XXXVIII, 47 med.; XXXIX, 31 sub fin.; XL, 33 extr.

mille captivorum) De hac structura vocis mille v. 13 ad XXI, 61, 1.

sub hasta v.) V. ad c. 32, 15. Ex more autem Romano captivi fere pro aenario vendebantur. Itaque etiam hic cetera praeda eximuntur. Cf. V, 22 in.; VI, 4 in.; ibid. 13 sub fin.; X, 46 post in.; infra XXIV, 16, 5.

praeda alia) Alius quid hic declaret, v. ad XXI, 27, 6, et cf. infra c. 40, 5; XXIV, 27, 8; 40, 13.

exercitus Luceriam r.) Codd. optimi: *exercitusque curiam reductus*; alii: *Cumas reductus*, unde Gronovius op-

- 1 XXXVIII. Dum haec in Lucanis atque in Hirpinis geruntur, quinque naves, quae Macedonum atque Poenorum captos legatos Romam portabant, ab supero mari ad inferum circumvectae prope omnem Italiae oram, quum praeter Cumas velis ferrentur, neque, hostium an sociorum essent, satis sciretur, Gracchus obviam ex classe sua naves
- 2 misit. Quum percunctando in vicem cognitum esset, consulem Cumis esse, naves Cumas appulsae captivique ad consulem deducti et literae datae. Consul, literis Philippi atque Hannibalis perlectis, consignata omnia ad senatum itinere terrestri misit, navibus develi legatos iussit. Quum eodem fere die literae legatique Romam venissent, et, percunctatione facta, dicta cum scriptis congruerent, primo gravis cura Patres incessit, cernentes, quanta vix tolerantibus Punicum bellum Macedonici belli moles instaret. Cui tamen adeo non succubuerunt, ut extemplo agigaretur, quemadmodum ultro inferendo bello averterent ab Italia hostem.
- 7 Captivis in vincula condi iussis, comitibusque eorum sub

time Livii verba restituit. Cf. c. 33, 5. Asyndeton hic in contra positis aptissimum est.

XXXVIII.

- 2 *hostium an sociorum*) Nonnunquam socii ita opponuntur *hostibus*, ut priore nomine contineantur, quicumque ab iisdem partibus stant, non solum qui proprie socii (*Bundesgenossen*) dicuntur. Sic Sallust. lug. 92, 2, postquam separatim de militibus Romanis et de Numidis, quo animo fuerint in Marium, exposuit, utrosque in unum coniungendo addit: *postremo omnes, socii atque hostes, credere, illi aut mentem divinam esse aut deorum nutu cuncta portendi*. Neque aliter Liv. XXI, 31 in. *saepe eum in Hispania rarae inter homines virtutis specimen dedisse sociis pariter hostibusque*.
- 3 *percunctando in vicem c. esset*) i. e. dum in vicem percunctantur alteri alteros, cognitum iis, qui in quinque navibus erant, consulem etc. De vi gerundii v. supra ad c. 15, 3. Livium autem non addidisse, utris cognitum sit, consulem Cumis esse, mirum videri non potest, quum ea res per se manifesta sit.
- 5 *moles*) De vi huius verbi v. ad XXI, 22, 9; infra ad XXIV, 34, 2.
- 7 *in vincula condi*) Cf. XXVI, 34 in. *Alios in vincula condendos; XXVI, 16 med. trecenti ferme nobiles Campani in*

hasta venditis, ad naves viginti quinque, quibus P. Valerius Flaccus praefectus praeerat, viginti quinque parari alias decernunt. His comparatis deductisque, et additis quinque 8 navibus, quae advexerant captivos legatos, triginta naves ab Ostia Tarentum profectae; iussusque P. Valerius, militi- 9 bus Varronianis, quibus L. Apustius legatus Tarenti praeerat, in naves impositis, quinquaginta navium classe non tueri modo Italiae oram, sed explorare de Macedonico bello. Si congruentia literis legatorumque indiciiis Philippi consilia 10

carcerem conditi; XXIX, 22 med. Pleminius quique in eadem causa erant — in carcerem conditi; pariter XXX, 21 post in.; XLV, 42 post in.; XXXI, 23 extr. quos Philippus tanquam in tutissimam custodiam condiderat.

ad n. viginti quinque) Iac. Gronovius, quod ex classe viginti quinque navium quinque dimisisset Valerius Flaccus, scribendum censuit: *ad naves viginti, quibus* etc. Sed Valerium non desiisse etiam quinque illis navibus praeesse, alii interpretes recte videntur monuisse. In sequentibus autem pro *viginti*, quod codices omnes habent, legendum esse ex coniectura eiusdem Gronovii et Perizonii *viginti quinque*, certum videtur. Neque enim aliter hoc loco triginta atque §. 9 quinquaginta navium numerus efficitur. Accedit, quod postea Livius *alias* non additurus fuit, si non idem numerus rediret.

parari) Haec est coniectura Gronovii, quam sequendam fluximus, quod optimi codd. habent *paratis* et unus ex iis a. m. 2. *parari*. Inclinant tamen in id Gronovius, Drakenborchius, Bekkerus, ut id verbum omnino delendum putent esse. Alii codices quum praebent *paratas*, Perizonius, cui assentiuntur nonnulli editores, coniecit *parandas*. Nec vero videtur dubium, quin verbum *decernendi* Livius non minus ponere potuerit cum infinitivo praes. pass. quam *censere*, de qua structura v. ad XXIV, 22, 5.

non t. modo —, sed) V. ad XXI, 43, 15; infra 9 XXIV, 14, 8; Weiss. §. 349 n. 3.

explorare de M. b.) Cf Nep. Hann. 2, 2 qui de eius voluntate explorarent. Nec raro hunc in modum aliis quoque verbis transitivis, quibus fere accusativus iungitur, additur *de*. V. ad XXII, 12, 4; praeterea VI, 17 extr. *negatum — de captivis*; ibid. 21 extr. *credi de criminibus*; X, 10 med. *De societate haud abnuunt*; XXXVI, 31 extr. *de quibus — recusare — vellent*. Ita saepe *gratulari victoriam* et *gratulari de victoria*. V. v. c. XXXVI, 25 in.; XLV, 20 in. et med.; XXXVI, 35 extr.; XLV, 3 med.; 13 in. et med.; 44 med.; Weiss. §. 260 n. 1.

ut — faceret) De mutata structura cf. quae exempla 10 attulimus ad XXI, 49, 7.

essent, ut M. Valerium praetorem literis certiolem faceret,
 11 isque, L. Apustio legato exercitui praeposito, Tarentum
 ad classem profectus, primo quoque tempore in Macedoniam
 transmitteret daretque operam, ut Philippum in regno con-
 12 tineret. Pecunia ad classem tuendam bellumque Macedoni-
 cum ea decreta est, quae Ap. Claudio in Siciliam missa erat,
 ut redderetur Hieroni regi: ea per L. Apustum legatum
 13 Tarentum est devecta. Simul ab Hierone missa ducenta
 milia modium tritici et hordei centum.

- 1 XXXIX. Dum haec Romani parant aguntque, ad Phi-
 lippum captiva navis, una ex iis, quae Romam missae erant,
 ex cursu refugit: inde scitum, legatos cum literis captos.
 2 Itaque ignarus rex, ecquae cum Hannibale legatis suis
 convenissent, quaeque legati eius ad se allaturi fuissent,
 3 legationem aliam cum iisdem mandatis mittit. Legati ad
 Hannibalem missi Heraclitus, cui Scotino cognomen erat,
 et Crito Beroeaeus et Sositheus Magnes. Hi prospere tu-

11 *transmitteret*) *Transmittere* saepe absolute dicitur.
 V. ad XXI, 17, 6.

12 *ad classem tuendam*) *Tuetur* respublica classem,
 quum curat et de publico praebet quum alia ad eam instruend-
 am et ornandam necessaria, tum remiges et socios navales,
 denique omnia, sine quibus classis haberi et usui esse non
 potest, quorum indicem quendam habet Liv. XXVIII, 45. Duk-
 ker. Cf. infra c. 48, 6; XXIV, 18, 10; XXVIII, 41 sub fin.

XXXIX.

- 1 *una ex iis*) V. c. 34, 8 et 9.
ex cursu refugit) V. XLIV, 19 in. *Brundisii legatos*
iam esse, bis ex cursu Dyrrhachium reiectos. Adde quae
 commemorata sunt ad XXII, 61, 8.
 2 *rex, ecquae*) Hoc recte videtur Bekkerus ex coniectura
 Gronovii pro vulgata lectione: *ignarus de iis, quae* etc. rece-
 pisse. Nam cod. optimus habet: *ignarus ex quae*, quibus ver-
 bis manus altera inter versus adiecit *hec*. Hinc codices alii
 ex haec quae, alii ex his, quae et similia. Ignaram fuisse
 Livius regem dicit, num quid cum Hannibale convenisset (nam
 ne hoc quidem satis videtur comperisse), deinde quo consilio
 legatos ad se misisset.
 3 *Beroeaeus*) Incertum est, num hoc nomen Livius po-
 suerit. Nam codd. optimi habent: *Boeusotius*. Illud (de quo
 cf. ind. geogr.) receptum ab editoribus est ex coniectura Gro-

lerunt ac retulerunt mandata. Sed prius se aestas circum- 4
 egit, quam movere ac moliri quicquam rex posset: tantum
 navis una capta cum legatis momenti fecit ad dilationem
 imminentis Romanis belli. Et circa Capuam, transgresso 5
 Vulturum Fabio post expiata tandem prodigia, ambo con-
 sules rem gerebant. Compulteriam et Trebulam et Sati- 6
 culam urbes, quae ad Poenum defecerant, Fabius vi cepit,
 praesidiaque in iis Hannibalis Campanique permulti capti.
 Et Nolae, sicut priore anno, senatus Romanorum, plebs 7
 Hannibalis erat, consiliaque occulta de caede principum et
 proditione urbis inibantur. Quibus ne incepta procederent, 8
 inter Capuam castraque Hannibalis, quae in Tifatis erant,
 traducto exercitu, Fabius super Suessulam in castris Clau-
 dianis consedit; inde M. Marcellum propraetorem cum iis
 copiis, quas habebat, Nolam in praesidium misit.

XL. Et in Sardinia res per T. Manlium praetorem 1
 administrari coeptae, quae omissae erant, postquam Q. Mu-

novii. Idem et alteram coniecturam proposuit: *Boeotius*, quae
 quidem a codicum scriptura minus remota videtur.

se aestas circumegit) Non solum *circumagi* dicitur 4
 tempus (cf. III, 8 in.; VI, 1 post in.; c. 38 in.; XXIII, 30
 extr.; XXIV, 8 med.; XXVI, 40 in.), sed etiam *se circum-*
agere. Ita Liv. IX, 18 sub fin. *in ipso conatu rerum circum-*
egit se annus.

capta) V. supra ad c. 17, 8; infra XXIV, 4, 1.

Et circa Capuam) Cf. supra ad c. 21, 6. 5

post expiata t. prodigia) V. c. 36 extr.

Hannibalis erat) De genitivo cf. ad XXII, 50, 3. 7

Quibus) *κατὰ τὸ σπυρινομένον*, quasi ante dixisset: 8
consilia — inibant sive consilia a plebeis inibantur.

super Suessulam) Hoc Cluverius restituit; codices
 multique libri typis expressi perperam: *super Vesuvium*. Cf.
 c. 17, 3; 32, 2; et maxime c. 46, 9; 48, 2; XXIV, 17, 2.

XL.

per T. Manlium praetorem) Tres codices minoris 1
 auctoritatis: *propraetorem*, quod fuerunt qui praefendum du-
 cerent, quam non praetor, sed propraetor Manlius esset. Sed
 non raro a Livio nomen *praetoris* pro *propraetore* poni, Du-
 kerus ostendit. V. c. 41, 8; supra c. 21, 4 coll. c. 32, 8; cap.
 43, 12 coll. c. 39, 8; XXIV, 40, 2 coll. 20, 12.

2 eius praetor gravi morbo est implicatus. Manlius, navibus longis ad Carales subductis, navalibusque sociis armatis, ut terra rem gereret, et a praetore exercitu accepto, duo et viginti milia peditum, mille et ducentos equites confecit.

3 Cum his equitum peditumque copiis profectus in agrum hostium, haud procul ab Hampsicorae castris castra posuit. Hampsicora tum forte profectus erat in Pellitos Sardos ad

4 iuventutem armandam, qua copias augetet; filius, nomine Hostus, castris praeerat. Is, adolescentia ferox, temere proelio inito fusus fugatusque. Ad tria milia Sardorum

5 eo proelio caesa, octingenti ferme vivi capti. Alius exercitus primo per agros silvasque fuga palatus; dein, quod ducem fugisse fama erat, ad urbem nomine Cornum, caput

6 eius regionis, confugit. Debellatumque eo proelio in Sardinia esset, ni classis Punica cum duce Hasdrubale, quae tempestate deiecta ad Baliarenses erat, in tempore ad spem

7 rebellandi advenisset. Manlius post famam impulsae Punicae classis Carales se recepit: ea occasio Hampsicorae

8 data est Poeno se iungendi. Hasdrubal, copiis in terram

-
- 2 *subductis*) V. supra ad c. 28, 3.
nav. sociis armatis) Cf. ad XXI, 49, 7 et de ablativo *terra* ibid. ad c. 41, 4.
- 3 *castris castra*) V. Weiss. §. 492 n. 4; Z. §. 794; hoc c. §. 9.
- 4 *filius* etc.) Quum et prior et haec enuntiatio ostendat, quo statu res apud Sardos fuerit, quo tempore adversus eos Romani castra ponebant, tollenda ante haec verba visa est maior distinctio, contra ponenda ante *is*, unde incipit narratio eius rei, quae ex illo rerum statu secuta est.
- 5 *eius regionis*) i. e. eius regionis, in qua pugnatum erat. Perperam enim Doeringius haec verba ad Pellitos Sardos refert.
- 6 *cl. P. cum d. Hasdrubale*) V. supra ad c. 19, 17. *Cum duce Hasdrubale* h. l. cum verbis *classis Punica* coniunxerim, de quo dicendi genere v. ad XXI, 63, 2. Iude factum est, ut illa interponerentur inter *classis Punica* et *quae*. De re ipsa v. c. 34, 16.
in tempore ad sp. r.) *In tempore* hic idem fere valet quod *opportuna*. Poteris igitur conferre quae allata sunt ad XXI, 25, 6; praeterea v. ad XXI, 57, 6.
- 8 *perventurus erat, ni — continuisset*) i. e. per-

expositis, et classe remissa Carthaginem, duce Hampsicora ad sociorum populi Romani agrum populandum profectus, Carales perventurus erat, ni Manlius obvio exercitu ab effusa eum populatione continuisset. Primo castra castris 9 modico intervallo sunt obiecta, deinde procursationes levique certamina vario eventu inita; postremo descensum in aciem, signisque collatis iusto proelio per quattuor horas pugnatum. Diu pugnam ancipitem Poeni, Sardis facile vinci 10 assuetis, fecerunt: postremo et ipsi, quum omnia circa strage ac fuga Sardorum repleta essent, fusi. Ceterum terga dan- 11 tes, circumducto cornu, quo pepulerat Sardos, inclusit Romanus. Caedes inde magis quam pugna fuit. Duodecim 12 milia hostium caesa Sardorum simul Poenorumque, ferme tria milia et septingenti capti et signa militaria septem et viginti.

XLI. Ante omnia claram et memorabilem pugnam fecit Hasdrubal imperator captus et Hanno et Mago, nobiles Carthaginienses, Mago ex gente Barcina, propinqua 2 cognatione Hannibali iunctus, Hanno auctor rebellionis Sardis bellique eius haud dubie concitor. Nec Sardorum duces 3 minus nobilem eam pugnam cladibus suis fecerunt: nam et 4 filius Hampsicorae Hostus in acie cecidit; et Hampsicora, cum paucis equitibus fugiens, ut super afflictas res necem

venturus erat et pervenisset, ni — continuisset. V. de hoc loquendi genere ad XXII, 60, 17.

signisque collatis iusto pr.) Cf. XXII, 24, 11 9 *Iusta quoque acie et collatis signis dimicatum;* ubi vide.

Sardis — assuetis) Explicatur his ablativis absolutis, 10 qui factum sit, ut Poeni modo pugnam ancipitem facerent. Non alia igitur est sententia ac si Livius per interclusionem dixisset: Sardi enim facile vinci assueti erant.

XLI.

auctor rebellionis Sardis) V. VII, 23 post in. 2 *auctor Patribus scribendi alterius exercitus;* IX, 20 post med. *pacis per omnem Apuliam praestandae populo Romano auctores;* XLV, 26 post in. *iidem universae genti auctores descendendi ab Romanis.* Cf. et X, 41 post in. *dux alaribus cohortibus;* XXXIV, 23 in. *Achaeos Philippo quondam milites.* Weiss. §, 307; Z. §. 681.

- quoque filii audit, nocte, ne cuius interventus coepta im-
5 pediret, mortem sibi conscivit. Ceteris urbs Cornus eadem,
 quae ante, fugae receptaculum fuit; quam Manlius, victore
6 exercitu aggressus, intra paucos dies recepit. Deinde aliae
 quoque civitates, quae ad Hampsicoram Poenosque defece-
 rant, obsidibus datis, dediderunt sese. Quibus stipendio
 frumentoque imperato pro cuiusque aut viribus aut delicto,
7 Carales exercitum reduxit. Ibi navibus longis deductis, im-
 positoque, quem secum advexerat, milite, Romam navigat
 Sardiniamque perdomitam nuntiat Patribus, et stipendium
 quaestoribus, frumentum aedilibus, captivos Q. Fulvio prae-
 tori tradidit.
- 8** Per idem tempus T. Otacilius praetor, (quingenta
 navium) ab Lilybaeo classe in Africam transvectus depo-
9 pulatusque agrum Carthaginiensem, quum Sardiniam inde
 peteret, quo fama erat Hasdrubalem a Baliaribus nuper tra-
 icisse, classi Africam repetenti occurrit, levique certamine
 in alto commisso, septem inde naves cum sociis navalibus

-
- 5** *victore exercitu aggr.) V. ad c. 29, 2.*
6 *obsidibus datis) V. ad c. 24, 10.*
viribus) i. e. opibus. Cf. v. c. VI, 5 med. ad quem
(agrum) instruendum vires non essent.
7 *stipendium quaestoribus etc.) Quo magis appare-*
ret, quot modis rempublicam iuvisset Manlius, et dissolute haec
Livius dixit et in collocatione verborum eundem ordinem se-
cutus est. Cf. supra ad c. 35, 8.
8 *T. Otacilius praetor) i. e. propraetor. V. supra*
c. 32 extr.; ad c. 40, 1.
(quingenta navium)) Haec verba quum in non-
nullis optimorum codicum non inveniuntur, dubiae sunt auctori-
tatis. Accedit, quod et collocatio eorum a solita recedit.
9 *s. inde n.) i. e. ex ea classe. Nam ita saepissime ad-*
verbia loci ponuntur, ut ad substantiva referantur proprie locum
non indicantia obtineantque praepositionum cum pronomi-
nibus sive demonstrativis sive relativis iunctarum locum. Cf. v. c.
II, 32 post med. facundum virum, et quod inde oriundus erat,
plebi carum; IV, 13 extr. se dictatorem L. Quinctium dictu-
rum. Ibi animum parem tantae potestati esse; XXXVI, 19
extr. sexaginta milia militum fuisse in regio exercitu, quadra-
ginta inde milia cecidisse.
passim disiecit) V. ad c. 26, 7.

cepit; ceteras metus haud secus quam tempestas passim disiecit.

Per eosdem forte dies et Bomilcar cum militibus, ad 10 supplementum Carthagine missis, elephantisque et comteatu Locros accessit. Quem ut incautum opprimeret, Ap. Clau- 11 dius, per simulationem provinciae circumeundae Messanam raptim exercitu ducto, aestuque suo Locros traiecit. Iam 12 inde Bomilcar ad Hannonem in Bruttios profectus erat, et Locrenses portas Romanis clausurunt. Appius, magno conatu nulla re gesta, Messanam repetit.

Eadem aestate Marcellus ab Nola, quam praesido ob- 13 tinebat, crebras excursiones in agrum Hirpinum et Samnites Caudinos fecit, adeoque omnia ferro atque igni vasta- 14 vit, ut antiquarum cladum Samnio memoriam renovaret.

XLII. Itaque extemplo legati ad Hannibalem missi 1 simul ex utraque gente ita Poenum allocuti sunt: *Hostes* 2

aestuque suo) De aestu v. ad XXI, 49, 2. Vulgaria 11 lectio est: *aestu secundo*, ut saepius locuti sunt veteres. V. Sall. fragm. I, 48 *aestu secundo furtivaque celeritate vitar. proelium in transgressu conatus est*; Caes. b. g. IV, 23 *et ventum et aestum uno tempore nactus secundum*; Iustin. XII, 10 *secundo aestu ostio fluminis Indi invehitur*. Sed quum in plerisque omnibus et optimis codicibus sit *aestuque suo*, hoc cum Bekkero recepimus. Drakenborchius ex auctoritate trium librorum deletam vult coniunctionem *que*, secutique sunt Strothius, Baumgarten-Crusius, alii. Sed cur non dixerit Livius: quum raptim — duxisset et suo aestu uteretur (proprie: *nach schleunig geführtem Heere und bei ihm günstiger Fluth*), ut duo afferret, quibus Appius usus est, celeritatem et aestum? Cf. supra ad c. 14 extr.; c. 43, 7. De vi pronomini possessivi v. ad XXII, 39, 21, et qui loci hic ab interpretibus laudati sunt: Horat. epod. 9, 30 *Cretam — ventis iturus non suis*; Ovid. Her. XV, 72 *Non agitur vento nostra carina suo*.

Samnites Caudinos) De nominibus gentium positus 13 pro regionum nominibus cf. ad XXI, 5, 5.

Samnio) Regionis nomen pro populi positum. V. ad 14 XXI, 1, 5.

XLII.

extemplo) Haec vox quum referatur ad *missi*, non 1 potest cum plerisque editoribus distinctio poni post *legati*. Cf. ad XXII, 3, 11.

populi Romani, Hannibal, fuimus primum per nos ipsi, quoad nostra arma, nostrae vires nos tutari poterant.

- 3 *Postquam vis parum fidebamus, Pyrrho regi nos adiunximus; a quo relictis pacem necessariam accepimus, fuimusque in ea per annos prope quinquaginta, ad id*
4 *tempus, quo in Italiam venisti. Tua nos non magis virtus fortunaque quam unica comitas ac benignitas erga cives nostros, quos captos nobis remisisti, ita conciliavit tibi, ut, te salvo atque incolumi amico, non*

2 *primum*) Cf. Weiss. §. 333. n. 1. Non sequitur, ut saepe, deinde, quod inest in verbis: *Postquam — fidebamus.*

per nos ipsi) Ita semper ipse locutionibus *per se, per me* etc. quum eae idem declarant, quod *solus* sive *sua sponte*, in casu recto additur. Nam in eiusmodi locis *ipse*, quod vix differt a *per se*, non pronomini *se* etc. additur, ut eius casum sequi possit, sed, quo eadem sententia fortius exprimitur, toti locutioni *per se*. Cf. I, 49 extr. *societates per se ipse, cum quibus voluit, iniussu populi ac senatus, fecit diremitque*; III, 6 med. *ut per se ipsi Hernici cum Latinis res suas tutarentur*; XXXVI, 35 med. *Elei per se ipsi quam per Romanos naluverunt Achaico contribui concilio*; XXXVII, 26 in. *res navalis ipsa per se*; XXV, 11 post in.; XXXVI, 7 post in. etc.

3 *accepimus*) „Unus cod. *fecimus*. Sed cum emphasi Samnites dicunt, se *accepisse* pacem, i. e. qualemcunque Romani victores dare voluerant. V. XXXII, 33 in. *Eius esse priorem orationem, qui daret pacis leges, non qui acciperet*; c. 36 post in. *quascunque senatus dedisset, leges pacis accepturum.*“ Drakenborch.

prope quinquaginta) Quum anno ante Chr. n. 272. pax data sit Samnitibus, anno 218. Hannibal in Italiam venerit, quinquaginta quattuor annos in ea pace Samnites fuisse patet. Hinc Sigonius contra codices omnes scribendum censet: *prope sexaginta*. Neque tamen quicquam videtur mutandum. Nam *prope* (*nahe bei, nahe an*) semper maiori numero non expleto adici, quae fuit sententia Sigonii, non est necesse, sed potest etiam referri ad minorem (cf. Liv. VI, 2 in.; Weiss. §. 288 extr.); quod autem ait, in hac oratione omnia in manus augeri, non vidit, dicentium interfuisse, alia augere, alia minuire, augere numerum annorum in bello contra Romanos transactorum, minuire eorum, per quos pax sibi cum Romanis fuisset. Quare etiamsi *prope* in eandem, in quam Sigonius, sententiam accipias, defendi tamen vulgata scriptio potest.

4 *unica* c.) V. supra ad c. 21, 5.

ut — timeremus) i. e. ut putaremus, dum tu amicus nobis viveres resque tuae bene se haberent, non modo populum Romanum, sed ne deos quidem timendos esse. Perperam Heu-

modo populum Romanum, sed ne deos quidem iratos (si dicit fas est) timeremus. At hercule non solum incolumi 5 et victore, sed praesente te, quum ploratum prope coniugum ac liberorum nostrorum exaudire et flagrantia tecta posses conspicerere, ita sumus aliquoties hac aestate devastati, ut M. Marcellus, non Hannibal, vicisse ad Cannas videatur, glorienturque Romani, te, ad unum modo ictum vigentem, velut aculeo emisso, torpere. Per 6

singerus interpretatus est: *dass wir — fürchten würden*. Loquuntur enim de praeterito tempore falsaque spe. *Salvum ad vitam refertur, incolume ad integram rerum conditionem*. Nescio autem, an Livius, qui alias maxime variare solet enuntiationum aliarum alias excipientium structuram, hic consulto (§. 4 et 5) duas periodos eundem in modum, i. e. ut utroque per *ita — ut ad id, quod gravissimum est, perveniatur, struxerit, quo magis, quid inter spem et rem interfuerit, animadvertetur*.

non modo p. R., sed ne d. quidem) V. supra ad c. 29, 16.

*quum ploratum prope — posses) Nonnulli codices, 5 inter quos unus ex optimis, exhibent: comploratum, quae lectio placuit Drakenborchio, Strothio, Heusingero, Bekkero, aliis. Itaque haec verba parenthesi incluserunt. Sed codicum in hac re exigua auctoritas est, quum innumeris locis inter se permixta sint *cum* et *com*; deinde quod Drakenborchius frequentia ait esse apud Livium verba *complorandi, complorationis, comploratus* (v. de hoc XXII, 55, 7; XXV, 26 sub fin. *iustoque comploratu prosequerentur mortuos, unde colligas, id nomen a Livio potissimum in lugentibus poni*), non minus saepe Livius utitur voce *ploratus* atque in locis huic simillimis, ut eius consuetudo potius hanc descriptionem tueatur. Nam cf. XXVI, 13 post med. *coniuges, liberi, quorum ploratus hinc prope exaudiebantur*; II, 33 sub fin. *Clamor — mixtus muliebri puerilique ploratu*; V, 21 post med.; 42 med.; XXXVIII, 22 extr.; XXV, 26 sub fin. Omnibus his locis, ultimo excepto, mulieribus puerisque, ut hic, tribuitur *ploratus*. Accedit, quod Livium credibile non est scripsisse: *comploratum prope — exaudire — posses*, quod abhorre videtur a Latini sermonis elegantia, sed *prope — exaudire — poterat*.*

sumus — devastati) Similia vide ad XXII, 9, 5.

videatur) Maior vis est in tempore praesenti quam in imperfecto, quod et ipsum ponere potuit Livius. Nam praesens indicat, eo quoque tempore, quo haec loquantur legati, infamia quadam ex sociis non defensis Hannibalem laborare.

velut aculeo emisso) Hoc ex optimi codicis vestigiis restituerunt Freinshemius et Gronovius, quum antea in libris

centum prope annos cum populo Romano bellum gessimus, nullo externo adiuti nec duce nec exercitu, nisi quod per biennium Pyrrhus nostro magis milite suas
7 *auxit vires quam suis viribus nos defendit. Non ego secundis rebus nostris gloriabor, duos consules ac duos consulares exercitus a nobis sub iugum missos, et si*
8 *qua alia aut laeta aut gloriosa nobis evenerunt. Quae*

esset: velut iaculo emisso. Cf. Plin. h. n. XI, 18 *Aculeum apibus natura dedit ventri consertum. Ad unum ictum hoc infixo, quidam eas statim emori putant; aliqui non nisi in tantum adacto, ut intestini quidpiam sequatur, sed fucos postea esse nec mella facere, pariterque et nocere et prodesse desinere.* V. praeterea quae exempla laudavit Gronovius: Curt. IV, 14, 13 *ubi primum impetum effudit (temeritas), velut quaedam animalia, emisso aculeo, torpet;* Cic. Flacc. 17, 41 *mortuus est, aculeo iam dimisso ac dicto testimonio.* Bekkerus ex Trilleri coniectura contra omnes codices recepit *amisso*, quod probari non potest. Nam *amittimus* aliquid incuria et in-viti, *emittimus* voluntate, quod est apud aculeo pungentium. Itaque, ut Curtii locum, qui et ipse potest dubiae auctoritatis videri, praeterquam, Cicero dixit l. l. *dimisso aculeo*: nam verbum *dimittendi* sicut *emittendi* voluntariam actionem significat. Vides igitur, hoc loco verbo *emittendi* ostendi, Hannibalem ita perdidisse aculeum, ut antea eo uteretur, id quod optime congruit cum verbis: *ad unum modo ictum vigentem.*

6 *Per centum pr. annos)* Cf. ad c. 5, 8. Exponitur iam accuratius, qualis ea clades, de qua loquuntur, sit. Longissimo tempore, inquit, bellum cum Romanis nostris viribus gessimus, et tamen, ut taceam de iis, quae secunda habuimus, ne adversis quidem rebus tam foeda quam nunc tulimus, quum illo tempore clades intulerint magni imperatores exercitusque, quibus cedere haud indecorum erat, nunc exiguo praesidio Romano turpiter succumbamus.

nullo ext. adiuti nec d. nec ex.) Ablativus videtur instrumenti esse, ita ut non ipsi per se cogitentur adiuvisse dux aut exercitus, sed auxilio dati. Cf. ad XXI, 46, 5.

7 *Non ego — gloriabor)* Aliquot codices praebent: *Non ergo — gloriabimur*, quod perperam probat Sigonius. Nam ut *ergo* hic ineptum est, ita apte ad personam eius, qui pro ceteris verba facit, transitus fit, ubi dicitur, quod minus bene quam priora atque ea, quae subsequuntur, ad omnes Samnites possit referri quodque utrum commemoretur nec ne, oratoris potissimum est diiudicare. Similem in modum qui verba facit ceterorum nomine ad suam personam transit VII, 30 sub fin. Et cf. quae dicta sunt ad XXII, 37, 5 et ibid. 59, 18.

sub iugum missos) V. de re ipsa Liv. IX in.

aspera adversaque tunc acciderunt, minore indignatione referre possumus, quam quae hodie eveniunt. Magni 9
dictatores cum magistris equitum, bini consules cum binis
consularibus exercitibus ingrediebantur fines nostros;
ante explorato, et subsidiis positis, et sub signis ad
populandum ducebant; nunc propraetoris unius et parvi 10
ad tuendam Nolam praesidii praeda sumus. Iam ne
manipulatum quidem, sed latronum modo percursant totis

aut laeta aut gloriosa) Gloriosa multa possunt esse, quae non eadem laeta sunt. Nam gloriam afferre possunt etiam quae secus quam cupimus, eveniunt. Itaque Livius haec opponere potuit per *aut — aut*. Et cf. Hand. Tursell. I, p. 532: „Interdum in hac rerum oppositione non tam ad id respicitur, quod alterum ab altero tollitur, quam eo, ut tertium quodcumque excludatur.“

aspera adversaque) In *aspero* molestia, quam habet, 8 spectatur, in *adverso* incommodum.

Magni dictatores) Additur causa, cur antiquiora illa 9 minore indignatione referre possint. Deest igitur particula causalis. Cf. ad XXI, 44 extr. *Magni* referendum non est ad animi magnitudinem illorum virorum, cuius rei mentio hic apta non est, sed ad dignitatem, sicut similiter Horatius Sat. I, 6, 72 dixit: *magnis e centurionibus orti*.

ante explorato) V. ad XXI, 25, 9.

ad populandum) *Populari* saepe apud Livium absolute positum invenias. V. v. c. II, 63 extr.; IX, 31 post in.; VII, 22 in.; ibid. 25 in.; VIII, 17 in.; X, 14 in. etc.

propraetoris) Optime hanc scripturam restituit Walchius ex codice praestantissimo, in quo legitur: *proprinius*. Vulgata lectio erat: *nunc prope unius* etc., ubi et *prope* absonum est ab re, et deest, quod opponatur dictatoribus et consulibus. Nec magis aptum esse, quod Drakenborchius ex plurimis codicibus recepit: *proprii unius*, quibus facile videt.

ad tuendam N. praesidii) Ad referendum est ad *praesidium*. V. ad XXI, 15, 6. Aliter Heusingerus et Klai-berus, qui verba *ad tuendam Nolam* coniungentes cum *parvi* ita locum interpretantur, velut si scripsisset Livius: *parvi etiam ad tuendam Nolam praesidii*. Sed parvum praesidium atque ad Nolam tantum tuendam destinatum opponitur exercitibus consularibus bellum toti Samnio inferentibus.

Iam ne manip. quidem) Haec opponuntur verbis: *ante explorato et subsidiis positis*.

latronum modo) De *latronibus* et *hostibus* inter se frequenter oppositis v. ad XXI, 35, 2.

percursant totis f.) Similiter *percurrendi* verbo Livius usus est non addito accusativo eius rei, quae percurritur.

- finibus nostris negligentius, quam si in Romano vaga-*
 11 *rentur agro. Causa autem haec est, quod neque tu de-*
fendis, et nostra iuventus, quae, si domi esset, tutare-
 12 *tur, omnis sub signis militat tuis. Nec te nec exerci-*
tum tuum norim, nisi, a quo tot Romanas acies fusas
stratasque esse sciam, ei facile esse ducam opprimere
populatores nostros vagos, sine signis, palatos, quo
 13 *quemque trahit quamvis vana praedae spes. Numida-*
rum paucorum illi quidem praeda erunt, praesidiumque

V. XXVI, 15 med. *Inde citato equo Cales percurrit* i. e. Cales usque pergit currere sive non intermisso cursu Cales tendit; XLIV, 2 extr. *cum equitibus expeditis litore nunc Hera- cleum nunc Philam percurrerat. Percursare totis finibus* videtur esse totis finibus cursando pergere sive per omnia cursare (nusquam impeditum). Ipsa vox *percursandi* e rarioribus est, sed *percursionem* iam dixit Cicero et absolute quidem Phil. II, 39, 100 *O praeclaram illam percursionem tuam mense Aprili atque Maio, tum, quum etiam Capuam coloniam deducere conatus es!*

Rom. vagarentur agro) Interiecto verbo *vagarentur* Livius separavit *Romano* ab *agro*, quo maior vis esset in eo verbo, in quo est oppositio i. e. in *Romano*. Tali modo innumeris locis interposito vocabulo aliquo adiectiva a substantivis seunguntur, quo facilius, quae inter se opponantur, possint cognosci. V. supra §. 6 *suas auxit vires*; §. 11 *sub signis militat tuis*; infra ad XXIV, 1, 1.

- 11 *defendis—tutaretur*) Utrumque verbum obiecto hic caret, sed talis est loci ratio, ut illud facile ex prioribus cogitatione addas.
- 12 *Nec te — norim, nisi* etc.) Similiter Germani dicimus: *Ich müsste dich nicht kennen, wenn ich glauben könnte*. Sed rarius est apud Latinos hoc dicendi genus; nam fere hoc expresserunt per *aut — aut* (cf. v. c. XXII, 39, 8 *aut ego rem militarem, belli hoc genus, hostem hunc ignoro, aut nobilior alius Trasimeno locus nostris cladibus erit*; praef. sub fin. *aut me amor negotii suscepti fallit, aut nulla unquam respublica nec maior nec sanctior — fuit*; IX, 7 in.), vel ita, ut quae a *nisi* incipiat enuntiatio, per interiectionem ponatur, ut fere in locutionibus usitatissimis: *nisi me fallit animus*, et quae sunt eiusdem generis.
- populatores nostros*) Cf. Z. §. 424; Sch. p. 536.
- palatos, quo*) i. e. palatos eo, quo etc.
- 13 *illi quidem*) V. Weiss. §. 335, et cf. supra ad c. 12, 17. *pr. simul nobis et N. ademeris*) Ita vestigia prementes optimi libri, qui habet: *praesidiumquemisul nobis et*

simul nobis et Nolae ademeris; si modo, quos, ut socios haberes, dignos duxisti, haud indignos iudicas, quos in fidem receptos tuearis.

XLIII. Ad ea Hannibal respondit: *Omnia simul fa- 1 cere Hirpinos Samnitesque: et indicare clades suas et petere praesidium et queri indefensos se neglectosque.*

*nolae ademdem eris, scribendum putamus. Ceteri codices fere pro misul praebent missum. Sententia haec videtur esse: „Si illi populatores praeda erunt eorum, quos tu miseris, nos pariter atque Nolanos (quos fingit oppressos a Romanis vi retineri) praesidio illo liberaveris.“ Nam quum per totum Samnium vagarentur Romani, poterant ibi non minus quam Nolae videri in praesidio esse. Quam apte autem hoc modo qui verba facit spem ostendat Nolae simul occupandae, facile est ad intelligendum. Alii alia probaverunt. Nam Drakenborchius cum eoque alii receperunt: *praesidiumque missum nobis et Nolae ademerit*, quod explicant: praesidium nobis missum etiam ademerit praesidium Nolae; Strothius et Bekkerus: *praesidiumque missum nobis et Nolae ademeris*; Walchius coniecit: *praesidiumque immisum nobis et Nolae ademeris*; Weissenbornius: *praesidiumque missum simul nobis et Nolae ademtum erit*; quae omnia vel sententiam habent minus aptam vel a praestantissimo cod. longius discedunt. Saepe autem in illo cod. redundant litterae vel non suo loco positae sunt. Cf. supra ad c. 8, 3; 9, 11; 13, 5; 15, 2 et infra ad XXIV, 34, 10.*

ut s. haberes, dignos) Noluit Livius dicere: *quos, quos socios haberes, d. d.*, quare *ut* praetulit. V. ad XXII, 59, 17; infra ad XXIV, 16, 19.

XLIII.

Indicandum — fuisse) Indicare hic absolute est: 2 *Anzeige machen.*

ni impetraretur) Poteras expectare: *si non impetraretur* propter oppositionem, quae videtur esse, verborum *tum denique* et inde nascentem vim negationis. Sed Livius videtur verba *tum denique* potius ad ea, quae ante commemorata sunt, retulisse, ut sententia sit: postremo i. e. indicata re, petito praesidio, tum denique querendum fuisse, praeterquam si Hannibal subveniundo querelas eorum tolleret. Quamquam etiam hoc tenendum est, nonnunquam minus diligentes esse in discernendis his locutionibus scriptores. V. VIII, 10 extr. *si is homo, qui devotus est, moritur, probe factum videri: ni moritur, tum signum — in terram defodi.* Cf. et III, 68 extr.; V, 28 sub fin.; ibid. 44 extr. Imperfecti autem coniunctivum, non plusquamperfecti, posuit scriptor id spectans, quod fieret eo tempore, quo querelae deferendae essent. Cf. ad XXI, 5, 11.

- 2 *Indicandum autem fuisse primum, dein petendum praesidium; postremo, ni impetraretur, tum denique querendum, frustra opem imploratam. Exercitum sese non in agrum Hirpinum Samnitumve, ne et ipse oneri esset, sed in proxima loca sociorum populi Romani adducturum: iis populandis et militem suum repleturum se et*
- 4 *metu procul ab iis summoturum hostes. Quod ad bellum Romanum attineret, si Trasimeni quam Trebiae, si Cannarum quam Trasimeni pugna nobilior esset, Cannarum se quoque memoriam obscuram maiore et clariore*
- 5 *victoria facturum. Cum hoc responso muneribusque amplis legatos dimisit. Ipse, praesidio modico relicto in Tifatis, profectus cetero exercitu ire Nolam pergit. Eodem Hanno ex Bruttis cum supplemento Carthagine advecto atque elephantis venit. Castris haud procul positis, longe alia omnia inquirenti comperta sunt, quam quae a legatis sociorum audierat. Nihil enim Marcellus ita gerebat, ut aut for-*

3 *in proxima loca) i. e. in proxima agro Hirpino Samnitique loca.*

repleturum) Animadvertenda est vis, quam hic habet replere; quum non addita re, qua replentur milites, idem fere valeat, quod locupletare.

metu) Cf. supra ad c. 34, 6; XXVIII, 43 med. quum quattuor exercitus Poenorum, quattuorque duces omnia metu armisque tenerent; ibid. post tot urbes vi captas aut metu subactas in ditionem.

4 *Trasimeni — Trebiae — pugna) V. Weiss. §. 205 n. 2 et n. 4. Facile autem patet, h. l. genitivum maxime orationis concinnitati et elegantiae convenisse. Nam si praepositionem ad singulis nominibus Livius praemisisset, ingrata ea erat sine ulla vi repetitio; adiectivum autem praeterquam in tertio nomine a consuetudine eius alienum erat. Nusquam enim dixit pugna Trasimena vel p. Trebiana.*

maiore et clariore) Haec adiectiva quum alii tum Livius saepe coniungunt. V. X, 37 in. Pax tamen clarior maiorque — parta est; XXVIII, 12 sub fin. maximus clarissimusque — dux; 41 post in. et sub fin. victoria illa maior clariorque; XXXVIII, 50 post in. cum maiore et clariore viro.

5 *c. exercitu ire N. p.) V. ad c. 29, 2 et ad c. 27, 3.*

6 *ex Bruttis) De praepositione v. supra ad c. 1, 1. inquirenti comperta sunt) V. Weissenb. §. 306 et quae dicta sunt ad XXI, 2, 4.*

tunae aut temerè hosti commissum dici posset. Explorato cum firmisque praesidiis, tuto receptu, praedatum ierat, omniaque velut adversus praesentem Hannibalem cauta provisaeque fuerunt. Tum, ubi sensit hostem adventare, copias 8 intra moenia tenuit; per muros inambulare senatores Nolanos iussit et omnia circa explorare, quae apud hostes fierent. Ex iis Hanno, quum ad murum successisset, Herennium Bassum et Herium Pettium, ad colloquium evocatos permissuque Marcelli egressos, per interpretem alloquitur. Hannibalis virtutem fortunamque extollit; populi Romani ob- 10 terit senescentem cum viribus maiestatem. *Quae si paria 11*

aut fort. aut temere h. c.) Alterum sciens vel consulto fecisset Marcellus, si quidem fortunae nimis confideret, alterum negligentia, si non reputaret, quam occasionem hosti praeberet. Hinc in altero membro Livius adiecit *temere*.

cauta provisaeque) Cf. XXV, 34 med. *dux cautus et providens Scipio*; XXXVI, 17 sub fin. *Cavere* est damna vel pericula vitantium, *providere* agentium, quae usui in posterum possunt esse.

fuerunt) Sic libri omnes. Crevierius coniecit: *fuerant*. Sed cf. ad c. 29, 16.

per muros) Cf. supra ad c. 15, 5.

obterit) *Obterere aliquid* non raro ita dicuntur, qui verbis aliquid elevant. V. Cic. Div. I, 16, 29 *quum Achivi coepissent inter sese strepere aperteque artem obterere extispicum*; Nep. Timol. 1 *nonnulli — invidia laudem virtutis obtulerant*; Curt. VIII, 1, 23 *donec Philippi res orsus obterere*; ibid. §. 31 *Et rex, velut patienter audiret, quis Clitus obtulerat laudes eius, ingentem iram conceperat*. Hic autem *obterere* duplicem quandam vim habet, quam praegnantem vocant. Nam *obterere senescentem maiestatem* est obtinendo maiestatem dicere, eam senescere. Eodem modo Livius locutus est XXIV, 15, 7 *quum Poenus mancipia Romana et ex ergastulo militem verbis obtereret*.

Quae si paria essent) Livius post substantiva feminini generis h. l. genus neutrum eo consilio videtur posuisse, quo latius pateret sententia, neque ea solum, quae diserte commemoravit, sed alia quoque, quae ab utraque parte opponi inter se possent, significaret. Ita non raro genus neutrum optimus quisque ex scriptoribus Latinis posuit. V. Liv. XXXII, 29 med. *Delectu rebusque aliis divinis humanisque, quae per ipsos agenda erant, perfectis*; XLIV, 1 extr. *Favere enim pietati fideique deos, per quae populus Romanus ad tantum fastigii venerit*; Cic. Tusc. I, 24, 56 *tam natura putarem hominis vitam sustentari quam vitis, quam arboris: haec enim*

- essent, ut quondam fuissent, tamen expertis, quam grave Romanum imperium sociis, quanta indulgentia Hannibalis etiam in captivos omnes Italici nominis fuisset, Punicam Romanae societatem atque amicitiam prae-*
- 12 *optandam esse. Si ambo consules cum suis exercitibus ad Nolam essent, tamen non magis pares Hannibali futuros, quam ad Cannas fuissent: nedum praetor unus*
- 13 *cum paucis et novis militibus Nolam tutari possit. Ipsorum quam Hannibalis interesse, capta an tradita Nola potiretur. Potiturum enim, ut Capua Nuceriaque potitus esset; sed, quid inter Capuae Nuceriaeque fortunam interesset, ipsos prope in medio sitos Nolanos scire.*
- 14 *Nolle ominari, quae captae urbi cessura forent; sed po-*

etiam dicimus vivere; ibid. III, 4 in. reliquae quoque perturbationes animi, formidines, libidines, iracundiae. Haec enim fere sunt eiusmodi etc.; Sall. Cat. 3, 4 audacia, largitio, avaritia vigeant. Quae tametsi animus aspernabatur, atque ita saepe hic scriptor.

indulgentia H. in capt.) Cf. XXXVI, 14 med. Athamanum praecipue captivis indulgenter habitis; Fragm. l. 133 de Cleopatra: quum ab Augusto capta indulgentius tractaretur; Curt. X, 5 sub fin.

- 12 *praetor) V. ad c. 40 in.*
- 13 *quam Hannibalis) Pauci libri iique fere deteriores ante quam addunt magis. V. Weiss. §. 439; Ramsh. p. 489. Livius saepius ita locutus est. Cf. III, 40 in. oratio fuit precibus quam iurgio similis; V, 21 extr. ut eam invidiam lenire minimo suo privato quam publico incommodo populi Romani liceret; XXV, 29 med. Famaene credi velis, quanta urbs a te capta sit, quam posteris quoque eam spectaculo esse? XXVIII, 44 med. Carthago praemium victoriae erit quam semiruta Brutiorum castella.*

Capua Nuceriaque) In aliquot codicibus legitur: Capuam Nuceriamque, quae structura ut non ab omnium scriptorum (v. Z. §. 466; Sch. p. 441; Weiss. §. 254 n. 2), ita ab Livii certe consuetudine aliena est.

- Nuceriaeque fortunam) V. supra c. 15, 6.*
- 14 *Nolle ominari) i. e. nolle quasi malum omen facere dicendo, quae etc. Cf. III, 61 post in. Nolle ominari, quae nec Iupiter nec Mars pater passuri sint iis auspiciis conditae urbi accidere; Cic. off. II, 21, 74 Sin quae necessitas huius muneris alicui rei publicae obvenerit (malo enim quam nostrae ominari —) etc.*

cessura forent) De participio futuri cum forem con-

tius spondere, si Marcellum cum praesidio ac Nolam tradidissent, neminem alium quam ipsos legem, qua in societatem amicitiamque Hannibalis venirent, dicturum.

XLIV. Ad ea Herennius Bassus respondit: *Multos 1 annos iam inter Romanum Nolanumque populum amicitiam esse, cuius neutros ad eam diem poenitere; et sibi, si cum fortuna mutanda fides fuerat, sero iam esse mutare eam. Dedituris se Hannibali non fuisse 2 arcessendum Romanum praesidium: cum iis, qui ad se tuendos venissent, omnia sibi et esse consociata et ad ultimum fore. Hoc colloquium abstulit spem Hannibali per 3 prodicionem recipiendae Nolae. Itaque corona oppidum circumdedit, ut simul ab omni parte moenia aggrederetur.*

juncto v. ad XXII, 57, 5. *Cedere* hic fere idem est quod *evenire* et in malam partem dicitur; alias saepius in bonam. Cf. ad c. 33, 11.

XLIV.

cuius n. ad eam d. poenitere) V. supra ad c. 10, 3 1 et c. 26, 1.

sibi) i. e. Nolanis, quorum nomine loquitur.

mutanda f. fuerat) Sic libri omnes; Bekkerus autem recepit, quod Gronovius coniecerat: *fuerit*. Et saepe coniunctivum perfecti et indicativum plusquamperfecti saepissime in libris permutatos inter se esse, satis constat. Sed quum Livius pariter atque alii scriptores in oratione obliqua plurimis locis indicativum posuerit in enuntiationibus secundariis, ut ex sua mente dicat, quae videntur ex aliorum dici debere aut vividius ipsa loquentium verba interponat (v. ad XXI, 3, 3; infra ad XXIV, 19, 3), ne hic quidem indicativum crediderim mutandum esse. Neque magis probandum ducimus, quod in sequentibus ex eiusdem Gronovii coniectura Bekkerus posuit *serum*. Nam neque haec adverbiorum cum verbo *esse* coniunctio habet, quod a dicendi consuetudine abhorreat (v. Weiss. §. 155 n. 3), et ipsa locutio *sero est* etiam apud Ciceronem legitur. V. ad Qu. fr. I, 2, 3 *Hoc de genere nihil te nunc quidem moneo. Sero est enim.*

Dedituris) De enuntiatione conditionali per participium 2 expressa plura v. ad XXI, 33, 9; de omissa particula ad c. 42, 9.

cum iis) Intelligitur praesidium Romanum. Quare, si sententiam spectes, idem dixit Livius, quod exprimere poterat per *eo*. Inde patet, cur dissolute locutus sit.

recipiendae N.) V. supra ad c. 11, 7.

corona opp. circumdedit) V. ad c. 18, 5. 3

- 4 Quem ut successisse muris Marcellus vidit, instructa intra portam acie, cum magno tumultu erupit. Aliquot primo impetu perculti caesique sunt; dein, concursu ad pugnantes facto, aequatisque viribus, atrox coepit esse pugna. Memorabilisque inter paucas fuisset, ni ingentibus procellis
- 5 effusus imber diremisset pugnantes. Eo die commisso modico certamine, atque irritatis animis, in urbem Romani, Poeni in castra sese receperunt. Tamen Poenorum prima eruptione perculti ceciderunt (haud) plus quadringenti, Ro-

- 4 *concursu ad p. facto*) Nam quum Hannibal corona oppidum circumdedisset, maior pars militum aberat ab eo loco, ubi Marcellus impetum in oppugnantes dedit.

m. inter paucas) i. e. maxime memorabilis. Quint. X, 3, 13 *inter paucos disertus*; Curt. IV, 8 med. *in paucis Alexandro carus*; ibid. VI, 8 in. Alia Livii exempla v. ad XXII, 7, 1.

- 5 *in urbem R., P. in castra*) Haec verborum collocatio, qua invertitur ordo contra positorum (chiasmus), Livio aequae atque aliis scriptoribus Latinis maxime placuit. V. c. 45, 4 *virtutem bellicam — militarem disciplinam, — praeteriti temporis famam — spem futuri*; c. 48, 6 *et vera scribi et postulari aequa*; XXIV, 6, 7 *finis regni Syracusani ac Punici imperii*; ibid. 14, 3 *tacite mereri — postulare palam*; ibid. 19, 9 *circa portam primo, deinde — etiam in urbe*; 47, 15 *duas noctes ac diem unum*. Ita sexcenties alibi et in singulis verbis et in totis enuntiationibus v. c. XXXIII, 12 post in.

prima eruptione) V. Z. §. 685; Sch. p. 525; Weiss. §. 199; ad Liv. XXI, 5, 9.

ceciderunt) Heusingerus, cui accedunt editores nonnulli, contra codicum omnium fidem probat *ceciderant*. Poterat sine dubio ponere Livius plusquamperfectum, si temporum, quibus quaeque essent gesta, comparisonem hic respicere vellet, quod necesse non fuit. Et aliis locis plurimis eodem modo absolute sive ἀόριστος tempus perfectum posuit. Cf. infra XXIV, 16, 19; 1, 25 med. *aliquantum spatii ex eo loco, ubi pugnatum est, aufugerat*; VII, 37 post in. *Tertia pugna ad Suessulam commissa est, qua — Samnitium exercitus — certamine ultimo fortunam experiri statuit*; XXVII, 33 in. *expeditione ea, qua cum populatoribus agri ad Sicyonem pugnavit, — cornu alterum galeae perfregit*; XXXII, 26 in. *Quum duos exercitus in provincia habuisset, unum retentum, — alterum, quem in provinciam adduxit*; XLI, 26 extr. *nam, qui superfuere proelio, in oppida sua dilapsi sunt*. Caesarum quidem numerum non raro ita indicavit, v. c. VII, 8 extr.; XXVIII, 34 in.; XXXI, 22 in.; XXXIX, 31 extr.

mani quinquaginta. Imber continens per noctem totam us- 6
que ad horam tertiam diei insequentis tenuit: itaque, quan-
quam utraque pars avidi certaminis erant, eo die tenuerunt
se tamen munimentis. Tertio die Hannibal partem copia-
rum praedatum in agrum Nolanum misit. Quod ubi animad- 7
vertit Marcellus, extemplo in aciem copias educit. Neque
Hannibal detrectavit. Mille fere passuum inter urbem erant

haud plus quadr., R. quinquag.) Codices omnes:
haud plus quam triginta. Quod falsum esse, manifestum. Nam
quis crediderit, percussorum minorem numerum cecidisse quam
percellentium? Accedit, quod in cap. sequenti Marcellus glo-
riatur de huius diei victoria, et Hannibal ipse concedere de ea
videtur. Quare Drakenborchius pro *quam triginta* scribendum
putat: *quadringenti.* Dubium tamen est, num verum viderit,
quum maior is videatur numerus, quam quem Livius voce *ali-*
quot (§. 4) indicaturus fuerit. Sed offendit etiam *haud plus.*
Neque enim sententia potest esse: quanquam modicum certamen
fuerat atque irritaverat modo animos, tamen *haud plus qua-*
dringenti ceciderunt. Ad priora autem verba: *atrox coepit esse*
pugna etc. non posse haec referri, ostendunt quae Livius ad-
iecit: *prima eruptione perculsi.* Itaque Heusingerus pro *haud*
plus posuit *haud minus.* Verisimilius est, inducendum *haud.*
Nam *haud* sive *haut* ex repetita per errorem ultima syllaba
praecedentis vocis nasci potuit. Pro *Romani quinquaginta*
plerique libri habent *Romanorum nullus*, quod ex trium opti-
morum codd. vestigiis Gronovius correxit.

ad horam tertiam) De diei descriptione v. ad XXII, 6
60, 24.

tenuit) Cf. XXIV, 47, 15 *Romae foedum incendium*
per duas noctes ac diem unum tenuit; XXV, 39 med. *diuque*
tenuisset (proelium); XXXVI, 43 sub fin. ii (aquilonēs) *nam-*
que per aliquot dies tenuerant.

avidi c. erant) V. supra ad c. 20, 7.

tenuerunt se t. munimentis) V. ad c. 26, 6.

detrectavit) *Detrectare* nonnunquam, ubi facile intel- 7
ligas, quo referatur *detrectatio*, absolute ponitur. V. XXVII, 2
in. *Nec detrectavit Hannibal, ut signa portis efferri vidit*;
II, 45 extr. *Instruitur acies: nec Veiens hostis Etruscaeque*
legiones detrectant; III, 38 extr. *Postquam citati non con-*
veniebant, dimissi circa domos apparitores simul ad pignora
capienda sciscitandumque, num consulto detrectarent.

Mille f. passuum — erant) V. ad c. 37, 13. *Pas-*
suum quidem adiecit Livius etiam III, 60 in.; XXVIII, 2 in.;
XXXVIII, 21 in.; XLIII, 11 post in. Perperam Glareanus
censuit legendum, ut latinitas constaret, *erat.* V. Weiss. §. 208
n. 7; Liv. XXV, 24 in. *mille armatorum ceperant partem*; in-
fra c. 46, 5 *Romanorum minus mille interfecti.*

castraque. Eo spatio (et sunt omnia campi circa Nola) 8 concurrerunt. Clamor, ex parte utraque sublatus, proximos ex cohortibus iis, quae in agros praedatum exierant, 9 ad proelium iam commissum revocavit. Et Nolani aciem Romanam auxerunt; quos collaudatos Marcellus in subsidiis stare et saucios ex acie efferre iussit, pugna abstinere, ni ab se signum accepissent.

- 1 XLV. Proelium erat anceps: summa vi et duces hortabantur et milites pugnabant. Marcellus victis ante diem tertium, fugatis ante paucos dies a Cumis, pulsus priore anno ab Nola ab eodem se duce, milite alio, instare iubet.
- 2 *Non omnes esse in acie; praedantes vagari in agro. Sed, qui pugnent, marcere Campana luxuria, vino et scortis omnibusque lustris per totam hiemem confectos.*
- 3 *Abisse illam vim vigoremque, dilapsa esse robora corporum animorumque, quibus Pyrenaei Alpiumque superata sint iuga. Reliquias illorum virorum, vix arma*

Eo spatio) V. ad c. 16, 8 et de coniunctione et in parenthesis posita ad c. 1, 6.

- 8 *ex cohortibus*) Cf. ad XXI, 54, 3; supra ad c. 10, 6. *commissum*) i. e. inceptum. V. de hac verbi vi ad XXI, 40, 11.

XLV.

- 1 *hortabantur*) Hoc saepe absolute dici, ostendimus ad XXII, 15, 9.
fugatis — a Cumis) Cf. VI, 16 in. *Haec dextra, qua Gallos fudi a delubris vestris*; et quod statim sequitur: *pulsus — ab Nola*; X, 41 extr. *pellis a portis urbis*; XXV, 37 extr. *trepide primo ab hostium vallo acti.*
instare iubet) Alia huius structurae exempla v. ad XXII, 51, 7; infra XXIV, 21, 7.
- 2 *omnibusque lustris — c.*) Festus: *Lustra significat lacunas lutas, quae sunt in silvis, aprorum cubilia, a qua similitudine ii, qui in locis abditi et sordidis ventri et desidiae operam dant, dicuntur in lustris vitam agere. De omnibusque v. supra ad c. 11, 7 et ad XXII, 41, 6 et ibid. ad 61, 9 de eo, quod confectum dicitur.*
- 3 *vim vigoremque*) De paronomasia cf. ad XXII, 30, 4. *Pyrenaei — iuga*) Ita, non *Pyrenaea iuga* Livium dicere solere, ostendimus ad XXI, 30, 7.
Reliquias — pugnare) Sic ex consuetudine Latino-

*membraque sustinentes, pugnare. Capuam Hannibali 4
Cannas fuisse: ibi virtutem bellicam, ibi militarem di-
sciplinam; ibi praeteriti temporis famam, ibi spem fu-
turi extinctam. Quum haec exprobrando hosti Marcellus 5
suorum militum animos erigeret, Hannibal multo 'graviori-
bus probris increpabat: Arma signaque eadem se noscere, 6
quae ad Trebiam Trasimenumque, postremo ad Cannas
viderit habueritque: militem alium profecto se in li-
berna Capuam duxisse, alium inde eduxisse. Legatum- 7
ne Romanum et legionis unius atque alae magno certa-*

rum, quum Germani expectemus potius: reliquias esse, qui
pugnent. Cf. infra ad c. 48, 11.

ibi — extinctam) Animadvertite, ut Livius in his 4
gravitati simul et varietati collocatione verborum consuluerit,
alteri anaphora vocis *ibi*, alteri chiasmo, de quo cf. ad c. 44, 5.

exprobrando hosti) Quum tres codices in iisque duo 5
omnium optimi habeant: *exprobrandam hosti*, Gronovius con-
iecit scribendum esse: *exprobrando in hostem*, Drakenborchius
exprobrando in hoste, quod praefendum videtur. Potuit enim
Livius dativo h. l. praefere praepositionem *in* cum ablativo,
quod non ipsis hostibus haec dixit Marcellus, sed opportunitate
exprobrandi, quam hostium mores praerberent, usus est. *Ex-
probrare* autem non raro sine dativo ponitur. V. Liv. II, 23
sub fin. *Haec se meritos dicere, exprobrantes suam quisque
alium alibi militiam; IX, 6 in. circumstant armati hostes,
exprobrantes eludentesque; V, 44 med. nec enim exprobranda
apud memores sunt; XXXVII, 49 in.*

increpabat) Omittitur in hoc verbo nonnunquam mentio
eius, ad quem increpandi vis pertineat. Cf. I, 27 post med.;
III, 3 med.; IX, 2 extr.; XXV, 36 post med.; XXII, 3, 11,
ubi vide.

militem) Causa asyndeti est in oppositione. Cf. ad c. 5, 11. 6

legionis unius atque alae) *Alae* nomen et in socio- 7
rum copiis tam peditum quam equitum, quae singulis legionibus
additae numero eas fere aequarent, et interdum in legionum
equitatu ponitur. Quare h. l. interpretes alii legionis equites
intelligunt, alii sociales copias. Illud verum non videtur, quum
nec addiderit Livius *equitum*, quod hic, ubi res non patebat,
necesse fuit (nam fere in sociis *ala* ponitur); et ubi legio dici-
tur, per se eo nomine comprehendatur iustus eius equitatus,
ut non esset, cur Hannibal distincte equitum mentionem face-
ret, praesertim quum hic minuat oratione Romanorum numerum.
Itaque sociorum ala videtur intelligenda, non tamen, ut non-
nulli existimarunt, Nolanorum, quippe quos expertes pugnae
fuisse, Livius tradiderit. Non possumus autem, quin minora,

- mine vix toleratis pugnam, quos binae acies consulares*
 8 *nunquam sustinuerunt? Marcellus tirone milite ac Nolanis subsidiis inultus nos iam iterum lacessit? Ubi ille meus miles est, qui erepto ex equo C. Flaminio consuli caput abstulit? ubi, qui L. Paullum ad Cannas*
 9 *occidit? Ferrum nunc hebet? an dextrae torpent? an quid prodigii est aliud? Qui pauci plures vincere soliti estis, nunc paucis plures vix restatis. Romam vos expugnaturus, si quis duceret, fortes lingua, iactabatis.*
 10 *En minor est res. Hic experiri vim virtutemque*

quam res fuerit, Hannibalem dicere statuamus; nam supra (v. c. 31; 32 in. et 39 extr.) Marcellum Livius memoravit praefectum esse urbanis legionibus cum iisque Nolanis in praesidium a Fabio missum.

magno certamine v. toleratis pugnam) Cf. XXI, 60, 7 *Nec magni certaminis ea dimicatio fuit; XXXVI, 19 extr. in ipso certamine pugnae intersecti sunt. De mutata ex obliqua in rectam oratione v. supra ad c. 15, 14.*

- 8 *tirone milite*) Ablativum repetit Drakenborchius ex eo genere dicendi, de quo locuti sumus ad XXI, 48, 4 et supra ad c. 28, 8. Sed rectius comparabis supra c. 29, 4.

erepto ex equo C. Fl.) Aliter rem tradidit Livius XXII, 6. Sed potuit Hannibal rumore aliquem sequi vel ipse rem talem cogitatione fingere, ut militis eius, de quo loquitur, facinus insignis redderet ideoque magis suo dicentis consilio accommodatum. Ceterum quum insolens sit locutio *eripere ex equo*, Dukerus proposuit: *derepto ex equo*. Codices autem omnes vulgatam tuentur, et nescio an Livii hoc modo scribentis menti observatum sit: erepto ex sede sua, sive erepto ex loco, quo sedebat.

- 9 *restatis*) Cf. IV, 58 post in. *qui, quia summa vi restare nuntiabantur, parum cogitaverunt, nulla virtute superari humanarum virium modum; VI, 30 med. Ibi dum iniquo loco sola virtute militum restantes caeduntur caeduntque; ibid. 32 post med. aliquamdiu aequa virtute fortunaque Latinae maxime legiones — restabant; XXXIV, 14 extr.; ibid. 15 sub fin. lingua*) De numero singulari huius nominis ad plures homines relato v. ad XXII, 44, 7.

- 10 *En minor est res*) Plerique editores, quod plurimi et partim optimi codices praebent, scripserunt: *Enim minor est res*, quod per ironiam dictum putant Strothius et Heusingerus, ut sententia sit: Scilicet minoris est negotii, Romam expugnare quam Nolanis. V. de hac particulae vi ad XXII, 25, 3. Sed obstat maxime, quod nusquam apud Livium *enim* sic ab initio enuntiati positum reperias (nam XXXIV, 32 post med., quem

volo. Expugnate Nolam, campestrum urbem, non flumine, non mari saeptam. Hinc vos ex tam opulenta urbe praeda spoliisque onustos vel ducam, quo voletis, vel sequar.

XLVI. Nec bene nec male dicta profuerunt ad confirmandos animos. Quum omni parte pellerentur, Romanisque crescerent animi, non duce solum adhortante, sed Nolanis etiam per clamorem, favoris indicem, accendentibus

locum laudarunt nonnulli interpretes, recte ex optimo cod., quod sententia ipsa postulat, repositum est: *At enim, ut iam ita sint haec, quid ad vos, Roman?*), ut vix credibile sit, eum hoc uno loco a sua consuetudine dicendi abiisse. Accedit, quod unus ex optimis codicibus habet: *En minor est res*, unde enim minor facile oriri potuisse, nemo non videt. Itaque haec scriptura recipienda visa. *Est*, Handius (Tursell. II, p. 398) censet, si probes *en*, retineri non posse. Et sane in aliis codd. antecedit eam vocem *res*, in aliis sequitur, ut suspicio glossae nasci possit, nisi ipsa similitudo earum vocum diversae collocationis causa fuit. Quum autem *en* idem fere possit esse quod: *huc spectate*, nihil videtur impedire, quo minus Livius dixerit: *huc spectate, minor est res*. Conferri possunt alii loci, ubi sequitur verbum, ut Sall. lug. 9 *En habes virum dignum te atque avo suo Masinissa*; Liv. VII, 15 in. *en ipsum imperatorem clara voce vocare ad proelium*; VIII, 4 med. *en hoc tempus adest*. Drakenborchius et Bekkerus auctore Valla receperunt: *En nunc minor est res*, quod nullius nititur codicis praesidio.

vim virtutemque) Quam frequenter haec iungantur, ostendimus ad XXI, 41, 17. Cf. supra ad §. 3.

praeda spoliisque) V. supra ad c. 11, 3.

vel sequar) siquidem vos, non ego, priores significaveritis, quo iam eundem sit.

XLVI.

bene — dicta) *Bene dicere* est nonnunquam in laudem alicuius dicere, inde *bene dicta* sunt laudes. V. Cic. Sext. 52 *Cui bene dixit unquam bono? Bene dixit? Imo, quem fortiter et bonum civem non petulantissime est insectatus?* Terent. Phorm. prol. v. 21 *Bene dictis si certasset, audisset bene.*

omni parte) V. supra ad c. 17, 12; infra XXIV, 14, 1; 230, 1; 33, 9.

Romanisque) De dativo conferre poteris ad XXI, 53, 2. *clamorem, f. indicem*) Cf. VII, 37 post in. *omniumque ea ingenti alacritate per clamorem militarem, indicem omnium assensus, gerebantur*; XXXVI, 24 med. *clamor, in-*

ardorem pugnae, terga Poeni dederunt atque in castra com-
 3 pulsi sunt. Quae oppugnare cupientes milites Romanos Mar-
 cellus Nolam reduxit, cum magno gaudio et gratulatione
 4 etiam plebis, quae ante inclinatio ad Poenos fuerat. Ho-
 stium plus quinque milia caesa eo die, vivi capti sexcenti,
 et signa militaria undeviginti et duo elephantum: quattuor in
 5 acie occisi. Romanorum minus mille interfecti. Posterum
 diem indutiis tacitis sepeliendo utrimque caesos in acie con-
 sumpserunt. Spolia hostium Marcellus, Vulcano votum, cre-
 6 mavit. Tertio post die (ob iram credo aliquam aut spem
 liberalioris militiae) mille ducenti septuaginta duo equites,
 mixti Numidae Hispanique, ad Marcellum transfugerunt. Eo-
 rum forti fidelique opera in eo bello usi sunt saepe Romani.

dex capti oppidi; IX, 23 sub fin. oratio dictatoris, quae necessitatis ultimae index erat.

3 *cupientes m. — reduxit) Cf. Weiss. §. 198. n. 6; Ramsh. p. 677.*

inclinatio) Cf. III, 2 extr. nihilo inclinatio ad pacem animis; XXXIV, 33 post med. Ipsius imperatoris animus ad pacem inclinatio erat. Multos autem eiusmodi rariores comparativos Livius habet ut ignotiora I, 56 med.; placatio II, 60 med.; XXXVII, 45 post in.; celebratio III, 63 med.; XXXVIII, 51 extr.; excitatio IV, 37 extr.; commotioris consilii VI, 14 med.; paratio ibid. 21 in.; distinctio IX, 19 med.; cuneatio ibid. 40 in.; assuetio XXII, 18 in.; obedientio XXV, 38 post in.; retractio XXXIV, 9 in.; incautio ibid. 25 med.; inflatio XXXIX, 53 med. alia. Cf. infra ad XXIV, 16, 3.

5 *indutiis tacitis) i. e., ut Iustini (VI, 7) verbis utamur, quum quasi tacito consensu indutiae essent. Eodem modo loquitur Liv. II, 18 extr.; ibid. 64 post med.*

sepeliendo — consumpserunt) Cf. infra ad XXIV, 14, 9.

Vulcano votum) Haec in appositione posita causam, cur ita egerit Marcellus, indicant. V. Weiss. §. 215 n. 1. Votum quum proprie participium sit, casus adiunctus est is, qui addi solet verbo, unde illud ducitur. Cf. infra ad XXIV, 25, 11.

6 *ob iram) Quam saepe ita Livius dixerit, ostendimus ad XXI, 2, 6.*

forti fidelique opera) V. supra ad c. 16, 1.

in eo bello) Quod grammatici docent, in omitti, quum de certo bello sermo sit (v. Z. §. 475 n.; Sch. p. 463; Weiss. §. 271 n. 1), id a Livio videbis fere observatum esse. Itaque fere omisit in, ubi adiectivum aut genitivum bello adiecit.

Ager Hispanis in Hispania, Numidis in Africa post bellum 7 virtutis causa datus est.

Hannibal, ab Nola remisso in Bruttios Hannone cum 8 quibus venerat copiis, ipse Apuliae hiberna petit circaque

Saepe, ut hoc utar, dixit *Pyrrhi* sive *Antiochi* sive *Philippi bello*, ut XXXI, 31 post in. *Pyrrhi bello legio a nobis — in praesidium missa*; XXXVII, 54 in. *expositis — meritis Rhodiorum Philippi prius, deinde Antiochi bello*; XXXVIII, 8 post med. *Non plus mali meritos Aetolos Antiochi bello, quam boni ante — fecisse*; XXXIX, 22 extr. *quos bello Antiochi vovisse sese dicebat*; ibid. 27 in.; XLII, 37 extr.; ibid. 38 sub fin.; ibid. 45 sub fin.; XLIII, 7 med.; XLV, 22 sub fin., quibus omnibus locis tempus potissimum respici patet. Sunt tamen nonnulli loci, ubi etiam adiuncto vel adiectivo vel genitivo posuit praepositionem, qui quidem tales sunt, ut commemorando bello non tempus significatum voluerit scriptor, sed potius id, quod opportunitatem quandam agendi praebet. Cf. II, 24 extr. *neque aliorum magis in Volsco bello virtus — enituit*; VI, 27 in. *Camillus consilio et virtute in Volsco bello, felicitate in Tusculana expeditione — insignis, magistratu abiit*; XXXVII, 49 in. *prope exprobrantes virtutem suam in Philippi bello*; XL, 3 med. *fidiora haec genera hominum fore ratus in Romano bello*; XXXV, 47 post in. Inde etiam factum est, ut Livius aliis locis diceret *eo bello*, aliis, ut supra, *in eo bello*. V. de hoc I, 42 med. *In eo bello et virtus et fortuna enituit Tullii*; XXXVI, 7 med. *quorum plurima fuit opera in eo bello*; XXXVII, 54 extr. *Rhodii et in hoc et in omnibus bellis — quam forti fidelique opera vos adiuverimus*; XLIII, 8 in.; XLIV, 13 extr.; ibid. 15 extr.; 22 sub fin.; XLV, 22 extr.; 23 med.; 44 med. De altero dicendi genere v. infra XXIV, 3, 2; XXIX, 26 in. *non eo bello solum —, sed ne priore quidem, ulla prosectio tanti spectaculi fuit*; ibid. sub fin. *mens ipsa traiciendi, nulli ante eo bello duci tentata*; XXXVI, 22 in. *et ceteras Graeciae civitates defecisse eo bello ab optime de se meritis Romanis*; XXXVIII, 39 sub fin.; XLIV, 22 post in.; XLV, 10 med.; ibid. 19 in.; ibid. 20 in. et extr. et saepe alibi.

datus est) Addiderunt Strothius et Heusingerus ante 7 haec verba ex plerisque codicibus *locus*. Sed quum haec vox in optimo cod. a manu secunda demum adiecta sit, in duobus aliis codd. omnino non legatur, alii pro ea *lotus* habeant, recte videntur eam plerique editores auctore Gronovio omisisse. Nam quae verba ex lege Thoria attulit Gronovius: *quemve agrum locum de eo agro loco, qui publicus po. Romani etc. adsignatum esse fuisseve iudicaverit*, ea alius generis sunt, quippe ubi *ager* et *locus* iungantur ex ea formularum abundantia, de qua dictum est ad XXII, 10, 3.

cum quibus v. copiis) i. e. cum iis copiis, cum qui 8

- 9 Arpos consedit. Q. Fabius, ut profectum in Apuliam Hannibalem audivit, frumento ab Nola Neapolique in ea castra convecto, quae super Suessulam erant, munimentisque firmatis, et praesidio, quod per hiberna ad tenendum locum satis esset, relicto, ipse Capuam propius movit castra agrum-
- 10 que Campanum ferro ignique est depopulatus, donec coacti sunt Campani, nihil admodum viribus suis fidentes, egredi
- 11 portis et castra ante urbem in aperto communire. Sex milia armatorum habebant: peditem imbellem, equitatu plus poterant: itaque equestribus proeliis lacescebant hostem.
- 12 Inter multos nobiles equites Campanos Cerrinus Iubellius

bus venerat. Aliis quoque locis Livius eadem orationis contractione usus est. V. XXVII, 7 post in. *Laelium primo quoque tempore cum quibus venerat navibus redire in Hispaniam iussit*; XXV, 32 extr. *Ibi Cn. Scipio cum quibus ante dictum est copiis, substitit.*

- circaque Arpos) Cf. supra ad c. 35, 5.
- 9 ad tenendum l.) Haec scriptura a Gronovio ex conjectura data et nuper a Bekkero recepta vera videtur esse. Nam in optimis codicibus est: *ad petendum locum*, in tribus: *ad tuendum locum*, unus id ipsum, quod Gronovius coniecit, praebet. Vulgo legitur: *ad tutandum locum.*
- Capuam propius) Propius in anastrophe positum est, qua figura dicendi, nisi in iis praepositionibus, ubi legitima haec collocatio est, ut in *tenuis*, Livius non ita saepe utitur. V. ad XXII, 3, 3. Poteris et conferre: XXX, 7 in. *castris ex incensis*; XLI, 23 sub fin. *provinciis de controversis*, quamquam, ea non plane eiusdem generis esse, manifestum est.
- 10 nihil admodum) V. supra ad c. 29, 14.
- in aperto) Castra in aperto posita opponuntur moenibus urbis, intra quae ante versati Campani erant. Cf. quae exempla posuimus ad XXII, 4, 3.
- 11 habebant: peditem imb., equitatu etc.) Ceteri editores hunc locum sic distinguunt: *Sex milia armatorum habebant, peditem imbellem: equitatu plus valebant*, unde sententia fit ea, quam Heusingerus quoque et Klaiberus germanica lingua expresserunt, peditem illum imbellem sex milium armatorum fuisse. Sed neque armati soli intelligi possunt pedites, et tollitur ita ea oppositio membrorum, quae una vera potest esse i. e. verborum: *peditem imbellem et equitatu plus valebant*. Contra, nostram locum distinguendi rationem si sequaris, omnia optime se habent: nam primum militum omnium numerum tradit Livius, deinde alteram partem eorum militum imbellem fuisse, alteram bello meliorem etc.

erat, cognomine Taurea. Civis indidem erat, longe omnium Campanorum fortissimus eques, adeo ut, quum apud Romanos militaret, unus eum Romanus Claudius Asellus gloria equestri aequaret. Tunc Taurea, quum diu perlustrans 13 oculis obequitasset hostium turmis, tandem silentio facto, *ubi esset Claudius Asellus*, quaesivit, et, quoniam ver- 14 *bis secum de virtute ambigere solitus esset, cur non ferro decerneret daretque opima spolia victus aut victor caperet?*

Iubellius erat, c. Taurea) Cf. de eo supra c. 8, 5; 12 XXVI, 15 sub fin.

indidem) i. e. ex Capua. Saepe ea voce Livium uti, observarunt interpretes. Plerumque addit, quem locum dicat. Cf. XXV, 15 ante med. *indidem ex Achaia oriundi*; XXVII, 12 post in. *additi erant Bruttiorum indidem perfugae*; ibid. 25 sub fin. *naves indidem accitae erant*; XXVIII, 1 sub fin. *ducibus indidem ex Celtiberia transfugis*; XXXIX, 8 extr.; ibid. 12 in. *Civem* autem h. l. Strothius aliique censuerunt civem Romanum intelligendum esse. Sed etsi non negaverim, Tauream civem Romanum fuisse (cf. supra ad c. 31, 10), tamen Livium, si Romanum civem significaret, hic, ubi de Campanis agit, credibile non est adiectivum illud omisurum fuisse. Cf. v. c. XXVI, 33 in. et sub fin. Itaque hic intellexerim civem ex ea ipsa urbe i. e. ex ipsa Capua, non ex alio Campaniae oppido. Cf. et XXVI, 16 med.; ibid. extr.; XXVIII, 46 in.

Tunc) In optimis codd. est *Hunc*, quae lectio, nisi si 13 anacolutho usum esse scriptorem statuas, et hic quidem durius quam in illis exemplis, quae commemoravimus ad XXI, 3 in., locum tenere non videtur posse. Neque enim, quod Drakenborchius contendit, in *lustrando* et *perlustrando* vim esse quaerendi, in Livium cadit, qui, ubicunque locutionem *perlustrare oculis* posuit, de re sub aspectum cadente locutus est. Cf. I, 7 med.; XXI, 54, 1; XXV, 9 in. Codices deteriores habent *Hic*, quod haud dubie ex mutatione ortum. Itaque probabilis videtur Walchii coniectura *Tunc*, ut quae proxime accedat ad scripturam optimorum librorum, et apte id tempus, de quo iam loquitur Livius, illi opponat, de quo in antecedentibus dixit i. e. quo apud Romanos Taurea militavit.

perlustrans oculis) Repete ex sequentibus: *hostium turmas*. V. ad XXI, 52, 11.

obequitasset) Hoc verbum quum plurimis locis apud Livium legatur, non tamen alii scriptores, unum Curtium si excipias, eo videntur usi esse. V. Liv. II, 45 in.; IV, 18 extr.; IX, 36 post med.; XXI, 54 med.; XXIX, 34 med.; XXX, 12 in. alibi.

opima spolia) „*Opima* proprie dici spolia non potue- 14

- 1** XLVII. Haec ubi Asello sunt nuntiata in castra, id modo moratus, ut consulem percunctaretur, liceretne extra
2 ordinem in provocantem hostem pugnare, permissu eius arma extemplo cepit, proventusque ante stationes equo, Tauream
3 nomine compellavit congregique, ubi vellet, iussit. Iam Romani ad spectaculum pugnae eius frequentes exierant; et Campani non vallum modo castrorum, sed moenia etiam ur-
4 bis prospectantes repleverunt. Quum iam ante ferocibus dictis rem nobilitassent, infestis hastis concitarunt equos.

runt, siquidem ea opima sunt, quae dux duci detraxerit.“ Duker. — „Quia uterque nobilis erat eques, et Taurea quidem longe omnium Campanorum fortissimus, ita ut etiam inter Romanos unus eum Claudius Asellus gloria equestri aequaret, hinc *opima* vocat Livius ea spolia, quae alter alteri erat detracturus, non tamen ex sua, sed ex iactabundi Taureae persona, et non illo angustiore, sed laxiore sensu. Spolia vere magnifica, luculenta et gloriosa victori intelligit.“ Perizon.

XLVII.

- 1** *id modo moratus*) Idem hoc significat ac si dixisset: eam modo moram moratus, sive quod accommodatius est dicendi consuetudini: ea modo mora facta.
provocantem) V. ad c. 16, 4.
- 2** *compellavit*) Compellare est hic magna voce appellare. Cf. X, 28 sub fin. *patrem P. Decium nomine compellans, Quid ultra moror, inquit, familiare fatum?* V. etiam quae dicta sunt ad XXII, 12, 12.
- 3** *ad spectaculum*) V. de hac locutione ad XXI, 42, 1; infra ad XXIV, 39, 1.
exierant) *Exire* ut *egredi* saepe ita ponitur, ut locus, unde quis exeat, cogitatione sit supplendus, maxime ubi milites dicuntur castra relinquere, velut in locutione satis frequenti *in aciem exire*. V. supra c. 29, 1; IX, 45 post med.; X, 20 med.; ibid. 35 extr.; XXV, 21 in.; XXVII, 25 extr.; XXXV, 4 in. etc.
- repleverunt*) Quum octo codices in iisque unus ex praestantissimis (Flor.) consentiant in *repleverunt*, eam scripturam praefendam alteri *repleverant*, quae ceteris editoribus probata est, duximus. Nam et mutationi hic opportunius fuit perfectum, et gratius est auribus et a Livii consuetudine minime alienum, ut patet ex iis, quae supra allata sunt ad c. 29, 6.
- 4** *f. d. rem nobilitassent*) i. e. quum iam, antequam ad manus venirent, suam uterque virtutem laudibus efferendo rei dignitatem conciliassent.

Dein libero spatio inter se ludificantes, sine vulnere pugnam 5
extrahere. Tum Campanus Romano, *Equorum*, inquit, *hoc,*
non equitum, erit certamen, nisi e campo in cavam hanc
viam demittimus equos: ibi nullo ad evagandum spatio
cominus conserentur manus. Dicto prope citius equum in 6
viam Claudius deiecit. Taurea, verbis ferocior quam re,
Minime sis, inquit, *cantherium in fossam.* Quae vox in 7

libero spatio) Cf. XXXI, 24 med. *intra eam extra-*
que latae sunt viae, ut et oppidani dirigere aciem a foro ad
portam possent, et extra limes pediti equitique hostium libe-
rum spatium praeberet; ibid. 39 post med. *Erant pleraque*
silvestria circa, incommoda phalangi maxime Macedonum:
quae, nisi ubi praelongis hastis velut vallum ante clipeos ob-
iecit (quod ut fiat, libero campo opus est) nullius admodum
usus est; III, 22 extr. *Inde effuse fugientes eques, cui supe-*
rare vallum haud facile fuerat, — libero campo adeptus etc.
Curt. VII, 4 sub fin. *recesserunt, dato libero spatio.*

inter se ludificantes) Non deest *se*, sed est: alter
alterum ludificantes. V. ad XXI, 39, 9.

sine vulnere) V. supra ad c. 22, 11.

extrahere) Ita praeunte Gronovio Bekkerus, quum in
praestantissimo cod. legatur *extraherebant*, quae scriptura nata
est ex coniunctione duplicis lectionis. Sed videtur potius im-
perfectum indicat. quam infinitivus correctoris inventum esse.
De infinitivo historico separatim posito v. ad c. 24, 12.

Romano — inquit) De structura plura v. ad XXII, 6, 3. 5

ad evagandum) i. e. ad declinandum ab itinere insti-
tuto, quo alter alterum petimus. Cf. ad XXII, 47, 2 *nullo*
circa ad evagandum relicto spatio.

Dicto pr. citius) Est locutio poetarum magis quam 6
prosa oratione utentium. V. Horat. Sat. II, 2, 80 *Alter ubi*
dicto citius curata sopori Membra dedit; Virg. Aen. I, 142
Sic ait et dicto citius tumida aequora placat. Ceterum cf. Z.
§. 484 n. 1; Sch. p. 433; Weiss. §. 262 n. 2.

sis) V. Z. §. 360; Sch. p. 352; Weiss. §. 150 n.; Cic.
orat. 45, 154. Frequens ea locutio est hortantium vel monen-
tium vel deterrentium vel orantium. Quotidiani ea maxime ser-
monis fuit ideoque creberrime apud comicos legitur. Sed Ci-
cero quoque ea usus est (v. Rosc. Am. 16, 48), neque Livium
ea abstinuisse, ut Drakenborchius affirmat (ad III, 29 in.), do-
cet et hic locus et XXXIV, 32 extr. *parce sis, fidem ac iura*
societatis iactare.

cantherium in fossam) i. e. deice sive demitte, quod
ex more eorum, qui concitatus loquuntur, omissum est. V.
Weiss. §. 340. Verba Latina idem fere valent ac si patrio ser-
mone dicas: *Warum nicht gar mit dem Gaul (vel Wallach)*

rusticum inde proverbium prodita. Claudius, quum ea via longe perequitasset, nullo obvio hoste in campum rursum evectus, increpans ignaviam hostis, cum magno gaudio et
 8 gratulatione victor in castra redit. Huic pugnae equestri rem (quam vera sit, communis existimatio est) mirabilem certe, adiciunt quidam annales: quum refugientem ad urbem

in den Graben! Scilicet non exspectaverat Taurea, ut Claudius, quod ipse faciendum dixerat, probaret atque exsequeretur; quod quum praeter opinionem eius factum esset, neque ipse ita valeret animo, ut idem faceret, his verbis significat, se non serio illud commendasse, atque adeo stultitiae esse, equum, cuius in campo sit usus, in cavam viam tanquam in fossam demittere. Videtur igitur proverbium ad eos valuisse, qui rem perversam suscipiunt. *Cantherius* proprie est equus castratus; sed nescio an propter frequentem eius generis equorum usum latius patuerit vis verbi, ut in sermone quotidiano id nomen vulgo in equis, non sollicite quaerentes, num re vera castrati fuerint, ponerent. Huc faciunt et loci Ciceroniani Nat. d. III, 5, II (ubi, qui ante II, 2, 6 *equi albi* dicti erant, eos Cicero ioculariter ad rem elevandam viliori verbo usus *cantherios albos* dixit) et Fam. IX, 18 extr., denique quod et ipsum in proverbio erat: „*rideo, inquit Galba, cantherio*“, quod de iis dicebatur, qui in principio rei alicuius inchoatae deficerent animo, sicut Sulpicii Galbae iter ingredientis equus ad ipsam portam urbis Romae cecidisset. (Cf. Festum v. *rideo*.) *In fossam* lectio est novem codicum, quorum e numero unus ex optimis est, alii *in fossa*. Mittimus autem multas multorum huius loci interpretationes, de quibus exponere longum est.

7 *perequitasset*) i. e. perrexisset equitare sive equitans perrexisset iter institutum. V. supra ad c. 42, 10.

cum magno g. et grat.) Eodem modo Livius priore cap. §. 3 locutus est. Omnino multis locis apud hunc scriptorem voces et dictiones, si quando iis usus est, invenias brevi intervallo repetitas. Sic *requietus*, quod verbum nusquam alibi habet, brevi intervallo bis posuit XLIV, 38 sub fin.; pariter *terminare bellum* dixit XXXIII, 19 med. et ibid. 21 med.; XLII, 50 med. *sub casibus multis esse*, et ibid. 52 sub fin. *sub casibus maritimis fore*; XL, 31 sub fin. *quingentos passus, non plus, a vallo aberant*; ibid. extr. *quinque milium armatorum, non amplius, relictum erat praesidium*. Nec pauca aliis locis similia reperies.

8 *quam vera sit* etc.) Ita egregie locum restituit Gronovius, quum in plerisque libris legatur: *quam aetatis, communis certe existimatio est*, in tribus vero optimis: *quam vetatis communis certe* etc. Cf. Liv. IV, 20 sub fin. *Qui si in ea re sit error, quod* etc. — *existimatio communis omnibus est*. Certe, quod in codicibus post *communis* legitur, videtur per

Tauream Claudius sequeretur, patenti hostium portae in-
vectum, per alteram, stupentibus miraculo hostibus, in-
tactum evasisse.

XLVIII. Quieta inde stativa fuere, ac retro etiam 1
consul movit castra, ut sementem Campani facerent; nec
ante violavit agrum Campanum, quam iam altae in segeti-
bus herbae pabulum praebere poterant. Id convexit in Clau- 2
diana castra super Suessulam, ibique hiberna aedificavit.
M. Claudio proconsuli imperavit, ut, retento Nolae neces-

errorem ex sequentibus huc translatum. Perizonius legendum
pro eo suspicatur *per me*. V. Z. §. 301 extr.; Sch. p. 604.

portae invectum) Plerumque verbo *invehendi* accu-
sativum vel *in* cum accusativo Livius adiunxit. Cf. II, 31 in.;
IV, 29 med.; V, 23 med.; XXXVIII, 7 in.; XLIV, 1 post in.;
ibid. 7 extr.; (cum praepos.) XXXI, 20 in.; ibid. 47 extr.;
XXXV, 8 extr.; XXXVI, 39 post in. Nec vero desunt alia
exempla dativi. V. I, 59 extr. *invecta corpori patris nefando*
vehiculo filia; XXII, 5, 8 *qui* (motus terrae) *mare fluminibus*
invexit; XLIV, 2 in. *ut eodem tempore classis quoque invehatur*
hostium litoribus. Cf. ad XXI, 41, 5 et ad XXII, 17, 6.
stupentibus miraculo) Cf. ad XXII, 53, 6.

XLVIII.

altae in segetibus herbae) *Segetes* hic ut plurimis 1.
locis agri consiti dicuntur. V. Cic. Orat. 15, 48 *Segetes fe-*
cundae et uberes non solum fruges, verum herbas etiam ef-
fundunt inimicissimas frugibus; Verr. III, 8, 20 *ut neque in*
segetibus neque in areis neque in horreis — grano uno possit
arator sine maxima poena fraudare decumanum; Sen. 15, 54
Nec vero segetibus solum et pratis et vineis et arbustis res
rusticae laetae sunt, sed etiam hortis et pomariis. Nec minus
saepe herbarum nomen in frumentis ponitur. Ita Liv. XXV, 15
extr. *non ad frumenta modo, quae iam in herbis erant, cor-*
rumpenda; Cic. amic. 19, 68 *ut tanquam in herbis non falla-*
cibus fructus appareat; Ovid. Fast. IV, 645 *Saepe Ceres do-*
minum primis fallebat in herbis.

poterant) V. supra ad c. 30, 4.

hiberna aedificavit) *Hiberna* hic non differunt ab 2
hibernaculis; alias latius illa vox patet, ut non solum castra
intelligentur ad hiemandum destinata, sed omnia loca, ubi per
hiemem commorantur milites. Sicut hic *hiberna aedificare* Li-
vius dixit, ita *hibernacula aedificare* V, 2 in.; XXIV, 39 extr.;
exaedificare XXX, 3 extr. Erant enim casae pellibus (cf. V, 2
med.), lignis (cf. XXX, 3 extr.), stramentis (Caes. b. hisp. 16)
aliave materia (cf. Liv. XLV, 28 extr.) adversus frigus munitae.

- sario ad tuendam urbem praesidio, ceteros milites dimitteret Romam, ne oneri sociis et sumptui reipublicae essent.
- 3 Et Ti. Gracchus a Cumis Luceriam in Apuliam legiones quum duxisset, M. Valerium inde praetorem Brundisium cum eo, quem Luceriae habuerat, exercitu misit, tuerique oram agri Sallentini et providere, quod ad Philippum bellumque Macedonicum attineret, iussit.
- 4 Exitu aestatis eius, qua haec gesta perscripsimus, literae a P. et Cn. Scipionibus venerunt, quantas quamque prosperas in Hispania res gessissent. Sed pecuniam in stipendium vestimentaue et frumentum exercitui et sociis navibus omnia deesse. Quod ad stipendium attineat, si aeriarium inops esset, se aliquam rationem inituros, quomodo ab Hispanis sumant: cetera utique ab Roma mittenda esse,
- 6 nec aliter aut exercitum aut provinciam teneri posse. Literis recitatis, nemo omnium erat, quin, et vera scribi et postulari aequa, fateretur: sed occurrebat animis, quantos exercitus terrestres navalesque tuerentur, quantaue nova

dimitteret Romam) Nam urbanas legiones habebat. Cf. ad c. 45, 7. Sociorum autem, ut saepe, non distincte mentionem Livius facit.

- 3 *Et Ti. Gracchus*) Cf. ad c. 29, 15.
providere) Hoc verbum absolute positum est. Neque enim sententia est haec: providere id, quod — attineret. Nam hoc si placuisset Livio, haud dubie scripsisset: *quae — attinerent*.
- 4 *Exitu aestatis*) V. supra ad c. 30, 13.
P. et Cn. Scipionibus) V. ad c. 26, 2.
quantas — gessissent) Saepe orationem obliquam poni post locutiones *nuntios, literas mittere* et quae eiusdem generis sunt, ostendimus ad XXI, 24, 3.
- 5 *utique*) *iedenfalls*. V. ad XXI, 48, 5.
teneri) Vulgo: *retineri*. Sed optimi libri habent *ateneri* vel *attineri*. Hinc verisimile fit, verum esse, quod in aliis quibusdam est: *teneri*, illamque scripturam natam esse ex syllaba ultima praecedentis vocis. *Tenere* autem saepe ita poni constat, ut idem declaret quod *retinere* vel *continere*. Cf. V, 51 post in. *quum — Capitolium tamen atque arcem Diique et homines Romani tenuerint, habitaverint*; VII, 25 med. *quum cerneret metu tenendos, quos fides non tenuisset*; XXV, 15 post in.; XXXIV, 27 in.; XXXVII, 35 med.; supra c. 15, 5.
- 6 *tuerentur*) V. supra ad c. 38, 12.

classis mox paranda esset, si bellum Macedonicum moveretur. Siciliam ac Sardiniam, quae ante bellum vectigales fuissent, vix praesides provinciarum exercitus alere; tributo sumptus suppeditari: quum ipsum tributum conferentium numerum tantis exercituum stragibus et ad Trasimenum lacum et ad Cannas imminutum; tum, qui superessent pauci, si multiplici gravarentur stipendio, alia perituros peste. Ita-

si bellum M. — moveretur) Cf. VIII, 16 in. Sidi-
cini aut ipsi moverant bellum aut moventibus auxilium tulerant; XXI, 39 in. Taurinis — adversus Insubres motum bellum erat; XXIV, 40 in. Eadem aestate et cum Philippo rege, quod iam ante suspectum fuerat, motum bellum est; XXVI, 24 extr. Aetoli extemplo moverunt adversus Philippum bellum; XLIII, 1 extr. ne bellum cum ulla gente moveat, nisi cum qua senatus gerendum censuerat.

vectigales) Cf. ad XXI, 41, 7.

praesides pr. exercitus) V. supra ad c. 32, 2.

Tributo sumptus s.) „Sumptus hic accipe pro pecunia in sumptus. Tributum vero, non quod populi, qui proprie tributarii, stipendiarii, vectigales dicuntur, dant, sed quod cives et Italici conferunt. Id ex eo colligas licet, quod ait numerum id conferentium tantis stragibus ad Trasimenum et Cannas imminutum.“ Gronov. Cf. supra c. 31 in.

quum ipsum etc.) Ante haec multi libri habent *verum*, quod ab optimis abest et poterat omitti, quo maiore vi protinus efferretur ea, quae sequitur, exceptio. Miratur Rupertus tot hic *δημοιοτέλευτα*. Similia aliis quoque locis excidisse Livio videmus, v. c. IV, 7 in. *magistratus eius ius*; VII, 31 sub fin. *data mandata*; IX, 9 in. *profanos nos, quos*; X, 10 in. *intra — muros accepturos*; XXII, 3, 7 *mediam iam Italiam*; XXV, 16 extr. *circum laevum brachium etc.* Non confundenda haec sunt cum iis, ubi soni similitudine gravitas quaedam aut suavitas quaeritur, de quibus alibi diximus.

stipendio) „Stipendium pro tributo. Nam tributum a civibus conferebatur in stipendium. II, 9 extr. *portoriisque et tributo plebes liberata, ut divites conferrent, qui oneri ferendo essent; pauperes satis stipendii pendere, si liberos educarent*; XXXIII, 42 in. *Quaestores ab auguribus pontificibusque, quod stipendium per bellum non contulissent, petebant (pecuniam).*“ Duker. Adde XXXIX, 7 med. *Ut ex pecunia, quae in triumpho translata esset, stipendium, collatum a populo in publicum, — solveretur.*

alia perituros peste) Intelligitur inopia, in quam inciderent, quae pestis opponitur pesti illi, qua absumpti in acie multi erant.

nisi fide st. r.) „Sensus est: Nisi respublica pecunia 9

- que, nisi fide staret, rempublicam opibus non staturam.
- 10 Prodeundum in concionem Fulvio praetori esse, indicandas populo publicas necessitates, cohortandosque, qui redempturis auxissent patrimonia, ut reipublicae, ex qua crevissent,
- 11 tempus commodarent, conducerentque ea lege praebenda,

mutuo sumpta sublevetur, praesenti aerarii pecunia se sustinere non posse.“ Sigonius. *Fides* (*Credit*) ut II, 30 in. *fidem tollere*; VI, 11 extr. *fidem moliri*; VIII, 28 extr. *ingens vinculum fidei*.

staret) Cf. IV, 3 post in. *Si populo Romano liberum suffragium datur — stare urbs haec non poterit?* ibid. 40 extr. *pro virtute tua fideque, qua una hoc bello respública stetit*; V, 11 sub fin. *quia stare diutius respública — non posset*; VIII, 7 post med. *disciplinam militarem, qua stetit ad hanc diem Romana res, solvisti*; XLV, 19 med.

republicam) Vulgo: *nisi fide staret respública, opibus non staturam*. Illud optimus cod. Florentinus cum nonnullis aliis habet (de Puteanei cod. omnium praestantissimi lectione nihil proditum est), quam scripturam a Livii dictione minime abhorrere, ex iis cernitur, quae ad XXI, 17, 4 allata sunt.

- 10 *redempturis*) V. Strothii annotationem: „*Redemptores, ut ait Festus, proprie et antiqua consuetudine dicebantur, qui quum aliquid ad faciendum aut praebendum conduxerant effecerantque, tum demum pecunias accipiebant. Tam publica vectigalia quam aedificia exstruenda a certis hominibus redimebantur seu conducebantur, quare redemptores nobis sunt tam Pachter quam Entrepreneurs, atque hinc redempturae non solum Pachtungen, sed etiam Entreprisen.*“

ex qua crevissent) *Crescere saepe est divitiis, opibus, potentia augeri*. V. I, 46 in. *crescendique in curia sibi occasionem datam ratus est*; ibid. 47 med. *Tarquinius — tum de se ingentia pollicendo, tum regis criminibus omnibus locis crescere*; VIII, 13 extr. *Vultis exemplo maiorum augere rem Romanam —? Materia crescendi per summam gloriam suppeditat*; XXI, 7, 3. Hinc Livius aliique scriptores saepe adiiciunt praepositionem *ex*, ut id indicent, in quo origo est sive causa crescendi. Cf. XXVII, 35 sub fin. *ne crescendi ex se inimico collegae potestas fieret*; XXIX, 37 extr. *crescendi ex his ratus esse occasionem*; XXXV, 19 extr. *si quibus tuorum meis criminibus apud te crescere libet, aliam materiam crescendi ex me quaerant*.

tempus commodarent) Ita libri manuscripti plerique omnes et quidem optimi quique, pauci *ad tempus*, quod editores tantum non omnes receperunt. Sed *stare videtur posse librorum optimorum lectio*. Nam quum *commodare aliquid alicui* sit aliquid in gratiam alicuius praebere sive aliqua re alicui

quae ad exercitum Hispaniensem opus essent, ut, quum pecunia in aerario esset, iis primis solveretur. Haec praetor in concione edixit, et qua die vestimenta, frumentum Hispaniensi exercitui praebenda, quaeque alia opus essent navalibus sociis, esset locaturus.

XLIX. Ubi ea dies venit, ad conducendum tres societates aderant hominum undeviginti, quorum duo postulata fuere: unum, ut militia vacarent, dum in eo publico

gratificari, quid obstat, quo minus praetor edixerit, ut reipublicae tempore gratificarentur i. e. solutione proferenda? In hoc enim res vertebatur, ut laxius quam alias tempus pecuniae solvendae reipublicae daretur. De significatione verbi non abs re erit conferri XXXIV, 12 med. *ne suas vires aliis eas commodando minuat*; Cic. Off. 1, 16, 51 *Una ex re satis praecipitur, ut, quicquid sine detrimento possit commodari, id tribuatur vel ignoto*; Fam. XIII, 48 *quibus tu quaecumque commodaris, erunt mihi gratissima*. Praeterea cf. XLII, 6 med. *ne cuius nisi temporis gratia regi fieret*.

ad ex. Hisp. opus essent) i. e. quae opus essent, si respiceretur exercitus Hispaniensis. Cf. XXXVII, 18 extr.; XLV, 13 sub fin. Pro Hispaniensi duo codd. deteriores: *Hispano*. Sed cf. quae Drakenborchius ex Charisii inst. gramm. (II, p. 82) affert: *Quum dicimus Hispanus, nomen nationis ostendimus, quum autem Hispanienses, cognomen eorum, qui provinciam Hispaniam incolunt, etsi non Hispani. Itaque Festus: Romanenses, inquit, et Hispanienses et Sicilienses negotiatores dicimus, qui in alienis civitatibus negotiantur*. Cf. supra c. 28, 8; XXXIX, 20 med.; c. 38 med.

iis primis solveretur) Cf. ad c. 45, 3.

et qua die) Sic scribendum cum Kreyssigio videtur ex Drakenborchii coniectura, quum unus cod. praebet: *ut quo die*. Ceteri libri coniunctionem omnes non habent. Sed ea facile excidere potuit ob similitudinem ultimae syllabae vocis praecedentis. Etiam *die* a plurimis abest. De genere h. v., in quo et ipso libri dissentiant, cf. ad c. 26, 1 et init. c. 49.

XLIX.

ad conducendum) *Conducere* absolute ut §. 3. *societates*) „Publicani dicuntur *societates*, quia coniunctim *publica* conducebant sive in conducendis *publicis* erant *socii*.“ Doering.

unum — alterum) Germani dicimus fere: *erstlich — zweitens*. Sed apud Latinos ita saepissime ad praecedens substantivum refertur distributio. V. Liv. VIII, 12 extr. *tres leges secundissimas plebei, adversas nobilitati, tulit: unam — alteram — tertiam*; XXIX, 17 in. *duarum rerum gratia: unius,*

essent, alterum, ut, quae in naves imposuissent, ab hostium
 3 tempestatisque vi publico periculo essent. Utroque impe-
 trato, conduxerunt, privataque pecunia respública admini-
 strata est. Hi mores eaque caritas patriae per omnes or-
 4 dines velut tenore uno pertinebat. Quemadmodum conducta

ut coram P. Scipione — agatur; alterius, quod — haec, quae passi sumus, pati non debuimus; XXXIV, 58 in. ego quoque duas conditiones ponam —: unam, — ut et ipse omni Europa abstineat; — alteram, — ut et Romanis ius sit etc.; ibid. 16 in.; XXXVI, 7 med.; XXXVIII, 29 in.; XLII, 12 post in.; XLV, 13 sub fin. Rarius pro uno ponitur primus, ut XXXIV, 19 post in. trium conditionum electionem ferre iubet: primam—alteram—tertiam. Cf. supra ad c. 9, 11.

ut militia vacarent) „Qui in militia scribebantur, praeter alia incommoda et pericula, quibus suum caput obiectabant, illis praesens iactura erat omissio rei familiaris. Aequum erat igitur, eos (i. e. de quibus hic agitur), dum damno suo, certe prolatione commodi praesentisque pecuniae impendio necessitati publicae subveniunt, vacationem militiae habere, et aliunde aut aliis commerciis providere sibi ac rem fidemque integram tueri.“ Gronov. (Obs. IV, 23 p. 793).

dum in eo publico essent) i. e. dum eam publice curationem agerent. Nam *publicum* est hic publica curatio sive publicum munus.

publico periculo essent) i. e. ut, si quid damni ab hostibus tempestatibusque, v. c. captis navibus vel fractis, veniret, id non ad se, sed ad rempublicam pertineret. Cf. exempla, quae congegit Gronovius: XXV, 3 med. *quia publicum periculum erat a vi tempestatis in iis, quae portarentur ad exercitus; Cic. Att. VI, 1, 4 Impingit mihi epistolam Scaepius Bruti, rem illam suo periculo esse; Flacc. 17, 41 Facis iniuste, Laeli, si putas, periculo nostro vivere tuos contubernaes. Utrumque autem Latini dicunt, et magno periculo esse et magno in periculo esse. Hoc quidem habes v. c. V, 47 in.; XLIV, 20 sub fin.*

3 *Hi mores eaque caritas)* *Hi mores* quum dicit, mores significat, quos in proximis praecedentibus ostendit et alato exemplo quasi ante oculos legentibus posuit; *ea caritas* declarat caritatem, qualem, lectis prioribus, fuisse animo concipias.

pertinebat) Cf. XXV, 24 post in. *in vastae magnitudinis urbe partium sensu non satis pertinente in omnia; XXVI, 38 post in. ad plures exemplum quam calamitas pertinebat; XXXIV, 28 extr. Inde vallem Taygeto subiectam agrosque ad mare pertinentes evastat; Cic. nat. d. I, 14, 36 rationem quandam per omnem naturam rerum pertinentem vi divina esse affectam putat.*

omnia magno animo sunt, sic summa fide praebita, nec secus quam si ex opulento aerario, ut quondam, alerentur.

Quum hi commeatus venerunt, Illiturgi oppidum ab Hasdrubale ac Magone et Hannibale Bomilcaris filio ob defectionem ad Romanos oppugnabatur. Inter haec trina castra hostium Scipiones quum in urbem sociorum magno certamine ac strage obsistentium pervenissent, frumentum, cuius inopia erat, advexerunt; cohortatique oppidanos, ut eodem animo moenia tutarentur, quo pro se pugnantem Romanum exercitum vidissent, ad castra maxima oppugnanda, quibus Hasdrubal praecerat, ducunt. Eodem et duo duces et duo exercitus Carthaginensium, ibi rem summam agi cernentes, convenerunt. Itaque eruptione e castris pugnatum est. Sexaginta hostium milia eo die in pugna fuerunt,

praebita) i. e. militibus sive exercitibus. Hinc in sequentibus, quasi id ipsum addidisset, subiecto non posito, ait: *alerentur*. Cf. supra ad c. 9, 3.

Quum — venerunt) V. ad XXI, 39, 4; Weiss. §. 449. 5

Hannibale) Hanc scriptionem optimi quique tuerent codd., ceteri *Hamilcare*, quod retinuerunt Kreyszigius et Bekkerus. Si quid mutandum, potius scribendum putaveris *Himilcone*, quem cum Hasdrubale et Magone Hispaniensibus exercitibus praefectum esse retulit Livius supra c. 28. Sed huius in locum iam alius potuit successisse. Neque verisimile est, verba *Bomilcaris filio* adiecta fuisse a Livio nisi ad vitandam nominis ambiguitatem, quae nulla est in Himilcone.

defectionem ad R.) Similia v. ad XXI, 15, 6; supra ad c. 9, 11.

Inter h. trina castra) De praepositione *inter* cf. ad XXI, 30, 5. Pro *trina* multi libri typis expressi olim praebant *terna*. V. Sch. p. 183. 10; Sch. §. 119; Weiss. §. 229. 5. Neque tamen praeterquam in pluralibus tantum ea forma Livius usus est. Nam V, 2 sub fin. dixit: *Antea trina loca cum contentione summa patricios explere solitos*.

duo duces) i. e. duo alii duces, Mago et Hannibal. V. 8 supra ad c. 11, 9.

rem summam agi) Cf. I, 25 in. *Imperium agebatur, in tam paucorum virtute atque fortuna positum*; III, 12 in. *Apparebatque, vulgo homines in damnatione Caesonis libertatem agi credere*; XXVII, 34 med. *quum fama eius ageretur*; XXVIII, 32 med. *velut si omnium communis agatur honos*; ibid. 19 sub fin.; XLI, 23 post in.

eruptione e castris) V. supra ad §. 5 et ad XXII, 9 45, 2.

- 10 sexdecim circiter Romanis. Tamen adeo haud dubia victoria fuit, ut plures numero, quam ipsi erant, Romani hostium occiderint, ceperint amplius tria milia hominum, paullo minus mille equorum, undesexaginta militaria signa, septem elephantos, quinque in proelio occisis. Trinisque castris
 11 eo die potiti sunt. Illiturgi obsidione liberato, ad Intibili oppugnandum Punici exercitus traducti, suppletis copiis ex provincia, ut quae maxime omnium, belli avida, modo praeda
 12 aut merces esset, et tum iuventute abundante. Iterum signis collatis eadem fortuna utriusque partis pugnatum. Supra tredecim milia hostium caesa, supra duo capta cum
 14 signis duobus et quadraginta et novem elephantis. Tum vero omnes prope Hispaniae populi ad Romanos defecerunt, multoque maiores ea aestate in Hispania quam in Italia res gestae.

-
- 10 *ut — occiderint, ceperint* etc.) De structura v. ad c. 16, 1; de chiasmo ad c. 44, 5. Aptissime autem praemisum est *ceperint* quum ad perspicuitatem, quod multa sequuntur, quae quo spectent, nisi praemisso illo verbo, diutius nescires, tum ad vim narrationis; nam caedem cogitantibus (*occiderint*) statim cogitatio subiicitur alterius damni hostibus Romanorum illati.
- 12 *Illiturgi*) *Illiturgi*, *Intibili* hic non magis declinantur quam XXI, 24, 1 *Illiberi*. V. quae ibi dicta sunt.
provincia) Hanc vocem non semper ad Romanos eorumque aut munera aut terras referri, ostendimus ad XXI, 60, 5. *ut quae maxime*) Cf. V, 25 sub fin. *Grata ea res, ut quae maxime senatui unquam, fuit*; VII, 33 post in. *Proelium, ut quod maxime unquam, pari spe, utrimque aequis viribus — commissum est*. V. Ramsh. §. 155, 5.
modo) V. supra ad c. 25, 4.
-

TITI LIVII LIBER XXIV.

EPITOME.

Hieronymus, Syracusanorum rex, cuius avus Hiero amicus populi Romani fuerat, ad Carthaginienses defecit et propter crudelitatem superbiamque a suis interfectus est. Ti. Sempronius Gracchus proconsul prospere adversus Poenos et Hannonem ducem ad Beneventum pugnavit, servorum maxime opera, quos liberos esse iussit. Claudius Marcellus consul in Sicilia, quae prope tota ad Poenos defecerat, Syracusas obsedit. Philippo Macedonum regi bellum indictum est; qui, ad Apolloniam nocturno proelio oppressus fugatusque, in Macedoniam cum prope inermi exercitu perfugit. Ad id bellum gerendum Valerius praetor missus est. Res praeterea in Hispania a P. et Cn. Scipionibus adversus Carthaginienses gestas continet. Syphax, rex Numidarum, in amicitiam ascitus, et a Masinissa, rege Massylorum, pro Carthaginiensibus pugnante, victus, in Maurusios cum magna manu transit contra Gades, ubi angusto freto Africa et Hispania dirimuntur. Celtiberi quoque in amicitiam recepti sunt: quorum auxiliis ascitis, tunc primum mercenarium militem Romana castra habuerunt.

Ut ex Campania in Bruttios reditum est, Hanno, adiutoribus et ducibus Bruttiis, Graecas urbes tentavit, eo facilius in societate manentes Romana, quod Bruttios, quos et oderant et metuebant, Carthaginiensium partis factos

U. C.
537.
a. C.
215.

I.

Ut — reditum est) Cf. XXIII, 46, 8.

1

Gr. urbes tentavit) Graecorum in magna Graecia colonias, Rhegium, Locros, Crotonem. Doering, *Tentat* urbem aliquis, qui experitur, num suae potestatis eam facere queat, de qua verbi vi dictum est ad XXI, 25, 10.

manentes) i. e. sed manebant. Sed participium accommodatius erat scriptori studio brevitatis multa in unum enuntiatum coniungenti.

Romana) De collocatione verborum cf. ad XXIII, 42, 10.

2 cernebant. Rhegium primum tentatum est, diesque aliquot
 ibi nequicquam absumpti. Interim Locrenses frumentum ligna-
 que et cetera necessaria usibus ex agris in urbem rapere,
 etiam ne quid relictum praedae hostibus esset; et in dies
 3 maior omnibus portis multitudo effundi. Postremo ii modo
 relictii in urbe erant, qui reficere muros ac portas telaque
 4 in propugnacula congerere cogebantur. In permixtam
 omnium aetatium ordinumque multitudinem, et vagantem in
 agris magna ex parte inermem, Hamilcar Poenus equites
 emisit, qui, violare quemquam vetiti, tantum, ut exclude-
 5 rent ab urbe fuga dissipatos, turmas obiecere. Dux ipse,
 loco superiore capto, unde agros urbemque posset conspi-
 cere, Bruttiorum cohortem adire muros atque evocare prin-
 cipes Locrensi-um ad colloquium iussit et, pollicentes ami-
 6 citiam Hannibalis, adhortari ad urbem tradendam. Bruttiis
 in colloquio nullius rei primo fides est: deinde ut Poenus
 apparuit in collibus, et refugientes pauci aliam omnem mul-

2 *Interim Locrenses*) De ipsa re cf. quae dicta sunt
 ad XXIII, 30, 7.

etiam ne quid etc.) i. e. non solum ut suis usibus con-
 sulerent, sed etiam, ne quid etc.

4 *vagantem — inermem*) V. supra ad XXIII, 23, 9.

Hamilcar) Tres minoris auctoritatis codices: *Bomil-
 car*, quam lectionem unus ex iis etiam §. 9 habet. Receptit eam
 Strothius. Et sane magnam probabilitatem habet, si compares
 XXIII, 41 §. 10 — 12.

5 *Bruttiorum cohortem*) *Cohors* hic de militibus non
 Romanis eodem modo dicitur, quo ante *turmae* et alias saepe
legiones. Cf. ad XXII, 6, 3; ad XXI, 54, 3; ad XXIII, 10, 6.

pollicentes) „Plurali numero refertur ad collectivum
cohortem.“ Stroth. Scilicet quum plura interiecta inter sub-
 stantivum et participium sint, non potuit non praevalere logica
 ratio, ut eos potissimum cogitaret scriptor, qui cum Locrensi-
 bus acturi essent.

6 *Bruttiis — n. r. pr. fides est*) Cf. XXI, 35, 4 *er-
 rores, quos aut ducentium fraus, aut ubi fides iis non esset,
 temere in itae valles — faciebant*; XXIX, 6 ante med. *Ibi se
 habitare, fidemque sibi rerum omnium inter Carthaginienses
 esse*. Aliter XXVII, 50 extr. *aliis iam certum gaudium, aliis
 nulla ante futura fides erat, quam legatos — audissent*.

ut — apparuit — et — afferebant) De perfecto
 et imperfecto post *ut* posito cf. ad XXI, 12, 4.

itudinem in potestate hostium esse afferebant, tum, metu victi, consulturos se populum responderunt. Advocataque 7 extemplo concione, quum et levissimus quisque novas res novamque societatem mallent, et, quorum propinqui extra urbem interclusi ab hostibus erant, velut obsidibus datis, pigneratos haberent animos, pauci magis taciti probarent 8 constantem fidem, quam probatam tueri auderent, haud du-

mallent) Ita optimi codd., alii *mallet*. De numero plurali saepissime a Livio post *quisque* posito v. ad XXII, 55, 7.

pigneratos) i. e. tanquam pignoribus apud hostem relictis obstrictos.

quam probatam tueri auderent) Bekkerus ex Walchii coniectura pro *probatam* recepit: *propalam*, nullo codicum consentiente. Nec sane ulla corrigendi quod vulgo legitur necessitas est. Nam quod Walchius frigidam et ambiguam lectionem dicit, haec videtur causa esse, quod non posse opponi inter se *tacitum probare* et *probatam tueri* putaret. Sed quum *tueri* saepe sit oratione aliquid defendere, vides antitheton in hoc verbo esse. Cf. Liv. XXXIV, 31 post in. *At enim ego eam* (societatem) *violavi et everti, quod Argivorum civitatem teneo. Quomodo hoc tuear? re an tempore?* XL, 5 post med. *juvenis incautus et amore nominis Romani et certamine adversus fratrem omnia tuendo suspectum se patri—faciebat*. Nec omnino semper tam diligens Livius est in ponendis antithetis, nihil ut legentibus, quod oppositionem expleat, cogitatione relinquat addendum. Ita, quod oppugnantium opera saepe occulta sunt, XLIV, 12 med., ut ostendit Büttnerus, satis habuit dixisse: *Placuit—quoniam vis aperta non processisset, operibus moenia oppugnare*. Denique ipsum genus loquendi, quo ad coniungendam vim adverbii temporis (ut *postea, tum*) et pronomini (ut hic: *eam*) idem verbum, quod antecessit, in participio perf. pass. ponitur, et elegantius est, quam quod librariis debeat, et optime cum Livii dictione convenit. V. I, 5 post in. *latrones—Remum cepisse, captum regi Amulio tradidisse*; II, 28 in. *Eam rem consules—ad Patres deferunt; sed delatam consulere ordine non licuit*; XXII, 20, 4 *quum urbem vi cepissent captamque diripuissent*; XXVI, 32 in. *urbem recipi, non capi, et receptam legibus antiquis et libertate stabiliri*; XXVIII, 39 in. *Bellum propter nos suscepistis, susceptum quartum decimum annum tam pertinaciter geristis*; XXXIV, 33 med.; infra h. l. c. 22, 15; 30, 14.

haud dubio in sp. cons.) In speciem tantum, non re ipsa, haud dubius erat consensus, quum essent, qui constantem fidem probantes metu victi simularent, se consentire. De locutione *in speciem* cf. III, 9 extr.; ibid. 40 post in.; IV, 42 med.; VI, 14 in.; XXI, 32, 12; XXXV, 36 extr. etc.

9 bio in speciem consensu fit ad Poenos deditio. L. Atilio praefecto praesidii, quique cum eo milites Romani erant, clam in portum deductis atque impositis in naves, ut Rhegium deveherentur, Hamilcarem Poenosque ea conditione, ut foedus extemplo aequis legibus fieret, in urbem acce-
 10 perunt. Cuius rei prope non servata fides deditis est, quum Poenus dolo dimissum Romanum incusaret, Locrenses pro-
 11 fugisse ipsum causarentur. Insecuti etiam equites sunt, si quo casu in freto aestus morari aut deferre naves in terram posset. Et eos quidem, quos sequebantur, non sunt

9 *deductis*) Post enuntiationem relativam nemo non cogitatione facile supplet: *iis* (*militibus Romanis*). Quare pluralis numerus participii a scriptore positus est. Comparant interpretes XXVII, 5 post in. *Mutine, et si quorum aliorum merita erga populum Romanum erant, in senatum introductis*; infra h. l. c. 40 post in. *et, quod longae naves militum capere non poterant, in onerarias impositis*.
 10 *prope non s. f. est*) De indicativo cf. ad XXI, 34, 1; Weiss. §. 463. 2.

d. dimissum Rom. incusaret) Cf. XXVI, 12 med. *se quoque et praesidium in omnes cruciatus proditos, incusabant*; XXXI, 6 extr. *incusaverat, bella ex bellis seri*; XXXIII, 35 extr. *alii ferocius incusarunt exprobraruntque, non modo vinci sine Aetolis Philippum*. Ceterum *incusare* eum dici, non qui apud iudicem aliquem de altero queratur, quod est accusantium, sed qui in ipsum, de quo queratur, orationem convertat, ut aut irae satisfaciatur suae aut alterius poenitentiam moveat, Döderlinius (Syn. II, 165) docuit.

11 *si quo casu — posset*) i. e. quod fortasse alicuius casus ea vis esset sive aliquo casu fieri posset, ut — moraretur: *für den möglichen Fall, dass* etc. V. quae exempla attulimus ad XXII, 12, 7; infra c. 36, 8. De voce *aestus* v. ad XXI, 49, 2.

naves) De collocatione huius vocis v. quae supra dicta sunt ad XXIII, 19, 6.

Et eos quidem) Procedente oratione per *et — quidem* induci posse prius oppositionis membrum, ostendit Nägelsbachius (Stilübungen. III, p. 130). V. II, 2 extr. *Et ceteri quidem movebant minus; postquam Sp. Lucretius — agere varie — coepit — consul — abdicavit se consulatu*; IX, 11 extr. *Et illi quidem — in castra Romana inviolati redierunt. Samnitibus — omnia, quae deinde venerunt, — in oculis esse*; XXXII, 30 med. *Et id quidem impetrari nequit. In id fides data consuli est, ut etc.*; XXXIII, 28 extr.; XXXVII, 44 in. Idem docuit, in tali oppositione tam *quidem* omitti posse quam

adepti; alias a Messana traicientes freto Rhegium naves conspexerunt. Milites erant Romani, a Claudio praetore 12 missi ad obtinendam urbem praesidio. Itaque Rhegio extemplo abscessum est. Locrensibus iussu Hannibalis data 13 pax, *ut liberi suis legibus viverent; urbs pateret Poenis, portus in potestatem Locrensiū esset; societas eo iure staret, ut Poenus Locrensem, Locrensisque Poenum pace ac bello iuaret.*

II. Sic a freto Poeni reducti, frementibus Bruttis, 1 quod Rhegium ac Locros, quas urbes direpturos se desti-

et. V. XXVI, 27 ante med. Et primo elevabatur index iudiciumque: — ceterum ut coram coarguebantur, — fassi omnes; ibid. 40 extr. Et, quod ad Siciliam attinet, eo anno debellatum est. In Hispania etc.; XXXII, 34 med. Et Aetolis haec. Attalo autem Rhodiisque nihil iure debeo. Et omissum est II, 19 extr. Hunc quidem in secundam aciem Latini recepere. Aebutius — pugna excessit.

Rhegio — abscessum est) i. e. a Poenis urbem ob- 12
sidentibus. V. supra §. 2.

data pax) i. e. haec. Cf. supra ad XXIII, 7, 1. 18

in potestatem — esset) Ita optimi libri. V. supra ad XXIII, 12, 15.

eo iure staret) V. ad XXIII, 48, 9.

pace ac bello) i. e. pacis ac belli tempore. Sic aliis quoque locis. V. VII, 1 extr.; XXVII, 5 post in.; XLII, 46 sub fin. Nonnunquam paullulum mutatur sententia adiecta praepositione in, ut V, 52 post in. et XXXIX, 40 med. (cf. et XXXIX, 23 med.; ibid. 35 sub fin.; XL, 15 med.); aut V, 49 extr. et XLV, 8 post in., ubi altero loco praepositio omissa est, altero addita. Cf. supra ad XXIII, 46, 6.

II.

Sic — reducti) i. e. hoc modo factum est, ut Poeni — 1 reducerentur. V. I, 5 med. Sic Numitori ad supplicium Remus traditur; XXXII, 37 extr. Quum mandati sibi de his nominatim negarent quicquam, sic infecta pace regii dimissi. Cf. supra ad XXIII, 28, 12.

direpturos se destinaverant) Destinaverant i. e. animis, quod nonnunquam addit Livius, v. c. VII, 33 sub fin.; IX, 16 extr.; XXI, 44 extr.; XXXIII, 28 post in.; XLV, 39 med. Raro sequitur accus. cum infinit., ut etiam XXIX, 20 in. quem — spe destinaverit Hannibalem ex Italia detracturum, Africam subacturum; interdum infinitivus, ut VII, 33 sub fin. morte sola vinci destinaverant animis; XLIII, 7 in. Si Cretenses bene ac graviter destinarent potiorem populi Romani

2 naverant, intactas reliquissent. Itaque per se ipsi, con-
 scriptis armatisque inventutis suae quindecim milibus, ad
 3 Crotonem oppugnandum pergunt ire, Graecam et ipsam ur-
 bem et maritimam, plurimum accessurum opibus, si in ora
 maris urbem ac portum moenibus validum tenuissent, cre-
 4 dentes. Ea cura angebat, quod neque non arcessere ad
 auxilium Poenos satis audebant, ne quid non pro sociis
 egisse viderentur; et, si Poenus rursus magis arbiter pacis

*quam regis Persei amicitiam habere; quae structura frequen-
 tissima est apud Tacitum, Curtium, Plinium minorem, alios.
 Destinare autem est pro certo aliquid habentium.*

2 *per se ipsi)* V. ad XXIII, 42, 2.
ad Cr. oppugnandum) Cf. infra §. 5; Z. §. 39; Sch.
 p. 42; Weiss. §. 50 n. 4 a.

pergunt ire) V. ad XXIII, 27, 3.
 3 *u. ac p. moenibus validum)* Libri typis expressi inde
 a Gronovio ex paucis ac deterioribus codicibus praebent: *ur-
 bem portu ac moenibus validam.* Sed vix credibile est, a Li-
 vio urbem dictam esse *portu* validam, quumque in plerisque et
 optimis codicibus sit: *urbem ac portum moenibus validam*,
 praeferenda ea ratio videtur, ut una literula paullulum mutata
 scribatur: *urbem ac portum moenibus validum.* Nam poterat
 non urbs solum, verum etiam portus moenibus validus esse.
 Saepissime autem Livius ita loquitur, ut praecedentibus duobus
 substantivis, adiectivum aliquod vel participium cogitatione ad
 utrumque, structura grammatica ad posterius referatur. V. III,
 66 in. *tribunis et plebe incitata*; IV, 2 extr. *cum iure ac ma-
 iestate ademta*; V, 23 in. *vatum responsa et Pythicae sortes
 notae*; VIII, 1 med. *sauciis ac parte impedimentorum relicta*;
 IX, 35 med. *scuta galeaeque ictae*; XXVI, 24 in. *quum Sy-
 racusas Capuamque captam — ostentasset* etc.

tenuissent) i. e. obtinuissent sive occupavissent. Cf.
 quae exempla posuimus ad XXIII, 20, 10, vel quae magis et-
 iam ad huius loci similitudinem accedunt: IV, 3 post med. *L.
 deinde Tarquinium — regem factum*; Ser. *Tullium post hunc —
 virtute regnum tenuisse?* I, 12 in. *Tenere tamen arcem Sa-
 binii*, quod, si antecedentia spectes, vix aliter explices, quam
 occupatam esse a Sabinis arcem.

1 *pro sociis egisse)* Cf. infra c. 48, 5 *ut pro bonis ac
 fidelibus sociis agerent*; XXXV, 46 extr. *Id primum eos pro
 amicis facturos, si insula excedant atque abeant.*

et — ne — pugnaretur) Aut omittendum, si quaeris,
 fuit *ne*, aut verbum metus, quod et ipsum aptum esset ex *quod*,
 addendum post *et*. Sed ita orationem Livius persecutus est,
 ut, quam vocem ante *neque* posuisset (*quod*), eam, pluribus
 interiectis, iam non respiceret. Cf. ad XXI, 15, 4.

quam adiutor belli fuisset, ne in libertatem Crotonis, sicut ante Locrorum, frustra pugnaretur. Itaque optimum visum 5 est, ad Hannibalem mitti legatos, caverique ab eo, ut receptus Croto Bruttiorum esset. Hannibal quum praesentium 6 eam consultationem esse respondisset et ad Hannonem eos reiecisset, ab Hannone nihil certi ablatum. Nec enim di- 7 ripti volebat nobilem atque opulentam urbem; et sperabat, quum Bruttius oppugnaret, Poenos nec probare nec iuvare eam oppugnationem appareret, eo maturius ad se defecturos. Crotone nec consilium unum inter populares nec vo- 8 luntas erat. Unus velut morbus invaserat omnes Italiae civitates, ut plebes ab optimatibus dissentirent: senatus Ro-

in libertatem Cr.) i. e. ita, ut pugnantibus (nihil aliud nisi) Crotonis libertas proponeretur. De hac vi praepositionis in dictum ad XXI, 42, 2 et ibid. 45, 4; XXVI, 39 med. *quum in maioris discrimen rei, quam ipsae (classes) erant, pugnarent. Frustra autem quid hic valeat, facile patet, si consideres, id adverbium in ea actione poni, quae spem alicuius fallat. caverique ab eo*) Cf. III, 55 in. *Quicquid libertati 5 plebis caveretur, id suis decedere opibus credebant; VII, 41 in. sibi se privatim nihil cavere; IX, 42 extr. Sociis Samnitium nihil cautum; XXXVI, 31 sub fin. si qua habent, de quibus — in posterum caveri sibi vellent. V. ad XXI, 18, 8.*

praesentium) i. e. eorum, qui in re praesenti (*an Ort und Stelle*) essent ideoque rerum illarum conditionem nossent. Iude apparet, quae vis sit particulae *et*. Cf. ad XXII, 16, 3.

ablatum) Cf. Cic. Orat. I, 56, 239 *quum — responsum ab eo verum magis quam ad suam rem accommodatum abstulisset; Quint. 5, 20 Quintius a Scapulis paucos dies aufert; Att. XVI, 16 (ep. ad Plancum) adiimus ad Caesarem, verba fecimus pro Buthrotiis, liberalissimum decretum abstulimus.*

volebat) Pauci, sed partim optimi codd. praeferunt singularem, ut ad Hannonem solum hoc verbum referatur; ceteri: *volebant — sperabant.*

Bruttius) Nonnulli codd.: *Bruttii*. Sed numerus singularis in nominibus gentium saepe pro plurali ponitur, de qua re v. ad XXI, 59, 5.

defecturos) Quum in verbis *oppugnandi* et *oppugnationis*, quibus in antecedentibus Livius usus est, non possis non cogitare eos, ad quos pertineat oppugnatio, mirum non est, scriptorem iam ita hic locutum esse, quasi eos ipsos nominasset.

nec consilium — nec voluntas) Non idem bis posuit scriptor; in altero enim verbo propositum, in altero studium animi spectavit.

9 manis faveret, plebs ad Poenos rem traheret. Eam dissen-
sionem in urbe perfuga nuntiat Bruttii: Aristomachum esse
principem plebis tradendaeque auctorem urbis; et in vasta
urbe lateque omnibus disiectis moenibus raras stationes cu-
stodiasque senatorum esse; quacunquē custodiant plebis ho-
10 mines, ea patere aditum. Auctore ac duce perfuga, Brut-

ut plebes — dissentirent) Cf. III, 38 sub fin. *Haec fremunt plebes*. Nonnihil differunt exempla, qualia sunt: I, 17 extr. *Adeo id gratum plebi fuit, ut — id modo sciscerent iuberentque*; II, 35 extr. *plebem suam impelli posse, ut toties infeliciter tentata arma caperent*; IV, 5 sub fin. *parata vobis plebes est — si iungi miscerique vobis privatis necessitudinibus possunt*; ibid. 60 in.; VI, 20 in. etc. V. et supra ad XXIII, 14, 8.

9 *dissensionem in urbe*) Exempla similia posita sunt ad XXII, 54, 11.

perfuga) V. supra ad XXIII, 14, 3.

l. omnibus disiectis m.) Iacobsius, nullo, quod sciam, codice addicente, delendum censet *omnibus*. Sed videntur *omnia moenia late disiecta* dici posse, si nullum non munimentum ita extendatur, ut aliqua pars eius a ceteris munimentis longe distet (*alle Festungswerke weit aus einander laufen*). Cf. etiam Sall. Iug. 57, 2 *cuncta moenia exercitu circumvenit*. Neque probabile, quod Rupertus putat, *urbem vastam* h. l. non amplam, sed vastatam, et *moenia late disiecta* diruta esse, ut apud Nepot. Timol. 3. Neque enim videtur ille v. d. animadvertisse, iis verbis causam contineri, cur raras stationes custodiaeque senatorum fuerint. Et cf. infra c. 33, 9, ubi Syracusae Livius dicit *vastam disiectaque spatio urbem*.

raras stationes custodiasque) Hanc scriptionem restituit Gronovius ex optimo cod., in quo legitur: *paraset stationes custodiasque*. Ceteri fere praebent: *parasset*. Hinc Drakenborchius quique secuti eum sunt plerique editores praetulerunt: *raras et stationes custodiasque*, quod interpretantur: *raras et stationes et custodias* (cf. ad XXI, 49, 8). Sed stationes et custodiae, quae voces tam finitimae sunt, ut interdum etiam inter se permutentur (intelliguntur enim in utroque vocabulo milites separatim aliquo loco sub armis collocati, sed in custodiis tutela aliqua respicitur, in stationibus mansio in aliquo loco, in qua varia possunt consilia esse ut hostem speculantium, locum al. tuentium, ad aggrediendi hostis opportunitatem intentorum, alia id genus spectantium) non bene opponuntur inter se per *et — et vel et — que*. Cf. v. c. V, 44 extr. *sine stationibus ac custodiis*; XXI, 14, 2 *stationibus custodiisque*; Caes. b. c. I, 59. Recte igitur Gronovius et Bekkerus videntur coniunctionem priore loco induxisse.

10 *corona cinxerunt u.*) V. ad XXIII, 27, 7.

tii corona cinxerunt urbem, acceptique a plebe primo impetu omnem praeter arcem cepere. Arcem optimates tenebant, praeparato iam ante ad talem casum perfugio. Eodem Aristomachus perfugit, tanquam Poenis, non Brutiis, auctor urbis tradendae fuisset.

III. Urbs Croto murum in circuitu patentem duodecim milia passuum habuit ante Pyrrhi in Italiam adventum. Post vastitatem eo bello factam vix pars dimidia habitabatur: flumen, quod medio oppido fluxerat, extra frequentia tectis loca praeterfluebat; et arx procul iis, quae habitabantur. Sex milia aberat (ab) urbe nobile templum (ipsa urbe erat

omnem) Vulgata lectio est: *locos omnes*. Sed *locos* in optimis et plerisque codd. non legitur et reiiciendum ob eam quoque causam est, quod Livius videtur ex consuetudine sua scripturus fuisse: *loca omnia*. Optimi libri, ommissa ea voce: *omnes*, duo *omnia*, alteri duo, *omne*, a quo non multum abest quod unus inter versus superscriptum habet *omnem*, id quod probant Gronovius et Bekkerus. Et sane quam unam interpretationem admittere videtur *omnes*, ut ad Bruttios referatur, ea habet quod displiceat. *Omnem* refer ad *urbem*. Cf. III, 15 extr. *reliquum noctis — in stationibus disponendis ad opportuna omnis urbis loca egere.*

III.

patentem d. m. p.) Cf. XXXVIII, 59 post in. *regionem 1 dierum plus triginta in longitudinem, decem inter duo maria in latitudinem patentem; XXXVII, 40 in. a fronte introrsus in duos et triginta ordines armatorum acies patebat; XXV, 23 post med. numerando lapides aestimandoque ipse secum, quid in fronte paterent singuli.*

ante P. in Italiam adventum) V. ad XXIII, 29, 7. *eo bello*) V. supra ad XXIII, 46, 6 et de praepositione post ad XXIII, 22, 3.

habitabatur) Germani dicimus: *war bewohnt*. Cf. XXXVI, 22 post med. *partem extra muros, quae frequentius prope quam urbs habitabatur, Ti. Sempronio Longo oppugnandam dedit; Curt. VIII, 2 ante med. Scythiae confinis est regio habitaturque pluribus ac frequentibus vicis.* Similiter alia quoque verba ponuntur. V. ad XXI, 54, 1.

flumen) *Aesar* sive *Aesarus*. V. ind. geogr. *arx procul iis*) Omissum est *erat*. V. infra c. 24, 2 cui *Gelonis filia nupta; 36, 4 adeo uterque populus in Siciliam intentus; XLIV, 30 in. novique duces in provinciam venerant — Anicius in Illyricum, cui bellandum adversus Gentium.* Cf. ad XXII, 31 extr.

nobilius) *Lacinae Iunonis*, sanctum omnibus circa populis.

4 *Lucus ibi*, frequenti silva et proceris abietis arboribus saeptus, laeta in medio pascua habuit, ubi omnis generis sa-

3 *aberat ab urbe nobile t.)* Codices: *in urbe*. Itaque fuerunt, qui pro *in urbe* scribendum putarent *inde urbe*, in quo mirum quantum languet *inde*. Rectius alii videntur delevisse *in*, quod ex primis literis insequentis vocis oriri potuit. *Ab* praepositio omnibus codicibus abest, et videtur abesse posse. Cf. XXXIII, 15 ante med. *haud procul castris aberant pedites equitesque*. Quanquam h. l. fieri potuit, ut praepositio interciperetur ab ultimis literis vocis praecedentis. Deinde in plerisque codd. est *nobile templum*, sed recentiores editores praetulerunt quod minorem codicum fidem habet: *nobili*, plerique omnes scribentes: *S. m. p. aberat ab urbe nobili templum (ipsa urbe erat nobilius) Lacinae Iunonis*, in qua lectione *nobili* prorsus supervacaneum est, quod ita tantum potest probari, si cum Gronovio et Bekkero, sublata et parenthesi et voce *erat*, legas: *ab urbe nobili templum ipsa urbe nobilius Lacinae Iunonis*, ita ut *nobili* adiectum sit propter antitheton, quod sequitur. Sed quum in nullo cod. desit *erat*, et plerique habeant *nobile*, veram scripturam videmur nobis restituisse eam, quam posuimus. Sic optime parenthesis adiecta est, ut legentibus, quam recte templum illud *nobile* dicatur, appareat. Talis verborum interpositio coniunctione carens frequentissima est apud Livium. V. I, 4 med. *ubi nunc ficus Ruminalis est (Romularem vocatam ferunt)*; II, 32 post in. *in Sacrum montem secessisse (trans Anienem annem est)*; V, 28 med. *ut — ad castra hostium duceret (in conspectu erant posita in plano)*; ibid. 32 extr.; IX, 35 in.; X, 2 ante med.; XXIII, 15, 2 etc.

4 *Lucus ibi — saeptus)* Saepimentum, quod et ipsum partem luci fuisse contra Dukerum crediderim, opponitur laetis in medio pascuis. *Lucus* autem, ut docuit Doederlinius (Syn. II, p. 90), non semper intelligitur silva, sed omnino locus sacer. *et pr. abietis arboribus)* Adiungitur per *et* quod angustius valet, ut coniunctionem explicare possis: *et maxime*. V. ad XXI, 17, 4. Codex unus non maguae auctoritatis: *abietinis arboribus*. Sed *abietinum* apud nullum bonum scriptorem legitur; nam pro eo *abiegnum* ponunt. Cf. Liv. XXI, 8, 10; XLII, 65 med. *Abietis arbores sunt Tannenstämme*. De numero singulari, cuius frequentissime in nominibus arborum collectiva est haec vis, v. XXVIII, 45 extr. *abietem in fabricandas naves et frumenti magnum numerum*. *Abiete ex publicis silvis est usus*. Praeterea cf. de genere loquendi Suet. Octav. 94 *quum silvam caederet, arborem palmae repertam conservari — iussit*; Iustin. XXXVI, 3 *Arbores opobalsami formam similem piceis arboribus habent*; Colum. V, 11 prope fin.

laeta in m. pascua) Cf. I, 7 post in. *loco herbido, ut quiete et pabulo laeto reficeret boves, et ipsum fessum via*

crum deae pecus pascebatur sine ullo pastore; separatim- 5
 que greges sui quisque generis nocte remeabant ad stabula,
 nunquam insidiis ferarum, non fraude violati hominum. Magni 6
 igitur fructus ex eo pecore capti, columnaue inde aurea
 solida facta et sacrata est; inclitumque templum divitiis et-
 iam, non tantum sanctitate, fuit. Ac miracula aliqua affin- 7

*procubuisse; Hor. Carm. IV, 4, 13 laetis caprea pascuis in-
 tenta; Cic. de orat. III, 38, 155 laetas segetes etiam rustici
 dicunt. Quod enim declarari vix verbo proprio potest, id
 translato quum est dictum, illustrat id, quod intelligi volumus,
 eius rei, quam alieno verbo posuimus, similitudo.*

separatimque greges sui quisque g.) Vulgo libri 5
 typis descripti habent: *separatimque egressi cuiusque generis
 greges nocte etc.*, in qua scriptura iure mireris, dici a Livio
 separatim egressos greges, quod supervacaneum, quum potius
 nocte separatim eos remeasse, dignum fuerit, quod commemo-
 raretur. Sed optimi ac plerique codd. quum omissa voce gre-
 gum praebeant: *separatimque egressui vel egressi cuiusque ge-
 neris nocte*, Gronovius coniecit: *separatimque greges sui quique
 generis nocte remeabant*, in quo eum secutus Bekkerus est.
 Et sane plurima egregie ita restituuntur, nisi quod Gronovius
 sine idonea causa *separati* posuit pro *separatim*, et propius ad
 codicum scripturam, quod bene vidit Drakenborchius, accedit
quisque quam *quique*. Itaque in his duobus vocabulis a Gro-
 novii emendatione discessimus. *Quisque* saepissime per appo-
 sitionem refertur ad praecedens nomen plurale inprimis post
 pronomen reflexivum et possessivum. Exempla v. ad XXI, 45,
 9; praeterea II, 7 in. *ut ambo exercitus — suas quisque ab-
 irent domos*; ibid. 12 extr. *ceteri — suo quisque tempore ad-
 erunt*; 23 sub fin.; infra XXIV, 12, 8.

nunquam — non) Ita in re mirabili cum dissimilitudine
 simul plus vigoris illatum orationi quam si positum esset, quod
 usitatius est: *nunquam neque — neque*, quo genere loquendi
 Livius usus est III, 14 extr. *nunquam ulli neque publice ne-
 que privatim truces esse.*

aurea solida) *Solida* i. e. *massiv.* Cf. Cic. div. I, 24 6
*Hannibalem Coelius scribit, quia columnam auream, quae
 esset in fano Iunonis Lacinae, auferre vellet, dubitaretque,
 utrum ea solida esset an extrinsecus inaurata, perterebravisse:
 quumque solidam invenisset statuissetque tollere, ei secundum
 quietem visam esse Iunonem praedicere, ne id faceret etc.*

divitiis etiam, non tantum s.) Hoc modo Livium
 saepe locutum esse, ostendimus ad XXI, 54, 3. Apparet au-
 tem, hac verborum collocatione factum esse, ut verba *divitiis
 etiam*, quae iam potissimum commemoranda fuerunt, multo
 plus ponderis acciperent, quam si altera illa verborum posi-
 tione Livius usus esset.

- gunt, ut plerumque tam insignibus locis. Fama est, aram esse in vestibulo templi, cuius cinerem nullo unquam mo-
 8 veri vento. Sed arx Crotonis, una parte imminens mari, altera vergente in agrum, situ tantum naturali quondam mun-
 9 Dionysio Siciliae tyranno per dolum fuerat capta. Eam tum arcem, satis, ut videbatur, tutam, Crotoniatum optimates tenebant, circumsedente cum Bruttiis eos etiam plebe sua.
 10 Postremo Bruttii, quum suis viribus inexpugnabilem viderent
 11 arcem, coacti necessitate, Hannonis auxilium implorant. Is,

7 *Ac miracula aliqua affingunt, ut etc.) Libri typis descripti: Ac miracula aliqua affinguntur plerumque etc., quorum haec potest sententia esse: Praeterea miracula aliqua omnibus eiusmodi locis affingi solent; quare eorum ibi quoque mentionem fieri, per se patet. Ita quae ex generaliore sententia sequuntur, lectorum Livius reliquisset cogitationi supplenda. Sed verior videtur Freinsheimii et Iacobi Gronovii coniectura: miracula aliqua affingunt, ut plerumque tam insignibus locis. Cf. exempla a Gronovio laudata: II, 7 in. Adiiciunt miracula huic pugnae, ingentem vocem editam; XXV, 39 extr. Apud omnes magnum nomen Marcii ducis est; et verae gloriae eius etiam miracula addunt. De tertia persona numeri plur. indefinite posita diximus ad XXI, 38, 6; supra ad XXIII, 17, 7.*

cinerem nullo moveri vento) Libri manu scripti fere omnes: nullus unquam movet ventus; sed cod. optimus Puteaneus: nullo unquam move ventos, unde veram lectionem restituit Gronovius. V. supra ad XXIII, 10, 3 et ad rem ipsam Piin. h. n. II, 107, 240 Reperitur apud auctores, — in Latinae Iunonis ara sub dio sita cinerem immobilem esse, perflantibus undique procellis.

- 8 *Sed arx Cr.) Redit iam eo, unde digressa erat, oratio, quod indicat particula sed. una parte) V. ad XXIII, 46, 2. ab Dionysio) Intelligentus est Dionysius maior, qui per duodecim annos Crotoniatibus imperavit.*
 9 *ut videbatur) Videbatur refer ad arcem, ne Germanorum more hic pro impersonali verbum habeas. Cf. Cic. Tusc. III, 34, 84 eaque verba — non, ut videntur, easdem res significant; Att. VIII, 11 quem nostris libris satis diligenter, ut tibi quidem videmur, expressimus; ibid. IX, 49 quidam urbani, ut videbantur, ad me mandata et literas attulerunt; Fam. I, 8, 2 neque id facio, ut forsitan quibusdam videar, simulatione; Qu. fr. III, 1, 3 uno die tres sunt redditae (epistolae), et quidem, ut videbantur, eodem abs te datae tempore. Ita Graeci quoque fere loquuntur.*

conditionibus ad deditionem compellere Crotoniatis conatus, ut coloniam Bruttiorum eo deduci antiquamque frequentiam eo recipere vastam ac desertam bellis urbem paterentur, omnium neminem praeter Aristomachum movit. Morituros 12 se affirmabant citius, quam, immixti Bruttiis, in alienos ritus, mores legesque ac mox linguam etiam verterentur.

conditionibus) V. ad XXIII, 7, 1.

11

eo recipere) Vulgo: *eorum recipere*, quod codicum auctoritate destituitur nec per se probabile est. Bekkerus ex Gronovii coniectura scripsit: *antiquamque frequentiam suam recipere*, quod et multum discedit a codicum scriptura et eo quoque displicet, quod *suam* supervacaneum est. *Eo* videtur verum esse; neque enim, quod paulo ante praecessit *eo*, falsam voculam esse arguit, quum saepissime brevibus intervallis easdem voces ponat Livius, de quo dictum est ad XXIII, 24, 10. Significat autem *per eam rem*. Postulabat Hanno, ut antiquam frequentiam recipere urbem paterentur, idque per eam, quam ipse dixisset, rem. Itaque ne eos quidem editores recte fecisse verisimile est, qui unum deteriorem codicem secuti *eo* omiserunt.

citius) Cf. de hac vocis vi: II, 43 extr. *excellentibus* 12

ingeniis citius defuerit ars, qua civem regant, quam qua hostem superent; V, 25 in. *ut morituros se citius dicerent in conspectu populi Romani, quam — quicquam earum rerum rogaretur*; VIII, 32 med. *vitam sibi eripi citius quam gloriam rerum gestarum posse*; XXXV, 31 extr. *in corpora sua citius per furorem saevituros, quam ut Romanam amicitiam violarent.*

quam — verterentur) Triplex in eiusmodi enuntiationis valet structura, non tamen aequae illa omnibus locis conveniens. Nam repeti potest post *quam* eadem, quae praecedit, verborum structura, quo dicendi genere rarius veteres utuntur quam ceteris. Cf. Cic. Att. II, 20, 3 *addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quam me violatum iri*; Caes. b. c. III, 49 *prius se cortice ex arboribus victuros quam Pompeium e manibus dimissuros*. Sed saepius ponitur aut *quam ut* aut *quam cum* coniunctivo. De altero v. II, 34 extr. *ipsos potius cultores agrorum fore, quam ut armati per secessionem coli prohibeant*; VI, 28 extr. *Locum — irritaturum se potius ad delendam memoriam dedecoris, quam ut timorem faciat*; IX, 14 med. *potius, quodcunque casus ferat, passuros, quam ut sprevisse pacis auctores Tarentinos videantur*; XXVI, 26 sub fin.; XXXI, 11 extr.; XXXV, 31 extr.; XXXVII, 37 sub fin.; de altero cf. IV, 2 post med. *quamlibet dimicationem subituros fuisse potius, quam eas leges sibi imponi paterentur*; VII, 18 post med. *si quod tristius sit imperii nomen, patiendum esse potius, quam ambos patricios consules videant*; XI, 4 ante

- 13 Aristomachus unus, quando nec suadendo ad deditio-
nem satis valebat nec, sicut urbem prodiderat, locum prodendae
14 arcis inveniebat, transfugit ad Hannonem. Locrenses brevi
post legati, quum permissu Hannonis arcem intrassent, per-
suadent, ut traduci se in Locros paterentur nec ultima ex-
15 periri vellent. Iam, hoc ut sibi liceret, impetraverant et
ab Hannibale, missis ad ipsum legatis. Ita Crotone exces-
sum est, deductique Crotoniatae ad mare naves conscendunt.
Locros omnis multitudo abeunt.

med. *se sua manu potius omnes interfecturam, quam in po-
testatem Philippi venirent.* VI, 15 extr. Eadem structura non
praecedente accus. c. inf. saepe ponitur, v. c. VII, 30 sub fin.
*vos potius beneficio vestro occupate eam (urbem), quam
illos habere per maleficium sinatis; ibid. 40 sub fin. vel ini-
quis standum est potius, quam impias inter nos conseramus
manus; XXVIII, 22 sub fin.; XXXII, 21 ante med.; XXXIII,
13 in. Ceterum ad verterentur conferri possunt quae dicta sunt
ad XXIII, 20, 4.*

ritus) Hoc verbo significatur, ipsa natura eos a Brut-
tiis diversos esse. Nam *ritus* ipsa natura valent, (v. Döderl.
Syn. V, p. 76), *mores* voluntate et consilio, *leges* publica
auctoritate.

- 13 *ad deditioem*) Noli haec iungere cum *suadendo*, sed
potius cum verbis *satis valebat*. Nam ut illud ab eleganti ser-
monis Latini consuetudine alienum est, quum dicendum sit *sua-
dere aliquid*, ita saepe Latini dicunt *valere ad al. rem*. Cf.
VII, 30 in. *ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam acci-
piamur; XXXIII, 16 med. duo principes — non ad tollendum
modo decretum Romanae societatis valuerunt.*
- 14 *brevi post*) Rara est haec locutio, quum Latini potius
dicere soleant *paulo post*. Eandem Livius posuit XXXIII, 37
extr. *Brevi post Marcellus Romam venit.*
in Locros) V. ad XXIII, 41, 13.
nec — vellent) *Nec pro neve*, ut saepe, ubi eadem,
quae ante, sententia aliis verbis ponitur aut explicatur. Cf. ad
XXII, 10, 5.
- 15 *impetraverant*) Locros dicit.
Crotone excessum) Mirum, etiam hic in optimis co-
dicibus legi: *Crotonem excessum est*. Pariter infra c. 20, 10
plerique et optimi libri habent: *vim sive viam excessum est*.
Sed recte videntur utroque loco editores accusativum reiecisse.
Nam si eam structuram ponere Livius vellet, de qua dictum est
ad XXIII, 1, 3, credibile non est, eum dicturum fuisse: *ur-
bem exceditur*, sed potius *urbs exceditur*. Neutrum ullo loco
legitur.

In Apulia ne hiems quidem quieta inter Romanos atque 16 Hannibalem erat. Luceriae Sempronius consul, Hannibal haud procul Arpis hibernabat. Inter eos levia proelia ex 17 occasione aut opportunitate huius aut illius partis oriebantur; meliorque eis Romanus et in dies cautior tutiorque ab insidiis fiebat.

IV. In Sicilia Romanis omnia mutaverat mors Hieronis 1 regnumque ad Hieronymum nepotem eius translatum, puerum, vixdum libertatem, nedum dominationem, modice laturum.

abeunt) De numero plurali voci multitudinis subiuncto v. ad XXII, 10, 8; infra c. 24, 9; 32, 9. Sed h. l. verba *omnis multitudo* videntur pro appositione subiecti esse.

ex occasione aut opportunitate) *Occasionem* et 17 *opportunitatem* ita differre, ut illa facultatem (*Möglichkeit*) tantum al. rei faciendae ostendat, haec etiam prosperam eventum, Doederlinius docuit (Syn. p. 243). Cf. XXI, 35 in. *ut cunque aut locus opportunitatem daret aut progressi morative aliquam occasionem fecissent*; XXV, 38 sub fin. *in occasionis momento, cuius praetervolat opportunitas*.

huius aut illius p.) Ita Latini quoque, ubi de duobus ita dicunt, ut nihil interesse, utrum intelligas, significant. Cf. II, 19 med. *Nec quisquam procerum ferme hac aut illa ex acie sine vulnere — excessit*; V, 8 extr. *huic atque illi, ut quosque studium privatim aut gratia occupaverant, adsunt*; XXXI, 32 in. *nihil aut huic aut illi parti assensus*; XLI, 8 post med. *neque eo minus aut hos aut illos in delectum militum dare*; XXXIII, 6 extr.; XXXVIII, 40 extr. (bis) etc.

meliorque) *Meliores* nonnunquam ita dici, ut melior bello intelligatur, diximus ad XXII, 39, 12.

IV.

translatum) V. ad XXIII, 39, 4.

modice laturum. Ea aetas, id ingenium) Haec 1 scriptura olim Salmasio probata, nuper Bötcheri, quanquam non ab omni parte placet, recipienda visa est ut minime abhorrens a verbis praestantissimi cod. Vat., qui habet: *laturum*

^{a te} *aetas* (*te* videtur a m. 2 esse). Alii libri mss. fere praebent: *laturum aetates* vel *aetatis*. *Modice ferre* est ea, qua decet, moderatione ferre. Cf. infra c. 25, 8 et ad XXII, 25, 10. De vi participii futuri cf. Weiss. §. 183 n. 2; Sch. p. 97. 9; de ommissa v. *erat* ad c. 3, 2. Eam (i. e. talem) aetatem idque ingenium Hieronymi fuisse Livius ait, ut vix libertatem videretur ferre posse s. dignus esse, qui ipse alterius imperio careret, nedum qui dominationem in alios haberet. De repetito pro-

- 2 Ea aetas, id ingenium; et tutores atque amici ad praecipitandum in omnia vitia acceperunt. Quae ita futura cerneas Hiero, ultima senecta voluisse dicitur liberam Syracusas relinquere, ne sub dominatu puerili per ludibrium bonis artibus partum firmatumque interiret regnum. Huic consilio eius summa ope obstitere filiae, nomen regium penes puerum futurum ratae, regimen rerum omnium penes se virosque suos, Andranodorum et Zoippum: nam ii tutorum primi re-

nomine Böttcherus confert III, 10 sub fin. *Ecetrae Antiates — concilia facere. Id caput, eas vires belli esse; VII, 40 med. iis eram natus, id specimen mei dederam, ea aetate consulatum adeptus eram, ut etc.* Differunt tamen nonnihil ea exempla, ut in quibus et maior causa sit anaphorae quam h. l. neque pronomini prorsus eadem atque hic vis. Itaque nescio an praefendum fuerit: *Ea aetas et ingenium*, ita ut pronomini vis ad utrumque substantivum pertineat. Ceterum alii alia in hoc loco emendando excogitaverunt. Vulgaris scriptio est: *laturum. Laete id ingenium tutores etc.* Gronovius, quem Bekkerus secutus est, dedit: *modice laturae aetatis. Id ingenium tutores etc.*, ubi aetatis vitium minus bene videtur ad ingenium transferri. Alii plurimorum codd. verba secuti probaverunt: *laturum. Aetatis id ingenium etc.*; qui fortasse exempla spectarunt huiusmodi: II, 30 in. *imperium suo (ingenio) vehemens; XXVIII, 12 extr. Hispania — quam ulla pars terrarum bello reparando aptior erat locorum hominumque ingeniis; XXXVII, 54 post med. si natura insita velut ingenio terrae vinci posset*, ut Livium verbis *aetatis id ingenium* significare vellent, quum aetatis, qua Hieronymus erat, natura ea esset, ut vix dum libertatem, nedum dominationem modice ferret, etiam tutorum atque amicorum pravitatem accessisse.

- 2 *et tutores*) *Et*, quod ab recentioribus editoribus plerisque omissum est, in tribus praestantissimis libris legitur. Est ut saepe: accessit, quod. Cf. ad XXIII, 5, 2.

senecta) Haec vox, Ciceronis aetate rarior apud solutae orationis scriptores, postea apud eos multo usu invaluit. Livius ea saepe usus est. V, II, 40 med. *infelix senecta; VI, 8 in. senecta invalidus; XXVIII, 16 constantissima ad ultimam senectam fides; XXXVIII, 53 extr. cum senecta res quoque defloruere; XLV, 40 post in. senecta ipsa maiestatem prae se ferens*. Est proprie adiectivum; quare plenus Sallustius, Lucretius et saepius Plautus dixerunt: *senecta aetas*.

- 3 *summa ope*) i. e. omni contentione. Locutio Livio admodum familiaris. V, I, 23 in.; II, 2 ante med.; III, 35 in.; IV, 3 post in.; ibid. 50 extr.; V, 26 in.; XXIII, 7, 4 aliisque locis. Pariter et *omni ope* saepe posuit, ut III, 50 in.; VII, 17 med.; VIII, 16 in.; IX, 26 med.; XXIII, 12, 3 etc.

linquebantur. Non facile erat nonagesimum iam agenti an- 4
 num, circumsesso dies noctesque muliebribus blanditiis, libe-
 rare animum et convertere ad publicam privata curam. Ita- 5
 que tutores modo quidecim puero relinquit; quos precatus
 est moriens, ut fidem erga populum Romanum, quinqu-
 ginta annos ab se eultam, inviolatam servarent, iuvenem-
 que suis potissimum vestigiis insistere vellent disciplinaeque,
 in qua eductus esset. Haec mandata. Quum exspirasset, 6
 (per) tutores testamento proloato pueroque in concionem

nam ii tutorum) Haec verba, quae, ad sententiam necessaria, in nullo cod. leguntur, supplevit Valla. In multis codicibus etiam quae duae praecedunt voces et *Zoippum* desunt. Patet, in similitudine extremarum syllabarum vocum *Andranodorum* et *tutorum* causam fuisse, ut librarii versum praetermitterent.

liberare animum) i. e. facere, ut animus incorruptus 4
 sive integer (*unbefangen*) esset.

conv. ad publicam privata c.) h. e. ita statuere de domo sua, ut praecipue reipublicae consulere et illius statum huius commodo attemperaret. Gronov. Ad *publicam curam* cf. quae dicta sunt ad XXII, 10, 8. Strothius coniecit: *convertere ad publicam a privata curam* i. e. (animum) a privata cura ad publicam curam convertere. Cf. ad XXIII, 26, 6 et infra ad c. 5, 11.

tutores modo etc.) i. e. satis habuit, ita reip. consu- 5
 lere, ut tutores quidecim pueri relinqueret.

relinquit) Alii *relinquit*. Sed praesens, pro quo duorum optimorum aliorumque codd. fides est, vera videtur scriptura. Cf. ad XXIII, 33, 8.

suis p. vestigiis insistere) V. de hac locutione ad XXII, 47, 6.

in qua eductus esset) Codices omnes: *edoctus*. Sed quum credibile non sit, Livium scripsisse *edoceri in aliqua re*, sed potius *edoceri aliquam rem*, ut XXV, 37 in. *omnes militiae artes edoctus fuerat*; ibid. 40 med.; praeterea quum *disciplina* hic non ad studia doctrinae, sed ad vitae agenda rationem spectet (v. ad XXI, 7, 3), recte videntur coniecisse Tan. Faber et Gronovius *eductus*, quod Bekkerus quoque probavit. *Educere* est educare. V. ad XXI, 43, 15.

Haec mandata) „Frequentissimus hic Livii usus est, hunc in modum absolvere et finem dare praecedenti orationi. Cf. h. l. c. 13, 5; XXXI, 11 ante med. *Haec ad Carthaginienes mandata*; XXI, 54, 5 *Haec mandata Numidis*; XXVII, 43 sub fin. *Haec senatui scripta*; XXXI, 32 extr.; XXXVII, 56 in.‘‘ Iac. Gronov.

(per) tutores) Per in duobus tantum libris deteriori- 6

- 7 producto (erat autem quindecim tunc ferme annorum), paucis, qui per concionem ad excitandos clamores dispositi erant, approbantibus testamentum, ceteris velut patre amisso
- 8 in orba civitate omnia timentibus, funus fit regium, magis
- 9 amore civium et caritate quam cura suorum celebre. Brevi deinde ceteros tutores summovet Andranodorus, iuvenem iam esse dictitans Hieronymum ac regni potentem; deponendoque tutelam ipse, quae cum pluribus communis erat, in se unum omnium vires convertit.
- 1 V. Vix quidem ulli bono moderatoque regi facilis erat

bus legitur videturque inducendum esse. Nam Livius quum dicturus esset, tutores funus fecisse non ita magna cura, factum est, ut longius commorando in exsequendis iis, quae et ipsa orta a tutoribus funus praecesserunt, ab incepta structura deflecteret. Anacolutho igitur, ut iam Boettcherus animadvertit, hic usus est. V. ad XXI, 3, 1; infra ad 26, 3; 34, 4.

- 7 *paucis — approbantibus — tim.*) Haec ad priora, non ad sequentia, referenda sunt. Germani dicimus: *wobei*. Itaque alteri ablativi absoluti alteris pro enuntiatione secundaria accedunt.

per concionem) Cf. ad XXIII, 15, 5.

- 8 *amore civium et caritate*) i. e. quod cives eum et amabant et diligebant. Nam *amor* in affectu animi positus est, *caritas* in iudicio. Ceterum plus ponderis hic esse in caritate et res ipsa et verborum positio docet. Cf. et c. 5, 1.

- 9 *Brevi deinde*) Ita legendum coniecit Crevierius, quum in optimo cod. sit: *celebrevi*; ceteri *brevi* non habent. Secuti sunt Crevierium recentiores editores tantum non omnes. Cf. super. cap. §. 14.

regni potentem) V. ad XXIII, 16, 6.

deponendoque t. ipse) De hac structura, qua *ipse* per appositionem additur ablativo gerundii, dictum est ad XXII, 34, 10.

in se unum — convertit) Cf. exempla, quae Dukerus laudavit: Cic. Div. in Gaec. 17 *Ex illa pecunia maximam partem ad se vertit; mulieri reddidit, quantum visum est*; Tac. Ann. II, 64 *Rhescuporis egredi fines, vertere in se Cotyi data et resistenti vim facere*; quibus adde Liv. XXI, 53, 6 *ocasio in se unum vertendae gloriae*.

V.

- 1 *facilis erat*) Facile hic dicitur, quod sine negotio ad nos vertimus, nobis comparamus. Praeterea tirones consulant Weissenb. §. 178. 2.; Z. §. 518; Liv. XXXVII, 31 in. *praesidium ab Lysimachia — deduci pravo — consilio iussit. Non*

favor apud Syracusanos, succedenti tantae caritati Hieronis; verum enim vero Hieronymus, velut suis vitiis desiderabilem efficere vellet avum, primo statim conspectu, omnia quam disparia essent, ostendit. Nam qui per tot annos Hieronem filiumque eius Gelonem nec vestis habitu nec alio ullo insigni differentes a ceteris civibus vidissent, conspexere purpuram ac diadema ac satellites armatos quadrigisque etiam alborum equorum interdum ex regia procedentem

enim tueri solum Lysimachiam a primo impetu Romanorum facile erat etc.; IX, 19 med. An si sana mens fuisset, difficile illis fuit — mittere Romam legatos?

succedenti t. caritati H.), i. e. qui succederet tam caro Hieroni. V. I, 48 extr. *regnavit — ita, ut bono etiam moderatque succedenti regi difficilis aemulatio esset; IV, 11 in. Fabius et Aebutius consules quo maiori gloriae rerum, domi forisque gestarum, succedere se cernebant; Iustin. III, 5 ut non numero tantum amissorum civium, sed et dignitati succederent; XXII, 1 Agathocles, qui magnitudini prioris Dionysii successit.* Gronov. V. Z. §. 672; Sch. p. 521; Weiss. §. 205 n. 3.

verum enim vero) Haec in unum enuntiatum cum prioribus coniungenda esse, quod editores adhuc non fecerunt, et opposita inter se ostendunt *quidem — verum*, et omnis sententiae ratio, quae talis est, ut sub unam cogitationem utraque cadant. Nam circuitus verborum haec est sententia: Nulli bono regi facilis erat post Hieronem favor, nedum dissimillimo Hieronis Hieronymo. Animadvertant autem tirones, quali modo hanc sententiam ac potissimum posteriorem partem, quae gravitate praevalet, Livius illuminaverit atque amplificaverit, ita ut pulchre structa periodus existeret.

velut — vellet) *Velut* interdum ponitur pro *velut si*. V. supra ad c. 18, 14.

primo st. conspectu) i. e. quum primum conspectus eius esset seu quum primum conspiceretur. Cf. XXXV, 35 med. *elephantorum aciem conspectu ipso debellaturam.*

Gelonem) De hoc cf. XXIII, 30, 11 sq. *quadrigisque alborum equorum)* Cf. V, 23 med. 3

Maxime conspectus ipse (Camillus) est, curru equis albis iuncto urbem invectus, parumque id non civile modo, sed humanum etiam, visum. Iovis Solisque equis aequiparari dictatorem, in religionem etiam trahebant, triumphusque ob eam unam maxime rem clarior quam gratior fuit.

procedentem) *Procedere* interdum dicuntur etiam, qui curru vehuntur vel navibus. V. XL, 41 post in. *Navibus inde Postumius ad visendam oram Ingaunorum — processit; Cic. Att. XVI, 7 in. quum a Leucopetra profectus (inde enim tra-*

5 more Dionysii tyranni. Hanc tam superbum apparatus
 habitumque convenientes sequebantur contemptus omnium
 hominum, superbae aures, contumeliosa dicta, rari aditus
 non alienis modo, sed tutoribus etiam, libidines novae, in-
 6 humana crudelitas. Itaque tantus omnes terror invaserat,
 ut quidam ex tutoribus aut morte voluntaria aut fuga prae-
 7 verterent metum suppliciorum. Tres ex iis, quibus solis
 aditus in domum familiarior erat, Andranodorus et Zoippus,
 generi Hieronis, et Thraso quidam, de aliis quidem rebus
 8 haud magnopere audiebantur: tendendo autem duo ad Car-

*mittebam) stadia circiter CCC processissem, reiectus sum au-
 stro vehementi ad eandem Leucopetram.*

more Dionysii tyranni) Graviter haec verba in
 clausula periodi posita sunt velut fastigium, ad quod per gra-
 dus sententia pervenit.

5 *habitumque)* Cf. ad XXIII, 34, 6.

convenientes) Valla coniecit: *convenientia*. Contra quem
 Gronovius: „Opus non est. Quum enim hoc adiectivum numero
 respondeat omnibus, quae sequuntur, tyrannidos notis, in ge-
 nere positum est proximae i. e. *contemptus*.“ Alii interpretes
 contra codd. post *sequebantur* inseruerunt *mores*. Sed *mores*
 invenis etiam ex iis, quae praemissa a scriptore sunt, cogno-
 scuntur; itaque h. l. iam non communiter de moribus eius agit,
 sed postquam prioribus exposuit, quae, superbum prodentia ani-
 mum, innoxia tamen essent, iam ad ea venit, quibus Hierony-
 mus laederet alios et violaret.

contemptus) Pluralis num. actiones illas plures spectat,
 quibus contemtionem hominum prae se ferebat.

superbae aures, cont. d.) Hoc Livius dicit: si qui
 cum eo loquerentur, superbiam fastumque ostendebat dicta eo-
 rum aversando; si quid ipse diceret, contumeliose dicebat. Ea-
 dem locutione usus est XXXIV, 5 extr. *Superbas, me dius
 fidius, aures habemus, si, quum domini servorum non fasti-
 dianz preces, nos rogari ab honestis feminis indignamur.*

rari aditus) Cf. III, 36 in. iam haud dissimulando
*superbiam, rari aditus, colloquentibus difficiles, ad Idus Maias
 rem perduxere*; quanquam casus hic differt. *Aditus* hic intel-
 ligitur copia adeundi. Pluralem etiam Cicero simili modo po-
 suit pro leg. Man. 14, 42 *faciles aditus ad eum privatorum*;
 Qu. fr. I, 1, 8 *facillimos esse aditus ad te*; Fam. VI, 13 med.
aditus ad eum difficiliore fuerunt. Cf. ad XXIII, 28, 5.

l. novae) i. e. inauditae, nefandae.

6 *metum suppliciorum)* Praevertere metum supplicio-
 rum est: quasi in antecessum hoc agere, ut metus suppliciorum
 ne verus evadere possit.

thaginienses, Thraso ad societatem Romanam, certamine ac studiis interdum in se convertebant animum adolescentis, quum coniuratio, in tyranni caput facta, indicatur per Cal- 9
lonem quendam, aequalem Hieronymi, et iam inde a puero in omnia familiaria iura assuetum. Index unum ex con- 10
iuratis Theodotum, a quo ipse appellatus erat, nominare potuit. Qui comprehensus extemplo traditusque Andranodoro torquendus, de se ipse haud cunctanter fassus, conscios celabat. Postremo, quum omnibus intolerandis pa- 11
tientiae humanae cruciatibus laceraretur, victum malis se simulans, avertit ab consciis in insontes indicium, Thraso- 12

tendendo — duo) V. c. 4 §. 9.

assuetum) Ruhnkenius maluit *assumptum*; Bauerus et 8
Walchius *ascitum*, quae coniecturae minime videntur necesse esse, atque adeo vulgata lectione deteriores. Scilicet non assumptus sive ascitus Callo puer erat, ut familiaria iura exerce- 9
ret, sed assuetudine pueritiae eo pervenerat. Nec structura quicquam habet insoliti, ut ostendimus ad XXI, 33, 4.

appellatus erat) Cf. XXVI, 38 med. *Blattius* — per 10
occultos nuntios spem prodicionis fecerat Marcello; sed sine adiutore Dasio res transigi non poterat. Multum ac diu cunctatus — Dasium appellabat. Et ibid. postea: Blattius de prodicione Dasium appellabat; Nep. Att. 8, 3 appellatus est a C. Flavio, Bruti familiari, Atticus, ut eius rei princeps esse vellet; XXXIX, 9 med. Mater adolescentulum appellat: Se pro aegro eo vovisse etc.; XLV, 6 in. Oroandemque — appellat, ut se — ad Cotym deveheret.

de se ipse) Multi codices, neque vero qui praestantiores sunt: *de se ipso*. Receptit hoc Baumgarten-Crusius, quod oppositum sit *ipse* obiecti, non subiecti. Sed vide quae dicta sunt ad XXII, 60, 23. Subest haec cogitatio: quum ipse de se indicium faceret, tamen haud cunctanter fassus est. Licet et conferre, quod Livius pariter dicere potuit: *de suo ipse crimine haud cunctanter fassus, conscios celabat*. V. ad XXI, 33, 3.

omnibus) V. ad XXIII, 45, 2.

avertit ab consciis in i.) i. e. avertit ab consciis et vertit in insontes. V. ad XXIII, 26, 6; praeterea II, 5 med. a ceteris — *consulis liberi omnium in se averterant oculos; III, 1 med. invidiam rei a tribunis in consulem averterant; ibid. 24 sub fin. in comitorum disceptationem ab lege certamen averterant; IV, 20 in. averteratque in se a curru dictatoris civium ora; ibid. 52 in. cogitationes hominum a foro — ad domum — avertit; VI, 20 post med. quum ab hominibus ad deos preces avertisset. Ita saepissime. Similia sunt II, 20 in.* 11

nem esse auctorem consilii mentitus, nec, nisi tam potenti duce confisos, rem tantam ausuros ab latere tyranni, quorum capita vilissima fingenti inter dolores gemitusque occurrere. Maxime animo tyranni credibile indicium Thrasonominatus fecit. Itaque extemplo traditur ad supplicium, adiectique poenae ceteri iuxta insontes. Consciorum nemo,

in agmen suorum infenso cessit hosti; IV, 22 extr. intentisque Etruscis ad vanas a certo periculo minas.

12 *Thrasonem — ausuros*) Haec in parenthesi posita esse, et verba *ab latere tyranni* referenda esse ad *insontes*, ut sententia sit, avertisse eum ab consciis indicium in insontes, qui a latere tyranni i. e. familiares, domestici, satellites essent, censet Gronovius. De locutione *ab latere tyranni* v. sq. annot. Vulgata olim lectio erat: *ausuros. Ab latere inde eos nominat tyranni, quorum* etc. Sed verba *inde eos nominat* quum in nullo cod. reperiantur, vix dubium, quin ab aliena manu adiecta sint. Negari tamen nequit propter multa inter *insontes* et *ab latere tyranni* duriolem structuram existere. Quare nescio, an potius iungenda inter se sint verba: *ausuros et ab latere tyranni*. Böttcherus post *ausuros* aliquid excidisse putat. — Ad *ausuros* cogitatione supplendum *fuisse*, de qua ellipsi cf. supra ad XXIII, 2, 5; Curt. X, 1 post in. *nunquam enim talia ausuros, qui ipsum ex Indii sospitem aut optasent reverti aut credidissent reversurum.*

ab latere tyranni) Haec pro nomine substantivo posita sunt etiam apud Curtium III, 5 extr. *quum ad perniciem eius etiam a latere ipsius pecunia sollicitaret hostis* i. e. eos, qui a latere essent. Saepe autem nomine *lateris* in personis ostenditur propinquitas. Cf. Sall. Jug. 14, 10 *hostes ab latere, vos amici procul*; Liv. XXIII, 8, 3 *abstractum a Decimi Magii latere*; XXXIX, 25 sub fin. *procul enim abesse libertatis auctores Romanos, lateri adhaerere gravem dominum*; pariter XXXIV, 41 med. Nec multum discedunt locutiones *latus* sive *latera tegere*, ut XL, 13 post in.; XLII, 65 extr.; XLV, 27 post in.; *latus cingere* ut XXXII, 39 extr.; XL, 6 in.; — *sepire* III, 37 extr.

vilissima — occurrere) i. e. quae vilissima putavit. *Occurrit aliquid saepe idem declarat quod in mentem venit al.* V. V, 54 in. *quotiescunque patria in mentem veniret, haec omnia occurrebant*; VI, 19 med. *Quum praeter vim et caedem nihil cuiquam occurreret*; ibid. 20 extr. *nullis occurrentibus tantae cladis causis*; XXV, 24 extr. *Atheniensium classes demersae et duo ingentes exercitus, cum duobus clarissimis ducibus deleti, occurrebant.* Cf. et XXIII, 48, 6. De forma verbi cf. ad XXI, 25, 13.

fingenti) *Fingere* absolute hic positum.

quum diu socius consilii torqueretur, aut latuit aut fugit: tantum illis in virtute ac fide Theodoti fiducia fuit, tantumque ipsi Theodoto virium ad arcana occultanda.

VI. Ita, quod unum vinculum cum Romanis societatis 1 erat, Thrasone sublato e medio, extemplo haud dubie ad defectionem res spectabat: legatique ad Hannibalem missi, 2 ac remissi ab eo cum Hannibale, nobili adolescente, Hippocrates et Epicydes, nati Carthagine, sed oriundi ab Syracusis exsule avo, Poeni ipsi materno genere. Per hos 3 iuncta societas Hannibali ac Syracusano tyranno; nec invito Hannibale apud tyrannum manserunt. Ap. Claudius prae- 4 tor, cuius Sicilia provincia erat, ubi ea accepit, extemplo legatos ad Hieronymum misit; qui, quum sese ad renovandam societatem, quae cum avo fuisset, venisse dicerent, per ludibrium auditi dimissique sunt ab quaerente per iocum

latuit) In hoc verbo interdum ea vis est, ut non solum 14 respiciatur conditio eius, qui latet, sed etiam voluntariam eam esse intelligatur. Est igitur: *sich verborgen halten*. V. Cic. Quint. 23, 34 *quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat?* Quint. inst. or. III, 6, 25 *unde controversia videtur, — an exsulaverit, qui domi latuit;* Suet. Vesp. 4 *decessit in parvam ac deviam civitatem, quoad latenti etiamque extrema metuenti provincia cum exercitu oblata est.* Similiter saepe *latitare* dicitur.

virium) *Vires* hic ad animi robur referuntur, quum aliis locis ea vox absolute posita ad corpus soleat referri. Cf. ad XXIII, 17, 4.

VI.

missi) Hoc participium cave pariter atque *remissi* ad 2 Hippocratem et Epicyden referas. Nam *remittere* hic non est *zurückschicken*, sed *dagegen schicken*. Neque enim Hippocrates et Epicydes a Syracusanis missi erant, sed alii duo legati Polycleus Cyrenensis et Philodemus Argivus, ut auctor est Polybius VII, 2.

ab Syr. exsule avo) Interpretes fere ita haec coniungunt: oriundi ab avo Syracusis exsule, sed verba *exsule avo* per appositionem potius sive epexegesin adduntur; ut sententia sit: Oriundi erant ab Syracusis i. e. ab avo exsule (Syracusis). Ita non tollitur oppositio vocum *nati Carthagine et oriundi ab Syracusis*.

Hannibali) V. ad XXIII, 43, 6. 3
ab quaerente — H.) b. e. ita dimissi, ut quaereret ex 4

- 5 Hieronymo, *quae fortuna eis pugnae ad Cannas fuisset: vix credibilia enim legatos Hannibalis narrare. Velle, quid veri sit, scire, ut ex eo, utram spem sequatur,*
- 6 *consilium capiat. Romani, quum serio legationes audire coepisset, redituros se ad eum dicentes esse, monito magis eo quam rogato, ne fidem temere mutaret, profisciscuntur.* Hieronymus legatos Carthaginem misit ad foedus ex societate cum Hannibale faciendum. Pacto convenit, ut, quum Romanos Sicilia expulissent (id autem brevi fore, si naves atque exercitum misissent), Himera amnis, qui ferme insulam dividit, finis regni Syracusani ac Punici imperii esset.
- 8 Aliam deinde, inflatus assentationibus eorum, qui eum non Hieronis tantum, sed Pyrrhi etiam regis, materni avi, iubebant meminisse, legationem misit, qua aequum censebat, Sicilia sibi omni cedi, Italiae imperium proprium quaeri Car-

jis, ut I, 9 in. *a rogitantibus dimissi* i. e. cum interrogatione, ita ut eos interrogarent. Bauer. et Rupert.

- 5 *quid veri sit)* De hoc dicendi genere plura allata sunt ad XXII, 40, 8.

utram) i. e. utrum eam, quam Romana societas faceret, an eam, quam Carthaginensium.

- 6 *dicentes esse)* V. ad XXIII, 5, 10.

- 7 *foedus)* Id enim fiebat, si ad societatem cum Hannibale iunctam accederet populi Carthaginensis auctoritas. De praepositione *ex* cf. ad XXIII, 18, 11.

id — fore) De omissio verbo, unde haec pendent, cf. ad XXII, 8, 4 et ad XXI, 16, 3.

misissent) i. e. Carthaginenses.

ferme insulam dividit) Polyb. VII, 4 $\delta\varsigma$ *μάλιστα πως διχα διαιοει την ὄλην Σικελίαν.* Dividere hic positum est, ut interdum Germani dicimus: *abtheilen*, quum aequales partes intelligimus. Cf. supra ad XXIII, 17, 10. Simili modo V, 55 extr. *dividere* dicitur de partibus ratione et ordine descriptis (*formaque urbis sit occupatae magis quam divisae similis*).

- 8 *r. Syracusani ac Pun. imp.)* Cf. ad XXIII, 44, 5. *materni avi)* Nam Pyrrhi filiam Nereidem duxerat Gelo, Hieronymi pater. Stroth.

Sicilia s. omni cedi) Ita optimi codd., alii: *Siciliam omnem.* Saepissime Livius verbo cedendi adiuuxit ablativum rei, quam quis relinquit. Laudat hic Drakenborchius: III, 45 in. *neminem esse alium, cui dominus possessione cedat;* IV, 6 extr. *ne cessisse possessione reipublicae viderentur;* XXII, 28

thaginiensi populo. Hanc levitatem ac iactationem animi 9
neque mirabantur in iuvene furioso neque arguebant, dum-
modo averterent eum ab Romanis.

VII. Sed omnia in eo praecipitia ad exitium fuerunt. 1
Nam quum, praemissis Hippocrate atque Epicycde cum binis
milibus armatorum ad tentandas urbes, quae praesidiis tene-
bantur Romanis, et ipse in Leontinos cum cetero omni ex- 2
ercitu (erant autem ad quindecim milia peditum equitumque)
profectus esset, liberas aedes coniurati (et omnes forte 3
militabant) imminentes viae angustae, qua descendere ad
forum rex solebat, sumpserunt. Ibi quum instructi armati- 4
que ceteri transitum exspectantes starent, uni ex eis (Di-
nomeni fuit nomen), quia custos corporis erat, partes datae
sunt, ut, quum appropinquaret ianuae rex, per causam ali-

extr. *se nunquam volentem parte, qua posset, rerum consilio
gerendarum cesserum; XXIV, 22, 9; XXXVII, 35 in. etc.*
Cf. ad XXI, 1, 5.

*levitatem ac iactationem a.) Levitas hic est eius, 9
qui nullo certo consilio aliud atque aliud cogitat et appetit,
iactatio eius, qui nimium sibi tribuit. Utrumque in Hieronem
cadebat.*

VII.

ad tentandas urbes) V. supra ad c. 1, 1. 1

cetero) Cf. ad XXIII, 30, 3. 2

*liberas aedes) Liberae aedes fere intelliguntur, quae, 3
ut ait Strothius, totae advenae seu peregrini alicuius arbitrio
permissae sunt. In eam sententiam accipienda vox, ubi Livius
legatis aedes liberas decretas esse tradit. V. XXX, 17 extr.;
XXXV, 23 extr.; XLII, 6 extr. Hic dicuntur vacuae, nulli
habitatae ideoque ad usum coniuratorum patentis.*

*et — militabant) De hac parentesi cf. supra ad XXIII,
1, 6. In priore parentesi scriptor posuit autem. Scilicet ibi
quod interpositione adiunxit, id nullius ad rem ipsam, quam
enarrat, momenti tantum ut cognitu utile adiicitur.*

*sumpserunt) Heusingerus hoc ad conductionem refert.
Ita Cic. Off. III, 23, 89 Quoad enim perventum sit eo, quo
sumta navis est, non domini est navis, sed navigantium;
quemadmodum Germani quoque nonnunquam minus definite lo-
quentes ponimus *nehmen*. Sed nescio an h. l. *sumere* nihil sit
aliud nisi sui usus facere, ita ut non spectetur, quo id factum
sit modo.*

uni ex eis) Cf. infra ad c. 28, 1. 4

- 5 quam in angustiis sustineret ab tergo agmen. Ita, ut con-
venerat, factum est. Tanquam laxaret elatum pedem ab
stricto nodo, moratus turbam Dinomenes, tantum intervalli
fecit, ut, quum in praetereuntem sine armatis regem im-
petus fieret, confoderetur aliquot prius vulneribus, quam
6 succurri posset. Clamore et tumultu audito, in Dinomenem,
iam haud dubie obstantem, tela coniciuntur, inter quae
7 tamen, duobus acceptis vulneribus, evasit. Fuga satellitum,
ut iacentem videre regem, facta est. Interfectores pars in
forum, in multitudinem laetam libertate, pars Syracusas per-
gunt ad praeoccupanda Andranodori regionumque aliorum
8 consilia. Incerto rerum statu, Ap. Claudius, bellum oriens
ex propinquo quum cerneret, senatum literis certiolem fecit,
9 Siciliam Carthaginienſi populo et Hannibali conciliari, ipſe

sustineret) Cf. II, 19 in. *sustineri ira non potuit, quin extemplo conſigerent*; V, 39 in. *Aliud priori simile miraculum eos sustinuit*; X, 43 sub fin. *clamor eos utrimque par accidens sustinuit*; XXV, 36 in. *nunc agendo nunc sustinendo agmen quum aliquamdiu haud multum procederetur.*

ab tergo agmen) V. ad XXIII, 15, 7.

- 5 *ab stricto nodo*) i. e. a vinculo artiore, quo caliga vel calceus ad pedem alligatus erat. *Strictus enim nodus dicitur, qui arcte iunctus est.*

vulneribus) V. infra ad c. 34, 9.

- 6 *inter quae tamen*) De praepositione v. ad XXIII, 49, 6. *Tamen* pronomini relativo Livius saepe subiunxit. V. II, 29 med. *consulum intercurso rixa sedata est: in qua tamen — plus clamoris atque irarum quam iniuriae fuerat*; III, 42 sub fin. *fide misericordiaeque victurus hospitum, quae tamen non sefellerunt*; IV, 49 ante med. *Huic bellum adversus Aequos permissum est, pravae mentis homini, quam tamen victoria magis quam bellum ostendit*; XXXIV, 33 sub fin.; XLV, 23 med.; ibid. 38 med.

- 7 *Interfectores pars — pars*) Duo deteriores codd.: *interfactorum*. Sed cf. ad XXIII, 24, 9.

in multitudinem) Sic optimi codd., nec videtur a re alienum esse, statuere, interfectores immiscuisse se multitudini excitaturos eam et praesidium petituros. Ceteri editores praeter Boettherum: *ad multitudinem*.

ad praeoccupanda — cons.) Cf. XXXIII, 32 extr. *unum gaudium praeoccupaverat omnium aliarum sensum voluptatum*; Nep. Dio 4 ne, *quum inter se timerent, alteruter alterum praeoccuparet.*

- 8 *Carthaginienſi p. et Hannibali*) V. ad XXIII, 33, 11.

adversus Syracusana consilia ad provinciae regnique fines omnia convertit praesidia.

Exitu anni eius Q. Fabius ex auctoritate senatus Pu- 10
teolos, per bellum coeptum frequentari emporium, communit
praesidiumque imposuit. Inde Romam comitiorum causa ve- 11
niens, in eum, quem primum diem comitiale habuit, comi-
tia edixit atque ex itinere praeter urbem in campum descen-
dit. Eo die quum sors praerogativae Aniensi iuniorum ex- 12

ad provinciae r. f.) Codd. omnes sine idonea senten- 9
tia: *adversus Syracusana consilia, provinciam regnique fines*
omnia convertit praesidia. Altera lectio coniectura est Pighii,
quam, quum in vulgatam abire facile potuerit, recipiendam cum
aliis nonnullis editoribus putavimus. *Provincia* dicitur ea Sici-
liae pars, quae Romanae ditionis erat. Ad eius igitur regnique
Syracusani confinia Appius omnes vires convertit, ut ad rem
gerendam praesto esset.

ex auctoritate senatus) *Auctoritas senatus* proprie 10
cernebatur in eo, quod decretum ab senatu erat neque tamen
pro senatusconsulto habebatur, quod aut legitimus senatorum
numerus non adfuisset, aut senatus alieno loco vel tempore vel
non legitimo edicto habitus esset aut tribuni plebis intercessis-
sent. Nam impedito, ut ait Dio (l. LV, p. 550) senatusconsulto
exstare tamen senatus voluit sententiam suam. Neque tamen
semper ea locutionis vis est, sed saepe latius patet senatus
auctoritas, ut communiter senatus intelligatur voluntas sive ius-
sum, atque etiam quod senatusconsultum fuit, auctoritas sena-
tus dicatur. Atque id videntur hoc loco ea verba declarare.
Cf. XXII, 23 med.

per bellum c. fr.) i. e. in bello causa fuit, cur id em-
porium frequentaretur. Plura de ea vi praepositionis *per* v. ad
XXII, 33, 7.

veniens) V. ad XXIII, 34, 10.

in eum, quem pr. d. com. habuit) „non interiecto 11
trinundino, quod aliqui inter edictum et comitia intercedebat.“
Duker. Macrobius Saturn. I, 16 *comitiales* (dies sunt), *quibus*
cum populo agi licet; Varr. l. l. p. 50 *Comitiales* (dies) *dicti,*
quod tum esset populus constitutus ad suffragium ferendum,
nisi si quae seriae conceptae essent, propter quas non liceret,
ut Compitalia et Latinae. Contrarii horum vocantur dies ne-
fasti. — De attractionis genere cf. ad XXI, 29, 6. Efficitur
autem eo, ut maiore vinculo coniungatur enuntiatum relativum
cum primario. Ita enim verba *eum, quem* — *habuit* videntur
unam notionem efficere.

ex itinere) Cf. quae allata sunt ad XXII, 61, 8. *Cam-*
pus ut saepissime *Campus Martius* dicitur. V. ad XXII, 36, 8;
infra c. 9, 2.

isset, eaque T. Otacillum, M. Aemilium Regillum consules diceret, tum Q. Fabius, silentio facto, tali oratione est usus:

1 VIII. *Si aut pacem in Italia aut bellum eumque*

12 *sors praer. — exisset*) „Sortiebantur enim ante suffragium ferendum centuriae“ (adde: primae classis) „cuius sors primum exisset, ea primum rogabatur suffragium ab eo, qui comitia habebat; hinc *praerogativa* dicta. — Dimidiam partem centuriarum cuiusvis classis *seniorum*, dimidiam *iuniorum* fuisse, scimus ex l. I, c. 43^c. Stroth. Tenendum est autem, eo tempore, de quo hic Livius loquitur, in suffragii latione centurias secutas esse descriptionem tribuum. Quum autem quinque classes essent, prima classis ex singulis tribubus, quarum univrsarum numerus erat triginta quinque, binas habebat centurias, seniorum alteram, alteram iuniorum. Itaque primae classis, quae suffragii ferendi initium faciebat, ideoque sola de praerogativa sortiebatur, duae centuriae, c. inniorum et c. seniorum, in Aniensi quoque tribu erant. Harum altera sorte exierat, i. e. centuria iuniorum Aniensis tribus. Vides igitur, *Aniensem iuniorum* esse centuriam iuniorum primae classis ex tribu Aniensi.

exisset) i. e. urna sive sitella, quae tamen vox saepius omittitur. Cf. XLV, 15 med. *Esquilinae sors exiit*; Val. Max. VI, 3, 4 *coniectis in sortem omnibus tribubus, Polliae, quae prima exierat, primum nomen urna extractum citari iussit consul*; Cic. Att. I, 19, 3 *quum de consularibus mea prima sors exisset*.

diceret) Nondum peracta res erat, quum Fabius eam interrupit; quare imperfectum Livius posuit. Fuit autem teste Cicerone tanta praerogativae centuriae auctoritas, ut nemo eam unquam tulerit, quin renuntiatus sit.

VIII.

1 *bellum eumque h.*) Haec verba ex optimis codd. restituit Gronovius, in quibus legitur: *bellum cumque hostem*. Inde natum est quod in aliis est: *bellum cumque hoste* vel *bellum cum quo hoste* vel quod vulgo libri typis descripti habent: *bellum cum eo hoste*. Sed quemadmodum *cum* non raro locum habet, ubi *que* poteras expectare (cf. ad XXI, 60, 7), ita contra quum hendiadys ponitur (v. ad XXI, 63, 1) *que* in eandem fere sententiam potest accipi atque *cum*. Est: *und dabe*.— Vide autem, quomodo Livius, ut a bene composita periodo graviter ordiendum faceret Fabium, explicaverit atque illustraverit hanc sententiam: Rebus facilioribus obstare suffragiis, insolentiae est. Nam primum quae sententia est in *rebus facilioribus* vel alia simili locutione, eam ut amplificaret et ad sequentia animos magis intenderet, expressit enuntiatione conditionali, quam partibus insigniorem reddidit per *aut* — *aut* et adiuncta enuntiatione relativa; deinde quod per infinitivum aliquem

hostem haberemus, in quo negligentiae laxior locus esset, qui vestris studiis, quae in campum ad mandandos, quibus velitis, honores affertis, moram ullam offerret, is mihi parum meminisse videretur vestrae libertatis. Sed quum in hoc bello, in hoc hoste, nunquam ab ullo ² *duce sine ingenti nostra clade erratum sit, eadem vos cura, qua in aciem armati descenditis, inire suffragium ad creandos consules decet, et sibi sic quemque dicere: Hannibali imperatori parem consulem nomino. Hoc anno* ³

ut *obstare* etc., dicere potuit, id illustravit fortiusque ostendit verbis: *qui — moram ullam offerret*, pro *suffragiis* autem ampliore et ad animos audientium magis idonea oratione usus posuit: *vestra studia, quae — affertis*. Denique in quo reprehensio cernitur insolenter agentis; id quum summam sententiae vim habeat, et bene in clausula posuit et ita illuminavit oratione, ut ad ipsos audientes res maxime referretur, dicendo: *parum meminisse videretur vestrae libertatis*. Pariter in sequenti periodo, quae huic opponitur et potest etiam cum hac in unum coniungi, simili verborum ambitu ad ea verba venit, in quibus summa rei vertitur: *Hannibali imperatori parem consulem nomino*.

moram ullam) Cf. ad XXIII, 27, 12.

offerret) Nonnulli deteriores codd.: *afferret*, quod et auribus minus gratum est, quum modo praecesserit: *affertis*, et minorem vim habet. Nam *afferre alicui aliquid* nihil aliud est nisi ferre ad aliquem sive versus aliquem aliquid; *offerre alicui aliquid* est alicui obviam ferre aliquid (*vor ihm hin*), ut non possit non id respicere eiusque rationem habere.

in hoc b., in hoc h.) *Hic* pronomen, quum res quasi ² oculis subiiciat, aptissimum anaphorae esse, patet. Hinc tali modo saepissime Livius id repetiit, v. c. I, 32 med. *Haec, quum fines suprascandit, haec quicumque ei primus vir obvius fuerit, haec, portam ingrediens, haec forum ingressus — peragit*; III, 72 med. *Hoc legatos referre domum, hoc vulgari, hoc socios audire, hoc hostes*; IX, 11 med. *hoc fide, hoc foederibus, hoc foederalibus ceremoniis dignum erat*; ibid. 9 extr. *In haec saeviant, in haec ferrum, in haec iras acuunt*; ibid. 34 in. *haec septies* positum.

sibi sic quemque d.) Bene Livius *quemque* non subiecit pronomini reflexivo, ne hoc loco pro enclitica voce habeatur. Cf. quae allata sunt ad XXI, 48, 2.

Hoc anno etc.) Oratio ita procedit: Nam quod aliis ³ locis observamus, id etiam hac iu re observandum est eoque magis, quod non desunt, quae ex comparatione Hannibalis nostris imperatoribus vel optimis videantur obstare.

ad Capuam Iubellio Taureae Campano summo equiti provocanti summus Romanus eques Asellus Claudius est 4 oppositus. Adversus Gallum, quondam provocantem in ponte Anienis, T. Manlium, fidentem et animo et viri- 5 bus, misere maiores nostri. Ob eandem causam haud multis annis post fuisse non negaverim, cur M. Vale- 6 rio non diffideretur, adversus similiter provocantem arma capienti Gallum ad certamen. Quemadmodum pe- 7 dites equitesque optamus ut validiores, si minus, ut pares hosti habeamus, ita duci hostium parem impera- 7 torem quaeramus. Quum, qui est summus in civitate dux, eum legerimus, tamen repente lectus, in annum

provocanti) De re cf. XXIII, 46 et 47, de verbo *provocandi* ad XXIII, 16, 4.

5 *Ob eandem causam*) Ob nonnulli editores tollendum censuerunt. Et poterat sane omitti praepositio. Sed quum codd. omnes eam servent, haec videtur sententia esse: Quia Valerius pariter atque Manlius et animo et viribus excellebat, fuit, cur ei non diffideretur etc. Cf. de re Liv. VII, 26. — Ceterum collocatio verborum ea est, qua Ciceronem semper uti, observatum a viris doctis est. Apud Livium et haec e altera, qua interponitur *ob*, invenitur. V. XXXIII, 11 extr. *Ob eas causas*; XLI, 24 in. *ob quam causam*; XXIV, 40, 4 et XLII, 24 med. et XLV, 25 med. *ob nullam aliam causam*; XLIV, 22 in. *ob aliam causam*; XLII, 63 in. *non ob aliam causam*. Contra XXXIII, 27 extr. *nullam aliam ob causam*; XXXVIII, 28 med. *quam ob causam*; ibid. 41 extr. *nullam ob aliam causam*; XLII, 40 extr. *quam ob causam*. Patet autem, in eiusmodi locis vim sententiae in iis verbis esse, quae praepositioni praemittantur.

ad certamen) Haec verba alii retulerunt ad *provocantem*, alii ad voces *arma capienti*. Et hoc quidem probabilius videri potest, quod propiora sunt verba *arma capienti*, et quod antea quoque (§. 3 et §. 4) *provocare* absolute Livius posuit. Sed si collocationem verborum accurate spectaveris, videbis, ob eam ipsam causam *Gallum* a scriptore non esse positum post *provocantem*, sed post *arma capienti*, ut pateret, coniungenda inter se esse verba: *adversus similiter provocantem— Gallum ad certamen*.

7 *repente lectus*) i. e. repente in eo loco constitutus, ut, quamvis egregius sit, non tamen aequae ac qui iam diu imperium tenuit, omnia, quae ad rempublicam bene gerendam conferre imperator possit, noverit.

in annum) i. e. in unum annum, ut plenius Livius dixit

creatus, adversus veterem ac perpetuum imperatorem comparabitur, nullis neque temporis neque iuris inclusum angustiis, quo minus ita omnia gerat administratque, ut tempora postulabunt belli. Nobis autem in apparatu ipso, ac tantum inchoantibus res, annus circum-

III, 40 extr. Sed saepe annus ad designandum unius anni tempus dicitur. V. IX, 34 in. *decemvir in annum creatus, altero anno se ipse creavit*; VI, 4 med. *intraque annum nova urbs stetit*; II, 7 post in. *matronae annum ut parentem eum luxerunt*; III, 39 extr. *qui anno iam prope senatum non habuerint*. Locutio autem in annum aliis locis fere significat: in eum annum, qui instat sive in insequentem annum. Cf. IV, 25 med. *prolatae in annum res*; ibid. 55 sub fin. *neve quis reficeretur in annum tribunus plebis*; XXVII, 4 in. *ne in annum consules deessent*; XLIV, 17 in. *in sermonibus homines habebant, quos in annum consules ad finiendum tandem id bellum crearent*. Hinc Horat. Ep. I, 11, 23 dixit: *neu dulcia differ in annum*.

perpetuum imperatorem). Perpetuum saepe ponitur in potestatibus non circumscriptis certo temporis spatio. V. III, 19 post in. *cuius ordinis languore perpetui iam tribuni plebis — lingua criminibusque regnarent*; ibid. 57 in. *ubi decemvir ille perpetuus — virginem ingenuam — dono dederit*; VI, 40 ante med. *L. illum Sextium et C. Licinium, perpetuos (si diis placet) tribunos, tantum licentiae novem annis, quibus regnant, sumsisse*; ibid. 41 in. *omitto Licinium Sextiumque, quorum annos in perpetua potestate, tanquam regum in Capitolio, numeratis*; XXXIII, 46 in.; XXXVIII, 56 extr.

comparabitur) Vox comparandi hic, ut Doeringius vidit, translata est e ludo gladiatorio, ubi gladiatorum, qui componebantur, paria comparari dicebantur. Cf. XXX, 28 sub fin. *erexerant omnium animos Scipio et Hannibal velut ad supremum certamen comparati duces*; X, 15 extr. *Ita L. Volturnius de plebe cum Ap. Claudio consul est factus, priore item consulatu inter se comparati*; XL, 46 in. *ambo quum simul aspiciamus, non possumus non vereri, ne male comparati sitis*; XXVIII, 40 extr. Cicero quoque in eam sententiam non semel comparare cum al. dixit, ut Quint. I, 2; Qu. fr. III, 4, 1. *gerat administratque*) Nam alia ipse sustinet et exsequitur imperator, aliis praest curatque exsequenda.

Nobis) Quum modo de Hannibale dixerit, mirum videri non potest, quod iam primae personae num. pluralis non, ut ante (*legerimus*) Romanos universos, sed duces sive consules subiicit.

in apparatu ipso) i. e. in solo apparatu. V. supra ad XXIII, 12, 15.

inchoantibus res) Inchoare quum Romani dicunt, imperfectum aliquid cogitant. V. ad XXI, 26, 8.

- 9 *agitur. Quoniam, quales viros creare vos consules de-
ceat, satis est dictum, restat, ut pauca de eis, in quos*
10 *praerogativae favor inclinavit, dicam. M. Aemilius*
Regillus flamen est Quirinalis, quem neque mittere ab
sacris neque retinere possumus, ut non deum aut belli
11 *deseramus curam. Otacilius sororis meae filiam uxorem*
atque ex ea liberos habet; ceterum non ea vestra in me
maioresque meos merita sunt, ut non potio-rem privatis
12 *necessitudinibus rempublicam habeam. Quilibet nautarum*
vectorumque tranquillo mari gubernare potest: ubi
saeva orta tempestas est, ac turbato mari rapitur vento
13 *navis, tum viro et gubernatore opus est. Non tran-*
quillo navigamus, sed iam aliquot procellis submersi

- 10 *flamen Quirinalis)* Flaminum primi erant tres: Dia-
lis, Martialis, Quirinalis, qui Iovis, Martis, Quirini sacra fa-
cerent. V. Liv. I, 20. Hi nonnunquam vetiti sunt a pontifice
maximo urbe exire, ne sacrorum curam omitterent. Cf. Liv.
epit. 19; l. XXXVII, 51. Et flaminem Dialem noctem unam
manere extra urbem nefas esse, diserte traditum legimus V,
52 extr.

deum) De hac forma cf. ad XXI, 4, 9.

- 11 *privatis necessitudinibus)* V. ad XXIII, 3, 4.
12 *Quilibet nautarum)* Sententiarum nexus et summa in
his cernitur: Atqui non potio-rem privatis necessitudinibus rep.
haberem, si Otacilii electionem non impedirem. Nam talis est
huius temporis conditio, ut non quilibet possit ad reipublicae
gubernacula sedere, sed tantum optimus quisque imperator, qua-
lem Otacilius se non praestitit. — Ceterum proverbium quod-
dam spectare Livius videtur. Cf. Senec. ep. 85 sub fin. *tran-*
quillo enim, ut aiunt, quilibet gubernator est.

viro) Vir hic ut saepissime cum emphasi pro viro forti
dicitur. V. I, 42 in. *Tuum est, inquit, Servi, si vires, regnum;*
ibid. 58 extr. *qui mihi sibi que, si vos viri estis, pestiferum*
hinc abstulit gaudium; II, 38 extr. *Bellum vobis indictum est*
magno eorum malo, qui indixere, si viri estis; III, 50 sub fin.
et viros et armatos se esse respondetur; ibid. 67 in. et extr.;
XXV, 18 sub fin. multisque aliis locis.

- 13 *tranquillo)* *Tranquillum* Livius non semel substantive
posuit. Cf. ad XXI, 33, 7; III, 40 sub fin. *republica in tran-*
quillum redacta; IV, 43 in. *in urbe ex tranquillo necopinata*
moles discordiarum — exorta est. H. l. tranquillo ablativus
est absolutus, quo pariter usus est Livius XXVI, 51 ante med.
Remigium classicique milites, tranquillo in altum evecti; XXXI,
23 in. *tranquillo pervectus Chalcidem.*

paene sumus. Itaque, quis ad gubernacula sedeat, summa cura providendum ac praecavendum vobis est. In minore te experti, T. Otacili, re sumus: haud sane, cur ad maiora tibi fidamus, documenti quicquam dedisti. Classem hoc anno, cui tu praefuisti, trium rerum causa 14 paravimus: ut Africae oram popularetur; ut tuta nobis Italiae litora essent; ante omnia ne supplementum cum stipendio commeatuque ab Carthagine Hannibali transportaretur. Create consulem T. Otacilium, non 15 dico, si omnia haec, sed si aliquid eorum reipublicae praestitit. Sin autem, te classem obtinente, etiam, velut pacato mari, quaelibet Hannibali tuta atque integra

submersi paene sumus) V. supra ad c. 1, 10.

providendum ac praecavendum) Cf. ad XXIII, 43, 7.

haud sane) Haud sane est aliquid fidenter negantis, sed fere per λιτότητα. Cf. ad XXI, 2, 4; infra c. 37, 2.

ad maiora) i. e. si maiora spectamus. De hac praepositionis vi cf. ad XXI, 57, 6.

non dico) V. Weissenb. §. 190 n. 4.

si aliquid) „Livius tamen XXIII, 41 eum agrum Carthaginiensium depopulatum et e classe Punica septem naves cum sociis návalibus cepisse scribit. Fabius oratorie videtur elevare res eius gestas.“ Duker. — De aliquo post si posito cf. Z. §. 710; Weiss. §. 223 n. 6; Sch. p. 543. Opponitur, ut h. l., omnia etiam XXXIX, 15 in. si aliquid ignorabitis, ne locum negligentiae dem; si omnia nudavero, ne nimium terroris offundam vobis, vereor; praeterea cf. XLII, 24 extr.; ibid. 37 in.; XXVI, 49 ante med. 15

etiam, velut p. m.) Etiam, quod ab uno tantum deteriore codice abest, Crevierius delere voluit. Sed videtur sententia haec esse: Non solum venerunt Hannibali stipendium, commeatu et quae sunt eius generis, sed etiam velut pacato mari tuta atque integra venerunt. Drakenborchius contra etiam refert ad quaelibet.

quaelibet Hannibali — venerunt) Quum in optimis libris pro quaelibet sit: quibus, fortasse praeferranda est duorum deteriorum scriptura: quaevis. De structura Hannibali — venerunt cf. I, 7 in. Priori Remo augurium venisse fertur; III, 56 med. superbiae crudelitatisque, etsi seras, non leves tamen venire poenas; VII, 29 in. Belli autem causa cum Samnitibus Romanis — extrinsecus venit; IX, 33 in. Novus exercitus domo accitus Etruscis venit; XXIV, 14, 5 tempus venisse eis libertatis; XXIX, 12 in. etc.

- 16 *ab domo venerunt; si ora Italiae infestior hoc anno quam Africae fuit, quid dicere potes, cur te potissimum*
- 17 *ducem Hannibali hosti opponant? Si consul esses, dictatorem dicendum exemplo maiorum nostrorum censere-mus: nec tu id indignari posses, aliquem in civitate Romana meliorem bello haberi quam te. Magis nullius interest quam tua, T. Otacili, non imponi cervicibus*
- 18 *tuis onus, sub quo concidas. Ego magnopere suadeo, eodem animo, quo, si stantibus vobis in aciem armatis*

16 *infestior*) Cf. I, 47 in. *in dies infestior Tullii senectus, infestius coepit regnum esse*; VI, 5 in. *multo eum infestio-rem agrum ab nobilitate esse, quam a Volscis fuerit*; X, 46 post med. *quia regio ea infesta ab Samnitibus erat*; VII, 25 in. *Mare infestum classibus Graecorum erat*; X, 21 sub fin.

quid d. p., cur) Similia v. ad XXI, 43, 12.

opponant?) Duo optimi codd.: *oppugnabant*. Salmasius coniecit: *opponamus*, quod probarunt Gronovius et Bekkerus. Sane potest aliquis mirari, quod Livius hoc loco tertiam persona num. pluralis usus est, quum ceteris primam posuerit; neque tamen hoc tanti esse crediderim, ut recipienda sit illa coniectura ab illorum quoque librorum lectione longius distans. Nam potest urbanitatem quandam dicentis in hoc Livius spectavisse, quod eum ipsam electionem ad ceteros tantum Quirites referentem facit. Otto retinendum censet verbum *oppugnandi* scribendumque: *cur te potissimum duce Hannibalem ducem oppugne-mus*. Oppugnari saepe homines dicuntur. V. quae exempla Otto attulit: XXXVI, 7 post in. *quum, quibus adversus Philippum valuerint Romani, iis nunc fore videam ut ipsi oppugnentur*; XXXV, 38 med. *quo suo dicto factove socii atque amici ad se oppugnandos venirent*. Adde XLIV, 24 in. *Eumene adiuvante — Antiochum oppugnatum*; supra XXIII, 28, 9. Cf. et ad XXIII, 30, 2.

17 *id indignari*) Cf. I, 35 in. *quod quisquam indignari mirarive posset*; VI, 40 med. *quod indignaris*; XL, 11 med. *Haec si indignor*; II, 31 extr. *suam vicem indignantem magistratu abisse*; XXXI, 31 sub fin. *quis id durius quam pro merito ipsorum statutum indignari posset?* XL, 23 in. *assentando indignandoque et ipse vicem eius*.

cervicibus) De huius vocis in numero et singulari et plurali positae usu Liviano v. ad XXII, 51, 7.

18 *Ego m. suadeo*) Iam in extrema oratione graviter monens, quo sua potissimum sententia spectet, incipit ab *ego*. V. supra ad XXIII, 13, 5.

quo, si etc.) Cf. XXII, 22, 18 *cetera omnia — acta per eundem ordinem, quo, si Carthaginensium nomine sic ageretur*. V. ibi.

repente deligendi duo imperatores essent, quorum ductus atque auspicio dimicaretis, hodie quoque consules creetis: quibus sacramento liberi vestri dicant, ad quorum edictum convenient, sub quorum tutela atque cura militent. Lacus Trasimenus et Cannae tristitia ad recordationem exempla, sed ad praecavendos similes duces documento sunt. Praeco, Aniensem iuniorum in suffragium revoca.

stantibus v. in aciem) Ita etiam VI, 39 med. *Nonum se annum iam velut in aciem — stare.* Cf. supra ad XXIII, 12, 15; praeterea ibid. ad 23, 9.

quibus sacramento l. v. dicant) Frequens formula in iis, qui militiae sacramento obligantur, est: *sacramento dicere.* V. Liv. II, 24 extr. *concursum in forum, ut sacramento dicerent, fieri;* IV, 53 in. *quum — auxilio tribuni nemo invitatus sacramento diceret;* ibid. med. *metu ceteri sacramento dixere;* XXV, 5 extr.; XLI, 5 extr. Nec minus frequens de eo, qui sacramento obligat, formula est *sacramento rogare.* V. XXXII, 26 med. *obvios in agris sacramento rogatos arma capere et sequi cogebat;* XXXV, 2 extr.; XL, 26 extr. Ablativus ex eo genere videtur esse, de quo disputavere Weiss. §. 274 n. 2; Sch. p. 430. Quanquam nonnulli pro dativo habent.

ad — edictum) Cf. ad XXIII, 25, 3.

ad praecavendos similes duces doc. sunt) Plerique recentioris aetatis editores praecunte Drakenborchio posuerunt: *sed ad praecavendum simile utilis documento sunt,* quod non unam ob causam parum probabile est. Nam duorum optimorum codd. lectio haec est: *set ad praecavenda similes utiles documento sunt.* Neque alii libri receptam a Drakenborchio lectionem praebent, sed plerique: *ad praecavendum simile utile documento sunt,* duo tantum: *ad praecavendum simile utile documento sunt,* quod proxime ad vulgatam l. accedit. Sed praeter codicum optimorum dissensum hoc quoque obstat, quod Livius locutioni *documento esse* nusquam adiectivum addidit (cf. III, 56 extr.; IV, 31 in.; V, 51 extr.; VI, 25 in.; VII, 6 extr.; X, 38 extr.; XXVIII, 42 in.; ibid. sub fin.; XLV, 44 sub fin.); deinde *simile,* si pro substantivo habeas, hoc loco durissime dicitur; si suppleas *exemplum,* in hoc quoque displicet et numerus singularis et ipsa locutio, quum de cavendo exemplo non agatur. Gronovius, quem Bekkerus secutus est, posuit: *sed ad praecavendos similes duces documento sunt.* Praeferendum credo, quod etiam minus videtur distare ab optimorum librorum scriptura et ad sententiam convenientius est: *ad praecavendas similes clades documento sunt.* Nam lacus Trasimenus et Cannae quum memorantur, non duces intelliguntur, sed clades, et aptius Fabius videtur significare quam diserte dicere, similem Flamini et Varronis ducem esse Otacilium.

- 1 IX. Quum T. Otacilius ferociter, eum continuare consulatum velle, vociferaretur atque obstreperet, lictores ad
 2 eum accedere consul iussit, et, quia in urbem non inierat, protinus in campum ex itinere profectus, admonuit, cum
 3 securibus sibi fasces praeferrī. Iterum praerogativa suffragium init; creatique in ea consules Q. Fabius Maximus quartum, M. Marcellus tertium. Eisdem consules ceterae centuriae sine variatione ulla dixerunt. Et praetor unus reffectus Q. Fulvius Flaccus: novi alii creati, T. Otacilius Crassus iterum, Q. Fabius consulis filius, qui tum ae-

Praeco — revoca) „Nam praecones apparebant comitia habentibus, qui tribus ad suffragia ineunda citarent et creatos magistratus renuntiarent.“ Gronov. Non praetermittendum autem, quam graviter eorum, quae ante dicta sunt, sententia in unum coniungatur hoc imperio, ut VIII, 32 med. *Accede, lictor.*

revoca) De hac revocandi vi dictum ad XXII, 55, 8.

IX.

- 1 *continuarē magistratum*) i. e. consulatum etiam in insequentem annum retigere.
l. ad eum accedere) *Accedere* iubentur lictores poenam sumturi. Cf. quod exemplum modo posuimus VIII, 32 med.; III, 41 in. *Et ad Valerium negantem se privato reticere, lictorem accedere iussit*; I, 26 med.
- 2 *in u. non inierat*) *In*, quod Livius alias non solet in hac locutione addere (cf. v. c. III, 24 sub fin.; VII, 11 extr.; ibid. 13 extr.; XXVI, 21 in.; XXXVIII. 50 in.; XLV, 38 in.) hoc quidem loco propter oppositionem eam, quae subest cogitationi, ut extra urbem mansisse intelligatur, consulto videtur positum esse.
cum securibus s. f. praeferrī) Vis sententiae est in verbis: *cum securibus*. „Minatur, se in eum animadversurum, quod secures sibi praeferrantur, quas nisi extra urbem consul non praeferebat.“ Sigon.
- 3 *sine variatione*) *Variatio* est ἀπαξ εἰρημένον, quae plurima leguntur apud Livium. V. infra ad c. 16, 3. — Veterem autem illam legem, cuius mentionem facit Livius VII, 42 in., ne quis eundem magistratum intra decem annos caperet, non hoc solum loco, sed etiam saepe alias videmus neglectam esse. Cf. IX, 41 in.; X, 13; XXVII, 6.
- 4 *novi alii creati*) Opponuntur inter se *reffectus* et *novi — creati*. *Alii* quid valeat v. ad XXIII, 37, 13. *Tres*, quod vulgo ante hanc vocem inseritur, ab optimis et plerisque libris mss. abest.

dilis curulis erat, P. Cornelius Lentulus. Comitibus praetorum perfectis, senatusconsultum factum, ut Q. Fulvio extra ordinem urbana provincia esset, isque potissimum, consulibus ad bellum profectis, urbi praeesset. Aquae magnae bis eo anno fuerunt, Tiberisque agros inundavit cum magna strage tectorum, pecorumque et hominum pernicie.

Quinto anno secundi Punici belli Q. Fabius Maximus quartum, M. Claudius Marcellus tertium consulatum ineuntes, plus solito converterant in se civitatis animos. Multis enim annis tale consulum par non fuerat. Referebant senes, sic Maximum Rullum cum P. Decio ad bellum Gallicum, sic postea Papirium Carviliūque adversus Samnites Bruttiosque et Lucanum cum Tarentino populum consules declaratos. Absens Marcellus consul creatus, quum ad exercitum

7
U. C.
, 538.
a. C.
214.

extra ordinem) i. e. non, quod fere fieri solebat, sortito. Erat autem praetura urbana iuris potestate amplior et honoratior ceteris, ut mirum non sit, extra ordinem ei destinatum Q. Fulvium, qui et eandem praeturam modo gessisset et bis consul fuisset et censor.

urbana provincia) Immerito hanc locutionem Iacobo Gronovio offensioni fuisse, Dukerus aliique ostenderunt. V. XXV, 3 in. Et praetores provincias sortiti sunt: P. Cornelius Sulla urbanam et peregrinam, quae duorum ante sors fuerat; XXXV, 21 in. quibus, ut ius dicerent Romae, provincia erat; XXXVIII, 42 in. quas provincias praetoribus esse placeret, retulit ad senatum consul. Decreverunt duas Romae iuris dicundi causa; XXXIX, 45 med.; XL, 44 med.; XLIII, 11 med.

Aquae magnae) Similiter Livius aliique non raro loquuntur. V. XXX, 26 post in. Annus insignis — aquarum magnitudine; ibid. 38 extr. aquarum insolita magnitudo in religionem versa; XXXVIII, 28 in. Aquae ingentes eo anno fuerunt; Tiberis duodecies campum Martium planaue urbis inundavit. Inundare quam structuram habeat, dictum ad XXII, 2, 2.

Maximum Rullum) Cf. Liv. X, 21 sq.

Papirium Carviliūque) L. Papirius Cursor II, Sp. Carvilius Maximus II consules fuerunt anno urbis 480 (alii tradunt: 482), atque ambo in magistratu de his populis triumpharunt. Sigon.

ad exercitum esset) Cf. cap. sq. §. 3; III, 29 in. iussusque ad exercitum manet; VI, 9 in. relicto ad exercitum collega; XXI, 20 sub fin. ut ad exercitum Scipio maneret. V. ad XXI, 46, 6.

8

9

- esset; praesenti Fabio, atque ipso comitia habente, consu-
 10 latus continuatus. Tempus ac necessitas belli ac discrimen
 summae rerum faciebant, ne quis aut in exemplum exqui-
 reret aut suspectum cupiditatis imperii consulem haberet.
 11 Quin laudabant potius magnitudinem animi, quod, quum
 summo imperatore esse opus reipublicae sciret, seque eum
 haud dubie esse, minoris invidiam suam, si qua ex re ori-
 retur, quam utilitatem reipublicae fecisset.

- 1 X. Quo die magistratum inierunt consules, senatus
 2 in Capitolio est habitus; decretumque omnium primum, ut
 consules sortirentur compararentve inter se, uter censori-
 bus creandis comitia haberet, priusquam ad exercitum pro-
 3 ficisceretur. Prorogatum deinde imperium omnibus, qui ad

- 10 *Tempus ac nec. b. ac discr. s. r.) Tempus*: nam in
 tantis temporum angustiis neque curabant homines, quid legiti-
 mum esset, et qui consulatum appetebat, non videbatur id im-
 perii cupiditate facere; *necessitas belli*: nam bellum tale erat,
 ut necesse videretur, eum, qui optimus esset imperator, et
 quaeri et offerre se; *discrimen summae rerum*: nam quum res-
 publica in summo periculo versaretur, hoc omnibus videbatur
 propositum, ut, omisso aliarum rerum respectu, illud periculum
 declinarent.

in exemplum exquireret) In exemplum exquirere
 est ita exquirere, ut spectetur exemplum, i. e., ut spectetur,
 utrum recti an mali exempli aliqua res (h. l. ut continuetur con-
 sulatus atque ei ipsi, qui comitia habeat) sit.

suspectum cupiditatis) Suspectum non alio Livii
 loco cum genitivo iunctum reperias. Tacitus bis ita dixit: Ann.
 III, 29 *suspectumque iam nimiae spei Seianum ultra extulisse*
 (videbantur); ibid. 60 *suspecti capitalium criminum*. Pariter
 Curt. VIII, 5 extr. *In Callisthenem olim contumaciae suspectum*
pervicacioris irae fuit.

- 11 *ex re) i. e. ex ea re.* Neque tamen videtur opus esse,
 ut cum Dukero scribatur *ea re* vel *ex ea re*. Nam *res* saepe
 ponitur in eo, de quo sermo est. Cf. infra c. 23, 9; praef.
 post in.; X, 8 extr.; XXVIII, 21 med.

X.

- 2 *compararentve) i. e. pactione inter se convenirent.*
 Ita plurimis locis dixit Livius. V. v. c. III, 41 extr.; VIII, 6
 extr.; XXV, 41 extr.; XXVI, 8 post med.; XL, 47 in. Saepe
 ut h. l. opponitur sortitio. Cf. XXVIII, 45 med.; XXIX, 20
 extr.; XXX, 1 in.; XXXII, 8 in.; XXXIII, 43 in.; XXXVII,
 1 post med.

exercitus erant, iussique in provinciis manere, Ti. Gracchus Luceriae, ubi cum volonum exercitu erat, C. Terentius Varro in agro Piceno, M. Pomponius in Gallico. Et praetores prioris anni pro praetore Q. Mucius obtineret Sardiniam, M. Valerius ad Brundisium orae maritimae, intentus adversus omnes motus Philippi Macedonum regis, praeesset. P. Cornelio Lentulo praetori Sicilia decreta provincia, T. Otacilio classis eadem, quam adversus Carthaginienses priore anno habuisset.

Prodigia eo anno multa nuntiata sunt. Quae quo magis credebant simplices ac religiosi homines, eo plura nuntiabantur: Lanuvii in aede intus Sospitae Iunonis corvos nidum fecisse; in Apulia palmam viridem arsisse; Mantuae stagnum effusum Mincio anni cruentum visum; et Calibus creta et Romae in foro boario sanguine pluvisse; et in vico

cum volonum exercitu) V. ad XXIII, 32, 1.

M. Pomponius in Gallico) Senatus igitur anno quidem 536. omiserat Galliam (cf. XXIII, 25), sed insequenti anno Pomponium praetura functum eo miserat, quod Livius non commemoravit. Sed cf. etiam infra c. 17.

Et praetores) Vulgo sine librorum auctoritate: ex praetoribus. Et praetores ex coniectura dedit Gronovius, quem secutus est Bekkerus. Sed dubia est scriptura. Nam quum in nullo cod. legatur praetores, sed alii notam tantum eius vocis habeant, alii praetor, potest Livius, id quod iam Drakenborchius vidit, etiam scripsisse: Et praetorum. Utrumque non discedit a consuetudine Livii. V. ad XXI, 15, 5 et ad XXII, 40, 6. — Neque in eo quicquam insoliti est, quod praetores positum sine verbo. Nam v. X, 27 sub fin. *diversae ferae, cerva ad Gallos, lupus ad Romanos cursum deflexit*; XXV, 19 post in. *consules — diversi, Fulvius in agrum Cumanum, Claudius in Lucanos abiit.*

pro praetore) V. ad XXIII, 30, 19.

in aede intus) In omittendum censuit Salmasius, quam coniecturam quodammodo confirmat optimus cod. Put., in quo est *Iani in aede intus*, ut in natum videatur ex extremo vocabulo *Lanuvii*. Et ita *intus aedibus* in veteribus inscriptionibus legi, testatur Gronovius. Cf. Sch. p. 618. Non desunt tamen loci, ubi iunctum videas *in et intus*. V. Cic. Fin. III, 5, 18 *quae sunt intus in corpore*; id. Tim. 10 *quia nondum omne animal in mundo intus incluserat*. Ceterum voce *intus* usus Livius videtur, quod ea res maxime miraculo fuit, si in interiore quadam parte templi, non extrinsecus, nidum corvi fecerant.

Insteio fontem sub terra tanta vi aquarum fluxisse, ut series doliaque, quae in eo loco erant, provoluta velut impetus torrentis tulerit; tacta de coelo atrium publicum in Capitolio, aedem in campo Vulcani, nucem in Sabinis publicamque viam, murum ac portam Gabiis. Iam alia vulgata

- 7 *foro boario*) Cf. de hoc ad XXI, 62, 2. *sanguine pluvisse*) *Pluvisse* est in optimis libris. Cf. ad XXI, 62, 5 et de structura ibid.
- 8 *tanta vi aquarum fl.*) De ablativo conf. quae dicta sunt ad XXI, 48, 4. *series*) „*Seriae* sunt vasa fictilia, grandia, ut videntur, (septem enim amphorarum commemorantur); quibus vinum, oleum, salsamenta et alia huiusmodi condebant. Formam urnae similem habuisse videntur ex Colum. XII. cap. 53.“ Stroth. *velut impetus torr.*) i. e. ut fons rapidi torrentis in modum dolia tulerit. Quanquam potest etiam ita locus explicari, ut non repetatur notio antecedens, sed sententia sit; ut putares, impetum torrentis dolia ferre. Gronovius coniecit legendum *impetu*, quod ipsum unus cod., minoris tamen ille fidei, habet.
- 9 *aedem in c. Vulcani*) i. e. aedem Vulcani in campo. V. ad c. 7, 11. *nucem*) Codd. omnes: *vocem*, pro quo illud Valla dedit. Plerique editores receperunt *arcem*, quod de auguraculo dictum putat Heusingerus. Sed arx latius patet, quam ut sic absolute eam vocem a Livio positam credas. Tactae de coelo arbores etiam aliis locis inter prodigia memorantur. V. XXVII, 11 in. *In Albano monte tacta de coelo erant signum Iovis arborque templo propinqua*; Virg. Ecl. I, 17. Omnino quaecumque de coelo tacta animadvertebantur, videantur pro prodigiis habita esse, non modo, quod vulgo credunt, ubi aliquid insoliti in re erat. Quare Livius XXV, 7 med. in enarrandis prodigiis ait: *Tacta de coelo multa*, non addens, talia ea fuisse, quae rarius tangantur. Pariter fulmine icti homines saepe in prodigiis referuntur (v. X, 31 med.; XXII, 1 ante med.; ibid. 36 extr.; XXXIII, 26 extr.; XXXVII, 3 in.); XXVII, 11 in. *lacus*; XLI, 16 med. *privata aedificia*. *publicamque viam*) Idem prodigium memoratum invenias XXXII, 9 in. *murum ac portam*) Saepe hoc prodigium refertur. V. XXVI, 23 med.; XXVII, 11 in.; ibid. 23 in.; XXIX, 14 in.; XXX, 38 extr., alibi.
- 10 *Iam*) Hand Tursell. III, p. 145. 24: „Procedit oratio per iam ad aliam rem eiusdem rationis vel generis, quae cum reliquis coniungatur novumque adiiciat argumentum, ut intelligamus vel *item* vel *ad haec*, *adde*, *porro*.“ V. III, 34 extr. *Ea expectatio — desiderium decemviros iterum creandi fecit. Iam*

miracula erant: hastam Martis Praeneste sua sponte promotam; bovem in Sicilia locutum; infantem in utero matris in Marrucinis *Io triumphe!* clamasse; ex muliere Spoleti virum factum; Hadriae aram in coelo speciesque hominum circum eam cum candida veste visas esse. Quin Romae 11 quoque in ipsa urbe, secundum apum examen in foro visum, affirmantes quidam, legiones se armatas in Ianiculo videre, concitaverunt civitatem ad arma: qui tum in Ianiculo es- 12 sent, negarunt, quemquam ibi praeter assuetos collis eius cultores apparuisse. Haec prodigia hostiis maioribus pro- 13 curata sunt ex haruspicum responso; et supplicatio omnibus deis, quorum pulvinaria Romae essent, indicta est.

XI. Perpetratis, quae ad pacem deum pertinebant, de 1

plebs — ne tribunorum quidem auxilium, cedentibus invicem appellationi decemviris, quaerebat; IX, 19 med. *Statarius uterque miles* (i. e. Macedo et Romanus), *ordines servans: sed illa phalanx immobilis et unius generis; Romana acies distinctior —. Iam in opere quis par Romano miles?* XXXII, 22 extr.; XXXV, 48 med.; XL, 12 post in.

hastam Martis — promotam) „quo grave bellum denuntiari videbatur.“ Duker. Cf. XXI, 62, 4; XXII, 1, 11; XL, 19 in.

bovem — locutum) Idem traditur III, 10 med.; XXVII, 11 in.; XXVIII, 11 in.; XXXV, 21 post in.; XLI, 21 extr.; XLIII, 13 post in.

infantem — clamasse) Cf. ad XXI, 62, 2.

speciesque hominum) Cf. ad XXI, 62, 5.

secundum apum examen — visum) De hoc prodigio cf. ad XXI, 46, 2 et de praepositione *secundum* ibid. ad c. 45, 8. In omnibus libris manu scriptis post haec verba legitur: *quod mirabile est, quia rarum*, quod primus ut glossema Livio indignum induxit Lipsius; secuti sunt ceteri editores.

qui t. in Ianiculo essent) Coniunctivum videtur Livius posuisse, quod non certos quosdam potuit cogitare, qui tum illo loco versarentur, quasi uiceret: *si qui — essent*.

pr. assuetos — c.) *Assuetum* dicitur etiam id, cui assuevimus sive quod notum nobis est. Cf. V, 54 in. *assueta oculis regio*; XXV, 9 med. *portula assueta venationem inferens*.

hostiis maioribus) De his cf. ad XXI, 62, 7 et ibid. 13 §. 9 de iis, quae iam sequuntur.

XI.

Perpetratis) Nam prius de rebus divinis senatus consulebatur, tum de republica. Cf. ad XXI, 6, 3.

2 republica belloque gerendo, et quantum copiarum, et ubi
 quaeque essent, consules ad senatum retulerunt. Duode-
 viginti legionibus bellum geri placuit: binas consules sibi
 sumere; binis Galliam Siciliamque ac Sardiniam obtineri;
 duabus Q. Fabium praetorem Apuliae, duabus volonum Ti.
 3 Gracchum circa Luceriam praeesse; singulas C. Terentio
 proconsuli ad Picenum et M. Valerio ad classem circa Brun-
 4 disium relinqui; duas urbi praesidio esse. Hic ut nume-
 rus legionum expleretur, sex novae legiones erant scriben-
 dae. Eas primo quoque tempore consules scribere iussi et
 5 classem parare, ut cum eis navibus, quae pro Calabriae
 litoribus in statione essent, centum quinquaginta longarum
 6 navium classis eo anno expleretur. Delectu habito et cen-
 tum navibus novis deductis, Q. Fabius comitia censoribus
 creandis habuit: creati M. Atilius Regulus et P. Furius Phi-
 7 lus. Quum increbesceret rumor, bellum in Sicilia esse, T.
 Otacilius eo cum classe proficisci iussus est. Quum de-
 essent nautae, consules ex senatusconsulto edixerunt, *ut,*
qui, L. Aemilio, C. Flamínio censoribus, milibus aeris
quinquaginta ipse aut pater eius census fuisset usque
ad centum milia, aut cui postea res tanta esset facta,
 8 *nautam unum cum sex mensium stipendio daret; qui*
supra centum milia usque ad trecenta, tres nautas cum

2 circa Luceriam) V. ad XXIII, 35, 5.

3 ad Picenum — ad cl.) i. e. ut Piceno praesidio es-
 sent. Nam Livius saepe in significando consilio satis habet,
 praepositionem ad posuisse. Cf. quae exempla allata sunt ad
 XXI, 60, 5 et ad XXII, 13, 9; infra c. 13, 6.

5 quae — in statione essent) Cf. XXIII, 38, 7 sq.

7 L. Aem., C. Flam. cens.) Cf. ad XXIII, 22, 3.

milibus aeris) V. Weissenb. §. 229. 7; Ramsh. p. 515;
 ad XXII, 10, 7 et ibid. ad c. 33, 2.

qui ipse aut p. eius c. f.) Ex sermonis Germanici in-
 dole exspectaveris: qui — ipse aut cuius pater census fuisset.
 Sed annectuntur per attractionem quandam pronomini ipse verba
 aut pater eius, ita ut praecedentis structuræ iam non ratio
 habeatur. Conferre poteris quae allata sunt ad XXI, 46 extr.
 et XXII, 31, 7; ad hoc XXVI, 34 med. qui eorum aut ipsi
 aut parentes eorum apud hostes essent.

8 trecenta) Utroque loco ex auctoritate optimi cod. Flor.

stipendio annuo; qui supra trecenta usque ad decies aeris, quinque nautas; qui supra decies, septem; senatores octo nautas cum annuo stipendio darent. Ex hoc 9 edicto dati nautae, armati instructique ab dominis, cum triginta dierum coctis cibariis naves conscenderunt. Tum primum est factum, ut classis Romana sociis navalibus privata impensa paratis completeretur.

XII. Hic maior solito apparatus praecipue conterruit 1 Campanos, ne ab obsidione Capuae bellum eius anni Romani inciperent. Itaque legatos ad Hannibalem oratum mi- 2 serunt, ut Capuam exercitum admoveret: *ad eam oppugnandam novos exercitus scribi Romae, nec ullius urbis defectioni magis infensos eorum animos esse.* Id quia tam 3 trepidi nuntiabant, maturandum Hannibal ratus, ne praevenirent Romani, profectus Arpis, ad Tifata in veteribus castris super Capuam consedit. Inde, Numidis Hispanisque 4 ad praesidium simul castrorum simul Capuae relictis, cum

et nonnullorum aliorum delendum visum est *milia*, quod fere additum nemo non cogitatione hic facile suppleat. Idem Bekkerus omisit.

decies) i. e. centena milia. Cf. Weissenb. l. l.

senatores octo n. — darent) Inde apparet, nullius non senatoris rem visam esse maiorem quam decies aeris. Videtur igitur M. Fabius Buteo in legendis senatoribus (XXIII, 23) pecuniarum quoque rationem habuisse. De qua re eo, credo, nihil a Livio proditum est, quod ibi ea tantum commemoranda videbantur, quae tunc potissimum, non alio quovis tempore, respicienda in lectione senatus essent.

ab dominis) Ex servis vel suis quisque vel emtis eos 9 videntur praebuisse.

XII.

conterruit C., ne R. — inciperent) Cf. X, 14 extr. 1 *errorque utilis Romanis oblatus fugae formidinisque Samnites implevit, maxime territos, ne ab altero exercitu — opprimerentur.* Alia est sententia II, 45 in. *memoria pessimi proximo bello exempli terrebat, ne rem committerent eo; Caes. b. g. VII, 49 ut, si nostros loco depulsos vidissent, quo minus libere hostes insequerentur, terreret.* Ab his non multum differt, quod nonnunquam *terrere* adiunctam habet praepositionem *a*, ut Sall. Fragm. Or. Lep. §. 6; Cic. Caec. 13, 37.

eorum) De hac synesi cf. ad XXIII, 17, 4. 2

ad praesidium — relictis) V. ad XXI, 60, 5. 4

cetero exercitu ad lacum Averni per speciem sacrificandi, re ipsa, ut tentaret Puteolos, quodque ibi praesidiū erat, 5 descendit. Maximus, postquam Hannibalem Arpis profectum et regredi in Campaniam, allatum est, nec die nec nocte 6 intermisso itinere, ad exercitum redit, et Ti. Gracchum ab Luceria Beneventum copias admovere, Q. Fabium praetorem (is filius consulis erat) Luceriam Graccho succedere iubet. 7 In Siciliam eodem tempore duo praetores profecti, P. Cornelius ad exercitum, Otacilius, qui maritimae orae rei que 8 navali praesesset. Et ceteri in suas quisque provincias profecti; et, quibus prorogatum imperium erat, easdem, quas priore anno, regiones obtinuerunt.

1 XIII. Ad Hannibalem, quum ad lacum Averni esset, quinque nobiles iuvenes ab Tarento venerunt, partim ad Trasimenum lacum partim ad Cannas capti, dimissique domos cum eadem comitate, qua usus adversus omnes Romanorum socios Poenus fuerat. 2 *li, memores beneficiorum eius perpulisse magnam partem se iuventutis Tarentinae referunt, ut Hannibalis amicitiam ac societatem quam populi Romani mallet; legatosque ab suis missos rogare Hannibalem, ut exercitum propius Tarentum ad* 3 *moveat. Si signa eius, si castra conspecta a Tarento*

simul castrorum simul C.) Cf. ad XXI, 26, 9.

Puteolos) Cf. supra c. 7, 10.

5 *Arpis profectum et regredi) „Si codd. addicerent, mallet profectum regredi. Iis tamen invitis nihil muto.“ Drakenb. Scilicet interiicere coniunctionem Livius eo consilio potuit, ut non unum de utraque re, sed diversos nuntios ad Fabium allatos significaret.*

6 *Luceriam Graccho succedere) Haec orationis brevitatis non poterit mira videri, si reputaveris, in succedendo esse notionem eundi, quum succedere alicui nihil aliud sit quam in locum alicuius venire.*

7 *profecti) Hanc vocem delevit Gronovius minoremque distinctionem posuit post praesesset. Sed cf. ad XXIII, 24, 10.*

XIII.

1 *qua usus — Poenus fuerat) Cf. ad XXIII, 20, 8.*

2 *legatosque ab suis missos) V. Weissenb. §. 320 n. 1; Sch. p. 490. 5; Z. §. 605.*

sint, haud ullam intercessuram moram, quin urbs datur. In potestate iuniorum plebem, in manu plebis rem Tarentinam esse. Hannibal collaudatos eos oneratos- 4
que ingentibus promissis, domum ad coepta maturanda redire iubet: se in tempore affuturum esse. Hac cum spe 5
dimissi Tarentini. Ipsum ingens cupido incesserat Tarenti potiuendi. Urbem esse videbat quum opulentam nobilemque tum maritimam et in Macedoniam opportune versam; regem- que Philippum hunc portum, si transiret in Italiam, quum Brundisium Romani haberent, petiturum. Sacro inde per- 6
petrato, ad quod venerat, et, dum ibi moratur, pervastato agro Cumano usque ad Miseni promontorium, Puteolos repente agmen convertit ad opprimendum praesidium Romanum. Sex milia hominum erant, et locus munimento quo- 7
que, non natura modo, tutus. Triduum ibi moratus Poe-

a Tarento) Tres ex deterioribus codd.: a Tarentinis. 3
 Sed cf. supra ad XXIII, 19, 12; 1, 5 extr. *a domo Numitoris alia comparata manu adiuuat Remus; ibid. 47 in. Non tibi ab Corintho nec ab Tarquiniis — peregrina regna moliri necesse est; ibid. 48 in. a vestibulo curiae magna voce — inquit; III, 41 in. Quiritium fidem implorante Valerio a curiae limine; VIII, 17 extr. adversus regem, escensionem a Paesto facientem, — pugnauerunt.*

oneratosque ing. promissis) Multi codd. perperam: 4
honoratosque. Cf. IV, 13 extr. quum — laudibus haud immeritis onerarent (eum); X, 14 post med. iuvenes — nunc laudibus nunc promissis onerat; XXV, 8 post in. collaudati oneratique promissis; XXIX, 32 in. praemiorumque ingentium spe oneratus; XXXII, 11 extr. Ducem promissis ingentibus oneratum — tribuno tradit; XXXIV, 61 in.; XXXV, 11 med. Nam in onerando saepe non est notio molestiae, sed spectatur tantum eorum, quae alicui adhibentur, multitudo vel magnitudo, quippe quae magni videatur ponderis esse.

regemque Philippum) Diligentius scriptor exsequitur, quae ostenderat in Macedoniam opportune versam urbem dicendo. Cf. de hac coniunctionis vi ad XXI, 48, 4.

ad quod venerat) Cf. ad c. 11, 3. 6

munimento quoque, non n. modo) V. supra ad 7 c. 3, 6.

Triduum ibi m. — tentato pr.) Haec quum uni cogitationi ita subiecta sint, ut, quamdiu quomodo in ea re versatus Hannibal sit, exponatur, dissolute sive ἀσυνδέτως Livius posuit.

nus, ab omni parte tentato praesidio, deinde, ut nihil procedebat, ad populandum agrum Neapolitanum magis ira quam
 8 potiundae urbis spe processit. Adventu eius in propinquum agrum mota Nolana est plebs, iam diu aversa ab Romanis et infesta senatui suo. Itaque legati ad arcessendum Hannibalem cum haud dubio promisso tradendae urbis venerunt.
 9 Praevenit inceptum eorum Marcellus consul, a primoribus accitus. Die uno Suessulam a Calibus, quum Vulturinus
 10 annis traicientem moratus esset, contenderat; inde proxima nocte sex milia peditum equitesque trecentos, qui praesidio
 11 senatui essent, Nolam intromisit. Et uti a consule omnia impigre facta sunt ad praeoccupandam Nolam, ita Hannibal tempus terebat, bis iam ante nequicquam tentata re, segnior ad credendum Nolanis factus.

1 XIV. Iisdem diebus et Q. Fabius consul ad Casilinum tentandum, quod praesidio Punico tenebatur, venit; et ad Beneventum velut ex composito parte altera Hanno ex Bruttiis cum magna peditum equitumque manu, altera Ti. Gracchus ab Luceria accessit. Qui primo oppidum intravit, deinde, ut Hannonem tria milia ferme ab urbe ad Calorem fluvium castra posuisse et inde agrum populari audivit, et ipse, egressus moenibus, mille ferme passus ab hoste castra
 3 locat, ibique concionem militum habuit. Legiones magna

ut — procedebat) De imperfecto post *ut* posito v. supra ad c. 1, 6.

deinde) Cf. supra ad XXIII, 23, 5.

11 *Et*) Per et adiungitur alterum, quod ad idem efficiendum valuit, quasi dicatur: Accessit ad eam rem efficiendam, quod, uti a consule etc. Cf. infra c. 37, 3.

bis — tentata re) Cf. XXIII, 14 sq. et ibid. c. 43 sq.

XIV.

1 *parte altera*) V. ad XXIII, 46, 2.

2 *Qui primo — intravit*) Haec verba perperam ante Bekkerum editores prioribus ita subiunxerunt, ut maximam distinctionem post ea ponerent, quasi *primo* positum esset *pro prius*, et Gracchus occupasset oppidum intrare. Sed opponuntur inter se verba: *primo oppidum intravit, deinde — egressus moenibus — castra locat.*

ex parte volonum habebat, qui iam alterum annum libertatem tacite mereri quam postulare palam maluerant. Sen- serat tamen hibernis egrediens, murmur in agmine esse quaerentium, *en unquam liberi militaturi essent*, scripse- ratque senatui, non tam quid desiderarent, quam quid me- ruissent: *bona fortique opera eorum se ad eam diem usum, neque ad exemplum iusti militis quicquam eis praeter libertatem deesse*. De eo permissum ipsi erat, 5 faceret, quod e republica duceret esse. Itaque priusquam cum hoste manum consereret, pronuntiat, *tempus venisse eis libertatis, quam diu sperassent, potiundae*. Postero 6 die signis collatis dimicaturum puro ac patenti campo,

tacite mereri — post. palam) V. ad XXIII, 44, 5. 3
en unquam) Multi codd. pro *en unquam* habent *nunquam*. Sed illud aptius. Est enim, ut observavit Gronovius et Handius (Tursell. II, p. 371), formula *παθητικὴ* vehementer optantium per interrogationem aut etiam indignantium aut alio vehementiore animi affectu, praesertim desiderio et dolore, motorum. Cf. Liv. X, 8 extr. *En unquam fando audistis, patricos primo esse factos, non de coelo demissos* —? XXX, 21 med. *En unquam ille dies futurus esset, quo vacuum hostibus Italiam — visuri essent?* IV, 3 med.

bona) i. e. quae bonum animum (erga Romanos) pro- 4 deret.

ad exemplum iusti m.) i. e. ut iusti militis exemplum explerent sive ut tales fierent, quales essent, in quibus iusti militis exemplum cerneretur. *Iustum* autem saepissime in eo dicitur, quod in suo genere plenum (*vollständig*) est sive tale, quale oportet esse, quo nihil desideretur. Cf. supra ad XXIII, 37, 8; praeterea ad XXII, 48, 1; infra c. 41, 5 *iustus exercitus*; pariter VI, 31 extr.; IX, 43 in.; X, 25 extr.; *iusta caedes* VI, 13 sub fin.; *iustus dux* XXV, 1 in.; XLI, 6 extr. *iustum servitium*; XLII, 8 extr. *iusti hostes*; et quae leguntur eiusdem generis plurimā.

De eo permissum ipsi erat) Verbo *permittendi* sac- 5 pissime subiungitur *de*, etiam talibus locis, ubi non sequitur enuntiatio, quae pro obiecto, quod vocant, eius verbi est. V. IX, 43 post in. *cui senatusconsulto permissum de Hernicis erat*; XXVIII, 45 post in. *Si consul senatui de provinciis permittit*; XXXIII, 13 in. *de ceteris senatui permissurum dixit*; XXXVI, 35 post in.; XXXVIII, 32 extr.; XXXIX, 19 extr.

e republica) V. ad XXIII, 24, 1.

venisse eis) V. supra ad c. 8, 15.

dimicaturum) V. ad XXIII, 3, 10.

6

ubi sine ullo insidiarum metu vera virtute geri res pos-
7 *set. Qui caput hostis retulisset, eum se extemplo libe-*
rum iussurum esse; qui loco cessisset, in eum servili
8 *supplicio animadversurum. Suam cuique fortunam in*
manu esse. Libertatis auctorem eis non se fore solum,
9 *sed consulem M. Marcellum et universos Patres, quos,*
consultos ab se, de libertate eorum sibi permisisse. Li-
teras inde consulis ac senatusconsultum recitavit. Ad quae
clamor cum ingenti assensu est sublatus. Pugnam posce-
10 *Gracchus, proelio in posterum diem pronuntiato, concionem*
dimisit. Milites laeti, praecipue quibus merces navatae in
unum diem operae libertas futura erat, armis expediendis
diei reliquum consumunt.

puro ac patenti c.) i. e. ubi nihil aedium vel arborum vel frutetorum sit et quoquo versus omnia ad conspectum libera habeant. De puro cf. I, 44 extr. *ut — extrinsecus puri aliquid ab humano cultu pateret soli;* auct. b. afr. 19 extr. *in campis planissimis purissimisque.*

7 *eum se etc.)* V. supra ad XXIII, 2, 8.

qui loco cessisset) Loco cedere dicuntur, qui ex eo loco, qui iis in acie tenendus adversus hostem datus est, pedem referunt. Cf. Liv. II, 47 in. *cessissentque loco, ni consul alter — rem inclinatam sustinisset;* VII, 13 in. *sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa foede amissa obiiici nobis possent;* XXVI, 5 post med.; XXXIX, 31 post in.

servili supplicio) i. e. eum a se in crucem sublatum iri. Hoc enim dicitur servile supplicium. In eandem sententiam Livius III, 18 extr. dixit: *De captivis, ut quisque liber aut servus esset, suae fortunae a quoque sumtum supplicium est,* i. e. liberi securi percussi sunt, servi cruci affixi; auct. b. hisp. 20 extr. *Ea nocte speculatores prehensi servi tres et unus ex legione vernacula. Servi sunt in crucem sublatis, militi cervices abscisae.*

8 *non se fore solum, sed)* V. supra ad XXIII, 38, 9. *quos — permisisse)* V. ad c. 3, 7. Verba autem *de libertate eorum et ad consultos et ad sibi permisisse* referenda sunt. Cf. ad XXIII, 46, 13.

9 *Ad quae)* Cf. supra ad XXIII, 25, 3.

10 *diei reliquum consumunt)* Editores omnes receperunt: *quod reliquum consumunt.* Sed recte Gronovius scribendum censuit, quod ipsi reposuimus. Nam et cod. optimus Put. cum nonnullis aliis habet: *que relicum communi,* ubi *que ex die* natum videtur, et unus Drakenborchii expresse: *diei*

XV. Postero die, ubi signa coeperunt canere, primi 1
 omnium parati instructique ad praetorium conveniunt. Sole
 orto, Gracchus in aciem copias educit. Nec hostes moram
 dimicandi fecerunt. Decem septem milia peditum erant, 2
 maxima ex parte Bruttii ac Lucani; equites mille ducenti,
 inter quos pauci admodum Italici, ceteri Numidae fere omnes
 Maurique. Pugnatum est et acriter et diu: quattuor horis 3
 neutro inclinata est pugna. Nec alia magis Romanum im-
 pediebat res, quam capita hostium pretia libertati facta.
 Nam ut quisque hostem impigre occiderat, primum capite 4

reliquum communi. Ceteri fere: *quod reliquum communi vel consumptum* vel alia eiusmodi. Sed nusquam Livius *reliquum* per se posuit pro *reliquum diei*, neque ex verbis *in unum diem*, ubi dies infinite dicitur, bene repetes notionem eius diei, de quo hic sermo est. Ceterum cf. XXII, 59, 4 et ad XXII, 15, 1 et maxime III, 62 post med. *Reliquum diei apparandis armis consumptum est*; XXV, 38 extr. *reliquum diei expediendis armis — consumptum*, ubi eandem quam hic et *consumendi* habes structuram. Pariter V, 21 extr.; X, 22 extr.; XXIII, 46, 5; XXXII, 26 in.; XXV, 37 post in.

XV.

primi omnium) Eos dicit, quibus merces libertas fu- 1
 tura erat i. e. volones.

parati instructique) Cf. infra ad c. 40, 5.

ad praetorium) In eum locum, qui circa ducis tabernaculum patebat, milites convenire solebant. Cf. de hac re ad XXI, 53, 6.

Decem septem) Ita optimus quisque cod. Cf. Prisc. 2
 XVIII, p. 1170: „Graeci quoque πέντε καὶ δέκα, δέκα καὶ πέντε. Nos contra *quindecim* et *decem* et *quinque*. Livius tamen frequenter etiam sine coniunctione *septemdecem* et *decem septem* dixit.“ Similiter ex optimis codd. XXVIII, 38 med. et XXXIV, 10 med. et ibid. 52 post med. scribendum est *decem quattuor*; XXXVII, 30 extr. *decem tres*.

pretia libertati f.) Heinsius praefendum iudicavit: 3
libertatis. Sed tali mutatione opus non est. Dativus est ex eo genere, quo indicatur, quo aliquid pertineat seu valeat. Eo dativo Livius saepissime utitur, ubi genitivum ponere poterat. V. I, 12 in. *prima urbi fundamenta ieci*; II, 1 in. *novas ipsi sedes ab se auctae multitudini addiderunt*; ibid. 15 extr. *Alium hinc — exilio quaerant locum*; III, 12 in. *Iam aderat iudicio dies*; V, 54 ante med. *Dii hominesque hunc urbi condendae locum elegerunt*, et ita multis aliis locis. Cf. infra ad c. 22, 13.

inter turbam tumultumque) i. e. inter multitudinem 4

aegre inter turbam tumultumque abscondendo terebat tempus; deinde, occupata dextra tenendo caput, fortissimus quisque pugnator esse desierat, segnibus ac timidis tradita pugna 5 erat. Quod ubi tribuni militum Graccho nuntiaverunt, *neminem stantem iam vulnerari hostem, carnificari iacentes, et in dextris militum pro gladiis humana capita esse*, signum dari propere iussit, *proicerent capita in-* 6 *vaderentque hostem: claram satis et insignem virtutem esse, nec dubiam libertatem futuram strenuis viris.* Tum

inconditam aliorum alios compellantium, urgentium, pulsantium. Cf. VI, 14 med. *tumultuosa turba*; XXV, 4 extr. *turbae ac tumultus concitatores.*

terebat tempus) Vulgo: *tempus terebat*. Illud praebet optimus Flor. cum nonnullis aliis. Sic III, 61 extr.; V, 26 extr.; VIII, 11 in.; XXVIII, 7 post in.; ibid. 31 in.; XLIII, 23 post med. etc.

occupata dextra) „Capita hostium laeva tenere non potuerunt, quia manus illa scuto tenendo impedita erat. Scutum autem sine manifesto periculo omittere non poterant.“ Drakenb.

5 *Quod ubi — nuntiaverunt — neminem — vulnerari*) Cf. infra c. 37, 5; VI, 7 in. *Quod ubi aciem iam instruente Camillo centuriones renuntiaverunt, turbatas militum mentes esse*; XXVI, 44 med. *Quod ubi egressus Scipio in tumultum — animadvertit, multis partibus nudata defensoribus moenia esse*; XXVIII, 3 med. *Quod ubi animadvertit Scipio, nimia paucitate suorum exaequatum certamen esse*; XLII, 7 med. *Quod ubi consul vidit, nulla parte moveri Ligurum signa*; XXXII, 37 extr. *Quod ut satis apparuit, non taedere belli senatum*; XXXVII, 29 extr.; XLI, 10 med. *Quod quum milites consulis imperio dicto audientes futuros esse dicerent.* V. Z. §. 799; Weiss. §. 422 n. 1.

carnificari) Videtur esse ἀπαξ εἰρημένον. V. infra ad c. 16, 3. *Carnificare* est in modum caruificis interficere, quod opponitur h. l. iis, qui celeriter hic illic, si qua datur occasio, vulnera aut mortem inferunt.

signum dari) In hac locutione eandem fere atque in edicendo vim esse, cognosces ex exemplis ad XXI, 14, 3 alatis. Similiter *tesseram dare* saepius Livius posuit. V. VII, 36 med. *tessera data, incolumes reverti, qui sua corpora pro salute omnium — obiecissent*; IX, 32 in. *extemplo tesseram dari iubet, ut prandeat miles firmatisque cibo viribus arma capiat*; XXVII, 46 in. *Tessera — data erat, ut tribunum tribunus, centurio centurionem, eques equitem, pedes peditem acciperet*; XXVIII, 14 post in.

redintegrata pugna est, et eques etiam in hostem emissus. Quibus quum impigre Numidae concurrissent, nec segnior 7 equitum quam peditum pugna esset, iterum in dubium adducta res. Quum utrimque duces, Romanus Bruttium Lucanumque, toties a maioribus suis victos subactosque, Poenus mancipia Romana et ex ergastulo militem verbis obtereret, postremo pronuntiat Gracchus, *esse nihil, quod 8 de libertate sperarent, nisi eo die fusi fugatique hostes essent.*

XVI. Ea demum vox ira animos accendit. Renovato 1 clamore, velut alii repente facti, tanta vi se in hostem in-

Quibus) Cf. ad XXIII, 39, 8.

concurrissent) *Concurrere alicui* quanquam poetarum fere est, tamen non videtur mutanda haec scriptio cum altera, quam pauci iique deteriores libri habent: *occurrissent*. Neque enim eiusmodi structurae rariores a Livii consuetudine alienae sunt. Cf. ad XXI, 33, 4; XXII, 21, 2; *ibid.* 37, 8; XXI, 56, 1; *ibid.* 28, 11; XXII, 6, 6; *ibid.* 39, 2; *ibid.* 51, 5; XXI, 26, 9; XXII, 38, 13.

Quum utrimque) Praeunte Crevierio plerique editores minorem distinctionem ante haec verba posuerunt. Sed ita minus placet conformatio totius enuntiationis incipientis a *quum* et desinentis in eadem structura, et ipsa sententia videtur postulare, ut haec verba iungantur insequentibus. Hoc enim Livius dicit: Quum animi viresque pugnantium viderentur pares, verbis accendere militem duces studebant; quod dum faciunt, Graccho contigit, ut vocem ederet eam, quae ad exitum rem perduceret.

ex ergastulo mil.) Cf. supra ad XXIII, 49, 9.

verbis obtereret) Cf. ad XXIII, 43, 10.

XVI.

demum) Hand. Tursell. II, p. 256 „*Demum* cum pro- 1 nominibus cuiusvis generis coniungitur, ut praestantia aut qualitas propria significetur, et ut maior vis adiciatur demonstrationi. Est igitur modo *id maxime, ante omnia*: modo *quidem, dies eben, τοῦτο δῆ.*“ V. Liv. IV, 4 sub fin. *Verum enim vero lege id prohiberi, et connubium tolli Patrum ac plebis, id demum contumeliosum plebi est.*

ira animos acc. Ren. cl.) Vulgo: *ita animos accendit, atque, renovato clamore = tanta vi se in hostem intulerunt*; quod per se non displicet, sed probari non potest, quia atque ab omnibus libris abest. Nonnulli pro eo habent *et*, quod destitutum librorum optimorum et plurimorum praesidio ne ipsum quidem videtur probari posse. Itaque nihil similis vero est

2 tulerunt, ut sustineri ultra non possent. Primo antesignani Poenorum, deinde signa perturbata, postremo tota impulsa acies; inde haud dubie terga data, ruuntque fugientes in castra, adeo pavidi trepidique, ut ne in portis quidem aut vallo quisquam restiterit, ac prope continenti agmine Romani insecuti, novum de integro proelium inclusi hostium

quam quod Gronovius statuit a Bekkero quoque receptum, pro *ita* scribendum esse *ira*. Nam quod Heusingerus negat, in verbis Gracchi fuisse, quod iram concitaret militum, non reputavit, iram nonnunquam dici de hostili animorum ardore. V. XXXI, 8 extr. *multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate iraque inde tumentibus*; XXXVIII, 17 post in. *si primum impetum, quem fervido ingenio et caeca ira effundunt, sustinueris*; et ibid. *molles, ubi ira consedit, animos sol, pulvis, sitis — prosternunt*; IX, 39 med. Atqui is ardor memoria libertatis, nisi caederentur hostes, non impetrandae excitari potuit. Praeterea asyndeton bene convenit huic loco. Cf. supra ad XXIII, 27, 5. Aliam expediendi loci rationem Handius (Tursell. III, p. 485) inijt, qui verba: *Ea demum vox ita animos accendit* explicat: ea vox ita prouuntiata. Sed quae ille affert ad eam interpretationem firmandam exempla (Liv. I, 55 post med. *Quae visa species haud per ambages arcem eam imperii caputque rerum fore portendebat: idque ita cecinere vates*; et VIII, 9 post med. *Haec ita precatus lictores ad T. Manlium ire iubet*), ea alius videntur generis esse, quippe ubi *ita* idem fere declaret quod: *ita ut dictum est*, quod in hunc locum non cadit. Otto revocandam scripturam a Sigonio e veteribus libris allatam censet hanc: *ita animos accendit, ut, renovato clamore, velut alii repente facti, tanta vi se in hostem intulerint, ut etc.*

2 *signa*) i. e. ii, qui sub ipsis signis constiterant, quales apud Romanos fuerunt triarii. Cf. ad XXII, 5, 7.

pavidi trepidique) Prius refertur ad timorem animi, alterum ad incogitantiam festinantium. Cf. infra ad c. 40, 12.

restiterit) Cf. ad XXIII, 16, 1.

continenti agmine) i. e. continenti hostibus agmine. Alias fere absolute ea dictio *ita* ponitur, ut non interruptum agmen significet. Cf. I, 29 extr.; II, 50 post med.; VIII, 8 ante fin.; X, 35 extr.; XXVII, 21 in.

novum de integro pr.) Cf. XXII, 5, 7 *et nova de integro pugna exorta est*; V, 3 med. *rursus novus de integro exsudetur labor?* X, 29 in. *novam de integro velle instaurare pugnam*; XXX, 34 extr. *Ita novum de integro proelium ortum est*. Neque superfluum alterum est. Nam si nova esset pugna, non tamen necesse erat, eam de integro esse i. e. talem, ut nulla videretur praecessisse.

vallo ediderint. Ibi sicut pugna impeditior in angustiis, ita 3
 caedes atrocior fuit. Et adiuvere captivi, qui, rapti inter
 tumultum ferro, conglobati et ab tergo ceciderunt Poenos
 et fugam impediunt. Itaque minus duo milia hominum ex 4
 tanto exercitu, et ea maior pars equitum, cum ipso duce
 effugerunt; alii omnes caesi aut capti. Capta et signa duo-
 dequadragenta. Ex victoribus duo milia ferme cecidere. 5
 Praeda omnis, praeterquam hominum captorum, militi con-

impeditior) In codd. tantum non omnibus et optimo 3
 quoque invenitur: *inexpeditior*, quod nescio an perperam reie-
 cerint omnes editores. Nam etsi apud nullum bonae aetatis
 scriptorem haec vox reperitur, tam frequentia tamen apud Li-
 vium sunt *ἐπιχειρήματα* vel verba, quae apud alios scriptores
 non reperiuntur, ut hoc quoque locum tenere videatur posse.
 Cf. §. 19; superiore cap. §. 5; supra c. 9, 3; ad XXIII, 8, 7;
 ibid. 19, 14; infra ad 26, 11; 31, 10; ad XXI, 32, 7; praeterea
 I, 19 in. *desuetudo*; II, 29 med. et XXI, 46, 7 et aliis non-
 nullis locis: *intercursus*; II, 58 extr. et saepius alibi *adhor-*
tator; III, 72 sub fin. *controversiosus*; IV, 9 med. *postulatu*
audito; ibid. 10 sub fin. *dearmatus*; ibid. extr. *consulariter*;
 V, 13 in. *innavigabilis*; VII, 2 in. et ibid. 3 in. *placamina*;
 XXV, 24 *semigraves*; XXI, 38 extr. *semigermanus*; ibid. 61
 extr. *tutamentum*; XXII, 16 med. *perhorridus*; quae omnia
 multaque alia, quae hic afferre longum est, aut Livii solius
 aut certe praetereum multo posteriorum scriptorum demum sunt.
 Potest autem pugna *inexpeditior* ea dici, quae minus facile ex-
 peditur i. e. cuius difficultates minus facile tolluntur sive quae
 difficilior ad exitum venit. De forma cf. XXXVI, 17 in. *in-*
exsuperabilior; VII, 4 extr. *infacundior*; XXVIII, 25 med. *in-*
sanabilior; XXXIII, 23 extr. *inhonoratior*.

adiuvere) Heusingerus et Klaiherus cogitatione supplent:
caedem. Sed potest et absolute accipi verbum, ut I, 5 extr.
a domo Numitoris alia comparata manu adiuvat Remus; XXV,
 II med. *Reliquit modicum praesidium, ut simul in faciendo*
muro adiuveret; XXVII, 15 extr.; XXVIII, 17 sub fin.

et ea maior p. equitum) „Sensus Livii vix esse potest, 4
 equites maximam illorum duorum milium partem effecisse. Ea
 enim ratione nullus ferme equitum aut certe quam paucissimi in
 acie cecidissent; in qua tantum mille et ducenti fuisse dicuntur
 cap. praec. Indicat ergo Livius, maiorem partem equitum ef-
 fugisse.“ Drakenb. Cf. supra ad XXIII, 35, 6; praeterea Z.
 §. 699; Sch. p. 533; Weissenb. §. 345.

praeterquam hominum c.) Cf. supra ad XXIII, 5
 37, 13.

cognovissent) Saepissime Livius *cognoscere* ponit de
 iis, quae quis sua esse intelligit, aut quae, nota ante, rursus

cessa est. Et pecus exceptum est, quod intra dies triginta domini cognovissent.

- 6 Quum praeda onusti in castra redissent, quattuor milia ferme volonum militum, qui pugnaverant segnius nec in castra irruerant simul, metu poenae collem haud procul
7 castris ceperunt. Postero die per tribunos militum inde deducti, concione militum advocata a Graccho, superveniunt.
8 Ubi quum proconsul veteres milites primum, prout cuiusque virtus atque opera in ea pugna fuerat, militaribus donis
9 donasset, tunc, *quod ad volones attineret, omnes ait malle laudatos a se, dignos indignosque, quam quemquam eo die castigatum esse. Quod bonum, faustum felixque reipublicae ipsisque esset, omnes eos liberos*
10 *esse iubere.* Ad quam vocem quum clamor ingenti alacritate sublatus esset, ac nunc complexi inter se gratulantesque, nunc manus ad caelum tollentes, bona omnia populo
11 Romano Gracchoque ipsi precarentur; tum Gracchus: *Priusquam omnes iure libertatis aequassem, inquit, neminem*
12 *nota strenui aut ignavi militis notasse volui. Nunc,*

noscentur, qua in re proprium est agnoscere. V. I, 6 in. *originem nepotum, ut geniti, ut educati, ut cogniti essent, — ostendit*; II, 40 post in. *insignem moestitia inter ceteras cognoverat Veturiam*; III, 10 in. *exposita omni in campo Martio praeda, ut suum quisque per triduum cognitum abduceret*; IV, 29 post in. *Praedae pars sua cognoscentibus Latinis atque Hernicis reddita*; VIII, 7 in.; ibid. 39 extr., alibi.

- 7 *concione militum*) Militum abest a multis codd., optimi tamen eam vocem habent. Videtur sane supervacanea esse, et fortasse per errorem scribarum, quod paulo ante praecedat eadem vox, huc translata est.

8 *donis donasset*) Cf. §. 11; supra ad XXIII, 19, 18.

- 9 *dignos indignosque*) *Dignum et indignum* saepissime ita poni a Livio, ut ex ceteris verbis, quo referantur illae voces, intelligendum sit, ostendimus ad XXI, 48, 6.

Quod bonum, f. felixque) Frequentissima formula, qua praefabantur Latini optantes, ut ea res, quam acturi erant, utilis esset et deorum favorem haberet et ex sententia procederet. V. Liv. I, 17 extr.; ibid. 28 post med.; III, 34 in.; ibid. 54 med.; VIII, 25 extr.; X, 8 extr., alibi.

- 10 *complexi inter se gratul.*) V. ad XXIII, 47, 4; VII, 42 post med. *complecti inter se lacrimantes milites coepisse.*

exsoluta iam fide publica, ne discrimen omne virtutis ignaviaeque pereat, nomina eorum, qui, detrectatae pugnae memores, secessionem paullo ante fecerunt, referri ad me iubeo; citatosque singulos iureiurando adigam, nisi quis morbus causa erit, non aliter quam stantes cibum potionemque, quoad stipendia facient, capturos esse. Hanc multam ita aequo animo feretis, si reputabitis, nulla ignaviae nota levioere vos designari potuisse. Signum deinde colligendi vasa dedit; militesque, 13

notasse volui) Perperam Ruperti: fortasse notare. 11
 Quam saepe enim apud Livium *velle* adiunctum habeat infinitivum perfecti, exempla ostendunt ad XXII, 59, 10 allata. Cf. Z. §. 590; Weiss. §. 187. n. 2. 2).

nisi quis morbus) Codd. optimi quum praebant: *nisi* 13
que morbus, Gronovius coniecit scribendum *nisi quis*, quem secuti sunt ceteri editores omnes, nisi quod nonnulli alteram formam dativi *quis* recte praetulerunt. Et videtur vera ea emendatio esse, etsi minore mutatione ac paene nulla legere possis: *nisi qui morbus*. Nam illud Livii consuetudo commendat. Cf. c. 18, 7; XXXIV, 56 med. *quibus aut emerita stipendia aut morbus causae essent, quo minus — militarent*. Ceterum *causa* in his locis de eo dicitur, quod impedimentum affert, quo minus aliquid fiat. V. praeterea XXXIV, 39 sub fin. *Pythagoras — unus, ne caperetur urbs, causa fuit*.

non aliter quam stantes) „etiam in coena. Nam vulgo omnes stantes prandebant.“ Duker.

cibum potionemque) Sic optimi duo codd., alii *potumque*. Cf. V, 5 extr. *cibi gratia praesentis aut potionis*; XXI, 4, 6 *cibi potionisque desiderio naturali — modus finitus*; Cic. de sen. II, 36 *tantum cibi et potionis adhibendum, ut reficiantur vires, non opprimantur*.

quoad — facient) V. supra ad XXIII, 26, 2 et de indicativo in oratione obl.posito ibid. ad c. 44, 1.

Hanc multam) Multa fere est poena pecuniaria; ita tamen latius ea vox patuit, ut omnem poenam significaret, qua quis ad expiandum delictum facere aliquid cogebatur. Ita h. l. de militibus, qui, ut expient delictum commissum, id facere iubentur, ut stantes cibum potionemque capiant. De *ita — si* v. Weiss. §. 458 n. 2 extr. et ad XXI, 13, 5.

colligendi vasa) i. e. profectionis. Plura de hac locutione dicta sunt ad XXI, 47, 2.

portantes agentesque) Alterum inanimata spectat, alterum animalia. Usitatius dicitur *ferre et agere*, de qua dictione v. ad XXII, 3, 7. H. l. grave praeda, ut in tanta victoria, agmen Livius significavit *portando*. Cf. et Caes. b. g. II, 29.

- praedam portantes agentesque, per lasciviam ac iocum ita
 15 ludibundi Beneventum rediere, ut ab epulis per celebrem festumque diem actis, non ex acie, reverti viderentur.
 16 Beneventani omnes turba effusa quum obviam ad portas exissent, complecti milites, gratulari, vocare in hospitium.
 17 Apparata convivia omnibus in propatulo aedium fuerant: ad ea invitabant Gracchumque orabant, ut epulari permitteret militibus. Et Gracchus ita permisit, in publico epularentur

15 *per cel. f. diem actis*) Praepositio abest ab optimis et plurimis codd., editores eam receperunt omnes. Nec videtur ea carere posse, quum hoc loco propter ea, quae addita sunt, adiectiva in voce diei minus respiciatur notio temporis, quippe quae adiectiva non et ipsa ad tempus referantur. Neque enim, sicut potes dicere: *epulas multos dies agere*, ita recte dices: *epulas festos dies agere*. — *Celeber dies* dicitur, qui ut reddatur insignis, multa homines faciunt, ut magna frequentia conveniendo, caerimoniis et quae sunt alia eius generis. Cf. XXV, 12 extr. *celeberque dies omni caerimontiarum genere fuit*.

17 *Apparata*) Cf. supra ad XXIII, 4, 3.
in propatulo aedium) i. e. parte aedium, quae ad aspectum omnium pateret. Cf. V, 13 med. *Tota urbe patentibus ianuis promiscuoque usu rerum omnium in propatulo posito*; XXV, 12 extr. *vulgo apertis ianuis in propatulis epulati sunt*; XXVI, 13 extr. *magno rogo in propatulo aedium accenso*; Cic. Verr. IV, 49, 110 *Ante oedem Cereris in aperto ac propatulo loco signa duo sunt*.

epulari permitteret) *Permittere* sq. infinitivo ut Nep. Con. 4 *ut ei permiserit, quem vellet, eligere ad dispensandam pecuniam*.

in publico epularentur) Sigonio placuit: *si in publico epularentur omnes*. Cf. supra ad §. 13. Duo deteriores codd. ante *in* habent *ut*. V. Z. §. 281; Weiss. §. 407 n. 2. Nihil tamen obstat, quo minus Gracchi praedictum non addita particula *ut* Livius posuerit. Nam quod praecedit *ita*, saepe simili modo hoc adverbium perspicuitatis vel gravitatis causa, quo magis advertantur animi ad sequentia, praemittitur, subiecta varia structura, quum quae sequuntur enuntiata quodammodo appositionem vocis *ita* habeant pro diversa verbi, cui additur *ita*, ratione diverse formatam. Sic aliis locis subiungitur infinitivus, ut II, 15 med. *Ita induxisse in animum, hostibus potius quam regibus portas patefacere*; XL, 34 post med. *ita in animum induxisse Ligurum gentem, nulla unquam arma, nisi imperata a populo Rom., sumere*; aliis accus. c. infinit. ut I, 55 med. *Id omen auguriumque ita acceptum est: non motam Termini sedem — firma stabiliaque cuncta portendere*; XXXII, 30 in. *quod ita acceperant, coniunctis legionibus con-*

omnes. Ante suas quibusque fores prolata omnia. Pileati 18 aut lana alba velatis capitibus volones epulati sunt, alii accubantes, alii stantes, qui simul ministrabant vescebanturque. Digna res visa, ut simulacrum celebrati eius diei 19 Gracchus, postquam Romam rediit, pingi iuberet in aede Libertatis, quam pater eius in Aventino ex multatitia pecunia faciendam curavit dedicavitque.

XVII. Dum haec ad Beneventum geruntur, Hannibal, 1 depopulatus agrum Neapolitanum, ad Nolam castra movet. Quem ubi adventare consul sensit, Pomponio propraetore 2

sules rem gesturos; XLII, 38 extr. Et se ita a patre suo accepisse dixit, amicitiam hospitiumque cum Philippo fuisse; III, 40 post in. Itaque h. l. quum particula addita sit verbo permittendi, post quod nonnunquam omittitur ut (v. supra c. 14, 5; XXVII, 10 in.; ibid. 22 extr.; XXXIII, 45 in.), nihil offensionis id genus dicendi habet. — Ceterum causam, cur eam conditionem poneret Gracchus, in multa illa fuisse, patet.

Pileati) Pileus enim libertatis insigne fuit. Cf. infra 18 c. 32, 9 *Postero die servi ad pileum vocati; XXXIII, 23 med. magis in se convertit oculos Cremonensium Placentinorumque colonorum turba, pileatorum currum sequentium* (v. ibid. init. cap.), quem locum vulgo perperam distinguunt: *pileatorum, currum sequentium*; sed cf. supra ad XXIII, 28, 9; XXX, 45 extr. *Secutus triumphantem est pileo capiti imposito Q. Terentius Culleo; omnique deinde vita, ut dignum erat, libertatis auctorem coluit. Praeterea v. XLV, 44 extr. Polybius eum regem (Prusiam) indignum maiestate nominis tanti tradit pileatum, capite raso, obviam ire legatis solitum, libertumque se populi Romani ferre, et ideo insignia ordinis eius gerere. Eodem spectabat lana alba capitibus circumdata, quippe quae hic nonnullis pro pileo esset. Alba autem erat, quod et pileum gerere album solebant ad libertatem restituti.*

Digna res visa, ut) Pronomen relativum hic non potuisse poni pro *ut*, manifestum est. Cf. de structura supra ad XXIII, 42, 13.

multatitia) Ne hac quidem voce praeter Livium alios scimus usos esse. Sed Livius saepe eam posuit. V. X, 23 extr.; ibid. c. 31 med.; c. 33 extr.; XXVII, 6 extr.; XXX, 39 extr.; XXXIV, 53 med.; XXXI, 50 in.; XXXIII, 25 in.; ibid. 42 extr., ex quibus locis intelligas, fere ad res sacras talem pecuniam collatam esse.

curavit) De perfecto v. supra ad XXIII, 44, 5.

XVII.

consul) Cf. c. 13 extr.

cum eo exercitu, qui super Suessulam in castris erat, ac-
 cito, ire obviam hosti parat nec moram dimicandi facere.
 3 C. Claudium Neronem cum robore equitum silentio noctis
 per aversam maxime ab hoste portam emittit, circumvectum-
 que occulte subsequi seansim agmen hostium iubet et, quum
 4 coortum proelium videret, ab tergo se obicere. Id errore
 viarum an exiguitate temporis Nero exsequi non potuerit,
 5 incertum est. Absente eo quum proelium commissum esset,
 superior quidem haud dubie Romanus erat; sed, quia equi-
 tes non affuere in tempore, ratio compositae rei turbata
 est. Non ausus insequi cedentes Marcellus, vincentibus suis
 6 signum receptui dedit. Plus tamen duo milia hostium eo
 7 die caesa traduntur, Romani minus quadringentis. Solis
 fere occasu Nero, diem noctemque nequicquam fatigatis
 equis hominibusque, ne viso quidem hoste rediens, adeo
 graviter est ab consule increpitus, ut per eum stetisse di-

2 *Pomponio propr.*) Atqui Pomponio prorogatum in Gal-
 lico imperium scripserat c. 10, 3. Nec quod Drakenborchius
 aliique ad expediendam rem statuerunt, mutatam esse assigna-
 tionem provinciarum ab initio anni factam ac praefecturam ca-
 strorum super Suessulam Pomponio datam, id vero Livium re-
 ferre neglexisse eiusque nunc tantum, data occasione, memi-
 nisse, haec igitur Drakenborchii sententia non potest pro vera
 haberi. Nam et distincte Livius extremo cap. 12 dixit: *quibus*
prorogatum imperium erat, easdem, quas priore anno, regio-
nes obtinuerunt, et infra c. 44, 3 Tuditanum, cui Gallia pro-
 vincia evenisset, exercitum ait a M. Pomponio accipere ius-
 sum, unde patet, vere hunc Galliae praefuisse, non castris su-
 per Suessulam. Itaque h. l. nomen Pomponii non recte illatum
 est, qui error utrum Livii fuerit an scribarum, et qui pro Pom-
 ponio ponendus fuerit, id iam non videtur diiudicari posse.

3 *silentio noctis*) De hac locutione perquam Livio usi-
 tata dictum est ad XXII, 60, 22.

6 *Romani minus quadr.*) Optimi codd. *Romanis*. Hoc
 pro dativo commodi sive incommodi habere, videtur ab Livii
 consuetudine abhorrere nec magis collocatio verborum admit-
 tere, ut iungas cum *quadringentis*. Itaque nisi forte excidit
 praepositio *a* vel *e* ante *Romanis* (v. ad XXI, 5, 9; XLII, 60
 in.), Gronovius recte videtur posuisse *Romani*. Nescio tamen
 an etiam scribendum sit *quadringenti*. Vix enim credibile est,
 Livium, praemisso nominativo *Romani* posuisse *minus* cum ab-
 lativo. Ac potuit litera *s* facillime hic per errorem addi dupli-
 cata prima litera insequentis vocis.

ceret, quo minus accepta ad Cannas redderetur hosti clades. Postero die Romanus in aciem descendit, Poenus, tacita etiam confessione victus, castris se tenuit. Tertio die silentio noctis, omissa spe Nolae potiundae, rei nunquam prospere tentatae, Tarentum ad certiores spes prodicionis proficiscitur.

XVIII. Nec minore animo res Romana domi quam militiae gerebatur. Censores, vacui ab operum locandorum cura propter inopiam aerarii, ad mores hominum regendos animum adverterunt castigandaque vitia, quae velut diutinis morbis aegra corpora ex se gignunt, nata bello erant.

increpitus) Multi ex codd. *increpatus*. Sed alteram formam, si quidem fides optimis libris habenda sit, praelatam a Livio Drakenborchius ostendit.

per eum stetitisse) Cf. Sch. p. 604; Weiss. §. 289 n. 3. Liv. II, 31 extr. *quoniam per eum non stetit, quin praestaretur* (fides); III, 61 in. *non per milites stetit, ne vincerent*; VI, 33 in. *nihil per alteros stare, quo minus incepta persequerentur*; IX, 14 in. *Per utros stetit, quo minus discederetur ab armis*; XLIV, 14 extr.; ibid. 19 extr. etc.

accepta ad C. redderetur h. cl.) Similiter infra c. 20, 2 *haud multo minorem, quam ad Beneventum acceperat, reddidit hosti cladem*; XXVII, 49 med. *redditaque aequa Cannensi clades — videbatur*.

tacita etiam confessione) i. e. non solum re ipsa, sed etiam tacita confessione victus. De vocabuli *confessionis* satis frequenti in tali sententia usu v. ad XXI, 40, 2.

castris se tenuit) V. ad XXIII, 26, 6.

XVIII.

ab operum locandorum c.) „i. e. aedificiorum publice exstruendorum et redemptoribus locandorum (*Entrepreneurs im Accord zu überlassen*).“ Stroth.

quae — gignunt) Alii eam praeoptarunt distinctionem, ut *quae* separarent a *velut*, obiectum autem verbi *gignendi* cogitatione supplerent. Sed magis Latinorum consuetudini videtur id convenire, ut pronomen relativum enuntiationi secundariae adiungas. V. ad XXI, 6, 4 et XXII, 61, 15. Ante *nata* aliquid verisimile est excidisse. Nam in optimo codice est: *acnata*. Gronovius suspicatur: *tunc enata*. Neque tamen *enasci* videtur Livius usquam improprie posuisse. Probabilius Weissenbornius: *sic nata*. Praetulerim tamen, quod propius ab cod. illius scriptura abest: *sic eo nata bello*. *Velut — sic* etiam IV, 41 med. legitur. Cf. ad XXI, 8, 6.

- 3 Primum eos citaverunt, qui post Cannensem cladem agitate de Italia deserenda dicebantur. Princeps eorum L.
 4 Caecilius Metellus quaestor tum forte erat. Iusso deinde eo ceterisque eiusdem noxae reis causam dicere, quum purgari nequissent, pronuntiarunt, videri verba orationemque eos adversus rempublicam habuisse, quo coniuratio deserenda

3 *qui post C. cladem agitasse de Italia deserenda d.)* Vulgo: *qui post Cannensem pugnam rempublicam deseruisse Italiaque excessisse velle dicebantur*, quae verba et in uno tantum exiguae fidei cod. leguntur et per se parum probabilia sunt. Nam offensioni est *velle pro voluisse*. Plerique autem et optimi codd. habent tantum: *qui post Cannensem dicebantur*, ut versum excidisse manifestum sit. Eum igitur alii aliter librarii restituere conati sunt. Nam in uno cod. est: *qui post Cannensem pugnam fugae consilium habuisse d.*, in nonnullis: *qui post Cannensem pugnam Italiam deserere voluisse dicebantur*. Equidem cum Ottone Livianum maxime esse credo, quod in uno cod., qui nonnunquam cum optimis libris consentit (Lov. 5), superest: *qui post C. cladem agitasse de Italia deserenda dicebantur*. Nam et *deserere Italiam* in eadem re aliis quoque locis Livius posuit (v. hic §. 4; XXII, 53, 5; XXIV, 43, 3; XXVII, 11 sub fin.); et *Cannensis clades* hic aptius dicitur quam *Cannensis pugna* (cf. XXVII, 11 sub fin.); et frequens est apud Livium dictio *agitare de al. re* de iis, qui aliquid parant vel aggredi volunt. Cf. II, 32 in. *agitatum dicitur de consulum caede*; IV, 13 post in. *de regno agitare*; IX, 29 post in. *de inferendo bello agitatur*; ibid. 35 extr. *Tum de persequendo hoste agitari coeptum*; XXI, 26, 5; XXII, 43, 4 etc. De re ipsa v. XXII, 53.

- 4 *videri*) Hoc verbum ab codd. tantum non omnibus abest. Sed quum in uno ex praestantioribus supersit: *videri orationemque*, recte Drakenborchius videtur suspicatus esse, eam vocem in ceteris scribarum errore ante *verba* excidisse. „Iudices enim, inquit, sententiam pronuntiantes, non aliquid esse, sed plerumque aliquid esse *videri* dicebant. — Similiter in senatusconsultis sollemnia erant verba *senatui videri*.“ Cf. Cic. Acad. II, 47 extr. *Quam rationem maiorum etiam comprobatur diligentia, qui — voluerunt, — quae iurati iudices cognovissent, ea non ut esse facta, sed ut videri pronuntiant.* V. Liv. XXX, 17 extr.; 42 med.; XXXVIII, 44 med.

verba orationemque adv. remp. h.) Ut in formulis sollemnibus (cf. ad XXII, 38, 4), ita in sententiis iudicum moris erat, synonyma ad rem illustrandam eximendamque dubitationi omni iungere. „Verba,“ inquit Doeringius, „refer ad ea, quae seruntur in colloquiis, orationem ad ea, quae longiore expositione proponuntur.“ Errat autem idem vir d. *habuisse* per zeugma positum dicens, ita ut ad *verba* aliud, v. c. fecisset,

dae Italiae causa fieret. Secundum eos citati nimis callidi 5
 exsolvendi iurisiurandi interpretes, qui captivorum, ex iti-
 nere regressi clam in castra Hannibalis, solutum, quod
 iuraverant, redituros, rebantur. His superioribusque illis 6
 equi adempti, qui publicum equum habebant; tribuque moti,
 aerarii omnes facti. Neque senatu modo aut equestri or- 7
 dine regendo cura se censorum tenuit. Nomina omnium ex
 iuniorum tabulis excerpserunt, qui quadriennio non militas-
 sent, quibus neque vacatio iusta militiae neque morbus

suppleatur. Nam *verba habere* Latini non raro dicunt. V. Liv.
 X, 24 in. *ut inter militares viros pauca verba habita*; XLII,
 61 in. *quae (verba) ad concionem vocato exercitu habuit*; Cic.
 inv. II, 47, 140 *qui verba habuerit*; Somu. Scip. 1; Sall. Iug. 9
 extr. — Comparari autem hic potest gravior illa formula, qua
 saepe senatus aliquem iudicabat adversus sive contra rempublicam
fecisse.

ex itinere regressi) Cf. ad XXIII, 39, 1 et de re 5
 ipsa XXII, 61.

solutum) Hoc satis mire pro supino Doeringius habuit.
 Quod monuisse, ne quis in eundem errorem incidat, videtur
 sufficere.

equi adempti) Haec formula ponebatur in iis, qui or- 6
 dine equestri ignominiae causa movebantur. Post *adempti* cogi-
 tatione addendum: i. e. iis,

tribuque moti) *Tribu movebantur*, qui ignominiae causa
 ex ea, in qua erant, tribu pellebantur, quod fere ita fiebat,
 ut in aliam eamque minoris dignitatis tribum referrentur, prae-
 sertim, ut ait Donatus, quum ex rustica tribu in urbanam tri-
 bum motus transire cogebatur. Nobiliores enim rusticae urba-
 nis et praestantiores habebantur, quod docet Plin. XVIII, 3.
 Sed cf. annotat. sq.

aerarii) i. e. non referebantur in aliam tribum, sed in
 tabulas Caeritum, ut suffragii et honorum adipiscendorum iure
 privati tamen, prout censebantur a censoribus, tributa confer-
 rent. Cf. Liv. IV, 24 extr., ubi Mamercum censores dicuntur
 tribu movisse octuplicatoque censu aerarium fecisse. Minus
 autem nonnunquam a populo respiciebatur nota haec censoria,
 sicut videmus eundem Metellum paulo post tribunum plebis fa-
 ctum esse (cf. infra c. 43).

Nomina — excerpserunt) Perperam Ernestus: ex- 7
 punxerunt, deleverunt. Immo exscribi ex tabulis iuniorum (*den*
Listen der Dienstfähigen) eos iusserunt, qui non militassent,
 quo ipsi poena eos afficerent. *Omnium, qui — militassent* pro
 una notione est, cui adiungitur enuntiatio relativa: *quibus —*
fuisse.

vacatio iusta m.) i. e. si aut emerita stipendia habe-

8 causa fuisset. Et ea supra duo milia nominum in aerarios
 9 relata, tribuque omnes moti. Additumque inerti censoriae
 notae triste senatusconsultum: ut ii omnes, quos censores
 notassent, pedibus mererent mitterenturque in Siciliam ad
 Cannensis exercitus reliquias, cui militum generi non prius,
 quam pulsus Italia hostis esset, finitum stipendiorum tem-
 pus erat.

10 Quum censores ob inopiam aerarii se iam locationibus
 abstinerent aedium sacrarum tuendarum curuliumque equo-

rent aut magistratu sacerdotiisve praediti essent aut senatus
 populivae beneficio soluti militia. Opponuntur igitur haec, quae
 ex legum norma hominumque voluntate pendent, morbo, qui
 casu et natura incidit.

9 *inerti censoriae notae*) Vulgata haec lectio num
 vera sit, est, quod magnopere dubitemus. Nam primum ex
 codd. parum ea habet praesidii, quorum optimus pro *inerti*
 praebet: *tamerici*, alii *meri*, *merci* et similia; deinde *iners* (*wir-*
kungslos, *unkräftig*; cf. I, 59 ante med. *inertes querelae*) vix
 potest dici nota censoria, quae in aerarios referret tribuque
 moveret. Nam quae exempla Heusingerus attulit, ut ostenderet,
 illam notam ex Livii mente inertem dici potuisse (IV, 24 extr.
 coll. c. 31 med.; XXIX, 37 sub fin. et XXXI, 2 in.), ea probant
 tantum, aliqua ex parte vi eam caruisse, non omnino nihil
 valuisse seu inertem fuisse. Iacobus Gronovius vestigia secutus
 cod. Put. coniecit: *tam truci*, quemadmodum Livius dixit:
trux ingenium III, 54 in.; *trux sententia XXIX, 19 ante med.*
 Nescio tamen an maior vis sit in *truci*, quam ut recte hoc ver-
 bum, auctum insuper per *tam* de illa nota censoria ponatur, in-
 primis quum senatusconsultum Livius satis habuerit *triste* di-
 xisse. Fortasse scripsit: *Additumque tam tristi censoriae no-*
tae triste senatusconsultum, ut non solum notam censoriam
 tristem fuisse, verum etiam eiusdem generis senatusconsultum
 additum significetur. Cf. V, 27 post in. *scelestus ipse cum sce-*
lesto munere venisti; ibid. 28 sub fin. *Has inanium rerum in-*
anes ipsas volentes cogitationes; XXV, 38 extr. *Laeti audiere*
ab novo duce novum consilium.

non pr. — finitum stip. t. erat) *Aliquid finire* saepe
 declarat alicuius rei finem aliquem constituere, sive constituere,
 ut alicuius rei aliquis finis sit. V. IX, 33 in. *quod Aemilia lege*
finitum censurae spatium temporis erat; ibid. 34 ante med. *ira*
finitae potestatis Mam. Aemilium — aerarium fecerunt; X, 13
 extr. *quia plus, quam quod lege finitum erat, agri posside-*
rent. Eam igitur vim verbi respiciens Livius breviter haec
 dixit: constitutum erat, ut ei militum generi finis temporis
 stipendiorum non prior quam pulso Italia hoste esset.

10 *se — abstinerent*) Saepae huius verbi transitiva vis

rum praebendorum ac similium his rerum, convenere ad eos 11
 frequentes, qui hastae huius generis assueverant, hortati-
 que censores, *ut omnia perinde agerent, locarent, ac si*
pecunia in aerario esset: neminem, nisi bello confecto,
pecuniam ab aerario petiturum esse. Convenere deinde 12
 domini eorum, quos Ti. Sempronius ad Beneventum manu
 emiserat, arcessitosque se ab triumviris mensariis esse di-
 xerunt, ut pretia servorum acciperent: ceterum non ante,
 quam bello confecto, accepturos esse. Quum haec inclina- 13
 tio animorum plebis ad sustinendam inopiam aerarii fieret,
 pecuniae quoque pupillares primo, deinde viduarum, coeptae

est apud Livium, neque solum addidit pronomen reflexivum, ut
 h. l., III, 11 med.; VIII, 2 med.; XXI, 49 extr.; XXXIV, 35
 extr., sed etiam alios accusativos, v. c. I, 1 in. *duobus —*
omne ius belli Achivos abstinuisse; IV, 59 sub fin. *a cetera*
praeda Fabius militem abstinuit; VIII, 19 in. *ut eorum popu-*
lorum finibus vim abstinerent; ibid. 24 extr. *quanquam Ro-*
mano bello fortuna eum abstinuit, multisque aliis locis.

tuendarum) Cf. supra ad XXIII, 38, 12.

curuliumque equorum) „Equi curules, ut ex Festo,
 ex glossariis veteribus graeco-latinis et codice tam Theodo-
 siano quam Iustiniano patet, sunt equi quadrigales, ad vehen-
 das quadrigas in ludis circensibus publice praebiti, quemad-
 modum recte explicavit Dukerus. Hi ab redemptoribus, pre-
 tiorum, locantibus censoribus, ex aerario accepto, praebeban-
 tur.“ Stroth.

qui hastae h. g. assueverant) Cf. supra ad XXIII, 11
 32, 15 et Strothii annotationem: „Quemadmodum et apud nos
 in aedificiis publicis ab redemptoribus exstruendis negotium illud,
 auctione quadam facta, minimum postulanti locatur atque com-
 mittitur, ita etiam apud Romanos — simili ritu atque in auctione
 fieri solebat, hasta a censoribus posita, minimum pretium pos-
 scienti opera publica locabantur.“

manu emiserat) Aliis locis Livius fere *manu mittere*, 12
 quae frequentior est dictio, posuit, nisi quod etiam XXXIX, 12
 extr. complures codd. habent: *ex quo manu emissa sit*. Atque
 id dicendi genus, quod apud Plautum quoque (cf. Aulul. V, 1,
 15; Curc. II, 5, 18; Men. V, 7, 52 etc.) et Terentium (Phorm.
 V, 5, 2) ac posteriore tempore apud Tacitum (Ann. XV, 19)
 et Suetonium (Vitell. 6) invenitur; hic optimorum ac plurimo-
 rum codd. nititur auctoritate.

triumviris mensariis) V. supra ad XXIII, 21, 6.

viduarum) Hoc nomen non modo eas mulieres decla- 13
 rabat, quae marito orbatae essent, sed etiam eas, quae virum
 non habuissent. Habebant et ipsae, sicut pupilli, tutores, qui

- 14 conferri: nusquam eas tutius sanctiusque deponere credentibus, qui deferebant, quam in publica fide. Inde, si quid emptum paratumque pupillis ac viduis foret, a quaestore
15 perscribatur. Manavit ea privatorum benignitas ex urbe etiam in castra, ut non eques, non centurio stipendium acciperent, mercenariumque increpantes vocarent, qui accipisset.

- 1 XIX. Q. Fabius consul ad Casilinum castra habebat, quod duum milium Campanorum et septingentorum militum
2 Hannibalis tenebatur praesidio. Praeerat Staius Metius, missus ab Cn. Magio Atellano, qui eo anno medix tuticus erat servitiaque et plebem promiscue armabat, ut castra
3 Romana invaderet, intento consule ad Casilinum oppugnandum. Nihil eorum Fabium fefellit. Itaque Nolam ad collegam mittit, *altero exercitu, dum Casilinum oppugnatur,*
4 *opus esse, qui Campanis opponatur. Vel ipse, re-*

fere videntur pecuniis earum praefuisse, quanquam hoc proprie muneris tutorum in viduis non fuit.

- 14 *perscribatur*) *Perscribere pecuniam* modus solvendi erat, non parata pecunia, sed literis, quibus solutio in mensarium aut alium quendam conferebatur, nostris temporibus notissimus. Quare nostro more reddas: *Wechsel, Staatsbillets ausstellen, die Zahlung assigniren.* Dukerus h. l. explicat: „quaestorem tanquam debitorem a tutoribus pupillorum ac viduarum per scripturam delegatum fuisse creditoribus, a quibus pupillis viduisque aliquid emtum paratumque erat, ut hi pretia illarum rerum a quaestore ex pecuniis pupillaribus ac viduarum apud aerarium depositis reciperent.“ Sed puto, eos nunc a quaestore pro pretio modo scripturam, finito demum bello pecuniam ipsam recepisse. Stroth.
- 15 *increpantes*) Cf. ad XXIII, 45, 5.

XIX.

- 2 *medix tuticus*) V. ad XXIII, 35, 13.
3 *Fabium fefellit*) i. e. Fabium praeteriit sive occultum Fabio erat. Plura de hac vi verbi *fallendi* v. ad XXI, 48, 5. *mittit, altero ex. — opus esse*) Post *mittit*, ut saepissime, ponitur oratio obl. Exempla v. ad XXI, 24, 3. De indicativo *oppugnatur* v. supra ad XXIII, 44, 1 et cf. Weiss. §. 477 extr.
4 *si eum N. teneret*) Locutionem *locus tenet aliquem* saepius apud Livium aliosque legi, diximus ad XXI, 26, 7. Quanquam non omnibus locis plane eadem est in *tenendo* vis.

licto Nolæ praesidio modico, veniret; vel, si cum Nola teneret, et necdum securae res ab Hannibale essent, se Ti. Gracclum proconsulem a Benevento acciturum. Hoc 5 nuntio Marcellus, duobus militum milibus Nolæ in praesidio relictis, cum cetero exercitu Casilinum venit, adventuque eius Campani, iam moventes sese, quieverunt. Ita a duo- 6 bus consulibus Casilinum oppugnari coeptum. Ubi quum multa, succedentes temere moenibus, Romani milites acciperent vulnera, neque satis inceptum succederet, Fabius, omittendam rem parvam ac iuxta magnis difficilem abscedendumque inde censebat, quum res maiores instarent; Marcellus, *multa magnis ducibus sicut non aggredienda, 7 ita semel aggressis non dimittenda esse dicendo, quia magna famae momenta in utramque partem fierent, te-*

et necdum) Nec in *necdum* nonnunquam eandem vim habet quam in *necopinus, necopinans*. V. Ramsh. p. 818, et cf. Virg. Ecl. 9, 26 *quae Varo necdum perfecta canebat.*

securae r. ab H.) Hoc similiter dicitur atque *tutus ab al. re*. Cf. IX, 22 in. *securior ab Samnitibus agere.*

se — acciturum) Se dubiae est fidei, quippe quod in nonnullis ex optimis codd. non legatur. Cf. ad XXI, 18, 14.

Hoc nuntio) Aliis locis fere Liv. dixit: *Ad hunc nuntium*. Cf. quae dicta sunt ad XXI, 41, 3. Sed similis est vis ablativi causalis, quem hic posuit.

moventes sese) Cf. supra ad XXIII, 32, 13.

Ita) V. supra ad XXIII, 28, 12.

inceptum succederet) Cod. omnium optimus cum aliis nonnullis habet *inceptu*, qui proxime ad illum accedit: *inceptus*, tres *inceptum*. Atque hoc recipiendum visum est. Nam *inceptu* pro dativo substantivi *inceptus* habere, quod quidam vv. dd. probarunt (v. de structura infra ad c. 38, 3), Livii non patitur consuetudo, a qua alienum est nomen *inceptus*. Sed vera lectio videtur esse *inceptum*; nam *inceptu* potest natum esse omissa, quae superscripta lineola indicabatur, litera *m*, *inceptus* autem ex duplicata prima insequentis vocis litera. Ita etiam XLII, 58 in. Livius dixit: *inceptum non succedebat*. Ceteri editores praetulerunt: *inceptis succederet*.

iuxta magnis) Priscian. XVIII, p. 1172: „*Iuxta et prope et dativo et accusativo iunguntur.*“ Cf. Lucret. d. r. n. 1, 445 *Quare in utraque mihi pariter ratione videtur Errasse atque ollis iuxta, quos diximus ante.*

sicut non aggredienda, ita etc.) i. e. magnorum dum esse quidem, multa non aggredi, sed eorundem, si tale quid aggressi essent, id non infecta re dimittere.

8 nuit, ne irritò incepto abiretur. Vineae inde omniaque alia operum machinationumque genera quum admoverentur, Campanique Fabium orarent, ut abire Capuam tuto liceret, paucis egressis, Marcellus portam, qua egrediebantur, occupavit, caedesque promiscue omnium circa portam primo, deinde, irruptione facta, etiam in urbe fieri coepta est. Quinquaginta fere primo egressi Campanorum, quum ad Fabium confugissent, praesidio eius Capuam pervenerunt. Casilinum inter colloquia cunctationemque petentium fidem per occasionem captum est. Captivi, quique Campanorum quique Hannibalis militum erant, Romam missi atque ibi in carcere inclusi sunt; oppidanorum turba per finitimos populos in custodiam divisa.

1 XX. Quibus diebus a Casilino, re bene gesta, recessum est, eis Gracchus in Lucanis aliquot cohortes, in ea regione conscriptas, cum praefecto sociorum in agro hostium praedatum misit. Eos effuse palatos Hanno adortus,

in utramque partem) „tam in bonam, si res semel suscepta obtineatur, quam in malam, si dimittatur.“ Raschig. *tenuit*) V. ad XXIII, 20, 10. Recte autem Bekkerus ante nomen Marcelli magnam distinctionem sustulit. Est enim una haec cogitatio: Inceptum parum procedebat; itaque Fabius abire voluit, sed impediit Marcellus. Quam cogitationem tali orbe verborum scriptor inclusit, ut, quae ad ostendendam rei difficultatem pertinerent, in protasi poneret, apodosis autem duas faceret partes ambitu fere aequales ducum inter se ita opponendo sententias earumque rationes, ut simul, utra vicisset, exitu periodi ostenderet.

10 *Casilinum*) i. e. ipsum oppidum inter colloquia etc. — captum est. Vides igitur, causam asyndeti in oppositione esse.

11 *quique — quique*) Ita Livium saepe dicere, ostendimus ad XXII, 26, 5.

in carcere inclusi) Cf. supra ad XXIII, 2, 9.
per f. populos) V. supra ad XXIII, 15, 5.

XX.

1 *c. praefecto s.*) De praepositionis vi cf. ad XXIII, 19, 17; de praefectis sociorum ibid. ad c. 7, 3.

in agro hostium) Libri typis exscripti *in agros*. Sed optimus quisque cod. ablativum habet. Iungendum igitur, ut iam Drakenborchius docuit, *praedatum in agro*.

2 *palatos*) Nonnulli libri typis expressi: *palantes*. Sed

haud multo minorem, quam ad Beneventum acceperat, reddidit hosti cladem, atque in Bruttios raptim, ne Gracchus assequeretur, concessit. Consules Marcellus retro, unde 3 venerat, Nolam redit, Fabius in Samnium ad populandos agros recipiendasque armis, quae defecerant, urbes processit. Caudinus Samnis gravius devastatus: perusti late 4 agri, praedae pecudum hominumque actae. Oppida vi capta, 5 Compulteria, Telesia, Compsa, Melae, Fulfulae et Orbita-

participium praet. a dicendi consuetudine hic minime alienum est. V. supra ad XXIII, 27, 3.

reddidit h. cladem) V. ad c. 17, 7.

atque) Cf. Hand. Tursell. I, p. 480: „Quae temporis nexu proxime et continua serie cohaerent, coniunguntur per *atque*, quo notatur, id, quod factum est, aequali vel eodem modo continuari et transire in aliam rem sibi per ipsum temporis successum cognatam.“

assequeretur) Non videtur supplendum esse *se*, sed absolute dictum *assequi*. Cf. XXV, 35 extr. *Ante noctem assecuti Numidae*; ibid. *ut simul pugnarent procederentque*, *Scipio hortabatur, priusquam pedestres copiae assequerentur*; XXVII, 48 in. *Porcius deinde assecutus cum levi armatura*; XXXIII, 8 extr. *coactus nondum assecuta parte suorum periculum summae rerum facere*. Ita et *consequi* absolute Liv. posuit. V. I, 25 sub fin. *Prius itaque, quam alter — consequi posset, et alterum Curiatium confecit*; XLII, 48 extr. *Ibi stetit classis simul opperiens, ut terrestres copiae traicerentur, simul, ut onerariae — consequerentur*; XXXIII, 1 extr. *causa erat morae, ut hastati consequerentur*.

Consules — Marcellus — Fabius) Cf. ad c. 10, 4. 3 *retro, unde v., N. redit*) V. infra c. 40, 9 *navibusque Oricum retro, unde venerat, ad ceteram classem remisit*; XXVIII, 36 extr. *quum classis inde retro ad Oceanum, unde venerat, fugisset*; XXXI, 45 extr. *retro, unde venerant, Sciathum et ab Sciatho Euboeam repetunt*; XXXVII, 21 extr. *inde retro, unde profecta erat, Elaeam rediit* (classis); XXXVIII, 16 ante med.; et cf. Quintil. VIII, 3, 53: *Ψιτάδα μακρολογία, id est longior, quam oportet, sermo, ut apud Livium: Legati, non impetrata pace, retro domum, unde venerant, abierunt*, qui locus in iis libris, qui supersunt, non legitur. Neque tamen crediderim, h. l. reprehendendum in eo Livium esse, quod non solum dixerit, retro redisse Marcellum, verum etiam, ne quid praetermitterent lectores, in eum ipsum locum, unde venisset, i. e. Nolam. De locutione *retro redire* v. ad XXIII, 28, 4.

C. Samnis gr. devastatus) V. supra ad XXIII, 41, 13. 4 *Compulteria*) De expugnata hac urbe a Romanis iam 5

- nium. Ex Lucanis Blandae, Apulorum Aecae oppugnatae.
- 6 Milia hostium in his urbibus viginti quinque capta aut occisa, et recepti perfugae trecenti septuaginta; quos quum Romam misisset consul, virgis in comitio caesi omnes ac
- 7 de saxo deiecti. Haec a Q. Fabio intra paucos dies gesta. Marcellum ab gerundis rebus valetudo adversa Nolae tenuit.
- 8 Et a praetore Q. Fabio, cui circa Luceriam provincia erat, Accua oppidum per eos dies vi captum, stativaque ad Ardoneas communita.
- 9 Dum haec aliis locis ab Romanis geruntur, iam Tarentum pervenerat Hannibal cum maxima omnium, quacunque
- 10 ierat, clade. In Tarentino demum agro pacatum incedere agmen coepit. Nihil ibi violatum neque usquam via excess-

supra memoraverat Livius XXIII, 39, 6. Itaque aut iterum ea ad Poenos defecerat idque praetermisit Livius memorare aut temporis rationem altero loco parum diligenter animadvertit. Cf. ad XXIII, 30, 7.

oppugnatae) Bekkerus ex Gronovii coniectura recepit: *expugnatae*. Et sane frequentissime inter se permutatae sunt in codd. hae voces, ut diximus ad XXI, 57, 6; sed hic quum facile pateat, oppugnationem talem fuisse, ut eam exciperet expugnatio, videtur codicum omnium scriptura retineri posse.

- 6 *in comitio*) De comitio, fori parte quadam, dictum ad XXII, 7, 7.

de saxo) i. e. Tarpeio, quod in hac locutione saepe omittitur.

- 7 *ab g. rebus v. a. Nolae tenuit*) In *tenendo* quum nonnunquam vis sit retinendi sive prohibendi, potest, ut hoc loco, addi *ab* vel etiam *ne*. V. X, 5 in. *vix ab impetu et cursu tenebantur*; VII, 8 extr. *Diu non perlitatum tenuerat dictatorem; ne — signum dare posset*. Cf. ad XXII, 19, 10. Est autem h. l. zeugma quoddam, quum non una eademque vi verbum *tenendi* iunctum sit nomini *Nolae* et verbis *ab gerundis rebus*.

- 8 *circa Luceriam*) V. supra ad c. 11, 2.

- 9 *aliis locis*) Gronovius legi mavult: *aliis atque aliis locis*. Atque ita Livium saepe dixisse, interpretes ostenderunt. V. 11, 11 in. *ut praedatum milites trans flumen per occasiones aliis atque aliis locis traiceret*; VII, 39 ante med. *quos consul aliis atque aliis — causis mittebat*; XXV, 23 post in. *et idem saepius eodem modo alii atque alii*; XXVII, 25 med.; XXVIII, 35 in.; XXX, 28 sub fin. et saepe alibi. Neque tamen ea mutatione opus est. Cf. infra ad c. 34, 5.

- 10 *via excessum est*) V. ad c. 3, 15.

sum est; apparebatque, non id modestia militum aut ducis, nisi ad conciliandos Tarentinorum animos, fieri. Ceterum 11 quum propemodo muris successisset, nullo ad conspectum primi agminis, ut rebatur, motu facto, castra ab urbe ferme passus mille locat. Tarenti triduo ante, quam Hannibal ad 12 moenia accederet, a M. Valerio propraetore, qui classi ad Brundisium praeerat, missus M. Livius, priore conscripta 13

nisi) Quod uno ore interpretes hic affirmant, *nisi* positum esse pro *sed*, probari non videtur posse. Neque enim eam vim adversativam, quae post voces negantes in *sed* est, vox *nisi* habet, sed etiam iis locis, ubi pro *sed* videtur posita esse, exceptionem infert, quae tamen non semper ad ea, quae verbis expressa sunt, sed nonnunquam ad ea, quae cogitatione supplenda, refertur. Hoc igitur loco, adiectis verbis *nisi ad conciliandos Tarentinorum animos*, non positum est, quod contrarium est prioribus, sed quod excipitur, ut vera sint, quae Livius dixit. Itaque non omnino negat modestiae fuisse; quae Poeni fecerint, sed alius modestiae quam eius, quae conciliandos Tarentinorum animos spectaret.

propemodo muris successisset) Vulgo: *quum* 11 *prope iam moenibus accessisset*. Sed in optimis codd. est: *quum propemodo quis accessisset*, unde Gronovius coniecit, quod supra positum est, idque retinendum, donec certius aliquid repertum sit, videtur. *Propemodo* etiam apud Plautum legitur (cf. Pseud. I, 3, 42). Neque sane eiusmodi rariores voces, ut aliis locis dictum est, a Livii dictione alienae sunt. Et potest comparari *postmodo*, quo frequenter usus est. V. II, 24 post med.; ibid. 43 sub fin.; III, 41 med.; IV, 7 med.; VI, 30 in.; XXV, 38 med. etc. Fortasse tamen verum est, quod in uno cod. legitur: *prope moenibus*. *Successisset* recte videntur Gronovius et Bekkerus pro *accessisset* dedisse; nam *accedere muris* Livianum non est.

nullo — *ut rebatur, m. f.*) Si verba interposita spectes, dicendum videtur fuisse: *non* — *ut rebatur, motu facto*. Gravius igitur quam accuratius praemisit Livius *nullo*. Cf. quae diximus ad XXII, 17, 6. Ceterum quod Drakenborchii libri tantum non omnes in iisque praestantissimus Flor. praebent: *ad conspectum primum agminis* pro vulgata: *ad c. primi agminis*, probabile esset, nisi obstaret verborum collocatio. Nam Livium credibile est scripturam fuisse *ad primum conspectum*. Cf. XXII, 7, 13; supra c. 5, 2; XXVIII, 40 med.; XXXV, 11 med.; XXII, 7, 6; 28, 9.

triduo ante) Cum his verbis iungendum: *missus M.* 12 *Livius*.

M. Livius priore conscr. i.) Nomen proprium in 13 nullo reperitur cod., sed optimus quum praebat: *missus ibidem*

iuventute, dispositisque ad omnes portas circaque muros, qua res postulabat, stationibus, die ac nocte plurimum intentus neque hostibus neque dubiis sociis loci quicquam prae-
 14 buit ad tentandum. Quare, diebus aliquot frustra ibi absumptis, Hannibal, quum eorum nemo, qui ad lacum Averni adissent, aut ipsi venirent aut nuntium literasve mitterent, vana promissa se temere secutum cernens, castra inde mo-
 15 vit. Tum quoque intacto agro Tarentino, quanquam simulata lenitas nibildum profuerat, tamen spe labefactandae

priore, recte illud reposuisse videntur editores. Pro *priore*, quod in omnibus codd. legitur, Gronovius, quem secuti sunt ceteri editores, dedit *primore*, quod perperam videtur fecisse. Nam etsi saepissime inter se permutatae sunt eae voces, non tamen hic probabiliter ex coniectura ponas *primore*, partim quod Livius semper pluraliter id verbum dixit, nusquam singulariter, partim quod causa, cur primorem iuventutem i. e. dignitate antecellentem Livius conscripserit, non aliam quoque, minus in promptu est. Videtur igitur praefendum esse quod codices habent *priore*, ut praestantiorum seu meliorem partem iuventutis conscripsisse dicatur. Cf. XXVII, 8 post in. *ut nemo tota iuventute haberetur prior*; supra ad XXIII, 28, 1. Ordinem autem verborum ex optimis et plurimis libris restituimus. *Vulgo: iuventute conscripta.*

plurimum intentus) Optimi codd. habent: *puvia* vel *pluvia*, inde alii *plurima*. *Plurimum* pro adverbio Livius posuit etiam VII, 40 extr. *cui plurimum vos imperatori vestro crederetis*; XXXIII, 9 in. *dextro cornu rex, loci plurimum auxilio, — vincebat*; XLII, 33 sub fin. *quod veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset* (si vera eo loco scriptura vulgata). Crevierius propter optimorum librorum lectionem scribendum censuit *iuxta intentus*. Cf. supra ad XXIII, 28, 3. Nisi forte *p* ut saepe positum est pro *d* et Livius scripsit: *ad omnia intentus* ut XXVI, 44 in.

dubiis sociis) Cf. infra c. 39, 9; XXIII, 28, 3 *per dubios infestisque populos iuxta intentus*; XLIV, 18 post in. *qui fideles nobis socii, qui dubii suspensaeque ex fortuna fidei, qui certi hostes viderentur*; IX, 15 in. *Apuli, gens dubiae ad id voluntatis.*

ad tentandum) *Tentare* hic absolute positum. Cf. supra ad XXIII, 37, 4 et de vi vocis supra ad c. 1, 1.

14 *ipsi venirent*) Pluralem numerum ut poneret Livius, quum praecessisset *nemo*, videntur interiecta verba: *qui ad lacum Averni adissent*, effecisse, quippe quibus factum sit, ut hic numerus iam in mente scriptoris praevaleret. Praeterea cf. IV, 35 extr. *neminem se plebeium contemturum, ubi contemni desissent*; Z. §. 376; Weiss. §. 156. 2.

fidei haud absistens, Salapiam ut venit, frumentum ex agris Metapontino atque Heracleensi (iam enim aestas exacta erat, et hibernis placebat locus) comportat. Praedatum 16 inde Numidae Maurique per Sallentinum agrum proximosque Apuliae saltus dimissi; unde ceterae praedae haud multum, equorum greges maxime abacti, e quibus ad quattuor milia domanda equitibus divisa.

XXI. Romani, quum bellum nequaquam contemnendum 1 in Sicilia oriretur, morsque tyranni duces magis impigros dedisset Syracusanis quam causam aut animos mutasset, M. Marcello alteri consulum eam provinciam decernunt. Se- 2 cundum Hieronymi caedem primo tumultuatum in Leontinis apud milites fuerat vociferatumque ferociter, parentandum regi sanguine coniuratorum esse; deinde libertatis restitutae 3 dulce auditu nomen crebro usurpatum, spes facta ex pecu-

ex agris M. atque H.) V. ad XXIII, 29, 4. 15
iam enim aestas) Hoc recte videntur Gronovius et Bekkerus reposuisse. Vulgo: iam media aestas. Illud et sententiae magis convenit et optimi libri scriptura (iameni) nititur.

XXI.

oriretur) Nihil hic annotarunt editores, num omnes libri 1 hanc formam praebeant. Cf. supra ad XXIII, 7, 8.

causam) i. e. eam rem, quae disceptionem bellumque inter Romanos et Syracusanos moveret. Cf. supra c. 6 et 7.

tumultuatum) Passivo genere huius verbi aliis quo- 2 que locis Livius usus est. V. XXI, 16, 4; XXXVI, 44, 4. Quod sequitur passivum vociferatum, non alio loco apud eum legitur. Cf. Ramsh. I, p. 205 et 206; Weiss. §. 138. 5.

in Leontinis) Incolarum est nomen, pro nomine urbis positum. Hinc adiecta praepositio. Cf. infra c. 23, 3; c. 29, 6; supra ad XXIII, 41, 13.

*militiaeque f. potioribus d.) Vulgo: militi atque, 3 unde verum optime restituit Gronovius. Potioribus ducibus ablativus est absolutus non aliud significans, quam si Livius dixisset: sub potioribus ducibus i. e. bello melioribus gratioribusque militi. Quod idem Gronovius comiecit: militiaeque fungendae potioris ducibus, recte videntur recentiores interpretes reiecis-
 Neque enim, ut ait Strothius, tam perspicuum est, quomodo ducibus, sublato Hieronymo, militia potior fuerit, quam militibus magnum fuisse discrimen militiae fungendae aut tyranno ignavo et pessimo duce aut potioribus ducibus in republica libera.*

nia regia largitionis militiaeque fungendae potioribus ducibus et relata tyranni foeda scelera foedioresque libidines adeo mutavere animos, ut insepultum iacere corpus paullo
 4 ante desiderati regis paterentur. Quum ceteri ex coniuratis ad exercitum obtinendum remansissent, Theodotus et Sosis regiis equis, quanto maximo cursu poterant, ut ignaros omnium regios opprimerent, Syracusas contendunt.
 5 Ceterum praevenerat non fama solum, qua nihil in talibus
 6 rebus est celerius, sed nuntius etiam ex regiis servis. Itaque Andranodorus et Insulam et arcem et alia, quae poterat,
 7 quaeque opportuna erant, praesidiis firmarat. Hexapylo Theodotus ac Sosis post solis occasum iam obscura luce invecti, quum cruentam regiam vestem atque insigne capitum ostentarent, travecti per Tycham, simul ad libertatem simul ad arma vocantes, in Achradinam convenire
 8 iubent. Multitudo pars procurrit in vias, pars in vestibulis

foeda sc. foedioresque lib.) Perquam frequens apud Livium haec adiectio est adiectivorum vel adverbiorum in gradu comparativo vel ad idem vel ad aliud nomen relatorum. V. infra c. 26, 14; I, 7 med. *venerabilis vir miraculo literarum, — venerabilior divinitate credita Carmentae matris*; ibid. 56 med. *per ignotas ea tempestate terras, ignotiora maria*; II, 29 med. *Senatus tumultuose vocatus, tumultuosius consulitur*; V, 27 in. *scelesto facinori scelestiorem sermonem addidit*; VI, 11 in. *grave bellum foris, gravior domi seditio exorta*; ibid. 37 extr. *magna ipsis fruenda, maiora liberis relinquenda*. Similiter plurimis aliis locis.

4 *quanto maximo c. p.)* V. ad XXIII, 16, 12 et de genit. omnium ibid. ad 20, 10.

6 *opportuna)* i. e. ad firmandum praesidiis sive ad repellendam hostium vim. Cf. XXVII, 28 med. *oppidanos per muros urbisque opportuna loca in stationibus disponunt*.

7 *Hexapylo)* V. ad XXIII, 47, 8.

10, 7 *obscura luce)* Similia v. ad XXII, 4, 4; supra XXIII, 10, 7 *luce clara*.

in Achradinam) Cf. infra ad c. 23, 4.

convenire iubent) V. ad XXIII, 45, 1.

8 *procurrit — stat — prospectant — rogitant)* „Mallet“, inquit Strothius, „etiam *procurrunt — stant*.“ Sed, ut aliis locis ostendimus, in contra positis mutare orationis formas Latinorum consuetudo solet. Et hic quidem gratam varietatem habet primum cogitatio multorum sub unum adspectum cadentium, deinde aliorum separatim prospectantium hinc illinc

stat, pars ex tectis fenestrisque prospectant, et, quid rei sit, rogitant. Omnia luminibus collucent strepituque vario 9 complentur. Armati locis patentibus congregantur; inermes ex Olympii Iovis templo spolia Gallorum Illyriorumque, dono data Hieroni a populo Romano fixaque ab eo, detrahunt, 10 precantes Iovem, ut volens propitius praebeat sacra arma pro patria, pro deum delubris, pro libertate sese armantibus. Haec quoque multitudo stationibus per principes re- 11 gionum urbis dispositis adiungitur. In Insula inter cetera Andranodorus praesidiis firmat horrea publica. Locus, saxo 12 quadrato saeptus atque arcis in modum emunitus, capitur ab iuventute, quae praesidio eius loci attributa erat, mittuntque nuntios in Achradinam, horrea frumentumque in senatus potestate esse.

ex tectis fenestrisque vel inter se super ea re rogitantium. Vides autem ex h. l., non alienas a veterum consuetudine fuisse fenestras in publicum versas. Cf. XL, 7 extr.

ex Olympii Iovis t.) V. ind. geogr. v. *Syracusae.* 9
volens propitius) De his adiectivis frequenter iunctis 10
 eorumque discrimine dictum ad XXII, 37, 12.

per principes reg. urbis) i. e. per primarias urbis 11
 regiones. Stroth. Ceterum Heusingerum secuti distinctionem, qua verba *stationibus* — *dispositis* a reliquis in multis libris separantur, sustulimus. Neque enim huius potissimum multitudinis, quae serius ceperat arma, poterat esse, stationes per primarias regiones urbis disponere, sed potius stationibus eorum, qui prius armati in loca patentia convenerant, adiungi.

inter cetera) i. e. quae firmarat praesidiis. De loquendi genere v. ad XXI, 46, 1. Valde autem arridet Crevierii coniectura *firmarat*. Certe debebat ita scribere Livius, quum supra (§. 6) dixerit: *Insulam et arcem et alia, quae poterat, quaeque opportuna erant, praesidiis firmarat*, ut vix credibile sit, horrea eaque arcis in modum emunita serius firmata praesidio esse. Etiam verba *inter cetera* plusquamperfectum videntur postulare.

emunitus) i. e. magnopere munitus. Cf. ad XXI, 7, 7. 12
praesidio — attributa erat) Explicant fere: destinata erat ad praesidium eius loci. Conf. V, 19 extr. *senae horrae operi attributae sunt*. Nisi tamen *praesidium* dicuntur milites iam, antequam haec fierent, ad horrea collocati i. e. mercenarii (quales postea saepe commemorantur, v. c. c. 32, 7, ubi item opponuntur iuventuti popularium), quibus tum attributa est iuventus ea, de qua h. l. Livius dicit. Eo videtur ducere, quod Livius dixit: *locus — capitur ab iuventute*.

- 1 **XXII.** Luce prima populus omnis, armatus inermisque, in Achradinam ad curiam convenit. Ibi pro Concordiae ara, quae in eo sita loco erat, ex principibus unus nomine Polyaenus concionem et liberam et moderatam habuit:
- 2 *Servitudinis indignitatisque homines expertos, adversus*

XXII.

- 1 *armatus inermisque*) Haec verba per appositionem referuntur ad *populum omnem*; quare commatis distinximus. Pariter distinguendum XXXVII, 6 post in. *oppidani — in arcem, quam inexpugnabilem habent, omnes, armati atque inermes, concessere.*

pro Concordiae ara) i. e. in prima parte arae (*vorn auf*). V. infra §. 13 *Ibi in aram Concordiae, ex qua pridie Polyaenus concionatus erat, descendit; XXVI, 41 post in. ut pro ripa Iberi stantes arceamus transitu hostes; Tac. Ann. II, 13 postquam crebras pro munimentis cohortes — sensere; Hist. III, 31 velamenta et infulas pro muris ostentant. Cf. supra ad XXIII, 29, 4.*

- 2 *Servitudinis*) Haec vox, quam omnium prope optimorumque codd. consensus tuetur, praeter hunc locum apud veteres scriptores non legitur, nisi quod apud Festum est: *eritudo ut servitudo* et apud Livium XXXIX, 37 post in. unus cod. eandem praebet. Neque mutandam eam, quae sententia est Ottonis, scribendumque *servitutes indignitatesque* censuerim. Nam quum plurima habeat Livius *ἑπαξ εἰρημέναι* (cf. supra ad c. 16, 3), cur hoc potissimum, memoratum insuper etiam a Festo, expellamus ponamusque pro eo *servitutes*, quae forma numeri plur. ne ipsa quidem apud Livium aliosque bonos scriptores usquam legitur? Magis dubia altera quaestio videtur haec, num genitivus retinendus sit. Nam alibi Livius *experto*, ubi eam, quam h. l. vim habet, semper adiunxit accusativum; nec apud alios scriptores genitivum reperias, quum quod apud Virgilium (Aen. X, 173) et Tacitum (Hist. IV, 76) legitur, *expertus belli* aliam admittat explicationem. V. Weiss. §. 268; Ramsh. p. 448 extr. n.; Z. §. 400; Sch. p. 461. Accedit, quod paene nulla est mutatio, si scribas: *servitudines indignitatesque*. Pluralem autem *servitudines* (nam *indignitates* Livius aliique saepius dixerunt v. ad Liv. XXI, 44, 4) defendas analogia aliorum substantivorum in *tudo* exeuntium, quorum creber usus numeri plur. est. Ita Livius ipse non semel habet *alitudines* (v. ad XXI, 30, 6); Cicero autem saepe ponit *turpitudines* v. c. de iav. II, 11, 37 etc.; *aegritudines* v. c. Tusc. III, 19 extr. etc.; multis locis *sollicitudines*; *amplitudines* v. c. Fin. IV, 7, 18 etc.; *magnitudines* v. c. de orat. III, 33 in. etc.; *consuetudines* v. c. Mil. 8, 21 etc.; *similitudines* v. Acad. II, 17, 54 etc.; *dissimilitudines* Fat. 4 extr. etc. et quae alia huius generis non pauca apud eum leguntur. Quae si consideres, possis etiam suspicari, in ponendo n. plur. causam adhibendae insolentioris formae Livio

notum malum irritatos esse; discordia civilis quas importet clades, audisse magis a patribus Syracusanos, quam ipsos vidisse. Arma quod impigre ceperint, laudare; magis laudaturum, si non utantur, nisi ultima necessitate coacti. In praesentia legatos ad Andranodorum mitti placere, qui denuntient, ut in potestate senatus ac populi sit, portas Insulae aperiat, reddat praesidium. Si tutelam alieni regni suum regnum velit facere, eundem se censere, multo acrius ab Andranodoro quam ab Hieronymo repeti libertatem. Ab hac

fuisse. Sed haec omnia quanquam ita se habent, tamen res nondum videtur certa esse, quum et alibi rarissimis structuris Livius usus sit (cf. supra ad c. 15, 7; infra ad c. 25, 9), et quae in *experto* est vis, genitivum non respuat. V. Sch. p. 397; Z. §. 437; Weiss. §. 234. n. Quare vulgatam scripturam retinimus.

indignitatisque) i. e. iniuriarum. Cf. de huius vocis vi ad XXI, 44, 4.

adv. notum malum) Opponitur notum malum ignoto i. e. cladibus, quas importet discordia civilis. Est igitur sententia haec: Irritados eos esse adversus notum malum servitutis indignitatisque, sed instare ignotum atque grave malum ex discordia civili. Itaque cavendum ab hoc esse.

denuntient) Denuntiare saepe est minaciter aliquid dicentium (*bedeuten*).

portas I. aperiat) Vulgo: *portae Insulae pateant*. Sed codd. tantum non omnes habent: *portas I. p.*, optimus autem: *portas I. apeat*, quod, ut primus vidit Gronovius, natum videtur ex *aperiat*. Hoc igitur cum Bekkero recipiendum putavimus. Strothius aliique dederunt: *portas I. patefaciat*.

reddat praesidium) i. e. milites praesidiarios. Nam locum militibus firmatum intelligere (cf. ad XXI, 57, 8), quod Crevierius fecit, minus probabile est, quod ita eadem fit sententia, quae est in verbis: *portas Insulae aperiat*.

alieni regni) Intelligitur regnum Hieronymi, cuius tutor fuerat Andranodorus.

eundem se c.) „i. e. se, qui ante censuerit, armis non utendum esse, eundem i. e. ipsum quoque, censere etc.“ Raschig. V. XXVI, 41 med. *Quid igitur minus conveniat, milites, quam — vos hic — sustinuisse labantem fortunam populi Rom.; nunc eosdem — animis deficere?* XXVII, 18 sub fin.; XXXI, 29 post in.

repeti libertatem) Eadem structura *censendi* Livius aliis locis usus est. V. II, 5 in. *quae reddi ante censuerant*; XXI, 20, 4 *censere — ipsos id avertere in se*; XXVI, 32 in.

concione legati missi sunt. Senatus inde haberi coeptus est, quod sicut, regnante Hierone, manserat publicum consilium, ita post mortem eius ante eam diem nulla de re neque convocati neque consulti fuerant. Ut ventum ad Andranodorum est, ipsum quidem movebat et civium consensus et quum aliae occupatae urbis partes, tum pars Insulae vel munitissima prodita atque alienata; sed evocatum eum ab legatis Damarata uxor, filia Hieronis, inflata adhuc regis animis ac muliebri spiritu, admonet saepe usurpatae

quum — magna pars senatus — cum tyrannis bellum gerendum fuisse censerent, — et urbem recipi, non capi, et receptam legibus antiquis et libertate stabiliri, non fessam miseranda servitute bello affligi; XLII, 33 post med. quod veteres centuriones quam plurimum ad id bellum scribi censuisset; XLIII, 5 extr.; XLV, 44 sub fin. Cf. supra ad XXIII, 38, 7. Repetere proprie esse iure aliquid postulantium diximus ad XXI, 3, 4.

6 *Ab hac concione) V. supra ad XXIII, 6, 1. publicum consilium) V. ad XXIII, 22, 2. convocati — fuerant) V. ad XXIII, 14, 8 et supra ad c. 2, 8.*

7 *vel munitissima) Codd. omnes: velut munitissima. Veram scripturam restituit Gronovius. Nam ut natum videtur ex repetita prima sequentis vocis litera. Alii, auctore Kreysigio, transposita voce velut, dant: tum pars Insulae munitissima velut prodita atque alienata. Sed ut recte velut proditum Livius dixit XXXIII, 1 extr. et XXXVIII, 6 extr., ita h. l. non potuit velut proditum atque alienatum dici, quod vere proditum atque alienatum erat. Itaque etiam infra c. 25, 4 Andranodorus dicitur proditus ab eis, qui in Insula erant. Maximam autem distinctionem, quam alii posuerunt post alienata, sustulimus. Nam haec cum sequentibus in unum verborum circuitum coniungi se voluisse, Livius ostendit praemissa particula quidem.*

8 *evocatum ab l.) i. e. vocatum ex eo loco, ubi cum legati erat, sive sevocatum, ut ipsa secreto cum eo colloqueretur. Neque semper verbo evocandi adicitur mentio loci, unde aliquis accessitur, qui tamen et ipse hic significatur verbis: ab legatis. Pariter evocare ad colloquium Livius dixit supra XXIII, 43, 9 et hoc libro c. 1, 5; IV, 10 in.*

regis animis) i. e. regio fastu. Nam ita frequenter animos poni, ostendimus ad XXII, 26, 1.

s. usurpatae Dionysii t. vocis) Dukerus scribendum coniecit: Dionysio tyranno, ut non alios, sed Dionysium ipsum hoc saepe in ore habuisse mulier dicat. Comparat II, 40 extr. hanc saepe eum (Coriolanum) exacta aetate usurpasse

Dionysii tyranni vocis, qua, *pedibus tractum, non insi-* 9
dentem equo, relinquere tyrannidem dixerit debere. Fa-
cile esse momento, quo quis velit, cedere possessione
magnae fortunae: facere et parare eam difficile atque
arduum esse. Spatium sumeret ad consultandum ab le- 10
gatis. Eo uteretur ad arcessendos ex Leontinis mili-
tes: quibus si pecuniam regiam pollicitus esset, omnia
in potestate eius futura. Haec muliebria consilia Andra- 11

vocem. De dativo verbis passivis addito v. supra ad XXIII, 43, 6. Sed in re incerta codicum videtur fide standum esse. Itaque ipsum Andranodorum aut alios, non Dionysium, saepe usos ea voce dici crediderim. Cf. autem Strothii annotatio: „Si originem quaeras, non Dionysius auctor huius sententiae est, sed Philistus historicus, Dionysii necessarius. Sic enim Diodorus lib. XIV, cap. 8 rem narrat; quum Dionysius maxima Syracusanorum seditione oppressus atque inops consilii amicos consulisset, atque Polyxenus dixisset: *δεῖν λαβόντα τὸν ὀξύτατον ἵππον εἰς τὴν τῶν Καρχηδονίων ἐπιπράτειαν ἀφιπεῦσαι*, Philistum respondisse: *προσῄκειν οὐκ ἔφ' ἵππου θείοντος ἐκπηδᾶν ἐκ τῆς τυραννίδος, ἀλλὰ τοῦ σκέλους ἐλχόμενον προσπίπτειν.* Quod consilium secutus est Dionysius. — Sententia est, non praecipitandam tantam rem, neque regnum temere, nec nisi ultima necessitate cogente relinquendum.“ Plutarchus tamen (Dio p. 974), ipsum Philistum negasse, se auctorem eius vocis fuisse prodidit.

relinquere t. debere) Deest pronomen indefinitum. 9
 Cf. Ramsh. p. 635; Weiss. §. 162; Z. §. 608.

momento) Genitivum tempus significantem a Livio huic voci saepe non addi, ostendimus ad XXI, 14, 3.

difficile atque arduum) De discrimine harum vocum disputat Doederlinius Syn. II, p. 105 ostendens, *difficile* relative poni i. e. quatenus aliquis cogitetur cum impedimentis conflictans, *arduo* absolute exprimi quod grave sit ad effectum. Hoc autem maioris ponderis esse, ita ut nonnunquam etiam quod fieri non possit, significet.

Spatium sumeret) Hoc ex Jacobi Gronovii coniectura 10
 recepimus: Ceteri editores praeter Boettcherum praetulerunt: *Paullum sumeret spatii ad c.* Sed *spatii* a multis atque duobus optimis codd. abest. Et hi quidem praebent: *esses paulum.* Itaque recte videtur suspicatus esse Iac. Gronovius ex *esse spatium* ortum esse *essaullum.*

ad consultandum) Consultare pariter atque consulere (v. supra ad XXIII, 20, 9) non raro absolute dicitur, praesertim in gerundio. V. IX, 9 post med. *dum senes ab domo ad consultandum arcessunt*; infra c. 38, 4 *Noctem unam aegre ad consultandum sumsi*; XXX, 16 extr.

- nodus neque tota aspernatus est neque extemplo accepit, tutiorem ad opes affectandas ratus esse viam, si in praesentia tempore cessisset. Itaque legatos renuntiare iussit, futurum se in senatus ac populi potestate. Postero die luce prima, patefactis Insulae portis, in forum Achradinæ venit. Ibi in aram Concordiæ, ex qua pridie Polyænus concionatus erat, escendit, orationemque eam orsus est, qua primum cunctationis suæ veniam petivit. *Se enim clausas habuisse portas, non separantem suas res a publicis, sed strictis semel gladiis timentem, qui finis caedibus esset futurus: utrum, quod satis libertati foret, contenti nece tyranni essent, an, quicumque aut propinquitate aut affinitate aut aliquibus ministeriis regiam contigissent, alienae culpae rei trucidarentur.*
- 15 *Postquam animadvertit, eos, qui liberassent patriam,*

- 13 *cunctationis suae veniam p.)* Bauerus quaerit, nonne praeferendum sit *cunctationi*. Utroque modo Livius et dicere potuit et dixit, ut genitivum posuit VII, 20 in. *ad petendam erroris veniam*; XXXVIII, 13 extr. *veniam erroris petebant*; dativum III, 12 extr. *veniam errori atque adolescentiae petendo*; XL, 15 post med. Genitivus aptus est ex solo vocabulo *veniae*, dativus ex tota locutione *veniam petere*, ita ut non homini, i. e. Andranodoro, veniam petendo consuli dicatur, sed ipsi cunctationi, ea ne damnetur. Cf. supra ad c. 15, 3. De perfecto cf. quae dicta sunt ad XXIII, 44, 5.
- 14 *clausas habuisse)* i. e. clausas tenuisse. Plura eiusmodi v. ad XXII, 23, 2.
- timentem, qui f. — utrum etc.)* *Timere* h. l. significat cum timore cogitare. Inde patet, quomodo ea, quae sequuntur, verba referri possint ad vocem timendi.
- aliquibus)* Cod. optimus: *aliquis*. Quare Boettcherus recepit: *aliqueis*. Eandem formam dativi (*aliquis*) etiam XXVI, 49, 6 nonnulli ex optimis codd. habent. Nondum tamen, num veteres ita dixerint, satis videtur exploratum.
- 15 *Postquam animadvertit)* Nonnulli editores ex Gronovii coniectura scripserunt: *Postquam animadverterit*. Verum enuntiationes secundarias obliquae orationi insertas saepe a Livio ita poni, ut non ad loquentium cogitationem referantur, aliis locis ostendimus. Exempla v. ad XXI, 3, 3; cf. et ad XXIII, 44, 1. Valet hoc imprimis, ubi una notio, quae menti scriptoris observabatur, pluribus verbis expressa est. Ita h. l. *postquam animadvertit* non multum differt a locutionibus au-

servare etiam liberatam velle, atque undique consuli in medium, non dubitasse, quin et corpus suum et cetera omnia, quae suae fidei tutelaeque essent, quoniam eum, qui mandasset, suus furor absumpsisset, patriae restitueret. Conversus deinde ad interfectores tyranni, ac nomine appellans Theodotum ac Sosim: *Facinus, inquit, memorabile fecistis. Sed, mihi credite, inchoata vestra gloria, nondum perfecta, est, periculumque ingens manet, nisi paci et concordiae consulitis, ne libera effertur respublica.*

dito sive cognito et quae sunt eiusdem generis. Similiter igitur IX, 25 med. orationi obliquae interpositum: simul ad Lautulas pugnatum audierunt.

liberatam) V. supra ad c. 1, 8.

consuli in medium) Cf. XXVI, 12 in. *quemadmodum nemo privato consilio ad hostem transibat, ita nihil salutare in medium consulebatur;* Curt. VIII, 14 med. *alius iungere aciem, alius dividere: stare quidam, et nonnulli circumvehi terga hostium iuebant: nihil in medium consulebatur;* Tac. Hist. II, 37 *dubitasse exercitus, nun posito certamine vel ipsi in medium consultarent vel senatui permitterent, legere imperatorem.* Eadem sententia dicitur in commune consuli ut Curt. IX, 1 med.

corpus suum) ut Germani: *seine Person.* Plura v. ad XXII, 22, 7.

suus f.) V. ad XXIII, 7, 2.

Facinus — fecistis) V. supra ad XXIII, 19, 18; I, 41 16 post in. *qui alienis manibus pessimum facinus fecere.* Sic et Cicero de fin. II, 29 extr. *vide, ne facinus facias, et saepius Sallustius.*

mihi credite) i. e. profecto, sine dubio. Nam haec vis est locutionis, ubi ea, qua h. l. Livius, positione verborum veteres utuntur. Cf. Z. §. 796; Weiss. §. 490 u. 4. Contra quum alicui persuadere aliquid student, de quo eum suspicantur dubitare posse, praeferunt: *crede mihi*, ut Cic. Verr. IV, 59, 133; Att. XI, 6, 1; V, 10, 1 etc.

inchoata — nondum perfecta) V. supra ad c. 8, 8.

manet) i. e. adhuc est sive superest. V. I, 53-sub fin. *manere his bellum, quod positum simuletur;* V, 27 in. *quod hodie quoque in Graecia manet;* XXXIII, 13 sub fin. *quae (pax) si maneret, captarum tamen urbium illa lex foret.*

effertur resp.) Dissentiunt in hoc loco interpretando vv. dd., alii, ut Ioannes Fridericus et Iacobus Gronovii, Dukerus, Drakenborchius, *efferr* idem esse quod insolentius se gerere statuentes, alii, quorum e numero sunt Sigonius, Cresie-

- 1 **XXIII.** Post hanc orationem claves portarum pecuniae-
 que regiae ante pedes eorum posuit. Atque illo quidem die
 dimissi ex concione laeti circa omnia fana deum supplica-
 verunt cum coniugibus ac liberis; postero die comitia prae-
 2 toribus creandis habita. Creatus in primis Andranodorus,
 ceteri magna ex parte interfectores tyranni. Duos etiam
 3 absentes, Sopatrum ac Dinomenem, fecerunt. Qui, auditis,
 quae Syracusis acta erant, pecuniam regiam, quae in Leon-
 tinis erat, Syracusas devectam, quaestoribus ad id ipsum
 4 creatis tradiderunt. Et ea, quae in Insula erat, Achradinam

rius, Strothius, Heusingerus, ut multis locis, ita hoc quoque sepeliendi vim in eo verbo rati inesse. Et haec quidem interpretatio nihil dubitamus quin vera sit. Nam alteram si accurate spectes, primum videbis, in *effere*ndo, quod per se nihil aliud est nisi in altum ferre, minorem vim esse, quam ut post verba: *periculum ingens manet*, recte potuerit poni; deinde inter bella et discordiam non tam metuendum erat, ne nimis extollerentur civium animi, quam ne distracta in partes respublica interiret. Denique vereor, ne, illud si Livius diceret, civitatem positurus fuerit pro republica. Eadem igitur hic metaphora usus est atque XXVIII, 28 extr., ubi Scipionem facit dicentem: *Meo unius funere elata populi Romani esset respublica?* XXXI, 29 sub fin., ubi Macedones: *Capua quidem, sepulcrum ac monumentum Campani populi, elato atque extorri eiecto ipso populo, superest.*

XXIII.

- 1 *Atque — quidem*) Haud. Tursell. I, p. 502: „Transit (per *atque — quidem*) oratio ad rem per singulas partes accuratius definiendam.“ V. supra ad c. I, II; XXVII, 18 in. *laeti*) Drakenborchius, Crevierius, Kreyssigius, alii, hanc vocem coniungunt cum *dimissi*. Malim equidem Livii sententiam hanc esse: postquam dimissi ex concione sunt, laeti — supplicaverunt, ut ratio supplicandi, quod ex sollicitudine animi aequae ac laetitia oriri potest, ostendatur.
praetoribus creandis) V. Z. §. 665; Weiss. §. 305. 3. Optimi codd. suppeditant: *praetorum*, unde Salmasius scribendum coniecit: *comitia praetorum creandi*. V. de ea structura Z. §. 661; Sch. p. 564; Weiss. §. 327 n. 3. Haec autem structura quam apud Livium nullo alio loco legatur, recte videtur Drakenborchius suspicatus esse, quum per compendium scriptum foret: *comitia pr. creandis*, in efferendo compendio librior errasse.
 4 *in Insula erat, Achradinam tr.*) Vulgo: *in Insula erat et Achradina, tradita est*, sed altera lectio, quam

tradita est, murique ea pars, quae ab cetera urbe nimis firmo munimento intersaepebat Insulam, consensu omnium deiecta est. Secutae et ceterae res hanc inclinationem animorum ad libertatem.

Hippocrates atque Epicydes, audita morte tyranni, 5 quam Hippocrates etiam nuntio interfecto celare voluerat, deserti a militibus, quia id tutissimum ex praesentibus videbatur, Syracusas rediere. Ubi ne suspecti obversarentur, 6 tanquam novandi res aliquam occasionem quaerentes, praetores primum, dein per eos senatum adeunt. *Ab Hanni- 7 bale sese missos praedicant ad Hieronymum tanquam*

optimi codd. tuentur, rei maxime convenit. Nam quum in Insula regia esset, ibi potissimum pecuniam regiam repositam fuisse, per se patet. Ea igitur expetita est, ut in Achradina sub custodia populi et quaestorum deponeretur. Nec est, quod in *tradendo*, in quo inest notio motus, accusativum *Achradinam* recte additum, dubites. Cf. et sequentia verba: *murique* etc., quae et ipsa rem continent, qua cautum est, ne quid Insula praecipuum haberet. De grammatica ratione si quaeras, Livius saepius Achradinam non in modum urbium omissa praepositione ponit. Itaque in *Achradina* dixit XXV, 31 in.; in *Achradinam* supra c. 21, 7 et §. 12; 22, 1; 32, 7; XXV, 24 med.; ibid. Contra praeter hunc locum duobus tantum locis accusativus sine praepositione positus est: XXV, 24 extr. et ibid. 30 med.

ex praesentibus) i. e. quo in statu tum res erant, 5 quum ipsi deserti a militibus suis essent, nec ullo praesidio possent defendi nisi magistratum Syracusanorum. Laudat Strotius Tac. Ann. II, 80 *Nec Piso, quanquam coepta secus cadebant, omisit tutissima e praesentibus*. Praeterea cf. supra ad c. 21, 4.

obversarentur) „i. e. ne illic obversando et oculis 6 hominum se ingerendo suspecti fierent. Sequenti cap. §. 2 *dum regis stipendiis pastus obversaretur miles*; XXXI, 11 post in. *magnam partem eorum palam Carthagini obversari*; XXXV, 15 sub fin. *legatusque Romanus, ne alieno tempore incommodus obversaretur, Pergamum concessit*.“ Gronov. XL, 7 in. *quum incautior obversaretur*. Plerique omnes libri perperam habent *observarentur*.

per eos) V. supra ad XXIII, 20, 8.

praedicant) *Praedicare* est clara voce atque cum confidentia quadam dicentium. Eodem spectant breviores et abruptae, quae sequuntur, sententiae. Verbum *praedicandi* similiter Livius posuit XXXVIII, 42 med. *Huic senatusconsulto Lepidus consul intercedebat, indignum esse praedicans, con-*

- amicum ac socium. Paruisse imperio eius, cuius imperator suus voluerit. Velle ad Hannibalem redire. Ceterum, quum iter tutum non sit, vagantibus passim per totam Siciliam Romanis armis, petere, ut praesidii dent aliquod, quo Locros in Italiam perducantur. Gratiam magnam eos parva opera apud Hannibalem inituros.*
- 9 Facile res impetrata: abire enim duces regioes quum peritos militiae tum egentem atque audaces cupiebant; sed, quod volebant, non, quam maturato opus erat, naviter expediebant. Interim iuvenes militares et assueti militibus nunc apud eos ipsos nunc apud transfugas, quorum maxima pars ex navalibus sociis Romanorum erat, nunc etiam apud infimae plebis homines crimina seruebant in senatum optimatesque: *id moliri clam eos atque struere, ut Syracusae*

sules ambos in valles Ligurum includi. — Ceterum in multis deteriorum codd. haec vox non legitur. Quare Boettcherus eam delendam iudicat.

tanquam amicum) De non repetita post *tanquam* praepositione cf. ad XXII, 8, 3. Est autem discrimen quoddam utriusque locutionis. Nam omissa praepositione hoc dicitur: ab Hannibale se missos esse ad Hieronymum, quem amicum ac socium putaret, addita autem: ab H. se missos ad H. non aliter ac si ad amicum ac socium mitterentur.

cuius imp. suus voluerit) Cf. ad XXIII, 34, 14.

- 8 *Locros in Italiam*) V. supra ad XXIII, 19, 8; infra ad 36, 3.

- 9 *egentes*) unde metuendum erat, ne odio suarum rerum mutari omnia studerent, ut turba atque seditionibus alerentur. De vi, quam habet *idem* cf. supra ad XXIII, 24, 12.

quam m. opus e., naviter exp.) Cf. XXXV, 49 med. *homo non, quam isti sunt, gloriosus.* De omissa voce correlativa cf. ad XXIII, 15, 14.

- 10 *iuvenes militares*) *Iuvenis militaris* seu *vir* seu *homo militaris*, non aliter atque apud Germanos *ein Kriegsmann*, fere in laudem dicitur de eo, qui in re militari multum versatus est. V. II, 56 med.; X, 24 in.; XXX, 15 extr.; XXXV, 26 extr.; XLII, 33 in. Hoc loco Livius Hippocratem et Epicydem tales dixit, ut significaret, aditum ad militum animos facile iis patuisse.

assueti militibus) *Assuetus* alicui quum proprie declararet eum, qui alicui assuevit, interdum retrorsum significat eum, cui quis assuevit seu qui alicui notus est. Cf. supra ad c. 10, 12; cap. insequ. §. 2 et infra c. 30, 12.

- 11 *moliri atque struere*) Haec ita differunt, ut in mo-

per speciem reconciliatae societatis in ditioe Romanorum sint, dein factio et pauci auctores foederis renovati dominantur.

XXIV. His audiendis credendisque opportuna multo maior in dies Syracusas confluebat, nec Epicydi solum spem novandarum rerum, sed Andranodoro etiam, praebebat. Qui, fessus tandem uxoris vocibus, monentis, *Nunc illud esse tempus occupandi res, dum turbata omnia nova atque incondita libertate essent, dum regniis stipendiis pastus obversaretur miles, dum ab Hannibale missi duces assueti militibus iuvare possent incepta*, cum Themisto, cui Gelonis filia nupta, rem consociatam paucos post dies Aristoni cuidam tragico actori, cui et alia arcana committere assuerat, incaute aperit. Huic et genus et fortuna honesta erant; nec ars, quia nihil tale apud Graecos pudori est, ea deformabat. Itaque, fidem potiore[m] ratus, quam patriae debebat, indicium ad praetores defert. Qui, ubi rem haud vanam esse certis indiciis compererunt, consultis senioribus, et auctoritate eorum praesidio ad fores

liendo labor seu virium contentio, in struendo ars spectetur. Cf. supra ad XXIII, 34, 5.

XXIV.

nec Epicydi s.) Nonnulli codd.: *nec Hippocrati et Epicydi*; sed priores duas voces optimi non habent. Scilicet *κατ' ἔξοχὴν* de Epicyde dicitur, quod in Hippocratem quoque cadere nemo non videt. Similiter omissio Epicyde Hippocratem solum memoravit Livius infra c. 35, 4 et 31, 4. Cf. et ad XXI, 52, 6.

incondita libertate) „incomposita, nondum legibus certoque statu civitatis formata ac firmata.“ Gronov.

Gelonis) V. c. 5, 3.

nupta) V. ad c. 3, 2.

fortuna) i. e. res familiaris. Nam eam huius nominis etiam in numero singulari positi vim saepe esse, ostendimus ad XXII, 10, 8.

apud Graecos) Nam apud Romanos, in scenam prodire et populo esse spectaculo, fuit turpitudini.

potiorem ratus) i. e. potiorem ea fide, quam Andranodoro deberet.

ad fores) i. e. curiae, quae statim commemoratur. Ita non raro ad explendum praemissae in enuntiatione secundaria vocis intellectum aliquid ex sequenti enuntiatione primaria repe-

posito, ingressos curiam Themistum atque Andranodorum
 5 interfecerunt; et, quum tumultus ab re in speciem atrociorē,
 causam aliis ignorantibus, ortus esset, silentio tandem facto,
 6 indicem in curiam introduxerunt. Qui quum ordine omnia
 edocuisset, (et) principium coniurationis factum ab Harmo-
 niae Gelonis filiae nuptiis, quibus Themisto iuncta esset;
 7 Afrorum Hispanorumque auxiliares instructos ad caedem
 praetorum principumque aliorum, bonaque eorum praedae
 8 futura interfectoꝝ pronuntiatum; iam mercenariorum ma-
 num assuetam imperiis Andranodori paratam fuisse ad In-
 sulam rursus occupandam; singula deinde, quae per quos-
 que agerentur, totamque viris armisque instructam coniura-
 tionem ante oculos posuisset; senatui quidem tam iure caesi
 9 quam Hieronymus videbantur, ante curiam variae atque in-
 certae rerum multitudinis clamor erat. Quam ferociter mi-
 nitantem, in vestibulo curiae corpora coniuratorum eo metu
 compresserunt, ut silentes integram plebem in concionem
 10 sequerentur. Sopatro mandatum ab senatu et ab collegis,
 ut verba faceret.

1 XXV. Is, tanquam reos ageret, ab antea acta vita or-

tendum esse, pluribus ostendimus ad XXI, 17, 4; supra ad
 XXIII, 19, 6.

5 *ab re*) De a praepositione causam indicante dictum ad
 XXI, 36, 7. V. et infra ad c. 30, 1.

6 *(et) principium*) Et parum aptum est videturque ex
 praecedentis vocis ultimarum literarum repetitione ortum.

8 *viris armisque*) V. infra ad c. 28, 4.

9 *ante curiam*) Maximam distinctionem ante haec verba
 cum Bekkero delevimus. Cf. supra ad c. 22, 8.

incertae rerum) V. infra c. 31, 5 *Solliciti incertique
 rerum suarum*; IV, 57 in. *incertus sententiae*; IX, 43 in. *in-
 certi rerum omnium*; XXXV, 17 in. *omnium incerti*. V. Sch.
 p. 398; Z. §. 437.

corpora c.) „Intellige proiecta vel exposita.“ Gronov.
ut silentes — sequerentur) V. supra ad c. 3, 15.

integram plebem) „i. e. reliquam, nondum animi motu
 corruptam.“ Stroth. Cf. IX, 46 extr. *Aliud integer populus,
 fautor et cultor bonorum, aliud forensis factio tenebat.*

XXV.

1 *tanquam reos ageret*) *Reum agere aliquem quum*

sus, quaecunque post Hieronis mortem sceleste atque impie facta essent, Andranodorum ac Themistum arguit fecisse. *Quid enim sua sponte fecisse Hieronymum puerum ac vixdum pubescentem facere potuisse? Tutores ac magistros eius sub aliena invidia regnasse. Itaque aut ante Hieronymum aut certe cum Hieronymo perire eos debuisse. At illos, debitos iam morti destinatosque, alia nova scelera post mortem tyranni molitos, palam primo, quum clausis Andranodorus Insulae portis hereditatem regni creverit, quaeque procurator tenuerat, pro domino possederit; proditus deinde ab eis, qui in*

proprie sit ad iudicium adducere, saepe idem valet quod accusare aliquem. V. XLV, 37 med. *Apud concionem togatam et urbanam prius reus agatur; Propert. III, 26, 10 (ed. Lachm.) Communis culpa cur reus unus agor? Tac. Ann. III, 13 utque reus agi posset, acie victum.*

fecisse) Hanc vocem insiticiam indicat Gronovius, cui assentiuntur Crevierius, Heusingerus, Bekkerus. Videtur sane ea omissa melius procedere oratio, sed ferri quum possit vulgata lectio, contra omnes codd. mutandam eam non putamus. Addit ac quod plus est, ut significet: *ja, oder vielmehr*. V. ad XXI, 53, 4. Negat, sua sponte fecisse quicquam Hieronymum puerum atque etiam, qua aetatis imbecillitate fuerit, ne potuisse quidem facere.

sub aliena invidia) i. e. ita ut alterius, Hieronymi, invidia esset. Est eadem loquendi ratio atque in formula: *sub his conditionibus*, de qua v. ad XXI, 12, 4

aut ante H. aut c. cum H.) Cf. infra ad c. 39, 1.

debuisse) V. infra ad §. 7.

hereditatem r. creverit) „Cernere hereditatem est proprie deliberare de hereditate, utrum eam velimus adire necne: deinde significat id, quod hanc deliberationem fere sequitur, adire hereditatem.“ Ernesti (cl. Cicer.). Cf. XL, 8 extr. ubi Philippus Macedo filiis, *vivo et spirante me*, inquit, *hereditatem meam ambo et spe et cupiditate improba crevistis*.

pro d. possederit) i. e. velut dominus esset. Plura v. ad XXI, 3, 4 et de verbo infra ad c. 45, 12.

proditus deinde — conatus sit) Animadvertite attractionem huius enuntiationis, quae, si verum quaeris, subiungi prioris enuntiationi structuræ non potuit, quum non et ipsa ad verba *palam primo* referatur, sed potius quod contrarium iis est habeat. Legitimam structuram, a qua declinavit, si sequeretur Livius, dicendum erat: *clam deinde, quum proditus Andranodorus etc.*, sed quod clam hoc factum esse, ex sequentibus elucet, deinde, quod etiam hic, missa ceterorum tu-

- Insula erant, circumsessus ab universa civitate, quae Achradinam tenuerit, nequicquam palam atque aperte*
- 5 *petitum regnum clam et dolo affectare conatus sit et ne beneficio quidem atque honore potuerit vinci, quum inter liberatores patriae insidiator ipse libertatis creatus*
- 6 *esset praetor. Sed animos eis regios coniuges regias fecisse, alteri Hieronis, alteri Gelonis, filias nuptas.*
- 7 *Sub hanc vocem ex omnibus partibus concionis clamor oritur, nullam earum vivere debere, nec quemquam superesse*
- 8 *tyrannorum stirpis. Haec natura multitudinis est: aut servit humiliter aut superbe dominatur; libertatem, quae media*

torum mentione, de eodem homine potissimum perguit dicere, de quo in praecedenti enuntiatione memoravit, denique quod structura quoque manet eadem incipiens a *quum*, ad illam, quam diximus, attractionem devenit. Hac enim effecit, ut ingrattam et coniunctionis eiusdem et nominis proprii repetitionem vitaret. *palam atque aperte*) inspectantibus omnibus atque ommissa dissimulatione. Ceterum quum ei, quod apertum est, proprie opponatur occultum, Livius pro eo dolum posuit, quod dolo oculere rem Andranodorus studuit, idque verbum aptius est ad invidiam movendam.

- 5 *beneficio atque honore*) Est hendiadys. V. ad XXI, 63, 1.

vinci) Cf. supra ad XXIII, 8, 7; Curt. VI, 8 *etiam ipse vel poenitentia vel beneficio tuo victus quiescere volet*; Sall. Iug. 9, 3 *flexit animum suum et Iugurtham beneficiis vincere aggressus est*. Aliter Liv. I, 17 extr. *Adeo id gratum plebi fuit, ut, ne victi beneficio viderentur, id modo sciscerent iuberentque, ut senatus decerneret, qui Romae regnaret.*

quum — cr. esset praetor) Attende vim, quae est in collocatione verborum.

- 7 *vivere*) *Vivere* est nonnunquam in vita remanere (*am Leben bleiben*). Ita Livius dixit XL, 49 extr. *quaesivit ab eo, ne sibi liceret ac suis vivere, quum praetor victurum respondisset, quaesivit iterum etc.*; XLII, 16 in. *victurum exigua ac prope nulla spes erat*; II, 8 post med. *periculosum esse, in tot humanis erroribus sola innocentia vivere*. Cf. supra ad XXIII, 22, 10.

debere) Hoc nonnullis locis idem fere declarat quod aequum esse. Cf. infra c. 37, 6 *Urben arcemque suae potestatis aiunt debere esse*; III, 46 extr. *Improbum consilium serum, ut debuit, fuit.*

- 8 *Haec n.*) Fortasse: *ea i. e. talis*. Nam optimus cod. habet *à natura*.

est, nec spernere modice nec habere sciunt. Et non ferme 9
desunt irarum indulgentes ministri, qui avidos atque intemperantes suppliciorum animos ad sanguinem et caedes irri-

spernere modice) Hanc scripturam editores post Gronovium probarunt fere omnes, ad eamque explicandam Gronovius haec attulit: „Libertatem *spernunt modice*, qui sic sunt obnoxii, ut non verniliter adulentur neque omnem libertatem amittant: qui aliquid etiam in serviendo libertatis retinent, admittunt, audent neque se deprimunt in extremum servitutis; *immodice*, qui serviunt humiliter et abiciunt se.“ Itaque in hac scriptura sicut *habere modice libertatem* contrarium est verbis: *superbe dominatur*; ita *spernere modice* verbis *servit humiliter*. Obstat tamen, quod codd. optimi non habent *spernere*, sed pro eo *stupere*. Itaque aliud quid scriptum a Livio videtur. Neque vero placet, quod Boettcherus coniecit, *usurpare*; minus enim id differt ab *habendo*, quam ut Livius dicere potuerit: *nec usurpare modice nec habere*. Proxime ad optimorum librorum scripturam accedit, quod unus ex deterioribus praebet: *cupere*, quod si probes, haec fuerit Livii sententia: Quum homines deceat, non servire humiliter aut superbe dominari, sed potius libertatem, quae media est inter servitutum et dominationem, aut modice cupere aut modice habere, longe aliter agit multitudo: nam aut omnino non cupit libertatem aut ita cupit vel habet, ut eius cupiditate aut possessione ad saevitiam et insolentiam abripiatur. De structura *habere sciunt* plura diximus ad XXII, 51, 4.

Et non ferme) De vi, quam habet et cf. supra ad 9
XXIII, 13, 11. Itaque non refertur tantummodo ad *ferme*.

irarum ind. ministri) Genitivus aptus est ex substantivo, non ex participio. Hoc enim dicit: Non ferme desunt, qui, qua sunt indulgentia in multitudinem, eius cupiditate adiuvent.

suppliciorum) Vulgata lectio est: *plebeiorum*, sed ea nec prorsus apta videtur, quum Livium de universa multitudine nomen plebeiorum, quod in singulis fere ponit, usurpasse credibile non sit, et parum a codd. praesidii habet. Nam optimus quisque liber manu scriptus pro ea habet: *publiciorum*, alii *publicanorum*, tres, e quibus unus, qui saepius bonas scripturas servavit, *suppliciorum*. Atque haec scriptio probata etiam Crevierio nescio an vera sit. Nam et proxime accedit ad optimos libros et sententiam habet a re nihil abhorrentem, quum ministri illi dicantur multitudinis animos in expetendis poenis per se nimios ad caedes irritare. Obstat quidem videtur, quod *intemperans* non alio loco genitivum adiunctum habet, sed quum pro adiectivo possit haberi relativo, et aliis quoque adiectivis, quae alibi aut rarissime aut nusquam genitivus sequitur, Livius genitivum subiunxerit (cf. supra ad c. 9, 10; 22, 2; ad XXI, 33, 4; VI, 34 med. *moris eius insueta*; XXVIII, 17 in. *inex-*

10 tent. Sicut tum extemplo praetores rogationem promulgarunt, acceptaque paene prius quam promulgata est, ut omnes
 11 regiae stirpis interficerentur. Missique a praetoribus Damaratam Hieronis et Harmoniam Gelonis filias, coniuges Andranodori et Themisti, interfecerunt.

1 XXVI. Heraclea erat filia Hieronis, uxor Zoippi, qui, legatus ab Hieronymo ad regem Ptolemaeum missus, voluntarium consciverat exsilium. Ea quum ad se quoque venire

plebilis virtutis; XXVI, 39 post in. improvidus futuri certaminis etc.), et hic praecedat avidos, quod et ipsam huac casum postulat, non tantum momentum in ea re videtur esse, ut ideo suppliciorum reiiciendum sit. Boettcherus, publiciorum probans, Publicios putat ex vulgatissimo gentium plebeiarum nomine in vile universae multitudinis nomen abisse, qualia nunc Jan Hagel, John Bull. Sed hoc ita temere vix quisquam crediderit.

10 Sicut) Ponitur hoc nunquam in exemplis afferendis. Cf. Liv. XLIV, 41 extr. Sicut tum adversus catervatim incursum Romanos, et interrupta multifariam acie, obviam ire cogebantur; Nep. Dat. 9, 2 quas (iusidias) ille plerasque vitavit. Sicut, quum nuntiatum esset, quosdam sibi insidiari etc. Pelop. 4, 3 Omnibus praeterea periculis affuit. Sicut Spartam quum oppugnavit, alterum tenuit cornu; Attic. 4, 4.

acceptaque) Iac. Perizonius scribendum coniecit: accepta quae. Sed interdum quae sententia poterat ope pronomini relativi reliquae orationi interponi, ita per quae adiungitur enuntiationi primariae, ut ipsa pars eius fiat. Scilicet ut enuntiationes relativae, ita quae per quae adiunguntur, ad exsequenda priora possunt valere. V. ad XXIII, II, 3. Et hoc loco Livius quae videtur praetulisse, ut haec quoque verba, quum et ipsa firmare possint prius (§.9) dicta, referrentur ad sicut i. e. pro exemplo essent. Nam et non defuere ministri, quales dixit, et irritata est avida suppliciorum multitudo ad caedes. Adde ad XXIII, 8, 4.

omnes regiae stirpis) Haec scriptura quum optimorum codd. auctoritate nitatur, tamen editores ex deterioribus receperunt: ut omnis regia stirps interficeretur. Sed nihil est, quod ab optimis libris discedatur, quum iisdem verbis Livius XLV, 43 ante med. dixerit: regem regiaeque omnes stirpis ceperat; adde etiam II, 2 extr. ut omnes Tarquiniae gentis exules essent; IX, 42 extr. omnes Hernici nominis populo Rom. bellum indixerunt. Nam omnes regiae stirpis idem significat quod omnes, qui regiae stirpis essent.

11 Missique a pr.) Missi, quanquam additum a, pro substantivo dictum. Plura eius generis collegimus ad XXI, 5, 7.

XXVI.

2 ad se quoque venire) Codd. omnes: venire, quod, quum

praescisset, in sacrarium ad penates confugit cum duabus filiabus virginibus, resolutis crinibus miserabilique alio habitu; et ad ea addidit preces, nunc per memoriam Hieronis 3 patris, Gelonisque fratris, *ne se innoxiam invidia Hieronymi conflagrare sinerent. Nihil se ex regno illius 4 praeter exsilium viri habere; neque fortunam suam eandem vivo Hieronymo fuisse quam sororis, neque interfecto eo causam eandem esse. Quid? quod, si Andra- 5 nodoro consilia processissent, illa cum viro fuerit regnatura, sibi cum ceteris serviendum. Si quis Zoippo nun-* 6

omissio pronomini *eos* h. l. durior videatur, correxit Gronovius. Sic et infra c. 34, 3 optimi codd. pro *adiri* habent *adire*. Cf. II, 6 sub fin. *Sensit in se iri Brutus; XXVIII, 7 extr. veriti, ne ad se iretur.*

in sacrarium) „Sacra non modo in sacris aedibus, verum in profanis etiam esse poterant, loca quaedam consecrata, vel ubi sacrae res custodirentur, vel ubi sacra gentilicia fierent.“ Manut. (ad Cic. ep. ad fam. XIII, 2).

miserabilique) Post hoc verbum quum quattuor vel quinque literarum vacuum spatium in optimo cod. sit, vide, nonne Livius scripserit: *miserabilique omni alio habitu.*

ad ea) Refertur *ea* ad resolutos crines miserabilemque alium habitum.

nunc per m. H.) Haec coniungenda esse cum verbis: 3 „*addidit preces*“, non ipsi orationi Heracleae inserenda, recte Buettnerus monuit. Quum autem desideretur alterum *nunc*, ἀναζόλουθον esse orationem apparet. Nam quum Livii menti obversaretur, eam *nunc* pro se suisque, *nunc*, omni sui mentione omissa, pro solis filiabus preces fecisse, factum est commemoratione innocentiae Heracleae (*ne se innoxiam* etc.), ut, quod res postulare, pluribus probantem faciens eam, innoxiam se esse, vimque earum precum nullam fuisse ostendens, longius abiret ab instituto sermone multisque interiectis novum deprecandi pro filiabus exordium sumeret (§, 11). Alii Livio obversatum esse statuunt: *nunc* per memoriam Hieronis patris, *nunc* per Gelonis fratris; sed oblito praeceuntis *nunc* excidisse alteram scripturam. Neque tamen talem, tam paucis interiectis verbis, oblivionem Livii fuisse, credibile est. Boettcherus suspicatur, ante *ne* excidisse *ne* i. e. *nunc*.

invidia H. conflagrare) Quam frequenter Latini hoc dicendi genere utantur, ostendimus ad XXII, 35, 3.

fuerit regnatura — serviendum) De hac structura 5 cf. Weiss. §. 409 n.; Z. §. 497 etc.; praeterea ad XXI, 33, 9 et ibid. ad 34, 7.

Si quis Z. nuntiet) Sententia est haec: Nam suum 6

tiet, interfectum Hieronymum ac liberatas Syracusas, cui dubium esse, quin extemplo conscensurus sit navim
 7 *atque in patriam rediturus? Quantum spes hominum falli! In liberata patria coniugem eius ac liberos de*
 8 *vita dimicare, quid obstantes libertati aut legibus? Quod ab se cuiquam periculum, a sola ac prope vidua, et puellis, in orbitate degentibus, esse? At enim periculi*

virum tantum abesse, ut ullius culpa aut Hieronymi aut Andraodori affinis sit, ut, si quis ei nuntiet etc. Sed, ut in magno animi affectu, abrupte et dissolute mulier loquitur.

cui dubium esse) Multi codd.: *quid dubium esse, unus ex praestantissimis (Flor.) a. m. pr. qui dubium esse. Itaque Boettherus recepit: qui dubium esse. Cf. Z. §. 133 n.; Weiss. §. 143 d.; Liv. II, 4 med.; XXIX, 20 in. Sed quum frequentissimus fuerit error scribarum pro cui ponentium qui vel contra, vulgataque potius lectio Latinorum Liviique consuetudini conveniat, quod ostendit XXXVI, 7 in. cui dubium est; XXXVII, 15 in. cui dubium esse; ad hoc formulae: haud cuiquam in dubio est; quis dubitat aliaque similes (cf. Liv. II, 3 in.; V, 3 in.; ibid. 5, in.; VIII, 4 med.; XXXI, 7 in. etc.) relinquendam eam non putamus.*

7 *Quantum — falli!*) i. e. sed quod sperari possit, fore, ut in liberata patria felicior vivat, vanum atque irritum futurum. Nam etc. *Falli* legendum esse vidit Gronovius; nam codd. praebent *fallit*. Sed quanquam non rarus est transitus ab oratione obliqua ad rectam (v. ad XXIII, 45, 7), tamen in uno verbo, quum cetera omnia uno tenore fluant, eum ferendum esse, Strobthius recte videtur negavisse. Alia res est XXXVIII, 59 in., quod exemplum afferre quis possit, quod ibi or. obliquae interponuntur verba: *Nam quid de finibus regni dicam?* Accedit quod *t* sequente *i* librariorum facili errore poni potuit. De structura v. ad XXIII, 10, 3.

de vita dimicare) i. e. vitae discrimen adire. V. III, 44 extr. *iniquum esse absentem de liberis dimicare*; Nep. Timoth. 4, 3 *ut mallet, se capitis periculum adire quam Timotheo de fama dimicanti deesse*; Cic. Sext. 1, 1 *eos — moestos, sordidatos, reos, de capite, de fama, de civitate, de fortunis, de liberis dimicantes.*

quid obstantes) Ita vividius dicit pro *nihil obstantes*, nihil tamen mutata structura. Similia v. ad XXI, 30, 6.

8 *a sola*) Praepositionem Gronovius delet. Sed ea addita quae vis maior tribuitur his verbis, quum tanquam inferentia novum aliquid magis separantur a verbis *ab se*, ea vis videtur aptissima esse. *Solam* autem propter viri absentiam se dicit. Eodem spectant verba: *in orbitate degentibus*. De ac cf. ad c. 25, 2.

quidem nihil ab se timeri, invisam tamen stirpem regiam esse. Ablegarent ergo procul ab Syracusis Siciliae et asportari Alexandriam iuberent, ad virum uxorem, ad patrem filias. Aversis auribus animisque, 10 casse ne tempus tereretur, ferrum quosdam expedientes cernebat. Tum, omissis pro se precibus, *puellis ut saltem 11* parcerent, orare institit, *a qua aetate etiam hostes iratos abstinere, ne tyrannos ulciscendo, quae odissent scelera, ipsi imitarentur.* Inter haec abstractam a penetralibus iugulant; in virgines deinde, respersas matris cruore, impetum faciunt. Quae, alienata mente simul luctu metu-

At enim) Ipsa, quae obiici possint, affert, ut refutandi ea copiam habeat. V. de particulis *at enim* ad XXI, 40, 8.

ab Syracusis Siciliaeque) V. ad XXIII, 29, 4. 9

ad v. uxorem, ad p. f.) Est idem ac si dicat: qua ablegatione vobis grata beneficium adeo magnam mihi filiabusque tribueritis.

Aversis auribus etc.) i. e. quum aversae aures animique essent, cernebat quosdam ferrum expedientes, ne incassum tempus tereretur. Dissolute haec posuit Livius ostensurus, Heracleae inter dicendum ea occurrisse voces eius interrumpentia. Offensioni autem est *casse*, quae vox et parum apte a principio enuntiatum posita est et nullo alio aut Livii aut omnino veterum scriptorum loco legitur. Livius ipse in eadem sententia duobus locis II, 49 med. et X, 29 in. posuit *incassum*. Itaque Gronovius scribendum coniecit: *Aversis auribus animisque (nam ne tempus tereretur, ferrum quosdam expedientes cernebat), tum omissis pro se precibus.* Propior vero videtur Rubenii emendatio pro *casse* ponentis *a se* (nam *c* facillime ex praecedenti litera nasci potuit). Hoc si probes Livius dicit: Heraclea quosdam, aversis a se (i. e. ab Heraclea) auribus animisque, ne tempus tereretur, ferrum expedientes cernebat. Minus tamen placet positio verborum *a se*.

ne — imitarentur) Haec quum ita dicat Heraclea, ut 11 puellas solas respiciat, non communiter accipienda videntur, sed verbis: *puellis ut saltem parcerent* subiungenda. Aliter iudicantes nonnulli editores magnam distinctionem posuerunt ante *ne*. Cf. infra ad c. 30, 14.

alienata mente) Unus cod. praefert: *alienatae mente.* 12 Similiter dixit Livius XXV, 39 in. *Hostes simul ignis, clamor, caedes velut alienatas sensibus nec audire nec providere quicquam sinunt.* Sed cf. X, 29 in. *Galli — velut alienata mente, vana incassum iactare tela; XLII, 28 extr. Erat opinio, post censuram minus compotem fuisse sui: vulgo Iunonis Lacinae*

- que, velut captae furore, eo cursu se ex sacrario proripuerunt, ut, si effugium patuisset in publicum, impleturae
 13 urbem tumultu fuerint. Tum quoque haud magno aedium spatio inter medios tot armatos aliquoties integro corpore evaserunt, tenentibusque, quum tot ac tam validae eluctan-
 14 dae manus essent, sese eripuerunt. Tandem, vulneribus confectae, quum omnia replessent sanguine, exanimis corruerunt. Caedemque per se miserabilem miserabiliorem casus fecit, quod paullo post nuntius venit, mutatis repente
 15 ad misericordiam animis, ne interficerentur. Ira deinde ex misericordia orta, quod adeo festinatum ad supplicium neque locus poenitendi aut regressus ab ira relictus esset.
 16 Itaque fremere multitudo et in locum Andranodori ac Themisti (nam ambo praetores fuerant) comitia poscere, quae nequaquam ex sententia praetorum futura essent.

iram ob spoliatum templum alienasse mentem ferebant. Sic et alii non raro.

luctu metuque) Luctus refertur ad matris caedem, metus ad discrimen ipsarum.

- 13 *Tum quoque) Opponuntur haec verbis: si effugium patuisset in publicum.*

- 14 *Caedemque) Perperam Dukerus copulam ait importunam esse, si nova hinc periodus incipiat. Haec enim ut non possunt uno tenore coniungi cum: tandem — corruerunt, ita eisdem sententiae, quae in miserabili morte puellarum versatur, subiecta sunt possuntque pro complemento quodam eius esse. Tali autem modo frequentissime ope particulae que enuntiata subnecti, ostendimus ad XXIII, 13, 8.*

per se) Codd. optimi et plerique non per habent, sed de; in praestantissimo aliquot literae post de erasae. De, quae praepositio hic Latinorum consuetudini non convenit, natum videtur pervulgato librariorum errore pro p litera ponentium d. miserabiliorem) Cf. ad c. 21, 3.

- 16 *in locum Andranodori) Quum saepissime dicatur: in locum alicuius creare, sufficere etc., et creare vel simile verbum per se occurrat de comitiis cogitanti, Livius hic satis habuit dixisse: comitia poscere in locum Andranodori, quod idem est ac comitia poscere, quibus in locum Andranodori alii crearentur.*

quae — futura essent) Coniunctivam Livius posuit sententiam frementis multitudinis respiciens, quae ea animis agitabat, ut comitorum exitum nequaquam accommodatum iri ad voluntatem praetorum, conici posset. Ita coniunctivus saepe

XXVII. Statutus est comitiis dies; quo, necopinanti- 1
 bus omnibus, unus ex ultima turba Epicudem nominavit,
 tum inde alius Hippocratem. Crebriores deinde eae voces
 et cum haud dubio assensu multitudinis esse. Et erat con- 2
 fusa concio, non populari modo, sed militari quoque
 turba, magna ex parte etiam perfugis, qui omnia novare
 cupiebant, permixtis. Praetores dissimulare primo et tra- 3
 henda re esse: postremo victi consensu et seditionem me-
 tuentes, pronuntiant eos praetores. Nec illi primo statim 4
 creati nudare, quid vellent, quanquam aegre ferebant, et
 de indutiis dierum decem legatos isse ad Ap. Claudium, et,

ad designanda ea valet, quae pro rerum conditione probabile
 vel necesse est fieri. Cf. infra ad c. 30 extr.

XXVII.

ex ultima t.) i. e. ex infima t. V. XXX, 30 in. inter 1
multa egregia non in ultimis laudum hoc fuerit; XXXIV, 18
extr. ut — labore cum ultimis militum certaret; epit. 49 ulti-
mae sortis homo.

Et erat) Et hic eodem modo positum, quo alias solet 2
 in parentesi poni. V. ad XXIII, 1, 6.

confusa concio) Concio quare dicatur confusa, pro-
 xima satis declarant. Cf. et infra c. 32, 9. *Permixtis* per
 zeugma positum; quum, si verba spectes: *non populari modo,*
sed militari quoque turba, dicendum potius fuerit: *constans*
 vel simile quid. Cf. supra ad XXIII, 36, 6; ad XXIV, 20, 7;
 XXV, 39 med. *ni cruenta scuta Romanorum visa indicium*
alterius cladis Poenis atque inde pavorem inieciissent.

dissimulare) velut si, quae illi dicerent, minus ex- 3
 audissent.

trahenda re esse) Sic optimi codices; pauci, quod
 interpretationem olet: *trahendam rem esse censere.* Illud Gro-
 novius probat explicans: in ea esse, id agere, ut extraherent
 rem. Sed vereor, ne recte negaverit Dukerus, talem ablativum
 ferendum esse. Nam quod Strothius laudat XXXI, 13 med.
nec tamen solvendo aere alieno respublica esset, ibi recentiores
 editores recte videntur recepisse *aeri.* Dukerus coniecit: *in*
trahenda re esse. Nescio an potius Livius scripserit, quod
 Ruperto quoque visum est: *trahendae rei esse,* ut genitivus
 eiusdem generis sit, cuius III, 38 extr. *suarumque rerum erant*
 (Patres) i. e. suis rebus addicti erant sive studebant; XLII, 30
 in. *pars altera regiae adulationis erat.* In verbo *trahendi* ea-
 dem hic est vis, quae in locutionibus valde usitatis *tempus tra-*
here, bellum trahere et similibus.

primo statim creati n.) Cf. ad XXIII, 42, 1.

impetratis eis, alios, qui de foedere antiquo renovando age-
 5 rent, missos. Ad Murgantiam tum classem navium centum
 Romanus habebat, quonam evaderent motus ex caedibus
 tyrannorum orti Syracusis, quove eos ageret nova atque
 6 insolita libertas; opperians. Per eosdem dies quum ad Mar-
 cellum, venientem in Siciliam, legati Syracusani missi ab
 Appio essent, auditis conditionibus pacis, Marcellus, posse
 rem convenire ratus, et ipse legatos Syracusas, qui coram
 7 cum praetoribus de renovando foedere agerent, misit. Et
 iam ibi nequaquam eadem quies ac tranquillitas erat. Post-
 quam Punicam classem accessisse Pachynum allatum est,
 dempto timore, Hippocrates et Epicycles, nunc apud mer-
 cenarios milites nunc apud transfugas, prodi Romano Syra-
 8 cusas, criminabantur. Ut vero Appius naves ad ostium
 portus, quo aliae partis hominibus animus accederet, in sta-
 9 tione habere coepit, ingens in speciem criminibus vanis ac-
 cesserat fides; ac primo etiam tumultuose decurrerat multi-
 tudo ad prohibendos, si in terram egrederentur.

1 **XXVIII.** In hac turbatione rerum in concionem vocari

5 *Ad Murgantiam*) V. ind. geograph.

Romanus) V. ad c. 2, 7.

tyrannorum) Hoc vocabulo breviter declarantur Hiero-
 nymus quique post eum tyrannidem affectaverunt.

eos ageret) V. ad XXIII, 17, 4.

7 *Et iam*) Poteras, si spectares quae proxime antecedunt,
 exspectare potius: *Sed iam*. Sed ita rem cogitavit Livius, ut
 haec non opponeret proximis, sed potius adderet ad confir-
 manda superiora, quibus animorum ad novandas res inclinatio-
 nem factam significavit.

quies ac tranquillitas) Iam enim erant, qui hosti-
 liter in Romanos agerent, atque concitati multorum erant animi.
 Quae iam sequuntur, dissolute dicta sunt, quod priora illustrant.

8 *aliae partis h.*) i. e. alterius sive eius, quae cum Ro-
 manis sentiret. V. ad XXIII, 37, 13. De forma *aliae* cf. Sch.
 p. 154 extr.; Weiss. §. 95 n. 1; Z. §. 49. 2.

fides) Cf. ad XXIII, 12, 1.

XXXVIII.

1 *turbatione*) Est haec vox rariorum e numero, neque
 tamen, quod fuerunt, qui contenderent, apud nullum veterem
 scriptorem nisi apud Livium legitur, quippe qua etiam Florus
 et Gellius usi sint.

placuit. Ubi quum alii alio tenderent, nec procul seditione res esset, Apollonides principum unus orationem salutarem, ut in tali tempore, habuit: *Nec spem salutis nec perniciem propiorem unquam civitati ulli fuisse. Si enim uno animo omnes vel ad Romanos vel ad Carthaginenses inclinent, nullius civitatis statum fortunatiorem ac beatiorem fore. Si alii alio trahant res, non inter Romanos Romanosque bellum atrocius fore quam inter ipsos Syracusanos, quum intra eosdem muros pars utraque suos exercitus, sua arma, suos habitura sit duces. Ita-*

procul seditione) V. Z. §. 321; Sch. p. 619; Weiss. §. 217. 3; praeterea ad XXI, 7, 6.

principum unus) Cicero praefert unus ex; nec aliter fere Livius, v. c. I, 26 in.; IV, 40 post med.; VIII, 21 in.; IX, 17 extr.; XXII, 58, 8; ibid. 61, 4; XXIII, 20, 4; XXIV, 7, 4; ibid. 22, 2; XXV, 6 in.; ibid. 25 post in.; 30 in. aliisque locis permultis. Genitivum praeter hunc locum etiam posuit VI, 40 ante med. unus Quiritium quilibet.

ut in t. tempore) De vi, quae est in particula ut, v. ad XXIII, 18, 6. Quippe non utique salutaris scriptori visa est oratio, qua foedus Romanum, etsi potius iudicaretur, tamen non commendaretur aperte, sed libera proponeretur optio Syracusanis, utrum ad Romanorum mallent au ad Carthaginensium societatem se applicare.

fortunatiorem ac beatiorem) Vulgo: *fortunatiorem gratioremve*. Sed *ve* in plerisque libris non legitur, optimus autem habet: *fortunatiorem creatiorem*, unde Salmasius eruit, quod Bekkerum secuti recepimus. V. exempla ab interpretibus allata: Suet. Domit. 23 *beatiorem post se laetioemque portendi reipublicae statum*; Senec. ep. 81 *res magna et ex beatissimo animi statu profecta*; Cic. nat. d. III, 33 *tyrannus fuit opulentissimae ac beatissimae civitatis*. Adde Liv. XXXIV, 5 ante med. *florente ac beata republica*. Cernitur autem fortunatus status in rebus externis bene se habentibus, beatus status refertur ad animorum laetitiam ex rerum iucunditate orientem.

Si alii alio tr.) Non semper in enuntiationibus conditionalibus, quae contraria eorum, quae praecesserunt, habent, *sin* poni, supra ostendimus ad XXIII, 18, 1. Scilicet necesse non est, scriptores semper accurate declarare, qualis inter eam, quae praecedat et quae sequatur, sententiam ratio intercedat. Cf. Ramsb. §. 193 n. 3; Liv. IV, 5 extr.; infra c. 33, 6; XLV, 44 med.

sua arma) *Arma* nonnunquam latius patent dicunturque pro apparatu sive instrumentis belli. Similiter VIII, 25 in. *arma*

que, ut omnes idem sentiant, summa vi agendum esse; utra societas sit utilior, eam longe minorem ac levioris
 6 momenti consultationem esse. Sed tamen Hieronis potius quam Hieronymi auctoritatem sequendam in sociis legendis, vel quinquaginta annis feliciter expertam amicitiam nunc incognitae, quondam infideli, praefere-
 7 dam. Esse etiam momenti aliquid ad consilium, quod Carthaginensibus ita pax negari possit, ut non utique in praesentia bellum cum eis geratur: cum Romanis
 8 extemplo aut pacem aut bellum habendum. Quo minus cupiditatis ac studii visa est oratio habere, eo plus auctoritatis habuit. Adiectum est praetoribus ac delectis senatorum militare etiam consilium: iussi et duces ordinum praec-
 9 fectique auxiliorum simul consulere. Quum saepe acta res

virosque ad bellum pollicentes; atque ita aliis locis, ubi adiunguntur viri, ut supra c. 24, 8 totamque viris armisque instructam coniurationem; IX, 38 in.; XXIII, 30, 6; XXVIII, 42 extr.

- 5 utra societas) Asyndeti causa repetenda est ex oppositione sententiarum: ut omnes idem sentiant, et: utra societas sit utilior. Cf. supra ad XXIII, 13, 4; infra §. 7.
- 6 vel) Pro hoc Gronovius dedit et, in quo secutus eum Bekkerus est. Neque tamen contra codd. omnes quicquam videtur mutandum. Poterat sane qui loquebatur alteram rationem addere priori, quod exprimit et; sed poterat vel ponere, ut permitteret audientibus, utram ex duabus rationibus a se pro societate Romana allatis mallent in consilio capiendi sequi, Hieronis auctoritatem an expertam diu Romanorum amicitiam. De vi passiva, quae est in *experto* plura v. ad XXII, 22, 19.
- 7 Esse etiam momenti al.) i. e. etiam hoc aliquid momenti sive aliquod momentum ad consilium capiendum esse, quod etc. Cf. XXI, 4, 2 ut pater in se minimum momentum ad favorem conciliandum esset; XLII, 45 extr. haec legatio magnum ad conciliandos animos civitatum Asiae momentum fuit. utique) V. ad XXIII, 48, 5.
- 8 cupiditatis ac studii) Nihil magnopere velle videbatur Apollonides nec propensum in alterutram partem animum habere.
- Adiectum est) Ostenditur, quantum auctoritatis habuerit oratio sive quomodo Apollonidae consilium secuti eo tetenderint, ut idem omnes sentirent. Itaque ἀσυνδέτως haec dici potuerunt.
- iussi) i. e. nam iussi sunt. Duces ordinum fere sunt centuriones, sed nonnunquam latius patet locutio. Cf. ad XXII, 30, 5.

esset magnis certaminibus, postremo, quia belli cum Romanis gerendi ratio nulla apparebat, pacem fieri placuit, mittique cum eis legatos ad rem confirmandam.

XXIX. Dies haud ita multi intercesserunt, quum ex 1 Leontinis legati, praesidium finibus suis orantes, venerunt, quae legatio peropportuna visa ad multitudinem inconditam ac tumultuosam exonerandam ducesque eius ablegandos. Hippocrates praetor ducere eo transfugas iussus; secuti 2 multi ex mercenariis auxiliis quattuor milia armatorum effecerunt. Et mittentibus et missis ea laeta expeditio fuit; 3 nam et illis, quod iam diu cupiebant, novandi res occasio data est, et hi, sentinam quandam urbis rati exhaustam,

cum eis) i. e. cum Romanis. Nam eos modo nominaverat. Intelliguntur autem legati Romani, quos Marcellus Syracusas miserat. Alii, qui durius referri *cum eis* ad legatos Romanos putarent, transpositis vocibus aut censuerunt scribendum: *mittique legatos ad pacem cum eis confirmandam*, ut Caes. b. g. I, 3 dixit: *cum proximis civitatibus pacem et amicitiam confirmare*; aut: *pacem fieri placuit cum eis mittique* etc.

XXIX.

praesidium finibus s. orantes) Cf. XXVI, 33 in. 1 *eos libertatem sibi suisque et bonorum aliquam partem orare*. Videntur autem Leontini metuisse a propinquis Romanis, necdum, quo tempore legatos mittebant, confirmatum foedus erat. Cf. cap. sq. §. 1.

quae legatio etc.) i. e. peropportuna visa est haec legatorum actio, quippe qua copia daretur multitudinem inconditam exonerandi etc.

exonerandam) *Exonerare aliquid* fere est onere aliquid levare, et ita Livius saepe eam locutionem posuit. Sed nonnunquam ea ut h. l. valet: onus aliquod sive aliquid, quod oneri est, tollere seu remove. Cf. Plaut. Epid. III, 4, 34 *ut eam ex hoc exoneretis agro*; Tac. Hist. II, 5 *exundantem per Aegyptum multitudinem ducibus Hierosolymo ac Iuda proximas in terras exoneratam*; Ann. III, 54 extr. *exonerari laborum meorum partem fateor*; Senec. epist. 3 post med.

quattuor m. arm. effecerunt) i. e. eo, quod et ipsi 2 secuti sunt, effecerunt, ut totus numerus quattuor milium esset. Cf. ad XXIII, 39, 4.

illis — hi) *Illi* dicuntur, qui mittebantur, *hi*, qui mittebant. Refertur igitur *illis* ad id, quod propius antecessit, *hi* ad remotius. Plura de eo dicendi genere v. ad XXII, 22, 19.

sentinam quandam) V. Z. §. 707; Sch. p. 545 extr.; Weiss. §. 224 n. 3.

laetabantur. Ceterum levaverunt modo in praesentia velut corpus aegrum, quo mox in graviorem morbum recideret.

4 Hippocrates enim finitima provinciae Romanae primo furtivis excursionibus vastare coepit; deinde, quum ad tuendos sociorum agros missum ab Appio praesidium esset, omnibus copiis impetum in oppositam stationem cum caede multorum

5 fecit. Quae quum essent nuntiata Marcello, legatos ex templo Syracusas misit, qui pacis fidem ruptam esse dicerent, nec belli defuturae unquam causam, nisi Hippocrates atque Epicydes non ab Syracusis modo, sed tota procul

6 Sicilia, ablegarentur. Epicydes, ne aut reus criminis absentis fratris praesens esset aut deesset pro parte sua concitando bello, profectus et ipse in Leontinos, quia satis eos adversus populum Romanum concitatos cernebat, avertere

7 etiam ab Syracusanis coepit. *Nam ita eos pacem pepigisse cum Romanis, ut, quicumque populi sub regibus fuissent, et suae ditionis essent; nec iam libertate contentos esse, nisi etiam regnent ac dominantur. Renuntiandum igitur eis esse, Leontinos quoque aequum censere liberos esse, vel quod in solo urbis suae tyrannus ceciderit, vel quod ibi primum conclamatum ad libertatem relictisque regiis ducibus Syracusas sit concursum.*

9 Itaque aut eximendum id de foedere esse, aut legem

10 eam foederis non accipiendam. Facile multitudini persuua-

4 finitima provinciae R.) V. Z. §. 435 et n.; Sch. p. 525; Weiss. §. 202 et ad Liv. XXI, 31, 2.

5 tota procul Sic.) Procul non modo adiungitur verbis quietem seu mansionem in al. loco significantibus, sed etiam ad motum in aliquem locum refertur. V. XXXVIII, 13 post in. Migratum inde haud procul veteribus Cetaenis; Sall. Cat. 20, 1 omnibus arbitris procul amotis.

6 pro parte sua) V. ad XXIII, 33, 10. in Leontinos) V. supra ad c. 21, 2.

7 eos) V. ad c. 27, 5. sub regibus) i. e. Syracusanorum.

8 relictisque) Proprie: et inde relictis etc. Sed quum praecedat ibi, poterat inde cogitationi supplendum relinqui.

9 id) V. §. 7.

legem eam foederis) „id foedus, foedus tali lege ictum.“ Crevier.

sum; legatisque Syracusanorum, et de caede stationis Romanae querentibus, et Hippocratem atque Epicydem abire seu Locros seu quo alio mallent, dummodo Sicilia cederent, iubentibus, ferociter responsum est: *Neque mandasse sese 11 Syracusanis, ut pacem pro se cum Romanis facerent neque teneri alienis foederibus.* Haec ad Romanos Syra- 12 cusani detulerunt, abnuentes, *Leontinos in sua potestate esse. Itaque integro secum foedere bellum Romanos cum iis gesturos. Neque sese defuturos ei bello, ita ut in potestatem redacti suae rursus ditionis essent, sicut pax convenisset.*

XXX. Marcellus cum omni exercitu profectus in Leon- 1 tinos, Appio quoque accito, ut altera parte aggredere-
turo, tanto ardore militum est usus ab ira inter conditiones pacis interfectae stationis, ut primo impetu urbem expugnarent.

multitudini persuasum) In verbo persuadendi saepe 10 omitti, quid alicui persuadeatur, ostendimus ad XXII, 22, 15, ubi vide.

abnuentes, Leontinos — esse) Cf. XXI, 12, 6 *Has 12 pacis leges abnuente Alcone accepturos Saguntinos; XXVIII, 18 in. Scipione abnuente — privatim sibi ullum cum Poeno odium esse; XXX, 20 med. in Africam secuturos abnuentes; XLII, 55 in. ne Romani quidem abnuunt, magna sua cum clade fuisse pugnuros.* Ad sequentia cf. supra quae ad XXIII, 7, 7 annotata sunt.

ita ut) ea lege, ut. Plura v. ad XXII, 43, 4.

XXX.

altera parte) V. de hoc ablativo ad XXIII, 46, 2. 1
aggredere) Aggredi absolute positum ut infra c. 46, 1.

ab ira) Vulgo: *ob iram*, quod ut minime alienum est a Livii dictione (v. ad XXIII, 46, 6), ita hic propter optimorum codicum in alteram lectionem conspirantium consensum non admittendum. Et cf. ad c. 24, 5; praeterea de ipsa locutione *ab ira*: X, 45 extr. *ab ira plus caedis editum; XXVI, 1 in. Ea tum cura maxime intentos habebat Romanos, non ab ira tantum; XXVII, 28 sub med. ab ira non defectionis modo, sed etiam equitum intersectorum rati occasionem supplicii peti; XXVIII, 7 med. Opuntii quoque ab eadem ira increpiti; XXXVI, 24 med.; XXXVII, 43 extr.*

inter conditiones p.) *Conditiones* h. l. sunt actiones condendae pacis. De praepositionis vi v. Z. §. 309; Sch. p. 602; Weiss. §. 288 n. 3; cap. sq. in.

2 Hippocrates atque Epicycles, postquam capi muros refringi-
 que portas videre, in arcem sese cum paucis recepere. Inde
 3 clam nocte Herbessum perfugiunt. Syracusanis, octo mi-
 lium armatorum agmine profectis domo, ad Mylam flumen
 4 nuntius occurrit, captam urbem esse, cetera falsa mixta
 veris ferens: *caedem promiscuam militum atque oppida-*
norum factam, nec quicquam puberum arbitrari super-
 5 *esse; direptam urbem; bona locupletium donata.* Ad nun-
 tium tam atrocem constitit agmen, concitatisque omnibus,
 duces (erant autem Sosis ac Dinomenes), quid agerent,
 6 consultabant. Terroris speciem haud vanam men-acio prae-
 buerant verberati ac securi percussi transfugae ad duo mi-
 7 lia hominum. Ceterum Leontinorum militumque aliorum nemo
 post captam urbem violatus fuerat; suaque omnia eis, nisi
 quae primus tumultus captae urbis absumpserat, restitue-
 8 bantur. Nec ut Leontinos irent, proditos ad caedem com-
 militones querentes, perpelli potuere, nec ut eodem loco
 9 certiosem nuntium exspectarent. Quum ad defectionem in-
 clinatos animos cernerent praetores, sed eum motum haud
 diuturnum fore, si duces amentiae sublati essent, exercitum
 10 ducunt Megaram, ipsi cum paucis equitibus Herbessum pro-
 ficiscuntur, spe, territis omnibus, per proditorem urbis po-
 11 tiundae. Quod ubi frustra eis fuit inceptum, vi agendum

3 *octo m. arm. agmine pr.)* Cf. supra ad XXIII, 26, 9.

4 *nec quicquam puberum)* Vulgo: *nec quemquam pu-*
berum; sed illud, in quo maior vis est, ex optimis codd. Bek-
 kerus recte recepit. Cf. sq. cap. §. 8; et quae non multum
 discedunt, infra ad c. 40, 5; supra ad XXIII, 9, 3.

donata) Hoc cum vi dictum, ut idem sit quod dono data
(verschenkt). Ita non adiecit dativum Livius.

5 *Ad nuntium)* V. ad c. 14, 9.

6 *Terroris speciem)* „i. e. ut hoc mendacium vim ter-
 rendi haberet, fecerunt verberati etc.“ Gronov. V. super. cap.
 §. 2. Idem Gronovius codicum tantum non omnium lectionem
erroris emendavit.

7 *suaque)* V. ad XXIII, 32, 11.

8 *proditos ad caedem)* De structura verbi diximus ad
 XXII, 44, 7.

10 *territis omnibus)* Territi Herbessi omnes erant pro-
 pter captos tanta celeritate Leontinos.

rati, postero die Megaris castra movent, ut Herbessum omni-
 bus copiis oppugnarent. Hippocrates et Epicyles, non 12
 tam tutum prima specie quam unum, spe undique abscisa,
 consilium esse rati, ut se militibus permetterent, et assue-
 tis magna ex parte sibi et tum fama caedis commilitonum
 accensis, obviam agmini procedunt. Prima forte signa sex- 13
 centorum Cretensium erant, qui apud Hieronymum merue-
 rant sub eis et Hannibalis beneficium habebant, capti ad
 Trasimenum inter Romanorum auxilia dimissique. Quos ubi 14
 ex signis armorumque habitu cognovere Hippocrates atque
 Epicyles, ramos oleae ac velamenta alia supplicum porri-

spe undique abscisa) *Abscisa* hic in duobus optimis 12
 aliisque nonnullis codd. legitur, sed Drakenborchius, quem se-
 cuti sunt Strothius, Bekkerus, plerique alii, praetulerunt *ab-*
scissa. Illud cum Kreyssigio verum iudicamus et analogia freti
 locutionum *spem incidere* (v. Liv. II, 15 extr.; III, 58 med.;
 VI, 39 extr.; XXXV, 31 ante med.), *spem praecidere* (v. IV, 3
 post in.; XXIV, 31, 12; XXIX, 15 extr.; XLII, 50 in.), et
 librorum auctoritate, quae non hoc solum loco, sed etiam aliis
 omnibus, qui eandem locutionem habent (v. IV, 10 ante med.;
 IX, 23 sub fin.; XXXV, 45 post med.; XLV, 25 post med.)
 pro verbo *abscondendi* est.

ex signis armorumque habitu) Codd.: *ex signis* 14
armorum habituque. Itaque Gronovius posuit: *ex signis ar-*
morum habituque. Cf. ad XXII, 37, 7. Sed signa armorum
 nec Livius ullo loco dixit, nec quae intelligantur, satis patet.
 Nam signa pro insignibus armorum scriptorem dixisse vix cre-
 dibile est. Quare plerique omnes editores Frobenii praetulerunt
 emendationem *armorumque habitu*. Nam etiam in optimo cod.
 saepe syllabae inveniuntur non suo loco positae et *armorum*
habitus apud Livium aliis quoque locis legitur. V. IX, 36 med.
vestis armorumve habitus; XXII, 18, 3 *quum velocitate cor-*
porum tum armorum habitu campestrum hostem — facile elusit;
 item Iustin. XX, 3, 8 *duo iuvenes diverso a ceteris armorum*
habitu.

velamenta alia supplicum) i. e. infulas vel vittas
 e lana manibus circumdatas. His quum in sacris faciendis et
 sua tempora cingerent sacerdotes et velarent hostiarum capita,
 solebant eas praeferendo supplices sanctitatis speciem sibi quaerere.
 Et hoc quidem loco distinguuntur a ramis oleae, alias
 fere ipsas ramis oleaginis ita circumiciebantur, ut pendentibus
 inde manus quoque velarent. Cf. Liv. XXIX, 16 extr. *Decem*
legati Locrensium — velamenta supplicum, ramos oleae (ut
Graecis mos est) porrigentes; praeterea XXV, 25 med.; XXX,
 36 in. (bis); XXXV, 34 med.; XXXVI, 20 in.

gentes, orare, ut reciperent sese, receptos tutarentur, neu proderent Syracusanis, a quibus mox ipsi trucidandi populo Romano dederentur.

- 1** XXXI. Enimvero conclamant, bonum ut animum haberent: omnem se cum illis fortunam subituros. Inter hoc colloquium signa constiterant, tenebaturque agmen; necdum, quae morae causa foret, pervenerat ad duces. Postquam, Hippocraten atque Epicynen, pervasit rumor, fremi-

receptos) Vulgo: *receptosque*. Sed quae optimi codd. non videntur habere. Cf. supra ad c. 1, 8.

a quibus — dederentur) i. e. ut ab iis ipsi i. e. Crentenses — dederentur. Ita se tradendis illos suam sibi perniciem parare Hippocrates et Epicynes significant. Minus recte Heusingerus et Klaiberus ita interpretati locum sunt, velut si scripsisset Livius: a quibus mox ipsos trucidandos pop. Rom. deditum iri. Idem valet de cap. 37, 8.

XXXI.

- 1** *Enimvero conclamant*) Plerique editores enimvero ipsi orationi obliquae adiunxerunt; rectius alii coniungendam vocem cum verbo conclamandi censuere, quam sententiam etiam Handius probavit in Torsell. II, p. 495: Rectius, inquit, coniunguntur verba *enimvero conclamant*: und in der That riefen sie. Sic verbo dicendi adiungitur enimvero III, 35 extr. Ille enimvero, quod bene vertat, habiturum se comitia professus. Nec raro in narrando ponitur, ut I, 51 extr.; II, 22 extr.; ibid. 36 extr.; 45 post med. etc.
- 2** *Hippocraten atque Epicynen*) i. e. causas morae esse. Gronov. Quam ellipsin duriolem esse rati, multi contra codd. receperunt post *Epicynen*: *adesse*. Sed cf. II, 30 in. *Multis, ut erat, horrida et atroc videbatur Appii sententia: rursus Virginii Lartiique exemplo haud salubres; utique Lartii putabant sententiam* i. e. exemplo haud salubrem esse. V. et ad XXII, 4, 7 et ibid. ad c. 55, 3.

Epicynen) Hanc formam quum et hic optimi duo libri praebeant et XXV, 23 med.; c. 25 sub fin. omnium librorum consensus tueatur, neque minus quae ibidem XXV, 23 m. legitur, forma genitivi *Epicynae* et c. 25, 12 eadem forma dativi, recipere cum Bekkero non dubitavimus. Alia res potest videri in Hippocrate, cuius nominis genitivus apud Livium semper exit in *is*, sed ne ab eiusmodi quidem nominibus alienum esse accusativum in en desinentem, cognoscas ex Z. §. 71; Weiss. §. 70 n. 2; Ramsh. §. 29.

Postquam — pervasit — erat) V. supra ad c. 1, 6. Similiter plusquamperfectum et imperfectum praecedente *postquam* posita sunt infra c. 36, 8.

tusque toto agmine erat haud dubie approbantium adventum eorum, extemplo praetores citatis equis ad prima signa perrexerunt. *Qui mos ille, quae licentia Cretensium* 3 *esset, rogitantes, colloquia serendi cum hoste iniussuque praetorum miscendi eos agmini suo, comprehendi iniicque* 4 *catenas iusserunt Hippocrati. Ad quam vocem tantus extemplo primum a Cretensibus clamor est ortus, deinde exceptus ab aliis, ut facile, si ultra tenderent, appareret, eis timendum esse. Solliciti incertique rerum suarum Megaram,* 5 *unde profecti erant, referri signa iubent nuntiosque de statu praesenti Syracusas mittunt. Fraudem quoque Hippocrates* 6 *addit, inclinatis ad omnem suspicionem animis, et, Cretensium quibusdam ad itinera insidenda missis, velut interceptas literas, quas ipse composuerat, recitat: Praetores Syracusani consuli Marcello. Secundum salutem, ut asso-* 7

Qui mos) Ante haec verba, quae vulgo prioribus adnectuntur, maximam distinctionem posuimus, ut *rogitantes* coniungatur cum sequentibus: *comprehendi — iusserunt*. Nam vulgatam distinctionem si sequaris, insolentius subiungitur participium praesentis, quum non inter rogitandum praetores putandi sint ad prima signa perrexisse, sed postquam eo advenerunt, rogitasse.

Hippocrati) Delendam hanc vocem censuit Gronovius; 4 neque enim rationem esse, cur huic potius quam et alteri catenas iniici iussissent. Sed cf. ad c. 24, 1; praeterea de structura ad XXIII, 19, 6.

exceptus) Cf. VI, 33 extr. *Tollitur ex arce clamor ab Tusculanis: excipitur aliquanto maiore ab exercitu Romano.* V. et ad XXI, 48, 8.

eis timendum esse) *Timere nonnunquam absolute ponitur.* V. Terent. Phorm. V, 8, 9 *non temere est, quod tu tam times*; Caes. b. g. I, 14 *eo deceptum, quod neque commissum a se intelligeret, quare timeret, neque sine causa timendum putaret*; Hor. Sat. II, 1, 23 *quum sibi quisque timet.*

rerum suarum) V. ad c. 24, 9.

et) Huius ope particulae subiuncta sunt, quibus diligentius priora exponuntur, ita ut *et* hic non multum differre videatur a *nam*. Similia vide ad XXII, 54, 4.

velut interc. literas) i. e. literas, quas ipse composuerat, velut interceptas recitat.

Praet. Syr. consuli M.) „Ne quis miretur, literarum ἐπιγραφήν adscribi, salute omissa, ceterisque summatim tantum prolatis, forsitan Platonis locus cavebit Epist. VII. p. 339 B.

- let, scriptum erat: *Recte cum atque ordine fecisse, quod*
 8 *in Leontinis nulli pepercisset. Sed omnium mercena-*
riorum militum eandem esse causam, nec unquam Syra-
cusas quieturas, donec quicquam externorum auxiliorum
 9 *aut in urbe aut in exercitu suo esset. Itaque daret*
operam, ut eos, qui cum suis praetoribus castra ad Me-
garam haberent, in suam potestatem redigeret ac sup-
 10 *plicio eorum liberaret tandem Syracusas.* Haec quum
 recitata essent, cum tanto clamore ad arma discursum est,
 ut praetores inter tumultum pavidi abequitaverint Syracusas.
 11 Et ne fuga quidem eorum seditio compressa est, impetus-

Ἡρὸς γὰρ δὴ πάντα ταῦτα ἦν παρεσκευασμένη τὴν ἀρχὴν
 ἔχουσα ἢ ἐπιστολῇ τῆδ' ἢ πη φράζουσα· Διονύσιος Πλάτωνι.
 Τὰ νόμιμα ἐπὶ τούτοις εἶπων, οὐδὲν τὸ μετὰ τοῦτο εἶπε
 πρότερον ἢ ὡς ἂν εἰς Σικελίαν πεισθεῖς ἐφ' ἡμῶν ἔλθῃς
 κ. τ. λ. Aut enim fallor, aut adiectis praetores Syracusani
 significare voluit, epistolae solito modo et consuetis formulis
 conceptae nihil ad summam speciem fidei defuisse.“ Walch.
 (emend. p. 196).

- 7 *Recte atque ordine fecisse)* Hac formula saepe
 utebantur qui publice aliquod factum comprobabant, in primis
 Senatus Romanus. Cf. XXVIII, 39 extr. *Senatus legatis Sa-*
guntinis respondit: — Suos imperatores recte et ordine et ex
voluntate senatus fecisse, quod Saguntum restituerint; XXX,
 17 extr. *Scipionem recte atque ordine videri fecisse, quod eum*
regem appellaverit; XXX, 42 med.; XLV, 13 post in.
 8 *quieturas)* i. e. quietem habituras. Similiter XXI, 10, 3
nec unquam, donec sanguinis nominisque Barcini quisquam
supersit, quietura Romana foedera, ubi v.
quicquam) V. ad XXIII, 5, 3.
 9 *cum suis pr.)* V. ad XXIII, 40, 6.
 10 *abequitaverint)* Nonnulli codd. et edd.: *adequitave-*
rint, sed alterum illud in optimis libris mss. legitur. Et vide-
 tur *adequitaverint* hic alienam esse, quippe quod verbum cum
 dativo vel *ad* vel *in* iunctum declaret equitare eo, ubi in pro-
 pinquitate alicuius rei sis, id quod cum hoc loco parum con-
 gruit. Contra *abequitare* quam aptum sit, ut et reliquisse pra-
 etores castra et Syracusas petiisse uno verbo significetur, facile
 apparet. Nam quod hoc verbum *ἄπαξ εἰρημένον* est, tam multa
 eiusmodi verba apud Livium inveniuntur (v. supra ad c. 16, 3),
 ut ne haec quidem res magni momenti sit habenda. Saepissime
 autem praepositionem *ad* cum *ab* in codd. permutatam esse,
 praesertim ubi de actione in aliquid seu versus aliquid perti-
 nente agitur, quam abhorrere ab illius praepositionis vi librarii
 crederent, satis inter omnes constat.

que in Syracusanos milites fiebant. Nec ab ullo temperatum foret, ni Epicycles atque Hippocrates irae multitudinis obviam issent, non a misericordia aut humano consilio, sed ne spem reditus praeciderent sibi et quum ipsos simul milites fidos haberent simul obsides, tum cognatos quoque eorum atque amicos tanto merito primum, dein pignore sibi conciliarent. Expertique, quam vana aut levi aura mobile vulgus esset, militem nanci ex eo numero, qui in Leontinis circumsessi erant, subornant, ut Syracusas perferret nuntium convenientem eis, quae ad Mylam falso nuntiata erant, auctoremque se exhibendo ac velut visa, quae dubia erant, narrando concitaret iras hominum.

XXXII. Huic non apud vulgum modo fides fuit, sed senatum quoque in curiam introductus movit. Haud vani quidam homines palam ferre, *perbene detectam in Leon-*

Et) Dukerus scribendum censuit: *Sed*. At non opposuit haec Livius prioribus, sed addidit, quod et ipsum sicut priora animorum concitationem ostenderet. Itaque recte se habet *et*.

ab ullo) i. e. milite Syracusano.

a misericordia) V. ad c. 30, 1.

aura) i. e. impulsu. V. quae de hac voce annotata sunt ad XXII, 26, 4.

nanci) V. ad XXIII, 2, 2. Ceterum de participiis, quae videntur *ἐσθηδέρως* posita esse cf. ad XXIII, 27, 3.

ex eo n., qui — erant) Frequentissima haec apud scriptores Latinos synesis est. V. apud Livium: XXVI, 1 med. *dum ne quem militem legeret ex eo numero, quibus senatus missionem reditumque in patriam negasset ante belli finem; XXXII, 26 post in. missis ex eo numero, qui in Setino agro — servitia sollicitarent; XLII, 34 in. Sp. Ligustinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellaverant.*

XXXII.

vani) Intelliguntur homines parum constantes, qui aliud atque aliud sentiunt, levi aura mobiles. Cf. I, 27 in. *Invidia vulgi, quod tribus militibus fortuna publica commissa fuerit, vanum ingenium dictatoris corrumpit.*

palam ferre) Exempla huius locutionis v. ad XXII, 29, 6.

perbene detectam) i. e. perbene factum hoc esse, quod — detecta esset. V. de hoc loquendi genere Ramsh. p. 986; Liv. I, 13 in. *Melius peribimus, quam sine alteris vestrum viduae aut orbae vivemus; ibid. 46 extr. et se rectius*

tinis esse avaritiam et crudelitatem Romanorum. Eadem, si intrassent Syracusas, aut foediora etiam, quomaius ibi avaritiae praemium esset, facturos fuisse.

2 Itaque claudendas cuncti portas et custodiendam urbem censere. Sed non ab eisdem omnes timere nec eosdem odisse.

Ad militare genus omne partemque magnam plebis invisum

3 esse nomen Romanum; praetores optimatumque pauci, quamquam inflati vano nuntio erant, tamen ad propius praesen-

4 tiusque malum cautiores esse. Et iam ad Hexapylum erant Hippocrates atque Epicyles; serebanturque colloquia per propinquos popularium, qui in exercitu erant, ut portas

viduam et illum coelibem futurum fuisse; VII, 40 sub fin. fugeris etiam honestius, quam pugnaveris contra patriam.

2 *ab eisdem o. t.) Cf. ad XXIII, 36, 1.*

Ad militare genus) V. supra ad c. 9, 9; praeterea XLIV, 45 extr. Thraces – domos dilapsi et aliae militaris generis turbae; XXXIV, 27 extr. hi sunt iam inde antiquitus castellani, agreste genus. Cf. ad XXII, 43, 3.

3 *inflati v. n.) Sic codd. omnes, nisi quod unus ex praestantissimis a m. sec. habet: inflammati. Id quamquam glossam redolet, receptum ab editoribus tantum non omnibus est. Retinenda autem, id quod recte placuit Bauero, codicum scriptura: nam inflatum, quod fere ad maguoa spiritus fastumque refertur, nonnunquam etiam in ira ponitur, quippe quae et ipsa extendat sive augeat animos. Itaque Cic. Tusc. III, 9, 19: inflatus et tumidus animus in vitio est. Sapientis autem animus semper vacat vitio; nunquam turgescit, nunquam tumet: at iratus animus eiusmodi est: nunquam igitur sapiens irascitur. Adde quod Livius aliique saepe tumere et quae sunt eiusdem generis locutiones in iratis ponunt. Cf. XXXI, 8 extr. multis in Italia contactis gentibus Punici belli societate iraque inde tumentibus; XXXIII, 11 med. quae (vox) maxime Aetolos offendit, iam tumentes querentesque, mutatum victoria imperatorem.*

ad propius praesentiusque m.) De structura v. ad XXIII, 22, 9. Intelligitur autem malum ab Hippocrate et Epicyle imminens. Ceterum de praesenti cf. quae Drakenborchius annotavit ad II, 36, 5 Iam praesentior res erat: „Quum de eo, qui adest, qui praesens est, dubitari non possit, utrum sit, hinc factum, ut praesens ponatur pro certo, non dubio. Infra XL, 7 med. Omnes se ire conclamarunt praeter eos, qui speculatoris a se pulsati praesentem ultionem metuebant; XLV, 5 in. praesenti admoto metu.“

4 *per propinquos pop.) V. ad XXIII, 20, 8. Populares singuli ex populo dicuntur, hic autem id nomen ad populum*

aperirent sinerentque communem patriam defendi ab impetu Romanorum. Iam, unis foribus Hexapyli apertis, coepti 5 erant recipi, quum praetores intervenerunt. Et primo imperio minisque, deinde auctoritate deterrendo, postremo, ut omnia vana erant, obliti maiestatis, precibus agebant, ne proderent patriam tyranni ante satellitibus et tum corruptoribus exercitus. Sed surdae ad ea omnia aures con- 6 citatae multitudinis erant, nec minore intus vi quam foris portae effringebantur, effractisque omnibus, totum Hexapylo agmen receptum est. Praetores in Achradinam cum 7 iuventute popularium confugiunt. Mercenarii milites perfugaeque, et quicquid regionum militum Syracusis erat, agmen hostium augment. Ita Achradina quoque primo impetu 8 capitur, praetorumque nisi qui inter tumultum effugerunt,

Syracusanum referendum esse, quivis videt. Cf. infra §. 7; supra c. 2, 8.

unis foribus H.) V. ind. geogr. 5

Et primo — agebant) Ita agebant, ut primo imperio minisque, deinde, ubi imperii nullam iam vim esse senserunt, auctoritate i. e. consiliorum pondere detertere studerent, postremo etc. Cf. XXII, 18, 8 *non imperio modo, sed consilio etiam ac prope precibus agens cum magistro equitum*; XLI, 2 sub fin. *quum — nec imperio nec auctoritate nec precibus ad extremum valuisset*; et de structura verborum *deterrendo agere*: II, 2 extr. *agere varie rogando alternis suadendoque coepit*; XL, 9 extr. *Nihil ego tanquam accusator criminoſe nec dubia argumentis colligendo ago*. Gerundium autem h. l. non aliter atque nonnunquam participium praesentis (v. ad XXI, 6, 6) de conatu positum est.

ut — erant) V. ad c. 1, 6.

tyranni ante s.) V. ad XXIII, 8, 7.

surdae ad ea omnia) V. supra §. 3; IX, 7 in. *surdae* 6 *ad omnia solatia aures.*

totum Hexapylo agmen) Codd. plerique: *tuto in H.*, sed duo optimi: *tuto Hexapylo*. *Totum* ex Gronovii coniectura editores omnes receperunt. Quippe si scriptum esset *totū*, fieri facile potuit, ut pro eo librarii ponerent *tuto*. Quanquam ne hoc quidem a sententia abhorret, si vestigia illorum librorum premeus scribas: *toto H.* Antea enim unis effractis foribus parte tantum Hexapyli recipiebantur, tunc, omnibus patentibus, totum Hexapyllum occuparunt, quo factum est, ut cedere eo loco praetores cogerentur.

Ita) V. ad c. 19, 6.

praetorumque) Hic genitivus, quem nonnulli ex opti- 8

9 omnes interficiuntur. Nox caedibus finem fecit. Postero die servi ad pileum vocati et carcere vincti emissi; confusaque haec omnis multitudo Hippocraten atque Epiciden creant praetores; Syracusaeque, quum breve tempus libertas affluisset, in antiquam servitutem reciderant.

- 1 XXXIII. Haec nuntiata quum essent Romanis, ex
 2 Leontinis mota sunt extemplo castra ad Syracusas. Et ab Appio legati per portum missi forte in quinqueremi erant. Praemissa quadriremis, quum intrasset fauces portus, capi-
 3 tur; legati aegre effugerunt. Et iam non modo pacis, sed ne belli quidem iura relicta erant, quum Romanus exercitus ad Olympium (Iovis id templum est) mille et quingentos

mis libris praebent (ceteri praetoresque), inde explicandus est, quod sequitur *nisi qui*. Adiuncta est enim enuntiationi secundaria ea notio, quae ex Germanorum consuetudine ad primariam referenda erat. Cf. supra ad c. 18, 2.

Nox) Haec vox cum emphasi ἀσυνδέτως posita est, ut idem declaret quod nox demum.

- 9 ad pileum vocati) V. ad c. 16, 18; ad hoc Suet. Tiber. 4 servisque ad pileum frustra vocatis, in Siciliam profugit; Sen. ep. 47 extr. Dicit nunc aliquis, me vocare ad pileum servos et dominos de fastigio suo deicere.

reciderant) Vulgo: reciderunt, sed plusquamperfectum optimorum codd. auctoritate nititur, atque ita bene significatur in clausula huius narrationis, non quid factum sit Syracusis, sed quo statu post haec fuerint. Cf. Z. §. 508; Weiss. §. 170 n.; infra ad c. 43, 3.

XXXIII.

- 2 Et ab Appio) Narratur alia res, quae belli faciendi accessit causa. Hinc praecedit et. Cf. supra ad XXIII, 19, 5.

fauces portus) Cf. XXV, 11 med. quae (arx) in peninsula posita imminet faucibus portus; X, 1 med. donec, altero specus eius ore (nam pervius erat) invento, utraeque fauces congestis lignis accensae; XXVIII, 30 in. Urbs ea in ora oceani sita, ubi primum e faucibus angustis panditur mare; XXXIII, 17 post in. Leucadia — tum peninsula erat, occidentis regione artis faucibus cohaerens Acarnaniae; XXIX, 32 post in. in valle arcta, faucibus utrimque obsessis, inclusit.

- 3 Et iam) h. e. et ita factum erat, ut iam — relicta essent. Cf. Weiss. §. 345; Ramsh. p. 810.

non modo p., sed ne b. quidem) V. ad XXIII, 29, 16. quingentos passus) Plerique editores ex maiore parte codicum receperunt: quingentis passibus. Sed cod. omnium

passus ab urbe castra posuit. Inde quoque legatos prae- 4
mitti placuit; quibus, ne intrarent urbem, extra portam Hip-
pocrates atque Epicydes obviam cum suis processerunt. Ro- 5
manus orator, *non bellum se Syracusanis, sed opem au-*
xiliumque afferre ait, et eis, qui, ex media caede elapsi,
perfugerint ad se, et eis, qui, metu oppressi, foedio-
rem non exsilio solum, sed etiam morte, servitutem pa-
tiantur. Nec caedem nefandam sociorum inultam Ro- 6
manos passuros. Itaque si eis, qui ad se perfugerunt,
tutus in patriam reditus pateret, caedis auctores dedan-
tur, et libertas legesque Syracusanis restituantur, nihil
armis opus esse. Si ea non fiant, quicumque in mora

optimus habet *passus*, idque Livianae dictioni optime convenit.
V. supra c. 14, 2; 20, 11; I, 23 in. *Castra ab urbe haud plus*
quinque milia passuum locant; IV, 32 med. mille et quingen-
tos passus citra Fidenas castra locat; ibid. 46 extr.; XXXVII,
6 med.; XL, 30 in. Quare hoc Crevierius et Bekkerus recte
praetulerunt. Quanquam ne ablativus quidem a Livii sermone
abhorret. Cf. XXV, 9 post in.; XXIX, 2, in.; XLV, 28 in.

Romanus orator) i. e. qui pro legatis verba faciebat. 5
Nomina *legatorum* et *oratorum* saepe sine discrimine Livius
posuit. Cf. I, 15 sub fin.; II, 13 med.; V, 15 in.; c. 16 in.;
XXXII, 17 in.; XXXVII, 28 in., quibus locis aliisque multis
pro legatis dixit oratores. Interdum tamen consulto quem lega-
tum minus bene diceret, oratorem appellavit. V. ad XXI, 12, 4.
se) i. e. Romanos. Nam eorum nomine loquitur orator.
Cf. ad XXII, 37, 4.

opem auxiliumque) Priore vocabulo significatur vis,
qua subvenitur alicui, sive ad aliquem iuvandum conversa, al-
tero accessio virium. Ait igitur, afferre se, quod rebus eorum
affectis subveniat augeatque eorum vires. Similiter XXXIV, 11
extr. *sperantes, satis opis et auxilii sibi in Romanis esse;*
Cic. Verr. II, 3, 9 *si vobis indigni essent visi, quibus opem*
auxiliumque ferretis.

qui ad se perfugerunt) Multi editores contra codices 6
scripserunt *perfugerint*. Sed de indicativo in orat. obl. posito
v. ad XXIII, 44, 1. Ac ne illud quidem alienum est, quod in
eadem enuntiatione ponitur indicativus et pronomen reflexivum.
V. v. c. XXXIX, 23 med. *qui Macedonum ab se defecerant*
in bello. Cf. Ramsh. p. 543.

pateret) In multis libris legitur: *pateret ac c.*, quae
causa fuit Crevierio coniciendi: *pateat, caedis* etc. Secutus
est Bekkerus. Sed copula ab optimis libris abest, et quum Li-
vius in eodem orationis membro praecedente *si* coniunctivum,

7 *sit, bello persecuturos. Ad ea Epicydes, si qua ad se mandata haberent, responsum eis ait se datorios fuisse: quum in eorum, ad quos venerint, manx res Syracusana*
 8 *esset, tum reverterentur. Si bello lacessant, ipsa re intellecturos, nequaquam idem esse Syracusas ac Leon-*
 9 *tinios oppugnare. Ita legatis relictis, portas clausit. Inde terra marique simul coeptae oppugnari Syracusae: terra ab Hexapylo, mari ab Achradina, cuius murus fluctu alluitur. Et quia, sicut Leontinos terrore ac primo impetu ceperant, non diffidebant, vastam disiectamque spatio urbem parte aliqua se invasuros, omnem apparatus oppugnandarum urbium muris admoverunt.*

1 XXXIV. Et habuisset tanto impetu coepta res for-

perfecti et plusquamperfecti posuerit (v. supra ad XXIII, 15, 4), nihil videtur obstare, quo minus similem structurae mutationem in coniunctivo imperfecti et praesentis ab eo admissam esse statuamus.

Si ea non fiant) V. ad c. 28, 4.

in mora sit) V. ad XXIII, 4, 7.

7 *ad se)* Non intellexerim cum Heusingero et Klaibero solum Epicyden et Hippocratem, sed omnes, qui dicti sunt §. 4, quibus opponuntur ii, de quibus legatus Romanus §. 5 dixit. Supplendum autem mente post *fuisse: nunc vero non datorios, sed etc.*

8 *Ita)* i. e. cum his verbis. Cf. ad XXI, 54, 3.

9 *ab Hexapylo)* De a praepositione, quum eius ope locus designatur, unde quasi iter (*die Richtung*) datur alicui actioni cf. ad XXI, 21, 10; Z. §. 304. b; Sch. p. 607; Weissenb. §. 248 n. 1.

disiectamque sp.) V. supra ad c. 2, 9.

invasuros) Invadere h. l. non est aggredi, sed intrare. Cf. IV, 55 med. *arcem Carventanam — Aequos, interfectis paucis custodibus arcis, invasisse; Cic. Qu. fr. III, 2, 1 quum — subito bonus imperator noctu in urbem, hostium plane, invasisset, in senatum se non committebat; Verr. I, 20, 54 si in eas (urbes) vi cum exercitu imperioque invasisses, tamen, opinor, quae signa atque ornamenta ex his urbibus sustulisses, haec non in tuam domum — deportasses.*

XXXIV.

1 *Et habuisset)* Additur cum vi, quod priora confirmet. Quare et idem valet quod: et sane, et re vera. Cf. II, 11 med. *scituros id hostes ratus, quod in obsidione et fame servitia infida transfugerent. Et sciare perfugae indicio; XXXI, 24*

tunam, nisi unus homo Syracusis ea tempestate fuisset. Archimedes is erat, unicus spectator coeli siderumque, mirabilior tamen inventor ac machinator bellicorum tormentorum operumque, quibus ea, quae hostes ingenti mole agerent, ipse perlevi momento ludificaretur. Murum per inaequales ductum colles, pleraque alta et difficilia aditu, summissa quaedam, et quae planis vallibus adiri possent; ut cuique aptum visum est loco, ita omni genere tormentorum instruxit. Achradinae murum, qui, ut ante dictum est, mari alluitur, sexaginta quinqueremibus Marcellus oppugnabat. Ex ceteris navibus sagittarii funditoresque et velites etiam,

in. per Boeotiam Athenas ducit, pari incepto haud disparem eventum ratus responsurum. Et respondisset, ni etc.; XXXVIII, 25 med. Et successisset fraudi, ni pro iure gentium — stetitisset fortuna.

habuisset — fortunam) Intelligitur fortuna secunda seu prosper successus. Cf. XXVII, 49 post in. quum haud dubie fortuna hostium esset.

unicus) V. ad XXIII, 21, 5.

spectator coeli) Unus cod.: speculator. Atque ita Cic. nat. d. I, 30 physicum vocat speculatorem venatoremque naturae. Sed cf. Iustin. I, 1 Dicitur siderum motus diligentissime spectasse. Nec alienum erit etiam conferre Liv. XLII, 34 ante med. Neminem omnium imperatorum, qui vivant, acriorem virtutis spectatorem ac iudicem fuisse sciunt.

ingenti mole) i. e. ingenti opera atque negotio. V. ad XXI, 22, 9; praeterea: I, 38 sub fin. Maiore inde animo pacis opera inchoata, quam quanta mole gesserat bella; II, 16 in. Maiore inde mole Sabini bellum parabant; VIII, 13 post in. Camillus cum Tiburtibus maxime valido exercitu, maiore mole — pugnat.

perlevi momento) V. ad XXIII, 24, 7.

pleraque alta) Est appositio relata ad colles, quasi diceret: quae loca pleraque alta sunt etc. V. ad XXI, 25, 9 et ibid. ad 32, 9.

sexaginta quinqueremibus) Vulgo: ex quinqueremibus. Sed Polyb. VIII, 6 ἑξήκοντα σκάφεσι πεντηρηκοῖς; Plut. Marc. p. 305 c. 14 πεντήρηις ἔχων ἑξήκοντα. Hinc Matthiae coniecit scribendum: ex LX quinqueremibus, probabilius nuper Boettcherus praepositionem ipsam ex numero LX natam existimat. Atque hoc verum putamus. Nam si numerum non adderet Livius, i. e. si non vires navales Romanorum, sed oppugnandi rationem his verbis indicaret, scripturum crediderim potius fuisse: ex navibus sive navibus M. oppugnabat.

Ex ceteris navibus) Haec non antecedentibus opponi,

quorum telum ad remittendum inhabile imperitis est, vix
 6 quemquam sine vulnere consistere in muro patiebantur; hi,
 quia spatio missilibus opus est, procul muro tenebant naves.
 Iunctae aliae binae quinqueremes, demptis interioribus remis,

sed iis quae sequuntur: *Iunctae aliae binae quinqueremes*, ita ut *ceterae naves* et ipsae quinqueremes sint, Boettcherus recte animadvertit. Neque enim, quod ex Polybio et Plutarcho constat, aliis navibus praeter quinqueremes Marcellus utebatur, neque, si hae naves non essent quinqueremes, qualis fuerit quinqueremium earum, a quibus nonnullas §. 6 et 7 distinguit Livius, usus, apparet. *Ceteri* autem et *alii* saepissime ita poni, ut non antecedentia spectentur, sed quae sequuntur, satis constat. V. v. c. supra c. 7, 4; 20, 9 et 16; 21, 4; infra c. 39, 1; 45, 2 et 4; XXXII, 37 in.; XLIV, 27 in. In sequentibus autem (§. 6) quum proprie, omisso vocabulo *aliae*, dicendum fuerit: *Iunctae binae quinqueremes*, Livius propter multa inter haec et ea, quibus opponuntur, interiecta videtur ab instituta oratione paululum declinasse ita pergens, velut si antea dixisset: *Ex aliis (einigen) sive ex multis quinqueremibus.*

velites) V. ad XXIII, 29, 3.

ad remittendum inhabile) Velites septenas hastas gerebant, quarum longitudinem fuisse fere binorum cubitorum, ambitum singulorum digitorum, auctor est Polybius. Idem tradit, tam tenue fuisse ferrum iis praefixum, ut plerumque a primo statim iactu inflecteretur ideoque non posset ab hoste retorqueri. Livius autem omnino inhabile ad remittendum imperitis fuisse tradit, fortasse, ut ait Lipsius (mil. rom. III, 1), quia amemento emittebatur et certo motu.

6 *Iunctae aliae b. quinqueremes*) i. e. Iunctae autem aliae etc. — Quam vulgo inseruerunt ante *quinqueremes* praepositionem *ad*, ea et propter structuram offensionis est, quum Livius nusquam dixerit *iungi ad aliquid*, et propter sententiam. Nam ternarum quinqueremium coniunctio et per se parum credibilis est et a Polybii narratione prorsus abhorret nec convenit cum verbis: *demtis interioribus remis*, quum in media quinqueremi utriusque remi demendi fuissent. Accedit, quod *portabant* parum commode ad exteriores tantum naves referendum esset. Sigonius post *ad* inseri iussit *octo*, quippe quem numerum tradant Polybius et Plutarchus. Sed ea coniectura, quamquam probata est Lipsio, Drakenborchio, Bekkero, tamen et ipsa habet quod displiceat. Nam praeterquam quod in nullo cod. vestigium apparet numeri, mireris etiam, additam praepositionem *ad*, quum Polybius et Plutarchus pro certo illum numerum posuerint. Denique in cod. omnium optimo *ad* non legitur, sed: *bina ea quinqueremes*, in altero: *binae quinquer.* Quare delenda praepositio videtur, quae per errorem librario- rum ex illa optimi cod. scriptura, ubi ut saepius una litera per-

ut latus lateri applicaretur, quum exteriore ordine remorum 7
velut una navis agerentur, turres contabulatas machina-
mentaque alia quatiendis muris portabant. Adversus hunc 8
navalem apparatus Archimedes variae magnitudinis tormenta
in muris disposuit. In eas, quae procul erant, naves saxa
ingenti pondere emittebat; propiores levioribus eoque magis
crebris petebat telis. Postremo, ut sui vulnere intacti tela 9
in hostem ingererent, murum ab imo ad summum crebris
cubitalibus fere cavis aperuit, per quae cava pars sagittis,

peram inserta est, nasci potuit. Boettcherus praefert: *I. aliae
dinae (erant VIII quinqueremes) vel eae erant VIII q. vel
eae VIII q. (sc. erant)*. Neque tamen, numerum quinqueremium
num Livius addiderit, videtur decerni nunc posse. Ceterum cf.
locum Polybii VIII, 6 *Ἅμα δὲ τοῦτοις ὀκτώ πεντήροισι παρα-
λελυμέναις τοὺς ταρσοὺς, ταῖς μὲν τοὺς δεξιούς, ταῖς δὲ τοὺς
ἐδωνύμους καὶ συνεξευγμέναις πρὸς ἀλλήλας σύνδυο κατὰ τοὺς
ἐπιλωμένους τοίχους, προσήγον πρὸς τὸ τεῖχος διὰ τῆς τῶν
ἐκτὸς τοίχων εἰρεσίας τὰς λεγομένας σάμβυκας.*

*turres contabulatas) i. e. plura tabulata habentes. 7
V. ad XXI, 11, 7.*

quatiendis muris) V. ad c. 23, 1.

*In eas, quae pr. erant) Cf. Polyb. VIII, 7 παρε- 8
σχενασμένος ὄργανα πρὸς ἅπαν ἐμβελὲς διάστημα, πόρρωθεν
μὲν ἐπιπλέοντας τοῖς εὐτονωτέροις καὶ μείζονσι λιθοβόλοις καὶ
βέλεσι τιρωσζων, εἰς ἀπορίαν ἐνέβαλε καὶ δυσχρησίαν. Ὅτε
δὲ ταῦτ' ὑπερπετῆ γίνοντο, τοῖς ἐλάττοσι κατὰ λόγον αἰὶ
πρὸς τὸ παρὸν ἀπόστημα χρώμενος, εἰς τοιαύτην ἤγαγε δια-
τροπὴν, ὥστε καθόλου κωλύειν αὐτῶν τὴν ὄρμην καὶ τὸν
ἐπίπλουν.*

*vulnere intacti) Vulneris est saepe actio vulnerandi 9
sive vulneratio. Cf. supra c. 7, 5; 11, 17 med. gravi vulnere
ex equo deiectum; XXXV, 35 extr. tandem in nudum corpus
vulnera pervenerunt. Hinc non raro adiectus est genitivus eius,
qui vulnerat. V. XXXVII, 41 sub fin. vulneribus missilium
undique coniectorum; Cic. Acad. I, 3, 11 fortunae gravissimo
percussus vulnere; Cacl. 32, 79 Nolite — hunc, iam natura
ipsa occidentem, velle maturius extinguere vulnere vestro.*

*cubitalibus f. cavis) „In eo a Polybio differt Livius,
quod ille foramina haec primum non ab imo ad summum facta
dicat; sed“ (l. deinde) „ad viri magnitudinem, quod etiam
verisimilius; tum ea non fuisse πηχυαῖα seu cubitalia, ut Li-
vius refert, sed palmaria.“ (V. ad §. 10). „Sed fortasse utrius-
que narratio ita conciliari possit, ut dicas, foramina ista seu
cava intrinsecus cubitalia, extrinsecus vero palmaria (i. e. quat-
tuor digitos lata) fuisse.“ Stroth. Itaque Heusingerus scriba-
rum incuria omissa quaedam iudicans, scribendum coniecit:*

10 pars scorpionibus modicis ex occulto petebant hostem. Quae propius quaedam subibant naves, quo interiores ictibus tormentorum essent, in eas tollenone super murum eminente

crebris, cubitalibus introrsum, extrorsum palmaribus fere, cavis aperuit. Dixisse igitur vult scriptorem, introrsum latitudinem cubiti fuisse eorum foraminum, extrinsecus (*extrorsum* apud Latinos scriptores nusquam legitur) palmi sive quattuor digitorum. Boettcherus mavult: *tricubitalibus intus, extrinsecus palmaribus fere, tricubitalia*, quae vox et ipsa nusquam legitur, similibus formis *bicubitalia* (Plin. XX, 23, 94) et *tripedalia* defendens. Fatendum tamen, eiusmodi res ab Livio nonnunquam minus accurate tradi.

scorpionibus) „Scorpiones erant machinae bellicae, quibus lapides, spicula aliaque missilia mittebantur in hostes. Plerumque simul cum balistis et catapultis commemorantur, ut a Liv. XXVI, 47. Variarum magnitudinis erant, alii maiores, alii minores, qui h. l. intelligi videntur.“ Stroth. Cf. et Veget. IV, 22 *Scorpiones dicebant, quas nunc manuballistas, quod parvis subtilibusque spiculis mortem inferant.*

10 Quae pr. quaedam s. n. — in eas) Ita verborum positione usus satis nota dixit pro hoc: In quasdam naves, quae propius subibant etc. V. Z. §. 804; Sch. p. 654; Weiss. §. 378.

quo interiores ictibus t. essent) „Interiores ictibus naves sunt, quae, quoniam propius ad tormenta accesserunt, a missilibus, quibus spatio quodam opus est, non amplius attinguntur, sed potius superantur. — Similiter sup. VII, 10 *interior periculo vulneris* legitur.“ Raschig. Cf. Polyb. VIII, 7 *Γενομένων δ' αὐτῶν ἐντὸς βέλους πρὸς τῇ γῆ, πάλιν ἐτέραν ἡτοιμάκει παρασκευὴν πρὸς τοὺς ἀπομαχομένους ἐκ τῶν πλοίων ὡς ἀνδρομήχους ὕψους κατεπέκνωσε τρημάσι τὸ τεῖχος ὡς παλαιστιαίοις τὸ μέγεθος κατὰ τὴν ἐκτὸς ἐπιπέδνειαν. Οἷς τοξότας καὶ σκορπίδια παραστήσας ἐντὸς τοῦ τεύχους καὶ βάλλων διὰ τούτων ἀχρήστους ἐποίησε τοὺς ἐπιβάτας.*

in eas tollenone — eminente) Locum optime restituit Sigonius, quum in optimo cod. legatur: *tollenō e super*, in reliquis fere *tollendo de super* etc. De tollenone v. Vitruv. IV, 21 *Tolleno dicitur, quoties una trabs in terram praealte defigitur, cui in summo vertice alia transversa trabs longior dimensa medietate connectitur, eo libramento, ut, si unum caput depresseris, aliud erigatur.* Cf. et Liv. XXXVIII, 5 post in. Rem ita illustrat Gronovius: „Corvus ille vel manus ferrea tollenone super murum eminente, cui firma catena est alligata, demissa iniicitur prorae: quo facto *πέτρα της μηχανης* seu grave libramentum plumbi, machina vel tormento elevatum, dum manus illa descendit, relinquitur naturali suo motui (qui est deorsum tendere) et recellit ad solum: hoc cadente, vicissim adscendit manus ferrea proramque prehensam attrahit suspenditque atque ita navem in puppim statuit. Tum remitti-

ferrea manus, firmæ catenæ illigata, quum iniecta proræ esset, gravi libramento plumbi recellente ad solum, suspensa prora, navem in puppim statuebat; dein, remissa subito, 11 velut ex muro cadentem navem cum ingenti trepidatione nautarum ita undæ affligebat, ut, etiamsi recta reciderat, aliquantum aquæ acciperet. Ita maritima oppugnatio est 12 elusa, omnisque eis spes eo versa, ut totis viribus terra aggredierentur. Sed ea quoque pars eodem omni apparatu 13 tormentorum instructa erat, Hieronis impensis curaque per

tur manus διὰ τινος σχαστηρίας, ut ait Polybius. " Et Polybii quidem verba hæc sunt (VIII, 8): ἅμα δὲ καὶ καθίει χεῖρα σιδηρᾶν ἐξ ἀλύσεως δεδεμένην, ἣ δραξάμενος ὁ τὴν κεραίαν οἰακίζων, ὅθεν ἐπιλάβοιτο τῆς πρῶρας κατήγε τὴν πτέρναν τῆς μηχανῆς ἐντὸς τοῦ τείχους. Ὅτε δὲ κουφίζων τὴν πρῶραν ὀρθὸν ποιήσειε τὸ σκάφος ἐπὶ πρῶμαν, τὰς μὲν πρῶρας τῶν ὀργάνων εἰς ἀκίνητον καθῆπτε τὴν δὲ χεῖρα καὶ τὴν ἄλυσιν ἐκ τῆς μηχανῆς ἐξείρανε διὰ τινος σχαστηρίας. Οὐ γενόμενου, τινὰ μὲν τῶν πλοίων πλόγια κατέπιπτε, τινὰ δὲ καὶ κατεστρέφετο· τὰ δὲ πλείστα τῆς πρῶρας ἀφ' ὕψους ὀφθεισῆς βαπτίζόμενα, πλήρη θαλάττης ἐγίνετο καὶ ταραχῆς.

gravi l. pl. recellente) Libri mss. omnes; *gravi que libramento plumbi recelleret ad solum*, quod nisi duriore structura ad tollenonem referas, ineptum est, quum, ut Strothii verbis utar, *recellere de ferrea manu dici non possit*, quippe quæ sursum ascenderet, non recelleret seu resiliet ad solum, quod de altero capite tollenonis pondereque illi iniecto modo valet. Itaque Gronovius scribendum censet aut: *gravi libramento plumbi recellente* aut: *graveque libramentum plumbi recelleret*. Plerique editores priorem coniecturam praetulerunt; quanquam nescio an posterior ut propius accedens ad librorum scripturam probabilior sit. Nam quod *statuebat* ad manum ferream refertur, non ad subiectum proximum, i. e. ad libramentum, in eo nihil insoliti est. Cf. ad XXIII, 8, 4. Boettchero post *recelleret* excidisse videtur *ille aut tolleno*.

remissa) V. ad §. 10.

11

undæ affligebat) *Unda* nonnunquam collectivum est nomen; sed poetarum magis quam prosæ orationis scriptorum hoc est. Ceterum patet, undam pro aqua non posse poni, nisi ubi motum aquarum cogites.

recta reciderat) Cf. extrema verba Polybii.

eis spes eo versa) Vulgo: *omnisque vis est eo versa*, 12 quod propter sequentia verba: *ut totis viribus* — *aggr.* parum probabile est. Veram scripturam Boettcherus restituit ex optimo cod., in quo est: *omnis quæ eis p sese adversa* (d littera leviter inducta). Fortasse etiam post *spes* addendum est.

- 14 multos annos, Archimedis unica arte. Natura etiam adiu-
 vabat loci, quod saxum, cui imposita muri fundamenta sunt,
 magna parte ita proclive est, ut non solum missa tormento,
 sed etiam quae pondere suo provoluta essent, graviter in
 15 hostem inciderent. Eadem causa ad subeundum arduum
 16 aditum instabilemque ingressum praebat. Ita, consilio
 habito, quum omnis conatus ludibrio esset, absistere oppu-
 gnatione atque obsidendo tantum arcere terra marique com-
 meatibus hostem placuit.
- 1 XXXV. Interim Marcellus, cum tertia fere parte ex-
 ercitus ad recipiendas urbes profectus, quae in motu rerum
 ad Carthaginienses defecerant, Helorum atque Herbessum,
 2 dedentibus ipsis, recipit, Megara vi capta diruit ac diripuit
 3 ad reliquorum, ac maxime Syracusanorum, terrorem. Per

- 14 *adiuvabat*) Vulgo: *iuvabat*. Alterum tuentur duo omnium
 optimi codd. cum nonnullis aliis. Eadem de causa postea pro
 magna ex parte, quod ceteri editores habent, receptum *magna*
parte. V. ad XXI, 56, 8 et XXII, 15, 9.
missa tormento) Ita optimus cod. Put., ceteri omnes
tormenta. Illam scriptionem veram esse, ex oppositione ver-
 borum *tormento missa* et *pondere suo provoluta* apparere, Dra-
 kenborchius ostendit. Praeterea cf. exempla a Gronovio et
 Drakenborchio allata: XLIV, 35 extr. *Ubi propius ripam ho-*
stium subissent, tormentis missa etiam ad ultimos pervenie-
bant; ibid. 10 med. *saxis tormento emicantibus percutiebantur*;
 Auct. de bell. g. VIII, 14 extr. *unde tormento missa tela in*
hostium cuneos conici possent.
- 15 *ad subeundum*) V. ad XXIII, 22, 9.
- 16 *absistere*) *Placere* nonnunquam non accusativum cum
 inf., sed infinitivum solum adiunctum habet. V. VIII, 13 med.
Placuit inde — circumducere exercitum; ibid. extr. *quicquid*
statuere placet; XXXI, 5 extr. *de auxilio mittendo tum re-*
spondere placere; XXXII, 9 extr. *illo ipso tam iniquo loco*
aggredi hostem placuit; XXXV, 47 in. *Placuit Achaeos et*
Amyndrum, regem Athamanum, tentare. Cf. ad XXI, 38, 6.
arcere — commeatibus) Ita huic verbo etiam abla-
 tivus rei, quam prohibemus ab aliquo, addi potest. Similiter
 Horat. ars p. 64 *classes Aquilonibus arcet*.

XXXV.

- 1 *dedentibus ipsis*) Cf. supra ad c. 12, 2; cap. sq. §. 10.
- 2 *diruit ac diripuit*) De paronomasia v. ad XXII, 30,
 4; infra c. 38, 8.

idem fere tempus et Himilco, qui ad Pachyni promontorium classem diu tenuerat, ad Heracleam, quam vocant Minoam, quinque et viginti milia peditum, tria equitum, duodecim elephantos exposuit, nequaquam cum quantis copiis ante tenuerat ad Pachynum classem. Sed, postquam ab Hippo-
crate occupatae Syracusae erant, profectus Carthaginem, adiutusque ibi et ab legatis Hippocratis literisque Hannibal-
lis, qui venisse tempus aiebat Siciliae per summum decus. repetendae, et ipse haud vanus praesens monitor facile per- 5

ad reliquorum — terrorem) i. e. ut reliquis terrorem iniiceret. V. ad XXII, 13, 9.

ad Pachyni promont.) Unus ex deterioribus codd.: 3
ad Pachynum promontorium. Quod quanquam usitatus est, tamen *Pachyni promontorium* non minus recte dicitur quam supra c. 12, 4 et 13, 1 et 20, 14 *lacus Averni*; XLI, 1 in. *lacus Timavi*; VIII, 13 post in. *Asturæ flumen*; XLIII, 4 med. *flumen Loracinae*.

classem d. tenuerat) Cf. quae statim sequuntur, ubi eadem dictio redit: XXXI, 46 post in. *Heraclides praefectus regius classem ibi tenebat*.

n. cum quantis copiis) Brevius dixit Livius, quod pluribus verbis efferre sic poterat: *nequaquam tantas copias, quantae erant, cum quibus ante tenuerat ad P. cl.* Simili brevitate dicendi non raro utitur. Cf. III, 16 extr. *maiore, quam venerint, silentio abituros* i. e. maiore, quam id esset, cum quo venerint; XXVI, 20 extr. *maiore gratia, quam venerat, classis dimissa est*; XXXIII, 41 extr. *minus opulento agmine, quam profectus erat, Seleuciam rediit*; XLIII, 23 in.—*Tantus* interdum idem est quod *modo tantus* sive *non maior*, v. c. XXXIV, 11 in. *Tria milia militum satis esse, nec hostes, si tanta manus venisset, mansuros*.

Sed) Poteras exspectare: *Nam*, quum iam exponatur, 4
qui factum sit, ut multo maiorem quam ante exercitum Himilco haberet. Sed quemadmodum Graeci, praecedente negatione, ad eam potissimum solent ita referre orationem, ut ab *ελλὰ* enuntiata incipiant, quibus ratio priorum exponitur, ubi Germani ponimus *denn*, ita h. l. Livius *nequaquam* negationem potissimum respiciens, particula adversativa usus est. Ceterum etiam hic dignum, quod animadvertas, est, ut omnia, quae ad summam rei aliquid momentum habuerant, brevitatis studiosus rerum scriptor uno verborum ambitu atque varie comprehenderit. Ac quemadmodum hic secundaria sententia praemissa est longior, postposita brevior primaria, ita contrarium fit in iis, quae proxime sequuntur, ut, quum utrobique plurima in unum coniuncta sint, grata tamen existat structurae variatio.

et ab l. H. literisque) De et — que v. ad XXI, 49, 8.

pulerat, ut, quantae maximae possent, peditum equitumque
 6 copiae in Siciliam traicerentur. Adveniens Heracleam, in-
 tra paucos dies inde Agrigentum recipit; aliarumque civi-
 tatum, quae partis Carthaginensium erant, adeo accensae
 sunt spes ad pellendos Sicilia Romanos, ut postremo etiam,
 7 qui obsidebantur Syracusis, animos sustulerint, et, parte
 copiarum satis defendi urbem posse rati, ita inter se mu-
 nera belli partiti sint, ut Epicydes praeeset custodiae ur-
 bis, Hippocrates, Himilconi coniunctus, bellum adversus con-
 8 sulem Romanum gereret. Cum decem milibus peditum, quin-
 gentis equitibus nocte per intermissa custodiis loca pro-
 9 fectus, castra circa Acrillas urbem ponebat. Munientibus
 supervenit Marcellus, ab Agrigento iam occupato, quum
 frustra eo praevenire hostem festinans tetendisset, rediens;
 nihil minus ratus, quam illo tempore ac loco Syracusanum
 10 sibi exercitum obvium fore; sed tamen metu Himilconis Poe-
 norumque, ut quibus nequaquam eis copiis, quas habebat,
 par esset, quam poterat maxime intentus atque agmine ad
 omnes casus composito ibat.

1 XXXVI. Forte ea cura, quae erat adversus Poenos
 praeparata, adversus Siculos usui fuit. Castris ponendis

5 *perpulerat*) *Perpellere* aliis quaque locis absolute dici-
 tur. Cf. I, 45 in.; III, 50 post med.; IV, 12 post med.; IX, 24
 post in., alibi.

quantae maximae p.) V. ad XXIII, 16, 12.

6 *Adveniens — recipit*) V. ad XXIII, 34, 10. *Hera-
 cleam* refer ad *recipit*. *Inde* dubiae est auctoritatis, quum ab
 uno ex optimis libris (Flor.) absit.

7 *ita — partiti sint*) Loquitur de pactione. Hinc patet
 vis conjunctivorum *praeeset* et *gereret*, ne quis eos ad rem
 factam referendos putet.

8 *per intermissa custodiis l.*) Prorsus eodem modo
 dixit: VII, 36 in. *vadentemque per intermissa custodiis loca*
Decium secuti sunt. De structura cf. ad XXIII, 43, 6.

9 *Munientibus*) i. e. in opere castrorum occupatis. Nam
 ita *munire* nonnunquam absolute dicitur. V. V, 26 med. *Trifa-
 riam Romani muniebant; alius exercitus proelio intentus sta-
 bat*; III, 28 med. *a munientibus ad pugnantes introrsum versi*;
 cf. et XXV, II in.

nihil minus ratus) V. ad XXIII, 37, 6.

incompositos ac dispersos nactus eos et plerosque inermes, quod peditum fuit, circumvenit; eques, levi certamine inito, cum Hippocrate Acras perfugit. Ea pugna defugientes ab 2 Romanis quum cohibuisset Siculos, Marcellus Syracusas redit; et post paucos dies Himilco, adiuncto Hippocrate, ad flumen Anapum, octo ferme inde milia, castra posuit. Sub idem fere tempus et naves longae quinque et quinquaginta Carthaginiensium cum Bomilcare classis praefecto in magnum portum Syracusas ex alto decurrere; et Romana 4 item classis, triginta quinqueremes, legionem primam Panormi exposuere; versumque ab Italia bellum (adeo uterque populus in Siciliam intentus) fuisse videri poterat. Legio- 5 nem Romanam, quae exposita Panormi erat, venientem Sy-

XXXVI.

Castris ponendis) Ablativus causam indicat. Cf. supra ad c. 19, 5.

defugientes ab Rom.) Vulgo: *deficientes*, sed *defugientes* in optimis quibusque codd. legitur, nec videtur ea scriptura deserenda esse, quum *defugere*, quod est cupide vel celementer se subtrahentium alicui sive homini sive rei, ab hoc loco alienum non sit.

redit) Ita opt. cod. Flor., quem, quum de Put. taceant interpretes, sequendum esse putavimus. Nam quod sequitur *posuit*, in eo nihil insoliti esse, ostendimus ad XXIV, 21, 8. Cf. priore cap. §. 6. Eadem fuit causa infra §. 10 praeferendi *recipit*.

in magnum p. Syracusas) V. ind. geogr., praeterea 3 supra ad c. 23, 8.

decurrere) Cf. XXIX, 27 extr. *Eo classis decurrit: copiae omnes in terram expositae sunt*; auct. b. afr. 3 extr. *nullum portum terrae Africae, quo classes decurrerent, tutum ab hostium praesidio fore suspicabatur*. De forma verbi cf. supra ad c. 5, 12.

exposuere) Ita numerum pluralem voci *classis* additum 4 habes etiam XXXV, 26 extr. *Cetera classis, praetoria nave amissa, quantum quaeque remis valuit, fugerunt*, ubi transitum ad pluralem parant interiecta verba: *quantum quaeque r. valuit*, ut hic, quod in appositione positum est: *triginta quinqueremes*. Cf. et XXX, 9 med.

versumque ab It. b.) V. ad XXIII, 26, 6.

intentus) Cf. supra ad c. 3, 2.

venientem Syracusas) Omisimus cum Bekkero distinctionem post *Syracusas*, ut appareret, *venientem* non separandum a verbis: *praedae sibi futuram*.

rācusas praedae haud dubie sibi futuram Himilco ratus, via
 6 decipitur: mediterraneo namque Poenus itinere duxit; legio
 maritimis locis, classe prosequente, ad Ap. Claudium, Pa-
 chynum cum parte copiarum obviam progressum, pervenit.
 7 Nec diutius Poeni ad Syracusas morati sunt. Et Bomilcar,
 simul parum fidens navibus suis, duplici facile numero clas-
 sem habentibus Romanis, simul inutilem moram cernens,
 nihil aliud ab suis quam inopiam aggravari sociorum, velis
 8 in altum datis, in Africam transmisit; et Himilco, secutus
 nequicquam Marcellum Syracusas, si qua, priusquam maiori-
 bus copiis iungeretur, occasio pugnandi esset, postquam
 ea nulla contigerat, tutumque ad Syracusas et munimento
 9 et viribus hostem cernebat, ne frustra assidendo spectando-
 que obsidionem sociorum tempus tereret, castra inde movit,
 ut, quocumque vocasset defectionis ab Romanis spes, ad-
 moveret exercitum ac praesens suas res fiventibus adderet
 10 animos. Murgantiam primum, prodito ab ipsis praesidio Ro-
 mano, recipit, ubi frumenti magna vis commeatusque omnis
 generis convecti erant Romanis.

6 *duxit*) Cf. ad XXIII, 18, 13.

7 *dupl. facile numero*) De ablativo v. Weiss. §. 206 et n. 4; Z. §. 471; Sch. p. 436. *Facile* saepe de eo dicitur, quod sine dubitatione pro vero concedas, ut ad vim accedat vocum *manifesto*, *haud dubie*. Cf. I, 6 sub fin. *qui omnes facile spem facerent*.

inutilem moram cernens) Haec optimorum plurimorumque codd. auctoritate fulta praeunte Bekkero recipienda visa sunt; alii auctore Crevierio scripserunt: *simul inutili mora cernens nihil aliud* etc. Verba: *nihil aliud ab suis* — *sociorum* per appositionem adiecta sunt et ipsa pendentia ex verbo cernendi. De locutione *nihil aliud quam* v. supra ad XXIII, 3, 13.

8 *nulla contigerat*) Gravior est ea negatio, quam quum ponitur *non*. Cf. infra ad c. 44, 8; XXXII, 35 in. *Philippus nullus usquam nec nuntius ab eo per aliquot horas veniebat*. Z. §. 688; Sch. p. 526; Weiss. §. 226 n. 2. De temporibus cf. ad c. 31, 2.

10 *ubi — convecti erant Rom.*) T. Faber legendum censuit *quo*. Contra quem Drakenb.: „*Ubi* hoc modo defendi potest, ibi i. e. Murgantiae, fuisse magnam vim frumenti et commeatus omnis generis, qui convecti erant Romanis, sive *Romanis* intelligere malis in usum Romanorum sive a Romanis.“

XXXVII. Ad hanc defectionem erecti sunt et aliarum 1
 civitatum animi; praesidiaque Romana aut pellebantur arci- 2
 bus aut prodita per fraudem opprimebantur. Henna, ex-
 celso loco ac praerupto undique sita, quum loco inexpugna-
 bilis erat, tum praesidium in arce validum praefectumque
 praesidii haud sane opportunum insidiantibus habebat. L. 3
 Pinarius erat, vir acer, et qui plus in eo, ne posset de-
 cipi, quam in fide Siculorum, reponeret. Et tum intende-
 rant eum ad cavendi omnia curam tot auditaeproditiones
 defectionesque urbium et clades praesidorum. Itaque nocte 4

(Cf. supra ad XXIII, 43, 6). Scilicet in praepositionibus po-
 nendis sive adverbii, in quibus earum vis inest, interdum mi-
 nus verborum respicitur actio, quam qui status eam sequatur.

XXXVII.

Ad hanc defectionem) V. supra ad c. 14, 9. 1

haud sane) V. supra ad c. 8, 13. 2

opportunum insidiantibus) Cf. XXX, 4 in. *op-*
portuniores insidiant (stationes vigiliaeque); II, 13 extr. *quae*
(aetas) maxime opportuna iniuriae esset; similiter XXVIII, 19
 m.; IV, 13 ante med. *minime opportunus vir novanti res*;
 VI, 24 in. *Romanus — in locum iniquum pertractus, oppor-*
tanus huic eruptioni fuit; VIII, 25 sub fin. *ad praebendam*
opportunam consilio urbem.

L. Pinarius erat) Livius fere pronomen *is* addere so- 3
 let, ubi nomen proprium ad antecedentia refertur. Cf. supra
 c. 34, 2 *Archimedes is erat*; V, 34 in. *Ambigatus is fuit*; ibid.
 sub fin. *Massilienses erant hi*; VIII, 28 in. *L. Papirius is fuit*;
 XXVIII, 17 post in. Itaque suspicari possis, hic quoque
 scriptum ab eo fuisse: *L. Pinarius is erat*, quum *is* facillime
 h. l. excidere potuerit. Nam quae exempla ad c. 34, 2 attu-
 lerunt Gronovius et Drakenborchius (VII, 26 in.; XXV, 16
 post in.; ibid. 19 med.; Cic. Quinct. 3), pronomen omitti posse
 demonstrantes, ii alius generis sunt. Sed si compares locos
 per parentheses interiectos, ubi pronomen omissum est, ut su-
 pra XXIII, 15, 2; X, 2 ante med. *inde esse ostium fluminis*
praesalti — (Meduacus annis erat); V, 32 extr., nihil obstare
 videbis, quo minus etiam hic vulgatam bene se habere statuas.
 Alii coniunxere: *L. Pinarius erat vir acer* etc., quae ratio
 minus videtur Livii consuetudini convenire.

in eo, ne posset d.) *Id* intelligitur, quod impedimento
 esset. Hinc sequitur *ne*. Similia v. ad XXII, 1, 2.

proditiones) Cf. c. 39, 7. Pariter Cicero eam vocem
 pluraliter dixit Acad. II, 9; Sen. 12, 40.

nocte dieque) De positione horum verborum diximus 4
 ad XXI, 11, 5. H. l. aptius praemittitur *nocte*.

dieque iuxta parata instructaque omnia custodiis ac vigiliis
 5 erant, nec ab armis aut loco suo miles abscedebat. Quod
 ubi Hennensium principes, iam pacti cum Himilcone de pro-
 ditione praesidii, animadverterunt, nulli occasione fraudis
 6 Romanum patere, palam rati agendum, *urbem arcemque
 suae potestatis aiunt debere esse, si liberi in societatem,
 non servi in custodiam, traditi essent Romanis.* Itaque
 7 *claves portarum reddi sibi aequum censent. Bonis sociis
 fidem suam maximum vinculum esse; et ita sibi popu-
 lum Romanum senatumque gratias habiturum, si volen-
 8 tes ac non coacti mansissent in amicitia.* Ad ea Roma-
 nus, *se in praesidio impositum esse dicere ab impera-*

iuxta) V. ad XXIII, 28, 3.

5 *Quod ubi)* V. supra ad c. 15, 5.

n. occasione R. patere) Cf. ad § 2; praeterea ad XXII, 59, 11; Curt. IV, 10 post med. *patere vel unius insidiis regem.*

palam rati agendum) Inde a Drakenborchio editpres fere receperunt: *palam rentur agendum*, sed exiguae ea scriptio auctoritatis est, quippe quam ex margine codicis non ita praestantis Drakenborchius hauserit. Optimus cod. habet *patere*

^{l c}*patuerat agendum*, alii fere: *patere, placuerat agendum.* Lipsius coniecit: *palam erat agendum.* Sed ad Livii mentem res non bene refertur. Verisimilior est Vallae coniectura nuper etiam Boettchero probata: *palam rati agendum.* Nisi tamen propter similitudinem complurium syllabarum nonnulla exciderunt scribendumque: *patere, palam statuerunt agendum.*

7 *fidem suam)* V. ad XXIII, 7, 2.

pop. Rom. senatumque) Discedens a solita verborum collocatione non dixit *senatum populumque Romanum.* Quod ideo videtur fecisse, ut utrique probatum eos iri magis significaretur. Pariter VII, 31 extr. *denuntiarent Samnitibus populi Romani senatusque verbis.*

gratias habiturum) Cf. supra ad XXIII, 11, 12.

ac non coacti) Non ita coniunctum est cum voce insequenti, ut unam cum ea notionem efficiat, quae ut synonyma priori (*volentes*) adiungitur per *ac.*

8 *in praesidio impositum)* Non raro Livius id potissimum spectans, quod qui impositus est in aliquem locum, ibi remansit et fuit, huic verbo *in* subiunxit cum ablativo. V. VIII, 23 post in. *coloniamque in Samnitium agro imposuerit*; XXXI, 18 extr. *imposito Abydi praesidio*; XXIX, 35 post in.; XXXVI, 12 extr.; XLIII, 19 in.; ex quibus exemplis elucet, Livium

*torē suo, clavesque portarum et custodiam arcis ab eo accepisse, quae nec suo nec Hennensium arbitrio haberet, sed eius, qui commisisset. Praesidio decedere apud 9 Romanos capital esse, et nece liberorum etiam suorum eam * legem parentes sanxisse. Et consulem Marcellum haud procul esse: ad eum mitterent legatos, cuius iuris*

maxime in locutione *praesidium imponere* ea structura usum esse. Cf. Z. §. 490; Sch. p. 422 sq.; Weiss. §. 269 n. 6.

quae — haberet) Generaliter cogitat, quae ante sibi credita singula dixit. Hinc neutro genere utitur. Cf. supra ad XXIII, 43, 11; XXXVII, 32 extr. *ira et avaritia imperio potentiora erant*. De cetera structura cf. ad c. 30, 14.

capital esse) Festus: *Capital facinus, quod capitibus 9 poena luitur.*

eam legem) i. e. ut capital esset, praesidio decedere.— Ceterum *legem* abest ab omnibus libris manu scriptis. Addita est vox ab interpretibus, quod, ea ommissa, *eam* nihil habet, quo referri possit. Similiter Livius in enarranda ipsa re, quam hic significavit, Manlium facit filio dicentem (VIII, 7 sub fin.): *quam morte tua sancienda sint consulum imperia*. Bekkerus ex Iacobi Gronovii coniectura recepit: *id nece liberorum etiam suorum iam parentes sanxisse*. Sed iam mirum quantum languet. Itaque magis placuerit, quod Klockius commendavit: *id nece liberorum etiam suorum parentes sanxisse*. Boettcherus post *esse* suspicatur „excidisse aliquid, quo referretur *eam* h. e. tale membrum orationis, quo, *disciplina militari* nominata, ab illo, quod capital dicitur, *praesidio decedere* ad punitam qualemcunque disciplinae solutionem transitus fieret.“ Nos in re prorsus incerta ab ea scriptione, quam et receperunt inde a Drakenborchio plerique omnes editores et sententia ipsa maxime commendat, recedendum non putavimus. Nam quod minus accurate Pinarius loquitur, quasi Manlius iuvenis supplicio esset ob *eam causam affectus*, quod praesidio decessisset, id nemo mirabitur, qui meminerit, etiam aliis locis apud Livium qui verba faciunt a veritate rerum nonnunquam discedere paululum, quo res magis suo consilio accommodent. Cf. ad XXII, 3, 10; supra ad XXIII, 11, 8; ibid. ad c. 45, 8.

Et consulem) Quum optimi codd. praebent *sanxisset consulem*, Boettcherus recepit: *Sed consulem*. Praeferendum visum est *Et*. Nam Pinarius haec duo ad amovenda Hennensium postolata affert, et sibi non licere praesidio decedere, et eum, cuius arbitrii res esset, haud procul esse, ut adire eum facile possent.

cuius iuris atque a. esset) V. ad XXIII, 8, 7. Ante *esset* excidisse credibile est *res*, quae vox ut ibi facillime propter insequentis syllabae similitudinem negligi et omitti potuit, ita durius deest.

- 10 *atque arbitrii esset. Se vero negare illi missuros; testari-*
que, si verbis nihil agerent, vindictam aliquam libertatis
 11 *suae quaesituros. Tum Pinarius: At illi, si ad consullem*
gravarentur mittere, sibi saltem darent populi conci-
lium, ut sciretur, utrum paucorum ea denuntiatio an
universae civitatis esset. Consensa in posterum diem
concio.

- 10 *nihil agerent) Cf. Terent. Adelph. V, 8, 12 Nihil*
agis: fieri aliter non potest; Cic. Cat. I, 6, 15 Nihil agis,
nihil assequeris, neque tamen conari ac velle desistis; pro
Rosc. Am. 45 Quae omnia si — in patronum suum voluerit
conferre, nihil egerit; Fam. XI, 28 med. quae nunc — metu
nobis extorquere conantur. Sed nihil agunt. Nullius unquam
periculi terroribus ab officio desciscam. Similiter dicitur non-
nihil agere ut Cic. Planc. 34; non multum agere Cic. Fam.
VII, 29 in.

vindictam al. libertatis) Cf. XXXIV, 49 in. in ipsa
vindicta libertatis perituram (civitatem); XL, 4 extr. Mors,
inquit, una vindicta est.

- 11 *At illi) At refertur ad insequentem enuntiationem con-*
ditionalem. Nam ita saepe hac particula scriptores utuntur, ubi
post enuntiationem hypotheticam apodosis sequitur ea, in qua
aliquid opponatur hypothesei. V. exempla a Gronovio allata:
I, 41 med. Si tua re subita consilia torpent, at tu mea se-
quere; III, 17 in. Si vos urbis, Quirites, si vestri nulla cura
tangit, at vos veremini Deos vestros; ibid. 31 extr. Si ple-
beiae leges displicerent, at illi communiter legum latores —
sinerent creari; IX, 1 post med. Quod si nihil cum potentiore
iuris humani relinquitur inopi, at ego ad Deos vindices in-
tolerandae superbiae confugiam, etc.

ea denuntiatio) Vulgo: ea denuntiata — essent; sed
optimi libri habent: ea denuntia et esset. Itaque recte videtur Gron-
ovius coniecisse: ea denuntiatio, quum propter similitudinem
extremarum huius verbi syllabarum tio facillime negligi posset.
Accedit quod numerus plur. minus aptus est, quum una denun-
tiatio in prioribus commemorata sit, et Livius, ut saepe no-
mine denuntiationis utitur, ita nunquam pro substantivo posuit
denuntiatum vel denuntiata.

Consensa — concio) Etiam hic sequenda cum Bek-
kero Gronovii coniectura visa est, quum vulgo legatur: Con-
sensu in posterum diem concio edicitur. Sed edicitur in opti-
mis libris non est; quare Gronovius scribendum censuit aut:
consensa vel concessa — concio, aut adiunctis verbis proxime
sequentibus: Concessa in proximum diem concione, postquam
ab eo colloquio in arcem sese recepit etc. Quod minime rece-
dit a codicibus: Consensa — concio, defendi potest nonnullis

XXXVIII. Postquam ab eo colloquio in arcem sese **1** recepit, convocatis omnibus, *Credo ego vos audisse, milites*, inquit, *quemadmodum praesidia Romana ab Sicilia circumventa et oppressa sint per hos dies. Eam vos **2** *fraudem deum primo benignitate, dein vestra ipsi virtute, dies noctesque perstando ac pervigilando in armis, vitastis. Utinam reliquum tempus nec patiendo infanda nec faciendo traduci possit! Haec occulta in fraude **3****

aliis locis. Nam I, 32 sub fin. optimus liber habet: *bellum erat consensum*; adde VIII, 6 med. *Consensit et senatus bellum*; XXVII, 9 extr. *idem socios consensisse omnes*; Gell. XV, 26 *consensus quibusdam et concessis*; Cic. Fin. II, 35, 117 *Idne consensisse de Calatino plurimas gentes arbitramur*. Quamquam non negandum, his exemplis insolentiam dictionis non plane tolli; ii enim loci, ubi neutrum pronominis adiectum est, non multum ad rem faciunt, et *bellum consentire* potest natum esse ex breviate formula dicendi; denique Gellii locus quum Graeca contineat in Latinum sermonem conversa, ne ipse quidem satis probat, usitatum id genus dicendi fuisse. Potest tamen et in auxilium vocari quod Cicero Acad. II, 31, 99 dixit: *qui a vobis sapiens inducitur, multa sequitur probabilia, non comprehensa neque percepta neque assensa*.

XXXVIII.

convocatis omnibus) Codd. optimi: *convocatio quibus*. **1** *Convocatis omnibus* dedit Iacobus Gronovius, quem secutus est Bekkerus; ceteri fere habent: *convocatis militibus*, quod ab optimorum librorum auctoritate nimis recedit. Idem in Crevierii coniecturam cadit scribentis: *convocatis suis*. Et confirmatur nonnihil Iacobi Gronovii coniectura, quod unus codex habet: *convocatis militibus omnibus*. Quod si haec coniectura displiceat, maxime probabile videtur, quod Boettcherus coniecit: *convocat suos, quibus*.

Credo ego) Ita ab initio orationum et altero quidem loco saepe poni *ego*, ostendimus ad XXI, 21, 3. Hoc modo qui dicit, se a ceteris, qui non idem sentiant, separat.

circumventa) Cf. priore cap. §. I *prodita per fraudem opprimebantur*. Plura de verbo *circumveniendi* v. supra XXIII, 4, 3; ad XXI, 34, 1.

deum) Hoc genitivo Livium saepe uti, diximus ad XXI, **2** **4, 9**.

ipsi) Livium saepius nominativum quam genitivum huius pronominis adiungere pronominibus possessivis, ex iis apparet, quae ad XXI, 33, 3 attulimus.

perstando) De gerundio in appositione posito plura v. ad XXI, 4, 3.

cautio est, qua usi adhuc sumus: cui quoniam parum succedit, aperte ac propalam claves portarum repossunt; quas simul tradiderimus, Carthaginiensium extemplo Henna erit, foediusque hic trucidabimur, quam Mur-
4 *gantiae praesidium interfectum est. Noctem unam aegre ad consultandum sumpsit, qua vos certiores periculi instantis facerem. Orta luce concionem habituri sunt ad*
5 *criminandum me concitandumque in vos populum. Itaque crastino die aut vestro aut Hennensium sanguine Henna inundabitur. Nec praeoccupati spem ullam nec occupantes periculi quicquam habebitis. Qui prior strin-*
6 *xerit ferrum, eius victoria erit. Intenti ergo omnes armatique signum exspectabitis. Ego in concione ero et tempus, quoad omnia instructa sint, loquendo alter-*
7 *candoque traham. Quum toga signum dedero, tum*

possit) Nescio an Livius scripserit *posset*. In ea enim sententia se esse profitetur Pinarius, ut reliquum tempus non sine facinore aliquo traduci posse putet. V. Weiss. §. 176 d et n. 3; Sch. p. 511; Z. §. 571. Nihil autem de codicum scriptura ab editoribus hic annotatum est.

3 *Haec*) Omissa est particula adversativa. *Est* idem fere hic declarat quod *locum* habet.

cui) Pronomen relat. non ad proximum, sed ad remotius eiusdem generis substantivum spectat. Similia v. ad XXI, 26, 2.

succedit) Hoc saepe impersonaliter dicitur. V. ad XXI, 7, 6.

aperte ac propalam) V. ad c. 25, 4.

trucidabimur) Cf. ad §. 9.

4 *qua*) Fortasse recte se habet, quod in optimo cod. Flor. legitur: *quo* i. e. eo consilio, ut. Sed de ceteris codd. interpretes tacent.

5 *occupantes*) i. e. antevententes, de qua vi eius verbi v. ad XXI, 39, 10.

6 *exspectabitis*) V. Z. §. 586; Sch. p. 469; Weiss. §. 168 n. 2.

7 *Quum toga signum d.*) Pariter de siguo toga dando convenisse inter Caesarem et Crassum Suet. Caes. c. 9 refert. Praeterea cf. quae Crevierius annotavit ad XXII, 54, 3: „Ex hoc loco et ex aliis itidem Livii locis (XXIX, 3 et 36; XLIV, 16) patet, togas etiam a militantibus gestatas. At primo intelligendum est, eos togis usos esse non in acie, sed in hibernis aut in otio castrorum. Deinde ex eo, quod hic solum

mihī undique clamore sublato turbam invadite ac sternite omnia ferro; et cavete, quicumque supersit, a quibus aut vis aut fraus timeri possit. Vos, Ceres mater 8 ac Proserpina, precor, ceteri superi infernique dii, qui hanc urbem, hos sacros lacus lucosque colitis, ut ita nobis volentes propitii adsitis, si vitandae, non ferendae, fraudis causa hoc consilii capimus. Pluribus vos, 9 milites, hortarer, si cum armatis dimicatio futura esset. Inermes, incautos ad satietatem trucidabitis. Et consulis castra in propinquo sunt, ne quid ab Himilcone et Carthaginensibus timeri possit.

equitum fiat mentio, et in duobus ultimis locis, quos supra memoravimus, numerus togarum; quae mittuntur ad exercitus, longe minor sit tunicarum numero nec sufficiens ad totum exercitum vestiendum, sequi videtur, togas honestioribus tantum in usu fuisse, i. e. equitibus, centurionibus etc.“ Exemplis a Crevierio allatis adde IX, 25 extr. Ceterum sagis fere militantes usos, satis constat.

mihī) V. Z. §. 408; Sch. p. 405; Weiss. §. 307. 3 n.

quicumque supersit) Vulgo *quisquam*, sed in optimis quibusque libris legitur *quicumque*. Cf. supra ad c. 30, 4. Neque vero mente supplendum videtur *eorum*, quod Gronovio aliisque placuit, sed per synesin num. pluralis pronomini relativi referendus ad *quicumque*. Nam *cavete, quicumque supersit* fortius dictum pro: *providete, ne ulli supersint* (i. e. tales sive eiusmodi). Si quid explicationis causa mente addere velis, adde potius *hominum*, sed ita, ut *quibus* non referas ad *hominum*, sed ad eam sententiam, quae ambobus verbis *quicumque hominum* efficitur.

Ceres mater etc.) Cf. insequ. cap. §. 8; praeterea ind. 8 geogr. in v. *Henna*. His autem verbis scriptor, quae eius est humanitas, rem atrocem ac nefandam in mitius vertit.

lacus lucosque) V. ad c. 35, 2 et ind. geogr.

volentes propitii) V. ad c. 21, 10.

non ferendae) Cf. supra ad XXIII, 9, 5; Cic. Att. VII, 26 med. *quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit*. Itaque non opus est, ut cum nonnullis deterioribus libris legatur *inferendae*, quanquam ita Livius dixit XXVII, 28 in.

Inermes) De asyndeto v. supra ad c. 28, 5.

ad satietatem tr.) Cf. VIII, 7 io. *ad satietatem vestram pugnāvimus; XXVII, 45 in. antequam ad satietatem ipsius peditum atque equitum datae ab senatu copiae fuissent.*

trucidabitis) Apte hoc dicitur de inermibus, quorum velut pecorum caedes fit. Cf. XXVIII, 16 post in. *Inde non iam pugna, sed trucidatio velut pecorum fieri; XXXVII, 39*

- 1 XXXIX. Ab hac adhortatione dimissi corpora curant. Postero die alii aliis locis ad obsidenda itinera claudendosque opposituri se exitus, pars maxima super theatrum circaque, assueti et ante spectaculis concionum, consistunt.
- 2 Productus ad populum a magistratibus praefectus Romanus, quum consulis ea de re ius ac potestatem esse, non suam,
- 3 et pleraque eadem, quae pridie, dixisset, et primo sensim ac plures, reddere claves, dein iam una voce id omnes iu-

in. *tanquam non pugnandum cum tot milibus hostium, sed par numerus pecorum trucidandus esset.*

XXXIX.

- 1 *Ab hac adh. dim.)* V. supra ad XXIII, 6, 1. *corpora curant)* De hac locutione, quae maxime de militibus cibum sumentibus usurpatur, plura dicta sunt ad XXI, 54, 2.

alii) Optimus cod.: *alia.* Sed quum durius hic, tam multis interiectis, ex sequentibus arcessatur *pars*, et causa mendi in promptu sit, quum sequatur *a* litera proximae vocis, dubium non videtur, quin vulgata retinenda sit. Bene autem Boettcherus vidit, locum sic explicandum esse: *ceteri* (v. ad XXIII, 37, 13) eaque minor pars militum per alia oppidi loca, maxima pars super theatrum circaque consistunt. Cf. ad c. 34, 5.

opposituri se) Vulgo: *oppositi.* Sed vera, quam dedimus, Boettcheri emendatio videtur, quae et sententiae melius convenit et nititur scriptura optimi cod. *opponit 'is exitus.* Accedit quod unus cod. habet *opstri.* De verbo *opponendi* cf. ad XXIII, 18, 5.

super th. circaque) Cf. V, 35 med. *cis Padum ultraque;* IX, 32 extr. *ante signa circaque;* XXXI, 24 med. *intra eam extraque.* Monendum tamen, hoc genere dicendi Livium non uti nisi in iis praepositionibus, quae adverbiorum quoque locum tenent; in aliis fere substantivum bis ponere, quod nunquam etiam in his fecit. V. supra c. 25, 2; VIII, 11 med. *stragem et ante signa et post signa factam;* XXIX, 19 extr. *accensis studiis pro Scipione et adversus Scipionem;* XXXIV, 8 in. *contra legem proque lege.* Rariora sunt haec: X, 7 in. *quae pro lege Licinia quondam contraque eam dicta erant;* XXXIX, 4 extr. *supra subterque terram.* In theatris autem fere apud Graecos conciones habebantur.

spectaculis) *Spectaculum* non solum dicitur id, quod spectatur, sed etiam actio spectandi. V. exempla ad XXI, 42, 1 collata.

- 3 *et primo)* *Et* ab libris abest, sed sententia, ut vidit Crevierius, eam particulam postulat, et facile excidere ea propter similitudinem extremae syllabae vocis praecedentis potuit.

berent cunctantique ac differenti ferociter minitarentur nec viderentur ultra vim ultimam dilaturi, tum praefectus toga signum, ut convenerat, dedit, militesque, intenti dudum ac 4 parati, alii superne in aversam concionem clamore sublato decurrunt, alii ad exitus theatri conferti obsistunt. Cae- 5 duntur Hennenses cavea inclusi, coacervanturque non caede solum, sed etiam fuga, quum alii super aliorum capita ruerent, integri sauciis, vivi mortuis incidentes cumularentur. Inde passim discurretur, et urbis captae modo fugaque et 6 caedes omnia tenet, nihilo remissiore militum ira, quod turbam inermem caedebant, quam si periculum par et ardor certaminis eos irritaret. Ita Henna aut malo aut necessa- 7

plures) i. e. subinde sive semper plures (*immer mehrere*), *differenti*) *Differre* nonnunquam absolute dicitur. V. VI, 14 extr. *differenteque et tempore suo se indicaturum dicente*; XXV, 25 post in. *quum is diem de die differret*; XXXVI, 6 extr. *alii extemplo agendum, alii ex hieme, quae tum ferme media erat, differendum in veris principium — censebant.*

dedit — decurrunt) Apte in iis, quibus ostenditur, 4 quae singula secuta sint signum, transit ad praesens historicum. *dudum*) Hoc fere ponitur, ut ait Valla, de parvo tempore unius horae aut semihorae aut duarum horarum aut certe brevissimi temporis.

aversam concionem) Nam erat a militibus in concionantem praefectum Romanum versa concio. Gronov.

mortuis incidentes) De hac structura plura v. ad 5 XXI, 41, 5.

urbis c. modo) i. e. tanquam urbem captam, sic — omnia 6 tenet. Pariter XXII, 14, 8 *nos hic pecorum modo — exercitum ducimus*, ubi vide.

fugaque et caedes) Cf. ad XXIII, 26, 8.

turbam inermem) Codd. fere: *iure turbam inermem*. Sed *iure* duplicatis per errorem literis natum, facile apparet. Accedit quod optimus cod. *iure am*, superscripto prioribus syllabis *turb*, habet. *Iure* prorsus alienum esse a sententia Livii videbis, si compares quae statim dicit: *aut malo — facinore retenta*.

periculum par) i. e. quod aequae ad ipsos pertineret atque ad adversarios.

certaminis) Neque enim certamen erat, quum inermis turba non posset et ipsa pugnare.

aut malo aut nec. f.) „Erat enim malum facinus, si 7 eo abstinere praefectus poterat sine sua suorumve clade; si non poterat, erat necessarium“ (adde: ideoque non malum). Gruter.

- rio facinore retenta. Marcellus nec factum improbavit et praedam Hennensium militibus concessit, ratus, timore de-
- 8 territos temperaturos proditionibus praesidiorum Siculos. Atque ea clades, ut urbis in media Sicilia sitae claraeque vel ob insignem munimento naturali locum vel ob sacrata omnia vestigiis raptae quondam Proserpinae, prope uno die omnem
- 9 Siciliam pervasit. Et quia caede infanda rebantur non hominum tantum, sed etiam deorum sedem violatam esse, tum vero, qui etiam ante dubii fuerant, defecere ad Poenos.
- 10 Hippocrates inde Murgantium, Himilco Agrigentum sese recepit, quum acciti a proditoribus nequicquam ad Hennam
- 11 exercitum admovissent. Marcellus retro in Leontinos redit; frumentoque et com meatibus aliis in castra convectis, praesidio modico ibi relicto, ad Syracusas obsidendas venit. Inde Ap. Claudio Romam ad consulatum petendum misso, T. Quinctium Crispinum in eius locum classi castrisque prae-

temperaturos proditionibus) V. Z. §. 414; Sch. p. 455; Weiss. §. 300. 2. Ceterum *temperaturos* quum in optimis codd. non legatur, dubium est, num Livii ea vox sit. Potuit enim Marcellus factum probare, quod ita deterritos esse a proditionibus Siculos putaret.

- 8 *Atque*) Hand. Tursell. I, p. 478: „Usurpatur *atque* in adiciendo eo, quod id, de quo antea sermo erat, sive ex ratione causae sive temporis consequitur ideoque in iis locum habet, quae necessitate quadam continuationis vel consecutionis cohaerent.“

ut — sitae) V. ad XXIII, 14, 1.

ea clades — pervasit). Clades pervasit Siciliam per id, quod inde consecutum est, i. e. rumorem, quod si spectas, nihil aliud Livius dixit nisi rumorem cladis pervasisse Siciliam. Crebrior ea metonymia est in verbis *deferendi* vel *perferendi*. Neque enim multum differt quod v. c. Livius dixit XXXIII, 17 in. *Quum haec repentina mutatio Corcyram ad legatum Flaminium perlata esset.*

- 9 *qui etiam*) i. e. etiam ii, qui. Cf. supra ad XXIII, 3, 12 et ibid. ad 18, 9.
- 11 *convectis, praes. — relicto*) Participia dissolute posita sunt, ut appareret, non ad idem tempus utrumque referri. Nam tum demum, postquam frumentum et com meatus convexerat, praesidium reliquit et — venit. Cf. ad XXIII, 1, 4.
- 12 *misso*) i. e. dimisso. Cf. ad XXI, 54, 3; Sall. Iug. 64 *Marius — ab Metello petundi* (i. e. consulatus) *gratia missionem rogat.*

ficat veteribus. Ipse hibernacula quinque milia passuum Hexapulo (Leonta vocant locum) communiit aedificavitque. Haec in Sicilia usque ad principium hiemis gesta.

XL. Eadem aestate et cum Philippo rege; quod iam ante suspectum fuerat, motum bellum est. Legati ab Oricum ad M. Valerium praetorem venerunt, praesidentem classi Brundisio Calabriaeque circa litoribus, nuntiantes, Philippum primum Apolloniam tentasse, lembis biremibus centum viginti flumine adverso subvectum; deinde, ut ea res tardior spe fuerit, ad Oricum clam nocte exercitum admovisse; eamque urbem, sitam in plano, neque moenibus neque viris atque armis validam, primo impetu oppressam esse. Haec

hibernacula — aedif.) V. ad XXIII, 48, 2.

quinque milia p.) Cf. ind. geogr. in v. Leon.

Hexapulo) Ab *Hexapulo*, quod nonnulli editores receperunt, non legitur in optimis codd. Neque opus est praepositione, quanquam verbum motionis additum non est. Cf. Ramsh. t. II. p. 446.

XL.

suspectum fuerat) Cf. infra c. 44, 6 *His ducibus, his copiis adversus multa simul aut mota aut suspecta bella munierunt Romanum imperium; II, 16 in. unde, etsi non apertum, suspectum tamen bellum erat.*

ab Oricum) Cf. ad XXIII, 17, 7.

praetorem) Cf. supra c. 20, 12 et ad XXIII, 40, 1.

praesidentem) V. ad XXIII, 32, 2.

classi) Ita IV, 34 extr. *Classi quoque ad Fidenas pugnatum cum Veientibus, quidam annales retulere; XXX, 9 post med. classi ut felicissime gerantur res. V. Z. §. 63 c. n.; Weiss. §. 67 n. 3. 3.*

circa) V. supra ad XXIII, 16, 13.

Apolloniam tentasse) V. ad c. 1, 1.

flumine adverso) i. e. Aoo, quod ipsum nomen ante adverso excidisse suspicatur Heusingerus. Ceterum cf. de ipsa dictione ad XXI, 31, 2.

neque viris atque armis) Cf. supra ad XXIII, 18, 4 et ad XXIV, 28, 4. *Atque* est in optimis et plerisque libris, in aliis *neque*. *Viri atque arma* ut cognatae significationis ac tanquam pro una notione hic coniunxit Livius, ostendens quae ad defendendos hostes in urbibus potissimum valent; hinc ad coniuncta haec verba refertur quae antecedit negatio. Cf. I v. III, 42 in. *ne quid ductu atque auspicio decemvirorum prospere usquam gereretur.*

nuntiantes orabant, ut opem ferret hostemque haud dubium Romanis terra ac maritimis urbibus arceret, quae ob nullam aliam causam, nisi quod imminerent Italiae, peterentur.

5 M. Valerius, * praesidio loci eius relicto P. Valerio legato, cum classe instructa parataque, et, quod longae naves mi-

4 * *terra ac marit. urbibus*) i. e. ea terra ac maritimis urbibus arceret, quae etc. Scriptio autem dubia est. In plerisque codd. est: *terra ac maritimis viribus*. Quare plerique editores scripserunt: *terra aut maritimis viribus arceret, qui — peterentur*. Sed offensioni sunt ablativi *terra et maritimis viribus* diverso modo interpretandi, deinde *aut*, quod in nullo cod. legitur, tum dura admodum ellipsis pronominis, ad quod refertur *qui*. Accedit, quod urbes vel oppida saepe Livius dixit maritima, nusquam vires. Denique nonnulli ex iis codd., qui habent *viribus*, praebent *quae*, quod quum ad *viribus* non possit referri, mendum arguit. Sed optimus omnium cod. habet: *Romanis maeactgerra ac terra ac maritimis*, ad quam scripturam proxime accesserit: *mari ac terra ac maritimis urbibus arceret, quae* etc. i. e. ut hostem haud dubium Romanis arceret ab eo mari terraque ac maxime urbibus maritimis, quae etc. Sed in hoc parum placent accumulata haec: *mari ac terra ac maritimis urbibus*. Probabilius igitur videtur quod Rubenius coniecit: *Romanis mari ac terra a maritimis urbibus arceret, quae* etc.

imminent) i. e. vicinae essent. Cf. ad XXI, 49, 1.

5 *praes. loci eius relicto*) Ita libri typis expressi omnes, sed codices dissentiunt. In duobus praestantissimis est nota duorum milium, cui addita sunt: *praesidioque eis T. Valerio legato cum classe*; in optimis ceterorum: *M. Valerius XX praesidioque eis* vel *eius T. Valerio legato cum classe*; *loci* in nullo legitur. Videtur ea vox falsa esse, quum etiam parum credibile sit, a Livio *locum eum* dicta esse Brundisium Calabriaeque litora, de quibus iam non locutus erat. Praeterea manifestum est, inserendum ex optimis libris esse numerum, verbumque, quod ad eum referatur, in illis aut per negligentiam scribarum omissum esse aut latere in voce *praesidio*. Si illud est, potest Livius scripsisse: *duorum milium relicto praesidio cumque eis P. Valerio legato*, sin hoc: *duobus milibus et quingentis* (ut *p* positum sit, ut saepe, pro *d* sive *D*) *relictis cumque eis P. Valerio legato*. De *cum* praepositione v. supra ad XXIII, 19, 17; infra §. 8 et 17. Vox *militum* vel *armatorum* apud Livium non semper addita est numeris. V. XXXIV, 10 in. *M. Helvio, decedenti ex ulteriore Hispania cum praesidio sex milium — Celtiberi — occurrerunt*; XLIV, 1 in. *profectus Q. Marcius Philippus consul cum quinque milibus*; XXXVII, 39 med. *quina milia et quadringenos singulae (legiones) habebant*.

litum capere non poterant, in onerarias impositis, altero die Oricum pervenit; urbemque eam, levi tenente praesidio, 6 quod recedens inde rex reliquerat, haud magno certamine recepit. Legati eo ab Apollonia venerunt, nuntiantes, in 7 obsidione sese, quod deficere ab Romanis nollent, esse, neque sustinere ultra vim Macedonum posse, nisi praesidium mittatur Romanum. Facturum se, quae vellent, pollicitus, 8 duo milia delectorum militum navibus longis mittit ad ostium fluminis, cum praefecto socium Q. Naevio Crista, viro impigro et perito militiae. Is, expositis in terram militibus, 9 navibusque Oricum retro, unde venerat, ad ceteram classem remissis, milites procul a flumine per viam minime ab regiis obsessam duxit et nocte, ita ut nemo hostium sentiret, urbem est ingressus. Diem insequentem quievit, dum 10 praefectus iuventutem Apolloniatium armaque et urbis vires inspiceret. Ubi ea visa inspectaque satis animorum fecere,

instructa parataque) *instructa* i. e. rebus omnibus, quae opus essent; *parata* i. e. ad rem gerendam. Innumeris autem locis haec Livius coniunxit. V. v. c. III, 14 post in.; VIII, 30 post in.; XXII, 56 extr.; XXIII, 26, 3; XXIV, 37, 4; XXIX, 24 med. etc.

militum) Pauci ex deterioribus libris: *militem*. Cf. II, 15 extr. *obsidum quod reliquum erat reddidit*; XXVIII, 2 sub fin. *Magonem fugientem equitatus ferme omnis et quod veterum peditum erat secuti*; ibid. 8 med. *hominum quod aut in agris aut in propinquis castellis — fuit, in silvas montesque refugit*; XLV, 2 extr. *quod militum Corcyrae, Brundisii, ad mare superum — esset, — hos omnes milites dimitti placuit*.

impositis) Ita per synesin dixit, quasi antea posuisset: omnibus militibus, quos longae naves capere non poterant. Cf. quod exemplum modo extremum posuimus.

rex reliquerat) Vulgo: *reliquerat Philippus*. Sed 6 posterior vox quam ab optimis et plerisque codd. absit, Gronovius pro ea ante *reliquerat* inseruit *rex*. Facilius etiam ea vox videtur ante *recedens* excidere potuisse.

praefecto socium) V. ad XXIII, 7, 3; supra ad 8 c. 20, 1.

Oricum retro, unde v., — rem.) V. supra ad c. 20, 3. 9 *dum — inspiceret*) Eo consilio quieverunt, ut haec 10 praefectus inspiceret. Ita sequitur coniunctivus. Cf. ad XXI, 8 in. Adde Weiss. gr. §. 446. n.

armaque) V. ad c. 28, 4.

- simulque ab exploratoribus comperit, quanta socordia ac
 11 negligentia apud hostes esset, silentio noctis ab urbe sine
 ullo tumultu egressus, castra hostium adeo neglecta atque
 aperta intravit, ut satis constaret, prius mille hominum val-
 lum intrasse, quam quisquam sentiret, ac, si caede absti-
 12 nuissent, pervenire ad tabernaculum regium potuisse. Cae-
 des proximorum portae excitavit hostes. Inde tantus terror
 pavorque omnes occupavit, ut non modo alius quisquam arma
 13 caperet aut castris pellere hostem conaretur; sed etiam ipse
 rex, sicut somno excitus erat, prope seminudus fugiens,
 militi quoque, nedum regi, vix decoro habitu, ad flumen
 14 navesque perfugerit. Eodem et alia turba effusa est. Paulo
 minus tria milia militum in castris aut capta aut occisa.
 Plus tamen hominum aliquanto captum quam caesum est.
 15 Castris direptis, Apolloniatae catapultas, ballistas tormenta-

animorum) De numero plurali huius vocis ad singulos
 relato plura diximus ad XXII, 26, 1.

quanta soc. ac negligentia) i. e. ut de nulla re cogitarent et praetermitterent, quae agenda curandave essent.

- 11 *ab urbe — egressus*) Cf. supra ad XXIII, 18, 14. Similiter et V, 22 in. *opes egestae a Veis*.

mille hominum) Cf. ad XXIII, 44, 7.

sentiret) De explenda e prioribus sententia cf. ad XXII, 4, 7. Adde IX, 30 extr. *Nec prius sentire, quam — plenos crapulae eos lux oppressit*; XXVIII, 2 in. *Tria milia ferme aberat, quum haudum quisquam hostium senserat*.

- 12 *proximorum portae*) Adiectivis etiam substantive positus casum suum adiungi, pluribus ostendimus ad XXI, 5, 7.

terror pavorque) *Terror* in animi cernitur ex re metuenda gravi percussione, *pavor* in habitu eius, qui aliquod malum timens animum despondet. Cf. Cic. Tusc. IV, 8, 19. Pariter haec Livius permultis locis coniunxit, ut VI, 42 med.; VIII, 9 extr.; XXVI, 25 in.; ibid. 37 in.; ibid. 41 sub med.; XXVII, 13 in. etc.

non modo — sed etiam) V. Weiss. §. 349 n. 1; Z. §. 725.

- 13 *mil. quoque, nedum regi*) i. e. habitu militi quoque vix decoro, nedum decoro regi.

conaretur — perfugerit) Cf. ad XXI, 2, 6. Vides, subesse sententiam hanc: *Nemo — conabatur, et rex ipse — perfugit*, ita ut altero loco, quid inter rem gerendam acciderit, altero exitus rei spectetur.

- 15 *catapultas, ballistas*) Prioribus fere spicula, alte-

que alia, quae oppugnandae urbi comparata erant, ad tuenda moenia, si quando similis fortuna venisset, Apolloniam devexere; cetera omnis praeda castrorum Romanis concessa est. Haec quum Oricum essent nuntiata, M. Valerius classem extemplo ad ostium fluminis duxit, ne navibus capessere fugam rex posset. Itaque Philippus, neque terrestri neque navali certamini satis fore parem se fidens, subductis atque incensis navibus, terra Macedoniam petiit, magna ex parte inermi exercitu spoliatoque. Romana classis cum M. Valerio Orici hibernavit.

XLI. Eodem anno in Hispania varie res gestae. Nam, priusquam Romani amnem Iberum transirent, ingentes copias Hispanorum Mago et Hasdrubal fuderunt; defecissetque ab Romanis ulterior Hispania, ni P. Cornelius, raptim traducto exercitu Iberum, dubiis sociorum animis in tempore advenisset. Primo ad Castrum Album (locus est insignis caede magni Hamilcaris) castra Romani habuere. Arx erat mu-

ris lapides magni emittebantur. De particula *que* tertio nomini addita v. ad XXIII, 15, 13.

oppugnandae urbi) V. ad c. 34, 7.

subductis atque incensis) „i. e. subductis in terram atque ibi incensis, ne hosti, qui ostium fluminis classe obsidebat, praedae essent.“ Duker. Cf. supra ad XXIII, 28, 3. Recipienda autem visa est coniectura Dukeri *atque incensis pro aut incensis*, quam etiam Heusingerus et Bekkerus probarunt. Iure enim quaerit ille: „quo subductae, ut ab hoste tutae essent.“ — Nam si asportatas eas esse Livius dicere voluisset, haud dubie rem clarius expressisset.

cum M. Valerio) V. supra ad §. 5.

XLI.

traducto ex Iberum) Cf. ad XXIII, 36, 9. 2

magni Hamilcaris) qui ibi in pugna contra Vettones occubuit. Ceterum Latinos non solere adiectiva, quibus, qualis sit aliquis, indicatur, ipsis nominibus propriis adiungere, sed, addito nomine appellativo, in appositione ponere, satis notum est. Eximendum tamen *magnum* in nominandis iis, de quorum magnitudine constare inter omnes credimus, quippe ubi adiectivum quasi pars fiat ipsius nominis proprii sive cognomen (cf. XXX, 45 extr.), non subiungatur ad ostendam eius, de quo sermo est, naturam. Ita h. l. dicitur *magnum Hamilcar*, *magnum Alexander VIII*, 3 post med.; IX, 16 extr.; XLV, 7

nita, et convexerant ante frumentum. Tamen, quia omnia circa hostium plena erant, agmenque Romanum impune incursatum ab equitibus hostium fuerat, et ad duo milia aut moratorum aut palantium per agros interfecta, cessere inde Romani propius pacata loca et ad montem Victoriae castra 5 communivere. Eo Cn. Scipio cum omnibus copiis et Hasdrubal Gisgonis filius, tertius Carthaginiensium dux, cum exercitu iusto advenit, contraque castra Romana trans fluvium omnes consedere. P. Scipio, cum expeditis clam profectus ad loca circa visenda, haud fefellit hostes; oppresissentque eum in patentibus campis, ni tumultum in propinquo cepisset. Ibi quoque circumsessus adventu fratris ob- 6 sidione eximitur. Castulo urbs Hispaniae valida ac nobilis, et adeo coniuncta societate Poenis, ut uxor inde Hannibali 8 esset, ad Romanos defecit. Carthaginienses Illiturgin oppugnare adorti, quia praesidium ibi Romanum erat; videbanturque inopia maxime eum locum expugnaturi. Cn. Scipio, ut sociis praesidioque ferret opem, cum legione expedita profectus, inter bina castra cum magna caede hostium urbem est ingressus et postero die eruptione aequae felici 9 pugnavit. Supra duodecim milia hominum caesa duobus proeliis, plus mille capti cum sex et triginta militaribus signis. 10

med.; *magnus Pompeius* IX, 17 ante med.; XXX, 45 extr.; *magna Carthago* XXVIII, 17 in.

4 *incursatum*) Similiter Tac. Ann. XV, 1 *ut ne duce quidem Romano incursarentur.*

moratorum) *Moratores* intelligit Doeringius, sed rectius intelliguntur *morati*; de quo cf. ad XXI, 47, 3.

5 *c. exercitu iusto*) V. supra ad c. 14, 4.

omnes) i. e. duces Carthaginienses, Mago et Hasdrubal uterque.

6 *cum expeditis*) De *expeditis* i. e. militibus sine impedimentis diximus ad XXI, 36, 1.

fefellit h.) De vi verbi cf. ad XXIII, 19, 11.

8 *oppugnare adorti*) Cf. ad XXIII, 35, 2.

9 *bina castra*) V. supra ad XXIII, 5, 6. „Carthaginenses enim binis castris circumsidebant urbem. Per spatium inter bina illa castra interiectum ingressus est urbem Scipio.“ Crevier.

10 *Ita — recessum est*) V. supra ad c. 19, 6.

Ita ab Illiturgi recessum est. Bigerra inde urbs (socia et 11
haec Romanorum erat) a Carthaginensibus oppugnari coepta
est. Eam obsidionem sine certamine adveniens Cn. Scipio
solvit.

XLII. Ad Mundam exinde castra Punica mota, et Ro- 1
mani eo confestim secuti sunt. Ibi signis collatis pugnatum 2
per quattuor ferme horas; egregieque vincentibus Romanis
signum receptui est datum, quod Cn. Scipionis femur tra-
gula confixum erat, pavorque circa eum ceperat milites,
ne mortiferum esset vulnus. Ceterum haud dubium fuit, 3
quin, nisi ea mora intervenisset, castra eo die Punica capi
potuerint. Iam non milites solum, sed elephantum etiam us-
que ad vallum acti erant, superque ipsum novem et triginta
elephantum pilis confixi. Hoc quoque proelio ad duodecim 4

adveniens) V. ad XXIII, 34, 10.

11

XLII.

tragula) De hoc missili telo gentium quarundam bar- 2
barum diximus ad XXI, 7, 10.

potuerint) De coniunctivo perfecti huius verbi in apo- 3
dosi enuntiationis hypotheticae posito v. ad XXII, 37, 2.

milites — acti erant) *Agere* interdum ad vim hosti-
lem refertur, quum quasi pecorum modo propellantur homines.
V. I, 12 post med. *Mettus Curtius ab Sabinis princeps ab arce
decucurrerat et effusus egerat Romanos*; ibid. 37 extr. *ab
equitibus in flumen acti sunt*; II, 47 in. *iam velut fusos agen-
tem hostes*; VII, 37 extr. *quum praemissus eques velut inda-
gine dissipatos Samnites ageret* etc.

superque ipsum) i. e. vallum. Vulgo: *super ipso*. Sed
alterum, quanquam in quattuor tantum libris deterioribus super-
est, praefendum videtur. Nam quum saepissime apud Livium
super ad locum referatur, nusquam tamen, eam vim quum ha-
bet, additus est ablativus, sed semper accusativus, quam optimi
cuiusque scriptoris consuetudinem esse, docent libri grammati-
ci. V. Z. §. 320; Sch. p. 422; Weiss. §. 286 n. 3 et 274 n. 5.
Ablativum ibi tantum posuit Livius, ubi *super* eandem fere vim
habet quam *de*, neque hoc nisi ubi sequitur nomen *rei* ac fere
in formulis: *super tanta re*, *super tali re*, *super qua re* etc.
V. II, 4 med.; IV, 56 extr.; V, 15 extr.; ibid. 17 sub fin.;
VIII, 3 extr.; XXVI, 15 post in.; XXXII, 11 in.; XXXIV, 60
in. etc. Accedit, quod hic et facilis fuit error scribarum *m*
praetermittentium ante *n*, et duo ex praestantissimis libris ha-
bent: *superque ipsas*, alii: *superque ipsos*, quod errorem arguit.

- 5 milia hominum dicuntur caesa, prope tria capta cum signis
 5 militaribus septem et quinquaginta. Ad Auringen inde urbem Poeni recessere; et, ut territis instaret, secutus Romanus. Ibi iterum Scipio lecticula in aciem illatus confligit, nec dubia victoria fuit; minus tamen dimidio hostium quam antea, quia pauciores superfuerant, qui pugnarent, occisum.
- 6 Sed gens nata instaurandis reparandisque bellis, Magone ad conquisitionem militum a fratre misso, brevi replevit exercitum animosque ad tentandum de integro certamen fecit.

4 *Hoc quoque proelio*) Plura de hoc ablativo v. ad XXII, 49, 18.

5 *minus t. dimidio h. quam a.*) *Quam* referendum ad *dimidio*. Cf. XXXV, 1 in. *vix dimidium militum, quam quod acceperat*; XLV, 18 extr. *dimidium tributi quam quod regibus ferre soliti erant*. Minus placet coniungi: *dimidio minus hostium quam antea*.

6 *gens*) Dubium prima specie potest videri, utrum haec vox ad Hispanos referenda sit an, quod primus Strothius suasisit, ad Barcinos, hoc igitur loco ad Hasdrubalem et Magonem. Et illud quidem videntur confirmare, quae leguntur supra XXIII, 49, 12; XXVIII, 12 extr. *Hispania non quam Italia modo, sed quam ulla pars terrarum, bello reparando aptior erat locorum hominumque ingenis*; XXII, 21 in. *ipsorum Hispanorum inquieta avidaque in novas res sunt ingenia*. Ita Livius dixerit, Hispanos brevi replendo exercitum ducibus Poenis animos ad renovandum certamen fecisse, quae interpretatio maxime probabilis esset, nisi ex iis, quae sequuntur, appareret, magnam novi exercitus partem Gallicorum militum fuisse, ut laus renovati belli non possit ad gentem Hispanam revocari. Videntur igitur Barcini dici replevisse exercitum animosque ei ad tentandum de integro certamen fecisse. Aliam explicationem nuper Otto proposuit, qui gentem intelligens Poenis scribendum putat: *Magone ad conquisitionem militum cum fratre (Hasdrubale) misso, brevi etc.* Sed minus apte videtur gens Poenorum communiter dici exercitui animos ad tentandum certamen fecisse.

instaurandis reparandisque) *Instaurare*, fere de magnarum sive gravium rerum initio faciendo Latinos dicere, Doederlinius (Syn. IV, p. 300) docuit; *reparare* spectat operam ad aliquid faciendum de integro conferendam.

ad conquisitionem m.) V. ad XXIII, 32, 19.

a fratre) i. e. Hasdrubale. Praepositionem, quae in nullo cod. legitur, Gronovius addidit. Nescio tamen, an probabilius Otto suspicatus sit, post *militum* excidisse *cum*. Tum sententia haec fuerit: Sed gens Barcina — nam missus est (fortasse

Alii plerique milites, sicut pro parte toties intra paucos 7 dies victa iisdem animis, quibus priores, ita eodem eventu pugnare. Plus octo milia hominum caesa, haud multo 8 minus quam mille captum et signa militaria quinquaginta octo; et spolia plurima Gallica fuere, aurei torques armillaeque, magnus numerus. Duo etiam insignes reguli Gallorum (Moeni-capto et Civismaro nomina erant) eo proelio ceciderunt. Octo elephantum capti, tres occisi.

Quum iam res prosperae in Hispania essent, verecun- 9 dia Romanos tandem cepit, Saguntum oppidum, quae causa

ex consilii ducum sententia) Mago cum fratre ad conquisitionem militum, brevi replevit exercitum etc.

Alii plerique milites) Non opponuntur inter se *alii* 7 et Barcini, quae Strothii aliorumque sententia fuit, quasi hi milites alio eventu pugnassent atque Barcini, sed potius *alii* et *priores*, plerique autem vim habet adverbii, ut dicantur milites maiorem partem alii, de qua dicendi ratione cf. ad XXI, 32, 9. Memoranda autem coniectura est Vallae: *Galli plerique milites*. Nam sane est, quod mireris, ita a Livio (§. 8) mentionem factam spoliolorum Gallicorum regulorumque captorum, ut ne verbo quidem ante ostenderit, qui factum esset, ut iam in Hispania ex illa gente essent spolia captivique. Idem Valla, quod in iis, quae sequuntur, optimi codd. habent: *sique pro parte — animis, quibus pr. orta eodemque* etc. coniecit scribendum: *Galli plerique milites* (i. e. erant); *ique* (malim: *hique*) *pro parte — iisdem animis, quibus priores, eodemque eventu pugnare.*

sicut pro p.) Nonnulli, qui postea omiserunt *ita, sicut* ita positum esse existimant, ut sententia sit: sicut expectari poterat. Sed in tali sententia Livius non ponit *sicut*, sed *ut*. Cf. supra ad XXIII, 14, 1. Hoc igitur dicit: sicut iisdem animis, quibus priores milites, ita eodem eventu pugnare. Verba *pro parte — victa* adiecit, ut pateret, cur iisdem animis pugnaverint. *Ita* in paucis superest codd., sed quod in plerisque et optimis legitur: *pr. orta* videtur ex *priores ita* natum esse. Denique *que*, quod post *eodem* plerique libri habent, nescio an aut additum per errorem sit aut ex *quoque* ortum.

reguli) Hoc nomine saepe a Livio principes dictos, qui 8 aut minoribus essent quam pro regia dignitate opibus, aut quos populus Romanus non appellavisset reges, pluribus ostendimus ad XXII, 21, 3.

verecundia R. cepit, Sag. — esse) Cf. III, 62 9 extr. *Verecundiae erat, equitem suo alienoque Marte pugnare, peditem ne ad pedes quidem degresso equiti parem esse. Distant haec nonnihil ab ea vi, quam vox verecundiae fere habet,*

- belli esset, octavum iam annum sub hostium potestate esse.
- 10 Itaque id oppidum, vi pulso praesidio Punico, receperunt cultoribusque antiquis, quos vis reliquerat belli, restituerunt;
- 11 et Turdetanos, qui contraxerant eis cum Carthaginensibus bellum, in potestatem redactos sub corona vendiderunt urbemque eorum delevere.
- 1 XLIII. Haec in Hispania, Q. Fabio, M. Claudio con-
- 2 sultibus, gesta. Romae quum tribuni plebis novi magistratum inissent, extemplo censoribus P. Furio et M. Atilio a
- 3 L. Metello tribuno plebis dies dicta ad populum est. Quaestorem eum proximo anno, adempto equo, tribu moverant

quippe quae, ubi ei adiunctum verbum est, ad rem faciendam, non id, quod est vel factum est, referri soleat. Sed respicitur sententia, quae verbis: *Saguntum — esse*, subest, videturque Livii menti observatum esse: verecundia Romanos cepit Saguntum oppidum non restituendi in potestatem antiquorum cultorum; a quo ut deflecteret, effecerunt adiecta verba: *octavum iam annum*.

quae causa) Ita tres omnium optimi codd., ceteri *quod*. V. ad XXIII, 11, 11.

octavum) „imo quintum, si Livius secum ipse consentiat. Hic enim quintus Punici belli annus agitur. Anno autem huius belli primo captum esse Saguntum contendit Livius.“ Crevier. Cf. ad XXI, 15 extr.

- 10 *quos vis r. b.*) Optimi codd.: *quos et suis reliquerat belli vel bellum*. Quare Gronovius coniecit: *quos ex eis vis reliquerat belli vel quos ex iis reliquerat bellum*. Fortasse scribendum: *quos eius vis reliquerat belli*, cui coniecturae suffragatur scriptura unius cod. haec: *quos et eius vis belli*.
- 11 *sub corona v.*) De hac locutione v. ad XXI, 51, 2.

XLIII.

- 2 *ad populum*) Cf. supra ad c. 9, 9. Sic XXIX, 37 extr. *Cn. Baebius tribunus plebis diem ad populum utrique dixit*; XLIII, 8 extr. *C. Lucretium — tribuni ad populum accusarunt*; XLV, 37 post in.
- 3 *proximo anno*) *Proximum* quam vim habeat, ex ceteris verbis cognoscitur. Nam sicut nonnunquam idem est quod proximum superius, ut h. l.; supra XXIII, 32, 9; VI, 9 in. *eam fuisse originem proximi belli*; X, 31 sub fin. *proximo anno Samnites — ab quattuor exercitibus, quattuor ducibus Romanis caesi fuerant*; XXXIII, 43 post in., ita non raro ad tempus insequens refertur, ut II, 7 in.; IV, 43 in.; VI, 32 extr.; XXIX, 20 med. etc.
- adempto equo* etc.) V. ad c. 18, 6.

atque aerarium fecerant propter coniurationem deserendae Italiae ad Cannas factam. Sed novem tribunorum auxilio vetiti causam in magistratu dicere dimissique fuerant. Ne 4 lustrum perficerent, mors prohibuit P. Furi. M. Atilius magistratu se abdicavit.

Comitia consularia habita a Q. Fabio Maximo consule. ^{U. C.} 539. ^{a. C.} 213.
Creati consules ambo absentes; Q. Fabius Maximus consulis filius et Ti. Sempronius Gracchus iterum. Praetores 6

deserendae Italiae) Inter verba *deserendae et Italiae* aliquid interponendum videtur. Nam optimus cod. habet: *deserreddactus Italiae*, ceteri aut *desertae actus Italiae* aut *deserendae actus Italiae*. Itaque Gronovius coniecit: *deserendae metu Italiae* vel *deserendae terrae Italiae*. Praetulerim quod propius codicum scripturam est: *deserendae navibus Italiae*. Cf. XXII, 53, 5 *Nobiles iuvenes quosdam, quorum principem L. Caecilium, mare ac naves spectare, ut, deserta Italia, ad regem aliquem transfugiant.* — Otto comparans supra c. 18, 4 scribendum existimat aut: *deserendae causa Italiae* aut *deserendae Italiae causa*.

dimissique fuerant) Plusquamperfectum multis offensionem movit, quippe quod propter verba superiora: *dies dicta est* non videretur locum habere. Itaque Crevierius substituit voluit: *fuerunt*; Walchius: *quieverunt*. Neque tamen tali mutatione opus est. Nam Livius non raro in narrando ab imperfecto vel perfecto vel praesenti histor. ad plusquamperfectum transit, quum statum potius seu conditionem, quae aliquam actionem sequitur, respicit quam ipsam actionem. Cf. supra ad c. 32, 9; praeterea ad XXIII, 29, 16; VII, 25 extr. *consul alter App. Claudius in ipso belli apparatu moritur; redierantque res ad Camillum; XXVII, 39 extr. Non ipsum solum ea oppugnatio impediit, sed Hannibalem — iam moventem ex hibernis continuerat.* Ita h. l. absolutos, sed lustrum condere prohibitos Livius cogitans, usus est plusquamperfecto, idque eo facilius facere potuit propter interiectam narrationi enuntiationem: *Quaestorem — factam.*

lustrum perficerent) Lustrum ultimum eorum erat, 4 quae censoribus in censu agendo perficienda essent, atque eo sacrificio censui finis imponebatur. Cf. I, 44 in. *Censu perfecto edixit, ut omnes cives Romani, equites peditesque, in suis quisque centuriis, in campo Martio prima luce adessent. Ibi instructum exercitum omnem suovetaurilibus* (de his cf. ad XXI, 62, 7) *lustravit. Idque conditum lustrum appellatum, quia is censendo finis factus est.*

magistr. se abdicavit) Nam in demortui locum censorem suffici religiosum erat; quare alter magistratu abibat. Cf. Liv. V, 31 extr.; VI, 27 post in.; IX, 34 sub fin.; XXVII, 6 extr.

funt M. Atilius et, qui tum aediles curules erant, P. Sempronius Tuditanus et Cn. Fulvius Centumalus et M. Aemilius Lepidus. Ludos scenicos per quadriiduum eo anno primum factos ab curulibus aedilibus, memoriae proditur. Aedilis Tuditanus hic erat, qui ad Cannas, pavore aliis in tanta clade torpentibus, per medios hostes evasit.

Comitiis perfectis, auctore Q. Fabio consule, designati consules Romam accessiti magistratum inierunt, senatumque de bello ac provinciis suis praetorumque et de exercitibus, quibus quique praessent, consuluerunt.

XLIV. Itaque provinciae atque exercitus divisi. Bellum cum Hannibale consulibus mandatum et exercituum unus, quem ipse Sempronius habuerat, alter, quem Fabius consul. Eae binae erant legiones. M. Aemilius praetor, cuius peregrina sors erat, iurisdictione M. Atilio collegae, praetori urbano, mandata, Luceriam provinciam haberet legionesque duas, quibus Q. Fabius, qui tum consul erat, praetor praefuerat. P. Sempronio provincia Ariminum, Cn. Fulvio, Sues-

per m. h. evasit) Cf. XXII, 50.

auctore Qu. F. consule) „Significat, consulem principem id consilium dedisse, quod deinde, relatione facta dictisque sententiis, in senatusconsultum transit. Sic VII, 23 post in.; XXVI, 32 in.; Epit. l. 48; Cic. Fam. XV, 4.“ Gronov.

XLIV.

Itaque) Spectat hoc ad sequentia. Cf. supra ad XXIII, 35, 7.

exercituum unus etc.) i. e. et ex exercitibus (mandatis sunt) primum is, quem S. habuerat, deinde is, quem Fabius. Cf. supra ad XXIII, 49, 2.

cuius peregrina sors erat) i. e. inter peregrinos vel inter cives et peregrinos iurisdictione. Similiter utramque et urbanam et peregrinam iurisdictionem temporum causa uni demandatam esse, tradit Liv. XXV, 3 in.; XXVII, 36 extr. De nomine sortis v. ad XXII, 35, 5.

haberet) Facile e superioribus verbum aliquod elici potest, unde hic coniunctivus pendeat. V. ad XXII, 8, 4; XLII, 32 med. Legiones inde sortiti sunt: prima et tertia in Macedoniam traicerentur, secunda et quarta ut in Italia remanerent.

evenerunt) Refertur h. l., ut vidit Dukerus, non ad

sula cum binis item legionibus evenerunt, ut Fulvius urbanas legiones duceret, Tuditanus a M. Pomponio acciperet. Prorogata imperia provinciaeque, M. Claudio Sicilia finibus 4 eis, quibus regnum Hieronis fuisset, Lentulo propraetori provincia vetus, T. Otacilio classis; exercitus nulli additi novi; M. Valerio Graecia Macedoniaque cum legione et classe, 5 quam haberet; Q. Mucio cum vetere exercitu (duae autem legiones erant) Sardinia; C. Terentio legio una, cui iam praeerat, et Picenum. Scribi praeterea duae legiones ur- 6 banae iussae et viginti milia sociorum. His ducibus, his copiis adversus multa simul aut mota aut suspecta bella munierunt Romanum imperium.

Consules, duabus urbanis legionibus scriptis, supple- 7 mentoque in alias lecto, priusquam ab urbe moverent, prodigia procurarunt, quae nuntiata erant. Murus ac portae 8 tactae, et Ariciae etiam Iovis aedes de coelo tacta fuerat. Et alia ludibria oculorum auriumque credita pro veris. Na-

sortitionem, sed ad decretum senatus. Cf. supra XXIII, 25, 9 et 10, ubi eadem legiones primum decretae esse, deinde evenisse consuli dicuntur.

provincia Ariminum) „ut XXVIII, 38; XXX, 1 et XXXII, 1. Eadem provincia Gallia dicitur XXV, 3; XXVI, 1; XXVIII, 38, ut Gallica provincia Suet. Claud. 24, una ex quatuor provinciis quaestoriis Italiae. *Ariminum* vocatur, quia ibi erat sedes quaestoris, qui provinciae praeerat.“ Ruperti.

provincia vetus) eam dicit provinciam, quam ante hoc 4 bellum in Sicilia Romani habuerant.

ex. n. additi novi) Haec tanquam per parentheses interposita sunt. Nam etiam quae sequuntur, referenda ad verba: *Prorogata imperia provinciaeque.*

aut mota aut suspecta b.) V. ad c. 40, 1. 6

moverent) V. ad XXIII, 1, 1. 7

fuerat) Optimus cod. cum nonnullis aliis: *fuerant*. Quare Gronovius deleri iubet *tactae* scribique: *Murus ac portae* (i. e. urbis) *et Ariciae etiam Iovis aedes de coelo tacta fuerant*. Drakenborchius in priore *tactae* urbis alicuius nomen latere suspicatur, quod probabiliter restituit Otto scribens: *Murus ac portae Anagninae, et Ariciae — tacta fuerant*. Cf. XXIX, 14 in. *Anagninae et portam et multis locis murum de coelo tactum.*

alia ludibria) Quae modo Livius dixit de rebus fulmine tactis quum non possint annumerari ludibriis oculorum auriumque, *alia* similiter posuit atque in iis exemplis, quae at-

vium longarum species in flumine Tarracinae, quae nullae erant, visae; et in Iovis Vicilini templo, quod in Compsano agro est, arma concrepuisse; et flumen Amiterni cruentum 9 fluxisse. His procuratis ex decreto pontificum, profecti 10 consules, Sempronius in Lucanos, in Apuliam Fabius. Pater filio legatus ad Suessulam in castra venit. Quum obviam filius progredieretur, lictoresque verecundia maiestatis eius taciti anteirent, praeter undecim fasces equo praevectus senex, ut consul animadvertere proximum lictorem iussit, et is, ut descenderet ex equo, inclamavit, tum demum desiliens, *experiri*, inquit, *volui, fili, satin' scires, consulem te esse.*

- 1 XLV. In ea castra Dasius Altinius Arpinus clam nocte cum tribus servis venit, promittens, si sibi praemio foret,

tulimus ad XXI, 46, 9. Obsersata est enim menti scriptoris notio latius patens (v. c. alia prodigia), ad quam proprie pro appositione addendum erat id substantivum, quod coniunctum est cum *alio*.

nullae erant) V. ad c. 36, 8; IV, 25 in. Saepe idem est quod nullius esse vel etiam periisse. Cf. III, 68 extr.; VI, 18 med.; XXVIII, 17 med.; XLV, 18 med.

Iovis Vicilini) Hoc cognomen unde traxerit Iupiter, ignoratur.

concrepuisse) Repete ex prioribus: *visa*.

- 10 *maiestatis eius*) *Eius* refertur ad patrem, quippe cui obviam filius progredieretur. Ceterum cf. ad c. 37, 9.

taciti) i. e. non iubentes eum, ut moris erat adversus consulem, ex equo descendere.

praevectus) i. e. praetervectus. V. ad XXI, 55, 9.

animadvertere) i. e. non praetermittere, quod sui officii esset. Ipsorum quoque lictorum ea vox fuit. Cf. Ruperti annotationem: „*Animadvertere* proprie de lictoribus populum summoventibus eorumque sollenni et praenuntio clamore: *animadvertite* (Plin. Pan. 61), quo iubebant consulem praetoremve subsequenter animadverti, respici iustumque ei honorem exhiberi v. c. assurgi, via cedi, equo aut curru descendendi.“

proximum lictorem) „Proximus lictor est, qui nullo intermedio proxime magistratum praecedit.“ Drakenb. Nam in ordinem singuli ante magistratum ibant. Solebat autem, qui proximus erat, praecipuo honore esse. Cf. Plut. Fab. p. 188; Valer. Max. II, 2, 4; Gell. II, 2.

tum demum) Ita graviter ab initio apodosis multorum, quae praemissa erant, enuntiatorum secundariorum summa in unum colligitur. Cf. ad XXI, 11, 8.

se Arpos proditurum esse. Eam rem ad consilium quum 2
retulisset Fabius, aliis *pro transfuga verberandus necan-*
dasque videri *ancipitis animi communis hostis, qui post*
Cannensem cladem, tanquam cum fortuna fidem stare
oporteret, ad Hannibalem descisset traxissetque ad de-
fectionem Arpos; quumque res Romana contra spem 3
votaque eius velut resurgeret, turpius videatur novam

XLV.

si sibi praemio foret) Unus cod. *praemium*. Sed 1
cf. XXXI, 28 extr. *ne classi hostium praedae ac praemio es-*
sent; Nep. Paus. 4 magno ei praemio futurum; id. Hann. 10
magno his pollicetur praemio fore.

Eam rem — quum retulisset) Vulgo: *Quum eam 2*
rem etc. Sed *quum* ab optimis codd. abest. Itaque, quum ea
particula carere non possimus, nihil videtur verisimilius Peri-
zonii sententia post *consilium* excidisse *cum* sive *quum* suspi-
cantis. Ita saepissime Livius *quum* non ab initio enuntiati po-
suit, sed multis praemissis ante verbum. V. v. c. XXI, 11, 13
qui duo populi, delectus acerbitate consternati, retentis con-
quisitoribus, metum defectionis quum praebuissent; ibid. 34, 4
Hannibal nec temere credendum, nec aspernandos ratus, ne
repudiati aperte hostes fierent, benigne quum respondisset;
XXVI, 8 in. *Id priusquam fieret, ita futurum compertum ex*
transfugis Fulvius Flaccus senatui Romam quum scripsisset;
ibid. 40 in.; XXX, 6 in.; ibid. 25 extr.; XXXI, 2 extr.;
XXXII, 8 med. et plurimis aliis locis. Gronovius pro *eam* po-
nendum censuit *quum*. De *consilio* (*Kriegsrath*) cf. ad XXII,
3, 8.

ancipitis a. comm. h.) „*Communis hostis et Roma-*
norum et Poenorum, cuius animus inter utrosque anceps fluctua-
ret.“ Crevier.

cum fortuna) Cf. ad XXIII, 8, 3.

descisset) Codd. plerique interque eos optimi: *disces-*
sisset. *Discedere* pro *deficiendo* infra usurpat Livius XLIII, 6
med. *Discessisse se a Perseo, postquam Romanus exercitus*
in Macedoniam venisset, quum sub ditone Persei et ante Phi-
lippi fuissent. Sed ibi qui defecerunt de suo ipsi facto loquun-
tur, hic qui accusant de alieno. Itaque nescio an editores qui-
dam recte nonnullorum deteriorum librorum scripturam *disces-*
sit sequentes probarint *descisset*. Nam error librariorum facil-
limus fuit.

novam referre pr.) „*Haec verba ex locutione referre 3*
gratiam facile lucem accipiunt. Sicut enim ibi significat gra-
tum rependere illi, qui gratum fecerit, ita h. l. est: gratum re-
pendere illi, qui ingratum passus sit: *den ehemals Verrathenen*
einen neuen Verrath zur Entschädigung bringen.“ Stroth.

referre proditorem proditis olim; qui aliunde stet semper, aliunde sentiat, infidus socius, vanus hostis: ad Faleriorum Pyrrhive proditorem tertium transfugis documentum esset. Contra ea consulis pater Fabius, *temporum oblitos homines in medio ardore belli tanquam in pace libera de quoque arbitria agere, aiebat; qui, quum illud potius agendum atque eis cogitandum sit, si quo modo fieri possit, ne qui socii a populo Romano desciscant, id non cogitent; documentum autem dicant statui oportere, si quis resipiscat et antiquam societatem respiciat. Quod si abire ab Romanis liceat, redire*

aliunde sentiat) Plerumque Latini dicunt: *cum aliquo sentire, ut et ipse Livius I, 52 med. capita nominis Latini stare ac sentire cum rege videbant; XXXIV, 32 post in. At enim cum Philippo Argivi senserunt; XXXVI, 31 in. duae civitates, Messene et Elis, extra concilium Achaicum erant: cum Aetolis sentiebant; XXXVIII, 39 med. H. I. Livius coniunitatem spectans alteram structuram praetulit. Eo modo locutus est Plautus Rud. IV, 4, 56 Omnia istaec ego facile patior, dum hic hinc a me sentiat. — Aliunde stare ad notissimam structuram standi ab aliquo i. e. a partibus alicuius revocandum. Et cf. XXI, 10, 9 unde ius stabat; XXV, 15 post med. inconditam Thurinorum turbam nec satis fido animo unde pugnabat stantem, extemplo in fugam averterunt.*

vanus hostis) „Levis, inconstans hostis et facile transiturus in eius partes, cuius se hostem ferat.“ Crevier.

ad Fal. Pyrrhive proditorem) i. e., ut Dukerus explicat: praeter proditorem sive additus, adiectus proditori. Cf. de hac praepositionis vi ad XXI, 49, 7 et ad rem ipsam Sigonii annotationem: „Faleriis ludi magister principum liberos Camillo tradidit; Nicias vel Timochares, se veneno sublaturum esse Pyrrhum, Fabricio pollicitus est. Liv. I. V, 27; Gell. III, 8.“ Cf. et Val. Max. VI, 5, 1; Cic. Off. III, 22; Plut. Pyrrh. p. 396.

esset) antea: *stet — sentiat*. Sed *esset* aliter cogitavit Livius. Est enim iubentium illum pro tertio transfugis documento esse.

4 *libera — arbitria agere*) Cf. Curt. VI, I extr. *non est ausus ipse agere arbitria victoriae* i. e., ut ait Gronovius, legem parendi victis dicere. Et similiter Livius XLIV, 15 med. *Rhodos nunc in orbe terrarum arbitria belli pacisque agere?* Horat. Od. IV, 7, 21 *Quum semel occideris et de te splendida Minos Fecerit arbitria.*

5 *si quo m. fieri possit*) V. Z. §. 354 extr.; Sch. p. 628; Weiss. §. 462. n. 3.

ad eos non liceat, cui dubium esse, quin brevi deserta ab sociis Romana res foederibus Punicis omnia in Italia iuncta visura sit? Se tamen non eum esse, qui Al-⁷ tinio fidei quicquam censeat habendum; sed mediam consecuturum consilii viam. Neque eum pro hoste ne-⁸ que pro socio in praesentia habitum libera custodia haud procul a castris placere in aliqua fida civitate servari per belli tempus; perpetrato bello, tum consultandum, utrum defectio prior plus merita sit poenae an hic re-⁹ ditus veniae. Fabio assensum est; catenisque ligatus tra-⁹ ditur et ipse et comites; et auri satis magnum pondus, quod secum tum attulerat, ei servari iussum. Calibus eum inter-¹⁰ diu solutum custodes sequebantur, nocte clausum asserva-¹⁰ bant. Arpis domi primum desiderari quaerique est coeptus; ¹¹ dein fama, per totam urbem vulgata, tumultum, ut principe amisso, fecit; metuque rerum novarum extemplo nuntii (ad Hannibalem) missi. Quibus nequaquam offensus Poenus, ¹²

respiciat) i. e. ad eam se conferat sive confugiat. V. ad XXI, 44, 8; XXVI, 1 post in. *recepta* (Capua) *inclinatura rursus animos videbatur ad veteris imperii respectum.*

consecuturum c. viam) Quum *consequi* non possit ⁷ poni pro sequendo, quod fere ponitur in hac dictione, videtur, si quidem vera est scriptura, sententia esse: id assecuturum se esse, ut mediam consilii viam teneret.

Neque eum) *Eum* refertur ad utrumque membrum, ne-⁸ que tamen ab initio sententiae positum est, ne nimium ponderis acciperet, quum vis sententiae in eo versetur, quid non placeat Fabio, quid placeat. Cf. exempla ad XXII, 6, 2 collecta.

libera custodia) Graecis haec est ἀδεσμος φυλακή. Quam Livius vult intelligi custodiam, vides ex §. 10. In hominibus Romanis fere ea locutio de iis valebat, qui nobiliores homines magistratibus vel senatoribus vel aliis magnae auctoritatis viris traderentur in eorum aedibus custodiendi.

traditur) Tradere nonnunquam, non addito alio voca-⁹ bulo, ad custodiam refertur. Cf. ad XXII, 22, 4.

ut pr. amisso) V. ad XXIII, 14, 1.

(ad Hannibalem) Haec verba quum a plerisque codd. ¹¹ et optimo quoque absint, videntur inducenda. Neque enim utique necessaria sunt, quum ex iis, quae statim sequuntur, satis constet, ad quem nuntii iverint.

possidendi) i. e. occupandi. Facit enim h. l. in tem-¹² pore praesenti *possido*. Cf. XXXI, 31 post in. *Rhegium Pyrrhi*

quia et ipsum ut ambiguae fidei virum suspectum iam pridem habebat et causam nactus erat tam ditis hominis bona
 13 possidendi vendendique; ceterum ut irae magis quam avaritiae datum crederent homines, crudelitatem quoque gravi-
 14 tati addidit, coniugemque eius ac liberos in castra accitos, quaestione prius habita, primum de fuga Altinii, dein quantum auri argentique domi relictum esset, satis cognitis omnibus, vivos combussit.

1 XLVI. Fabius, ab Suessula profectus, Arpos primum institit oppugnare. Ubi quum a quingentis fere passibus

bello legio a nobis in praesidium missa — per scelus possedit; V, 33 in. Eam gentem traditur fama — Alpes transisse agrosque ab Etruscis ante cultos possedissee; XXXIV, 36 sub fin. qui — ex bonis eorum aliquid possederant, tanquam amissuri, non reddituri, indignabantur; XXXVIII, 60 extr. In bona deinde L. Scipionis possessum publice quaestores praetor misit; XXXIX, 25 post in.

13 *datum) Datum esse idem est quod: rem datam esse. Spectat autem ad actionem possidendi vendendique bona. De vi verbi cf. III, 58 post in. Se quoque id generi ac nomini dare; V, 17 extr. sanguini tamen nominique et praesentibus periculis consanguineorum id dari; VIII, 5 med. consanguinitati tamen hoc dabimus, ut conditiones pacis feramus aequas utrisque; ibid. 32 extr. ne id se gratiae dare Q. Fabii crederet, se iusiurandum dare paratos esse.*

crudelitatem quoque gravitati) Ita unus ex optimis codd. cum nonnullis aliis. Vulgo: crudelitati quoque gravitatem addidit, quod et a sententia prorsus abhorret et alieno loco positum habet quoque. In altera scriptioe gravitas est iudicis, ut Cic. in Caec. 3, 8 dixit: nihil aequae in republica quam illam veterem iudiciorum vim gravitatemque requirit. Sententia igitur haec est: non modo graviter in eum animadvertit bona eius possidendo ac vendendo, id enim avaritiae datum esse credi poterat, sed etiam crudeliter. Habet tamen nomen gravitatis, in iudicibus fere cum laude positum, hic aliquid, quod offensioni sit; quare nonnulli editores ad coniecturas confugerunt. Nam Gronovius scribendum censuit: rapacitati addidit; Strothius, quem sequitur Heusingerus: aviditati addidit.

14 *coniugemque) V. supra ad c. 13, 5. omnibus) Cf. ad XXIII, 20, 10.*

XLVI.

1 *a quingentis f. passibus) Ita non semel Livius, quo quid intervallo factum sit, indicans. V. XXX, 29 extr. Hanni-*

castra posuisset, contemplatus ex propinquo situm urbis moeniaque, quae pars tutissima moenibus erat, qua maxime neglectam custodiam vidit, ea potissimum aggredi statuit. Comparatis omnibus, quae ad urbes oppugnandas usui sunt, 2 centurionum roborata ex toto exercitu delegit tribunosque viros fortes eis praefecit et milites sexcentos, quantum satis visum est, attribuit, eosque, ubi quartae vigiliae signum cecinisset, ad eum locum scalas iussit ferre. Porta ibi humilis et angusta erat, via infrequenti per desertam partem urbis. Eam portam, scalis prius transgressos murum, aperire ex interiore parte aut claustra refringere iubet et, 3

bal tumulum a quattuor milibus inde — cepit; XXXVIII, 20 in. a quinque ferme milibus locat castra; XLII, 58 in. castra propius hostem movit rex et a quinque milibus passuum communit.

moenibus) Cf. supra c. 2, 3 et c. 40, 3.

qua) Ne desideres coniunctionem, sententia est: parte moenibus tutissima, qua — vidit, aggredi statuit. Verba *qua — vidit* per epexegetin prioris enuntiationi relativae adiecta sunt. Cf. ad XXIII, 14, 3. Similis epexegetis nonnunquam etiam substantivis additur, v. c. XL, 31 extr. *Castris, quae pars maxime a pugnandis conspici poterat, iniecit Acilius ignem.*

centurionum roborata) Cf. VII, 7 med. *octo cohortes, lecta roborata virorum, scribuntur; ibid. 12 med. Hi roborata militum, ex duobus consularibus exercitibus electa, adversus Gallos duxerunt; XXI, 54, 3 roborata virorum cerno; XXII, 6, 2; supra XXIII, 16, 8.*

quantum s. visum est) i. e. nam tantum satis visum est (*soviel nämlich*).

quartae vigiliae) De vigiliis v. ad XXI, 27, 2.

signum cecinisset) V. ad XXIII, 16, 12.

aperire ex int. parte) *Aperire* legendum esse vidit 3 Crevierius, quum in optimo cod. sit: *transgressos amurum perire* (altera demum manus ultimae voci superscripsit *ge*). Quod omnes editores receperunt: *Eam portam scalis prius transgressos ad murum pergere et ex interiore parte vi claustra refringere*, probari non potest. Nam verba: *ad murum pergere* inepte interposita ac prorsus supervacua esse, quis videt. Roellii autem emendatio: *ad eam portam, scalis prius transgressos murum, pergere*, longius abest a codicum auctoritate. Accedit quod et ante *ex* in optimis et plerisque libris non legitur, qui iidem pro *vi*, quae coniectura Gronovii est, suppeditant *aut*. Itaque et delendum visum est, *aut* retinendum. Hoc enim videtur Livius dicere: Fabius iussit transgressos prius murum ex interiore parte portam aperire, aut, si id mi-

tenentes partem urbis, cornū signum dare, ut ceterae copiae admoventur: parata omnia atque instructa sese habiturum. Ea impigre facta; et, quod impedimentum agentibus fore videbatur, id maxime ad fallendum adiuvit. Imber, ab nocte media coortus, custodes vigilesque, dilapsos et stationibus suffugere in tecta coegit, sonituque primo largioris procellae strepitum molientium portam exaudiri prohibuit, lentior deinde aequaliorque accidens auribus magnam partem hominum sopivit. Postquam portam tenebant, cornicines in via paribus intervallis dispositos canere iubent, ut consulem excirent. Id ubi factum ex composito est, signa efferri consul iubet, ac paullo ante lucem per effractam portam urbem ingreditur.

nus possent, claustra refringere. Opponuntur igitur inter se portam aperire (quod apud Livium nunquam est vi agentium) et claustra refringere. Sperabat enim Fabius, fore, ut ex interiore parte portam, non refractis claustris, fortasse obices aut cataractam (cf. XXVII, 28 med.) moliendo aperirent, ideoque tum demum, si id non possent, claustra refringi, quae res maioris esset molimenti, voluit. Hoc enim ab exteriori quoque parte fieri potuit (v. XXIII, 18, 2), ut, si nihil aliud vellet Fabius, non esset opus scalis prius transcendendi muros. Si cui haec minus placebunt, is pro aut legat et, ut verba et claustra refringere similiter ad rem explicandam adiecta sint atque supra XXIII, 18, 2 post moliri portam.

4 ad fallendum) Ita saepe absolute poni fallere, ostendimus ad XXI, 48, 5.

ab nocte media) V. Weiss. § 250; Z. §. 304; Sch. p. 607.

custodes vigilesque) In prioribus spectatur officium locum a vi hostili defendendi, in posterioribus cavendi, ne noctu ex improvise periculum ingruat. Cf. XXVII, 28 med.; VIII, 8 in. dilapsos) Cf. supra ad XXIII, 3, 14.

5 molientium portam) V. supra ad XXIII, 18, 2.

exaudiri) i. e. audiri satis clare. V. X, 36 med. voce clara, ita ut exaudiretur; XXXII, 34 in. navem, ut exaudiretur, propius terram applicuit. De structura cf. ad XXII, 34, 3.

6 tenebant) Hoc quum nonnulli ex optimis codd. praebent, praefereandum ut rei magis consentaneum videtur alteri scripturae, quae adhuc ab omnibus editoribus recepta est: tenebant. Cf. supra ad c. 31, 2.

in via) Paribus intervallis in via ad castra ferente dispositi erant, ut cornuum strepitus ab alio ad alium perveniret exceptusque ad castra perferretur.

XLVII. Tum demum hostes excitati sunt, iam et imbre con-
 quiescente, et propinqua luce. Praesidium in urbe 2
 erat Hannibalis, quinque milia ferme armatorum; et ipsi
 Arpini tria milia hominum armabant. Eos primos Poeni, ne
 quid ab tergo fraudis esset, hosti opposuerunt. Pugnatum 3
 primo in tenebris angustisque viis est. Quum Romani non
 vias tantum, sed tecta etiam proxima portae, occupassent,
 ne peti superne ac vulnerari possent, cogniti inter se qui- 4
 dam Arpinique et Romani, atque inde colloquia coepta fieri,
 percunctantibus Romanis, quid sibi vellent Arpini; quam ob 5
 noxam Romanorum, quod aut meritum Poenorum, pro alieni-
 genis ac barbaris Italici adversus veteres socios Romanos
 bellum gererent et vectigalem ac stipendiariam Italiam Afri-
 cae facerent; Arpinis purgantibus, ignaros omnium se venum 6

XLVII.

armabant) Dukerus coniecit: *armarant*. Sed imper- 2
 fectum posuisse Livius potest significans: Arpini *solebant ar-*
mare sive *ii erant*, qui *armarent*, unde per se patet, etiam
 illo tempore tot iis armatos fuisse.

Quum Romani) Mente supple ante haec verba: *deinde*, 3
 quod saepe praecedente *primo* omittitur. Cf. X, 15 post med.;
 XXXIX, 49 ante med.; XLII, 66 med.

cogniti inter se) i. e. alteri alteris. Cf. supra ad 4
 XXIII, 47, 4.

quid sibi vellent) V. Sch. p. 405; Weiss. §. 307. 3. n.
 Livius saepe hac formula utitur. V. III, 35 med.; ibid. 50 extr.;
 ibid. 67 med.; IV, 13 extr.; XXXII, 25 extr.; XLIV, 12 in.
 (ubi ad rem locutio refertur, non ad hominem).

quod aut meritum) i. e. aut quod ob meritum Poeno- 5
 rum. Sed praepositio facile e prioribus cogitatione repetitur,
 et anaphora pronominalis relativi, qua significatur graviter, cau-
 sam aut succensendi Romanis aut Poenis favendi nullam esse,
 in hac collocatione coniunctionis *aut* magis apparet, quam *si*
aut praemissum esset. Itaque vereor, ne sine causa haec po-
 sitio verborum multis offensionem fuerit. Eandem ob causam *quam*
 praepositioni praemissum est XLV, 2 med. *quam paucorum*
militum iactura tanta hostium strages facta; quam cum pau-
cis rex fugisset.

ac barbaris) V. supra ad c. 25, 2.

vectigalem ac stipendiariam) i. e. prorsus obno-
 xiam. V. de his vocabulis iunctis ad XXI, 41, 7 et cf. XXXIV, 4
 sub med. *vectigalis iam ac stipendiaria plebes esse senatui*
cooperat.

purgantibus) Cf. XXXIV, 5 extr. *Nihil novi factum*, 6

a principibus datos Poeno, captos oppressosque a paucis
 7 esse. Initio orto, plures cum pluribus colloqui. Postremo
 praetor Arpinus ab suis ad consulem deductus; fideque data
 inter signa aciesque, Arpini repente pro Romanis adversus
 8 Carthaginiensem arma verterunt. Hispani quoque, paullo
 minus mille homines, nihil praeterea cum consule pacti, quam
 ut sine fraude Punicum emitteretur praesidium, ad consulem
 9 transtulerunt signa. Carthaginiensibus portae patefactae,
 emissisque cum fide incolumes ad Hannibalem Salapiam ve-
 10 nerunt. Arpi sine clade ullius praeterquam unius veteris

*purgare satis est; XLI, 19 post in. qui purgarent, nec acci-
 tos ab eo Bastarnas nec auctore eo quicquam facere; XLII,
 14 post in. ut purganti, se nihil hostile dixisse aut fecisse,
 fides habeatur. V. et supra ad XXIII, 8, 7.*

*venum a pr. datos) Sic nonnunquam interpositis voca-
 bulis separantur venum et dare. Cf. Sall. orat. Lep. §. 17 bona
 civium miserorum quasi Cimbricam praedam venum aut dono
 datam.*

*captos) Coniunctio non est addita, quod sententia non
 differt ab iis, quae proxime antecedunt, sed ad ea illustranda
 adiecta est. Nam utroque membro, vim a principibus plebi illa-
 tam esse, ostenditur.*

7 *Initio orto) I, 46 extr. Sed initium turbandi omnia a
 femina ortum est; IV, 8 med. Ortum autem initium rei est,
 quod etc.; VI, 18 extr. Inde de regno agendi ortum initium
 dicitur; XXXII, 39 extr. Initium sermonis ab excusatione ty-
 ranni ortum; XXXIV, 6 sub fin. ab senatoribus eius rei initio
 orto. Similiter principium ordiri XXXII, 34 post m.; initium
 inchoare XXXIX, 23 med.*

praetor Arpinus) V. ad XXIII, 19, 17.

*Carthaginiensem) Singularem numerum ex optimis
 codd. Iac. Gronovius et Drakenborchius restituerunt. Cf. supra
 ad XXIII, 33, 3.*

8 *praeterea — quam) Rarior haec est iunctura, quum
 fere ita dicant Latini, ut coniungant praeterquam. Nec Livius
 illa videtur usus fuisse, nisi hic praemisisset nihil, quo fit,
 ut nihil praeterea paene idem declaret, quod nihil aliud, cui
 locutioni Livius quam subiicere solet.*

*sine fraude) Cf. I, 24 med. quod sine fraude mea
 populique Romani Quiritium fiat, facio; XXVI, 12 in. ut, qui
 civis Campanus ante certam diem transisset, sine fraude es-
 set; XXXI, 32 extr. ut praetor sine fraude, quum de bello
 et pace agere velit, advocet concilium; I, 47 extr. metu, ne
 non venisse fraudi esset; VII, 41 in. ne fraudi secessio esset.*

10 *ullius) Ullus non raro substantive ponitur. V. ad XXII,*

proditoris, novi perfugae, restituti ad Romanos. Hispanis 11 duplicia cibaria dari iussa; operaque eorum forti ac fideli persaepe respublica usa est.

Quum consul alter in Apulia, alter in Lucanis esset, 12 equites centum duodecim nobiles Campani, per speciem praedandi ex hostium agro permissu magistratum ab Capua profecti, ad castra Romana, quae super Suessulam erant, venerunt. Stationi militum, qui essent, dixerunt: colloqui sese cum praetore velle. Cn. Fulvius castris praerat; cui 13 ubi nuntiatum est, decem ex eo numero iussis inermibus deduci ad se, ubi, quae postularent, audivit (nihil autem aliud petebant, quam ut, Capua recepta, bona sibi restituerentur), in fidem omnes accepti. Et ab altero praetore 14 Sempronio Tuditano oppidum Atrinum expugnatum. Amplius septem milia hominum capta et aeris argentique signati aliquantum. Romae foedum incendium per duas noctes ac 15 diem unum tenuit: solo aequata omnia inter Salinas ac por-

60, 6; III, 14 extr. *nunquam ulli neque publice neque privatim truces esse*; V, 23 post in. *Adventus dictatoris — celebratio quam ullius unquam antea fuit*; ibid. 40 post in. *nec prohibente ullo nec vocante*; VI, 15 sub fin.; IX, 2 sub fin.; 31 med.; 34 in. etc.

restituti ad R.) Cf. II, 13 med. *sospitesque omnes Romam ad propinquos restituit*; II, 49 med. *sospites brevi in patriam ad parentes restituant*; V, 28 post in. *Romam inde sospites restituit*.

duplicia cibaria) h. e. duplex frumentum. Duker. Cf. 11 VII, 37 in. *Milites, qui in praesidio simul fuerant, duplici frumento in perpetuum — donati*.

forti ac fideli) V. ad XXIII, 16, 1.

nuntiatum est) V. ad XXIII, 19, 11. 13

iussis inermibus deduci) Additus per attractionem infinitivo ablativus *inermibus* propter id, quod antecedit i. e. *iussis*. Cf. de hac structura ad XXI, 44, 8.

accepit) Unus ex codd.: *accepit*. Praecedit enim *audivit*. Sed frequentem esse hunc ab activo ad passivum genus transitum aut contra, ostendimus ad XXII, 6, 12.

Atrinum) Ita opt. cod. Flor. cum nonnullis aliis; reli- 14 qui fere (de omnium optimo nihil constat) *Aternum*, quod a plerisque omnibus editoribus receptum est. Sed in ignoto nomine codicum videtur praestantiorum fides sequenda.

tenuit) Cf. ad XXIII, 41, 6. 15

16 tam Carmentalem cum Aequimaelio Iugarioque vico. In templis Fortunae ac matris Matutae et Spei extra portam late vagatus ignis sacra profanaque multa absumpsit.

- 1 XLVIII. Eodem anno P. et Cn. Cornelii, quum in Hispania res prosperae essent, multosque et veteres reciperent socios et novos adicerent, in Africam quoque spem
2 extenderunt. Syphax erat rex Numidarum, subito Carthaginiensibus hostis factus. Ad eum centuriones tres legatos
3 miserunt, qui cum eo amicitiam societatemque facerent et pollicerentur, si perseveraret urgere bello Carthaginienses,

portam Carmentalem) Haec porta nomen habuit a Carmenta (v. Liv. I, 7 post med.), cuius templum haud procul aberat (cf. Liv. V, 47 in.) ad radices Capitolii situm. V. et Liv. II, 49 post med.

Aequimaelio) Erat area sub monte Capitolino, quae nomen acceperat ab aedibus Sp. Maelii solo aequatis. V. Liv. IV, 16. Ea orientem versus spectabat aream Saturni, unde initium habebat *vicus Iugarius*, quam viam ab Iunone iuga i. e. coniugiorum praeside nomen traxisse, auctor est Festus v. *Iugarius*.

- 16 *matris Matutae*) Haec eadem putabatur esse, quae apud Graecos Iuo sive Leucothea, Cadmi filia, uxor Athamantis. De eius aede v. Liv. V, 19 med.; praeterea cf. cum h. l. XXV, 7 post in. *creati sunt — triumviri — reficiendis aedibus Fortunae et matris Matutae intra portam Carmentalem, sed et Spei extra portam, quae priore anno consumtae fuerant.* Nam aedes Spei extra portam Carmentalem fuit in foro olitorio, de quo cf. ad XXI, 62, 2.

XLVIII.

- 1 *P. et Cn. Cornelii*) V. ad XXIII, 26, 2. *adicerent*) Absolute hoc positum ut et alia similia verba non raro. Cf. ad XXI, 58, 2.
- 2 *Syphax erat r. N.*) *Erat* non coniungendum, quod Heusingero et Klaibero placuisse video, cum *hostis factus*; nam maiorem h. l. vim habere verbum *esse*; ex aliis comparatis exemplis intelligas, ubi Livius aliique scriptores ab hominum, de quibus ante non dixere, nominibus aliquam narrationem ingrediuntur. Cf. XXV, 3 ante med. *Publicanus erat Postumius, qui multis annis parem fraude avaritiaeque neminem in civitate habuerat*; ibid. 16 post in. *Flavius Lucanus fuit, caput partis eius Lucanorum —, quae cum Romanis stabat*; XXVII, 34 in. *M. Livius erat, multis ante annis ex consulatu populi iudicio damnatus*; Curt. III, 3 in. *Thymondes erat, Mentoris filius, impiger iuvenis.*

gratam eam rem fore senatui populoque Romano, et annisuros, ut in tempore et bene cumulatam gratiam referant. Grata ea legatio barbaro fuit; collocutusque cum legatis de ratione belli gerundi, ut veterum militum verba audivit, quam multarum rerum ipse ignarus esset, ex comparatione tam ordinatae disciplinae, animum advertit. Tum, *primum ut 5 pro bonis ac fidelibus sociis facerent*, oravit, *ut duo legationem referrent ad imperatores suos, unus apud sese magister rei militaris resideret. Rudem ad pedestria bella Numidarum gentem esse, equis tantum habilem.*

et bene cumulatam) Minus probabile est, quod in uno 3 ex deterioribus codd. legitur probaturque Doeringio: *ei bene cumulatam*. Haec est enim sententia: annisuros, ut in tempore gratiam referant eamque bene cumulatam. Ita maiore vi efferruntur verba: *bene cumulatam*. Bene autem saepenumero ita additur adiectivis et adverbis, ut eorum vim intendat idemque declaret quod valde, multum. V. XXVIII, 44 ante med. *bene tutus a perfidia*. Eadem vis potest esse in *male*, ubi de re mala sermo est. Cf. XL, 7 med. *male mulcatur* (ut Suet. Caes. 17).

ex comparatione) Cf. ad XXII, 8, 2 Pars — *levem 4 ex comparatione priorum ducere recentem equitum iacturam*; Curt. X, 8 ante med. *ex comparatione regis novi desiderium excitabatur amissi*; Suet. Oct. 79 extr.

animum advertit) Ita hic optimi quique codd. Eadem forma dicendi, qua etiam Caesar et Sallustius saepenumero usi sunt, XXVI, 19 in. optimorum librorum consensu restituenda est. Cf. et XLV, 5 in. *quum in concione esse populum Samothracum animum advertisset*; IV, 45 med. *adverterent animos, ne quid novi tumultus Lavicis oreretur*. Etiam *advertere* per se nonnunquam in eam sententiam dicitur. Cf. XLIV, 46 post in. *quam non sine causa delectam esse regiam advertit*.

pr. ut — facerent — ut) Non opus est, ut aut inducas cum Gronovio alterum *ut*, aut cum Crevierio inseras *hoc vel id* ante *primum*. V. ad XXI, 19, 6; deinde Z. §. 615; Sch. p. 550; Ramsh. p. 977.

legationem referrent) V. ad XXIII, 6, 3.

resideret) Hoc recte videtur Bekkerus praetulisse vulgatae scripturae *remaneret*. Nam nonnulli ex melioribus codd. illud habent, eodemque videtur ducere quod praebent optimi libri: *retieret, rediret*. De verbo *residendi* cf. Cic. Att. XI, 6 post in. *In oppido aliquo malletm resedissee, quoad arcesserer*; id. Mil. 19, 51 *Cur neque ante occurrit, ne ille in villa resideret* etc. Frequentius ad nomina abstracta ea vis verbi refertur, v. c. XL, 7 med.

- 6 *Ita iam inde a principiis gentis maiores suos bella gessisse, ita se a pueris insuetos. Sed habere hostem pedestri fidentem Marte; cui si aequari robore virium*
 7 *velit, et sibi pedites comparandos esse. Et ad id multitudine hominum regnum abundare; sed armandi ornandique et instruendi eos artem ignorare. Omnia, velut forte congregata turba, vasta ac temeraria esse.*

Rudem ad p. b.) De hac structura v. ad XXI, 25, 6. 6 *insuetos*) Multi, sed ii minoris ponderis, codd.: *a puero insuetum*. Sed opponit Syphax se ipsum aequalesque suos maioribus. Genus passivum verbi *insuescere* rarius est; sed Columella quoque XI, 3, 6 dixit: *insuesci debent*. Eodem redit quod apud Horatium est Sat. I, 4, 105 *Insuevit pater optimus hoc me*. Etiam *assuescere* in genere passivo ponitur. V. Liv. II, 1 med. *caritasque ipsius soli, cui longo tempore assuescitur*; Curt. VI, 5, 23 *cui et Darius fuerat assuetus*.

robore virium) V. supra ad XXIII, 26, 11. 7 *ad id*) i. e. ad id efficiendum. Cf. II, 3 extr. *tanquam ad id, quod agi videbatur, ambientes nobilium adolescentium animos pertentant*; VII, 39 extr. *qui ad id missi erant*; I, 56 sub fin.; II, 3 extr.; XXVII, 10 post in. De alia vi locutionis dictum ad XXI, 52, 6.

ornandique) Hoc ex optimis codd. Gronovius restituit, quum antea legeretur *ordinandique*. *Ornati* milites saepe dicuntur, qui instructi sunt iis, quae ad militiam opus sunt. V. I, 43 med. *Ita pedestri exercitu ornato distributoque*; VII, 10 post in. *Armatum adornatumque adversus Gallum stolide laetum — producunt*; XXVII, 13 extr. *Postero die ornati armatique ad edictum aderant*; XL, 47 extr.; XLIV, 1 sub fin. Cf. et ad XXI, 50, 8.

velut f. c. turba, vasta) *Congregata turba* ablativum absol. esse, facile patet. Olim vulgo legebatur: *Omnia, velut forte congregata turba sua, inscia ac temeraria esse*. Sed optimi codd. quum praebant: *omnia velut f. congregata turba suasca vel suisca ac temeraria esse*, Rubenius id coniecit, quod supra positum est. Idem v. d. docet, *vastum* idem esse quod *agreste*, *rusticum*, *incompositum*, *inconditum*, allatis his exemplis: Cic. Orat. I, 25, 115 *sunt quidam aut ita lingua haesitantes aut ita voce absoni aut ita vultu motuque corporis vasti atque agrestes*; Tusc. V, 27, 77 *Quae barbaria India vastior atque agrestior?* Orat. III, 12, 45; *ibid.* 43, 172. Strophius recepit: *omnia, velut f. c. turba, sua vasta ac t. esse*, in quo magnopere displicet collocatio vocis *sua*. Equidem, si haec vox adiciatur, quo ferre videtur scriptura *suasca*, malim: *omnia, velut forte congregata, turba sua vasta ac t. esse* i. e. omnia, velut ea, quae forte congregata essent, propter inordinatum, in quo versarentur, statum, *vasta ac temeraria esse*.

Facturos se in praesentia, quod vellet, legati responde- 8
runt, fide accepta, ut remitteret extemplo eum, si im-
peratores sui non comprobassent factum. Q. Statorio 9
nomen fuit, qui ad regem remansit. Cum duobus Romanis
legatis Numida legatos in Hispaniam misit ad accipiendam
fidem ab imperatoribus Romanis. Iisdem mandavit, ut pro-
tinus Numidas, qui intra praesidia Carthaginensium auxilia-
res essent, ad transitionem pellicerent. Et Statorius ex 11
multa iuventute regi pedites conscripsit; ordinatosque pro-

in praesentia) i. e. dum certiores facti essent, quid 8
 imperatoribus suis placeret.

fide accepta) i. e. si fidem accepissent. V. ad XXIII,
 44, 2.

eum) Eum dici, quem relicturi erant, ex omni scriptura
 satis apparet. Atque ita nonnunquam pronomen poni a Livio,
 ostendunt quae allata sunt ad XXI, 20, 1. Cf. et I, 34 sub fin.
Sublatis itaque rebus commigrant Romam. Ad Ianiculum
forte ventum erat. Ibi ei, carpento sedenti cum uxore, aquila—
pileum aufert.

ad regem) Cf. supra ad c. 9, 9.

cum d. R. legatis Numida) Vulgo, quod duo tantum 9
 ex deterioribus libris habent legitur: *Cum duobus Romanis re-*
liquis Numida legatos etc. Sed in optimis quibusque est: *Cum*
duobus Romanis relata Numidis legatos. Itaque verum puto
 esse, quod apud Iuntam inventum Gronovius quoque probavit:
Cum duobus Romanis legatis Numida legatos — misit. Viden-
 tur enim per errorem scribis non insolitum ultimae syllabae duo-
 rum verborum ita permutatae inter se esse, ut pro *relatis Nu-*
mida scriberetur: *relata Numidis*. *Relatis* autem natum vide-
 tur ex *legatis*. Neque in repetitione eiusdem vocabuli quicquam
 offensionis esse, ex iis apparet, quae dicta sunt ad XXIII,
 24, 10. *Reliquis* autem omitti potuisse, docuimus ad XXIII,
 11, 9.

ad acc. fidem) Cf. supra ad XXIII, 34, 2.

intra praesidia C.) h. e., si verum quaeris, intra loca, 10
 quae praesidiis Carthaginensium tenerentur, sed omnino dicitur
intra praesidia alicuius esse de iis, qui a partibus bellum
 gerentis alicuius stant. V. XXV, 25 extr. *praemittit Syracu-*
sanos, qui intra praesidia Romana, ut ante dictum est, fue-
rant; ibid. 31 in. adhibitis etiam Syracusanis, qui per sedi-
tionem pulsi ab domo intra praesidia Romana erant; XXXVIII,
11 post in. qui tum hostes erant Romanis, quum intra prae-
sidia Romana Aetoli essent; ibid. 48 med.; XL, 7 in.; XLIII,
 7 in.

Et Statorius) V. supra ad XXIII, 21, 6.

xime morem Romanum instruendo et decurrendo signa se-
 12 qui et servare ordines docuit; et operi aliisque iustis mili-
 taribus ita assuefecit, ut brevi rex non equiti magis fide-
 ret quam pediti, collatisque aequo campo signis, iusto proe-
 13 lio Carthaginiensem hostem superaret. Romanis quoque in
 Hispania legatorum regis adventus magno emolumento fuit:
 namque ad famam eorum transitiones crebrae ab Numidis
 coeptae fieri. Ita cum Syphace Romanis coepta amicitia
 est. Quod ubi Carthaginenses acceperunt, extemplo ad
 Galam, in parte altera Numidiae (Massuli ea gens vocatur)
 regnantem, legatos mittunt.

1 XLIX. Filium Gala Masinissam habebat, septemdecim

instruendo) Absolute hoc cogitatur: *beim Aufstellen*.
 Cf. IX, 37 in. *relicto hostibus ad instruendum contra spatium*;
 X, 19 post med. *nec satis temporis ad instruendum fuit*;
 XXXI, 21 post in. *Sed vix spatium instruendi fuit*. V. ad
 XXIII, 37, 4 et de *decurrendo* ibid. ad c. 35, 6.

12 *operi*) *Opus κατ' ἐξοχήν* saepe dicitur de castrorum
 munitione.

iustis militaribus) V. supra ad c. 21, 4, praeterea
 Gronov. Observ. IV, 6: „Iusta sunt certus quidam modulus re-
 rum stato tempore faciendarum, fungendarum, dandarum, per-
 ciendarum: quodvis pensum, officium, solennia, ἔθιμα. Sic
hospitalia iusta IX, 6 med.; ibid. 8 med. *nec prius ingredi
 hostium fines, quam omnia iusta in deditionem nostram per-
 fecta erunt*;" I, 20 extr. *iusta funebria*.

iusto proelio) V. ad XXIII, 37, 8.

13 *transitiones*) Numerum pluralem huius vocis habes
 etiam XXVII, 20 ante med. et med.

coepta am. est) Optimi libri: *coepta amicitia est*, quod
 num Livianum sit, quum editores dubitarent, omnes receperunt
iuncta amicitia est. Iungere amicitiam cum al. saepe Livius
 dixit, ut supra XXIII, 33, 6; XXVIII, 34 med.; XXX, 14
 post in.; XXXIV, 57 extr. etc. Neque vero a librorum auctori-
 tate recedendum. Nam vel ex eo, quod Livius talia dixit:
 XXXV, 36 post in. *consilium fraude coeptum*; I, 8 extr. *ad
 coeptam magnitudinem*; XXXIV, 19 in. *coeptum certamen*;
 XXX, 45 extr. *an — coeptum* (cognomen) *ab assentatione fa-
 miliari sit*; XXXV, 23 in. *coeptum cum Antiocho bellum*, col-
 ligi poterat, non abhorre a dictione eius: *coepta amicitia est*,
 etiamsi non ea ipsa locutione usus esset etiam XLIV, 14 sub
 fin. *sibi amicitiam cum rege Perseo coeptam*.

XLIX.

1 *septemdecim*) Atqui Masinissam, natum circa annum

annos natum, ceterum iuvenem ea indole, ut iam tum appareret, latius opulentiisque regnum, quam accepisset, facturum. Legati, quoniam Syphax se Romanis 2 iunxisset, ut potentior societate eorum adversus reges populosque Africae esset, docent, melius fore Galae quo- 3 que, Carthaginiensibus iungi quam primum, antequam Syphax in Hispaniam aut Romani in Africam trans- eant: opprimi Syphacem, nihil dum praeter nomen ex foedere Romano habentem, posse. Facile persuasum Ga- 4 lae, filio deposcente id bellum, ut exercitum mitteret; qui, Carthaginiensium legionibus coniunctis, magno proelio Syphacem devicit. Triginta milia eo proelio hominum caesa dicuntur. Syphax cum paucis equitibus in Maurusios ex 5 acie Numidas (extremi prope Oceanum adversus Gades co-

u. c. 513 non septemdecim, sed viginti septem annorum fuisse, docuerunt Wesselingius et Dukerus. Credibile igitur est, quum facilis hic error scribarum fuerit, a Livio hunc numerum scriptum esse.

latius) Optimi codd. vel *latus* vel *eius*. Quare Gronovius posuit *latius*, quem secuti sunt ceteri. Verisimilius tamen est quod idem coniecit: *maius*.

reges populosque) Alterum imperia singularia spectat, 2 alterum liberas civitates. V. ad XXI, 43, 11.

opprimi) Haec ad illustranda verba praemissa: *melius* 3 *fore Galae* valent. Itaque ἀσυνδέτως posita sunt. Cf. supra ad XXIII, 18, 9.

deposcente) i. e. magnopere poscente. Ipse enim eius 4 belli dux fieri volebat.

ut ex. m.) Ut referendum ad *persuasum*.

Carth. legionibus) Legiones apud Livium etiam in militibus non Romanis poni, ostendimus ad XXII, 6, 3.

coniunctis) Ponitur hoc verbum nonnunquam absolute. V. de hoc ad XXII, 50, 5

Numidas) Hanc vocem nonnulli editores delendam censuerunt. Et sane habet, quod offensioni sit, quum Maurusii alibi non dicantur Numidae. V. ind. geogr. Sed, ea inducta, rursus offedit collocata post verba *ex acie*, non *Maurusios*, parenthesis. Strothius coniecit: *Numidarum extremi pr. Oc.* etc. Ceterum de collocatione verborum conferri possunt, quae dicta sunt ad XXI, 32, 6.

adversus G.) i. e. e regione. Cf. XXVI, 14 med. *porta Iovis*, quae *adversus castra Romana* erat; XXXII, 33 post in. *regio est continentis adversus insulam*; XXXVII, 18 extr. *tumulum quendam adversus Elaeam castris cepit*; ibid. 28 post

lunt) refugit, affluentibusque ad famam eius undique barbaris, ingentes brevi copias armavit. Cum quibus antequam in Hispaniam angusto diremptam freto traiceret, Masinissa cum victore exercitu advenit; isque ibi cum Syphace ingenti gloria per se, sine ullis Carthaginiensium opibus, gessit bellum.

7 In Hispania nihil memorabile gestum, praeterquam quod Celtiberum iuventutem eadem mercede, qua pacta cum Carthaginiensibus erat, imperatores Romani ad se perduxerunt et nobilissimos Hispanos supra trecentos in Italiam ad sollicitandos populares, qui inter auxilia Hannibalis erant, miserunt. Id modo eius anni in Hispania ad memoriam insigne est, quod mercenarium militem in castris neminem ante quam tum Celtiberos Romani habuerunt.

in. ipse adversus Myonnesum in insula (*Macrin nautici vocant*) ancoras portu occulto iecit.

6 per se) Cf. ad XXIII, 42, 2.

7 *Celtiberum*) Hanc formam genitivi plur. Livius alibi quoque posuit. V. XXX, 8 extr.; XXXIV, 17 post in.; ibid. 19 extr. Saepius tamen altera (*Celtiberorum*) usus est. Cf. XXV, 33 in. (bis); XXVIII, 2 med. et sub fin.; XL, 32 in.; ibid. 33 extr.; ibid. 47 post in.; 48 in.; XLII, 10 in. Videtur autem illa non breviata, sed tertiae declinationis esse, sicut Graeci dicunt *Κελτιβηρες*.

qua pacta c. C. erat) De ablativo cum verbo paci- scendi iuncto plura allata sunt ad XXI, 61, 11.

INDEX

RERUM ET VERBORUM IN ANNOTATIONIBUS EXPLICATORUM.

(I nota est libri XXIII., II libri XXIV.)

A.

- A* sive *ab* ad locum refertur II, 33, 9.
 — in indicando intervallo II, 46, 1.
 — loco *al.* *conspicere* II, 13, 3.
 — additur nominibus urbium I, 17, 7; II, 40, 2.
 — i. f. q. *post* I, 6, 1; II, 22, 6.
 — *nocte media* II, 46, 4.
 — causam indicat I, 36, 2; II, 24, 5.
Ab ira II, 30, 1.
A cum casu suo adiungitur substantivis I, 9, 11; 15, 7.
 — *latere alicuius* II, 15, 12.
 —, v. *fugare*.
Abequitare et *adequitare* cf. II, 31, 10.
Abesse *al.* loco II, 3, 3.
Abietinus non prob. II, 3, 4.
Abietis arbores II, 3, 4.
 Ablativus loci I, 16, 8; 17, 10; 46, 2; II, 30, 1.
 — insolentius ad tempus refertur I, 8, 8; 14, 4; 21, 7; 30, 13.
 — causalis II, 19, 5; 36, 1.
 — modi I, 6, 1; 15, 3.
 — pretii I, 30, 2; 36, 1.
 — qualitatis II, 36, 7.
 — instrumenti de hominibus I, 29, 4; 42, 6; 45, 8.
- Ablativus modum agendi indicat I, 15, 3.
 — omissa, ut videtur, *cum* praep. I, 28, 7.
 — pro *per* praepos. I, 10, 7.
 — pro *quam* et *accus.* I, 3, 4.
 — in nomin. urbium insolentius pos. II, 39, 13.
 — infinitivo iunctus II, 47, 13.
 — absol. insolentius pos. I, 6, 1.
 — non addito subiecto I, 10, 9; 12, 1; 14, 2.
 — — *ἀορίστως* pos. I, 24, 10; 41, 6.
 — — partic. fut. pass. I, 17, 10.
 — — parenthesis loco pos. I, 40, 10.
 — — additur verbis motum indicantibus II, 10, 8.
 — — non refertur ad subiectum enunt. primariae I, 17, 1.
 — — alter alteri pro enuntiat. secundaria accedit II, 4, 7.
 Ablativi gerundiorum vis I, 15, 3.
Abnuere sq. accus. c. inf. II, 28, 12.
Abscidere, non *abscindere* *spem* II, 30, 12.
Abstinere cum accus. II, 18, 10.
Ac, atque adiungit quod latius patet I, 2, 7.
 — adi. quod angustius patet I, 20, 10.
 — adi. quod plus est II, 25, 2.

- Ac* i. e. atque etiam, et quidem I, 12, 2; 15, 6.
 — i. e. ac protinus II, 20, 2.
 — non II, 37, 7.
 — coniungit quae negantur II, 40, 3.
 — in iis, quae necessitate quadam cohaerent II, 39, 8.
 — v. atque.
Accedere de lictoribus II, 9, 1.
 — *muris* num dicatur II, 20, 11.
Accipere pacem I, 42, 3.
Achradinae structura II, 23, 4.
Accusativus distantiam indicat II, 33, 3.
Accusativus c. infin. cum accus. obiecti I, 2, 8; 15, 11; ibid. 15.
 — — enuntiationum relat. I, 10, 3.
Activum et passivum iunguntur II, 47, 13.
Ad adiungitur adiectivis I, 22, 9.
 — c. accus. adiicitur substantivis I, 49, 5.
 — i. e. quod attinet ad I, 40, 6.
 — i. e. adversus I, 18, 8; ibid. 13.
 — i. q. usque ad II, 38, 9.
 — i. q. *praeter* II, 45, 3.
 — aliquid facere al. II, 14, 9.
 — — *animos summittere* I, 25, 3.
 — — *fidere alicui* II, 8, 13.
 — — *relinquere* II, 11, 3.
 — *diem* I, 17, 9.
 — *exercitum esse* II, 9, 9.
 — *extremum* I, 2, 4.
 — *fidem al. rei* I, 12, 1.
 — *hoc* I, 22, 3.
 — *id* II, 48, 7.
 — *postremum* I, 2, 4.
 — *praesidium relinquere* II, 12, 4.
 — *primum conspectum*, non ad c. pr. II, 20, 11.
 — *satietaem* II, 38, 9.
 — *spectaculum* I, 47, 3.
 — *terrorem alicuius* II, 35, 2.
 —, v. *praebere*; *vociferari*.
Adeo I, 31, 17.
Adequitare et *abequitare* cf. II, 31, 10.
- Adhuc* de tempore praeterito I, 33, 3.
Adiectiva gen. u. in casu genit. et dat. et ablat. n. plur. pro substantivis ponuntur I, 20, 10.
 — iunguntur cum participiis I, 23, 9.
 — duorum substantivorum praeced. ad posterius structura grammatica, cogitatione ad utrumque referuntur II, 2, 3.
 — ad plura sq. substantiva cogitatione referuntur, sed genere ad proximum II, 5, 5.
 — et adverbia iunguntur I, 24, 3.
 — eadem repetita II, 18, 9.
 — in gradu comparativo rep. II, 21, 3.
 — pro adverbis I, 21, 2.
Adiectivis, quum pro substantivis ponuntur, additur casus suus II, 40, 12.
Adiicere absol. II, 48, 1.
Adimere equum II, 18, 6.
Aditus rari II, 5, 5.
Adiuvare absol. II, 16, 3.
Administrare et *gerere* II, 8, 7.
Adoriri facere al. I, 35, 2; II, 41, 8.
Adulari c. dat. et accus. I, 4, 2.
 — et *affari* cf. I, 4, 2.
Adveniens I, 34, 10.
Adverbia pro adiectivis I, 8, 7; 37, 5.
 — pro enuntiativis II, 32, 1.
 — et adiectiva iunguntur I, 24, 3.
 — *loci* ad substant. referuntur proprie locum non indicantia I, 41, 9.
 — *temporis* iunguntur participiis I, 42, 1.
Adversativae particulae omituntur I, 3, 3; 5, 11; 13, 4.
Adversum et *asperum* I, 42, 7.
Adversus i. e. e regione II, 49, 5.
Advertere i. e. animadvertere II, 48, 4.
Aedes omititur I, 31, 15.
 — *liberae* II, 7, 3.
Aequimaelium II, 47, 15.

- Aerarium facere* aliquem II, 18, 6.
Aestiva I, 18, 6.
Aestus et fervor I, 7, 3.
Aestus secundus I, 41, 11.
Affari et adulari cf. I, 4, 2.
Afferre et offerre II, 8, 1.
Agere de vi hostili II, 42, 3.
 — *agmen* I, 36, 6.
 — *deterrendo* II, 32, 5.
 — *nihil, nonnihil* II, 37, 10.
Aggredi absol. II, 30, 1.
Agitare de al. re II, 18, 3.
Agitur aliquid I, 49, 8.
Agmen agere I, 36, 6.
Agmine erumpere I, 26, 9.
Ala I, 45, 7.
Alia super alia I, 24, 6; 36, 10.
Aliae (genit. num. sing.) II, 27, 8.
Alienata mens II, 26, 12.
Aliquid pro adverb. I, 13, 4.
 — *post si* II, 8, 15.
Alius I, 37, 13; II, 44, 8.
 — *ad inseq.* refertur II, 34, 5.
 — *numeralibus add.* I, 38, 7.
 — *atque alius* II, 20, 9.
Altum tenere I, 34, 3.
Alvei I, 34, 17.
Amicitia coepta est II, 48, 13.
Amicitiam iungere II, 48, 13.
Amnis facit in ablat. amni I, 14, 13.
Amor et caritas II, 4, 8.
Anacoluthon I, 34, 5; II, 26, 3; *ibid.* 4, 6.
Anastrophe I, 46, 9.
Anceps strages I, 24, 9.
Animadvertere dicuntur lictores II, 44, 10.
Animi II, 22, 8; *ibid.* 40, 10.
Animum advertere II, 48, 4.
Animus et vires opp. I, 17, 4.
Annus i. e. unus annus II, 8, 7.
Ante (bis) I, 35, 16.
Antequam c. indicat. imperf. I, 30, 4.
Antesignani I, 29, 3.
Anxius et sollicitus I, 15, 9.
Ἄναξ εἰρημύνα II, 16, 3.
Aperire portam et claustra refringere II, 46, 3.
Aperte et palam II, 25, 4.
Apparatae epulae I, 4, 3.
Appellare aliquem II, 5, 10.
 — — *ab aliquo* I, 28, 10.
Applicari absol. I, 27, 7.
Apponere alicui rei I, 16, 4.
 — *et opponere* cf. I, 29, 4.
Appositio refertur ad ablat. gerund. II, 4, 9; 5, 8.
 — *pronom. relat. praepos.* I, 7, 4.
Appositionis genus insignius II, 6, 2.
Aquae magnae II, 9, 6.
Arbitria agere II, 45, 4.
Arcere commeatibus II, 34, 16.
Arduum et difficile II, 22, 9.
Arma II, 28, 4.
Armamenta I, 34, 17.
Arx I, 9, 12.
Asperum et adversum I, 42, 7.
Assequi absol. II, 20, 2.
Asses omittitur II, 11, 7.
Assolet I, 14, 2.
Assuescere in gen. pass. II, 48, 6.
Assuetus II, 10, 12; 23, 10.
 — *in aliquid* II, 5, 9.
Asyndeton I, 5, 11; 8, 11; 13, 4; 18, 9; 26, 8; 27, 5; 33, 10; 35, 18; 37, 13; 41, 7; 44, 2; II, 19, 10; 28, 5 et 8; 32, 8; 47, 6; 49, 3.
At refertur ad enunt. hypoth. II, 37, 11.
At enim II, 26, 8.
Atque — quidem II, 23, 1.
Atqui omissum I, 13, 3.
Attentare Liv. non videtur dixisse I, 15, 7.
Attinet I, 3, 13.
 — *cf. quod.*
Attractio II, 6, 5; 7, 11; 11, 7; 47, 13.
Attractio (antiptosis) I, 10, 3.
 — *enuntiat, quod absolute poni oportebat*, II, 25, 4; I, 7, 6.
 —, *v. negatio.*
Attribuere praesidio II, 21, 12.
Auctor I, 14, 7.
 — *et vindex* I, 10, 13.

- Auctor* alicui alicuius rei I, 41, 2.
 — *sum cum accus.* I, 16, 15.
Auctore aliquo II, 43, 9.
Auctoritas II, 32, 5.
 — *senatus* II, 7, 10.
Auctoritates I, 6, 5.
Auferre II, 2, 6.
Aura II, 31, 14.
Aures superbae II, 5, 5.
Aut postpos. pronomini interrog. II, 47, 5.
Aut — *aut* I, 42, 7.
Autem in parenthesi II, 7, 3.
Auxilium et opem ferre II, 33, 5.
Avertere ab al. in al. II, 5, 11.
- B.**
- Ballistae* II, 40, 13.
Beatus et fortunatus II, 28, 3.
Bello et in bello II, 1, 13; I, 46, 6.
Bellum perficere I, 12, 3.
Bene cumulatus II, 48, 3.
Bene dicere, bene dicta I, 46, 1.
Beneficio vinci II, 25, 5.
Bigati I, 15, 15.
Bonus II, 14, 4.
Brevi post II, 3, 14; cf. 4, 9.
Brevitas orationis II, 4, 7; 35, 3.
- C.**
- Caetratus* I, 26, 11.
Calendae primae I, 32, 14.
Campus pro campo Martio II, 7, 11.
Canere (intrans.) I, 16, 12.
Cantherium in fossam I, 47, 6.
Cantherius I, 47, 6.
Capena porta I, 32, 3.
Capere aliquem (dolo) I, 35, 2.
 — *et diripere* I, 1, 1.
 — *magistratum* I, 23, 5.
Capital II, 37, 9.
Captivi pro aerario venduntur I, 37, 13.
Caritas et amor II, 4, 8.
Carmentalis porta II, 47, 15.
Carnificare II, 15, 5.
Casse II, 26, 10.
Castra castris conferre I, 28, 9.
Casus idem totius et partium I, 24, 9; II, 10, 4.
Casus sui I, 22, 3.
Catapultae II, 40, 13.
Causa II, 21, 1.
 — *de impedimento* II, 16, 13.
 —, v. *ob.*
Cautus ad al. II, 32, 3.
Cavere II, 2, 5.
 — *et providere* I, 43, 7.
Cedere alicui I, 33, 11; 43, 14.
 — — *in al. locum* II, 5, 11.
 — *aliqua re* II, 6, 8.
Celtiberum et Celtiberorum II, 49, 7.
Censeo sq. infin. praes. pass. II, 22, 5.
Censoria potestas I, 23, 2 et 4.
Census senatorius II, 11, 8.
Centena milia om. II, 11, 8.
Centuriarum suffragii latio II, 7, 12.
Cercuri I, 34, 4.
Cernere hereditatem II, 25, 3.
Certamine magno I, 45, 7.
Cervices II, 8, 17.
Cessare ab al. re I, 19, 2.
Ceteri ad insq. referuntur II, 34, 5.
 — (casus eius v. in numero singul. positae) I, 30, 3.
Ceterum I, 2, 2.
Chiasmus I, 44, 5; 49, 10; 18, 16.
Cibus et potio coniunguntur II, 16, 13.
Circa pro enuntiato I, 16, 8.
 — *al. locum* I, 35, 5; II, 11, 2.
 — *cum casu suo adiungitur substantivis* II, 11, 3.
Circumagitur s. *circumagit se annus* I, 39, 4.
Circumire urbem I, 25, 2.
Circumvenire II, 38, 1.
Citius II, 3, 12.
Civitatem non mutare I, 20, 2.
Cladem acceptam reddere alicui II, 17, 7.
Clades pervadit al. locum II, 39, 8.

Classi (ablat.) II, 40, 2.
Classis sq. num. plur. II, 36, 4.
Coepta amicitia est II, 48, 13.
Cogere aliquid I, 10, 6.
 — sq. accus. c. infin. I, 35, 8.
 — *ad defectionem* I, 1, 4.
Cognoscere i. e. agnoscere II, 16, 5.
Cohors de militibus non Romanis II, 1, 5.
Coire in orbem I, 27, 6.
Colligere vasa II, 16, 14.
Collocatio verborum I, 2, 3; 4, 8; 7, 6; 15, 12; 18, 1; 35, 8; 40, 3; 41, 7; 42, 10; 45, 4; II, 2, 4; 5, 4; 8, 5; 34, 10; 45, 8; 47, 5; 49, 5.
Comitiales dies II, 7, 11.
Comitium II, 20, 6.
Committre proelium I, 44, 8.
Commodare tempus I, 48, 10.
Communis hostis II, 45, 2.
Comparantur res et homines I, 20, 4.
Comparare de css. II, 10, 2.
 — cum aliquo s. adversus al. II, 8, 7.
Comparativi in num. singul. ponuntur pro substantivis I, 3, 10.
Comparativi rariores I, 46, 3.
Comparativus omitt. praec. quo cum compar. I, 15, 14.
Compellare I, 47, 2.
Complecti medium al. I, 9, 9.
Comploratus et ploratus cf. I, 42, 5.
Concio militum (?) II, 16, 7.
Concurrere alicui II, 15, 7.
Condere in vincula I, 38, 7.
Conditio, v. *inter*.
Conditionibus I, 7, 1.
Conducere absol. I, 49, 1.
Confectus I, 45, 2.
Conferre et compellere cf. I, 17, 8.
Conferre castra castris I, 28, 9.
Confessio tacita II, 17, 8.
Confirmare pacem cum al. II, 28, 9.
Conflagrare invidia II, 26, 3.
Confusa concio II, 27, 2.

Coniunctivi vis I, 7, 3; *ibid.* §. 10; 9, 7; II, 35, 7.
Coniunctivus, ubi praecedit *qui*, I, 19, 5; 24, 3; 31, 13; II, 26, 16; 10, 12.
 — in re iterata ponitur I, 19, 13.
 — perf. act. et plusquamperf. cf. I, 15, 4.
 — praes. et imperf. post *si* II, 33, 6.
 — — — in optatis II, 38, 2.
Coniungere castris castra I, 28, 9.
Coniungi absolute II, 49, 4.
Conquisitio militum I, 32, 19.
Consentire aliquid II, 37, 11.
Consequi absol. II, 20, 2.
 — *viam* al. II, 45, 7.
Consilium et voluntas opp. II, 2, 8.
Consilium publicum de senatu I, 2, 4.
Conspectus II, 5, 2.
Constructio verborum I, 2, 6; 5, 8. Infertur repente aliud subiectum I, 8, 4. — Transitur a structura relativa ad demonstrativam I, 8, 3. — Repetitur ex altero enuntiationis membro, quod expleat prius I, 12, 3; 19, 6. — Enuntiatio relat. per epexegesin ponitur I, 14, 3; II, 46, 1. — Enuntiatio relativa expletur ex enunt. primaria I, 34, 14; II, 23, 7; 8, 18. — Ex enuntiatione primaria postposita expletur antecedens enuntiatio secundaria II, 24, 4. — Transitur ab oratione obl. in orat. rectam I, 15, 14; 45, 7. — Enuntiationi consilium indicanti interponitur vox interrogativa I, 9, 3. — Plures enuntiationes relativae diversa vi positae II, 18, 7. — Enuntiatio secundaria pars fit primariae, II, 25, 10. — Notio relata ad enuntiatum secundarium pro primario II, 32, 8. — Locorum duplex

- significatio, latius altera patens, altera angustius, in eadem structura ponitur I, 19, 8; 24, 5; II, 23, 8. — Memorabilis structurae mutatio I, 38, 10. — Totum et partes ubi posita sunt, verbum non ad totum, sed ad partem aliquam refertur II, 10, 4. — Duobus praenominibus in num. singul. positis adiicitur gentilis nominis num. pluralis I, 8, 1. — Substantivis in num. plur. positis subiicitur partium in num. singul. positarum enumeratio I, 29, 4; 33, 4. — Quae bis cogitanda sunt nomina, semel ponuntur I, 37, 2; 46, 13. — Structurae rariores II, 15, 7. — V. *attractio*; *collocatio verborum*; *contractio orationis*.
- Consulere* I, 20, 9.
— *in medium* II, 22, 15.
- Consultare* absol. II, 22, 10.
- Consulum creatio* I, 24, 3; 31, 13.
- Consumere tempus* al. re II, 14, 10.
- Contabulatae turres* II, 34, 7.
- Contemptus* (plur.) II, 5, 5.
- Conterrere, ne* II, 12, 1.
- Continenti agmine* II, 16, 2.
- Continuari* I, 17, 5.
- Continuus* I, 16, 5.
- Contractio orationis* I, 46, 8.
- Convertere in se* al. II, 4, 9.
- Cooptare* de senatoribus I, 3, 5.
- Corona civica* I, 23, 6.
— *muralis* I, 18, 7.
— *moenia circumdare* I, 18, 5; cf. 27, 7.
- Coronae sacra facientium* I, 11, 5.
- Corpora curare* II, 39, 1.
- Corpus* II, 22, 15.
- Crede mihi* II, 22, 17.
- Crederet* I, 2, 8.
- Crescere* ex aliquo I, 48, 10.
- Croto* (gen. masc.) II, 2, 2.
- Cui dubium esse et qui dubium esse* II, 26, 2.
- Cultus et habitus* I, 34, 6.
- Cum* cum casu suo adiicitur substantivis I, 9, 11.
— *in memorando duce* I, 19, 17; 40, 6.
— *videtur omitti* I, 28, 7; 29, 2.
— *magno agmine ire* num Latine dicatur I, 17, 9.
- Cupiditas et studium* II, 28, 8.
- Cura alicui inest* I, 35, 7.
- Curules equi* II, 18, 10.
- Curules magistratus* duos simul gerere non licebat I, 24, 3.
- Custodes et vigiles* II, 46, 4.
- Custodia* de hominibus custodientibus I, 16, 14.
— *libera* II, 45, 8.
- Custodiae et stationes* II, 2, 9.

D.

- Dare* aliquid irae II, 45, 13.
— *sententiam* I, 3, 9.
- Dativi vis* II, 15, 3; 23, 1; 34, 7; I, 12, 1.
- Dativus pro genitivo* I, 46, 2.
— *significat in honorem alicuius* I, 30, 15.
— *pendet ex substantivis* I, 35, 7; 41, 2.
— *verbis passivis additur* I, 43, 6.
— *adiectus verbo tonandi* I, 31, 13.
— *et genitiv. disc.* II, 22, 13.
— *ethicus* II, 38, 7.
— *cum infinitivo* I, 29, 5.
- De i. e. ex* I, 25, 7.
— *i. e. quod attinet ad* I, 25, 7.
— *additur verbis activis* I, 38, 9.
— *die* I, 8, 6.
- Debere* II, 25, 7.
- Decedere* de provinciarum praefectis I, 34, 10.
- Decem septem* II, 15, 2.
- Decernere* sq. infin. praes. pass. I, 38, 7.
- Decurrere* de exercitiis militaribus I, 35, 6.
— *de navibus* II, 36, 4.
- Deducere* I, 23, 8.
- Deesse* ad aliquod II, 14, 4.

- Defectio*; v. *cogere*.
Defugere ab al. II, 36, 2.
Deiici de navigantibus I, 34, 16.
Deinde copulandi vim habet I, 33, 9.
 — in apodosi ponitur II, 13, 7.
 — omittitur II, 47, 3.
Demori I, 21, 7.
Demum II, 16, 1.
 — omittitur II, 32, 8.
Denique in interrogatione I, 13, 1. — in altero membro ibid.
Denuntiare II, 22, 4.
Deponere in aliquid et in aliquo I, 11, 6.
Deposcere II, 49, 4.
Descendere aliquo I, 14, 3.
Destinare sq. accus. c. inf. vel infin. II, 2, 1.
 — *animis* II, 2, 1.
Destitutus I, 10, 5.
Desultores I, 29, 5.
Detrectare absol. I, 44, 7.
Deum (gen. plur.) II, 38, 2.
Devastari dicuntur homines I, 42, 5.
Dicere sq. enunt. neganti I, 10, 13; 23, 1.
 — omittitur praecedente v. praefandi I, 2, 6.
Dictator Carthaginiensium I, 13, 8.
Dictatores quomodo dicti sint I, 22, 11.
Dictatoribus non licebat nisi permittente populo equum ascendere I, 14, 2.
Dicto citius I, 47, 6.
Diei descriptio I, 44, 6.
 — *reliquum* II, 14, 10.
Diem ad conveniendum in al. locum edicere I, 31, 3.
Dies (ea) I, 26, 1; 31, 5.
 — *comitiales* II, 7, 11.
 — *dicitur ad populum* II, 43, 2.
 —, v. *repetitio* eiusdem substantivi.
Differre absol. II, 39, 3.
Difficile et arduum II, 22, 9.
Dignus absol. II, 16, 9.
Dignus sq. ut I, 42, 13; II, 16, 19.
Dilabi I, 3, 14; II, 46, 4.
Dimicare de vita II, 26, 7.
Dimidium — *quam* II, 42, 5.
Dis domus I, 8, 6.
Discedere i. e. deficere II, 45, 2.
Disiecta moenia II, 2, 9.
Dissimulare II, 27, 3.
Distributiva pluralibus tantum add. I, 5, 6; II, 41, 9.
Ditionis suae facere I, 35, 2.
Diu, v. *multum*.
Divi divaeque I, 11, 1.
Dividere I, 17, 10; II, 6, 7.
Documento esse II, 8, 20.
Dolere vicem alicuius I, 9, 10.
Dominus convivii I, 8, 7.
Domo et modo cf. I, 8, 6.
Donare (verschenken) II, 30, 4.
Dubii socii II, 20, 13.
Dubium, v. *cui*.
Ducere absol. I, 18, 13.
Duces ordinum II, 28, 8.
Dudum II, 39, 4.
Duellum I, 11, 2.
Dum cum coniunct. II, 40, 10.
 — c. praes. I, 26, 1.
Duumvir aedis dedicandae causa I, 30, 14.

E.

- E*, v. *ex*.
E republica I, 24, 1.
Ediscere et edocere cf. I, 28, 4.
Edocere et educere cf. II, 4, 5.
Educere i. e. educare II, 4, 5.
Efferri II, 22, 17.
Effuse fugere I, 29, 13.
Ego (collocatio v.) II, 8, 18; 38, 1.
 — et *ergo* cf. I, 13, 5.
Egredi ab urbe II, 40, 11.
Eiicere (e senatu) I, 3, 9.
Ellipsis II, 31, 2.
Emittere aculeum I, 42, 5.
 — *manu* II, 18, 12.
Emunire II, 21, 12.
En et enim cf. I, 45, 10.
 — *unquam* II, 14, 3.
Enim (pecul. usus v.) I, 7, 3.

- Enimvero* II, 31, 1.
Eo II, 3, 11.
 — i. e. ideo, refertur ad ea, quae sequuntur I, 23, 8.
 — omittitur post *quo* et comparat. I, 15, 14.
 — *usque* refertur ad tempus I, 19, 14.
Epexegesis I, 14, 3; II, 6, 2.
Epicyles facit accus. *Epicypden* II, 31, 2.
Equi curules II, 18, 10.
 — *virique* I, 5, 6.
Equites et equites Romani I, 12, 2.
Equorum alborum invidia II, 5, 4.
Equum adimere II, 18, 6.
Erat omittitur II, 3, 2; cf. I, 35, 3.
Ere (III. pers. plur. perf.) II, 5, 12.
Ergo et *ego* cf. I, 13, 5.
Eripere ex equo I, 45, 8.
Esse (collocatio v.) I, 20, 8; 2, 3.
 — cum genit. I, 35, 6; 39, 7.
 — alicuius I, 14, 7.
 — aliquid momenti ad al. II, 28, 7.
 — i. e. locum habere II, 38, 3.
 — qua vi ab initio narrat. ponatur II, 48, 2.
 — *trahenda re* num recte dicatur II, 27, 3.
Et addit, quae priora explicant vel confirmant I, 5, 13; II, 27, 7; 31, 6 et 11.
 — indicat nexum rerum gestarum I, 19, 15.
 — in argumentatione I, 9, 7.
 — annectit similia II, 33, 2.
 — ubi Graeci ponunt $\delta\epsilon$ I, 21, 6; 29, 15.
 — i. e. accessit, quod I, 5, 2; II, 13, 11.
 — i. e. etiam I, 19, 14.
 — i. e. et ideo II, 2, 6.
 — i. e. et ita II, 33, 3.
 — i. e. et — quidem I, 18, 5.
 — i. e. et sanc, et profecto II, 34, 1.
Et i. e. et inprimis II, 3, 4.
 — ponitur in parenthesi I, 1, 6; 44, 7; cf. II, 27, 2.
 — quo discrimine ponatur inter verba aut omittatur II, 12, 5.
 — ac vel cf. II, 28, 6.
Et — *et* — *et* quomodo posita I, 18, 16.
Et sive *etiam* adi. locutioni *super cetera* sive *inter cetera* I, 10, 2.
Et — *que* II, 35, 4.
Et — *quidem* II, 1, 11.
Et ipse refertur ad rem cogitatione supplendam I, 19, 4.
 — casu obl. ad participia adiungitur I, 19, 4.
Et is II, 16, 4.
Et ne — *quidem* I, 39, 10.
Et non II, 25, 9.
Etiam explic. II, 17, 8.
 —, ubi aliquid additur, I, 26, 10.
 — (collocatio v.) I, 18, 9.
 —, v. *et*.
Evagari I, 47, 5.
Evenire de eo, quod a senatu decretum est, II, 44, 3.
Evocare II, 22, 8.
Ex i. e. post I, 18, 11.
 — cum casu suo substantivis additur I, 49, 9; II, 15, 7.
Ex Brutiis I, 43, 6.
 — *comparatione* II, 48, 4.
 — *composito* I, 29, 2.
 — *cursu refugere* I, 39, 1.
 — *fuga* I, 36, 3.
 — *itinere* II, 7, 11.
 — *praesentibus* II, 23, 5.
Exaudire II, 46, 5.
Excedere urbem I, 1, 3; cf. II, 3, 15.
Excerptare nomina II, 18, 7.
Excipit aliquid aliqueum I, 18, 15.
Excipitur clamor II, 31, 4.
Excitare turrem I, 37, 2.
Excusare valetudinem I, 8, 7.
Exemplum iusti militis II, 14, 4.
Exire (de sortibus) II, 7, 12.
 — i. e. exire castris I, 47, 3.
 — a loco al. I, 18, 14.
Exonerare II, 29, 1.

Expediti II, 41, 6.
Expertus c. genit. II, 22, 2.
 — passive II, 28, 6.
Explorare de al. re I, 38, 9.
Exprobrare sine dativo I, 45, 5.
Exprobratio cum dat. I, 35, 7.
Expugnare aliquem I, 30, 2.
 — et oppugnare cf. II, 20, 5.
Exquirere in exemplum II, 9, 10.
Expectare (structura) I, 31, 7.
Extra ordinem II, 9, 5.
Extrorsum nusquam legitur II, 34, 9.

F.

Fabius Pictor I, 11, 1.
Facere per circumlocutionem ponitur II, 48, 5.
 — *ditionis suae* I, 35, 2.
 — *facinus* II, 22, 16.
Faciliores res I, 11, 2.
Facilis II, 5, 1.
Facinus facere II, 22, 16.
Fallere absol. II, 46, 4.
 — cum partic. I, 19, 11; cf. II, 41, 6.
Fallit aliquem aliquid II, 19, 3.
Fama tenet I, 12, 2.
Fauces portus II, 33, 2 et 3.
Fenestrae in viam versae II, 21, 8.
Ferre i. e. afferre I, 9, 5.
 — *fama* I, 31, 13.
 — *fraudem* I, 38, 8.
Fervor et aestus I, 7, 3.
Fidem firmare I, 34, 2.
Fides (*Credit*) I, 48, 9.
 — i. e. confirmatio II, 27, 8.
 — alicui est alicuius rei II, 1, 6.
Fingere absol. II, 5, 12.
Finire II, 18, 9.
Firmare fidem I, 34, 2.
Firmus exercitus I, 25, 6.
Flamen Quirinalis II, 8, 10.
Fluctuari I, 33, 3.
Foedus II, 6, 7.
Fove add. partic. perf. pass. I, 13, 6.
Forem add. partic. fut. I, 43, 14.
Fors et tempus et necessitas I, 23, 3.

Forte temere I, 3, 3.
Fortis ac fidelis I, 16, 1.
 — *ac strenuus* I, 15, 10.
Fortuna i. e. res familiaris II, 24, 3.
Fortunam habere II, 34, 1.
Fortunatus et beatus II, 28, 3.
Forum boarium II, 10, 7.
Fraus II, 47, 8.
Fretum Oceani I, 5, 11.
Frustra II, 2, 4.
Fuerim c. part. fut. in apodosi enunt. hypoth. II, 26, 5.
Fuga i. e. fugientes I, 25, 7.
Fugare ab al. loco I, 45, 1.
Fuisse omittitur I, 2, 5.
Fulminum prodigia II, 10, 9.
Futurum, v. participium; praesens.

G.

Generosus et honestus I, 35, 8.
 Genitivi duo ex uno nom. substant. apti I, 20, 2.
 Genitivus sequitur nomen proprium I, 29, 4.
 — v. *esse* I, 35, 6.
 — pendet ex omisso nomine I, 21, 2.
 — sequitur adiectiva neutr. gen. num. plur. II, 29, 4.
 — indicat locum pugnarum I, 43, 4.
 — et dativ. disc. II, 22, 13.
 — nominum propriorum nom. appellativis adicitur II, 35, 3.
 Gentilium nominum num. plur. praenomine pluribus in n. sing. positis additur I, 21, 7.
 Genus mascul. num. plur. ad nomen partis refertur I, 16, 11.
Genus militare II, 32, 2.
Gerere et administrare II, 8, 7.
 — *rem* I, 23, 2.
 Gerundium de conatu II, 32, 5.
 — verborum transitiv. absol. ponitur I, 37, 4.
 — in appositione II, 38, 2.
 —, v. ablativus.
Gloriosum et laetum opp. I, 42, 7.
Grates ubi Liv. dicat I, 12, 7.

Grates sive gratias agere habereque I, 11, 12.
Gratias habere II, 37, 7.
Gratulari victoriam et de victoria I, 38, 9.
Gravitas II, 45, 13.
 — *coeli* I, 34, 11.

H.

Habere clausas portas II, 22, 14.
 — *senatum insol. pos.* I, 3, 4.
 — *verba* II, 18, 4.
Habitari II, 3, 2.
Habitus et cultus I, 34, 6.
 — *armorum* II, 30, 14.
Haerere osculo I, 9, 9.
Hasta, v. *sub.*
Hastae velitares II, 34, 5.
Haud I, 6, 8.
 — *ferme* I, 29, 6.
 — *sane* II, 8, 13.
Hendiadys II, 8, 1; 25, 5.
Herbae de frumentis I, 48, 1.
Hereditatem cernere II, 25, 3.
Hexametri v. pars I, 18, 2.
Hiberna aedificare I, 48, 2.
Hibernacula aedificare I, 48, 2.
Hic (vis pron.) I, 3, 4; 23, 8.
 — *ad priora refertur, ille ad posteriora* I, 7, 3.
 — *in anaphora* II, 8, 2.
 — *in orat. obl.* II, 13, 5.
 — *et is ad idem referuntur* I, 49, 3.
 — *omittitur* II, 1, 13.
 — *aut ille* II, 3, 17.
Hic — ille (collocatio) II, 29, 3.
Hinc in apodoti I, 23, 5.
Hinc — hinc I, 29, 10.
Hispaniensis et Hispanus I, 48, 12.
Hoc nuntio II, 19, 5.
Hodieque I, 31, 15.
Hominem comprehendere I, 7, 7.
Homines de caesis in proelio I, 37, 11.
 — *ad gentem refertur* I, 31, 11.
 —, cf. *militēs.*
Homo militaris II, 23, 10.
Homoeoteleuta I, 32, 15; 48, 8.
Honestus et generosus I, 35, 8.

Horrere aliquem I, 9, 7.
Hortari absol. I, 45, 1.
Hostiae maiores II, 10, 13.
Hostis et hospes opp. I, 33, 7.
Hypallage I, 29, 7.

I.

Iactatio animi II, 6, 9.
Iam I, 5, 15; II, 10, 10.
Id morari, ut etc. I, 47, 1.
Idem i. e. etiam I, 24, 12; II, 22, 5.
Ille refertur ad ea, quae sequuntur, I, 7, 3.
 — *quum ad enuntiatum prius refertur, quo genere ponatur* I, 28, 8.
 — *in orat. obl.* I, 15, 12.
Ille — hic (collocatio) II, 29, 3.
Imminere II, 40, 4.
 — *in aliquid* I, 16, 3.
Imperfecti usus II, 7, 12.
 — *coniunctivus praeced. praes.* I, 9, 4.
 — — *de conatu* I, 19, 7.
 — — *disc. a praes. coniunct.* I, 42, 5; II, 45, 3.
 — — *disc. a plusquamperf. coni.* I, 43, 2.
Imperfectum videtur pro plusquamperf. positum esse II, 47, 2.
Imperium Romanum et nomen Rom. cf. I, 6, 3.
Implicari in morbum et morbo I, 34, 11.
Imponere in praesidio II, 37, 8.
Improvidus cum genit. II, 25, 9.
In cum ablat. (vis praepos.) I, 9, 6.
 — — *adiicitur substantivis* II, 2, 9.
 — *omittitur* I, 46, 2.
 — —, *ubi ponitur ablat. subst. cum toto adiect.* I, 22, 7.
 — *Achradinam* II, 23, 4.
 — *aciem stare* II, 8, 18.
 — *annum* II, 8, 7.
 — *defectionem esse* I, 12, 15.
 — *libertatem alicuius pugnare* II, 2, 4.

- In locum alicuius comitia poscere* II, 26, 16.
 — *modum alicuius* I, 29, 5.
 — *potestatem esse* II, 1, 13.
 — *reliquum* I, 20, 6.
 — *sententiam ire* I, 10, 4.
 — *speciem* II, 1, 8.
 — *vulgus* I, 4, 3.
 — *agmine* I, 27, 2.
 — *aperto* I, 46, 10.
 — *bello — in pace* II, 1, 13.
 — *mora esse* I, 4, 7.
 — *eo, ne* II, 37, 3.
 — *eo bello et eo bello* I, 46, 6.
 — *occulto* I, 35, 13.
 — *pacato et in pacto* cf. I, 27, 9.
Inceptus (subst.) num Liv. dixerit II, 19, 6.
Incertus c. genit. II, 24, 9.
Inchoare II, 8, 8.
Incidere alicui II, 39, 5.
Inclinare ad al. I, 33, 4.
Inclinatio I, 46, 3.
Includere in al. locum et al. loco I, 2, 9.
Incolomis et salvus I, 42, 4.
Incompositus et inordinatus I, 27, 5.
Incondita libertas II, 24, 2.
Increpare absol. I, 45, 5.
Increpitus et increpatus II, 17, 7.
Incuratur agmen II, 41, 4.
Incurare (structura et vis v.) II, 1, 10.
Inde copulandi vim habet I, 33, 9.
 — in apodosi I, 23, 5.
 — omittitur post *ibi* II, 28, 8.
Indeclinabilia I, 49, 12.
Index (clamor) I, 46, 2.
Indicare absol. I, 43, 2.
Indicativus, ubi Germani coniunct. ponunt, II, 1, 10; 5, 1.
 — in apodosi enunt. hypotheticae I, 40, 8.
 — in orat. obl. I, 33, 12; 44, 1.
 — — — post *dum* II, 19, 3; 22, 15.
 — et pronom. reflex. in eadem enuntiatione ponuntur II, 33, 6.
Indidem I, 46, 12.
Indignari aliquid II, 8, 17.
Indignitas II, 22, 2.
Indignus II, 16, 9.
Indulgentia (in captivos) I, 43, 11.
Indutiae tacitae I, 46, 5.
Iners II, 18, 9.
Inest alicui cura I, 35, 7.
Inexpeditior II, 16, 3.
Inexpertus (struct.) I, 18, 10.
Inexplebilis c. genit. II, 25, 9.
Infesto exercitu I, 26, 6.
Infestus II, 8, 16.
 Infinitivi historici aliis modis interponuntur I, 24, 12; 47, 4.
 — — in apodosi I, 3, 8.
 — rei infectae II, 18, 3.
Inflatus de irato II, 32, 3.
Infrequentia i. e. senatus I, 22, 4.
Ingenium (aetatis?) II, 4, 1.
Inire urbem et in urbem II, 9, 2.
Initium oritur II, 47, 7.
Iniuria oritur I, 16, 7.
Inopia (vis v.) I, 22, 4.
Inordinatus et incompositus I, 27, 5.
Inquit c. dat. I, 47, 5.
 — mediae interponitur orationi rectae I, 12, 10.
Insidiari tempori I, 35, 16.
Instaurare et reparare II, 42, 6.
 — *tudos* I, 30, 16.
Instructa et parata classis II, 40, 5.
Instruere absol. II, 48, 11.
Insuescere in gen. passivo II, 48, 6.
Insuetus (struct.) I, 18, 10; II, 25, 9.
Insuper quam I, 7, 3.
Integra plebs II, 24, 9.
Intemperans c. genit. II, 25, 9.
Intentus ad al. ab aliquo II, 5, 11.
Inter (vis praeupos.) I, 1, 8; 22, 8; 49, 6.
 — *cetera* II, 21, 11.
 — *conditiones* II, 30, 1.
 — *paucos* I, 44, 4.
 — *se* I, 47, 4.
Interior ictibus II, 34, 10.
Intermissa custodiis loca II, 35, 8.

- Intermissa munimenta* I, 17, 5.
Interpretatus in gen. pass. I, 11, 4.
 Interrogationes sine verbo finito reliquae orationi interponuntur II, 26, 7.
Interturbatio I, 8, 7.
Intra praesidia alicuius II, 48, 10.
Intus i. e. in urbe I, 16, 7.
 — al. re et in al. re II, 10, 6.
Invadere II, 33, 9.
Invehi alicui I, 47, 8.
Ipse (vis v.) I, 3, 7; 12, 15; 18, 5; 27, 6; II, 8, 8.
 — (pecul. usus v.) I, 24, 6.
 — in casu obl. adiungitur partic. I, 28, 8.
 — per appositionem adiungitur gerundiis II, 4, 9.
 — quo casu adiungatur pron. reflex. II, 5, 10.
 — — pronom. possess. II, 38, 2.
 — — locutioni *per se* I, 42, 2.
Ira et ita cf. II, 16, 1.
Ire in sententiam I, 10, 4.
Is ad insq. substant. structura ref. I, 35, 6.
 — omittitur ante *qui* I, 15, 4.
 — cogitatione additur genit. I, 21, 2.
 — num omittatur, ubi nom. propr. ad priora refertur, II, 37, 3.
 — (pecul. usus) II, 48, 8; I, 35, 11.
 — (collocatio) I, 15, 12.
 — *numerus, qui* sq. num. plur. II, 31, 14.
Ita I, 28, 12; II, 16, 1; 33, 8.
 — i. e. ita tantum I, 3, 4.
 — sq. varia structura II, 16, 17.
Ita — si II, 16, 13.
 — *ut* I, 35, 15; II, 29, 12.
Itaque i. e. et ita I, 35, 7.
Iubere (struct.) I, 45, 1; 21, 5.
Iudicare (struct.) I, 14, 3.
Iugarius vicus II, 47, 15.
Ium (genit. plur. nominum in *as* desinentium) I, 4, 4.
Iungi (struct.) II, 34, 6.
- Ius et ditio* I, 15, 9.
Ius atque arbitrium II, 37, 9.
Iusta militaria II, 48, 12.
Iustum proelium I, 37, 8; cf. 40, 9.
Iustus II, 14, 4.
Iuvenis militaris II, 23, 10.
Iuxta (struct. et vis) I, 28, 3; II, 19, 6.
- L.**
- Lacinia Iuno* I, 33, 4.
Laetum et gloriosum. opp. I, 42, 7.
Laetus II, 3, 4.
Lana alba libertatis insigne II, 16, 18.
Lascivia I, 11, 3.
Latere II, 5, 14.
Latronum modo I, 42, 10.
Latus propinquitatem ostendit II, 5, 12.
 — *cingere, sepire, tegere* II, 5, 12.
Laxatur aliquid I, 20, 10.
Lectio senatus insignior I, 23, 6.
Legationem renuntiare I, 6, 3.
Legiones Carthaginiensium II, 49, 4.
Levitas et iactatio animi II, 6, 9.
Liberae aedes II, 7, 3.
Liberare aliquo et ab al. I, 37, 10.
 — *animum* II, 4, 4.
Liberum spatium I, 47, 4.
Lictor (Carthaginiensis) I, 10, 6.
 — *proximus* II, 44, 10.
Lingua de pluribus I, 45, 9.
Litem dare secundum al. I, 4, 3.
Literarum επιγραφή praemittitur, ubi cetera summatis exponuntur, II, 31, 6.
Loca omittitur II, 34, 3.
Locare opera II, 18, 2.
Loco cedere II, 14, 7.
Luce obscura II, 21, 7.
Lucris meritis I, 11, 3.
Lucus II, 3, 4.
Ludi Romani I, 30, 16.
 — *Plebei* I, 30, 16.
Lustrare exercitum I, 35, 5.
Lustrum I, 45, 2.

Lustrum perficere II, 43, 4.
Luxuriare I, 12, 12.
Luxurio et luxurior I, 12, 12.

M.

Macte virtute I, 15, 14.
Magister equitum (Carthaginiensis) I, 13, 8.
 — — simul altero magistratu fungitur I, 24, 3.
Magistratum capere I, 23, 5.
Magistratus vitio creati abeunt magistratu I, 31, 13.
 — duos curules simul gerere non licebat I, 24, 3.
 — in num. sing. infinite dicitur I, 19, 8.
 — *continuati* II, 9, 3.
 — *minores* I, 23, 6.
Magna parte II, 34, 14.
Magnae aquae II, 9, 6.
Magni dictatores I, 42, 9.
Magnopere suadere I, 22, 5.
Magnus Hamilcar et sim. II, 41, 3.
Maiestas patria I, 8, 3.
Maior i. e. maior natu I, 30, 11.
Maior et clarior I, 43, 4.
Μαρολογία II, 20, 3.
Male I, 24, 9; II, 48, 3.
Manare cruore I, 31, 15.
Manere I, 6, 7; II, 22, 17.
 — *in pacto* I, 27, 9.
Manu emittere II, 18, 12.
Manubiae et praeda I, 11, 3.
Marius (praenomen) I, 7, 8.
Mater Matuta II, 47, 16.
Maximus i. e. maximus natu I, 30, 11.
Medium complecti al. I, 9, 9.
Medix tuticus I, 35, 13.
Melior i. e. bello II, 3, 17.
Mens (dea) I, 31, 9.
Metonymia II, 39, 8.
Metu summovere I, 43, 3.
 — *terrere* I, 34, 7.
Metuere cum dat. I, 16, 3.
Metuere ab al. I, 36, 1.
Metus, v. *praevertere*.
Mihi crede II, 22, 17.

Militaris iuvenis s. homo II, 23, 10.
Milites om. in numeris tradendis II, 40, 5.
Mille c. genit. I, 37, 12; 44, 7.
 — c. genit. et num. plur. verbi I, 44, 7.
Minimus i. e. natu I, 30, 11.
Minor i. e. natu I, 30, 11.
Minus (vis v.) I, 19, 17.
 — *adi. ablat. num.* II, 17, 6.
Mirari I, 12, 15.
Mittere i. e. *dimittere* II, 39, 12.
 — *sq. orat. obl.* II, 19, 3.
Modice i. e. *modeste* I, 24, 3.
 — *ferre* II, 4, 1.
Modo I, 5, 13; 25, 4; II, 4, 5.
 — *et domo cf.* I, 8, 6.
 — *urbis captae* II, 39, 6.
Moenia i. e. *locus munitus* I, 17, 12.
 — *disiecta* II, 2, 9.
Moles I, 38, 5; II, 34, 2.
Moliri (*portas etc.*) I, 18, 2.
 — *et struere* II, 23, 11.
Momenti aliquid ad al. esse II, 28, 7.
Momentum I, 24, 7; II, 22, 9.
Mora I, 9, 11; *in mora esse* I, 4, 7.
Morari ab al. re I, 28, 9.
 —, v. *id.*
Morator et moratus II, 41, 4.
Mores et ritus II, 3, 12.
Movere absol. I, 1, 1; 31, 11.
 — *bellum* I, 48, 6.
 — *nihil* I, 19, 5.
Movere se I, 32, 13.
Moveri tribu II, 18, 6.
Multa II, 16, 13.
Multatius II, 16, 19.
Multitudo subiuncto num. plur. verbi II, 3, 15; 24, 9.
Multum diei I, 16, 10.
Multum ac diu I, 26, 2.
Munire absol. II, 35, 9.
Mutare i. e. *mutare civitatem* I, 20, 2.

N.

Nam I, 7, 3.

- Nanctus* I, 2, 2.
Natu omittitur I, 30, 11.
Ne repetitur post *et* I, 10, 10.
Nec i. e. nec vero I, 3, 3; 27, 9.
 — i. e. ne — *quidem* I, 18, 4.
 — pro *neve* II, 3, 14.
Nec — *et* I, 1, 7.
Nec — *quidem* num dixerit Liv.
 pro *et* ne — *quidem* I, 30, 10.
*Nec*dum pro nondum II, 19, 4.
Negationis attractio I, 26, 10.
Negligenter ac *solute* I, 37, 6.
Negligentia ac *socordia* II,
 40, 10.
Nemo sq. num. plur. II, 20, 14.
Neque — *neque* i. q. et *neque* —
neque I, 26, 11; II, 40, 3.
Neque — *neque* — *neque* cur po-
 natur I, 23, 1.
Nescio an I, 16, 15.
Neutrum ad substantiva gen.
 femiu. refertur I, 43, 11; II,
 37, 8.
Neve I, 7, 1.
Ni I, 43, 2.
Nihil *admodum* I, 46, 10.
Nihil *agere* II, 37, 10.
Nihil *aliud* *quam* I, 3, 13.
Nihil *minus* *timere* I, 37, 6.
Nihil *ne* — *quidem* I, 5, 6.
Nisi insolentius ponitur I, 42, 12.
 — num pro *sed* positum sit II,
 20, 10.
Nobilitate I, 47, 4.
Nomen Romanum et *imperium*
Rom. cf. I, 6, 3.
 — unum ponitur *κατ' ἕξοχήν*
 pro pluribus II, 24, 1.
Nomina eadem brevi intervallo
 repetita I, 24, 10; 47, 7.
 — gentium in num. sing. po-
 nuntur II, 2, 7.
 — — pro nominibus regionum
 I, 41, 13.
 — — pro adiectivis inde ductis
 I, 34, 1.
 — incolarum pro nom. urbium
 II, 21, 2.
 — propria appellativis in casu
 genit. adiiiciuntur II, 35, 3.
 — — non declinata I, 49, 12.
Nomina regionum pro gentibus
 I, 41, 14.
 — urbium pro incolis I, 17, 7.
Nominum eorundem diversae
 formae coniunguntur I, 40, 3.
Non dico II, 8, 15.
 — *ferme* I, 29, 6.
 — *modo* — *sed* I, 38, 9.
 — *modo* — *sed* *etiam* II, 40, 12.
 — — — *sed* *ne* — *quidem* pro:
 non modo non, sed *ne* — *qui-*
dem I, 29, 16.
 — *tantum* in secundo membro
 ponitur II, 3, 6.
Non — *sed* I, 5, 7.
Noster et *vester* cf. I, 5, 9.
Novendiale *sacrum* I, 31, 15.
Novum de *intero proelium*
 II, 16, 2.
Novus II, 5, 5.
Nullus pro *non* II, 36, 8; 44, 8.
 — *admodum* I, 29, 14.
Numeralia, v. *distributiva*.
Numeralium *pecul. usus* I, 11, 9.
Numerus mutatur in contra po-
 sitis I, 33, 3; II, 21, 8.
 — — in orationibus I, 42, 7.
 — *singul.*, v. *nomina gentium*;
substantiva.
Nunc I, 12, 9.
Nunquam *neque* — *neque* et
nunquam — *non* II, 3, 5.
Nuntiare absol. I, 19, 11.
Nuptum *dare* I, 2, 6.

●.

- Ob eam causam* et *eam ob cau-*
sam II, 8, 5.
 — *gratiam* I, 15, 9.
 — *iram* I, 46, 6.
Obarare I, 19, 14.
Obequitare I, 46, 13.
Oblivisci adi. verbis *tegend,*
occulendi etc. I, 22, 9.
Obstinare (struct.) I, 29, 7.
Obterere I, 43, 10.
Obtruncare I, 35, 18.
Obversari II, 23, 6.
Occasio aut *opportunitas* II,
 3, 17.
Occidere I, 24, 7.

- Occulere* quomodo diff. a *te-*
gendo, obliviscendo etc. I,
22, 9.
- Occupare* II, 38, 5.
- Occurrere* II, 5, 12.
- Offerre* et *afferre* cf. II, 8, 1.
- Ominari* I, 43, 14.
- Omnes* (vis v.) I, 2, 1; 45, 2.
— cum genit. II, 25, 10.
- Omni parte* I, 46, 2.
- Omnis* i. e. omnis generis I, 45, 2.
— *urbs* II, 2, 10.
- Omnium* (substant.) II, 21, 4.
Ὁμοιοτέλευτα, v. *Homoeote-*
leuta.
- Operare promissis* II, 13, 4.
- Ope summa, omni* II, 4, 3.
- Opem et auxilium afferre* II,
33, 5.
- Opima spolia* I, 46, 14.
- Opponere* absol. I, 18, 5.
— et *apponere* cf. I, 29, 4.
- Opportunus* II, 21, 6.
— al. rei II, 37, 2.
- Oppugnare* absol. I, 18, 7.
— aliquem II, 8, 16.
— et *expugnare* cf. II, 20, 5.
- Opus* i. e. castrorum munitio
II, 48, 12.
- Opus esse* (*imperare, quae opus*
sunt) I, 5, 3.
— — *ad* I, 48, 11.
— *est* cum genit. I, 21, 5.
- Orare* aliquid alicui II, 29, 1.
- Oratio* obl. post: *litterae venere*
etc. I, 48, 4.
- Oratio* obl., v. *constructio*.
- Orator* II, 33, 5.
- Orbis*, v. *coire*.
- Ordinalium* pecul. usus I, 9, 4.
- Ordinum duces* II, 28, 8.
- Oreretur* et *oriretur* I, 7, 8;
II, 21, 1.
- Oritur initium* II, 47, 7.
— *iniuria* I, 16, 7.
- Ornare milites* II, 48, 7.
- Osculo haerere* I, 9, 9.
- Otiose et segniter* I, 14, 1.
- P.**
- Pacatum* I, 27, 9.
- Pace ac bello* II, 1, 13.
- Pacisci* cum ablat. pretii II,
49, 7.
- Palam et aperte* II, 25, 4.
— *ferre* II, 32, 1.
- Palari* (struct.) I, 42, 12.
- Palati et palantes* I, 27, 3;
II, 20, 2.
- Par periculum* II, 39, 6.
- Parata et instructa classis* II,
40, 5.
- Parenttheses sine coniunctioni-
bus interponuntur II, 3, 3.
- Paronomasia I, 45, 3; ibid. 10;
II, 35, 2.
- Pars* sq. num. plur. I, 20, 7.
- Parte altera* I, 17, 12.
— *magna* II, 34, 14.
- Participia videntur *ἄσυνδέτως*
posita I, 1, 4; 27, 3; II,
39, 11.
— plura iunguntur I, 34, 11.
— pro enunt. conditionalibus
I, 44, 2; II, 48, 8.
— impersonal. in ablat. absol.
ponuntur I, 14, 2.
— duorum substantivorum praec.
ad posterius structura gramm.,
cogitatione ad utrumque re-
feruntur II, 2, 3.
— adiunguntur adiectivis vel
partic. i; 1, 6; 34, 11.
— perf. pass. pro substantivis
ponuntur I, 17, 8; 39, 4.
— — — *ἀορίστως* ponuntur I,
24, 10.
— — — verborum praeced. po-
nuntur pro pronomine et ad-
verbio temporis II, 1, 8.
— — — cum *fore* I, 13, 6.
— praes. videntur pro partic.
perf. poni I, 35, 2; 34, 10.
— — insolentius pos. II, 31, 4.
- Participii fut. act. vis II, 4, 1.
— praes. vis I, 46, 3; II, 1, 1;
6, 4.
- Participiorum pro substantivis
positorum structura II, 25, 11.
- Participium, v. pluralis.
- Particulae adversativae omit-
tuntur I, 3, 3; 5, 11; 13, 4.

- Particulae causales** omittuntur I, 42, 9; 44, 2; II, 28, 8.
Partim I, 11, 11.
Partitivorum nominum structura I, 13, 3.
Passim dimittere I, 26, 7; 41, 9.
Passivum et activum iunguntur II, 47, 13.
Passus omitt. I, 29, 1.
Patens campus II, 14, 6.
Patere II, 3, 1.
Patere fraudi etc. II, 37, 5.
Patres conscripti de Poenis I, 12, 8.
 — *Romani* I, 22, 5.
Pavere (struct.) I, 5, 8.
Pavidus et trepidus II, 16, 2.
Pavor et terror II, 40, 12.
Pedestres copiae opp. navali-
bus I, 28, 3.
Pelles, v. sub.
Per (vis praepos.) I, 15, 5; 20, 8; II, 7, 10.
 — ubi non possit omitti in tempore indicando II, 16, 15.
 — cum nom. abstractis I, 6, 1.
 — a casu suo seiungitur I, 9, 2.
 — *se ipse* I, 42, 2.
Percurrere absol. I, 42, 10.
Percursare absol. I, 42, 10.
Perequitare I, 47, 7.
Perfecti usus I, 6, 8; 44, 5.
Perfectum et plusquamperfectum iunguntur I, 29, 16.
 — et praesens iunguntur I, 33, 8; II, 36, 2.
 — coniunct. praeced. *ut* I, 16, 1.
 — — et plusquamperf. coniunct. iunguntur I, 15, 4.
 —, v. coniunctivus; participium.
Perficere bellum I, 12, 3.
Pergere ire I, 27, 3; II, 2, 2.
Periculo publico esse I, 49, 2.
Periodorum structura I, 7, 6 et 12; 10, 10; 14, 1; 18, 16; 22, 4; 28, 8; 34, 11; 35, 7; ibid. 18; 42, 4; II, 5, 2; ibid. 12; 8, 1; 19, 7; 22, 8; 25, 4; 35, 4.
Peritus sine casu I, 25, 6.
Perlustrare oculis I, 46, 13.
Permiscere absol. II, 27, 2.
Permittere de al. re II, 14, 5.
 — cum infinit. II, 16, 17.
 — sq. coniunct. II, 16, 17.
Perpellere absol. II, 35, 5.
Perpetuus de potestatibus II, 8, 7.
Perpopulari I, 36, 7.
Perscribere pecuniam II, 18, 14.
Persuadere alicui absol. II, 29, 10.
Pertinere per, in, ad I, 49, 3.
Pervadit clades al. locum II, 39, 8.
Pervenire (anlangen) I, 19, 10.
Pietas I, 9, 5.
Pigneratus II, 1, 7.
Pileus libertatis insigne II, 16, 18.
Piscina publica I, 32, 3.
Placet cum infinit. II, 34, 16.
Plebei (genit. sing.) I, 4, 5.
Plebes sq. num. plur. verbi II, 2, 8.
Plerique I, 1, 6; II, 42, 7.
Ploratus et comploratus cf. I, 42, 5.
Pluere sanguine II, 10, 7.
Pluralis ad nom. collect. in singulari posita refertur I, 12, 2; 14, 8; 35, 6; II, 1, 5 et 7; 2, 8; 3, 15; 36, 4.
 — insolentius ref. ad *uterque* I, 31, 9.
 — tertia pers. infinite ponitur I, 17, 7; II, 3, 7.
 — participii refertur ad nomen cogitatione supplendum II, 1, 9.
 —, v. *numerus*.
Plures II, 39, 3.
Plurimum (adverb.) II, 20, 13.
Plusquamperfecti usus I, 6, 8; II, 32, 9; 43, 3.
 — coniunct. pass. et act. cf. I, 28, 4.
Plusquamperfectum et perf. iunguntur I, 29, 16.

- Plusquamperfectum in apodosi, praeced. *dum* c. praes. I, 11, 7.
 —, v. coniunctivus.
Pluvis (a *pluo*) II, 10, 7.
Poenitere I, 3, 12.
Ponere I, 6, 8.
Populares II, 32, 4.
Populari absol. I, 42, 9.
Populo Romano et pro cf. I, 22, 5.
Populus pro plebe I, 20, 5.
 — *Romanus senatusque* II, 37, 7.
Portare et agere II, 16, 14.
Possido II, 45, 12.
Post (seit) I, 22, 3.
 — *eum diem* I, 35, 11.
Postquam c. imperf. I, 27, 1.
 — cum perf. et imperf. II, 31, 2.
Potens rerum suarum I, 16, 6.
Potio opponitur cibo II, 16, 13.
Potiores duces II, 21, 3.
Potiri aliquid I, 43, 13.
Potius om. ante *quam* I, 43, 13.
Potuerim in apodosi enunt. hypoth. II, 42, 3.
Praebere ad I, 19, 6.
Praecipitare se num dicantur qui se in flumen praecipitant I, 19, 6.
Praeconum in comitiis opera II, 8, 20.
Praeda, manubiae, spolia I, 11, 3.
Praedicare II, 23, 7.
Praedictum I, 19, 5.
Praefecti socium I, 7, 3; II, 20, 1.
Praemio esse II, 45, 1.
Praemittere I, 13, 8.
Praenomen, v. gentilia nomina.
Praeoccupare II, 7, 7.
 Praepositiones cum casu suo iunguntur substantivis I, 14, 9; 15, 7; 29, 7; 42, 10; 49, 5 et 9; II, 2, 9.
 — cum substantivis pro adiectivis ponuntur I, 40, 6.
 — cum casu suo pro enuntiatis sunt I, 1, 9; 22, 7; ibid. 11.
 — diversae in contra positis I, 16, 4.
 — repet. post *aut* I, 34, 8.
 Praepositiones non repet. post *quam* I, 34, 11.
 — — post *tanquam* II, 23, 7.
 — diversae singulis verbis iunguntur I, 26, 6; II, 5, 11.
 — quae addantur gentium nominibus I, 1, 1.
 — num in appositione iterandae II, 26, 8.
 Praepositionum binarum singulis substant. adiunctarum collocatio II, 39, 1.
Praerogativa II, 7, 12.
 Praesens pro futuro II, 22, 7.
 — et perfectum iunguntur I, 33, 8; 36, 2; 39, 4.
 —, praec. perf., in enunt. secundaria ponitur I, 2, 10.
 — et futurum post *si* I, 13, 5.
Praesens malum II, 32, 3.
 — *stipendium dare* I, 31, 2.
Praesentes II, 2, 6.
 Praesentis et imperf. coniunct. discernuntur I, 42, 5.
 — participium, v. participium.
Praeses de exercitu I, 34, 12.
Praesidere i. e. tutari I, 32, 2.
Praesidia, v. *intra*.
Praesidium II, 22, 4.
Praeter cum nomine suo pro enunt. I, 14, 2.
Praeterea — *quam* II, 47, 8.
Praetor pro propraetore I, 40, 1.
Praetor (vis v.) I, 19, 17.
Praetorium II, 15, 1.
Praetura urbana amplior ceteris II, 9, 5.
Praevehi II, 44, 10.
Praevertere metum II, 5, 6.
Premere aliquid I, 1, 2.
Pridie quam brevius dictum I, 31, 10.
Prima eruptio I, 44, 5.
Primae Calendae I, 32, 14.
Primo conspectu II, 5, 2.
Primores num singularem faciat II, 20, 13.
Primum de tempore I, 42, 2.
 — non sq. *deinde* I, 42, 2.
Primus (vis v.) I, 15, 6; 10, 1; 23, 5.

- Principes regionum urbis* II, 21, 11.
Prior i. e. prius I, 21, 2.
 — i. e. melior I, 28, 1; II, 20, 13.
 — *potiorque* I, 28, 1.
Priusquam c. coniunct. praes. I, 3, 6.
Privatim an privato se tenere I, 7, 10.
Pro (vis praepos.) I, 19, 18; II, 22, 1; I, 26, 6.
 —, v. *populo Rom.*
 — *consule* I, 30, 19.
 — *cornibus* I, 29, 4.
 — *domino possidere* II, 25, 3.
 — *non dicto habere quomodo diff. a tegendo, occulendo, obliviscendo* I, 22, 9.
 — *ope ferenda* I, 28, 11.
 — *parte sua* I, 33, 10.
 — *sociis agere* II, 2, 4.
Probra I, 3, 11.
Procedere II, 5, 4.
Procul II, 29, 5.
 — *seditione* II, 28, 1.
Prodere ad II, 30, 8.
Prodigia II, 10, 9; — *fulminum* ibid.
Proditiones II, 37, 3.
Prolepsis adiectivi I, 29, 14.
Promptus I, 1, 10.
Pronomen dem. ad insq. substantivum refertur I, 28, 8.
 — *indef. omittitur* II, 22, 9.
 — *personale omittitur* I, 8, 9.
 — *possessivum pro genit. obiectivo* I, 42, 12.
 — *reflexivum, v. indicativus.*
 — *relativum genere ad insq. substant. refertur* I, 11, 11.
 — — *in explicandis magistratum nominibus num a Liv. omittatur* I, 35, 13.
 — — *enuntiationi secundariae adiungitur* II, 18, 2.
 — — *ad remotius nomen refertur* II, 38, 3.
Pronominis demonstrat. et relativi peculiaris quidam usus I, 37, 5.
Pronominis relativi anaphora I, 31, 7.
Propagare et prorogare imperium cf. I, 25, 11.
Propatulum aedium II, 16, 17.
Prope cum indicat. II, 1, 10.
Propemodo II, 20, 11.
Propius cum accus. II, 41, 4.
 — *sum* I, 12, 3.
Prorogare et propagare cf. I, 25, 11.
Providere absol. I, 48, 3.
 — *et cavere* I, 43, 7.
Providus futuri I, 36, 2.
Provincia I, 49, 12; II, 7, 9.
 — *urbana* II, 9, 5.
Provocare (struct.) I, 16, 4.
Proximus de tempore II, 43, 3.
 — *lictor* II, 44, 10.
Publica cura II, 4, 4.
Publico periculo esse I, 49, 2.
Publicum I, 49, 2.
 — *consilium dicitur senatus* I, 2, 4.
Publicum populi Romani I, 17, 2.
Pudendus I, 3, 11.
Punicum bellum dicit homo Carthagini. I, 13, 3.
Purgare sq. accus. c. infin. II, 47, 6.
 — (vis v.) I, 7, 6.
 — *caput* I, 24, 12.
Purus campus II, 14, 6.
Pyrenaeus I, 45, 3.
- Q.**
- Qua et quo* diff. I, 20, 7.
Quam refertur ad *dimidium* II, 42, 5.
 — sq. diversa structura II, 3, 12.
 —, cf. *potius.*
Quantum maxime I, 28, 3.
Quantus maximus potest I, 16, 12.
Que explet quod angustius dictum est I, 1, 9.
 — i. e. et omnino I, 11, 7; 29, 4.
 — *addit quod priora explicat* II, 13, 5; I, 11, 3.
 — *videtur pro sed positum esse* I, 7, 11.

Que pro cum II, 8, 1.
 — (*und auch*) I, 31, 15.
 — adiungit enuntiata I, 13, 8; II, 26, 14.
 — quae in enunt. relat. poni possunt II, 25, 10.
 — insolentius ponitur I, 14, 13; 41, 11.
 — praepositionibus subiungitur I, 11, 3.
 — tertio nomini additur, prioribus sine copula positus, I, 15, 13.
Que—et I, 26, 8.
Que—que II, 19, 11.
Qui, v. *coniunctivus*.
 — i. e. ut is II, 30, 14.
 — *autem* I, 3, 12.
 — *etiam* II, 39, 9.
 — *tamen* II, 7, 6.
 — *dubium est et cui dubium est?* II, 26, 6.
Quicquam puberum II, 30, 4.
Quicquid deorum et sim. I, 9, 3.
Quid sine verbo I, 9, 6.
 — *est?* I, 12, 6.
 — *est, cur* II, 8, 16.
 — *tibi vis?* II, 47, 4.
Quidam II, 29, 3.
Quidem I, 12, 17; 42, 12.
Quies et tranquillitas II, 27, 7.
Quiescere II, 31, 8.
Quisquam I, 5, 3.
Quisque sq. num. plur. II, 1, 7.
 — per appositionem refertur ad nomen plur. II, 3, 5.
 — non subi. pronomini reflexivo II, 8, 2.
Quo et quod cf. I, 33, 2.
Quo i. e. ut I, 31, 1.
Quo minus post includi angustiis II, 8, 7.
Quoad I, 26, 2.
Quod repet. post *et* I, 4, 8.
 — i. e. quod attinet ad id, quod I, 3, 1.
 — *ad al. attinet* num. absol. ponatur in orat. obl. I, 25, 4.
 — (collocatio horum verb.) I, 25, 4.

Quod bonum, felix faustumque sit II, 16, 9.
 — *militum et simil.* II, 40, 5.
 — *ubi et simil.*, sq. accus. c. infiu. II, 15, 5.
Quoque per synesin ponitur I, 21, 6.
 — *enim* I, 12, 15.
Quum repet. post interiecta enuntiata I, 2, 9.
 — longius ab initio enunt. ponitur II, 45, 2.
 — in eadem enuntiatione bis ponitur I, 17, 9.
 — sq. indicat. I, 49, 5.
 — i. e. etsi II, 13, 9.
 — *maxime* I, 24, 6.

R.

Recipere I, 9, 12; 11, 7.
Recte atque ordine II, 31, 7.
Reddere alicui acceptam cladem II, 17, 7.
Redemptura I, 48, 10.
Redire retro I, 28, 4; 36, 6; II, 20, 3.
Referre novam prodicionem II, 45, 3.
Reges rex et regina dicuntur I, 10, 11.
 — *populique* II, 49, 2.
Regulus II, 42, 8.
 Relativum, v. pronomem; constructio; *qui*.
Reliquum diei II, 14, 10.
Rem gerere I, 23, 2.
Remanere et residere cf. II, 48, 5.
Remittere II, 6, 2.
Reparare et instaurare II, 42, 6.
 Repetitio eiusdem substantivi I, 24, 10.
 — — — ita ut pronomini relativo subiungatur I, 37, 10.
 — earundem locutionum I, 47, 7.
Replere aliquem I, 43, 3.
Res i. e. ea res II, 9, 11.
Reses I, 16, 11.
Residere et remanere cf. II, 48, 5.

- Respicere* aliquem II, 45, 5.
Respondere haruspices dicuntur I, 36, 10.
Restare i. e. resistere I, 45, 9.
Restituere ad II, 47, 10.
Reticere (struct.) I, 12, 9.
Retro redire et sim., v. *redire*.
Reum agere aliquem II, 25, 1.
Revocare in suffragium II, 8, 20.
Ritus II, 3, 12.
Robora centurionum et sim. II, 46, 2.
Robur virium I, 26, 11.
Rudis ad al. II, 48, 5.
Ruina clades dicitur I, 25, 3.
- S.**
- Sacramento dicere, rogare* II, 8, 19.
Sacrarium II, 26, 2.
Salvus et incolumis I, 42, 4.
Saxum pro saxo Tarpeio II, 20, 6.
Scio sq. infinit. II, 25, 8.
Scorpio II, 34, 9.
Se omittitur I, 3, 10; 34, 4; II, 13, 2.
Secundum II, 10, 11.
 — *aliquem litem dare* I, 4, 3.
Secundus I, 14, 8.
Securus ab al. re II, 19, 4.
Sed post digressionem II, 3, 8.
 — *pro nam* II, 35, 4.
 —, v. *adversativae particulae*.
Segetes I, 48, 1.
Segniter et otiose I, 14, 1.
Semel—iterum—tertio I, 9, 11.
Senacula I, 32, 3.
Senatores quibusque in senatu sententiam dicere licet I, 32, 3.
Senatorum census II, 11, 8.
Senatum habere insolentius dicitur I, 3, 4.
 — *postulare* I, 7, 11.
Senatus, v. *vocare*.
Senecta II, 4, 2.
Sententia, v. *in*.
Sententiae breviter colligentes antecedentia II, 4, 5.
- Sententiam dare* I, 3, 9.
Sentire, obiecto ex prioribus repetito, II, 40, 11.
 — *ab aliquo* II, 45, 3.
Septunces auri I, 19, 16.
Seria II, 10, 8.
Sero est I, 44, 1.
Servile supplicium II, 14, 7.
Servitudo II, 22, 2.
Si (vis v.) I, 19, 4; II, 1, 11; II, 45, 5.
 — *videtur pro sin* poni I, 18, 1; II, 28, 4.
 — *cum futuro et praes.* I, 13, 5.
 — *aliquid* II, 8, 15.
 — *ita videtur* I, 21, 3.
 — *quid* I, 22, 9.
Sic II, 2, 1.
Sicut in exemplis afferendis II, 25, 10.
 — *ubi non ponatur* II, 42, 7.
Sicut — ita II, 19, 7.
Signa II, 16, 2.
 — *tollere* I, 35, 17.
Signum i. e. dei imago I, 19, 18.
 — *dare* II, 15, 5.
 — *pugnae* I, 29, 2.
Silentio noctis I, 17, 3.
Simul et — et I, 26, 8.
Simul — simul II, 12, 4.
Singularis, v. *numerus*.
Sinus I, 1, 6.
Sis i. e. si vis I, 47, 6.
Societates I, 49, 1.
Socii latius patent I, 38, 2.
 — *navales* I, 40, 2.
Socordia ac negligentia II, 40, 10.
Solet i. e. fieri solet I, 14, 2.
Solidus II, 3, 6.
Sollicitus et anxius I, 15, 9.
Solute ac negligenter I, 37, 6.
Sors I, 30, 18; II, 44, 2.
Spectaculum II, 39, 1.
 —, v. *ad*.
Spectator coeli II, 34, 2.
Spem abscidere II, 30, 12.
Spernendus I, 5, 1.
Spolia I, 11, 3.
Spolia ex hoste fixa domi I, 23, 6.

Spolia opima I, 46, 14.
Stare aliqua re I, 48, 9.
 — *ab aliquo, aliunde* II, 45, 3.
Stare cum al. pro al. adversus al. I, 8, 3.
Stare multo sanguine I, 30, 2.
Statio assidua, perpetua, quotidiana I, 16, 5.
Stationes ac custodiae II, 2, 9.
Statum et statutum cf. I, 35, 3.
Stimulare absol. I, 25, 6.
Stipendiorum legitimorum esse I, 25, 8.
Stipendium I, 48, 8.
 — *praesens* I, 31, 2.
Strictus nodus II, 7, 5.
Stringi de arboribus et baccis I, 30, 3.
Struere et moliri II, 23, 11.
 — *mendacium* I, 34, 5.
Studium et cupiditas II, 28, 8.
Sub adventum I, 15, 1.
 — *aliena invidia* II, 25, 2.
 — *corona vendere* II, 42, 11.
 — *hasta vendere* I, 32, 15.
 — *pellibus haberi* I, 18, 15.
Subducere naves I, 28, 3.
*Subiectum cogitatione supple-
 dum* I, 49, 4; II, 2, 7.
 — *ex posterioribus repet.* I, 4, 6; 12, 3.
Subrogare magistratum I, 24, 1.
*Substantiva in num. singul. in-
 finite ponuntur* I, 14, 3.
 — *in tudo exeuntia saepe in
 num. plur. ponuntur* II, 22, 2.
 — *participiis adiunguntur* I, 16, 9.
 — *et verba eiusdem stirpis
 iuncta* I, 19, 18.
 — *abstracta pro adiectivis* II, 5, 1.
 —, v. *verbalia*.
Succedere alicui in al. locum II, 12, 6.
 — *caritati alicuius* II, 5, 1.
Succedit alicui rei II, 19, 6; 38, 3.
Suffragii latio centuriarum II, 7, 12.

Sumere II, 7, 3.
Summovere I, 6, 7.
Sumptus i. e. pecunia in sum-
 ptus I, 48, 8.
Super cum accus. et ablat. II, 42, 3.
Superare al. locum I, 34, 5.
Superbae aures II, 5, 5.
Supplicium servile II, 14, 7.
Surdus ad al. II, 32, 6.
Suspectum bellum II, 40, 1.
Suspectus c. genit. II, 9, 10.
Sustinere II, 7, 4.
Suus I, 22, 3; 32, 11: 41, 11.
Synesis I, 11, 10; 17, 4; 23, 8;
 39, 8; II, 2, 7; 12, 2; 20, 11;
 31, 14; 38, 7; 40, 5.
*Synonyma in sententiis iudicum
 iunguntur* II, 18, 4.

T.

Tam omittitur II, 23, 9.
Tamen pronomini relat. addi-
 tur II, 7, 6.
Tangere ad orationem refertur
 I, 22, 8.
Tantus i. e. non maior II, 35, 3.
Tegere diff. ab *occulendo*, ob-
 liviscendo, pro non dicto ha-
 bendo I, 22, 9.
Templum tribunal dicitur I,
 10, 5.
Temporis in parenthesi ratio
 I, 16, 2.
Tempus commodare I, 48, 10.
 — *terere* II, 15, 4.
Tendere I, 14, 8.
Tenere i. e. *obtinere* I, 18, 14;
 20, 10; 46, 9.
 — *i. e. occupare* II, 2, 3.
 — *i. e. retinere* I, 19, 4; 37, 1;
 48, 5.
 — *aliquem aliquo loco ab al.
 re* II, 20, 7.
 — *altum* I, 34, 3.
 — *classem al. loco* II, 35, 3.
 — *se castris* I, 26, 6; II, 17, 8.
Tenet aliquem locus al. II,
 19, 4.
 — *fama* I, 12, 2.

- Tenet imber* I, 44, 6.
Tentare absol. II, 20, 13.
 — *urbem* al. II, 1, 1.
Terere tempus II, 15, 4.
Terra (ablat.) I, 40, 2.
Terrenum I, 19, 14.
Terrere a II, 12, 1; —, *ne* ibid.
Terror et pavor II, 40, 12.
Tesseram dare II, 15, 5.
Timere absol. II, 31, 4.
 — i. e. cum timore cogitare II, 22, 14.
 — *ab* al. II, 32, 2.
Toga signum dare II, 38, 7.
 — etiam bello utebantur Romanii II, 38, 7.
Tolleno II, 34, 10.
Tollere signa I, 35, 17.
Tonat alicui I, 31, 13.
Tormento mitti II, 34, 14.
Tradere c. accus. loci II, 23, 4.
 — i. e. custodiae II, 45, 9.
Traducere flumen I, 36, 9.
Tragula II, 42, 2.
Trahere I, 5, 11.
 — *rem* II, 27, 3.
Tranquillitas et quies II, 27, 7.
Tranquillum II, 8, 13.
Transcribere I, 23, 4.
Transducere, v. *traducere*.
Transduci I, 14, 4.
Transferri I, 14, 4.
Transitio de transfugis I, 26, 4.
Transitiones II, 48, 13.
Transitus (num. plur.) I, 28, 5.
 — *amnīs* (partic.) I, 28, 9.
Transmittere absol. I, 38, 11.
Transvehi I, 14, 4.
Trepidare I, 7, 10.
Trepidus et pavidus II, 16, 2.
Tribu moveri II, 18, 6.
Tributum I, 48, 8.
Trini et terni cf. I, 49, 6.
Tripudiare I, 26, 9.
Tris I, 16, 8.
Triumpho (ablativi vis) I, 14, 4.
Triumviri mensarii I, 21, 6.
Trucidare II, 38, 9.
Trux II, 18, 9.
- Tueri ad orationem* refertur II, 1, 8.
 — *classem* I, 38, 12.
Tum insolentius positum I, 26, 10.
 — *demum* in apodosi II, 44, 10.
 — *vero* I, 4, 5.
Tumere irati dicuntur II, 32, 3.
Tumultuari (passiv.) II, 21, 2.
Tumultuosi nuntii I, 27, 4.
Turba tumultusque II, 15, 4.
Turbatio II, 28, 1.
Tutus loco I, 26, 2.
- U.**
- Ubi insolentius pos.* II, 36, 10.
Ullus pro nom. substantivo est II, 47, 10.
 — *praeced. si* I, 27, 12.
Ultimum inopiae I, 19, 2.
Ultimus i. e. infimus II, 27, 1.
Um pro *orum* in genit. plur. sec. decl. II, 8, 10.
Unda II, 34, 11.
Unicus I, 11, 10.
Universa pugna I, 16, 4.
Unum — *alterum* — *tertium* I, 49, 2; II, 44, 1.
Unus pro pluribus cum eo coniunctis pos. II, 24, 1.
 — *principum* et *ex principibus* II, 28, 1.
Urbana provincia II, 9, 5.
Urbium nomina pro incolis I, 17, 7.
Urbs Romana I, 18, 13.
Usquam I, 18, 14.
Usque dum I, 19, 14.
Ut ad elevandam al. sententiae vim I, 18, 6; 28, 1.
 — infert, quae ex prioribus explenda sunt I, 5, 1.
 — repetitur post *aut* I, 7, 6.
 — brevi intervallo repet. I, 25, 1; II, 48, 5.
 — omittitur praeced. *ne* I, 7, 11.
 — ponitur praeced. *ne* I, 7, 11.
 — i. e. ita ut I, 16, 14; 26, 2.

Ut i. e. quamvis I, 27, 12.
 — omittitur post verbum per-
 mittendi II, 16, 17.
 — sq. perfecti et imperf. in-
 dic. II, 1, 6.
 — cum coniunct. perf. I, 49, 10;
 II, 16, 2.
 — *in secundis rebus* et sim.
 I, 14, 1.
 — *qui maxime* I, 49, 12.
 — *videtur* II, 3, 9.
Utique i. e. et uti I, 15, 13.
 — (vis v.) I, 18, 7; 48, 5.
Utrique ad singulos refertur
 I, 21, 4.

V.

Vacatio militiae oppon. morbo
 II, 18, 7.
Vacua respublica I, 2, 7.
Vadimonium fit in al. locum
 I, 32, 4.
Valere ad al. rem II, 3, 13.
Vanus II, 32, 1; 45, 3.
Variare diverso modo dicitur
 I, 13, 4.
Variatio II, 9, 3.
Varietas orationis II, 35, 4.
Vasa colligere II, 16, 14.
Vastus II, 48, 7.
 — *ab al.* I, 30, 7.
Ve addit quod latius patet I,
 7, 1.
Vectigales I, 48, 7.
Vectigalis et stipendiarius II,
 47, 5.
Vel et et disc. II, 28, 6.
Velamenta supplicum II, 30,
 14.
Velites I, 29, 3.
Velitum hastae II, 34, 5.
Velle cum infin. perf. II, 16, 11.
 — *v. quid.*
Velut—sic II, 18, 2.
Velut si et velut I, 18, 14;
 II, 5, 2.
Veniam petere cunctationis et
Venire alicui II, 8, 15.
cunctationi II, 22, 13.
Venitur ad al. II, 26, 2.

Venum—dare II, 47, 6.
Verba duplicem vim in se ha-
bent I, 17, 8; 37, 5.
 — *c. substantivis eiusdem stir-*
pis I, 19, 18.
 — *aientia omittuntur praec. ne-*
gantibus I, 7, 7.
 — *sentiendi omittuntur* II, 6, 7.
 — *transitiva cum praepos. de*
 I, 38, 9.
 — *sine casu pos.* I, 1;
 12, 9; 31, 11; 32, 2; 37, 4;
 42, 9; *ibid.* 11; II, 5, 12;
 20, 13; 44, 10.
Verba et oratio II, 18, 4.
Verba habere II, 18, 4.
Verbalia subst. c. casu verbo-
rum, unde ducta sint I,
 35, 7; 37, 5.
Verecundia ref. ad rem fa-
 ciendam II, 42, 9.
Vero I, 27, 10.
Vertere in se aliquid II, 4, 9.
Verti al. re vel in al. re I,
 29, 7.
 — *ab al. in al.* I, 26, 6.
Verum vel verius est I, 11, 12.
Vester et noster cf. I, 5, 9.
Vestigis insistere II, 4, 5.
Vetustus ad dignitatem ref. I,
 22, 19.
Vi I, 15, 3.
Vicus Iugarius II, 47, 15.
Videlicet I, 12, 14.
Videri in sententiis iudicum II,
 18, 4.
Vidua II, 18, 13.
Vigiles et custodes II, 46, 4.
Vigilia prima I, 37, 17.
Vinci I, 8, 7.
 — *beneficio* II, 25, 5.
Vindex et auctor I, 10, 13.
Vindicta libertatis II, 37, 10.
Vinea I, 18, 8.
Vir II, 8, 12.
Vires de animo II, 5, 14.
 — *i. e. opes* I, 41, 6.
 — *opponuntur animo* I, 17, 4.
Vis vigorque I, 45, 3.
Vis virtusque I, 45, 10.
Vitio creatum videri I, 31, 13.

362 INDEX RERUM ET VERBORUM IN ANNOT. EXPLIC.

- Vivere* (vis v.) I, 22, 10; II, 25, 7. *Voluptatum* et sim. genit. I, 4, 4.
- Vocare senatum et in senatum* I, 32, 3. *Votum* c. dat. I, 46, 5.
— *vovere* I, 19, 18.
- Vociferari* passive dicitur II, 21, 2. *Vulnere intactus* II, 34, 9.
- *ad* I, 10, 7. **Z.**
- Volens propitius* II, 21, 10. *Zeugma* I, 36, 6; II, 20, 7;
Volones I, 32, 1. 27, 2.
- Voluntas et consilium* opp. II, 2, 8.
-

INDEX GEOGRAPHICUS.

A.

- Accua* videtur Apuliae oppidum fuisse, neque alibi memoratur nisi apud Livium XXIV, 20, 8.
- Acerrae*, Campaniae oppidum ad Clanium fl. positum, ubi hodie *Acerra* est, haud procul ab urbe Neapoli sita. Adiect. *Acerrānus*.
- Achradīna*, v. *Syracusae*.
- Acræ*, Siciliae oppidum, quod prope a capite Anapi fl. videtur abfuisse. Adiect. *Acrensis*.
- Acrillae*, Siciliae oppidum inter Agrigentum et Syracusas urbes situm.
- Aecae*, Apuliae oppidum, hodie *Troia*, quod oppidum regni Neapolitani est, regionis *Capitanata*.
- Aesūrus*, Graeciae magnae fluvius, qui Crotonem urbem praeterfluebat, h. *Esaro*.
- Agrigentum*, nobilis Siciliae urbs in litore meridiano ad Acragantem et Hypsam fluvios sita, h. *Girgenti*. Adiect. *Agrigentīnus*.
- Alexandriā*, primaria Aegypti urbs, a magno Alexandro condita, h. *Alexandria*. Adiect. *Alexandrīnus*.
- Amiternum*, Sabinorum urbs ad Aternum fl. (h. *Pescara*) fuit. Ibi natus est Sallustius. Adiect. *Amiternīnus*.
- Anagnia*, Latii urbs, caput Hernicorum, h. *Anagni*, quod oppidum sub ditione Pontificis max. est. Adiect. *Anagnīnus*.
- Anāpus*, Siciliae fluvius, qui in maiorem Syracusarum portum effundebatur.
- Anio*, *ēnis*, Italiae fluvius; Latium et Sabinos interfluebat miscebaturque Tiberi. H. *Teverone*.
- Aōus*, Epiri fluvius, miscetur mari Adriatico. H. *Vozuza*.
- Apollonia*, Epiri urbs ad Aoum fl. sita.
- Apulia*, inferioris Italiae pars; spectabat inter septemtriones et occidentem Frentonem fluvium, qua ad orientem solem vergebat, Calabriam et mare superum; meridiem versus eam a Lucania dividebat Apenninus mons (Vultur) et Brandānus fl. Interfluebat Aufidus fluvius, ita ut duae essent Apuliae partes, quarum altera, quae septemtriones spectabat, *Daunia* dicebatur, altera, quae meridiem, *Peucetia*.
- Ardeoneae* videntur Apuliae oppidum fuisse; non alio loco nisi apud Livium XXIV, 20, 8 mentio eius fit.

- Aricia* Latii urbs fuit ad montem Albauum sita, per quam via Appia ferebat. Adiect. *Aricinus*.
- Ariminum*, Umbriae urbs ad mare Adriaticum posita, h. *Rimini*, quod oppidum sub ditione Pontificis max. est. Adiect. *Ariminensis*.
- Arpi*, Apuliae Daunia urbs. Adiect. *Arpinus* sive *Arpinas*, *atis*.
- Ascu*a, urbs Tartessorum; v. h.
- Atella*, Campaniae oppidum inter Neapolim et Capuam situm, ubi hodie in regno Neapolitano *Aversa* urbs est. Adiect. *Atellanus*.
- Atrinum*, Galliae cisalpiniae oppidum; memoratur ab uno Livio XXIV, 47, 14. Sed dubia est scriptio et nomen.
- Auringis*, Hispaniae Baeticae urbs in ea regione sita, quae hodie *Granada* dicitur.
- Avella* sive *Abella*, Campaniae oppidum, h. *Avella* vicus regni Neapolitani, regionis *Terra di Lavoro*. Adiect. *Avellanus*.
- Aventinus*, unus ex urbis Romae montibus.
- Averni lacus*, lacus inter Cumas et Puteolos situs, h. *Averne* s. *Averno*.

B.

- Baleāres* s. *Baliares insulae*, duae maris mediterranei insulae, quae posteriore tempore Hispaniae Tarraconensis pars habebantur, *Balearis maior*, h. *Mallorca*, et *Balearis minor*, h. *Minorca*.
- Beneventum*, Samnii urbs, h. *Benevento*, quod oppidum intra fines Pontificis max. est. Adiect. *Beneventanus*.
- Beroea*, Pieriae in Macedonia urbs. Adiect. *Beroeaeus*.
- Bigerra*, urbs Bastetanorum, qui in Hispaniae Tarraconensis parte ad orientem et meridiem vergente habitabant.
- Blandae*, Lucaniae oppidum.
- Boii*, valentissima Galliae cisalpiniae gens, quae meridianam Padi regionem incolebat, ubi hodie sunt *Parma*, *Modena*, *Bologna*.
- Brundisium* sive *Brundisium*, Calabriae urbs, unde fere Graeciam petebant navigantes, h. *Brindisi* regni Neapolitani, regionis *Terra d'Otranto*. Adiectiv. *Brundisinus*.
- Bruttium*, inferioris Italiae pars in meridiem spectans, h. *Calabria*. Incolae eius dicebantur *Bruttii*. Cf. *Lucania*.

C.

- Calabria*, Italiae inferioris pars, ubi hodie in regno Neapolitano patet regio *Terra d'Otranto*.
- Cales, ium*, Campaniae urbs, h. *Calvi*, regni Neapolitani oppidum, regionis *Terra di Lavoro*. Adiect. *Calenus*.
- Calor*, Samnii fluvius, qui in Vulturum se effundit.
- Campania*, mediae Italiae pars, inter septentriones et orientem vergens ad Samnites, inter septentriones et occidentem Latium spectans, inter meridiem et occidentem mare inferum.

- Cannae**, vicus Apuliae; qua ad occidentem spectabat, propinquum habebat Aufidum fl., meridiem versus circiter quinque mille passus aberat Canusium. Hodie dicitur locus *Canne*, estque eius regionis regni Neapolitani, quae appellatur *Terra di Bari*. Adiect. *Cannensis*.
- Canusium**, Apuliae Daunia urbs ad Aufidum fl. sita, h. *Canosa* regni Neapolitani, reg. *Terra di Bari*. Adiect. *Canusinus*.
- Capua**, Campaniae caput; prope ab eo loco abfuit, ubi h. *St. Maria* vicus est regni Neapolitani, reg. *Terra di Lavoro*.
- Carales** (plur.) sive *Caralis*, Sardiniae urbs, qua meridiem spectat insulae litus, h. *Cagliari*, insulae caput. Adiect. *Caralitinus*.
- Carpetani** (*Carpesii*), Hispaniae gens, quae a septemtrionibus Durio fl. (Duero), ab occidente Lusitania, a meridie Oretanorum, ab oriente Celtiberorum finibus continebatur. Eorum urbes erant *Tolētum* (*Toledo*), *Contrebia*, *Segovia*, aliae.
- Casilinum**, Campaniae urbs, ad Vulturum fl. sita, tria milia passuum a Capua distans, h. *Capua* regni Neapolitani, regionis *Terra di Lavoro*. Adiect. *Casilinensis* seu *Casilinas, atis*.
- Castrum Album**, Hispaniae ulterioris locus munitus, cuius situs parum cognitus hodie est. Liv. XXIV, 41 codd. omnes habent *Castrum Allum*, sed verisimile est, scribas errasse, quum apud Diodorum in eclog. ex l. 25. n. 2 legatur *Ἀρχα Αὐρῶν*, qui locus idem videtur.
- Castulo**, Hispaniae urbs; si Marnertum auctorem sequaris, prope abfuit a capite Baetis fl. (Guadalquivir), hodie *Cazorla* regionis eius, quae dicitur *Jaen*. Adiect. *Castulonenensis*.
- Caudium**, Samnii urbs, per quam a Capua Beneventum via ferebat. Haud procul aberant notae illae angustiae, quae *Furculae Caudinae* dicebantur. Cf. Liv. IX, 2 et *Samnites*.
- Compsa**, Hirpinorum urbs haud procul a capite Aufidi fl. sita. Cives *Compsāni* dicebantur; h. *Conza*, quod oppidum est regni Neapolitani, regionis *Principato ulteriore*.
- Compulteria**, Samnii oppidum, ubi Samnites inter meridiem et occidentem Campaniam attingebant.
- Consentia**, Bruttii urbs, hodie *Cosenza* regni Neapolitani, caput eius regionis, quae dicitur *Calabria citeriore*. Adiect. *Consentinus*.
- Cornus** sive *Corni, orum*, Sardiniae urbs. Pellitorum Sardo-rum caput id fuisse, ex Livii verbis (XXIII, 40, 5) non sequitur.
- Cretenses**, Cretae, insulae mediterranei maris, incolae.
- Croto** s. *Croton, ōnis*, Graeciae magnae urbs ad sinum Tarentinum sita haud procul a promontorio Lacinio (v. h.), h. *Cotrone* Calabriae. Cives *Crotonienses* s. *Crotoniatae* (nom. sing. es) dicebantur.
- Cumae**, Campaniae urbs ad mare inferum sita. Adiect. *Cumānus*.

Cyrēnae sive *Cyrēne*, *es*, Cyrenaicae caput. Hodie *Kreneh* s. *Grennah* locus dicitur eiusque regionis Africae ad septentriones spectantis est, quam vocant *Barca*.

D.

Delphi, orum, Graeciae in Phocide urbs, Apollinis oraculo inclyta, h. *Castri*, vicus *Livadiae*.

E.

Enna v. *Henna*.

F.

Fretum Oceani s. *Gaditanum*, id fretum, quo mare mediterraneum iungitur inter Hispaniam et Africam Oceano (*Strasse von Gibraltar*).

Fululae, Samnii oppidum ab uno Livio XXIV, 20, 5 memoratum.

G.

Gabii, orum, Latii urbs inter urbem Romam et Praeneste sita. Adiect. *Gabīnus*.

Gades, ium, Hispaniae Baeticae urbs in insula, quae eodem nomine (*Gades*) appellabatur (h. *Leon*), condita, h. *Cadiz*.

Grumentum, Lucaniae urbs ad confluentes Aciris (h. *Agri*) et Sorae (h. *Sauro*) fluviorum posita in ea parte regni Neapolitani, quae nunc dicitur *Basilicata*.

H.

Hadria, Piceni urbs haud procul Vomano fl. sita, h. *Atri* regni Neapolitani, reg. *Abruzzo ulteriore*.

Hamae, Campaniae oppidum, quod, ut ait Livius, tria milia passuum ab Cumis aberat.

Helōrus, Siciliae oppidum, non longe ab ore Helori fl. positum, inter septentriones et orientem Syracusas spectans.

Henna sive *Enna*, Siciliae mediterranea urbs, Cereris et Proserpinae, quam illis locis rapuisse Pluto ferebatur, cultu inclyta. Ad Livii verba (XXIV, 38, 8 et 39, 8) cf. Cic. Verr. IV, 48, 107 *Henna* — *est loco perexcelso atque edito, quo in summo est aequata agri planities et aquae perennes; tota vero ab omni aditu circumcisa atque directa est: quam circa lacus lucique sunt plurimi atque laetissimi flores omni tempore anni, locus ut ipse raptum illum virginis, quem iam a pueris accepimus, declarare videatur. H. Castro Giovanni.*

Heraclea, urbs Graeciae magnae prope os Siris fl. (h. *Sinno*), ubi nunc in regni Neapolitani regione *Basilicata* castellum est nomine *Policoro*. Adiect. *Heracleensis*.

Heraclea Minūa, urbs in meridiano Siciliae litore ad Halyci fluvii os sita.

Herbessus, Siciliae urbs, de cuius situ parum constat. Ex Livii verbis XXIV, 30 colligas, prope a Leontinis abfuisse.

Herculis columnae montes duo dicuntur, quos interfluit fretum Gaditanum, *Calpe* Hispaniae Baeticae et *Abyla* Mauritaniae. Cf. Plin. h. n. III, c. 1, 4 *Proximis faucibus utrimque impositi montes coercent claustra, Abyla Africae, Europae Calpe, laborum Herculis meta. Quam ob causam indigenae columnas eius dei vocant creduntque, perfossas exclusa antea admisisse maria et rerum naturae mutasse faciem.*

Hexapylon, v. *Syracusae*.

Himera, Siciliae fluvius; dividit ferme insulam, ut ait Livius (XXIV, 6, 7), h. *Fiume Salso*. Est et alius eodem nomine Siciliae fluvius, sed is septemtriones versus fluens mari Tyrrheno miscetur, ille meridiana regione in mediterraneum mare erumpit.

Hirpini, orum, Italiae mediae gens; Samnii partem tenebant inter Apuliam, Lucaniam, Campaniam, denique reliquum Samnium interiectam, iisdem ferme locis, ubi h. ea regni Neapolitani regio est, quae dicitur *Principato ulteriore*.

Hispania ulterior, ea Hispaniae pars, quae ad meridiem et occidentem vergens Lusitaniam et Baeticam amplectebatur; nam reliqua Hispania, quae orientem spectabat, *citerior* dicebatur sive postero tempore *Tarraconensis*.

I.

Ianiculum, unus ex urbis Romae montibus.

Ibera, Hispaniae Tarraconensis urbs ad Iberum fl. sita.

Iberus, Hispaniae flumen, h. *Ebro*.

Illiturgi (indecl.) s. *Illiturgis* Hispaniae Baeticae urbs in ea regione sita, quae hodie *Jaen* dicitur.

Inferum mare, v. *Mare inferum*.

Insteus vicus memoratur a Livio XXIV, 10, 8, neque vero aliunde innotuit.

Insula, v. *Syracusae*.

Intibili (indecl.) Hispaniae Tarraconensis urbs, quae non ita longe ab ore Iberi fl. abfuit.

Ionium mare, v. *mare Ionium*.

L.

Lacinium, promontorium Graeciae magnae sive Bruttii, quae eius regionis litus orientem spectabat. Ibi Laciniae Iunonis templum erat, de quo v. Liv. XXIV, 3. Hodie *Capo delle Colonne* regni Neapolitani, reg. *Calabria ulteriore*.

Lacus Trasimenus, v. *Trasimenus*.

Lanuvium, Latii urbs, dextra viae Appiae sita, h. *Civita Lavigna*, qui sub ditione pontificis max. vicus est. Adiect. *Lanuvīnus*.

Leon, ontis, Siciliae vicus haud procul a peninsula Thapso, quae hodie *Mangnisi* dicitur. Ab Hexapylo eum quinque milia passuum abfuisse Livius tradit, idque, si locorum situm inspicias, verius videtur esse, quam quod est apud Thucydidem, sex septemve stadia Epipolis distare locum.

- Leontīni* sive *Leontium*, Siciliae urbs, qua ad orientem vergit insula, h. *Lentini*. Cives et ipsi nomen Leontinorum gerebant.
- Lilybaeum*, Siciliae promontorium et urbs, qua occidentem spectat ea insula. Hodie eo loco *Marsala* oppidum est et *Cap Bono* promontorium.
- Liternum* sive *Linternum*, Campaniae urbs. Qua meridiem spectabat, prope aberat ab ore Literni fluminis, quod h. *Patria* dicitur. Adiect. *Liternus* s. *Literninus*.
- Locri*, Graeciae magnae urbs in Bruttiorum finibus sita. Cives eius, qui *Locri* dicebantur sive *Locrenses* (*Epizephyrii*) origines suas a *Locris Graecis* (*Epicnemidibus*) repetebant.
- Lucania*, inferioris Italiae pars. Dividebatur a Campania et Apulia *Silāro* et *Bradāno*, a *Bruttiis* meridiem versus *Lao* et *Sybāri* fluviiis.
- Luceria*, Apuliae Dauniae urbs, h. *Lucera* regni Neapolitani, reg. *Capitanata*. Adiect. *Lucerīnus*.

M.

- Magnes, ētis*, ex *Magnesia*. Hoc autem nomen quum plurium urbium sit, Liv. XXIII, 39 ea videtur intelligenda esse, quae in *Magnesia*, Thessaliae peninsula, fuit.
- Mantua*, Galliae cisalpiniae urbs circumdata lacu, quem efficit *Mincius* fl. Ibi natus est *Virgilius*. H. *Mantua*, regni Longobardici urbs. Adiect. *Mantuānus*.
- Mare inferum* sive *Tyrrhenum* pars est maris mediterranei, qua occidentem spectat Italia, inde a *Liguria* usque ad fretum *Siculum* pertinens.
- Mare Ionium*, maris mediterranei pars, quae secundum litora Graeciae ad occidentem versae patet.
- Mare superum* dicitur *Adriaticum* mare quodque meridiana regione ad litus usque Siciliae, qua ad orientem versa est insula, pertinet.
- Marrucīni*. Haec Italiae mediae gens dextram *Aterni* fl. (h. *Aterno*) ripam incolebat, iis locis, ubi hodie in regno Neapolitano patet regio *Abruzzo citeriore*. Caput gentis erat *Teāte* urbs, h. *Chieti*.
- Massyli* s. *Massuli*, pars Numidarum ad *Mauritauiam* pertinens.
- Mauri*, magna Africae ad septemtriones vergentis gens, ubi h. est *Fez*, *Marocco* et pars *Algeriae*.
- Maurusii Numidae*. *Maurusii* non differunt a *Mauris*, quos *Graeci* *Maurusios* dicunt. *Maurusii Numidae* videntur igitur *Maurorum* pars fuisse. De sedibus eorum v. Liv. XXIV, 49, 5.
- Megāra, ae et orum*, sive *Hybla*, Siciliae urbs, qua ad orientem vergit insulae litus; cives dicebantur *Megarenses* *Hyblaei*.
- Melae*, *Samnii* oppidum, fortasse h. *Molise*, quod oppidum est regni Neapolitani, reg. *Molise*.

Messāna s. *Messēne*, Siciliae urbs ad fretum Siculum posita, h. *Messina*.

Metapontum, Graeciae magnae urbs ad sinum Tarentinum sita. Adiect. *Metapontīnus*.

Mincius, Galliae cisalpinæ fluvius, h. *Mincio*.

Misēni promontorium, Campaniae promontorium prope urbem *Misenum*, h. *Capo Miseno*.

Mons Victoriae, Hispaniae ulterioris mons.

Munda, Hispaniae Baeticae urbs haud procul ab eo loco sita, ubi nunc *Monda*, vicus *Granadae*, est.

Murgantia, Siciliae urbs. Non videtur in litore sita fuisse, id quod ex Liv. XXIV, 27, 5 colligas, sed mediterranea.

Itaque Mannertus putat, errore Livii factum esse, ut Murgantiam poneret pro Megaris. Nonnulli tamen Murgantiam in litore insulae ad orientem patente positam fuisse statuunt.

Mylas, ae, Siciliae fluvius per regionem inter Syracusas et Leontinos interiectam fluens, h. *Marcellino*.

N.

Neapolis, Campaniae oppidum, h. *Neapel*, regni Neapolitani caput.

Nola, Campaniae urbs, h. *Nola* regni Neapolitani, regionis *Terra di Lavoro*. Adiect. *Nolānus*.

Nuceria (Alfaterna), Campaniae urbs ad Sarnum fl. sita, h. *Nocera* regni Neapolit., regionis *Principato citeriore*. Adiect. *Nucerīnus*.

Numidae, magna Africae gens. Circumdabatur Carthaginensium finibus, Mauritania, Libya, Gaetulia, mari mediterraneo.

O.

Olympium, oppidum cum templo Iovis ori Anapi fl. propinquum, mille et quingentos passus, ut auctor est Livius, Syracusis distans.

Orbitanium, Samnii oppidum ex uno Livii loco XXIV, 20, 5 cognitum.

Oricum, Epiri urbs, eius quidem partis Epiri, quae Chaonia dicebatur.

Ostia, Latii urbs, in ore Tiberis condita ab Anco Martio rege, ut pro portu Romanis esset. Adiect. *Ostiēnsis*.

P.

Pachynus s. *Pachynum*, Siciliae promontorium, qua ad meridiem et orientem vergit insula, h. *Cap Passaro*.

Panormus, Siciliae urbs in septentrionali insulae litore sita, h. *Palermo*, insulae caput. Adiect. *Panormitānus*.

Pelliti, v. *Sardi*.

Perusia, Etruriae urbs nobilis, h. *Perugia*, quae sub ditione pontificis max. est. Adiect. *Perusīnus*.

Petelia s. *Petilia*, Bruttii oppidum, sed ab Lucanis habitatum, h. *Strongoli* regni Neapolit., regionis *Calabria citeriore*. Adiect. *Petelīnus*.

Picēnum s. *ager Picens* ea loca amplectebatur, ubi hodie sub ditione pontificis max. est *Mark Ancona*.

Praeneste, Latii urbs, h. *Palestrina*, quod oppidum sub ditione pontificis max. est. Adiect. *Praenestinus*.

Puteoli, urbs in litore Campaniae sita, h. *Pozzuoli*, regni Neapolitani, reg. *Neapel*. Adiect. *Puteolānus*.

R.

Rhegium, Bruttii s. Graeciae magnae urbs, sita ad fretum Siculum, h. *Reggio*, Calabriae oppidum. Adiect. *Rhegīnus*.

S.

Saguntum s. *Saguntus*, Hispaniae urbs ad sinum Sucronensem sita, propinqua ei loco, ubi nunc *Murviedro* Valentiae est. Polybius et Livius Saguntum mille passus a mari abfuisse tradunt, Plinius tria milia passuum. Cf. Liv. XXI, 7. Adiect. *Saguntinus*.

Salapia, Apuliae Dauniae urbs, ubi h. *Salpi* vicus est regni Neapolit., regionis *Capitanata*. Adiect. *Salapīnus*.

Sallentinī, Italiae inferioris gens, quae Calabriae partem ad sinum Tarentinum sitam incolebat.

Samnītes Caudīni, Samnii gens, quae appellata videtur esse ab urbe Caudio. V. h.

Samnium, mediae Italiae pars, quam Samnites habitabant, meridiana regione Campaniam spectans, occidentem versus Campaniam et Latium, nude ad mare Adriaticum pertinebat ibique amplectebatur et Frentanos.

Sardi Pelliti, Sardiniae gens, cui ab ovium pellibus, quas gerere pro veste solebant, hoc nomen inditum est.

Saticūla, colonia Romana cum suo agro, qui Saticulanus dicitur. Urbem Romani ex Samnitibus ceperant. Sita videtur fuisse in eo iugo, quo dividebantur Samnium et Campania, haud procul ab eo loco, ubi hodie in regni Neapolitani regione *Terra di Lavoro* est *Caserta Vecchio*.

Sicilinum, Hirpinorum oppidum non aliunde cognitum nisi ex uno Livii loco XXIII, 37, 12.

Sidicīni, parva gens Ausonia montis Massici eas partes incolens, quae septemtriones spectabant. Urbs primaria eorum erat *Teanum Sidicinum*, h. *Teano* regionis *Terra di Lavoro* regni Neapolitani.

Sinuessa, Latii urbs in litore sita, per quam a Minturnis Capuam ferebat via Appia. Haud procul ab urbe orientem versus, ubi hodie *Mandragone* vicus est, celebres erant aquae *Sinuessanae*.

Spoletum s. *Spoletium*, Umbriae urbs, h. *Spoletto*, quae urbs sub ditione pontificis max. est.

Suessūla, Campaniae oppidum. Haud procul ab eo loco videtur situm fuisse, ubi hodie *Maddalone* oppidum est in ea regione regni Neapolitani, quae dicitur *Terra di Lavoro*.

Superum mare, v. *Mare superum*.

Syracusae, maxima Siciliae urbs in litore ad orientem verso posita, h. *Siragosa*. Cf. Cic. Verr. IV, 53 *Ea tanta est*

urbs, ut ex quattuor urbibus maximis constare dicatur, quarum una est ea, quam dixi, Insula: quae, duobus portibus cincta, in utriusque portus ostium aditumque proiecta est: in qua domus est, quae Hieronis regis fuit, qua praetores uti solent. — Altera autem est urbs Syracusis, cui nomen Achradina est: in qua forum maximum, pulcherrimae porticus, ornatissimum prytanium, amplissima est curia, templumque egregium Iovis Olympii ceteraeque urbis partes, quae una lata via perpetua multisque transversis divisae privatis aedificiis continentur. Tertia est urbs, quae, quod in ea parte Fortunae fanum antiquum fuit, Tycha nominata est, in qua gymnasium amplissimum est et complures aedes sacrae, coliturque ea pars et habitatur frequentissime. Quarta autem est, quae, quia postremo coaedificata est, Neapolis nominatur etc. — Quae a Livio memoratur arx, ea in Insula sive Ortygia ad ipsum pontem, quo adiungebatur Insula Achradinae, erat a Dionysio maiore condita et munimentis cincta. *Hexapylon* s. *Hexapylae* pars moenium erant Tychae ad hibernum occisum versa et sex foribus instructa.

T.

Tarentum, nobilis Graeciae magnae urbs ad sinum Tarentinum sita, h. Taranto, quae urbs est regni Neapolitani, regionis *Terra d'Otranto*. Adiect. *Tarentinus*.

Tarpeium saxum s. *Tarpeia rupez* in urbe Roma pars erat Capitolini montis.

Tarracina s. *Anxur*, Volscorum in Latio urbs, propinqua paludibus Pontinis, h. *Terracina* in ea Italiae parte, quae sub Pontifice max. est. Adiect. *Tarracinensis*. *Flumen Tarracinae* (XXIV, 44, 8) videtur esse *Amasenus*.

Tartessii s. *Tartesii*, Hispaniae Baeticae gens ab Ana fl. (*Guadiana*) ad Herculis columnas patens.

Teanum (*Sidicinum*), v. *Sidicini*.

Telesia, Samnii oppidum, h. *Telese* regni Neapolitani, reg. *Neapel*.

Tifata, orum, Campaniae iugum haud magno intervallo a Capua, ad quam urbem a meridie spectabat, distans.

Trasimēnus lacus, Etruriae lacus, h. *Lago di Perugia*.

Trebūla, Campaniae oppidum haud procul Suessula situm. V. h. Adiect. *Trebulanus*.

Turdetani, Hispaniae gens. Tenebat alteram Baeticae partem, quae ad occidentem patebat, et partem Lusitaniae.

V.

Vercellium, Hirpinorum oppidum.

Vergellus, parvus Apuliae fluvius Cannis propinquus, h. *Vergello*.

Vescellium, Hirpinorum oppidum.

Vicus Insteius, v. *Insteius* v.

Vulturnus, Campaniae flumen, h. *Volturmo*.

LECTIONUM A KREYSSIGIO ET BEK- KERO RECEPTARUM DISCREPAN- TIA OSTENDITUR.

Cap. 1, 1 Hannibal post Cannensem pugnam castraque capta ac direpta) Aecis Hannibal post Cannensem pugnam captis ac direptis. Kr. et B. — Statio (Trebio)) Statio Kr. — cap. 2, 2 nauctus) nactus. Kr. — cap. 3, 5 agenda(v) vobis sunt) agenda(v) e sunt vobis. Kr. et B. — cap. 4, 2 plebem adulari: salutare, benigne invitare) plebem adulari, salutare, b. invitare. Kr. et B. — cap. 5, 11 maneat; Poenus hostis) maneat. Poenus h. Kr. et B. — §. 13. His infandis pastos epulis) Hos, infandis p. e. Kr. et B. — §. 14. prolapsum clade Romanum imperium) prolapsum clade Romana imperium. Kr. — cap. 7, 8 oreretur) oriretur. Kr. — §. 10 privato se tenuit) privatim se tenuit. Kr. — cap. 9, 5 ferunt) afferunt. Kr. — §. 12 quoniam) quando. Kr. — cap. 10, 7 capta Capua) Capua capta. Kr. — c. 11, 9 toto amisso exercitu) toto exercitu amisso. Kr. — c. 12, 10 Respondeam, inquit) Respondeam igitur. Kr. et B. — §. 11 iam laeta sunt; mihi possunt laeta esse) iam laeta sunt. Mihi p. l. esse. Kr. et B. — §. 15 in defectionem totam Italiam esse) in defectione t. l. esse. Kr. et B. — cap. 13, 5 ego) ergo. Kr. — §. 7 argenti mille talenta) argenti mille quinquaginta talenta. Kr.; argenti multa talenta. B. — cap. 14, 8 secunda simulando) clam simulando Kr.; obsecundando. B. — §. 10 Canusii) Casilini. Kr. et B. — §. 13 a Canusio) a Casilino. Kr. et B. — cap. 15, 4 qui remanserint) qui remanerent. Kr.; qui remanserant. B. — §. 7 conscientia tentatae defectionis) consensus attentatae defectionis Kr. — cap. 16, 2 movit) moverat. Kr. — §. 5 quotidiana) continua iam. Kr. — §. 7 iniuriave oreretur) intus oriretur. Kr. — §. 8 tris) tres. Kr. et B. — §. 15 vincentibus) tunc vincentibus. Kr. — cap. 17, 7 ne quis — Capuae quoque oreretur tumultus) ne quis — Capuam quoque recurrat. Kr.; ne quid — Capuae quoque moveretur. B. — §. 8 Praenestini) quingenti Praenestini. Kr. et B. — contulerat) compulerat. Kr. — §. 9 ante famam adversae pugnae) ante adversae pugnae famam. Kr. et B. — quum satis magno agmine irent) cum satis magno agmine irent. Kr. et B. — cap. 18, 9 ars deerat: socii Romanorum propugnacula — statuere) ars deerat sociis Romanorum. Propugnacula — statuere. B. — cap. 23, 6 qui magistratus cepissent) qui magistratus non cepissent. Kr. et B. — cap. 24, 3 pauca atque

modice) pauca ac modice. Kr. et B. — §. 7 inciderunt) inciderant. Kr. — §. 10 ceteram multitudinem) ceteram quoque m. Kr. — §. 12 poculumque idem sacerdoti esse ac t. antistitibus) poculumque idem sacerdoti ac t. a. B. — cap. 25, 4 Quod — attineret) Quod — attinet. Kr. — §. 10 consulem — sumere) consul — sumeret. Kr. — cap. 26, 5 Tartessorum) Carpesiorum. Kr. et B. — §. 6 Chalburn) Galburn. Kr. — Tartessorum) Carpesiorum. Kr. et B. — cap. 27, 4 Quem ut adesse tumultuosi nuntii refugientes ex speculis stationibusque attulere) Quem ut adesse tumultuose nuntiavere fugientes ex speculis stationibusque. Kr. et B. — §. 9 in pacto) in pacato. Kr. — cap. 28, 4 edoctus esset) edidicisset. Kr. et B. — cap. 29, 10 cornibus) in cornibus. Kr. et B. — §. 12 iam ante) tandem. Kr. — §. 16 Hispaniae) in Hispania. Kr. et B. — reliquerat) reliquit. Kr. — cap. 30, 7 potiti hostes sunt) potiti sunt hostes. Kr. et B. — cap. 31, 3 eae legiones) sex legiones. B. — §. 10 latum ad populum) dein latum ad p. Kr. et B. — §. 15 pluvit) pluit. Kr. — cap. 32, 1 exercitus Teani) exercitus. Kr. et B. — qui ibi erant) qui fierent. Kr. et B. — §. 16 Terentianum Tarentum mitti) Terentianum mitti. Kr. et B. — (M. Valerio) P. Valerio. Kr. — §. 17 datae) datae sunt. Kr. — cap. 33, 2 quod propior) quo propior. Kr. — §. 7 Praetor inter defectiones veterum sociorum) inter defectiones veterum sociorum Valerius. B. — §. 12 regi) regibus. Kr. — quae) quae. Kr. — cap. 34, 5 Xenophanes primo satis iam semel felix mendacium str.) X. primo, satis iam semel felix, m. str. Kr. — §. 12 praesidem) praesidio. Kr. et B. — cap. 35, 2 facere. Primo sollicitantes ut — deficerent; ubi id parum processit) facere; primo sollicitantes, ut — deficerent. Ubi id p. pr. Kr. et B. — §. 6 erant) erat. Kr. et B. — §. 7 Inter quae maxima ierat cura) Inter quae concordiae maxima ierat c. Kr. — medix tuticus) Medixtuticus. Kr. — §. 16 ante decimam) ad decimam. Kr.; ab decima. B. — cap. 37, 11 hominum) hostium. Kr. et B. — cap. 38, 7 viginti quinque parari) viginti parandas. Kr.; viginti (paratas) B. — cap. 39, 2 rex, ecquae) de iis, quae. Kr. — §. 8 super Suessulam) super Vesuvium. B. — cap. 40, 4 filius) filius eius. Kr. — Hostus) Hiostus. Kr. — §. 7 data est) data. Kr. et B. — cap. 41, 4 Hostus) Hiostus. Kr. — §. 8 (quingenta navium)) quingenta navium. Kr. — §. 11 aestuque suo) aestu secundo. Kr. — cap. 42, 5 quum ploratum prope — posses conspicerere) (comploratum prope — posses conspicerere). B. — aculeo emisso) aculeo amisso. B. — §. 13 praesidiumque simul nobis et Nolae ademeris) praesidiumque missum nobis et Nolae ademerit. Kr.; praesidiumque missum nobis et Nolae ademeris. B. — cap. 44, 1 fuerat) fuerit. B. — sero iam esse) serum iam esse. B. — §. 3 corona oppidum circumdedit) oppidum corona circumdedit. Kr. — §. 5 ceciderunt) ceciderant. Kr. — (haud) plus) haud plus. Kr. et B. — quadringenti) quam triginta. B. — §. 6 tenuerunt se) t. sese. Kr. — §. 7 educit) eduxit. Kr. — cap. 45, 10 En minor) Enim minor. Kr.; En nunc. B. — cap. 46, 9

tenendum) tutandum. Kr. — §. 11 habebant) peditem imbellem, equitatu plus poterant) habebant, peditem imbellem: equitatu plus p. Kr. et B. — §. 13 Tunc) Hic. Kr. — silentio facto) facto silentio. Kr. et B. — cap. 47, 1 sunt nuntiata) nuntiata sunt. Kr. et B. — §. 3 repleverunt) repleverant. Kr. et B. — §. 4 extrahere) extrahebant. Kr. — cap. 48, 5 teneri) retineri. Kr. et B. — §. 9 rempublicam) respublica. Kr. et B. — §. 10 tempus commodarent) ad tempus commodarent. Kr. et B. — §. 12 et qua die) qua die. B. — cap. 49, 5 Hannibale) Hamilcare. Kr. et B. —

Lib. XXIV. cap. 1, 8 probatam tueri) propalam tueri. B. — cap. 2, 3 urbem ac portum moenibus validum) urbem portu ac moenibus validam. Kr. et B. — §. 7 volebat — sperabat) volebant — sperabant. Kr. et B. — §. 9 raras stationes) raras et stationes. Kr. — §. 10 omnem) locos omnes. Kr. — cap. 3, 3 aberat (ab) urbe nobile templum (ipsa urbe erat nobilius)) aberat ab urbe nobili templum (ipsa u. erat n.) Kr.; aberat ab urbe nobili templum ipsa urbe nobilius. B. — §. 4 pecus pascebatur) pascebatur pecus. Kr. et B. — §. 5 separatimque greges sui quisque generis) separatimque egressi cuiusque generis greges. Kr.; separatimque greges sui quisque generis. B. — §. 7 affingunt, ut plerumque) affinguntur plerumque. Kr. et B. — §. 11 frequentiam eo recipere) frequentiam suam recipere. B. — §. 15 ad ipsum) ad id ipsum. Kr. — cap. 4, 1 et 2 laturum. Ea aetas, id ingenium) laturum. Laete id ingenium. Kr.; laturae aetatis. Id ingenium. B. — §. 2 et tutores) tutores. Kr. et B. — §. 5 relinquit) relinquit. Kr. et B. — eductus esset) eductus esset. Kr. — §. 6 (per) tutores) per tutores. Kr. et B. — cap. 5, 13 Itaque) Ita. B. — cap. 7, 7 in multitudinem) ad multitudinem. Kr. et B. — §. 9 ad provinciae regniue fines) provinciam regniue fines. Kr. — cap. 8, 1 bellum eumque hostem) bellum cum eo hoste. Kr. — §. 16 opponant) opponamus. B. — §. 19 liberi vestri) liberi nostri. Kr. — §. 20 ad praecavendos similes duces documento sunt) ad praecavendum simile utili documento s. Kr. — cap. 9, 4 novi alii creati) novi tres alii cr. B. — §. 5 factum) factum est. Kr. et B. — cap. 10, 4 Et praetores) et praetoribus. Kr. — §. 7 pluisse) pluisse. Kr. — §. 9 nucem) arcem. Kr. — cap. 11, 2 duabus Q. Fabium) duabusque Q. Fabium. Kr. et B. — §. 3 duas urbi) et duas urbi. Kr. — §. 8 ad trecenta) ad trecenta milia Kr. — supra trecenta) supra trecenta milia. Kr. — cap. 13, 8 mota Nolana est plebs) Nolana mota est plebs. Kr. et B. — cap. 14, 2 accessit. Qui primo — intravit, deinde) accessit: qui pr. — intravit. Deinde. Kr. — §. 10 diei reliquum) quod reliquum. Kr. et B. — cap. 15, 2 Decem septem) Decem et septem. Kr. — §. 4 terebat tempus) tempus terebat. Kr. et B. — §. 7 concurrissent) occurrissent. Kr. — adducta res. Quum utrimque) adducta res, quum utrimque. Kr. — obtereret, postremo) obtereret. Postremo. Kr. — cap. 16, 1 ira animos accendit. Renovato) ita animos accendit, atque renovato. Kr. — §. 7 concione militum) concione.

B. — §. 13 nisi quis morbus) nisi queis morbus. Kr. — cap. 18, 3 qui post Cannensem cladem agitasse de Italia deserenda dicebantur) qui post Cannensem pugnam rempublicam deseruisse Italiaque excessisse velle dicebantur. Kr. et B. — §. 4 videri verba) verba. Kr. et B. — cap. 19, 2 medix tuticus) Medix tuticus. Kr. — §. 6 inceptum) inceptis. Kr. et B. — cap. 20, 1 in agro hostium) in agros hostium. Kr. et B. — §. 5 oppugnatae) expugnatae. B. — §. 11 muris successisset) muris accessisset. Kr. — §. 13 priore conscripta iuventute) primore iuventute conscripta. Kr. et B. — §. 15 iam enim aestas) iam media aestas. Kr. — cap. 21, 11 stationibus — dispositis adiungitur) stationibus — dispositis, adiungitur. Kr. — cap. 22, 4 aperiat) patefaciat. Kr. — §. 7 vel munitissima prodita) munitissima velut prodita. Kr. — §. 10 Spatium sumeret) Paullum sumeret spatii. Kr. et B. — §. 15 animadvertit) animadvertere. B. — cap. 23, 4 Achradinam) et Achradina. Kr. — §. 7 sese) se. Kr. et B. — cap. 24, 6 (et) principium) et principium. Kr. et B. — cap. 25, 2 fecisse Hieronymum) Hieronymum. B. — §. 6 coniuges regias) regias coniuges. Kr. — §. 9 suppliciorum) plebeiorum. Kr. et B. — cupere (v. add.)) spernere. Kr. et B. — §. 10 omnes regiae stirpis interficerentur) omnis regia stirpis interficeretur. Kr. et B. — cap. 26, 8 stirpem regiam) regiam stirpem. Kr. — cap. 27, 7 quies ac tranquillitas) quies et tranquillitas. Kr. et B. — cap. 28, 3 ac beatiorem) beatioremve. Kr. — §. 6 vel quinquaginta) et quinquaginta. B. — cap. 29, 6 ab Syracusanis) ab Syracusis. Kr. et B. — cap. 30, 4 quicquam puberum) quenquam puberem. Kr. — §. 12 abscisa) abscissa. B. — §. 14 receptos) utarentur) receptosque tutarentur. Kr. et B. — cap. 31, 1 Enimvero conclamant) Enimvero, conclamant. Kr. et B. — §. 2 Hippocraten atque Epicyden, pervasit) Hippocratem atque Epicydem adesse pervasit. Kr. — perrexerunt. (Qui mos — comprehendi) perrexerunt, qui mos—. Comprehendi. Kr. et B. — §. 10 abequitaverint) adequitaverint. B. — §. 14 nacti) nacti. Kr. — cap. 32, 3 inflati) inflammati. Kr. et B. — §. 6 ad ea) ad haec. Kr. et B. — §. 9 Hippocraten atque Epicyden) Hippocratem atque Epicydem. Kr. — reciderant) reciderunt. Kr. — c. 33, 3 quingentos passus) quingentis passibus. Kr. — §. 6 perfugerunt) perfugerint. Kr. — pateret) pateat. B. — cap. 34, 4 sexaginta quinquerebus) ex quinquerebus. Kr. et B. — §. 5 ad remittendum inhabile) inhabile ad remittendum. Kr. et B. — §. 6 binae quinquerebes) binae ad quinquerebes. Kr.; binae ad octo quinquerebes. B. — §. 10 navem) navim. Kr. et B. —; §. 11 navem) navim. Kr. et B. — §. 12 omnisque eis spes) omnisque vis est. Kr. et B. — §. 14 adiuvabat) iuvabat. Kr. et B. — magna parte) magna ex parte. Kr. et B. — cap. 35, 9 obvium) obviam. Kr. — cap. 36, 1 nactus) nactus. Kr. et B. — §. 2 defugientes) deficientes. Kr. et B. — reddit) rediit. Kr. et B. — §. 7 inutilem moram) inutili mora. Kr. — §. 10 recipit) recepit. Kr. et B. — cap. 37, 5 rati) rentur. Kr. et B. — §. 9 et nece) id nece. B. — eam legem) iam. B. — Et consullem)

Consulem. Kr. et B. — §. 11 ea denuntiatio) ea denuntiata.
 Kr. — esset) essent. Kr. — Consensa) Consensu. Kr. — con-
 cio) concio edicatur. Kr. — cap. 38, 1 omnibus) militibus. Kr. —
 §. 7 quicumque) quisquam. Kr. et B. — cap. 39, 1 opposituri
 se) oppositi. Kr. et B. — §. 2 et primo) primo. Kr. et B. —
 §. 5 integri) atque integri. Kr. et B. — cap. 40, 4 terra ac
 maritimis urbibus arceret, quae) terra aut maritimis viribus ar-
 ceret, qui. Kr. — §. 6 rex reliquerat) reliquerat Philippus.
 Kr. — §. 10 Diem insequentem) Die insequenti. Kr. — §. 17
 certamini) certamine. Kr. — atque incensis) aut incensis. Kr. —
 cap. 41, 8 maxime eum locum) eum locum maxime. Kr. — cap.
 42, 3 superque ipsum) superque ipso. Kr. et B. — §. 7 prio-
 res ita eodem eventu) prius, eodemque eventu. Kr.; priores
 eodemque eventu. B. — cap. 43, 5 Comititia consularia) Con-
 sularia comitia. Kr. et B. — cap. 45, 2 Eam rem ad consilium
 quum retulisset) Quum eam rem ad consilium retulisset. Kr. et
 B. — descisset) discessisset. Kr. — §. 11 (ad Hannibalem))
 ad Hannibalem. Kr. et B. — cap. 46, 3 transgressos murum,
 aperire ex interiore parte aut claustra refringere) transgressos
 ad murum pergere, et ex interiore parte vi claustra refringere.
 Kr. et B. — §. 6 tenebant) tenuerunt. Kr. et B. — cap. 47, 14
 Atrinum) Aternum. Kr. et B. — §. 16 matris Matutae) Matu-
 tae. B. — cap. 48, 5 resideret) remaneret. Kr. — §. 9 legatis)
 reliquis. Kr. et B. — §. 13 coepta) iuncta. Kr. et B. — Mas-
 suli) Massyli. Kr. et B. — cap. 49, 1 septemdecim) septem et
 decem. Kr. — opulentiisque regnum) regnum opulentiisque.
 Kr. et B. — quam accepisset) quam quod accepisset. Kr.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

- P. 14 v. 8 scribendum, ut docuit Weissenbornius (lect. Liv. part. II, p. 3), ex codd. auctoritate: *ut, qui aliquid habeamus* i. e. ut, quum nos — habeamus. Quod vulgo legitur *quasi*, videtur propter *tanquam*, quod sequitur, pro vera scriptura positum esse.
- P. — ann. v. 14 scribe: Nusquam autem, ubi *nihil aliud* sine verbo ponitur, Livius etc.
- 16 ann. pr. adde: Accedit tamen in ea positione talibus verbis inde quaedam vis, quod arsin, quae dicitur, habent.
- 30 ann. v. 16 adde: Cf. XXIV, 24, 3 *fidem potiozem ratus, quam patriae debebat.*
- 40 ann. v. 9 a fin. l. sollemnia.
- 71 — v. 15 a f. dele distinctionem post *muris.*
- 94 §. 8. Quum in optimis codd. legatur: *exin dictatoris*, Weissenbornius probabiliter scribendum coniecit: *ex Iunii dictatoris.*
- 100 ann. v. 2 a f. l. *corona.*
- 149 — v. 17 a f. excidit: XXIX, 17 extr.
- 173 — v. 18 l. *potuit.*
- 180 §. 5 *agros urbemque.* Ab optimis libris mss. abest *que.* Quare Weissenbornius astipulatur Gronovio scribenti: *unde agros, urbem posset conspicer.* Sed quum durius haec dissolute dicantur, nescio an potius statuendum sit *q;* (i. e. *que*) per errorem librariorum excidisse ante *p.*
- 186 §. 9. Memorabile est, in optimis codd. legi: *in vasta urbe lataque.*
- 187 ann. v. 6 l. superscriptum.
- 188 — v. 7 adde post *equitesque*: Cic. Acad. I, 1 *paulumque quum eius villa abessemus* Suet. Caes. 42.
- 190 §. 9. Quum in optimis et plerisque codd. sit: *Eo (vel ea) tum arce, satis, ut videbatur, tuta, Crotoniatum optimates tenebant*, Weissenbornius aut scribendum censet: *Ea tum arce — tuta — tenebant*, afferens XXVIII, 2 in *obsiti virgultis tenebant colles*; XXVII, 17 extr., ubi cod. Put.: *Isdem deinde castris tenebant*, aut, auctore Roëllio, post *optimates* inserendum *se.* Hoc quidem praetulerim.
- 194 ann. v. 6 insere post Itaque: quum in optimis codd. scriptum sit: *it ingenium.*

- P. 196 §. 9. In optimo quoque libro ms. *que* coniunctio post *deponendo* non invenitur. Quare fortasse sic scribendum est: *Brevi deinde ceteros tutores summovet Andranodorus: iuvenem iam esse dictitans Hieronymum ac regni potentem deponendo tutelam ipse, quae etc.*
- 213 §. 20 Weissenb. hanc coniecturam proposuit: *sed ad praecavenda similia (i. e. exempla) utiles documento sunt.*
- 231 ann. v. 17 l. praeter eum.
- 233 — §. 13. Proxime ad codd. scripturam accedit quod Weissenbornius coniecit: *nisi cui morbus.*
- 265 §. 8. *Cupere* ut scribas, non *spernere*, etiam quae sequuntur: *Et non ferme desunt etc.* videntur suadere, quippe quae rectius subiungantur ei sententiae, quam esse in verbis: *nec cupere modice nec habere sciunt*, ostendimus, quam ei, quae est in Gronovii explicatione. Itaque *cupere* videtur recipiendum fuisse.
- 268 ann. v. 10 insere post ostendit: infra c. 45, 6.
- 300 — v. 15 adde: Non multum discrepat, quod Weissenbornius coniecit: *aperte statuerant agendum.*
- 315 ann. v. extr. l.: *super ipsos.*
- 361 *a* posita sunt in versu secundo a fin. quae in versu tertio ponenda erant et contra.

58265

ROTANOX
oczyszczanie
lipiec 2008

KD.948
nr inw. 1479